

quod est minus & leuius præsumatur. Ita Bald. in *lytium. nune.* 17. C. de edit. adio. Marim. Socin. Sen. in c. ad audientiam. colum. 2. de homicid. & ibidem Felin. colum. 1. Runt. in consil. 122. numer. 4. lib. 2. Alciatus in tracta. de præsumpt. regul. 3. præsumpt. 8. Antonius Gabriel in suis consiliis. lib. 7. tit. de crimin. consil. 2. numer. 3. & 6. Et ratio est, quia ex duobus malis minus debet eligi. cap. quod David. cap. si aliquis 22. dist. 13. & cap. duo mala. 23. dist. 13. qui ergo præsumit coniecturatur quod facit aliquid deliquisse, præsumere debet id quod minus est. Hinc censuit gloss. in l. penult. C. de falsis.

31 quod potius præsumitur matrimonium clandestinum, quam adulterium, quod est grauius, & scribit Bald. in l. quicunque. mem. 2. q. C. de seru. fug. & in c. 6. marita. de pacturam firm. & Felin. c. 1. nu. 18. de præsumpt.

26 Huc facit quod respondit Aretin. in consil. 118. numer. 6. percutient paruo gladiolo præsumi fecisse animo non occidendi. Quæ de re dicimus infra, ubi similibus comprobabimus. Huc pertinet quod respondit Capolla in consil. 76. quod si quis t calore iracundie pluries vno in instanti blasphemat, præsumitur quod semel tantum blasphemauerit. Et illud fecerunt esse Alciat. in tracta. de præsumpt. regul. 3. præsumpt. 6. in fin.

28 His accedit, quod & egregie respondit Aretin. in consil. 31. numer. 5. præsumi potius, mulierem luxuriosæ furtiue res mariti, quam quod illas quaerit ex adulterio, ex quo furtum est minus delictum. Huc facit, quod tradit Felinus in cap. ad audientiam. numer. 1. de homicid. quod est in foro conscientie præsumitur commissum delictum, quod est maius, ut scilicet magis consilium sit animæ, tamen in foro fori præsumitur delictum minus. Et propterea præsumitur homicidium potius casu & fortuito factum, quam data opera. Et idem illo in loco annotat Socin. Sen. Id quod obseruandum est ad declarationem non constitutionis editæ in Domino Medelaniensi anno 1544. cap. 1. p. 10. quæ remissa est peno homicidii casu perpetrati, quod si ignorat temporis antiquitatem, vel alia de causa, quæ fuerit perpetratum illud homicidium, præsumatur casu, & non præmeditati: quem admodum etiam scriptum reliquit Franc. Crassius in annotationibus ad constitutionem illam.

30 Ad rem hæc confert quod respondit Alexand. in consil. 2. numer. 7. lib. 3. ex sententia Bald. in l. properandum. §. & si quidem. C. de iudi. quod culpa potius præsumitur, quam dolus. Et rursum præsumitur potius lenis culpa, quam lata, & respondit Crauet. in consil. 8. nu. 20. & consil. 35. nu. 18.

31 Declaratur primò quod hæc præsumptio, ut procedat quando agitur de aliquo condemnando. Nam tunc non sufficit hæc præsumptio. Secus quando agitur de absolubendo t quia tunc licet sit quæ sita procedit in Reo, non autem in Actore. Ita declarat gloss. in l. qui iur. off. §. si perit. ff. de iur. iur. ubi lausum. 2. & sensu Bart. in l. merito. §. si perit. Socin. in consil. 30. a. numer. 2. vers. nec refigatur. Socin. Sen. in consil. 13. numer. 27. & in consil. 22. numer. 17. lib. 2. Runt. in consil. 68. colum. 2. numer. 4. vers. nec. etiam obstat lib. 3. Felin. in cap. vlt. numer. 5. de præsumpt. Dicit in l. emancipati. in 3. not. C. de calat. l. non hæc. colum. vlt. vers. & supra dictum sunt. C. vnde legitur. colum. 2. vers. item illa regula, de elect. & in c. super lit. res. colum. 4. vers. item quod quis perfonat res de re scriptis. Gor. ad in consil. 66. colum. 2. vers. item illa. Galland. in Rubr. ff. de verb. obligat. nu. 160. in fin. Consil. in tracta. de grat. & expeditio. numer. 80. Crauet. in consil. 17. numer. 6. qui manifeste dixit, præsumptionem d. merito. procedere in fauorem Actoris. & Ant. Gabr. lib. 7. consil. 17. de erudi. couch. 2. nu. 56.

Ad rem hæc confert quod respondit Alexand. in consil. 2. numer. 7. lib. 3. ex sententia Bald. in l. properandum. §. & si quidem. C. de iudi. quod culpa potius præsumitur, quam dolus. Et rursum præsumitur potius lenis culpa, quam lata, & respondit Crauet. in consil. 8. nu. 20. & consil. 35. nu. 18.

31 Declaratur primò quod hæc præsumptio, ut procedat quando agitur de aliquo condemnando. Nam tunc non sufficit hæc præsumptio. Secus quando agitur de absolubendo t quia tunc licet sit quæ sita procedit in Reo, non autem in Actore. Ita declarat gloss. in l. qui iur. off. §. si perit. ff. de iur. iur. ubi lausum. 2. & sensu Bart. in l. merito. §. si perit. Socin. in consil. 30. a. numer. 2. vers. nec refigatur. Socin. Sen. in consil. 13. numer. 27. & in consil. 22. numer. 17. lib. 2. Runt. in consil. 68. colum. 2. numer. 4. vers. nec. etiam obstat lib. 3. Felin. in cap. vlt. numer. 5. de præsumpt. Dicit in l. emancipati. in 3. not. C. de calat. l. non hæc. colum. vlt. vers. & supra dictum sunt. C. vnde legitur. colum. 2. vers. item illa regula, de elect. & in c. super lit. res. colum. 4. vers. item quod quis perfonat res de re scriptis. Gor. ad in consil. 66. colum. 2. vers. item illa. Galland. in Rubr. ff. de verb. obligat. nu. 160. in fin. Consil. in tracta. de grat. & expeditio. numer. 80. Crauet. in consil. 17. numer. 6. qui manifeste dixit, præsumptionem d. merito. procedere in fauorem Actoris. & Ant. Gabr. lib. 7. consil. 17. de erudi. couch. 2. nu. 56.

Cæterum à recepta hæc opinio dissentit Alciat. in tracta. præsumpt. regul. 3. præsumpt. 1. numer. 2. Iam præcipua ratione motus, quod nulla induci debet differentia inter Actorem & Reum, quoad probationem seu præsumptionem: quia verque debet concludere probare suam intentionem, ea in præsentia de probat. & super lit. res. de accus. & diximus sup. lib. 2. ubi declarauimus, quando hoc & quando Actori fauendum sit. Verum responderi potest, quod hac re est magna differentia inter Actorem & Reum.

33 Nam, ut & Reus damnatus, debent esse probationes clare & manifestæ, lib. C. de probat. Et ideo nisi Actor id præstet, Reus damnari non potest, sed absolubendus est, cum lex præsumat eum non deliquisse, d. merito. Non ergo est in Actore, quod sola præsumptione non satisfaciatur muneris sui.

34 Declaratur secundò, ut non procedat, quando actus prima fronte habet maiorem formam delicti, quam boni. Nam tunc potius præsumitur delictum, ut a Abb. & ceteri in c. exhibitæ. de iudi. & capio de differentiis in subscq. præsumpt. in 3. conuict.

Declaratur tertio, ut non habet locum hæc præsumptio, quando ille, qui dicitur actum fecerit, probat, quod interuenit causa, quæ potuit facere actum licitum, ita Felin. in cap. nonnulli. 6. sunt & q. ad colum. 6. vers. secundo videtur ob stare, de re scriptis. cum dicitur, quod si quis alterius nomine impetrat re scriptum, non est hæc locutus delictum: & ideo probari debet causi, hoc est mandatum. Et hæc declarationem probat text. d. merito. ff. pro socio. ubi socius ille demonstrat debuit se habere nuntium eam re, quæ vis fuit quod inuixit text. dum pro collatione ponit, illum fuisse socium. Et in specie tractatu de præsumpt. in tracta. de præsumpt. regul. 3. præsumpt. 1. vers. tertio limitat Alciat. ubi subiungit, hoc facere ad id, quod dicimus, si filium in dubio non præsumi legitimum, quod de causa legitimacionis non conflat, hoc est, de matrimonio inter eius parentes: cum t matrimonio sit id quod facti, ut diximus sup. lib. 3.

Huc etiam pertinet quod dicimus, causam excusare dolo, & per consequens à delicto, iuxta, igitur, §. causæ, ff. de liberal. caus. quæ traditio intelligitur, quando probatum fuit, illum facientem motum fuisse ex causa, & quod si illa non adfuit, tunc non fecisset, ut scribit in tractatu de præsumpt. in præsumpt. 1. numer. 6. ubi hinc sententia conueniunt mactes, Et tunc accedunt Corne. in consil. 33. colum. penult. lib. 4. Runt. in consil. 53. col. vlt. in princip. lib. 4. Claud. Seyff. in l. iussu possidet, in fine ff. de acquir. rei. possit.

Hanc tamen declarationem t veram esse intelligit Alciat. in d. præsumpt. 1. numer. 3. vers. aduerte tamen. &c. quando agitur in specie circa inuestigationem alieuius actus, & negotii: scus si in genere, ut quando quis non habet aliquod agere cum alio. Nam tunc non præsumitur deliquisse, licet non allegetur aliqua causa, super qua fundetur talis præsumptio. Ita Alciat. & intelligit gloss. in c. si forte. in vers. scilicet, de elect. in vlt. l. non. iude. & Commian. Quæ sanè explanatio vera est, & ab ea non dissentient Doctores omnes, quos supra citauit.

Declaratur quarto, ut si locum non habet hæc præsumptio in foro conscientia, cum scilicet agitur de salute animæ.

Nam tunc in dubio præsumitur delictum, ex quo illud est tutius, ut probat text. in cap. 2. cum ante, de des. iur. iudic. quia bonum mentis non est ubi timore culpam, ubi culpa minuitur reprobatur, & idem legitur in cap. ad em. in fin. dist. 13. & in ibi loca amittuntur scribentes, & gloss. in cap. inueneri, in verbo, culpa, de sponsal. ubi agitur de seruitutibus in cap. consilii, de regula. & in cap. consilii, de re leg. d. m. Innocent. in cap. dicitur, de appellat. & in cap. ad audientiam. num. 2. in fin. de homicid. Abbas in cap. vltim. in 2. notat de p. quod filios occiderunt. Zabarella. & Ioan. de Iona in cap. iura. nu. 1. 2. respon. de homicid. Batre. & Abbas in cap. vlt. de elect. ex communi iur. Felin. in c. in præsentia. numer. 13. vers. secundo nota, de probat. & ibidem Decan. num. 15. Idem Felin. in cap. vltim. num. 2. de præsumpt. & in cap. ad iudic. colum. antep. mult. numer. 3. vers. limita secundo de præsumpt. & Alciat. in tracta. de præsumpt. regul. 3. præsumpt. 1. ad fin. Socin. in consil. 29. col. vlt. lib. 2. & Rot. in decr. 29. num. 9 in 2. part. in non fuisse, quæ iudic. conprobat.

Hinc inferitur, t quod in dubio præsumitur contractus simulatus, & fœneracionis in foro conscientie pro salute animæ. Ita ex materiam sententia scribit in consil. 109. num. 2. & supra lib. 3. præsumpt. 122.

Hinc quoque inferitur, redè respondisse Ancharam in consil. 79. quod si scillator t confessus est fuisse viuarium, t interpretatio, quod semper fuerit, ad hoc, ut hæres compellatur ad restitutionem: quia hoc erit salubrius animæ ipsius scilicet, & Ancharam sententiam Felinus in cap. in præsentia. numer. 13. de probat. in c. vlt. num. 1. de præsumpt. & in c. auditu. colum. antep. mult. numer. 3. vers. limita a secundo de præsumpt. & Marfil. in consil. 151. tempore in obscuris.

Cæterum ab hac Ancharam & si quacum traditione dissentit Alciat. in tracta. de præsumpt. regul. 3. præsumpt. 1. in fin. Primò ea ratione, quia ex quo nemo ab origine est viuarium, non etiam retro præsumitur viuarium, licuti ad rem prope nostram docuit Bald. in l. 8. ff. si magister. conueniunt, cum dixit, quod si ex tunc t constructio Episcopalis, quod omnia instrumenta viuariorum præsumuntur viuariorum, & aliquis sic viuariorum de presenti, in omnia instrumenta, quæ retro fecerunt, præsumuntur viuariorum dicit Bald. non præsumi, ex quo si semper non præsumitur viuarium.

Et propterea (inquit Alciat.) dicendum videtur, quod talis con-

confessio dubia & incerta restitui debet, quatenus ex necessitate in fectis: sic quod tunc de presentibus modico tempore ante fore nos exerceat.

Verum respondet potest ex rationibus perpenitis ab Anchirano, quod hæc confessio ¶ est generalis, ad nullumque certum tempus restricta, & ideo omnia tempora cõpõctur, quæ sanè tempora ego intelligo de his, quibus exstitit apud negotia tractari, & fœnus exercere: & hæc credo fuisse Anchirani mentem. Et præterea ¶ (ut dicebat Anchirani), dubia ipsa ¶ confessio debet interpretari contraipsum consentientem, iuxta veteribus ff. de pactis. Nec enim vult illa doctrina Baldi in d. l. 6. f. magis, quia Baldus loquitur, quando solum constat aliquem de presentibus esse iuratum. Nam ex hoc non inferetur, quod semper de retro fuerit talis fides diversum est in casu nostro, ubi confessio respicit etiam tempus præteritum.

Secundo motus ¶ est Alciatus ex cap. ex parte, de censib. ubi votum incertum interpretatur in minus grauiorem, quamuis agatur de utilitate animæ. Ergo idem dicendum videtur de hac confessione.

Respondetur, diuersam effestationem d. c. ex parte. Nam ibi fici illa interpretatio, ne votum illud, quod dicitur esse ex liberalitate ipsius votentis, plus obliget votentem, quam fuerit in animo suo votendi, & nec de re maiori interpretaretur. Ecclesia videtur in hiare bonis votentis, ut in his in scriptum est: & illud declarat d. l. 6. in 4. & cum eo Tyras. in d. ad d. prius p. ca. conf. p. ult. 2. §. in fin. Id quod non contingit in casu vltarij, qui nihil ex sua liberalitate dat, sed alienum restituit, & Ecclesia nil accipit, sed vult restitui a quibuslibet extorfit.

Tertio ¶ adductus est Alciatus ex doctrina Baldi in c. ex parte, in d. l. 6. probat, ut testator dixit, f. teneri ad restitutionem viuarum a multis extorrum, non fit interpretatio, quod ipse extorserit, sed quod ab alio extorserit eum peruenierit. Et Baldus sententia est in f. l. 6. in fin. Ergo idem hic dicendum videtur. Respondetur, & facili, quod in casu Baldi, sumpta illa interpretatio, est, factum tunc vtrique tam illi, qui extorfit, quam restituenti: atque illa tollitur peccatum omni ex parte: focus est in casu nostro, in quo, si sumeretur interpretatio, quod eo solo confessionis tempore, vel paulo ante, viaras exerceat non esset satisfactum eius conscientie: quia superesset restitutio præteriti temporis: hæc tamē in re ego multum iudicis arbitrio tribuerem, ut si pro sua diligentia & prudentia confideret, quamdiu hic exercere poterit hoc fœnus, & quos contrarius & negotia prætractauerit. Nam aliqui nimis dura fortē videri possent illa Anchirani opinio, ut is omnia quæ quæsiuit, restitueret teneatur, vel nimis remissa sit illa Alciati, ut is viaras teneatur ad modici temporis viaras.

Declaratur quinto, ¶ ut non procedat ¶ quoad satisfactionem iuxta formam conventionis. Nam tunc non præsumitur satisfactio & implementum conventionis, sed potius delictum inobstantia. Ille enim qui assensit f. satisfecisse & obseruasse contractum, & conventionem, probare debet. Ita in specie declarat Alciatus in c. conf. 9. vbi notandum, num. 2. l. 4. & idem Gabriel in d. l. 6. in c. conf. 9. de iur. in d. conf. 2. num. 32. & idem sententia Baldi in l. 1. de iur. in d. conf. 9. de iur. in c. conf. 9. num. 8. l. 2. & l. 3. in l. 7. §. 3. in c. 6. de reuoc. donatio.

Declaratur sexto, ¶ ut non habeat ¶ locum hæc præsumptio in eo, qui esset malus in eodem genere mali. Nam tunc cessat præsumptio hæc nostra, ita respondit Grat. in c. conf. 6. col. 2. in 7. verificando respondens, & Gabriel in d. conf. 2. in 3. Quia de re dicimus v. beranensis cum explicabimus regulam cap. semel malum, de regulis iur. in 6. §. in d. de reuoc. 2. §. in c. 7. in l. 7.

Declaratur septimo, ¶ ut non procedat hæc præsumptio, quando agitur de præiudicio tertij, ita colligitur ex traditione Alciati in l. 1. de præiud. reg. 3. præiud. 2. num. 1. cum dicit, quid nemo præsumitur bonus, quando agitur de præiudicio tertij: id quod explicamus & hoc superiore præiud. in d. declar.

Et hoc spectat, quod scriptum est Alciatus in prædicta regul. 3. præiud. 2. num. 2. quod ad præiudicium ¶ quod motus ex iusta causa ad aliud faciendum, quando veritate præiudicium tertij. Quam quidem traditionem nos fusijs supra lib. 2. præiud. com. præsumimus.

Declaratur octavo, ¶ ut non procedat hæc præsumptio, quando quis excedit terminos causæ, quia alias præsumptio delicti euitur: sicut cum socius facit quid in re communi vltra id, quod facere potest iure societatis, ita probat. Idem in l. 1. in fin. in c. conf. 9. in c. 6. de reuoc. donatio.

Menoch. l. 1. in fin.

¶ ff. de acquir. heredit. & in specie sic declarat Alciatus in c. conf. 9. num. 6. l. 1. quem secutus est Crævus in c. conf. 3. col. 2. vbi neque ex his fastid.

Declaratur nono, ¶ ut non ¶ procedat factio ipso secuto, ex quo delictum sit manifestum, ita declarat Ron. in c. conf. 6. num. 4. l. 3. Quæ declaratio vult de re minime dubitare, huius regulæ minime cõuenire non videtur. Non enim in claris opus est coniecturis, ut dicimus cap. supra.

Declaratur decimo, ¶ ut non ¶ procedat hæc præsumptio, quod vrgentior præsumptio esset in contrarium: sicuti quando quis probat f. aliquando possedisse, & aduersarium suum nunc possidere. Ex ea enim antiqua possessione refutatur præsumptio, quod nouus possessor spolauit eum, quia regulæ minime cõueniunt, ita declarat in specie Alciatus in tractatu de præiud. regul. 2. præiud. 2. in fin.

Declaratur vndecimo, ¶ ut non ¶ procedat hæc præsumptio in ludro, sceleratore, & similibus, de quibus est male præsumendum. ita in specie declarat Bald. in c. conf. 2. §. 2. verba dicunt, col. 2. vbi per d. lib. 2. quem secutus est Crævus in c. conf. 3. num. 17.

Declaratur duodecimo, ¶ ut non ¶ habeat locum in coactu indifferenti, qui secundum communem vsum loquendi sumitur in malam partem: sicuti est coniuratio vel conspiratio. Nam sumitur ¶ in bonam, & in malam partem: atque cum ex communi loquendi vso coniuratio intelligatur de illa conventionie plurium iurata in damnum alicuius, interpretatur coniuratio in proprio ipso delicto, id est, conventionie iurata ad alterius detrimentum, ita dicitur in c. 1. in 1. de f. f. in c. Bald. in addit. ad Specul. in l. 1. de præiud. & f. f. in c. Ita dicimus, quod ¶ licet amplecti & deoculari mulierem factum indifferens, cum ad bonum & malum possit referri: tamen ex quo ¶ ad communiter accedentibus, & ex communi loquendi vso refertur ad actum libidinis & impudicitie, de osculo impudico & minime legi permisso, intelligi debet. Quæ ex re ¶ collata, non satis rectè sensibile glossæ est, in 3. §. cum dixit, esse præsumendum, quod clericus velit benedicere mulierem quam amplectitur. Et quædere dicemus etiam in subsequenti præiud. in 3. coniectura, ac etiam in pref. & aliam declarationem ad d. c. abs. adfert Abbas in c. 1. num. 7. de cleric. non delict.

PRÆSUMPT. III.

Dolus, & fraus, & culpa, an & quando præsumantur: & quæ differentia sit inter dolum, & fraudem: & quis dolus verus, & quis præsumptus, satis diligenter explicatur.

S V M M A R I A.

- Dolus & fraus an & quando præsumantur.
- Dolus semper est delictum, & pœna plecti debet, etsi ordinaria, num. 6.
- Dolus & fraus quid inter se differunt.
- Dolus non solum factus, sed & verbus committitur, fraus verò facta.
- Dolus alius est verus, alius præsumptus.
- Dolus verus dicitur, qui manifestus iudicij probatur, vel quem lex statuit esse dolum, præsumptus verò, qui iudicij non manifestum claris & manifestis detegitur.
- Verum & manifestum illud esse dicitur, quod lex ipsa præsumendo constituit.
- Dolus præsumptus potest dici ille, quem prudens iudex sumit esse alium committit, & indicij, quæ in re scripta non leguntur.
- Dolus sine veris, sine præsumptus, probatur semper præsumptionibus & coniecturis, quæ aliquando sunt a lege approbata, aliquando verò in eam non scripta.
- Dolus verus in futurum remitti non potest, præsumptus autem in futurum committi delictus non potest.
- Mor non potest in eorum regimini aduersus dolum verum, aduersus autem dolum præsumptum de præiud. reg. 3.
- Causa iusta non excusat a dolo verò, a dolo autem præsumpto excusat.
- Responsitas excusat a dolo præsumpto.
- Dolus nonquam præsumitur: & maxime quando doli aut fraudis causa excusatur non potest, in 7.

Kkkk 2

13 Bonus

- 15 Bonum quilibet à natura præsumitur, nec bonum in præsumitur, qui
alterum dolo circumvenit.
- 16 Dolus non est præsumendus, quando aliqui modum adferret iurati
& eorumdem illi opponeret.
- Et multo minus, quando ei refutaret odium & clamorem, nu. 19.
- Idem quando tenet ac modicum iuramentum inde refutaret, nu. 20.
- Et minus præsumitur dolo comi sui aliterius hominem frangi & be-
nevolam, num. 21.
- Nec præsumitur aduersus sanguinem committi, & minus in eo, qui præ-
sumitur facit, nu. 22 & 23.
- Idem quando aliquis agit qui calore iracundia, nu. 24.
- Idem in eo, qui tenet accipit, ut eam domino restituat, nu. 25.
- Idem in eo, qui fecit id, ad quod facientulum inuitat at ipsum ruinet &
fama, nu. 26.
- 27 Fama excusat à dolo.
- 28 Mulier & rusticus præsumuntur potius simplicitate dulli quam
dolo ad aliquod facientulum.
- Idem in populo, ibid.
- 29 Dolus in Principe nunquam præsumitur.
- 30 Dolus non est præsumendus, etiam quando aliis verba actus & dis-
positionis imperarentur.
- 31 In iure præsumitur potius error, quam dolo.
- 32 Error iuris excusat in illo casibus, in quibus facti esse quem dolo
carere.
- Intellege, nisi ius resistat actui, nu. 34.
- 33 In præscriptiōe non sufficit dolo carere, sed bona fides requiritur.
- 34 In facti potius error præsumitur, quam dolo.
- 35 Notarius si comisit aliquid scribere in instrumento, præsumitur id
potius errore cunctis, quam dolo.
- 37 Faciens aliquod clam, ut fraudem excludat, præsumitur inimu-
sus à dolo: Idem in eo, qui fraude vitatur ad excludendum aduer-
sary sui facit.
- 38 Remanente clam alicui iuri sub fiducia, ne illud ius veniat in com-
promissum, non censetur dolo egisse.
- 39 Alexandri secundi Pontificis Max. bonus dolo & solertia, qui prom-
issam imponit et episcopo immoventi, ab eo confessionem extorsit.
- 40 Verborum captatio in iuramentum, que sunt in dolo ex natura
actus licita videtur.
- 41 Dolus in eo non præsumitur, qui vt debitum sibi à Principe pecu-
niam exigeret, iuxta velle detegere proditorem aduersus ipsum
principem.
- 42 Dolus comitellus verò detegi & probari potest: & quibus nu-
me, seq.
- 43 Fraus comitellus & præsumptio probari potest.
- 44 Dolus esse quid latens & in animo consistens, qui sanè actus non
potest nisi comitellus probari debet: autem comitellus esse vt ge-
neret & conuolueret.
- 45 Dolus præsumitur in eo, qui graue aliquod perpetravit delictum.
- 46 Homicida probare debet, hominem à se percussum non occidendi di-
minus per eum fuisse, alioquin dolo in eo præsumitur, nu. 48.
- 47 Inimici alicuius officium probare debet, se non animo iniuriandi
id fecisse, aliis in dolo esse censetur.
- 49 Dolus non præsumitur in eo, qui fuit accusatus vulnerasse Semp.
mense Maio, si probant, quod ex mense d. Semp. erat batmitus, &
quod statum à bonis impune possint assidue.
- 50 Probatores dubia admittuntur in criminalibus ad probandā ac-
cusati defensionem, non testes de sola criminalitate deponentes.
- 51 Testes de iuribus & familiaribus admittuntur ad accusati defen-
sionem, qui aliam non admittuntur.
- 52 Accusatoris probat & debet iure mercediari esse clarior, & reddi-
tor dubia ex qualicunque accusati probatiōe.
- 53 Dolus præsumitur à lege, quando qui dixit mendacium.
- 54 Rescriptum imperatoris expressis falsis qualitatibus, dolo id egisse
præsumitur.
- 55 Memlex in præsumitur, qui affirmat quod nesciebat.
- 56 Mendacium esse lege diuina prohibetur enim mendacium dice-
re falsum testimonium. Prohibetur quoque & lege naturali, cum
sumatur à & genere sit semper malum, nu. 57.
- 58 Dolus præsumitur etiam ex falsis per iuramentum.
- 59 Falsum asserere, & verum latere paria sunt.
- 60 Mater affirmans filium esse etate minorem, cum sit maior, mendax
præsumitur, & dolo affirmare, censetur enim filium sui etate non
ignorare.
- 61 Accusator, qui accusationem non probat, præsumitur in dolo esse,
& mendacium dixisse & falsam accusationem proposuisse dicitur.
- 62 Mendacium qui dixit, præsumitur in dolo, quando ex d. mendacium
consequitur aliquod commotum, seu finem.
- 63 Dolus à lege præsumitur in eo, qui promissa non feruat.
- 64 Promissa non feruare est iniquum, & legi diuina repugnans, ne
lege naturali, que iudici daturam fides seruari debet.
- 65 Dolus arguitur iure, qui verbi alteri soluit, quod realiter soluere
promiserat.
- Idem in eo, qui non facit, quod promissum officio & munere facere tenetur,
num. 66.
- 67 Tutor qui non descriptis bona pupilli in inventario, dicitur non se-
ruasse promissa, & præsumitur in dolo.
- 68 Emptor, qui item motum non denunciat venditori, præsumitur
dolo id fecisse.
- 69 Dolus præsumitur à lege in eo, qui in contralla secum contra alien-
tem decept, si deceptus fuit enormiter laesus.
- Idem in eo, qui induxit fidei commissarium ad renunciandum amplio fi-
dei commissu tenet accepta quantitate, nu. 70.
- 71 Dolus arguitur ex inordinato excessu.
- 72 Proximorum suum si dare in negotio est, aduersus legem diuinam.
- 73 Vendens rem supposito emi vito, quod si emptor cognouisset, rem
non emisset, præsumitur in dolo, & punitur potest pena extraordinaria.
- 74 Supponens secum contra alienam qualitatem sua persona promissa
dolum committere censetur.
- 75 Rescriptum imperatoris non expresse hujus, que mouere potuissent
Principem ad non concordandum, præsumitur vultisse circumuenire
& decipere ipsum principem, & si dolo arguitur.
- 76 Dolus præsumitur à lege in eo, qui contra iura mercatur.
- 77 Legum præcepta spernere est repugnare diuina voluntati, cum Leges
diuinitus promulgata dicuntur per ora prophetarum, ibid.
- 78 Propter resistens Deo resistere videtur.
- 79 Tutor arguitur in dolo, quando alienauit bona pupilli non obserua-
turi solemnitatibus.
- 80 Contra alienam cum muliere non seruata, elemosinam à statuto requi-
sit, præsumitur in mala fide.
- 81 Emen à debitoribus, qui ad faciendum creditore vendit, si ipsi de-
nuntiationem fieri ne emerit, præsumitur in dolo.
- 82 Hæres tenetur vindicare mortem eius, cui successit, quod si negligit
facere, præsumitur dolo id facere, & ab eo asserere hereditatem
tanquam ab indigno præsumitur enim patris homicidium.
- 83 Dolus præsumitur in eo, qui facit quod facere non debet: Intellege,
vt num. 85.
- 84 Intellectus li. propter veneni, §. i. ff. ad S. C. Syllan. & quocumque
procedat.
- 86 Magistratibus non obtemperari dolo carere non dicitur.
- 87 Principibus esse obediendum, necnon eorum magistratibus, quorum
personam sufficiunt.
- 88 Petrus id quod resistitur esse præsumitur dolo.
- 89 Si quis si petis alienum nomen, nu. 89.
- 90 Non plerari qui vult cum aliena iactura & damno, in legem com-
mittere dicitur.
- 91 Occupans aliena, inuisit id facere præsumitur, maxime si vi
facit.
- Id. in eo, qui aliena consumit, atque in sui utilitate inuitat, nu. 92.
- 93 Tutor vel administrator, qui reliquatum non restituit, in mala fide
esse censetur.
- 94 Occultans & supponens testamentum, donec filius exheredatus
moreretur, ne possit agere de inofficio, contra iura vt egisse di-
citur.
- 95 Hæres gratatus fideicommissum, si rem ipsam totā sciuit alienam,
contra censetur in aliena dolo, & si dolo intelligi, in mala fide
perpetui alienat: fecit si donec in hominem erit, nu. 96.
- 96 Faciens quod sibi non prodest, & alteri nocet, si audis & deli par-
ticipes videtur.
- 97 Visus exiit quem non sine dolo id facere potest: nam visus non
solum lege diuina, sed etiam naturæ prohibetur.
- 98 Dolus facile colligitur ex malo effectu subsistenti. Et si fuerit à per-
sonarum qualitate, vt si multum sagax contra autem populo, vel
minore, vel muliere, quorumvis ægele esse consilium, nu. 100.
- 101 Verba heretica profert, est negoti interuenient, si est in offe-
dio genere vel patria, præsumitur male fidei & dolo.
- 102 Dolus comitellus arguitur in eo qui ius est nimia diligentia, & cæta-
la, at que ita plus fecit, quam fieri consuevit.
- 103 Clausula ioculata in iuramento contraria dicitur, & alterum ad iur-
amentum faciem, & dolum.

- 104 *Paſſa inſolita arguntur contrarium ſimulatum, & ſuſtineri-
tium.*
- 105 *Dolus arguitur in eo, qui dicit diſſultat accuſare, vel exceptiones op-
ponere.*
- 106 *Accuſans alium ſine aliquo ſuo commoſo vel proprio intereſſe ſu-
ade carere non videtur.*
- 107 *Faciens aliquid clam, & occulte, quod palam fieri ſolet, male ſe ſci-
ceſetur.*
- 108 *Dolo non præſumitur carere, qui reſta via non incedit, ſed per an-
fractus, & diuerſa.*
- Idem de eo, qui contrahit in domo aliena. *num. 109*
- 109 *Dolum facile arguitur etiam ex precedenti tractatu.*
- 110 *Mercator, qui remiſit litteras a cambii ſolucendis ad eo, qui paulo
poſt acceptas litteras decouit in dolo præſumitur.*
- 111 *Militans pecuniam male conſervatam male ſciſci non præſumitur.*
- 112 *Artifici, qui centum leonum artiſicere, antequam eum legator, con-
trahat aſiſ facere dicuntur.*
- 113 *Dolum coniecturatur in muliere que donat: & idem in minore, qui
in ſuum remiſit.*
- 114 *Dolum non præſumitur in faciente ad non tantummodo prohibitum à
lege poſitum, qui neminem ledit, vel ſi ledit, levis eſt laſo.*
- 115 *Clericus ſi venenat iur, præſumendum eſt, quod non dolo, & ut
legis contemptor, ſed reſectiſſe gratia iurati.*
- 116 *Inſolubilis ſi quis fecit, ſumitur præſumptio in meliore partem,
quod ſcilicet non dolo, ſed iuſta ex cauſa fecerit.*
- 117 *Sacerdos, qui in aliena parochia celebravit, præſumitur licite ce-
lebraſſe, niſi aliter probetur.*
- 118 *Teſtis, qui conſeſſus eſt aliquid, quod prima facie eſt crimin. ſi in ali-
quo caſu poſſit eſſe non crimin, non reputatur tanquam criminioſus
aſcendendo teſtimonio: eum aut ſides pro iudicio arbitrio minuitur.*
- 119 *Factum aliquid præſumitur in dubio tempore laico, ut cunctis de-
ſultum.*
- 120 *Faciens actum à lege poſitum prohibutum, ſed non ſemper, & quo-
vis in loco, ſed certo tempore, & loco, quando præſumitur in dolo.*
- 121 *Dolum excuſari, & tolli contr. arg. coniecturam.*
- 122 *Comitatus in vehemem & requiri ad excuſandum dolum præſum-
ptum in bis, quæ naturaliter ſunt illicita, & mala.*
- 123 *Culpam latam dolo æſimparari.*
- 124 *Culpam non præſumi.*
- 125 *Culpam eſſe delicti ſpeciem.*
- 126 *Culpam ut excludit præſum.*
- 127 *Culpam ut excludit præſum in alieno factum, quod ſciſſit in
propria.*
- 128 *Culpam præſumi in actu qui ſi matur a culpa continet.*
- 129 *Intendendum præſum commiſſum culpa in dubitantiis.*
- 130 *Furtum præſumi commiſſum culpa excomm. apud quos res extabat.*
- 131 *Culpam præſumi in prauitate.*
- 132 *Culpam præſumi in omittente facere, quod diligens paterfamilias
fecerit, & num. 133. quando fecit inſolita. & num. 134. in actu im-
perio, & num. 135. quando dolo præſumitur.*
- 136 *Culpam leniſſimam in dolo intelligitur.*
- 137 *Culpam eſſe ſpecifici probandum.*
- 138 *Culpam ad cauſam ordinatam probandum eſſe.*

noſtros, quam obrem de vera differentia, & nos parum ſolliciti
eſſe debemus. Dolus ſi in verum & præſumptum diuiditur
Bart. in l. quod Nerva. num. 1. & ſi de poſſit. & in l. dolum, c. de dolo, &
ibidem Caltrini. Alexand. in conſil. 103. num. 13. lib. 1. Parſini conſil.
49. num. 30. lib. 1. & Coraſio in lib. 4. M. ſilicet. cap. 1. num. 2. ut alius
ſit dolus verus alius præſumptus. Eſt dolus verus, qui mani-
feſtis indiſcijs probatur: Præſumptus verò qui indiſcijs non mul-
tum claris & manifefſis detegitur. Hanc diuiſionem & differ-
entiam improbat Petrus Rebuſſ. in late culpe. ſi de verbor. ſignifi-
cum nulla ſit lex, quæ differentiam indiſcijs & obiectis
verus dolus, eſt vniſus altero fortioribus indiſcijs & obiectis
probatur. Crediderim dici poſſe, dolum verum eſſe quem
lex dolum ſtatuit, eſt illum eſſe indiſcijs & coniecturis colligit.
Cum t. verum & maniſeſtum illud eſſe dicatur, quod lex ipſa
præſumendo conſtituit: ſicut diximus ſuprà in lib. 1. q. 4. 1. Præſum-
ptum verò t. dolum dici poſſe illum, quem prudens iudex ſu-
mit ex alijs coniecturis & indiſcijs, quæ in iure præſentem non legi-
tur. Et hæc (ni fallor) eſt planior differentia quam ſilla Baldi
in ſi conſtante, & marina. in ſi ſolu marine. cum dixit, Dolum ve-
rum aliquando verè probataliquando præſumptiue eſſe etiam
dolum præſumptum aliquando verè, aliquando præſumptiue.
Verius t. exillimo, dolum ſive verum ſive præſumptum proba-
ri ſemper præſumptiombus & coniecturis, quæ aliquando ſunt
à lege probata: aliquando verò in eo non ſcripſit. Diſſert doli
verus a præſumpto eſſe actus, ſicut ſcripſit Bart. in d. quod Nerva
num. 15. ſi de poſſit, & alij quod num. 7. de ſer. diſſert. ſane primò,
quod t. dolus verus in futurum remitti non poteſt, ſi vnum, & ſi
quod t. dolus verus præſumptum in futurum remitti non poteſt, ſi
l. ad eum. in ſi. c. de reſcripſit. & alij in l. cum annota-
turi Doct. dolus verus præſumptum in futurum committendum
remitti poteſt, ſicut declarat Oddo. d. l. conuenire, ſi ſcripſit poſt alios
Felin. in cap. ſi alteriſſi. num. 7. de reſcripſit. ſum. in conſil. 97. num. 1. &
in conſil. 129. num. 20. lib. 3. Dec. in l. contrarius. num. 39. de regul. iur.
in l. ad eum. in ſi. c. de reſcripſit. & alios conueniunt Parſini conſil.
49. num. 35. lib. 1. Eſt t. & alia differentia: quod minor reſcripti non
poteſt in integrum aduerſus dolum verum, ſi ex cauſa, & num.
videndum ſi de minor. 25. num. 1. vbi gloſſ. & Diſſert. Bart. in l. 3. ſum-
mation. num. 32. ſi de operis non numerat. & ibidem Alon. num. 1. Crotus
num. 84. & ſum. num. 205. & alios plures conueniunt & ſpecifica Oddo
in conueniunt arg. de reſtitutione in integrum, quæſtio. 23. num. 12. quo lo-
ci diſſert. & accuratè explicat. Ceterum aduerſus dolum præ-
ſumptum de præterito ſine controverſia reſcripti poteſt: ſicut
poſt Bartolus. Crotus, Iaſonem, Raimund. ſuprà reſcriptos, &
nonnullos alios ſcripſit Oddo in d. quæſti. 33. num. 27. qui num. 28.
& 30. idem eſſe dixit, de dolo præſumpto de futuro. Et ſi hoc
plus habet dubitationis quia nullus de dolo de præterito. Eſt
& tertia differentia, qua dicimus, t. iuſtam cauſam non excu-
ſare à dolo vero. Ita Angelus in l. ex conſenſu, & vltim. ſi de appellat.
& ibidem Imola & ſecuti ſunt Alexand. in conſil. 103. colum. penult. verſus, &
dato quod Gomez. lib. 1. & Tyracquel. in tract. de peni. legum. c. 6. cauſa
21. num. 9. Diuerſum eſt in dolo præſumpto, à quo iuſta cauſa
exculaſ. igitur, & cauſa, ſi de liberali cauſa, vbi gloſſ. & capote ſcripſi
in commentarijs de recuperandi a poſſeſſ. remedio 3. num. 49. Hinc
t. ſcripſerunt Doctores m. ſi quis id quod, ſi de iur. ſiſſi. omni. indi.
præſertim Iaſ. num. 32. & Tyracquelus in d. cauſa 11. rufficitatem ex-
culare à dolo præſumpto. Idem ego ſiſſi ſcripſi in lib. 2. de arbitrar. iur.
iudicium. Cauſa 194. numero 34. & ibi in cauſa plura ad rem conue-
niunt.

Hic ſic t. explicatis, ad rem propius accedimus, & pro regula
conſtituimus, dolum non præſumi, l. dolum, c. de dolo, & ſi cre-
datur, c. de pignor. actio. & ibidem Doct. & ſcribunt multi, quos iuſſi
conueniunt alio, & præſertim ſciat. in tract. de peni. legum. 3. præ-
ſertim, & num. 1. & Crænet. in conſil. 219. num. 1. & alij multi conueniunt
ad ſarſardo in conſil. 173. num. 1. & num. 9. Et huius ſententia ratio
eſt, quia t. ſi quilibet à natura bonus præſumitur, cellas præſum-
ptum doli cum bonus non ſit qui alterum dolo circumuenit. Ita
Baldi. in l. 1. quæſti. c. ſi quis omnia cauſa t. ſiſſi. quem ſecuti ſunt Felini
& vlt. num. 15. de præſump. Et doli t. eſt d. d. cum, & reſpōdit Soci.
Jun. in conſil. 113. num. 8. lib. 3. qui ob id autem, non præſumi, ſi etiam
dicimus, fraudem non præſumi. anchor. in conſil. 385. num. 5. &
in conſil. 318. num. 4.

Hæc præſumptio t. multo magis locum habet quando doli
aut fraudis cauſa excogitari non poteſt: ſicut reſpōditur Bart. in
conſil. 85. col. 3. verſus in contrariis arguitur. Corne. in conſil. 119. ad ſimem.
lib. 2. & in conſil. 217. col. vlt. lib. 4. & in conſil. 203. col. 2. lib. 3. quos ſecu-
tus eſt Crænet. in conſil. 6. num. 22. & in conſil. 1. num. 9.

Kkk 3

Ita quo-

Adenſch. Præſumpt.

- 18 Ita quoque si multo minus dolus præsumitur, quando alio-
qui dolus ille, nullum ei adferret lucrum & commodum; vt re-
spondit Bald. in consi. 25. In questione, col. 1. s. 1. Decian. in consi. 17.
19 num. 26. lib. 3. Et multo minus quando si inde resularet ei odium
& damnum, vt ex sententia Socin. Sen. in consi. 277. col. 2. versio.
non enim possunt dicere, lib. 2. respondit Crauet. in d. consi. 277. num. 4.
20 quidem esse subiungit, quando adest lucra missio. Idem quod
tenue ac modicum lucrum inde resularet. Et idem Crauet. in
consi. 7. num. 11. Et in consi. 319. num. 13. Et illi accedit Roen. in consi. 8.
21 in fin. lib. 4. Ita et si multo minus sit hoc præsumptio procedit, vt non
præsumatur dolus commissus aduersus hominem frugi & be-
neuiolum, vt responditur Corne. in consi. 83. col. 3. versio. Et ex quo
22 autem fuit lib. 3. Crauet. in consi. 6. num. 1. s. 2. 29. vt quod
quod si non præsumitur aduersus sanguine coniunctum, vt re-
spondit idem Crauet. in consi. 319. num. 6. idem de fraude dixit Crauet.
23 in consi. 4. num. 4. sic etiam dolus non præsumitur in eo, qui pro
suo iure facit, Alex. in l. Titius. num. 9. ff. ad Treb. ubi egreditur Roen. in consi.
24 213. num. 16. lib. 1. Et Decian. in consi. 23. num. 2. lib. 2. Ita pariter si multo
minus dolus præsumitur quando quis agit aliquid calore iracun-
diæ, vt Soc. in consi. 26. num. 10. lib. 2.
- 25 Ita quoque dolus si multo minus præsumitur in eo, qui rem
accipit, vt cum domino relictur l. 3. num. tantum, versio. sed enim
addit. eff. de incendio ruina & nauis. Reg. Et de Seno in consi. 319.
num. 2.
- 26 Ita etiam dolus si multo minus in eo præsumitur, qui fecit
id, ad quod faciendum inuitabatur rumor & fama: cum tamen ipse
27 id, ad quod excludere soleat, vt multum respondit Crauet. in d. consi. 319. num.
28 4. Franc. de Marcho. q. 175. in 2. in prima parte. Idem pariter si dolus
multo minus præsumitur ex qualitate persone, vt in muliere &
rustico, in quibus simplicitas potius quam dolum præsumitur:
fuit. (respondit Decian. in consi. 160. col. 2. Tyraquel. in r. ff. de legib.
29 com. in l. 1. p. num. 4. Idem de pupillo respondit Bero. in consi. 158.
num. 2. lib. 1. sic et si in Principe dolus non præsumitur, Bero. in
30 consi. 26. num. 71. lib. 1. Et in consi. 130. num. 15. lib. 3.
- 31 Extenditur si primo hoc præsumptio vt procedat etiam quan-
do alias verba actus & dispositionis improprietantur. Ita extendit
Crauet. in consi. 3. num. 2. ex sententia Bart. in l. non solum, §. sed vt pro-
bat. ff. de ope. noui num.
- 32 Extenditur si secundo, vt potius præsumatur error in iure
quam dolus. Ita tradit Alciat. in tractat. de præsumpt. reg. 3. p. 1. sumpt. 30.
Ex l. sed & si lege, §. scire, ff. de test. hered. & l. qui in gratia, §. si quis
ignorat, ff. ad 3. C. Symonia. Et subiungit Alciatus, quod illis in
33 casibus, in quibus satis est quem dolo carere, error iuris excusa-
34 tur, vt est in acquisitione fructuum: secus si in prescriptione, in
qua non sufficit carere dolo, sed bona fides adesse debet, vt scri-
bunt Bart. in l. 1. §. 1. in l. 1. §. 1. ff. de iur. iur. Abb. in c. si diligenti,
de præscript. Et videtur Felin. & Parisius. Hanc tamen præsumptionem
35 intelligit Alciat. procedere, nisi ius relictus aliquid tunc dolus
præsumitur, cap. qui contra, de reg. iur. in 6. Et dicitur in 4. quarta
declaratio.
- 36 Extenditur si tertio, vt potius etiam præsumatur error in fa-
cto quam dolus, ita Bart. in l. si solarius, num. 7. ff. de reg. iur. cum di-
xit, quod si notarius aliquod omittit scribere in instrumento,
præsumitur, per errorem, non autem per dolum omisit, & idem
37 Bart. in l. quæritur, §. si de here. Insti. Arret. in consi. 47. num. 3. Capella
in consi. 21. num. 25. in c. in consi. 7. col. 1. lib. 4.
- 38 Extenditur si quarto, vt procedat etiam in eo, qui clam
aliquid facit, vt fraudem excludat, vel qui fraude vitatur ad exclu-
dendum aduersarii sui fraudes. Ita probat l. non pater, §. Titio, in
fin. de lega. 2. ubi: Nec videbitur dolo fecisse, qui fraudem excludit, &
videtur glossa similia congeri, confertur quod respondit Corne. in
39 consi. 52. num. 23. lib. 2. quod id dolo egisse non videtur, qui clam
rehuitur alio iuri fidei fiduciam, ne illud veniret in com-
promissum, quod erat facturus. Et Corneum secutus est Alcia.
in tractat. de præsumpt. reg. 3. p. 1. sumpt. 27. num. 2. qui adiungit hæc simi-
lia. Illudque primum, licet habeat bonam iustitiam causam
fidei fraudibus ad excludendum fraudes aduersarii, ex sententia
glossæ in cap. dominus, 23. quest. 2. Et cap. capienter, de elect. in 6. Corne.
in consi. 60. num. 9. lib. 3. Et Bart. in l. si si placuit, §. de verborum
oblig. Ceterum, his addo Decianum in l. 1. §. de iur. naturæ, §. de regul. iur. &
lib. 1. Ceterum, num. 12. Et alios plures recenset Nent. lib. 3. Sylva in p. nu.
34. Hæc facit quod tradunt Archid. cum videtur, 22. q. 2. l. si in si
mor. l. in 3. non ab, ff. solut. matrim. cum videtur solentiam
& dolum illum bonum Alexandri secundi Pontificis Max. qui
promissam impunitate Episcopo Simoniaco, ab eo extorsit con-

fessionem, quod Simonianum commiserit. Et idem affirmant
alii quos recensit lib. 2. de arbitra. iudic. Casus 367. in fi. quod lo-
cari quidem potuisset, sed penam arbitrii.

Quam quidem sententiam conperiri deinde probasse Alcia-
sionibus, que sunt quotidie ludendo, in quibus ex natura a-
40 rime 3. Et idem sensu Didam. in c. peccatum. parte 2. §. 4. versio. sed contra a-
riam sententiam, de reg. iur. in 6.

Hoc facit, quod respondit idem Alciat. in respons. 473. col. 2.
versio. in primis non obstat; Cum dixit, dolo non egisse cum, qui ve-
41 re propositionem aduersus ipsum Principem.

Declaratur si nunc hæc regula, qua diximus dolus non præ-
sumi, vt locum non habeat, quando extant coniecturæ & præ-
42 sumptiones commissi doli. Est enim certum, coniecturis doli
detergi, & probari posse, dolum, C. de dolo & et ad d. ff. de Calpurnio
quod Nerua, ff. de postu. Barb. in consi. 17. num. 2. lib. 2. Certum Seno
in consi. 4. num. 12. versio. dolum. Corne. in consi. 4. num. 9. lib. 2. Roen. in
43 consi. 4. num. 10. lib. 1. Et in consi. 73. num. 9. lib. 2. Parisius in consi. 73. num.
31. lib. 1. Et in consi. 57. num. 15. Et in consi. 83. num. 47. lib. 3. Sacin. in consi. 1.
in consi. 77. num. 46. in consi. 123. num. 68. lib. 1. Et consi. 13. num. 47. lib. 3.
Crauet. in consi. 1. num. 1. & Mascard. in consi. 33. num. 2. Ita & si fraudem
probari coniecturis & præsumptionibus respon. de iur.
44 Anch. in consi. 318. num. 3. Crauet. in consi. 30. num. 3. Et in consi. 143. num. 2.
Decian. in consi. 32. num. 4. lib. 3.

Et huius sententia ratio est, quia doli est quid latens, & in
45 animo consilium, qui facit animus non potest latere: quam con-
iecturis probari, sicut differunt in libris quædam præsumptio. Porro
hæc coniectura debent esse virgines & conclusiones, scilicet
dum Calpurnius in d. dolum, C. de dolo, & Nota Gouern. de iur. lib. 13.
Et num. 4. Et duas sufficere dixit Decianus in consi. 32. numero 4.
lib. 3.

Permultæ autem coniecturæ considerari, & asserri solent
ad probandum dolum tam verum quam præsumptum. Et in-
ter alios Lucas de Penna in l. quemadmodum, C. de agnis, & consi.
lib. 1. recenset quamplures ac prope innumerabiles casus, in quibus
dolo præsumitur. Diligentius Ioseph. Mascardus bene
eruditus Iurisc. & summus amicus meus in Commentariis, de
46 probationibus, conclusio. 331. enumerat centum ac decem & nouem
declarationes, quibus offendit, dolum præsumi. Ego vero
pauciores coniecturas seu casus commemorabo, frequentiores
tamen, & primum quidem illas, quæ a lege receptæ quæ probat
funt, deinde illas nonnullas, quæ iure proprio expressim scripte
non leguntur.

Prima itaque est coniectura doli commissi, quando quis
47 graue aliquod perpetravit doli cumque homicidium, vel ali-
quem vulnerauit, vel grauem insultu iniuriam. Hoc sane ca-
sum doli lex præsumit, nempe quod dolo occiderit, vel vulne-
rauerit, vel iniuria affecerit. Ita probat l. C. ad legem Cornelia-
m de Sicar. quod loci statuit Antoninus homicidam probare
48 debere hominem à se percussum, non occidendi animo percus-
sum fuisse, cum aliquo dolo & occidendi animo percussus
præsumatur. Sic & in l. non conuicij, C. de iniuriis, habetur,
eum, qui si iniuria aliquem affecit, animo iniuriæ affecisse, at-
que ita dolo egisse præsumitur. Et insuper amittit nos Angel. in l.
49 plagæ, C. ad legem Flaminiam de plagis, & in d. si non conuicij, Saluati. in l.
Senatus, C. de iis, qui sibi affecerunt. Arret. in consi. præfinita, in rebus ver-
tabilibus de probatio. Guido Pape quest. 423. col. 1. lib. 1. Capella in consi. 2.
col. 1. penult. & in consi. 24. col. 2. in criminalibus. Decian. in d. c. in præ-
sentia, num. 1. versio. difficile videtur, & Alciatus in tractat. de præsumpt.
regul. 3. p. 1. sumpt. 1. versio. unde aliter dicit. Et de dolo, qui in iniuri-
ante præsumitur, post alios respondit Parisius in consi. 146. numero
20. lib. 4. sunt enim hæc delicta sui natura, & quidem lege diui-
na & naturali prohibita: qui ergo illa admittit, facit se dolo
admississe præsumitur. Hinc intelligimus, recte scripsisse Bar-
tol. in l. Aurelius, §. idem quæsit numero 2. ff. de lib. leg. cum dixit,
eum, qui confessus est, occidisse hominem, sed ad sui delictum
49 fionem, probare debere exculpationem illam, cum aliquo præ-
sumatur dolo occidisse. Et idem in specie magis post alios respon-
dit Crauet. in consi. 35. numero 8. & idem scripsit Ferriat. in cautela 5.
num. 3. Et vehemens dicitur esse coniectura hæc exculpatoria.
Arret. consi. 30. num. 2.

Ceterum si aduersus hunc casum repugnare videtur egressus
49 illa

illa traditio Bart. in litem soluti, §. sed ve probari, nume. 2. vers. prædicta
vera, ff. de operi noni. cum dixit. Quod si accusatus fuit Titius
vulnerasse Sempronium mense Maio. Etipse Titius pro
sui defensione probavit, quod eo mense Maio Sempronius fue-
rat bannitus: & statuto permittit esse, bannitus impune of-
fendi potest, & bannum ipsum produxit. Hoc in casu scriptit
Bartol. condemnari non potest accusatus, quia fimitur coniec-
tura & presumptio, quod Titius vulneraverit Sempronium
eo tempore quo erat bannitus: atque ita assinit Bartol. delictum
& consequenter dolum non præsumi etiam quando factum
est aliquid, quod prohibuit et lege diuina & naturali
fuit esse diximus homicidium. Et hanc Bartol. doctrinam probatur
Rom. in d. l. non soluti, §. sciendum, nume. 7. de operi noni. munt. & ibid. d.
lex. and. num. 4. & §. in fi. dixit omnes sequi Bartol. Idem Alex. and. in conf.
24. num. 2. §. lib. 2. §. 2. & ibid. in c. in præsentia, num. 1. de probat. & ibi-
dem Decim. num. 15. & Paris. num. 31. Gonsalv. item si quis possit ante,
num. 29. in fin. in iusticia de alio. Alex. de præsumpt. regul. 3. præsumpt. 5.
num. 2. & Craet. in conf. 205. num. 9.

Et traditionem hanc Bartol. & sequum repugnare illi Ange-
li & Saliceti in d. l. c. ad leg. Corneli de Sicar. de qua supra, scrip-
sit pro Alexand. in d. §. sciendum, num. 5. vers. item alio. Decim. in
c. in præsentia, num. 15. & Paris. num. 36. Conciliando has opiniones
dixit Alex. and. §. sciendum, num. 5. in fin. Bartol. loqui, quando reus
accusatus probavit aliquam causam, quæ poterat facere i-
psam actum licitum sicuti quando probat, Sempronium fuisse
bannitum, & bannitus impune posse offendere verò (inquit A-
lexander) accusatus nullam probavit causam, quia actus reddi
possit licitus, procedit illa traditio Angelorum in d. l. c. ad legem Cor-
nelii de Sicar. ex illor. etc. Hanc Alexandri considerationem probatur
Felin. in c. nonnulli, §. sunt & aliq. num. 4. vers. ad illud, de re script. Alexia.
in tract. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 1. vers. §. limitatur.

Cæterum conciliatio hæc dubia est, quia procedere posset
consideratio Alexandri, quando in casu Bartol. Ite accusatus
probat, illum Sempronium a se occidit fuisse bannitum,
comet tempore quo cum vulneravit, led probando illum fuisse
bannitum, non expresse illo tempore, non dicitur probasse
causam reddentem actum licitum. Verum huic objectioni
respondetur ex sententia Iasonis in d. l. non soluti, §. sciendum, nume.
7. vers. ego considero, cum qui dixit, in criminalibus ad probandum
accusati defensionem admitti probationes dubias, & alias
non concludentes, & quæ alioqui non admitterentur, & à
personis aliis suspectis. Ita sane (inquit Iaso), admittuntur
testes de folia creditæ deponentes, vt respondit Alex. and. in conf. 76.
num. 5. & in conf. 176. lib. 1. It. etiam admittuntur iud. ad ac-
cusati defensionem testes domestici & familiares, qui alias admit-
ti non debent: suntque p. specialitatem de inquis. §. vers. sed magis
et al. in conf. 100. de annu. in conf. 109. Et affand. in iungu. 11. & Cra-
met. in dec. 156. nume. 16. & 17. Et admittit hoc in casu probationes
non concludentes, led dubias, affirmantur etiam multi conge-
ssi à Parisio in d. c. in præsentia, nume. 31. Et hanc traditionem probatur
& ibidem Bero. num. 155. & num. 136. in fine, text. l. 3. c. ad legem Cor-
neliam de Sicar. q. 1.

Et huius quidem traditionis ea est ratio, quia i probatio
illa accusatoris, quæ debet esse clarior luce meridiana,
l. i. item. C. de probat. redditæ est dubia à quacunque hæc accusa-
ti probatio.

Secunda est coniectura, quæ d. dolum lex præsumit, nempe
quando quis dixit mendacium si quis affirmaverit, §. si agno vendi-
tor. & l. c. legatarij, item Pandecti §. de dolo, & l. falsus §. qui fuit
de torti. Et manifeste scriptum est Castren. in conf. 126. vbi & conside-
ratur in fin. lib. 1. Anch. in conf. 220. volum. 2. Rana in conf. 7. vers. sed
Alex. in conf. 63. lib. 1. Eiusd. à prima in l. quætor. conf. 7. vers. sed
quod si reus C. de iur. lib. 2. Item in conf. 139. nume. 6. lib. 1. & ma-
nifestum Castren. in conf. 2. nume. 13. in conf. 192. nume. 13. in conf.
244. nume. 6. in conf. 249. nume. 6. in conf. 372. nume. 6. in conf. 164.
nume. 4. & in conf. 97. nume. 3. Et idem in tractat. de antiquo temp.
in prima part. num. 16. & 18. Hier. Schor. in conf. 97. num. 3. & in conf.
40. num. 1. Mart. in conf. 22. num. 4. & Mascard. and. in conf. 31. nu-
39. & num. 6. qui nonnulli ex supra conuenienter attulerunt. Idem respo-
dit Decim. in conf. 132. num. 30. lib. 3.

Et hinc dicimus, quod i impetrans rescriptum, expressis fal-
sis qualitatibus, dolo id egisse præsumitur, vt respondit Craet.
in conf. 212. num. 8. Et inter i mendaces cõnumeratur ille, qui as-
seruit quod nesciat, vt respondit idem Craet. in conf. 318. num. 3. &
in conf. 369. num. 12. Et enim i mendacium lege diuina prohibuitur:

cum sit dicere falsum testimonium, cõdomines, 22. quæst. 2. quod
præcepto Decalogi repugnat. Et scriptum est Sapient. cap. 10.
quod mentitur, occidit animam. Prohibetur i etiam menda-
cium lege naturali: Alteri ne feceris, quod tibi non vis fieri.
Et præterea mendacium est sui natura & genere malum, vt scripsit
Thom. 2. 2. quæst. 110. art. 1. & Syluester Priorius in forma. in ver-
ba, Mendacium nume. 2. Hinc etiam dicimus, dolum i præsumi, &
colligi ex falsis perlationibus, l. item §. vitium. & l. cum quis §. de
dolo, & copiare respondit Craet. in conf. 192. nume. 12. Decim. in conf.
32. num. 2. & 29. lib. 3. Idem etiam in eo, qui tacet verum: cum i
patria sint asserere falsum, & tacere verum, l. per se haberi. C. de quæ-
sitor. & tractat. Anch. in c. cum dilecti, nume. 70. de accusat. Hinc i quo-
que dicimus, dolum i præsumi in matre affirmative filium esse a-
tate minorem, si deinde reperitur maior. Nam præsumitur per
mendacium dissile illum esse talis ætatis: cum mater filij æta-
tem sciat.

Ita respondit Raimus in conf. 194. numero octavo, lib. 1. Hinc i præ-
sumitur dicimus, dolum i præsumi in accusatore, qui accusationem
non probavit: Nam mendacium dissile & falsam accusationem
non proposuisse dicitur, l. qui probasse, & l. volum. & respondit Craet.
Socius Sen. in conf. 18. volum. 4. lib. 1. & Craet. in conf. 262. in fin.
Hæc tamen i coniectura locum habens, quando mendax confir-
quitur aliquod commodum ex mendacio: scilicet nullum. Ita
in specie Rom. in conf. 2. num. 5. lib. 4. & idem scripsit ipse Rom. in d. conf.
29. num. 9. lib. 1.

Tertia est i coniectura, quam lex facit, dolum fuisse commis-
sum, quando scilicet quis promissa non feruat. Hanc probant l. do-
lus. & l. si procurator, §. de iur. §. de iur. & l. 1. §. est autem i de pignori.
Et manifeste respondit Alex. and. in conf. 120. lib. 1. & in conf. 8. volum. 2.
lib. 6. Corne. in conf. 116. in fin. lib. 1. & in conf. 125. col. 2. lib. 3. Craet. in
conf. 100. num. 9. in conf. 115. num. 2. in conf. 192. num. 2. & in conf. 335. num.
11. & in conf. 659. nume. 5. Mascardus in d. tract. de probat. consil.
31. num. 24. Decim. in conf. 60. num. 46. lib. 2. & idem ego ipse scripsi in
lib. 2. de arbit. indic. casu 205. num. 55. Est etiam iniquum & legi di-
vina repugnans non feruare promissa, c. 1. 2. & 3. de pactis. Sic &
lex ipsa naturalis iubet, datam fidem seruari debere, l. si pæ-
pisti. His i intelligimus recte respondisse Craet. in conf. 252. num.
8. vers. quarto arguitur, dolum argui in eo, qui verbaliter soluit,
quod realiter soluere promiserat.

Quarta est coniectura, quam lex facit admissi doli, quando
quis non facit, quod pro suo officio & munere facere teneatur, l.
dubius §. mand. & l. de iur. §. ad l. Falci. & scribit Bartol. in l. tutor
qui reperiatur §. de alio. in c. 10. in fine Senior in conf. 64. nume. 4. lib. 1.
Cala. in conf. 24. volum. 4. vers. sic, c. probo. facit Craet. in conf. 115.
nume. 2. Cephalus in conf. 230. nume. 4. lib. 2. & Mascard. and. in conf.
31. num. 89. Et alia plura tradit Craet. in conf. 36. nume. 1. & 2. &
Bero. in conf. 191. nume. 18. & in conf. 44. lib. 1. qui dissert. de socio
& administratore, sic & i tutor, qui pro sui officio & munere
non deseruit bona pupilli in inventario. Non enim dicitur
obseruasse promissa, quæ in tutor fin. rem pupilli bene di-
ligenter ac fideliter gerat & administret. Ita i quoque doli
præsumitur in emptore, qui item munere facere teneatur, l. si fundo. §. i. ff. de
euit. & tractat. Socin. Senior in l. 2. §. volum. etiam, volum. permittit §. solut.
matr. & Craet. in conf. 262. nume. 2. Etiam doli præsumitur
in seruo, qui non defendit, vel simulate defendit dominum con-
tra occidit, cum tamen cum defendere teneatur, l. §. ex causa
tr. ff. ad §. vbi legem. nume. 4. & 9.

Quinta est coniectura, quam lex arguit in eo, qui in cõtra-
heum tecum contrahentem deceptit, l. si pæpisti §. c. 1. c. de dol. in
summa, §. de pecu. l. de men. §. accepti, & l. sed est in fine, §. si qui
iuxta §. de arbit. Id quod intelligunt Doctores, quando deceptus
ille fuit enormiter læsus. Ita declarat Alex. and. in l. huius cum
auct. num. 16. §. de verb. obligat. Socin. Senior in conf. 295. nume. 4.
lib. 2. qui consilium sententia reus Castren. Et idem affirmantur
Castren. Sen. in conf. 4. volum. 4. Decim. in pactum, nume. 6. C. de col-
lat. c. utrum in iur. in conf. 141. nume. 11. Socin. in iur. in conf. 42. nume.
26. lib. 3. Alia in conf. 88. nume. 5. Bero. in conf. 177. nume. 4. & num.
53. lib. 1. & Craet. in conf. 42. nume. 21. & in conf. 282. nume. 2. vers. quæ-
tor arguitur, & in conf. 47. nume. 6. & Mascard. and. in conf. 31. nume. 25.
& num. 27. qui alios nonnullos recenset. Et ibid. nume. 28. sub iun-
xit, imò intelligitur, quando læsio est enormissima. Quod verum
non esse crediderimus, cum sufficiat læsio enormis, & doli præ-
sumi ex læsione enormi tradit Gomel. item si qui in fraudem, nu-
mero decimo, ad finem, Instituit de actio qui anchoratur, Alex. and.

Est & secundum exemplum commemoratum à Barto. in d. §. sed vi probat. num. 2. ratione temporis: si nunc est statuto, quod post mortem Martij neminem de pacifice possit animalia in pratis alienare, et autem neminem illum possit: Accusatus aliquis fuit depasci fecisse animalia in pratis ipsius accusatoris, qui tamen non allegavit, nec probavit tempore prohibito, depasci fecisse. Hoc in casu (inquit Barto.), non censetur probatum delictum: ex quo non probatur, quod tempore illo prohibito depasci fecerit. Si itaque delictum hoc casu non præsumitur: sic nec dolus, ut diximus supra. Et Bart. fecit sim. Bald. in consil. 49. Postea, quod certa parte lib. 4. nuch. in com. dilecti. num. 2. verificat per ipsam de accusat. & ibid. tom. de Anna. colum. 3. ver. in gloss. rector queri. & Fel. in 7. notab.

122 Et alij etiam modis & causis per cōiecturas tollitur & purgatur doli præsumptio: sicuti præsumitur Bald. & Sabietus in d. l. C. ad legem Corneliæ de Sicar. Raimus in consil. 1. colum. vltim. vers. ult. nec cessat lib. 5. Parisian. consil. 17. num. 2. lib. 4. legem in l. §. excusatur. num. 1. 17. & 18. ff. ad S. C. Syllam. & Ioannes Vilelmatus in rep. l. Di. num. 3. ff. ad legem Corneliæ de Sicar. Et hinc accedit Aretin. in consil. 20. num. 2. qui ex sententia Innocentij respondit, requiri per cōiecturas vehementes quando agitur de excusando & purgando dolo, qui alioqui præsumitur in actu sui natura malo & illicito: sicuti occidere, & familia facere.

124 Differamus nunc de culpa, quæ si sit lata est, parum differet à dolo. l. quod Nerva. vbi Barto. & reliquisq. deposti. Et culpa aliqua dicitur l. 1. aliqua levis, aliqua demum levissima: sicuti scribunt

125 omnes in l. quod Nerva. Regulariter culpa præsumitur. Ita Barto. in consil. 19. 3. commune Lucianum lib. 1. Bald. in cap. 1. de fidei iuramento amicum Alexandrum in consil. 30. num. 3. lib. 1. & in consil. 18. 3. num. 5. lib. 2. Bald. in l. 4. §. Caro. num. 1. 4. & 145. ff. de verb. oblig. Silvan. in consil. 4. num. 4. & 9. Crau. in consil. 15. num. 11. Rota Rom. in dec. 3. 21. num. 1. in prima parte in nonisq. & Mascard. in tra. de probat. vbi in consil. 467. num. 1. & 2. & intelligitur etiam de culpa levi. Decian. in consil. 29. num. 1. 4. lib. 1. Et huius quidem sententia ex est ratio,

126 quia culpa est delicti species. Quod sanè delictum non præsumitur, ut diximus supra.

127 Ex prædictis inferitur ad evitandum culpam, præsumi quoniam in re aliena fecisse, quod in re propria fecisset: ut respondit Craut. in consil. 151. num. 18. & in consil. 310. num. 15. ver. si delictum, & Mascard. in d. consil. 467. num. 4. Extenditur procedere etiam in culpa in omittendo. Bald. in cap. 1. num. 4. de fidei iuramento amicum. Decian. vbi supra, & multo minus culpa præsumitur, quando quis non fecit actum, quem non tenebatur facere. Rota in dec. 3. 21. num. 2. & ibi num. 3. idem quando non fecit id, quod factum non profuit.

128 Declaratur primo, vt locum non habet, quando id actus ipse sui natura in se culpam habet, vt si commissum est furtum, vel incendium. Hæc non nisi culpa in inhabitantium committitur solent, & propterea præsumitur ipsi culpa. Ita de incendio præsumitur post alios Mascardus in dicta consil. 467. num. 5. & 6. & idem ego scripsi in libro 2. de ar. aud. in com. Causa 3. 9. num. 3. de furto præsumitur post alios Mascardus præcise in loco post Barto. & Alexan. in l. si quis ex arg. art. 7. præter art. 7. de eden. in rem. scriptum Cornueus in consil. 3. 28. colum. 1. lib. 4. & Silvanus in consil. 4. 1. num. 8. & hæc quidem culpa, quæ in furto, incendio, & similibus commissis præsumitur, levissima dicitur. Ita gloss. vltim. præterea. in fin. quib. modis contrah. oblig. Alex. in consil. 3. 1. lib. 1. & in l. domos. num. 7. de leg. 1. & Decian. in consil. 29. num. 15. lib. 1.

129 Declaratur secundum, vt locum non habet in eo, qui fecit actum iure non permittum, vt in provocante alterum. Nam in eo culpa præsumitur. Ita Mascard. in d. consil. 467. num. 19. ex sententia Barto. in l. si ex pagis. §. talerarius ff. ad leg. Aquil. & Alexan. in consil. 19. num. 4. lib. 1.

130 Declaratur tertio, vt locum non habet quando id quis omittit facere, quod quilibet diligens paterfamilias fecisset. Hoc sanè casu culpa in eo præsumitur. Ita de fidei iuramento scriptum Barto. in l. exquirat de p. acti. & Crau. in consil. 49. num. 6. lib. 1. quæ fecit ut est Mascard. in d. consil. 467. num. 22.

131 Declaratur quarto, vt non procedat in eo, qui fecit quod id fieri non consuevit. Nam & tunc culpa in eo præsumitur. Ita de lib. in l. §. vltim. ff. de noua. & post alios respondit Craut. in consil. 210. num. 2. vers. ult. nec cessat: & in consil. 319. num. 17. vers. ult. 1. 4. Et itum Curcio Item in consil. 19. num. 3. Hæc declaratio multis exemplis & illustrationibus confirmari & illustrari potest, sed de industria omitto: elegi illa possunt præ Benevenuto Stracham

in tra. de mercator. am. in l. de navis. nauibus & navibus p. art. 3. num. 4. 6. 15. & 19.

Declaratur quinto, vt locum non habet in imperito, qui arripit, quam non novit, proficisci. Nam id culpa in eo arguitur, l. culpa & temperata de reg. iur. & nullus comprobatur Benevenuto. Strach. in d. 3. part. num. 22.

Declaratur sexto & vltimo, vt locum non habet illis in casibus, in quibus dolus præsumitur, de quibus diximus supra, & tunc multo magis culpa potest præsumi. Nā præsumitur ex aliquo actu maius delictum, facilius etiam potest præsumi minus.

132 Et autem annotandum, quod quando hic mentio culpa, in dubio non intelligitur de levissima, sed de lata, vel levi. Ita Bald. in Auth. quod locum. C. de colla. Alexand. in consil. 1. 1. colum. 1. lib. 1. & egregie Craut. in consil. 19. num. 6. & consere quod diximus supra, num. 130.

133 Est præterea hic observandum, quod vbi agendo, vel excipiendo alicui culpa obijciatur, vagandum non est, sed certa culpa designari debet, & speciatim dici. Præter, in primis, si de novis, ca. vt circa de elec. in 6. & scripsimus Barto. Alexand. Denis & Cranetta commemorat à Benevenuto Stracha in loco supra allegato. in d. part. 1. in finem sententia per iur. Raim. & Sylvanum relati à Mascard. in consil. 467. num. 25.

134 Est etiam observandum, quod ille, qui asserit casum evincisse, culpa alicuius, probare debet culpam ipsam fuisse ordinatam casum, & ob id quod si culpa illa commissio non fuisse casus non contigisset. Ita scripsimus Barto. in l. 2. 4. et si si quis causat. & in l. si vi certo. §. interdictum ff. comm. d. Alex. consil. 2. 4. de vlt. vltim. lib. 6. Decian. in l. contradi. in fin. de reg. iur. Crau. in consil. 1. num. 27. & Stracha in d. 4. part. num. 2.

135 Est demum annotandum, quod quando dubium est, an quis culpam commiserit, vel non; condemnatio non debet, sed absolui. Ita scripsit Bald. Oldrad. & Alexand. respondit Craut. in consil. 3. 1. num. 19. & idem consilium Decianus in consil. 29. num. 3. 4. lib. 1.

PRÆSUMPT. IV.

Vitio hominem carere præsumi, dilucide etiam paucis declaratur.

SYMPT. A.

- 1 Homo sicut regulariter bonus præsumitur, vitio quoque carere censetur.
- 2 Bonus in dici non potest, qui vitiosus est.
- 3 Innocens in præsumitur, quem nemo accusavit.
- 4 Libidinosus vitiosus non præsumitur in homine, præsertim in religioso, & qui alioquin in adolecentia fuit continent.
- 5 Rusticus & agricola secundum simplicitatem ac puritatem quamdam naturalem vivere dicuntur, atque innocentes: & quare vitare præsumuntur.
- 6 Nobilis & divites præsumuntur innocenter vivere, & de eis semper bene est præsumendum. Et magis præsumitur pro nobili quam pro ignobili. num. 7.
- 7 Et magis præsumitur pro divite quam pro inop. num. 8.
- 8 Pauper præsumitur facilius deieci et quem dicitur.
- 9 Bonus si quis alius fuit præsumitur pro iurato, quod ipse fuit & pertransiit.
- 10 Ingratus nemo præsumitur, præsertim erga parentem: & in huiusmodi vitio necessarius est omnimodò suspensa & clara probatio, cum sit vitium valde grave. Et quomodo dicitur nomen punitur ingratia. C. de seq. 12.
- 11 Vitijs adversus parentem ingratia lege divina apud Hebræos Lapidibus obnoxietur.
- 12 Ingratitudo nemine sequitur impudentia, quæ ad omnem turpitudinem ducit. Et qui apud Athenienses de ingratitudine sanctum reprobatur. num. 14.

Quemadmodum ita à natura bonus quilibet præsumitur, ut iam diximus, ita quoque præsumitur vitio carere. Nec enim bonus id potest qui vitiosus est. Hanc præsumptionem probant Leum probatio. lib. de probat. l. de ad. l. edicto. & Strada Alciat. in tra. de præsumpt. regul. 3. præsumpt. 4. num. 2. qui quidem subtingit, hoc maxime regulæ, accidentale aliquid alla conjectura. Vnde l. (ait ille) præsumitur innocens qui nemo accusavit. l. si adulterium. §. idem Poloni. ff. de quem nemo accusavit. l. si adulterium. §. de adulterio accusabatur.

fabatur, cum noli apparere acculatores, ut legitur Ioan. cap. 8. in
 4 princip. confert t. text. in capen. de præsumpt. ubi vitium libidin-
 nis non præsumitur in homine, præsumitur in religiofo & quon-
 5 li qui in adolefcencia fuit continens: quæ de re dicimus infra. Et
 præterea multo magis locum habet hæc præfumptio in agricul-
 6 to & rullis, qui fecundum simplicitatem ac puritatem quan-
 dam naturalem vivere dicuntur, & qui quidem innocentes &
 quærit vivere præfuntur. l. 3. c. de offenfo. c. iur. Ita præcatum in
 loco alia. Et egregius hoc locus Ciceronis in oratione pro Sexto Ro-
 7 scio Amerino, cuius verba hæc sunt, Patre occidit Sextus Roscius
 qui homo? adolefcens corruptus, & ab hominibus nequam
 inductus? Annos natus magis quadraginta, vetus videlicet Si-
 8 carius, homo audax, & in exiles læp & versutus: at hoc ab accula-
 tore ne dici quidem audis. Luxurie igitur hominem nimi-
 9 rum, & ætali alieni magnitudo, & indomiti animi cupiditates
 ad hoc fecisse impulerunt. Deluxuria purgatus Erucius, cum
 dixit hunc ne in conuiuium quovis fore interfecisse: nihil
 autem vniquam debuit. Cupiditates porro quæ possunt esse in
 10 eos, qui (vt ipse acculator obicit) rursi perperam habitare, & in a-
 gro colendo vixerit? Quæ vita maxime diftincta à cupiditate,
 & cum officio coniuncta.

6 Rursus procedit quoque t. multo magis hæc præfumptio in
 nobilibus & diuitibus: quia de his, quibus sunt integre facultates, be-
 7 ne præsumendum est. l. 2. in prin. C. de debite cura. lib. 10. & tradit Lu-
 8 cas de Ten. in l. 3. col. 8. vers. 10. præsumitur. C. de apoch. pub. lib. 11.

7 Hinc dicimus t. magis præfumi pro nobili quam pro igno-
 8 bili. Ita scribit Aletat. in trakt. præsumpt. reg. 3. præsumpt. 4. & dicimus
 9 infra sub sequenti libro præsumpt. 13. Et pro t. diuite magis præfumi
 quam pro inopelcribit Ioh. Bapt. a Sancto Seuerino in admo-
 10 nenda. num. 283. ff. de iur. eum. cum dixit, t. pauperem præfumi faci-
 lius deierare. Ita dicimus, pauperem præfumi affectasse priuile-
 11 gium. Bart. in l. 1. spadomus 9. ff. ff. de excus. iur. & Alex. in l. non exigi-
 mus. ff. simul. modo ff. si quis cauto.

10 Et præterea t. inquit Aletat. in d. reg. 3. præsumpt. 4. quod si quis
 alius fit bonus præsumitur pro negotio, quod ipse g. lit. & petra-
 11 claus. cap. 1. q. 1. de iur. 37. diff. 1. amitt. 7. q. 1. cap. Englemer. 1. q. 1.
 2. & c. 1. q. 1. de proben. & tradit Spec. in tit. de præsumpt. ff. 1.
 12 species. num. 10. & Lus. de Pen. in l. 3. col. 1. vers. 27. præsumitur. C. de
 apoch. pub. lib. 11.

11 Ex hæc t. præfumptio generali fuit inter cæteras hæc fpec-
 cialis, quod nemo præsumitur ingratus præferti erga par-
 12 tes. L. cum pater. ff. de leg. 2. & l. in omnimodo. in prin. C. de iur. fidei.
 testam. & aut. i. q. 1. præsumpt. 2. ex sententia Ripa in l. vltim. q. 1.
 13 ff. de iur. eum. deat. & Rim. in l. 1. in f. 1. numer. 1. In l. 1. de iur.
 14 nato. & illis addo Bald. in l. vltim. numer. 1. C. de fecund. nupt. qui le-
 git. vitium hoc ingratitudinis adeo non præfumi, vt necesse-
 15 riam omnino fit liquida, & clara probatio. Nec fanè mirum, cum
 ingratitudinis vitium fit valde graue. Quocirca, si Marcelino
 credimus, summus Deus effensus nomine & pænni suffragio
 16 damnatur ingratus. Lege t. diuina olim apud eos sanctu fuit. vt
 aduersus patres ingrati filij qui fuissent, lapidibus obrueren-
 tur. Apud Persas nullum vitium hoc magis damnatum fuit.
 Quem enim cognorint posse referre gratiam, nec referre, in
 hunc seuerissimè animaduertebant, quippe qui arbitrabantur
 eos qui sunt ingrati & Deos maiorem in modum negligere, &
 17 parentes, & patriam, & amicos. Ingratitudinem enim t. for-
 titum impudentia fequitur, quæ ad omnem turpitudinem dux
 est. Ita Xenophon in Cyri Padia. lib. 1. Alex. ab Alex. lib. 3. diuina
 18 genul. 1. & Cælius Rhodi. lib. 1. lectio. antip. cap. 28. Qui quidem &
 leges illas Atheniensium æ Macdonum commemorant. Erat
 19 tanè contra legibus sancitum, vt haud fecus apud malè meri-
 to ingratia actio daretur, iudiciumque diceretur, ac si realis-
 20 mus, aut graui crimine accit forent aduersus hoc fecus eruditissi-
 21 me plura scripsit Lilius Gregorius Gyradius eo in libello, qui ad-
 uersus ingratos in scriptum est.

PRÆSUMP. V.

Hominem æternæ salutis memoriam, tum
 maxime, cum in extremis agit,
 præfumi.

SUMMARIA.

1 Homo præsumitur salutis æternæ memoriam præferri quando in extre-
 2 mo lab. erat. in d. 2.

3 Confessio facta in testamento licet fidei non sit præsumptio & nil
 4 valeat, attamen si hæc confessio sit in iur. & videretur quia dum cogit de mor-
 te, non præsumitur peccasse.

4 Libro rationum tutoris est credendum de parui impensis ab eo factis,
 si sit mortuus, cum nō præsumatur ipsam fuisse sine salutis immemor.

5 Idem de alijs libro rationum ibid.

6 Liber rationum de fonsitibus librum qualem præsumptionem facit.
 Afflictus consensu maiorem fidem est adhibendum esse quam libro viuentis.
 ibid.

7 Damnum ad mortem est adhibenda fides, & eius assertum est stan-
 dum super extorsione vsus animi ad præsumendum fidei.

8 Mors velle memoriam suam mendaciam & peccata. & nemo præ-
 sumitur mentiri in articulo mortis. num. seq.

9 Negari delictum in iur. & in ea mortem persequi præsumitur in-
 nocens, & si pro fus. purgasse omne indicium.

10 Instrumētum ætatis debitu solemnitate licet vno nato ratio ipso
 nihil probet, eorum tamen simplicem ad probationem sufficit.

11 Instrumētum naturæ mortis notum fides adhibetur, quam viuentis.

12 Instrumētum fides superius testum mortis licet viuentis contradi-
 catur: nam

13 Testis fides arguetur ob eius mortem.

14 Confessio recepta per amicum licet possit opponere exceptionem non nu-
 merat æ pecunia. si tamen in extremis agens confessio sit recepta, non
 poterit eius hæc obijcere d. exceptionem.

15 Confessio facta sine causa licet non valeat, facta tamen in articulo
 mortis valeat.

16 Matrimonium contrahens in articulo mortis non præsumitur in se-
 cisse, vt qui fraudem sollicitudinem legitimam filios, sed potius de fa-
 lute animæ cogitasse.

17 Vulnerati assertum fuit, quod non fuerit ab accusato vulneratus,
 ibid.

18 Memori salutis æternæ quis non præsumitur, quando agitur de po-
 19 decio tergi, etiam si in extremis laboret.

19 Index fidei in iur. dicat si talis fidei salutem sentiam, ei non creditur ad
 præsumendum eius, præ quo sententia est lata.

20 Idem de test. dicente si salutem testimonium dixisse. ibid.

21 Mortuus non omnino præsumitur S. 10. B. ap. 1. 1.

22 Homo non præsumitur memorem salutis æternæ, quando extat suspicio
 fraudis in contrarium.

23 Marito consensu test. autem non non creditur si eo attestatur, se ab
 vxore sua receptisse eo casu si prohibita a dante inter vi & vxore.

EXIAM commemoratis t. præfumptionibus fuit, & hæc qua
 1 dicimus, hominem præfumi æternæ salutis memoriam: vt
 inquit text. in l. vltim. ad finem. C. ad l. in l. vltim. re. qui quidem etiam est
 in c. canonum. questio. 7. & probant c. literas. de præsumpt. & c. signifi-
 2 cant. de h. m. c. Et præfumptionibus hæc recipiunt omnes, & præfunt
 Aletat. in tractat. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 4. in fine. Et hæc t. qui-
 3 dem præfumptio maxime procedit in eo, qui in extremis labo-
 rat, est enim magis præsumitur æternæ salutis memor.

Quocirca dicimus, quod t. licet confessio facta in testamen-
 4 to, præsumatur fidei & simulate facta, & ob id nil valeat: at-
 temen si is, qui ita confessus est, iuratur, valeat, cum, dum cogit de
 morte, peccasse non creditur. Ita præcatum in libro Aletat. num. 2.
 ex l. cum qui decedens. c. codicillu. de leg. 3. & ex aut. quod obit. c.
 5 de prob. at. vbi Bald. & fortissimè Bartol. in d. c. codicillu. numero 1. in
 l. 2. c. common. de legat. & copiosè hæc de re distinet superius lib. 1.
 Et hæc accedit, quod respondit Marli. in consil. 3. numer. 15. lib. 1.
 ex sententia Baldi, confessionem morientis valere, cum tamen
 alius non valeret.

Est simile t. quod tradit idem Aletat. prædicta in loco ex Ca-
 1 strell. in cons. 31. ad bene ex amittendum lib. 1. qui respondit, de parui
 impensis à tutore factis eius libro rationum credi, & quamquam
 iuramentum requiritur ad eam probationem plene faciendam
 2 attamen si tutor ille sit mortuus, fides adhibetur fides libro, ex
 quo non præsumitur fuisse sine salutis immemor. Idem de alijs
 libro rationum tradit post alios Ripa in l. vltim. numer. 123. ff. de iur.
 3 iur. ad. Boer. questio. 105. numer. 6. Paris. consil. 102. numer. 26. lib. 1. &
 Crauet. in consil. 287. col. 1. 6. vers. final. eadem ratione, quo loci ex a-
 4 liorum sententia scribit mortem habere vim iuramenti, vt sci-
 licet eadem fides adhibetur.

Ceterum t. Ruitius in consil. 39. numer. 7. lib. 1. a. respondit, librum
 de functi solum præfumptionem qualem qualem facere. Et cen-
 5 sura Afflictus deserv. 4. in fine maiorem fidem adhiberi librorati-
 onum de functi quam viuentis.

Hinc

6 Hinc quoque respondit Baldus in *conf. 476. V. ostentia. lib. 3.* credi confessioni damnati ad mortem super extorſione vsuram ad præiudicium fisci. Cùm t̃ (inquit Baldus) nemo præsumatur vellemori cum mendacio & peccato. Et idem prope respondit Calder. in *conf. 17. in tit. de vsur.* qui dixit, neminem præsumi mentiri in articulo mortis. Huc t̃ facit quod respondit idem Calde. in *conf. 25. in tit. de testam.* fidem adhiberi rogato de restituendo quando in extremis agens ita confessus est. Cùm (inquit Calderianus) moriens non præsumatur mentiri. Et hos fecatus est Crauet. in *d. conf. 287. column. 6. vers. 3. respondet.* qui t̃ censuit, eum qui in torura negauit delictum, & in ea moriens perſistit, præsumi omnino innocentem atque ita prorsus purgasse omne iudicium, quod contra ferat. Huc etiam facit t̃ quod scripsit idem Crauet. in *d. conf. 287. column. 6. vers. 3. similiter videmus.* quod et si instrumentum carens solemnitatibus debitis, viuo ipſo notario, nil probet: attamen, eo mortuo, semiplenam probationem facit. Ita Crauet. ex *sententia Bartol. & aliorum in addimenda ff. de iur. iur. and. Que t̃ traditio comprobatur responſo Decij in *conf. 42. column. 3. vers. sexto.* & vltimo, cum dixit maiorem fidem adhiberi instrumenti notarij mortui, quam viuentis. Et idem Decius t̃ in *conf. 10. column. 2. vers. 4. considerandum.* respondit, instrumentum fidem suffulere testibus mortuis, licet viuentes contradicant. & has Decij traditiones probauit Crauet. in *conf. 6. numer. 61.* qui dixit fidem tellis t̃ augeri ob eius mortem. confert quoque quod dicimus, quod et his qui t̃ confessus est recepte pecuniam, possit opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, vt illo *tit. tit. C. de non numer. expen.* Attamen si in extremis agens confessus sit receptisse, eius hæres & successor non poterit obijcere eam exceptionem. Cùm pro certo habeatur, pecuniam ipsam fuisse numeratam: quandoquidem non præsumitur morientem mentiri voluisse. Ita scribimus glossa in l. glossa vltima. C. de falso causâ ad iudicem legato quod ibi probauit Baldus. Et idem in l. iter. c. de præsumpt. & alij reuocent, ac quoniam Marſilius in *conf. 5. numer. 4. lib. 1.* qui subiungit post t̃ euident Baldum, ac iurissimè, & alios quod est confessus falsæ causæ non valet: attamen vñ falsâ est in articulo mortis valet. Et ad rem hæc facit quod docuit Bald. in l. vltim. C. communis de legatâ, quod si quis lethali vulnere affectus excuset aliquem, quod scilicet ab eo non fuerit vulneratus, ille non poterit torqueri: cum huic confess. credatur. Id quod fusiùs explicamus super al. lib. 1. quæst. 1. His accedit quod tradit Felin. in cap. in præſentia, numerus 17. de p̃sumptio, de proba. contrahentem matrimonium in articulo mortis non præsumi id fecisse, vt in fraudem subſtitutorum legitimeret filios, sed potius de salute suæ animæ cogitaſſe. Qua de re superiore lib. distinaui.*

Declaratur primò hæc præsumptio, vt locum non habeat, quando t̃ agitur de præiudicio tertij, cui quæsitum ius sit. Nam tunc cessat hæc præsumptio, quod quis præsumatur æternæ salutis memor, etiam si in extremis laboret. Ita declarat Alciat. in tract. de p̃sumpt. regul. 3. præsumpt. 4. numer. 2. vers. aduerte tamen, ex *sententia Bart. in l. q. in graui. s. ff. ad l. C. Syllama.* cum dixit, quod t̃ si iudex moriens dicat, se tulisse falsam sententiam, vel tellis asserat, se falsum didicisse testimonium; non tamen eis creditur ad præiudicium eorum, pro quibus est sententia lata, & testimonium dictum fuit.

Et Bart. traditionem fecit fusiùs Alex. and. in l. sciendum, numer. 15. de verbor. obligat. Felin. in c. ex arbitrio, numer. 24. de iud. in l. in primis ff. de eo per quem factum erit. Marſilius in rol. ff. de solut. numer. 75. Et eadem traditionem probant ego ipſe in *conf. 49. numer. 69.* Et illi accedunt alij per nuntij conſeſſi ab Anteo. Gabrielis in suis conſclusionibus lib. 7. tit. de criminal. conſeſſi 22. numer. 2. & numer. 3. vbi numer. 13. declarat, quod iudicium faciat ad totum an, simul ad alia concurrant addimenda. Et in hoc casu intelligi debet declarari potest, quod scripsit Bald. in tit. de p̃ſe. canonicâ, in verbo, vñ alij, quod t̃ non omnis mortuus præsumitur sanctus Ioan. Baptista. loquitur sanè Baldus, quando agitur de præiudicio tertij, fisci illum declarauit in *d. conf. 49. numer. 70.* & lib. 2. de arbit. iudicem. Casu 89. numer. 30. Ita quoque intelligitur quod respondit Old. in *conf. 192. column. 1. vers. me enim.* cum dixit, quod non omnis moriens præsumitur dicere veritatem.

Declaratur t̃ secundò hæc præsumptio, vt non procedat, quando aliqua extat suspicio fraudis in contrarium, sicuti quando defensor fatetur se aliquid debere alijs non capaci. Nam tunc, & si de morte cogitet testator, & forte in extremis agat, attamen præsumitur confessio illa facta in fraudem legis prohibentis ali-

quid relinqui illi in capaci. Ita probant text. l. qui testamurum ff. de proba. & l. cum quis decedens. ff. de test. de leg. 2. & ibidem Bartol. qui t̃ scripsit non eredi marito conficienti testamentum, in eoque attelandi, scab vxore sua receptisse centum: Et est ratio, quia videtur facta confessio in fraudem legis prohibentis donationem inter virum & vxorem. Et Bart. sentit sum in *conf. 40. numer. 7. vbi conuincitur similis traditio Rumi.* Et illi ad eundem alij, quos conuincit superiore libro.

PRÆSUMPT. VI.

Religionis Christianæ obseruatorem, non autem hæreticum, hominem præsumi: & quando hæreticus quis præsumatur, diligens & accurata enarratio.

SYM MARIA.

Christianus fidei & religionis erga Deum opt. max. iocundus esse debet, quia sine fide explicare non possumus.

Præsumitur itaq. Christianum religionis & fidei Christianæ cultorē & obseruatorem. num. 2.

Verbalis etiam si qui protulit interi egatus autem negat, se eo animo protulisse, vt crederet esse hæreticum, non præsumitur hæreticum, vt tamquam alia puniri debent sed torquenda est ad declarandum cre dultatem suam.

Intellige, nisi aliqua sine præsumptio vel suspicio laboret aduersus hunc, qui huiusmodi verba protulit. num. 4.

Hæreticum verò & certè deſinit, de cuius praua opinione aduersus ecclesiæ dogmata constat.

Hæreticus præsumitur, qui committit crimen: quod sui naturæ præſert aliquid, quod est hæresis manifestæ vt hæresis & improprie.

Puerum sciens reſcriptis argui hæresim manifestam.

Idem genus scilicet, & p̃terea, vñ de re, argui verâ hæresim.

Hæreticus manifeste inſeruitur, qui committit ex præsumptionibus indubitatis.

Hæresis deprehenditur non solum ex ipſi facti manifeste hæresim significatibus verum etiam ex verbis, si qui oporuerit hæreticū pertinenter tueri.

Virum personam esse affirmant, & peccatum non esse an exercere, per inuicem deſendentes hæreticos præsumunt.

Animus esse mortali conſcienti hæreticus censetur: idem si affirmet non reperiri Paradiſum, Purgatorium, vel infernum.

Hæreticus manifeste inſeruitur, qui libros hæreticos composuit, atq. conſcripsit.

Hæreticus præsumptiue quid dicitur.

Hæretici aliqui dicuntur violenta præsumptione, aliqui sunt vehementer suspecti, aliqui leuiter suspecti.

Hæreticus vehementer suspectus in dicitur, qui prauas ceremonias obseruat, & qui adorat & veneratur Pſeulopropheta.

Idem de illis, qui communicant cum hæreticis, & cum eis familiaritatē contrahunt. num. 7.

Hæreticorum libros frequenter legenti dicitur aliquando vehementer suspectus de hæresis: ad idem ab ipſis reſponſum, vt in præſentium locorum, & t̃ temporis qualitate arbitrat debet, an sit suspectus de hæresis.

Hæreticos reſcriptos dicuntur aliquando vehementer suspecti de hæresis, & inter illi eade p̃nam pendentes est, quæ vere hæreticis p̃namur.

Demoni innocens ad testandum ad publicum, dicitur vehementer suspectus de hæresis.

Dimittit ea, quæ sunt homini cognita inapprobabilia, ex inspecta fidei & nat. aliam dicitur, suspectissimus de hæresis habetur, & potest tanquam hæreticus puniri.

Hæreticus manifeste inſeruitur, qui tempore mortis pergit fidei hæresim non conſentiam potissimum si antea aliqua iustificatione de hæresis laborabat.

Distinguiendum tamen, vt num. 22.

Schismaticus, vel talium p̃ter seſſum dicitur vehementer suspectus de hæresis: Et qui dicuntur schismatici.

Demoni conſentens per sortilegia, vt fatetur ad præſentem dicitur vehementer de hæresis suspectus.

Superſtitioſi inter sortilegios conueniunt antur.

Eucharistiam sacrosanctam non sumens saltem semel in anno, suspectus de hæresis habetur, veritas autem intra annum dicitur excommunicatus, post annum verò dicitur male ſenſare de potestate clauis.

Huiusmodi

contra communes & receptas sententias. Nam is suspectus de heresi se facit. Ita Simanc. d. tit. 50. num. 31. qui tamen admonet esse consideranda accidentia, & per sonarum qualiter.

40 Vigesima prima præsumptio est, cum quis descendens ex Mahumeranis vinum non bibat, neque carnes suillas edit, vel quid si milie obseruat. Nam is de heresi suspectus est cum præsumptio sit, eum adhuc in maiorem suorum sectis permanere. Ita Simanc. in cathol. in tit. 50. in fine.

41 Vigesima secunda præsumptio est, cum quis semel fuit hereticus. Nam adhuc talis esse præsumitur, sique est suspectus. Ita Rall. in l. non ignorat, in fin. C. ad exhiben. & Felin. in c. scribentibus, in 3. in fin. de præsumpt. & sensu Siman. in cathol. in tit. 50. num. 32. Ceterum hæc ipsa præsumptio seu suspicio solum prodest ad interrogandum, ut sensu Siman. in d. tit. 50. num. 32. & dicitur in q. ad hoc lib. præsumpt. 31. ubi agitur de ea præsumptione, quod semel malus, præsumatur semper malus.

42 Vigesima tertia præsumptio est, quando contra aliquem de heresi secularum, extant leues aliquæ præsumptiones, vel indicia de heresi, quæ quidem sufficere ad indicendam purgationem canonicam, & iudice ipso mandante, purgationem fieri, secularis verò recusat. Is enim le suspectus de heresi significat. Ita Felin. ex illo text. in c. ad abolendam §. qui verò de heret. in d. v. suspectus puniri potest in quod declarat & Simanc. in cathol. in tit. 50. num. 33. idem scripsit Albert. in tract. a de agnoscendis assertionibus heret. qu. 30. num. 2. veris. idem est censendum.

PRÆSUMPTIO VII.

Hereticus pertinax quibus præsumptionibus, & coniecturis quis præsumatur, breuius explanatio.

S Y M M A R I A.

- 1 Hereticorum quidam dicuntur verè & manifestè pertinaces, quidam verò præsumptiue.
- 2 Hereticus pertinax & verè id dicitur, qui credit aliquam propositionem veram esse, cum contrariam scit esse catholicam.
- 3 Et sola obsequio facit quem verè pertinacem, num. 3.
- 4 Fides catholica sine perficitur assensu intellectus cum consensu voluntatis, sic hereticus consummatur diffensione intellectus, & consensu voluntatis.
- 5 Hereticus pertinax id dicitur, qui assertionem aliquam hereticam defendit.
- 6 Hereticus pertinax præsumptiue id dicitur, cuius pertinacia manifesta est, sed tamen iuris præsumptione pro consummata pertinacia habetur.
- 7 Negans aliquam propositionem catholicam fidei apud omnes fideles publicè divulgatam, si est rationis capax, præsumitur hereticus pertinax.
- 8 Assertens aliquam heresim, cum contrariam veritatem catholicam prius docuerit, præsumitur hereticus pertinax.
- 9 Annuus ex verbis iam prolato facile declaratur.
- 10 Ignorantia probabilis excusat ab heresi.
- 11 Hereticus pertinax dicitur is, qui persistit in errore, cuius contrariam veritatem catholicam explicite scire non tenebatur, quia negligens dicitur in querenda veritate.
- 12 Item de eo, qui impedit prædicationem, defensionem, ac doctrinam catholicam fidei, & qui continens censuram Ecclesiæ, & qui iuratus, se nunquam ab errore discessurum, num. 22.
- 13 Et denique, quicumque in fide catholica errat, & paratus non est ad suscipiendam correctionem, pertinax censetur, ibid.
- 14 Errans in fide, si adiuuatus non respicit, etiam per errorem errat, permittit etiam, si fuit ab initio peccasset, pertinax dicitur.
- 15 Extende etiam, si dicitur errans minus fuit legitime admonitus, numer. 12.
- 16 Item quando error seu ignorantia est probabilis, sed tamen is ignoratur, & non negat a sua opinione discessurum, num. 15.
- 17 Item si propter autem fuerint, se nunquam recedere velle ab aliqua propositione heretica, num. 16.
- 18 Diffingit, ut num. 17.
- 19 Hereticus sequitur materiam aliam.
- 20 Hereticus id dicitur incorrigibilis, qui non habet animum se corrigendi.

Ad hoc præsumptio.

20 Pertinax in heresi est, qui animum crimen, & idem in dubio non est præsumenda.

21 Res dubie in benigniorem partem interpretari debent, & minus sequuntur.

Crimina nunquam præsumuntur.

22 Causa quælibet exire solet à malitia & dolo.

23 Hereticus pertinax id censetur, qui in extremis laborans petijt hereticos consolatores.

Q Vemadmodum superiore disputatione sed admodum, aliquos hereticos dici verè manifestè hereticos, aliquos verò præsumptiue ita admodum sumus, aliquos dicit hereticos verè & manifestè pertinaces, aliquos verò præsumptiue. Pertinax manifestè & verè id dicitur, qui credit aliquam propositionem veram esse, cuius contrarium scit esse catholicum. Ita bene cruciatus Iacob Simanc. in Commentar. cathol. arum in tit. 50. de pertinacibus, c. 6. numer. 7. ex sententia præsertim Castani, & Franc. Vitorias super Thomam, 2. 2. q. 2. art. 2. Alphonsi de Castro lib. 1. de iustitia hereticorum punit. cap. 9. & Melchior Cano lib. 12. de locis Theologicis, c. 9. reiectis contrariis opinionibus Alciati in l. 2. de summa Trinitate, & si de catholice, qui scripsit, neminem hereticum pertinacem esse, qui non habet animum obstinatum, & admonitus non peristit.

Est sane verius aduersus Alcia. ut sola obsequio faciat quem hereticum pertinacem, cum & quilibet verus consensus contrarius cognita veritati pertinacem hereticum faciat. Nec refert (ait Simanc. ex aliorum sententia) ex qua causa ventum sit ad talem verum consensum, siue ex passione, siue ex infirmitate. Verè enim pertinax est, qui credit contrarium eius, quod sit Ecclesiæ tenens. Quia si scilicet per circuitu assensu intellectus cum consensu voluntatis, sic hereticus consummatur diffensione intellectus, & consensu voluntatis. Et sententiam hanc solida ratione comprobant idem Simanc. ibid. numer. 2. Est iterum pertinax hereticus ille, qui assertionem aliquam impudenter hereticam dixit, & cum defendere aduersus maiores suos contrarium docentes audent, nec suam ignorantiam emendare vult, ex. ad abolendam, l. 1. de heret. & late tradit post alios Ioan. Roys in tractat. de heret. part. 2. numer. 353.

Hereticus verò pertinax præsumptiue dicitur is, cuius pertinacia nondum plane manifesta est, sed tamen iuris præsumptione pro consummata pertinacia habetur. Ita declarat Simanc. in d. tit. 50. num. 30. quod loci aliquot præsumptiones adfert.

Prima præsumptio pertinacis in heresi dicitur ex eo, cum quis rationis capax negat aliquam propositionem catholicam fidem, apud omnes fideles publicè divulgatam, præsertim si peritus fuerit, & sagax, quia præsumitur ex fide, quæ omnes sciunt, & quæ omnes Christiani explicite fide tenentur, c. notatur, l. 1. qu. 4. Ita in specie scripsit Simanc. prædico in loco, ex sententia Gerzonis, alphabeto 1. 4. prope fin. qui dixit, signum esse pertinacis, si quis aliter errorem cuius oppositam veritatem explicita fide fide tenetur, vel ex publica observatione, vel ex communi doctrina Ecclesiæ, vel ex officio, & statu suo, vel ex sufficiente informatione, vel ex naturali iudicio rationis, Et idem scripsit Albert. in tract. de agnoscendis assertionibus catholicis & hereticis, qu. 30. num. 30. qui copiose differt, & declarat, c. num. 16.

Secunda est præsumptio pertinacis à heresi, cum quis assertit aliquam heresim, cuius contrariam veritatem catholicam prius docuerit. Etiam si errat in his propositionibus, quæ explicite fide non tenebatur, quia satis euidenter constat, quod ille sciret errat, ita Simanc. in d. tit. 50. num. 10. ex sententia Gerzonis in tract. de duodecim considerat. admodum, & signis, quibus solent aliqui de pertinacia cognosci, & Turcemaia lib. 4. de heret. parte 2. cap. 16. Idem scripsit Albert. in tract. de agnoscendis assertionibus hereticis, qu. 30. num. 3. Vitorias, num. 31.

Ratio, quia animus ex verbis iam probatis declaratur, ut tra. 9. dunt glo. in l. fignificum §. sed in quo, in verb. animus §. quibus ex causis poss. est. C. affir. l. etiam §. licet §. solut. in artum. Lus. de Pen. in l. c. §. propter minuit. c. ex ass. l. 1. lib. 10. Rami conf. 106. num. 10. lib. 5. Et idem scripsit in subseq. lib. in præsumpt. ubi explicabimus, quibus signis cognosci possit aliquis animus.

Declaratur hæc præsumptio, tunc locum non habet, quando daretur probabilis obuius scilicet ex diuturnitate, vel virio memoriae, vel stoliditate: quibus casibus prodest posset inopportuna probabilis. Ita declarat Simanc. prædicto in loco, ex sententia Gerzonis loci prænot. Quam tamen declarationem veram esse intelligit

Redoan, et al. de finonia. in 3. p. 1. 4. 2. 5. nu. 1. 4. qui sane Redoan, finonia ex ordine explicat.

Et hac coiectura procedit etiam, quando aliquod debitum fuit remissum, ita scriptum in conf. 67. nu. 3. lib. 1. & scriptum est Masjar in 1. p. 1. 2. 5. nu. 2.

Secunda est coiectura, quando resignans beneficium constituit procuratorem illum, qui est singulare procurator, cui deinde facta est resignatio, ut scilicet is procurator nominaret eum, cui debebat resignare beneficium. Nam praesumitur si procurator constituitur ad occultandam fraudem resignantis, ita respondit Crauer, in conf. 12. 2. 2. numer. 7. verum quare constitutus illum est. Nam per interpositum illum procuratorem personam, siquidem ad fraudem dicitur facta resignatio.

Tertia est coiectura, quando is, qui dicitur resignasse beneficium, mortuus est in possessione ipsius beneficii. Nam praesumitur quod inter ipsum resignantem, & resignatarium initum fuerit pactum, quod ipse resignans donec esset in humanis possideret ipsum beneficium ita a consensu Gomez, in d. 2. regul. de triennali possessione, quod. vers. sed etiam.

Quarta est coiectura commissae simoniae, quando renuncians beneficium iam fuit facta aliqua promissio rei temporalis: deinde vel statim, vel paulo post fuisse facta ipsi ipsius beneficii renunciatio. Hae enim actionum vicinas hanc simoniae arguit, ita glossa in ca. offic. in glo. de elect. quas fecit sint Hostien. super. & Abb. ibidem in 3. notab. & Anchar. in l. vi. & affirmant Bellauer, in conclus. 12. in fin. & scriptum in Comment. ad reg. Cancell. in regula de triennali possessione, quod. 12. col. 4. vers. & licet illa cap. & declarat Putius in decis. 171. lib. 2.

Et verè eadem opinionem probavit Fredericus de Senis in conf. 218. in p. factum: ita de quoque am. lib. 5.

Cum respondit, non praesumitur crimen simoniae in Abbate, qui monacho suo statim professio contulit capellam, vel ecclesiam beneficii manuali regendam. Nam ibi nulla praecesserat monachi petitio, quae argueret per simoniam monachum emisisse professionem, non coniegitur casu d. c. offic. Et subiegit Fredericus in suo in caso, non praesumitur simonia, quia verisimile non erat, quod ob beneficium amovibile ad nutum Abbatis monachus emisisset professionem. Diuersum esse dixit, quando fuisset promotus ad praesturam, à qua non potuisset moveri sine iusta & rationabili causa. Nam tunc simonia praesumeretur, & tuum de et. & qualiter sit. Et simile deciderit Casador, in decis. 2. num. 5. de finonia. cum dixit, simoniam praesumi, quando resignans beneficium expresse, protestatur se resignare ad commodum alicuius: & valde infestat, ut illi conferatur beneficium.

Declaratur hac coiectura, vel locum non habeat, quando post concessum collatumque beneficium, aliquid sponte à recipiente ipsum beneficium, datum fuit. Nam si coiecturis constat, si potantem fuisse dationem illam, simonia non praesumitur, ita in illis glossa text. & sicut Episcoporum, quod. 2. & ibidem Praepos. in vlt. notab. Ita etiam loquuntur glo. Abb. & Anchar. in c. tua nos, in verb. coiecturis, de finonia. cum dixerunt, simonia non committitur, quando monachus tempore ingressus aliquid sponte donat, vel offert ecclesiae seu monasterio, & solus in vlt. notab. 2. ad idem fuisse sit etiam respondit Deci, in conf. 118. numer. 4. Et simile est quod respondit Anchar. in conf. 376. de titulis criminum, col. 6. quem secutus est Felin. in d. c. tua nos, in fin. Dixit i Anchranus, donatum iudici post litem sententiam non arguere, eum fuisse corruptum, etsi donatum, vel initio data ante, corruptionem arguat, nisi quia. vbi Bald. numer. 2. c. si certum petat.

PRAESVMP. IX.

Confidentia beneficiorum illicita, quae simoniae appellatur, quibus coiecturis & praesumptionibus detegatur.

SYMARIA.

- 1 Beneficiorum confidentia illicita aliquando est species criminis simoniae.
- 2 Beneficiorum confidentia aliquando licita, & aliquando illicita est.

Menoch. Praesump.

Permissa censetur, quando renuncians beneficium confidit, quod post renunciationem à se liberè factam, sine villo pacto vel modo conferret beneficium illi, cui vult, nu. 2. Idem quando confert beneficium alicui ea intentione, quod ille aliquando cedet in fauorem alterius à se nominandi, vel sui ipsius conferenti, vel procurantis, dummodo nullum pactum, vel conditio adiciatur, ibid.

Beneficiorum confidentia illicita dicitur, quando vel simonia laeas interuenit, vel alia causa illicita eam reddens.

Beneficiorum confidentia simonica prohibita est constitutiuius, Summorum Pontificum, in IV. & V. & regulariter non praesumitur, nisi probetur.

Beneficiorum confidentia simonica praesumitur, etiam si resignans & resignatarus essent amici tempore resignationis.

Donatio facta a consensu a persone ab eo, qui deinde perpetrat delictum, non praesumitur facta in fauorem ipsi, nisi alias conueniat coiectura.

Beneficiorum confidentia praesumitur simonica ex coiecturis, quibus detegitur eam esse simoniacam: & quousque coiecturis, numer. seq.

Beneficium resignans, si ad sui commodum pactum aliquod iniit, praesumitur simoniacum id esse, & si hoc dicitur coiecturis simonicae, & illicitae.

Beneficij collator, si conatibz beneficium pacto adiecto, ut postea in alterum pro arbitrio collatoris vel alterius de ipso beneficio disponatur, coiecturis simoniacam dicitur committere.

Beneficij confidentia dicitur simonica, quando is, in quem collatum fuit beneficium, intra modicum & capere ipsum beneficium vel eius ipsius beneficium, & ornatum sibi aliquo commodò fuit inuoluntarius peremptus.

Absolutio à crimine, vel ab irregularitate, si deinde recepit beneficium quod diuenerat, coiecturis simoniacam commissae censetur.

Verbum sit, quo casu veritatem denotet.

Alienatio tituli lucrativo facta in finem ipsi, vitatur.

Beneficiorum confidentia praesumitur simonica, quando is, qui renuncians beneficium, in illo aditus est, vel suum percipit: vel si, cui est collatum beneficium, respondet de fructibus ipsi renuncians.

Idem si recipiens beneficium constituit procuratorem ipsum renunciantem, vel eum argenteo consensu ad percipiendum, vel locum illi fructus beneficii dimisit, numer. 15.

Idem quando confidit ex literis & scriptis resignantis sibi factam fuisse resignationem ob id, quod ipse resignatarus tanquam si deinceps resignans solent debuit eius creditoris, nu. 12.

Beneficium i confidentia non simonica, sed illicita quae datur, & quare nouis comprehenditur in l. vlt. in IV. & V. p. 7.

Idem quando quis pro concessione alicuius facta a quacunque auctoritate in negotio ipso se quoque modo immiscuit, & postea aliquid ex fructibus illi beneficii constituit, in fin. 17.

Idem quando confidit ex literis & scriptis resignantis sibi factam fuisse resignationem ob id, quod ipse resignatarus tanquam si deinceps resignans solent debuit eius creditoris, nu. 12.

Beneficium i confidentia non simonica, sed illicita quae datur, & quare nouis comprehenditur in l. vlt. in IV. & V. p. 7.

Idem quando quis pro concessione alicuius facta a quacunque auctoritate in negotio ipso se quoque modo immiscuit, & postea aliquid ex fructibus illi beneficii constituit, in fin. 17.

Idem quando confidit ex literis & scriptis resignantis sibi factam fuisse resignationem ob id, quod ipse resignatarus tanquam si deinceps resignans solent debuit eius creditoris, nu. 12.

Beneficium i confidentia non simonica, sed illicita quae datur, & quare nouis comprehenditur in l. vlt. in IV. & V. p. 7.

Idem quando quis pro concessione alicuius facta a quacunque auctoritate in negotio ipso se quoque modo immiscuit, & postea aliquid ex fructibus illi beneficii constituit, in fin. 17.

Idem quando confidit ex literis & scriptis resignantis sibi factam fuisse resignationem ob id, quod ipse resignatarus tanquam si deinceps resignans solent debuit eius creditoris, nu. 12.

Beneficium i confidentia non simonica, sed illicita quae datur, & quare nouis comprehenditur in l. vlt. in IV. & V. p. 7.

Idem quando quis pro concessione alicuius facta a quacunque auctoritate in negotio ipso se quoque modo immiscuit, & postea aliquid ex fructibus illi beneficii constituit, in fin. 17.

Idem quando confidit ex literis & scriptis resignantis sibi factam fuisse resignationem ob id, quod ipse resignatarus tanquam si deinceps resignans solent debuit eius creditoris, nu. 12.

Beneficium i confidentia non simonica, sed illicita quae datur, & quare nouis comprehenditur in l. vlt. in IV. & V. p. 7.

Idem quando quis pro concessione alicuius facta a quacunque auctoritate in negotio ipso se quoque modo immiscuit, & postea aliquid ex fructibus illi beneficii constituit, in fin. 17.

Idem quando confidit ex literis & scriptis resignantis sibi factam fuisse resignationem ob id, quod ipse resignatarus tanquam si deinceps resignans solent debuit eius creditoris, nu. 12.

Beneficium i confidentia non simonica, sed illicita quae datur, & quare nouis comprehenditur in l. vlt. in IV. & V. p. 7.

essus illicita, paucula aliqua dicuntur ad perfectum. Illicitam confidentiam non solum in canonicis recte fit, ita avaritia, quem & supra retulimus, quando renunciatur beneficio cuiuslibet, quod collator illud ob amicitiam, vel sanguinis confusione non conferre indigno. Hæc sane illicita est confidentia, si cunctis et illa, quam licet ipsa civilis damnavit, dum prohibuit testatorem relinquere boni & habere dictum indigno, virtutis ipsi spurco, vel uxori prohibita legari à statuto, ipse testator alius capere relinquit, accommodata sibi fide de restituendo ipsi spurco, vel uxori incapaci, hæc confidentia illicita est, & lex eam punit, cõtra fidei ab eo indigno bona auferat. Non intelligitur, si de iure sit, & nulli scripti supra lib. 3. Et de hac confidentia multa scripta sunt. Mantua. Peregrin. in commentar. de iur. sig. lib. 3. tit. 19. & accedat Emeric. Marini quæst. 217. part. 1. Illicitam hanc confidentiam non comprehendit sub Bullis Pontificum Pij IIII. & Pij V. scriptis Nauarra in d. cap. 23. numer. 109. vers. tuum quia. Caterum Mascardus in d. conclus. 1406. colum. vltim. contrarium Romæ observari, aliterque Bullas ipsas interpretatas fuisse ait.

Est etiam hic obviandum, Nauarram in dicto cap. 23. numer. 110. vers. non a se aut. scriptis, quod visusque ex octo illis ab eo enumeratis confectus non sufficit ad plenam probationem simulationis confidentiarum. Nam durum videtur (inquit ille) quod prima & octava, & aliquot alie per se solæ sufficiant. Et ob id (subiungit Nauarra) iudicis arbitrio relinquatur, argum. l. 1. de iur. de. g. lib. 3. Quod quidem opinio mihi non probatur. Siquidem non modo prima illa coniectura, sed & tres alie sequentes adeo firmæ sunt, vt Pontifex ipse pro certitudine & veritate, vt supra demonstravi, eas habuerit. Et ob id nullum in his relinquatur arbitrium iudicis, iuxta ea, quæ scripti in lib. 1. de arbitrio. indicum quæst. 2. numer. 2. sed debet sequi ipsius Pontificis constitutionem. ita pariter & singularia coniectura, præter illas quatuor, sufficienti ad probandum hanc confidentiam, & ad condemnationem, si nulla coartata probatione disantur: cum sine præsumptione à Pontifice, hoc est, à lege vius approbatur, sicut scripti sup. lib. 1. quæst. 94. numer. 2. Imò ipsemet Pontifex manifeste statuit plenam probationem facere. Verba Bullæ hæc sunt: [Pluresque huiusmodi præsumptiones & coniectura plenam probationem faciunt in prædictis.

Quod verò constituit idem Pontifex, testibus singularibus in his adhibendam esse idem, repugnat (inquit Nauarra in dicto cap. 23. numer. 110. vers. not. modo.) c. bona, l. 1. de elect. Rectius existimo dicendum, testes singulares accipi debere ad probandum hanc confidentiam, si cuncti intelligantur in probanda heresi, vt post alios egregie declarat Simancas in praxi contra hereticos. tit. 37.

Possit hic adijungi illa disputatio, an Bullæ illa Pontificum habeant etiam locum, in religionariis pensionum, & non habere locum egregie respondit Nauarra in conf. 3. numer. 6. ver. an autem, in tit. de constit.

PRÆSVMP. X.

Delinquentes spe & animo immunitatis Ecclesiæ confugiendi ad eam, quando ex ea extrahi possint, & quibus coniecturis ille animus detegatur.

A V M M A R I A.

1. Homoprasumitur quod Deum timeat, & Ecclesiam Dei ledere nolit.
2. Delinquens nemo prosumitur sub spe immunitatis Ecclesiæ.
3. Delinquens cum ad Ecclesiam confugit, ab ea recipitur, nec inde deliquit potest. Secus si delinquens spe immunitatis Ecclesiæ, quia Ecclesiæ laeditur, non. 4. & seq.
4. Legi auxilium frangere requirit, qui in legem committit.
5. Peccans spe absoluti in consequenda indulgentiarum non potest ex vi ipsarum absolvi.
6. Seruus infusus esse liber, si spe libertatis bona hereditaria sumpsit, ad ipsum tenetur.
7. Deliquit an & quando quis prosumatur spe immunitatis Ecclesiæ, & num. seqq.

9. Delinquens in ipsam Ecclesiam prosumitur deliquisse spe immunitatis Ecclesiæ, secus si, quæ consistit, quod talis delinquens non deliquit, vt sic de imm. tit. 10. in 11.
10. Quod dicitur confugit, quando delictum causa sunt commissa, & ex rixam non excausat, an in 11.
12. Delinquens extra Ecclesiam, spe tamen confugiendi ad Ecclesiam, non confugitur Ecclesiæ immunitatem, & ab ea extrahi potest.
13. Intellectum c. de homicid. & num. seq.
14. Occidens aliquem ex proposito, & per insidias, non gaudet Ecclesiæ immunitate, sed extrahi debet in potest.
15. Delinquens apud Ecclesiam, vt in cimiterio, vel alio loco à domo vicino prosumitur ob loci vicinitatem deliquisse, vt statim in Ecclesiæ receptis.
- Idem quando quis ex proposito, & animo delibet ab aliquem occidit, & statim ad ecclesiam confugit, an in 16.
17. Actus sequens declarat voluntatem præcedentem.

QVemadmodum est iuris præsumptio, quod hominem esse salu-
tis fide memorem, & ob id timere Deum, eumque non of-
fendere: ita pariter præsumptio est, quod Dei Ecclesiam ledere
nolit. Et hinc fit, quod nemo prosumitur delinquere sub pœna
immunitatis Ecclesiæ. Et propterea cum delinquens ad Ecclesi-
am confugit, ab ea recipitur, nec duelli inde potest, & inter alia, &
c. vltim. de imm. Ecclesiæ, vbi glossa in Card. & Abb. & glossa aliam in
tract. de præsumpt. cap. 1. præsum. 33. Hoc immunitatis genus anti-
quissimum est, multorumque auctoritatis corroboratum Alciat.
lib. 7. parerg. iur. cap. 6. & in d. præsum. 33. Cora. l. 3. vbi glossa in cap.
23. & vbi etiam Didac. Couar. lib. 2. var. sig. l. 1. cap. 1.

Ceterum spe immunitatis Ecclesiæ delinquentes, educti ab Ec-
clesiâ potest. Non enim illa tunc lædi dicitur. Quandoquidem ius-
tum æquumque est, vt is puniatur in eo, quo delinquit, vt ad m.
specie tit. 10. in 1. Pontif. Max. in c. vltim. de imm. Ecclesiæ, Et infra legi-
tautium requirit, quod in eam committit, vt ibid. act. 106. & can. 5.
fert Laurentium, in fin. de imm. & c. quia scripta de vtar. Committit
autem in Ecclesiâ, spe spe immunitatis illius delinquit: cum Dei
domum laetum fœderum esse velit. Et sic quoque, vt hexilia
quæ fuit ad bonum finem condita pro Ecclesiâ reuerenti, tribu-
at delinquendi anam, atque ita oportet multum, & iniqua 22. g.
4. Et in specie hunc delinquentem sub spe immunitatis Ecclesiæ
non gaudere ipsa immunitate scriptum lo. Vilchius in tract. de im-
mun. Ecc. l. 27.

Huc pertinet illud simile, quo testis dicimus, quod peccans spe
consequenda absolutionis virtute indulgentiarum, & Apodicti-
carum litterarum non potest ex vi ipsarum absolvi. Et confert lo-
an. Lapin. i. per rescript. §. 10. de donat. inter viros & vxor. Confert
etiam text. l. 1. §. 1. lib. 1. qui hæc spe mulieris soluit esse, & his spe immu-
nitatis libertatis, & hoc alio §. si quis testis lib. esse infusus fuerit, vbi
seruus infusus esse liber cum spe libertatis bona hereditaria sumpsit, ad di-
ploma tenetur. Hæc quoque text. c. quando, l. 1. de consec. dist. 4. & c. il-
lud, de cleric. excomm. numer. 1. Et ad rem hanc pariter confert egre-
gie scriptum reliquit Laurentium Forman. lib. 4. diuin. institut. cap. 13. his
verbis: [Nec tamen, quia peccata largitione tolluntur, dari tibi li-
centiam peccandi putes: abolerunt enim, si Deo largiare, quæ pec-
caveras. Nam si fiducia largiendi peccans, non aboleretur.

Dubitari autem hic te contingit, quando quis præsumatur deli-
quisse spe immunitatis Ecclesiæ? Hæc in re duo casus solent con-
siderari.

Primus est casus, quando quis deliquit in ipsam Ecclesiâ
Nam tunc præsumitur deliquisse spe immunitatis Ecclesiæ. Ita
probat dictum capit. vltim. de immunit. Ecclesiæ, vbi dicitur, si quis
hanc esse præsumptionem iuris, & de iure. Ita sane in dicto cap. vltim.
amovetur Ioan. Andr. de iur. numer. 4. & Amb. numer. 3. in fine. Io-
an. de vlt. in tract. de immunit. ne Ecclesiæ, 27. & Remigius Gonn.
in tract. de immunit. ad ecclesiam tertiam sententia.

Declaratur tamen hic casus, vt locum non habet quando
posset apparere atque constare, quod hic delinquentis in ecclesiâ
non deliquit spe immunitatis Ecclesiæ. Ita glossa in dicto cap. vltim.
de immunit. Ecclesiæ, quæ in seculi sunt, aut bar. numer. 4. & Bu-
rro numer. 4. Angelus Clarus in sua summa in verbo, immunit. l. 1. in
num. 17. vers. sed quid si commisit. & Gonnem esse opinionem, ea ob
id esse in iudicio recedendum asserit Ioan. de vlt. in dicto tract. de im-
munitate ecclesiæ, numer. 30. reuella contraria opinione abbat in dicto
cap. 1.

cap. vii. quem fecit sunt Remigii Gonnium in d. tertia fallacia num. 3. & 4. *Asperius in de consensu Capella Toloja. quest. 422. & Didacum libro 2. variat. resolut. cap. vii. numer. 35. vers. vigesimo secundo deducitur.*
 21. Constat autem præsumptionem efficaci tunc si delinquentem in ecclesia non deliquisse spe immunitatis ecclesie, quando delictum fuit commissum non ex proposito, sed casu, quod rixam non cogitatum: ex quocumque antea amicitia, vel saltem nulla inimicitia. Ita declarant Blesium & velini Dodo. Nam tunc lex præsumit, quod non animo & spe immunitatis Ecclesie delinquit.

22. Secundus est casus, quando si quis deliquit extra ecclesiam, sed spe coniugendi ad ecclesiam, atque ita spe immunitatis illius. Hoc sane etiam in casu non consequitur ille ecclesie immunitatem, sed ab ea extrahit potest. Ita affirmant Auzar. Battram & Abai in d. c. a. vltimo, de immunitate ecclesie. Ioan. Eub. in §. in iust. de q. si sunt sui, vel alieni in re. Pract. l. apertum in forma libelli inquisitionis. in glossa prima. nu. 31. qui dixit, ut a obseruati in vniuersa sit alia. Et Guido Papae q. 21. testatur ut ab obseruati in locis. Idem probant alij multi, quos secutus est Alciatus in tractu præsumption. regnl. tertia. præsumptio. 23. Et huius apud Henricum Boie. in capitulo. Ecclesie, de immunitate ecclesie, Ioan. de vltimo in tractu de immunitate ecclesie. num. 27. & Didacum libro 2. variat. resolut. cap. vltimo. num. 16. versic. 26. Et hunc quidem casum probant illæ ipsæ rationes superiore casu commemoratae ex dicto capitulo vltimo, de immunitate Ecclesie. Et quamquam Alciatus in præcitate præsumptione 23. considerat quoque in hac sententiam text. 6. nequid in iure de mand. Principum. Attamen nil ad rem hanc facit. Non enim hic pertinet cap. i. de homicidio. sumptum ex Exodi cap. 21. qui locus & ab Alciato adducitur. Nam si solum ibi scriptum est, quod si occidens ex proposito & per infidias non gaudet ea ecclesie immunitate, sed extrahit potest. Non tamen sequitur, quod occidens ex proposito atque ita liberatè occiderit spe coniugendi ad Ecclesiam. Euenire enim facile potest, quod homicida creatus, se tunc posse occidere, & tamen paulo post obuiam habere ciui satelites, & ob id ad Ecclesiam confugiat. Rectius itaque probatur hic casus ex rationibus supra commemoratis.

23. Cæterum si versatur hic dubitatio, quando & quomodo cognosci possit, hunc delinquentem commississe crimen spe & animo coniugendi ad Ecclesiam? Et dicendum hic est, quod cum ceteris in rebus animus non nisi coniecturis cognosci possit, ut dicemus infra præsumptio. 38. & libro subseq. quæst. præsumptio. Ita etiam hoc in casu coniecturis derogatur. Est autem coniectura hæc prima, quando ille delinquit apud Ecclesiam, ut in cæmeterio, vel alio loco ibi ad modum vicini. Nam tunc præsumitur ob loci vicinitatem deliquisse, ut statim in Ecclesia recipere. Ita Alciatus in dicta præsumptione 33. numer. 9. versic. & §. in iust.

24. Est etiam secunda coniectura & præsumptio, quando quis ex proposito & animo pensato deliberatè qualem occidit, & statim ad ecclesiam confugit. Nam tunc præsumitur occidisse spe ac animo recipiendi in Ecclesia. Ita Alciatus vbi supra ex aliorum sententia. Qui quidem adducti sunt argum. i. ff. de recepta. Et quia actus si sequens declarat voluntatem præcedentem. §. p. p. num. in iust. de verum iust. & in l. q. c. de adult. Hæc quæ de Ecclesia immunitate explicauimus locum habent etiam in cæmeterio, cui eadem immunitas à iure tributa est. Quod de differemus in subsequenti libro præsumptio. 72. in fine. vbi etiam explicabimus, quando locus cuius præsumitur Ecclesie cæmeterium.

PRÆSUMPT. XI.

Filium occidisse vel offendisse parentes iure non præsumi, & inibi aliqua de reuerentia filiorum erga parentes annotata.

S Y M M A R I A.

1. Parentes post Deum Opt. Max. quantis facere debeamus.

2. Parentes contemptus quod genus peccati sit, & quam graue scelus nomen.

3. Filium non præsumitur patrem occidisse.

4. Solam interrogatio, ut legem contra patricidas non sancierit, respondit, se credere nunquam patrem, filium autem impium esse posse, ut patrem occideret.

5. Filium non præsumitur, qui patrem verberatum occidit.

6. Filium occidisse patrem non statim leui præsumptioni, sed requiritur viginti annis.

7. Delinquentis nefario scelere impossibile est, quod statim sua cura quiescere possit, imò quod nec spirare quidem possit sine metu.

8. Filium non præsumitur erga patrem integrum.

N Esi o est, cui plus, post Deum Opt. Max. debeamus, quam proprijs parentibus, à quib. progeniti & educati sumus. Hinc inter leges à Deo ipso creatori nostro datas in monte post præcepta de religione erga Deum ipsum obseruanda. Scriptum est illud quartum, honora parentes. Quare Aristot. lib. 9. Ethic. cap. 2. dixit, parentibus, vt Djs suis honoris tribueris. Est enim liberis parens (auctore Cicero in oratione pro Plancio) tamquam Deus quidam terrestris. Et Theophrastus, referente Ioan. Stobæo de prudentia, sermone quarto scripti in hæc verba. [Oportet igitur virum, qui admiratione dignus haberi vult, sacrificandi studiosum esse, non quod sumptuosè, sed quod crebro hunc honorem numini tribuat. Illud enim diuitiarum, hoc pietatis signum est. Deinde parentes honestè alere, suamque vitam ad eorum voluntatem insituere. Qui enim talis non est, sed, sed nature & ciuitatis leges negligit, virumque iustitiae modum transgressum est.] Et idem Stobæus sermone 79. liberos honorem debitorum præstare parentibus, &c. commemorat Aristonem Pythagoricum ita dicentem. [Post Deos & demones plurimi facere oportet parentes atque leges, non simulare, sed fideliter sepius accomodare in patris consuetudinibus & legibus persequendo: licet paulo deteriora & alijs fuerint.] Et idem lib. 4. addidit Aristonem Alciatensis hæc verba. [Denum videntium cultus parentum, quibus fas est prima & maxima debita omnium antiquissimum debitorum persolvere. Putare enim quippe debet, omnia que possidet, eorum esse qui genuerunt & educarunt, ita vt illis hæc omnia pro viribus ministrare debeat.] Et idem Ioannes Stobæus præcitate in loco recentet hanc propè diuinitatem sententiam ex Peryctione Pythagorico. [Mali quidquam parentibus, nec dicto, & neque facto, exhibere oportet, sed obediere cuiuscumque conditionis fuerint. Item in pacem, quocumque corporis, animi, rerum, vè extraneam fortunam, in quac. bello, famitæ, morbo, diuinis, paupertate, gloria, infamia, siue priuatis, siue in magistratu constitutis parentibus ad se ipsos oportet, nec vquam deferendi sunt: obediendumque tantum non etiam insaniis. Hæc enim sapienter & rectè fieri ipsi hominibus exilimatur. Contemptus autem parentum, peccati genus eiusmodi est, quod in viuis final atque defunctis, diuinis datatur, ab hominibus idem habetur, & sub terra in loco impiorum vni cum reliquis improbis percipiuntur punitur à iustitia & infernalibus Djs, qui rebus insipientibus delinquantibus sunt. Honestissima enim est, imò diuina parentum facies. Itaque scelus, cuiusque coram tui fieri debet, quanti non solis sit, neque omnium fiderum, quæ gratissimas mali choreas conlocunt, aut si quo alia res illis maior à quoquam estimatur. Deos equidem arbitror, si contempni parentes viderint, huius quidem id esse totoratos. Quamobrem & viuos & mortuos colere par est, nec vquam eis contradicere. Verum si quid ignorent, morbi aut deceptionis vitio, consolari atque docere oportet, odisse nequamquam. Maius enim inter homines peccatum cadere vnum potuit, vt crederet, filium occidisse patrem. Solon si sapientissimus legislator interrogatus, cui legem contra patricidas non sancierit, respondit: se credere atque excogitare nunquam potuisse, filium tam impium esse posse, vt patrem occideret. Hanc præsumptionem in se adiunxit locus egregius Ciceronis in oratione pro Sexto Roscio Amerino, cuius verba adscripsi. [Qui homo? adolecentulus corruptus & ab hominibus nequam inductus? annos natus magnis quadraginta. Vetus videlicet ficiarius, homo audax & fæpe in cæde versatus? &c.] Et deinde post ita subiungit. [Quæres igitur tantum iubeam furorem Sexto Roscio obiect? Patrius non placebat: Patri non placebat? quomodo autem causam? Necessè

Occidisse, ac læsisse se ipsum non præsumi, & inibi quantum peccant qui seipsos occidunt.

SVMARIA.

- 1 Patria causam causam nostram antefendam Horatij Coclitis testimonio deprehenditur.
- 2 Occidens seipsum, Deum Optimum Maxi. naturam, & Rempublicam. nam seq.
- 3 Deum Opt. Maxi. vita, & mortis nostri nostram potestatem habet.
- 4 Naturam virtutis omnium initia dedidit, & quæ rebus omnibus eam vim inferuit, ut appetat sui consecrationem, & corruptioni resistant.
- 5 Homo non dicitur sibi natus, sed patriæ, & Reipub. membrum appellatur.
- 6 Occidere seipsum cum sit grauiussum scelus, non præsumitur vnaquam quis seipsum occidisse.
- 7 Submerfus in puteo non præsumitur seipsum præcipisse.

QUOD si de ijs, qui patriam læserunt prius disseruerim, quam de ijs, qui seipsos, illud vnum Horatij Coclitis exemplum efficiat, qui dum patriæ salutem propriæ potuerit, minus est fignificat, patriæ causam causam nostram antefendam esse. Quæ admodum ergo t grauius peccat qui patriam lædit, ita summo pere errat qui seipsum occidit. Nam, qui seipsum occidit, Deum ipsum Opt. Maxi. naturam, ac deum Rempublicam, & quæ gratia ter offendit. Deum ipsum legem, cum sit solus vix hominis dominus sit. Tu es inquit Sapiens c. 6. Domine, qui vitæ, & mortis habes potestatem. Lædit & naturam istæ, qui se ipsum occidit. Cui (vt ait Cicero in oratione pro Milone) dederit naturæ ipsa virtutum omnium initia, eademque rebus omnibus eam vim inferuit, ut appetat sui consecrationem, & resistat corruptioni. Id quod & Aristoteles lib. 2. de generatione conprobatur. Lædit quoque Rempublicam, qui seipsum occidit. Quandoquidem t non sibi homo natus dicitur, sed patriæ: vt patet dicat Cicero libro 1. officiorum. Et Reipub. membrum appellatur. Pluribus alijs rationibus, & argumentis, non minus licet sibi manum inferre, probatur de ijs & erudit Dominicus Soto libro 1. de iustitia, & iure, quæst. 1. art. 1. Iustitiam Petrus Plac. in interpretatione delicti c. 23. in 2. cum multis subsecutus, & Simancas in Catholicæ iustitiæ tit. 18. numer. 27. & alios scripti lib. 2. de arbitratu iudicem, & c. casu 25. Cum itaque t grauiussum sit scelus, & crimen, seipsum occidere, præsumptio est quod quis seipsum non occiderit. Ita scriptum Azo in summa. Cadey qui submerus in confiteo. Decius in l. 2. num. 14. C. qui seipsum facere poss. & in cons. 433. n. 2. quo loci respondit, eum, qui repositus fuit submersus in puteo, non præsumi seipsum præcipisse. Et quæ iussu re responderunt etiam Curtius in iur. in cons. 12. Parsius in cons. 117. lib. 4. & Socinus in cons. 17. n. 2. lib. 1. qui quidem Socinus hoc præsumptionem affirmat, & idem tradit Petrus Plac. alib. 3. epistole delicti. c. 23. numer. 9. & num. 35.

PRÆSUMPT. XIV.

Patrem præsumi correctionis causa verberasse filium, & inibi multa de amore patris erga filium.

SVMARIA.

- 1 Pater non minus diligit filium, quàm seipsum, unde præsumptio est, quod quædam admodum quis seipsum offendere noluit, ita etiam noluit filium lædere, & si quid in filium commisit, id correctionis gratia admisisse præsumitur.
- 2 Pater potest iussu requirere iudicem, vt carcerari faciat filium suum, & cum certa a se designata pena afficiat. Declara hoc non procedere, quando pater non esset persona honesta & discreta. n. 3.
- 4 Pater si relegat filium in aliquo loco, vel e carceri includat, non potest accusari de carcere præiudico, quia animo corrigendi ipsum id secesso conficitur. Præsumitur enim ad pietatem paternam eum potius etinere sub custodia quàm in carceri. n. 5.

6 Pater verberat filium clericum non incidit in excommunicationem, quia præsumitur id fecisse animo corrigendi ipsum. Et si excedit modum in castigando ipsum filium, punitur solum de excessu, non autem de omni perculsione. n. 7.

7 Pater offerens filium suum nocentem iudici, non præsumitur offerre, vt ipsum suum supplicio afficiat: imò filius se oblatum materiam erit ponendum. Idem de patre & filio Hebræi.

CVM non minor t sit dilectio & charitas patris erga filium, quam erga seipsum, scilicet cum est, vt quemadmodum præsumptio est, quod quis seipsum offendere noluit: ita etiam noluit lædere filium, sed si quid in filium commisit, id correctionis intentionis & gratia admisisse præsumitur. l. 1. C. de emend. propoq. & consil. l. sed & si. vlt. ff. ad l. Aquil. & in specie annotat Alciatus in tract. de præsump. reg. 1. præsum. 3. & idem affirmant Ang. dicit. in tract. de præsump. in verbo aduentum. nu. 2. & Alciatus Clemens in tract. de patria potest. c. 6. effectus. n. 4. & de correctione atq. castigationis patris in filium scripti aliqui lib. 2. de arbitratu iudicem. casu 36. n. 4.

Hinc (ait idem Alciatus) etiam sit, quod pater iussu potest requirere iudicem, vt carcerari faciat filium suum, & cum certa se designata pena afficiat, ex filii sui. Nam C. de patriæ potest. quo loci annotatur Bald. & reliqui. Idem scripserunt Eurius & Balpene omnes in cap. cum contingat de foro compet. Alex. in l. 2. in primam. 2. ff. de vulg. & pupil. sub i. Lanfrancus Balbus de off. 209. & Alciatus Clemens d. c. 6. effectus primo. num. 19. qui t declarat, non procedere, quando pater non esset persona honesta, & discreta. Nam tunc non debet iudex ad iussu patris desinere filium.

Huc quoque pertinet, quod si t pater relegat filium aliquo in loco, vel e carceri includat, accusari non potest de carcere præiudico, cum id fecisse præsumitur, animo corrigendi ipsum filium. Ita Bart. in l. ex facili laquei. in ff. de hered. insti. bal. in pen. C. de obsequijs lib. 2. præsum. 3. & Alciatus in tract. de foro compet. Fel. in dicit. belli. n. 1. de Simo. & Alciatus in d. præsum. 3. Nam t pater ob pietatem paternam, præsumitur retinere filium sub custodia potius quàm in carcerem. l. 3. §. si enim quis. ff. de liberis hom. exhib. Nisi sit ijs Vltimus) euidentis dolus malus adit, & tradit Alciatus in d. tract. de præsump. 11. quo loci explicat d. l. 3. §. si enim qui, vt ibi legendum sit, genuinum pietatem, non autem gemitum: & idem Alciatus per e. c. 20. Et hanc esse præsumptionem iuris scripti Ioan. And. ad spec. in tit. de præsump. §. species. n. 5. in prim. prædicti.

Ad rem hanc t pertinet, quod si pater verberibus afficit filium clericum, non incidit in excommunicationem: cum præsumatur id fecisse, vt eum corrigeret: non autem vt religionem læderet. Ita Florianus in l. sed & si. §. si magister. ff. ad legem Aquilam. Simancas Arlesanus in Additio. ad Alciatum de præsump. reg. 1. præsump. 3. & Alciatus Clemens in d. tract. de patria potest. c. 6. effectus primo. n. 16.

Huc etiam facit, quod t & si pater excedit modum in castigando filium, punitur solum de excessu, non autem de omnibus perculsionibus. Ita Baldus in d. l. sed & si. §. si magister. ff. ad l. Aquil. Marfilus in prædict. item §. quemcumque. nu. 9. vers. item circa. & velat. vbi supra & Alciatus Clem. prædicto in loco, & aliqui scripti lib. 2. de arbitratu iudicem. casu 34. num. 12.

Conferat quod dicimus, t quod si pater offert filium suum nocentem iudici, non præsumitur offerre, vt eum summo supplicio afficiat. Iudices, §. vlt. de re milita. Quo sane responso adducti scripserunt ex nostris multi, quod si filius committit delictum, quo puniendus esset pena mortis naturalis, & presentetur a patre iudici, mitiori pena erit puniendus. Ita Salicet. & Castri. in l. propter infidum. C. qui accusa non poss. & alios plures congesti lib. 2. de arbitratu iudicem. & c. casu 34. Et prædictis accedunt Alphonsus de Castro. lib. 2. de iura heres. ponit. cap. vlt. & Simancas in commentarijs Catholicarum non infest. tit. 29. num. 50. cum dixerunt, filium heretici cum patre inquisitori oblatum esse mitius puniendum. Et hæc traditio procedit etiam in patre, & filio Hebræis. Nisi pater Hebræus filium suum criminis obtulit iudici, miris adhuc ille filius penitus est, ita extendit Cuius in tract. de crimine lesa maiest. in parte vlt. quæst. 6. in fin. est autem summe annotandum quod scriptum reliquit Alciatus in lib. 2. de iura heres. c. 1. 34. de patre filium sum capitis reum postulantem.

Non hic Alciati verba commemoro, cum apud eum facile legi possint.

Maritum verberantem vxorem præsumi id facere corrigendi animo, & quando præsumatur virum vxorem occidisse, declaratur.

SYMMARIA.

- 1 Maritus si verberat vxorem, corrigendi animo id fecisse præsumitur.
- 2 Mulier ad minima castigatio est sub premissa contra vxorem, n. 2.
- 3 Vxor dicitur sociam mariti humanam ac amica domus.
- 4 Maritus non præsumitur occidisse vxorem, ne tam graue scelus commississe credatur, scilicet quando extant virgines, coniectura n. 1.
- 5 Vxor, quæ reperta est mortua in lecto apud maritum, præsumitur occisa ab ipso marito.
- 6 Idem quando in corpore ipsius vxoris apparet signa suffocationis, nisi appareat autem signum non manu hominis, sed aliunde proeuenisse, n. 6.
- 7 Idem quando maritus curauit vxorem ita mortuam sepeliri tempore nocturno, & non adhibuit caeremoniam adhibendam in sepeliendis cadaveribus Christianorum, n. 7.
- 8 Et idem quando maritus ipsam non luget, nec obseruat consuetudinem patriæ circa luctum, n. 8.
- 9 Idem quando constat maritum odio habuisse ipsam vxorem, & quod consensit ipsam afficere et abire, n. 9.
- 10 Secus si modice verberet vxorem.

- 1 Non est superiore & longe dissimilis hæc præsumptio, qua dicimus, non præsumi maritum percutientem vxorem id fecisse, vt tam per inierim verberibus afficeret, sed vt castigaret arque corrigeret. Ita Alciatus in tract. de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 3. in fine post Cuiusdam Papa in tract. de præsumpt. n. 27. Nam si moderata castigatio permittitur est marito contra vxorem, vt multorum auctoritate probatur lib. 2. de arbitrio arg. 163. n. 3. casu 364. n. 8. Hinc si dicimus, quod cum vxor socii sit mariti humanam ac diuinam dominum, si adhibet, Cæciliam non expella heredem, vt præsumitur maritus non occidisse, ne tam graue scelus existimari credatur. Hæc tamen præsumptio cessat quando extant contrarie coniecturæ, & præsumptiones, vt respondetur Baldus in conf. 214. Præsumitur, quod vxor præsumitur, 2. Sigurdus in conf. 63. Titus calce percussit, Boerius quæst. 261. Marfil infirmitas, & Petrus Folerus in præsumptio criminali, in secunda articulo de scilicet parte, in verbo, de iure capitula, quod suffocauit vxorem, n. 9. 10. & multo alibi subsecutus.
- 2 Prima est coniectura, quando si vxor reperta est mortua in lecto apud maritum: Nam tunc præsumitur occisa ab ipso marito, vt simile non sit, quod ab alio fuerit occisa marito ignorante. Hanc coniecturam approbat l. 1. §. si vir aut vxor. Et si quis in graui §. si interitus, ff. ad S. C. Syluina, ubi Roma. Et lo. Iuuen. & alij multis comprobant Folerus præcitatus in loco citato, qui tamen num. 18. 29. ait, hanc coniecturam non sufficere ad condemnandum, imò nec ad torturam.
- 3 Secunda est coniectura, quando apparent in corpore ipsius vxoris signa suffocationis non manu hominis, sed aliunde proeuenisse, puta ex nimia pinguedine, ex immodico cibo, vel alia simili causa. Ita intelligitur, quod scripsit Petrus Folerus loco præcitato, n. 16. in illis, quæ suffocauit vxorem, n. 19. & 20. & apertum, n. 59.
- 4 Tertia est coniectura, quando maritus curauit vxorem ita mortuam sepeliri tempore nocturno, & non adhibuit caeremoniam, quæ solent adhiberi in sepeliendis cadaveribus Christianorum. Nam ex hoc infertur coniectura, atque ita præsumptio, quod occidit fuisse ab ipso marito, vel ab alijs ex suo consensu. Ita scripsit Petrus Folerus loco præcitato, n. 39. & n. 40. & 41. sublingit, si idem esse quando maritus non luget vxorem: nec obseruat consuetudinem patriæ circa luctum, & n. 44. ad id, idem esse, quando maritus vestiret se vestibus seculis, non autem logiis.
- 5 Quarta est coniectura, quando constat maritum odio habuisse ipsam vxorem, & quod consensit eam afficere grauiusque verberibus. Nam tunc si mortuæ reperitur, præsumitur ab ipso marito occisa. Ita Boer. quæst. 261. n. 3. & sententia Baldi, quem commentatur, Vbi verò modice verberasset, non induceretur aliqua coniectura, quod deinde occidisset, & eo magis quando aliqua iusta causa ita modice verberandi atque ita corrigendi castigandique subesset,

vt responderetur Parisius in conf. 33. nu. 23. lib. 4. ac Ludouicus Cattus in res. coultas & in multa dicitur, vt in 101. lib. 1. conf. 99. num. 14.

PRÆSUMPT. XVI.

Fratrem occidisse, vel læsisse fratrem iure non præsumi: & inibi aliqua de amore, & dilectione fratrum.

SYMMARIA.

- 1 Frater præsumitur fratrem diligere, & per consequens ipsam non lædere.
- 2 Frater dicitur quasi se et alter, & pars corporis alterius.
- 3 Fratres ad mutuum auxilium compositi videntur.
- 4 Frater non præsumitur veneno necesse visum.
- 5 Inimici non præsumunt illat a ob cognationis affinitatem, vinculum.
- 6 Inimicitia dicitur a se ipse indicatur quæ animi quævis illata ab extraneo.

Adem est præsumptio, quod si frater fratrem, vel foretrem non læserit, cum præsumatur frater fratrem diligere, & iterum de præsumpt. & de alio. Alciatus de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 23. n. 1. Hoc sine dubio natura ipsa, vt frater fratrem diligat, cum dicatur frater ferberat. Et Hierocles de amore fraterno, vt cum recensit 16. Stobæus sermo de a. titul. Huiusmodi est frater non amorem, dicebat fratrem esse partem corporis alterius, quemadmodum oculi, pedes, manus & reliqua membra corporis partem censentur. Imò (ait ille) magis quam partes corporis ad auxilium mutuum fratres compositi esse videntur. Si quidem oculi simul aliquid intuentur, vt alteri præfens & manus præfenti manui subuenit: fratrum verò opera mutua multò latius patet.

Hæc ille qui & plura ista scribit, & de amore fraterno vberius differunt Stobæus præcitatus in sermone 14. & Plutarchus in libello de fraterna beneuolentia.

Hinc scripsit Petrus Folerus in præsumptio criminali in secunda articulo, de scilicet parte, sub rubric. item quod foris in venena, n. 11. & alij subsecuentes, non præsumi, quod frater veneno necauerit foretrem. Et ibid. de multis coniecturis agit, quæ cum communibus sint cæteris casibus, hic speculationem referre superfluo est. Et hoc facit quod tradit Baldus in addit. ad specul. titul. de præsumpt. §. species, §. cum dixit, iniuriam non præsumi illatam ob cognationis affinitatem vinculum. Cæterum, quando constat fratrem intulisse iniuriam fratri, illa iure tenetur grauior quam sit illata esset ab extraneo, vt scripsit Alciatus in d. præsumpt. 23. in fin. & Marfil infirmitas, 173. Recedit tamen à prædicta præsumptione, quod extat contraria effluor coniectura, & præsumptio: sicuti quando inter eos iam extorta est discordia, quæ maxima solet exoriri ob iniquitatem, quam inter eos fecit patet bona esse relinquendo. L. tempus & §. eiusdem de leg. 2. & scribit, Alciatus in d. præsumpt. 23. in fin.

PRÆSUMPT. XVII.

Coniunctos sanguine non præsumi iniucem fornicari, egregie explanatione declaratur.

SYMMARIA.

- 1 Coniectio sanguinis omnium delicti præsumptionem tollit, atque impedit, ne omnium coniuncti fornicati sint, tamen si habent simul.
- 2 Clerici prohibentur in domo habere mulieres extraneas.
- 3 Filium amplectens matrem etiam præsumitur, præsumitur singulari beneuolentia, gratia id fecit.
- 4 Coniuncti sanguinis delicti dormiunt cum sanguine coniuncti in eodem lecto, modo id paleam faceret, carere et suspitione fornicationis, & stupri.
- 5 Sed ab soluto verum non videtur, cum in agnum imminet periculum ab diabolo, cum tetrationem, unde diligere, vt n. 3.
- 6 Fornicatio præsumitur etiam inter sanguine coniunctos, quando ad est aliqua violenta præsumptio.
- 7 Et maxime hoc procedit in sola cum sanguine & affinitate, n. 7.
- 8 Idem quando nimis esset familiaritas inter patrem & filium, & fratrem & foretrem, n. 8.

- 9 Clerici & sacerdotes omnino à mulierum conversatione abstinere debent: multi enim sunt iuuenti, qui diabólica suggestione incestus & stuprum commiserunt.
- 10 Leth cum filiabus concubuit.
- 11 Cynarus regem Cyprum habuisse cum Mirra filia, & ex eo concubitu suscepisse Adonidem.
- 12 Cynarium Siracusam vino repletum filiam Cynaram violasse.
- 13 Menephron cum matre iacuit.
- 14 Fratres & sorores incestum commississe obseruatum est.
- 15 Amon Davidis filium Thamar forem suam morbo simulato ad se vocatam concupiscit.
- 16 Machabeus Acoli Tuscorum regis filium amore fororis sue caput, eam violat: quia accepto à patre reus mortis sibi conficitur: & idem fecit paulo post ipse Machabeus.
- 17 Papyrus Romanus Claudiam forem ex amicum reddidit.
- 18 Caligulæ fratres foras suas stupro contaminauit: ob quem incestum se Ionem vocauit.
- 19 Commodus Imper forores concupiscit.

Coniunctio sanguinis, quam tiam diximus, omnem delicti præsumptionem tollit, atque impedit, ne inuicem fornicati sint, tamen simul habitent. Ita t probat l. cum qui. C. de episc. & cler. qua sanctum est, non licere clericis habere in domo mulieres extraneas. sanè si interpretatur Cuiuslibet lib. 2. obfer. in c. 29. habere autem posse matrem, forores, germanas, & his similes. Et rationem reddit. quia in his nihil fecit criminis existimari sedus naturale permittit. Idem probat cap. inter dicit 32. dist. cum canon est Concilij Sicani. c. Cum inuenientur de præsump. & c. pen. de cohabit. cler. & mulier. & illi in locis scribunt interpretes omnes, & tradunt alciati. in tr. de præsump. reg. præsum. 34. & Boer. in q. 163. num. 3. Idem prob. l. si ij. qui. C. de adult. & respondit Crauet. in conf. 321. num. 1. Et ibidem huius, 3. vult multo magis procedere in senio confectis, & qui coire non possunt.

Extenditur t primò, vt procedat etiam si & aliquid signum alius magnæ suspitionis significatum extet. Exemplum sit, si reperitur, quod filius ofcultatur matrem, & illam constrictis brachijs amplectatur: imò si mater filio prostrata. Nam tunc si causa singularis beneuolentia matris erga filium, & contra ostendatur, & maxime si filius, qui mortuus credebatur, in cunctis reuertitur est domum, causa inquam hac demonstrata cessat omnis sinistra suspicio. Ita tradit Arist. lib. 2. libet. cuius verba hæc sunt. [Alius locus est, cum homines, vel res videntur affines ei culpæ, cuius accusatur, causam eius criminis, quod præter opinionem accidit, explicare. Est enim propter quod illa videatur, vt mulier quædam cum se filio fuisse fecit. vt eum blandius salutarer, visa stuprum cum adolecente illo commisisse, sed explicata causa, statim crimen solutum est.]

Hæc Aristoteles, cuius verba eruditè & doctè ibi explicauit M. Anton. Maioragus scriberis.

[Quædam mulier cum filium suum iam diu non visum vehementer ofculari atque amplecti cuperet, ei se subiecit atque os ori admoit, brachijque suis torum illum implicuit: sed cum à quibudam in eo habitu visa ac spectata fuisset, exilissima est cum filio stuprum commississe, atque à infamis haberi cepta est. Licet enim verisimile non esset, tantum scelus à matre fuisse commissum, vt cum filio suo corpus misceret, tamen habere ille atque actus in quo visa fuerat, facinus clamitare videbatur, sed postquam intellectum est & ostensum fuit, id à matre factum delictum exoculandi, & amplectendi filij, quem longo tempore non viderat, statim ab eo crimine liberata fuit.] Hæc t Maioragus.

Extenditur secundo, vt procedat t etiam quando sanguine cõiunctum cum sanguine coniuncta dormiret eodem in lecto, modo id palam faceret. Nam adhuc non præsumitur commissum stuprum: tamen aliis ex dormitione simul præsumitur subiecta copula carnalis. Itaque egregie respondet Crauet. in conf. 321. num. 1. qui d. l. cum qui. generaliter loqui, & ob id comprehendere casum dormitionis, sic. Sed mea quidem sententia, t hoc non est absolute verum: cum magnus imminet periculum, ob diabolicam tentationem. Et propter hoc distinguendum est de qualitate personarum. Nam pater vel frater iam possent esse senio confecti, vel filia, vel foror iam tenere ætatis, vt probabilis cessaret suspicio stupri & in ea dormire in lecto dormirent. Quod siambo essent ætatis validae, non nisi aliquod scelus ego suspicauer: & propterea, non statim huic præsumptioni ex d. cum qui, cum illi similibus.

Declaratur primò, vt t non procedat, quando adesset aliqua violenta præsumptio in contrarium: Nam tunc etiam inter sanguine coniunctos, nempe patrem & filium, fratrem & fratrem præsumitur fornicatio. Ita declarat Alc. in tr. de præsump. & c. p. 1. s. a. ex text. c. l. iteris de præsump. quæ sic intellexit. Erat sanè ibi fornicationis præsumptio: quia folius cum sola, nudus cum nuda, in eodem lecto, & in locis oculis abstriditæ vili fuerant. Et eandem interpretationem probant Doctores ibi, & egregie comprobant Crauet. in d. conf. 321. col. 2. vers. 2. a. respondens.

Declaratur secundo, vt t non procedat hæc præsumptio in loca consanguinea, & affine. Nam in his suspicio fornicationis non cessat. Ita declarat Crauet. in d. conf. 321. col. 2. vers. quæ respondet multum modum, qui sic intelligit text. d. l. iteris. de præsump. l. i. præcitato in loca Crauet. vers. 3. a. respondeat, ait d. l. iteris, loqui in sanguine coniunctis simul non habitantibus in loco abdito, & secreto reperti, ceterum glo. in c. 1. de cohabit. cler. & mulier. intelligit procedere etiam in consanguinea secundi gradus, vt cesset etiam suspicio.

Declaratur tertio, vt non habeat locum hæc præsumptio, t quando nimia adesset familiaritas inter patrem & filium, fratrem & fororem. Nam tunc mala insurgit præsumptio. Ita declarat Alber. in d. l. cum qui. num. 2. C. de episc. & cler. & prius Adriaconus in c. inter dicit, 32. dist. qui intelligentes c. 1. 34. diffinit. Ibi tamen glossa, in verbo, fama, interpretatur, quod crimen stupri præsumitur: sed quod ob malam famam erat imponenda purgatio canonica. Et hæc esse iuris præsum. ducta à familiaritate scripti Spec. in tr. de præsump. & species. in s. 3. & diffinit. Turrescremata in c. cleric. 11. dist. 1.

Declaratur quarto, vt t non procedat quod ad qualem qualem suspensionem in clericis & sacerdotibus, qui omnino à mulierum conversatione abstinere debent. Ita intelligi potest text. in c. de cohabit. cleric. & mulier. quod loci Concilium Magontense prohibet, ne clericus & sacerdos habitet cum matre, vel fororibus, cum inuenti aliquando fuerint, quia diabolica suggestio incestus, & stuprum commiserunt. Sunt sanè satis cognita multa exempla stupri, qui cum filiabus nephandam libidinem exercebant. Legitur t Gen. 1. c. 19. Loth cum filiabus concubuisse. Cynarus t Cypriorum rex t rem habuit cum filia Myrrha, & ex eo concubitu suscepit Adonidem: auctor est Plutar. c. 44. parallel. Et ibidem: t commemorat t Cynarium Siracusam multo vino repletum, filiam Cynaram violasse. & cap. 45. aliud simile exemplum adfert. Et etiam legitur per sepe euenisse, quod filius matrem violauerit. Menephron iacuit t cum matre, vt testatur Ouidius lib. 7. Metamorph.

Dextera Cyllene est, in qua cum matre Menephron Concubuitur, et t. sanatum mare t. aratum.

Ita fratres, & forores incestus stupraque commississe non se. 14 mel obseruatum est. legitur lib. 2. Regum c. 13. quod Amon t filius Davidis Thamar forem suam longè speciosissimam, morbo simulato, ad se vocatam concupiscit. Machabeus t Acoli Tuscorum Regis filium, amore fororis sue caput, eam violauit. Pater, re cognita mitre filia: ensem, quo accepto necem ibi conficiat: i demque paulo post Machabeus fecit. auctor est Plutarchus. 32. parallel. Et ibid. cap. 53. Simile commemorat, de Papyrio Romano t qui Claudiam forem grauidam reddidit. Caligulæ t forores suas stupro contaminauit: ob quem incestum Ionem se vocauit. auctores sunt Claud. Suetonius & Sext. Aurelius. Sic quoque t Commodus Imperator forem concupiscit, vt ab Aelia Lampri- 19 dio in illa vita memoria proditum est.

PRÆSUMP. XVIII.

Socium non præsumi lādere socium, aliquidue agere in eius detrimentum: & ibidem aliqua de fide societatis beneuolentia.

SUMMARI A.

1 Societas vinculum adeo est arctum, vt post fratres nulla sit maior coniunctio.

2 Socii verberans seruum communem præsumitur id fecisse in re sua, & caligatiois gratia, non autem vt socio inferret iniuriam.

Secus si in verberando excedit correctionis modum. n. s.

3 Adio expulsa & hereditas non datur contra calorem dæmonis, quia præsumitur

sumit lex, quod accepta bona hereditaria ratione partis sua, non autem animo fiduciarii.

¶ Quartum non censetur commissum in re socialia, si dominum ea vultur ad usum destinatum.

Pos t fratrem t coniunctionem, nulla est maior illa, quae est inter socios. Nam ad eum est societas vinculum, vt non immerito Cicero in oratione pro *Q. Roscio Comedo* eam celebraverit his verbis.

[Si qui enim sunt privata iudicia summæ existimationis, & pene dicitur capitis, tria haec sunt, fiducia, tutela, societas, æque enim periculum & nequarium est fidem frangere, quæ continet vitam, & pupillum fraudare, qui in tutelam pervenit, & socium fallere, qui se in negotio coniunxit.] Hæc Cicero. Et idem in oratione pro *Sex. Roscio Amerino*, [In rebus minimis socium fallere, turpissimum est, propterea quod auxilium, sibi se putat adiunxisse, qui cum altero rem communicat.] Et idem in eadem oratione. [Tecti ad alios esse possumus, socii vero cauere qui possumus quem etiam si metuimus, ius officii lædimus.] Vnde maioris, eum qui socium fecisset, in virorum bonorum numero nõ putarent haberi oportere.

Hinc factum est, quod t si socius verberibus afficit seruum communi, præsumitur id fecisse iure suo & emendationis ac castigationis gratia, non autem vt Socio inferret iniuriam. Ita *Alciat. intr. ad. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 24.* & Prius *Lucas de Penna in l. 3. cel. 6. vers. 55. præsumpt. C. de Ascho. publ. lib. 10. ex lib. ad Labonem. §. si communem, ff. de iniur. Quod loco Vipian. idem esse ait in fructuario, vel proprietario.*

Et huic simile t quod constitutum est ex *Laduerus. C. famil. hercl. cum dicitur, non dari actionem expilatæ hereditatis contra coheredem, quia lex præsumit, quod accepterit bona hereditaria ratione partis sue, non autem malo animo subtrahendi. Quod, an de responso ad rem nostram annotat *Alciat. in d. præsumpt. 24. in fin. Et confert l. i. merito. ff. pro socio. quæ idem probat de re socialia, in qua solum non dicitur commissum, si dominus ea vultur ad usum destinatum. Et quæ de verborum diximus supra lib. 3. præsumpt. vbi egimus de præsumptionibus, quæ circa res sociorum versantur.**

Hæc tamen præsumptio locum non habet quando Socius verberando seruum excedit correctionis modum, id quod ex verborum atrocitate satis deprehenditur. Nam tunc verberans de excessu tenetur. Ita declarat *Alciat. in d. præsumpt. 24. & scripsit lib. 2. de arbitrat. iud. C. de casu 364. num. 13.*

PRAESUMPTIO XIX.

Vasallus quando Domini arcana secretaque detexisse dicatur, vt Domino obesse varijs coniecturis declaratur.

SYMMARIA.

- 1 Vasallus erga dominum in maxima debet esse beneuolentia: & plus ali- quando debet vasallum domino, quam proprio parenti.
- 2 Vasallus inter multa, quæ domino præstare tenetur, vnum hoc est maximum, quod eius arcana non pandat: quod est grauius crimen. Imò qui retexit domini maiestatem lesisse dicitur. nu. 3. Et cum tale crimen committat, infidelis domino extitisse dicitur, & ob id seudo priuari potest. nu. 4.
- 3 Vasallus quod priuari seudo, eo quod arcana domini detexerit, quæ concurrere debeant. Et quod animo damificandi dominum ea detexerit quomodo probari possit. nu. 6.
- 4 Vasallus, qui secreta domini pandit, quomodo excusari possit coniecturari, quod non animo damificandi dominum ea detexerit. nu. seq.
- 5 Faciens aliquis palam, quod facere non debebat, per errorem fecisse censetur.
- 6 Bonus semel semper præsumitur bonus, sicut contra.
- 7 Vasallus si detexit arcana domini, & est dubium nunquid animo damificandi dominum id fecerit, quid agendum.

MAGNA etiam est t coniunctio inter dominum eiusque vasallum: & longè maior esse debet mutua beneuolentia ac demum maxima vasalli erga dominum obseruantia, quippe quod domino ob tam in mentium in se collatum benefi-

Mench. Præsumpt.

cium iam deuinctus est. Hinc fit, vt plus aliquando debeat vasallus domino quam proprio parenti. Sicut egregie probat *Alciat. in l. 1. §. contra amicos. nu. 2. in ital. hic finitur lex, deinde confertur. Inq. Inter t multa autem, quæ domino præstare tenetur, & quæ quidem copiosa enarratione commemorantur ab *Afflicto in desig. 265.* vnum hoc est maximum. quod domini arcana non pandat, cap. 1. de forma vasalli fidelitatis. Est t sane graue admodum crimen arcana domini detegere: imò qui retexit, lesisse domini maiestatem dicitur. *l. 1. & l. 2. §. 1. ff. ad leg. Julia. maiest. & ad rem nostram tradit *Afflicto in d. desig. 265. num. 42.* Et quæ de re copiose differit *Gigas in tract. de crimine lesæ maiestatis, sub rebz. Qualiter & quibus crimine lesæ maiestatis committatur, quest. 21.* Cum t autem vasallus detegit domini secreta, infidelis domino extitisse dicitur, & ob id seudo priuari. cap. 1. quibus modis feudum amittitur. & cap. 1. de forma vasalli fidelitatis.**

Quod tamen hæc t ob causam seudo priuari possit, tria debent concurrere: Primum, quod vasallus re ipsa secretum domini detexerit.

Secundum, quod ex ea reuelatione secreti dominus detrimentum fenserit.

Tertium, quod eo animo vasallus retexerit secretum, vt domino detrimentum adferret. Hæc tria fieri manifestè probantur in c. 1. quibus modis feudum amittitur. Illa duo prima requirita probabilem nunc dubitationem non habent. De illa tertio t requisito dubitari non solum contingit, qui scilicet tenetur probare, quod animo vel non animo damificandi dominum detrimentum fuit secretum, an scilicet dominus, vel vasallus probare hoc debeat? Et recepta est Doctorum sententia probandi onus incumbere aduersario. Ita sanè affirmant *Isernia in d. c. 1. num. 2. vers. vel dico quod probet. quibus modis feudum amittitur. & ibid. Afflicto. num. 3. & 9. idem scripserunt *Iacob. d. S. Georgii in tractat. feudali, in verbo, diling. vasalli promittunt non committere Felicionem. num. 21. Curt. iur. in tract. feudali. part. 4. nu. 76.**

Ea est ratio, quia iam aduersus ipsum vasallum est præsumptio, ex quo detexit ipsum secretum. Sicq; iam deliquit, & commisit, quod est de genere prohibitorium, ob id probare ipse debet, quod animo adserendi damnum non habuerit.

Hanc t autem negatiua probare poterit vasallus coniecturis & præsumptionibus, vt puta demonstrando, quod causa labidandi dominum id dixit. Ita *Isernia & Iacobus, prædicato in loco.* Potest etiam considerari coniectura, vt si palam coram amicis & beneuolis sui domini hoc dixit vasallus. Nam tunc non præsumitur ad idisse animus damificandi dominum, alioqui secreto arcanaque detexisset inimicis & hostibus quemadmodum t in simili dicimus, quod is, qui palam aliquid facit, quod facere non debebat, per errorem fecisse videatur. *l. vlt. ff. de iur. iur. & capitis delictis, lib. 2. de arbitrat. iud. casu 244.* Est & alia coniectura, quando is vasallus semper fuit fidelis in rebus maxime grauioribus, & eius summa fides cognita explorataque est ipsi domino. si enim t semel malus semper præsumitur malus, cap. semel, de regul. iur. in 6. & suo loco dicemus, ita multo magis semel bonus & fidelis semper fidelis præsumitur: id quod in specie respondit *Alciat. in reposit. 413. num. 5.*

Ceterum si contrarijs coniecturis & præsumptionibus dominus vellet probare, vasallum nocendi animo secreta detexisse, poterit ea coniectura vt, quod ipse vasallus odio se dominum prosequatur, quod ex alia causa detrimentum sibi attulit. Ita *Isernia in d. cap. 1. num. 2. quibus modis feudum amittitur. & Capicini in d. c. 130. num. 13.*

His similes coniecturæ facillè possunt considerari. Cum t verò sumus in dubio, vt si pares sint probationes domini & vasalli, quid agendum sit, dubitari t *Iacobus prædicato in loco, scriptum reliquit, esse standum iuramento vasalli, quod animo non damificandi detexerit secretum, iuxta t aditionem glossæ in §. alia. ff. in §. sed ista in testam. de alio. & in cap. significasti de homicid. Quæ sanè sententia & mihi placet, etsi *Afflicto in d. cap. 1. num. 9. quibus modis feudum amittitur, dissentire videatur.* Nam & si detegere secretum sit ex genere prohibitorium, attamen id prohibitorium solum fuit iure positum, & propterea interpretatio fieri debet in meliorem partem, iuxta ea, quæ scripsit supra hoc libro in præsumpt. 3. in coniect. 3. vers. secundum esse casum.*

Falsi crimen non præsumi, interdum vero præsumi,
& quando excusari possit copiosè
explicatum.

SUMMARIÆ.

1. Falsi crimen est præsumptum, idem non præsumitur, nisi argentes sint coniecturæ: & præsumitur potius error quam falsitas.
2. Et in dubio sit interpretatio, ut falsitas euitetur, ut. 2.
3. Et in sumitur interpretatio aliquantulum extra ea, ut euitetur falsitas. num. 3.
4. Et ut euitetur falsitas pluralitas actuum & personarum præsumitur. numero 4.
5. Et ad multo magis, quando vel persone, vel loci qualitas suadet non esse falsum commissum. num. 5.
6. Et hoc etiam præsumitur, si, qui præstendit fuisse commissum falsum alia dicitur proponere querelam & accusationem. num. 6.
7. Falsum præsumitur commissum, quando omnes testes descripti in scriptura vel instrumento sint mortui, nec adeo antiqua est scriptura, ut verisimile sit, quod mortui sint omnes post illam commissionem.
8. Idem quando adest opuscula diversarum autem in loco substantiali ipsius scriptura. num. 8. Contra. num. 9.
9. Falsum commissum fuisse confetur, quando aliquid de substantialibus fuit deletum & cancellatum in scriptura, vel instrumento, vel rursus a falsis est in loco substantiali.
10. Idem quando in protocollo reperitur laceratum instrumentum, vel ipsum pars. num. 11.
11. Idem quando instrumentum continet nimis versuosa. num. 12.
12. Regum magnam falsum testis descripti in testamento arguit suspitionem falsi.
13. Falsi speciem & imaginem habent qua non sunt verisimilia.
14. Instrumentum, quod iam diu affertur confectum, si litera recentibus apparet & registratum falsi speciem continere dicitur.
15. Idem quando ipse registratio falsis est non servato stylo & modo solito registrandi. num. 16.
16. Et idem quando instrumentum non continet ea que adhiberi in instrumentis solent. num. 17.
17. Idem quando ibi altere litterarum instrumenti apparent diversi à solitis charactibus quibus consuevit illi scriber instrumentum. num. 18.
18. Instrumentum arguitur falsum ex eo, quod notarius consensit scribere nomen Hieronymi cum assiratione, si in eo reperitur scriptum sine assiratione.
19. Instrumentum continet pacis insolita, vel clausulas non consuetas adhiberi arguitur de falsis.
20. Rescriptum, quod apparet concessum contra stylum curie, falsum præsumitur.
21. Falsitas præsumitur, quando quis affert in iudicio velle ut instrumentum ad deum confectum, sed velle probare testibus.
22. Idem, quando ex pluribus rebus descriptis in instrumento tantum producantur examinandi. num. 23.
23. Idem quando apparet de diversis scripturarum, & multo magis de contrarietate. num. 24.
24. Clausula in instrumento si non habet rectam constructionem, arguit falsitatem.
25. Litteras falsas arguit si suspensionem falsi in instrumento vel in rescripto.
26. Falsitas præsumitur ex persona notarii qui alias falsitates commisit.
27. Error falsitatis commissus est inmodica diligentia & sollicita cura, ut scriptura admittatur & recipiatur. num. 28.
28. Falsum commissum præsumitur, quando notarius affertur in instrumento petentium fuisse à debitorum datam & credere & recipiam, & verè eorum non petentium non adfuit.
29. Proterit illi si est scriptura manu alterius quam notarii suspensionem fuisse arguit.
30. Secus si notarius se subscripsit. num. 31.
31. Falsitas præsumitur in scriptis, quando originale instrumenti authenticum non reperitur in protocollo.
32. Idem quando ille, qui producit instrumentum, fuit sæpè interrogatus, an eo videret, & si respondit semper dabitur. num. 33.
33. Instrumentum si continet renunciationem immensis iuris, & aliqua causa ipsius renunciationis minus vera sit narrata, falsitas viti non caret.
34. Falsitatis coniectura in scriptis ex qualitate personarum contrahentium, que cognoscitur non potuit tempore celebrati contrahendi, cum esset atque & qualitas.

DE PRÆSYMPT.

Idem quando actus fuit clam & in loco abscondito, & obscuris coniecturis numero 36.

Idem quando venditor, vel ille qui in suum renunciant, steris semper in possessione donec vixit. num. 37.

Idem, quando constat, cum qui affertur falsæ scripturam, per quibus fuisse scripturam illi similiter, ut forte inde exemplum sumeret. num. 38.

Idem quando in qui in instrumentum fundamentum faciebatur, equum fuit ipsum prædicere, & diu distulit. num. 39.

Idem, quando ibi in instrumentum sunt diversarum signorum. num. 40.

Instrumentum si fuit confectum inter equos, arguit falsitatem.

Et idem, quando in res falsa causa est expressa. num. 42.

Idem quando debita solemnitas fuit omissa. num. 43.

Notarii preiudicium & integritas facit eadem omnem suspensionem falsitatis.

Presbyter, qui scripturam conscripsit falsum commississe non præsumitur.

Falsi suspicio tollitur ex loci celebritate, ubi scriptura fuit confecta.

Idem quando nulla adesse potuit ratio seu causa, committit de falsum. num. 47.

Idem quando nulla vel lucris vel commodis spes ea potest evanescere. numero 48.

Idem quando est de re leui & modica. num. 49.

Idem quando non apparet de dolo ipsius. num. 50.

Falsitas sine dolo committi non potest.

Falsi querelam qui proponit, si dolum non probat, de non dolo satis constare dicitur.

Falsi coniectura emittitur, quando adest aliquod veritatis primordium.

Idem quando ille, qui fuit de falso accusatus, sua ipse sponte coram iudice comparuit, & passus est in carcerem se mancipari. num. 54.

Idem quando adest testium multitudo. num. 55.

Idem quando de eo pro quo confectum fuit instrumentum, iam diu est in possessione rei sine vendita. num. 56.

Idem quando illud, quod falsum arguitur, nihil ad negotium perit. num. 57.

Idem quando adest solarscriptura in scriptura, & ignoratur à quo falsitas sit.

DISSERAMUS nunc de alijs criminibus, que non præsumuntur ob sui gravitatem in alterius detrimentum perpetrata, sicut est crimen falsi: quod quidem gravissimum est. scriptum in lib. 2. de arbit. iudic. & c. casu 306. Hoc tamen crimen non præsumitur. l. cum probo. C. de proba. & copiosè tradit Socius in cons. 41. num. 5. & c. confert. l. pen. C. de ijs qui adscribunt relictis, quod loci Baldus annotat, quod error potius quam falsitas præsumitur. Et Baldus secus fuit Comen. in cons. 133. col. 1. Arret. cons. 47. num. 3. Zuehard. in rub. ff. si certum petatur. num. 31. & in ult. nu. 177. C. de edictis ad Alia. rollen. & Grammat. in cons. 23. num. 4. in cons. 179. num. 7.

Hinc etiam dicimus, quod in dubio sit interpretatio, ut falsitas euitetur. Itaque in l. i. iurisdictionis. §. quod fere ff. de pass. vbi copiosè laf. nu. 10. Capell. in cons. 21. nu. 28. in criminalib. Eum in cons. 14. nu. 3. lib. 5. Marf. in cons. 7. nu. 21. Ripa in l. 1. nu. 108 ff. sol. matr. Arif. in cons. 169. nu. 17. lib. 4. Gram. in cons. 30. nu. 1. & cons. 1. nu. 9. in criminalib. Imo sumitur interpretatio aliquantulum extranea, ut falsitas euitetur, ut scribitur in l. 1. in prin. ff. de oper. suorum. & in c. cum tui. de testib. & respondit Gram. in d. cons. 39. nu. 8. in ff. in cons. 32. nu. 16.

Hinc etiam dicimus ad euitandam falsitatem pluralitatem actuum & personarum præsumi. Ita Felinus in c. cum sit. col. 1. de testib. & responderunt Corneus in cons. 91. num. 2. vers. ceterum. & Grammat. in cons. 23. num. 1. & in cons. 49. nu. 11. in criminalib.

Et hæc præsumptio multo magis procedit quando vel personæ, vel loci qualitas suadet, commissum non esse falsum, ut tribuit Baldus in l. 2. C. ad l. Corneliam de falsis, & respondit Capell. in cons. 21. nu. 37. in criminalib. & Ioan. Jacob. de Leonibus inter consilia Socii in cons. 39. nu. 32. lib. 2.

Et rursus hæc præsumptio multo magis procedit, quando is, qui præstendit commissum falsum falsum, diu distulit proponere querelam & accusationem: Baldus in cons. 37. Quil em tediolo a finibus. Crauet. in cons. 7. nu. 9. & in cons. 298. nu. 17. & Franc. Becanus in cons. 103. num. 17. & consensu similia, que consensu supra lib. 2. præsumi. 91. vbi explicamus præsumptionem contra eum qui indicium subfertur.

Ceterum contrariis præsumptionibus, & coniecturis sepius ab hac præsumptione recedimus. Verè enim in ulte coniectura à nostris fideles considerari ad arguendum falsum falsum commissum. De his singulis ea, qua poterimus breuitate, dilucidamus.

7 Prima est coniectura, 1. & praesumptio, quando testes omnes descripti in ea scriptura, vel instrumentum sunt mortui: nec adeo antiqua est scriptura. ut verisimile sit quod mortui omnes sunt post illius confectionem. Ita respondit A. ex in. in conf. 77. col. 2. vers. secundum conuictum lib. 1. apertius Barba. in conf. 43. col. 1. vers. conuictum lib. 1. Curtius in in. conf. 56. super processu. in fine. Neura. in conf. 2. num. 62. & in conf. 27. num. 15. Parisius in conf. 77. num. 24. lib. 2. & Crauet. in in. conf. 22. num. 7. & in conf. 249. num. 8. in fine. & respondit in conf. 109. num. 23. lib. 2.

8 Secunda est coniectura 1. quando adest apostilla diuersi atriamenti in loco substantiali ipsius scripturae. Ita Anchar. in conf. 431. col. 2. vers. defendit Ruini in in. conf. 61. num. 3. lib. 4. Curtius in in. conf. 52. in fine. Parisius in in. conf. 23. num. 2. Socin. in in. conf. 41. num. 7. lib. 3. & Crauet. in in. conf. 134. num. 27. quos secutus sum in in. conf. 109. num. 1. lib. 2.

9 Ceterum 1. ab hac opinione dissentit Soc. in in. conf. 94. col. vlt. vers. circa tertium. lib. 1. & Crauet. sibi parum constans in in. conf. 82. num. 7. ijsane scripturis, apostillam diuersi atriamenti non arguere falsitatem: sed solum quando apparet factam diuersam manu, & non obferuatis a iure requisitis, & idem sensit Curt. in in. conf. 145. num. 7. Et quando apostilla est facta diuersa manu, quod fidem non faciat copiose explicat Ruin. in in. conf. 61. lib. 4. Idem respondit Crauet. in in. conf. 104. num. 16. & scripsi in in. conf. 221. num. 37. lib. 3. & diuersitatem atriamenti cum alia coniectura arguere falsitatem decidit Rota in decis. 137. in 2. parte in nouissime edita, & Franc. Marcus in in. conf. 151. num. 1. in 1. parte.

10 Tertia est coniectura, 1. quando aliquod de substantialibus fuit deletum & cancellatum, c. inter dilectos. de fide instrum. & scribant uisus, quos commemorat & sequitur Ruini in in. conf. 215. num. 16. lib. 1. idem respondit Socin. in in. conf. 24. num. 26. lib. 1. & Ripartem in in. conf. 118. num. 1. Idem est in rasura facta in loco substantiali, gloss. & in in. Castren. in l. pen. C. de pub. baldi in in. conf. 323. Praeterea idem est ad eundem. in. col. 2. lib. 4. Afflicti in decis. vlt. num. 1. & num. 12. quait, idem esse etiam si sit modica, quod ego intelligo dummodo sit multi ponderis; alias secus si esset leuis momenti: vt respondit Soc. in in. conf. 151. num. 1. lib. 1. Idem est cum acta publica fuit cancellata: Bal. in in. conf. 320. Quidam non arum. lib. 2. Francis. Marcus in quaestio. 151. num. 1. parte prima. Crauet. in in. conf. 6. numer. 1. vers. secundum crimin. Boer. q. 292. colum. penul.

11 Quarta est coniectura quando in protocollo reperitur 1. laceratum instrumentum ipsum, vel illius pars. Ita respondit Curtius in in. conf. 56. super processu. colum. penul. vers. sed non omitterem. & a 91. conuictum Crauet. in in. conf. 28. num. 1. & in in. conf. 267. in fine. Boer. d. q. 292. col. pen.

12 Quinta est coniectura, quando 1. instrumentum continet minus verisimilia, 2. rupta sit in testamento sit scriptum quod testator aliquid reliquit Caio iam via defuncto: Non enim est verisimile quod ille legauerit. Ita Crauet. in in. conf. 23. num. 1. & idem Crauet. in in. conf. 56. num. 19. cum dixit, non esse verisimile quod ille, cui facta fuit reuocatio, uoluerit statim ab ea recedere: & propterea instrumentum id continens reddiderit suspicuum. Est simile 1. quod respondit Barba. in in. conf. 38. col. 12. lib. 1. cum dixit, legatum magni factum testi descripto in testamento arguere suspicionem. Et huc 1. facit quod scripsit Bald. in l. extraneus, ubi copiose Iaf. num. 6. ff. de cons. causidat. cum dixit, ex qua non sunt verisimilia habere speciem atque imaginem falsi. Et ad rem nostram Bald. in l. scriptura C. de fide instrum. respondit Neura. in in. conf. 8. num. 66. & Ruin. in in. conf. 35. num. 1. vers. 3. praesumptio. lib. 4. & Crauet. in in. conf. 134. num. 36. & scripsi in in. conf. 109. num. 12. lib. 2. & egerit Natta in in. conf. 633. num. 13. & in materia falsi verisimilitudo est multum spectanda. Rota in decis. 137. num. 3. in 2. parte.

13 Sexta est coniectura, 1. quando 1. instrumentum, quod iam diu affuerit confectum, literis recentibus apparet registratum. Ita Crauet. in in. conf. 28. num. 3. & num. 4. Ita etiam quando in ipso protocollo antiquo addita leguntur aliqua uerba de recenti. Ita probat text. c. inter dilectos. §. sed contra. de fide instrum. ubi cum charta vetustissima uideretur scripturae recentior apparere, & ibid. ann. 1. uat. post illius Felin. in in. conf. 11. num. 63. num. 5. lib. 4. Soc. in in. conf. 41. num. 7. lib. 1. Crauet. in in. conf. 930. num. 15. & Decius in in. conf. 104. num. 17. lib. 2.

14 Septima coniectura 1. est, quando aliqua instrumentum registratio facta est, non seruato itylo & modo solito registrandi: ut si non debito loco est facta registratio, sicut respondit Crauet. in in. conf. 28. num. 3. qui dixit, registrationem factam in loco minus solito arguere falsitatem, & idem secutus sum in in. conf. 109. num. 12. lib. 2. Et de registratione non facta ex forma statuti, respondit Cur. in in. conf. 166. num. 4. §. 2.

17 Octaua est coniectura precedenti satis proxima, 1. quando 1.

instrumentum non continet ea, quae adhiberi in eis solent. Ita gloss. in l. generalis. C. de tabul. lib. 3. Bart. in in. conf. 2. de nomina. & alia. lib. 12. & in l. §. post dissonum. C. de iuri. & fidei. gloss. Castren. in l. pen. num. 2. C. de proba. & vltimus Curtius in in. conf. 56. super processu. col. 3. vers. & respondit & Barba. in in. conf. 38. col. vlt. in prin. lib. 1. qui dixit, hanc esse praesumptionem iuris & de iure.

Non est 1. coniectura, quando characteres literarum instrumenti apparent diuersi a solitis characteribus, quibus consuevit vti ille scriptor instrumenti, vel epocha. Ita Socinus in in. conf. 109. num. 56. lib. 2. qui 1. respondit, consuevit instrumenti argui falsam ex eo, quod scriptor ille consuevit scribere nomen Hieronymi, cum adpiratione, & tamen in eo instrumento erat scriptum sine adpiratione. Et Socin. secutus sum in in. conf. 109. num. 56. lib. 2.

Decima est 1. coniectura, quando instrumentum continet pacta insolita, vel clausulas non consuetas adhiberi. Ita Bald. in cap. 3. loco. col. vlt. de probat. l. si in testamento. num. 4. C. de testat. Curt. in in. conf. 17. §. §. parum. col. 3. & in in. conf. 66. super processu. col. 17. vers. & adiciendo. Petrus familia singul. 77. Decius in in. conf. 399. num. 1. & in in. conf. 422. num. 3. Franc. Marcus in in. conf. 743. num. 2. in 1. parte. Curt. in in. conf. 132. num. 9. in in. conf. 145. num. 17. & in in. conf. 198. num. 10. Parisius in in. conf. 54. num. 39. lib. 1. Socin. in in. conf. 77. num. 47. lib. 1. & clare Neura. in in. conf. 3. num. 63. & hoc secutus sum in in. conf. 109. num. 12. & Crauet. in in. conf. 162. num. 7.

Est simile quod 1. dicimus de descripto, quod apparet concessum contra stylum curiae. Nam falsum praesumitur. Alexan. in in. conf. 70. num. 3. lib. 1. Felinus in c. 2. num. 167. de rescript. & Parisius in in. conf. 4. num. 14. & in in. conf. 12. num. 145. lib. 2.

Vndecima est 1. coniectura, 1. quando quis asserit in iudicio, se nolle vti instrumento ea de re coniecto, sed vellem probare testibus. Ita respondit Corn. in in. conf. 223. col. 2. lib. 2. Curt. in in. conf. 64. num. 3. & Crauet. in in. conf. 134. num. 3. & num. 37.

Duodecima est 1. coniectura, quando ex pluribus testibus descriptis in instrumento, aliqui tantum producantur examinandi. Ita Art. in in. conf. 3. col. 9. vers. praeterea cum matrimonio. & in in. conf. 32. col. 3. & Crauet. in in. conf. 134. num. 39.

Decimaquinta est 1. coniectura, quando apparet de diuersitate scripturarum, & multo magis si de contrarietate. Ita Bald. in c. 1. propter etiam de leg. 2. & in l. scriptura. C. de fide instr. & idem in c. putari. extra. eo. quem fecit fuit Art. in in. conf. 9. & Granus in in. conf. 24. num. 15. in crimin. & idem respondit Ruin. in in. conf. 33. num. 1. vers. 6. coniectura. libro 4.

Decimaquarta 1. coniectura est, quando clausula non habet regiam constructio. Ita Alciat. in rescript. 495. num. 3. ex sententia Ruini in in. conf. 68. col. 3. vers. & ex sequentibus lib. 1. Et huc 1. pertinet, quod post alios tradit Felin. in c. ad audientiam. l. 1. num. 2. de rescript. cum dixit, falsam latinam suspensionem falsi arguere in rescriptis.

Decimaquinta 1. coniectura est, ex persona notarii, qui alius falsitates commisit. Ita Castren. in l. pen. num. 2. C. de probat. Ruin. in in. conf. 35. num. 18. lib. 4. qui hinc opinatus alios plures commemorat, idem respondit Castren. in in. conf. 63. num. 31. vers. & addit. Et consensit quoque dicimus in praesumptio. dum explicat ab initio regulam illam, quod semel malum perperum malum praesumitur. Idem quando extat mala notarii, vel scriptoris fama. Crauet. in in. conf. 73. num. 22. & Decimus in in. conf. 100. num. 4. lib. 2. Et filitem causat suspicionem. Crauet. in in. conf. 362. num. 6. in fine. Notcia in in. conf. 633. num. 11. sic & de notario, cui commissi fuerunt protocollica notarii defuncti, respondit Decianus in in. conf. 100. num. 43. lib. 2.

Decima sexta 1. est coniectura, ex inmodica diligentia, & sollicita cura, ut scriptura admittatur & recipiatur. Nam tunc oritur aliqua suspicio commissi falsitatis. Ita Crauet. in in. conf. 8. num. 34. quem secutus sum in in. conf. 159. num. 7. lib. 2. Et confert quod scripsi supra. lib. 1. quesi. in modico, ubi dixi, ex nimia sollicitudine summi iudicium, quod dicit sollicitas commiserit illud delictum.

Decima septima falsitatis 1. coniectura est, quando notarius asserit in instrumento pecuniam falsam 1. debitorum datam, & 2. creditori receptam: vel coniecto. Et tamen vere eorum ipsi notario pecunia non addit: Nam tunc arguitur falsitas. Ita Ruin. in l. singulari. num. 22. in fine §. §. certum perit & ibid. l. 1. num. 4. & Drusus in in. conf. 37. idem Iaf. in in. conf. 72. col. 2. Soc. in in. conf. 143. col. 1. lib. 2.

Decima octaua coniectura 1. est, quando protocollicum est scriptum manu alterius quam notarii: Ita ex multis sententia respondit Alex. in in. conf. 41. num. 1. lib. 4. Ruini in in. conf. 201. num. 11. lib. 2. & in in. conf. 22. lib. 3. Franc. Marcus in in. conf. 699. colum. 1. vers. 2. coniectura in prima parte. & Castren. in in. conf. 63. num. 37. Et tamen 1. coniectura cessat, quando ipse notarius le scripsit. Ita Decius in in. conf. 447. num. 9. declarat.

Declinatio 1. est coniectura, quando originale instrumenti

Mmmmm. Praesumptio.

Mmmmm. 2.

authen.

inheredit fuit perquisitum in protocollo, & non fuit reperimentum. Nam tunc infurgit praesumptio falsitatis illius authentici. Ita docet Baldus in l. causam. col. 4. ff. de Senat. Capten. in l. penult. num. 2. C. de probat. Capten. in conf. 61. num. 3. vers. item alibi. Et Jacobus in l. de Georgio. l. ult. num. 31. C. de edicto divi Adriani. tollendi. Et Natta in conf. 82. infine. Et Decianus in conf. 100. num. 13. lib. 2. Et praeterea, quando ceteri contractus reperiuntur descripti in libro eiusdem diei, & tamen non reperitur descriptus contractus ille, de quo contenditur: Nam tunc contractus non descriptus falsus praesumitur. Ita scripsit tract. de arbitrat. ult. col. 187. num. 30. Et in conf. 42. num. 11. Et in conf. 183. infine.

33 Vigesima est coniectura, quando is, qui produxit instrumentum, fuit saepe & saepius interrogatus, an eo vti vellet: & si respondit semper subdole & dubitativè. Nam tunc infurgit aliqua suspicio falsi. Ita Papus alleg. 119. Quare pater col. 8. Felinus in c. praesentium num. 12. de testibus. Et Natta in conf. 1. num. 61.

34 Vigesima prima est coniectura, est, quando instrumentum continet renuntiationem immensurabili & aliqua causa ipsius renuntiationis minus vera fuit narrata. Nam tunc falsi coniectura sumitur. Ita Ruus in conf. 35. num. 11. lib. 4. ex sententia Angeli in conf. 218. Visitatione falsi.

35 Vigesima secunda est coniectura est, quae fumitur ex qualitate peritorum contrahentium, quae cognoscitur non potuit tempore celebrati contractus cuius esset aetatis, & qualitatibus. Ita considerat Ruus in conf. 35. num. 11. vers. tertio. ubi coniectura.

36 Vigesima tertia est coniectura, quando actus fuit clam & in loco abditos, & obliquo confectus. Ita Ruus in d. conf. 35. num. 11. vers. quarta coniectura est, & Crauet. in conf. 162. num. 4.

37 Vigesima quarta est coniectura, quando venditor, vel qui ius suum renuntiavit, stetit semper in possessione donec vixit: Nam tunc fraudis ac falsitatis coniectura sumitur. Ita in specie respondit Ruus in conf. 35. num. 11. vers. 5. coniectura lib. 4. ex traditione Bar. in l. post coheredum ff. de donat. quoniam explicavit supra lib. 2. praesumptio.

38 Vigesima quinta est praesumptio, & coniectura est, quando constat eum, qui assensit falsificasse aliquam scripturam, perquisivisse antea scripturam illi similem, vel forte inde exemplum fuisset. Ita Bart. in conf. 199. num. 2. lib. 4. & Alex. in conf. 77. num. 1. lib. 1. quas servat sum in conf. 199. num. 6. lib. 2.

39 Vigesima sexta est coniectura est, quando notarius, vel is, qui in instrumento fundamentum faciebat, requisitus fuit producere ipsum instrumentum, & diu dilulit producere. Ita respondit Ruus in conf. 21. num. 6. vers. ex qua etiam tarditate. & Cephalus in conf. 257. numero 33.

40 Vigesima septima est coniectura, quando chartae, in quibus scriptum est instrumentum, sunt diuersorum signorum. Ita Decianus in conf. 100. num. 17. lib. 2.

41 Vigesima octava est coniectura est, quando instrumentum fuit confectum inter ignotos. Ita Crauet. in conf. 227. & 10. col. 164. num. 3. & 862. num. 5.

42 Vigesima nona est, quando falsa causa fuit expressa. Crauet. in conf. 262. num. 11.

43 Trigesima quando est solemnitas fuit omissa. Trigesima prima quando diu fuit obstruatum contrarium. Crauet. in conf. 93. num. 16. Crauet. in conf. 262. num. 8.

Nunc enumeremus causas, & de illis differamus, quibus haec coniectura, & praesumptiones falsitatis vel diluuntur, vel saltem extenuantur.

44 Prima est causa, quae ducitur ad probatè, & integritate vitam illius, qui vel instrumentum, vel scripturam conscripsit. Ita Baldus in l. 2. C. ad l. Corn. de falsis. Cephalus in conf. 21. num. 24. in criminali. Crauet. in conf. 75. num. 8. & Gramma. in conf. 30. num. 9. in criminalibus. Et in specie quod probatè obprobria fama tollat suspitionem falsi, respondit Socinus in conf. 4. in fin. lib. 4. Et de notario probatè vitæ, quod non praesumatur ab ea commissis falsitas respondit Neuzanus in conf. 25. num. 20. Et in conf. 68. num. 31. Item tunc de presbitero, & sacerdote, qui scripturam aliquam conscripsit, respondit Mantua in conf. 208. num. 32. lib. 1. & scripsit in conf. 221.

45 Secunda causa, quae falsi suspitionem tollit, vel extenuat, est loci celebritas, ubi illa scriptura fuit confecta. Ita Io. Jacobus de Leonardi inter confissa Socinus in conf. 39. num. 32. lib. 2. & Crauet. in conf. 75. num. 8. scripsit in conf. 221. num. 4.

46 Tertia causa, quae falsi suspitionem extenuat, est, quando nulla adesse pontificatio, seu causa committendi falsum. Ita respondit Socinus in conf. 277. col. 1. lib. 2. Crauet. in conf. 75. num. 14. & Mantua in conf. 208. num. 21. lib. 1. scripsit in d. conf. 221. num. 8.

Quarta causa, quae falsi coniectura tollitur, est, quando nulla vel lucris, vel commodi spes ex ea potest emanare. Ita Rodenus in conf. 55. num. 1. Crauet. in conf. 75. num. 13. & Rolandus in conf. 38. num. 31. vers. 1. Et idem est, quando est de reletu & modica, ut scripsit Crauet. in d. conf. 75. num. 6. scripsit in d. conf. 221.

Quinta causa, quae falsi praesumptio & coniectura diluitur, quando est non appareat de dolo ipsorum cum sine dolo falsitas non committitur. Ita exemplum C. de falsis. ubi Baldus & reliqui. Parisius in conf. 165. num. 35. lib. 4. Socinus in conf. 39. num. 32. lib. 2. Alciatus in conf. 2. de praesump. reg. 2. praesump. 31. num. 3. Crauet. in conf. 23. num. 4. in criminali. & Mantua in conf. 278. num. 21. lib. 1.

Et de non dolo satis constare dicitur, quando is, qui falsi querelam proposuit, dolum ipsum non probavit: Nam ei incumbit onus probandi dolum hunc, ut scripsit Crauet. senior in conf. 36. super processu. col. 8. vers. non est aliter quantum. Zacharius in rub. ff. si cert. peti. num. 10. Socinus in conf. 37. num. 27. lib. 2. & Gramma. in conf. 30. num. 4. & in conf. 36. num. 7. in criminalibus.

Sexta causa, quae falsi coniectura evitari potest, illa est, quando adesse aliquid veritatis primordium. Ita Crauet. in l. cum filius. ff. de heredi. de leg. secundo. & in conf. 120. num. 4. lib. 2. Alciatus in resp. 461. num. 6. & Gramma. in conf. 31. infine. & in conf. 4. num. 13. in criminalibus. idem in l. 2. de iur. 2. & scripsit in d. conf. 221. num. 14.

Septima causa, quae falsi coniectura & indicium debilitatur, est, quando ille, qui de falso fuit accusatus, sua ipse sponte coram iudice comparuit, & passus est in carcerem se mancipari. Ita in specie respondit Io. Jacobus de Leonardi inter confissa Socinus senior in conf. 39. num. 35. lib. 2. Et confectus, quae dixi supra lib. 2. praesumptio. quoniam fuit.

Octava causa, ob quam falsi suspicio cessat, illa est, quando adesse testium multitudine. Ita scripsit Crauet. in conf. 65. num. 12. & 67. num. 13. Et idem de eorum bona fama apparet, ut videmus Crauet. scripsit ibidem. Et idem censuit Socinus in conf. 46. in fin. lib. 3.

Nona causa, quae cessat coniectura falsi, est, quando is, pro quo confectum fuit instrumentum, iam diu est in possessione rei sibi venditæ, vel donatæ. Ita Crauet. in conf. 65. num. 11. in conf. 181. num. 10. & in conf. 266. col. 17. vers. respondens etiam. Ita etiam Ruus in conf. 217. num. 14. vers. ex omnibus super lib. 1. respondit, suspitionem falsi cessare quando instrumentum diu fuit pro legitimo observatum. Folles in prall. error. in gloss. item, quod commissi falsum. num. 27. & 10. sept. Iudeus in conf. 38. col. 5. vers. fitur sexto. ubi dixit, observantiam comprobare fidei instrumentum.

Decima causa, quae falsi suspicio & coniectura evitatur, est, quando illud, quod falsum arguitur, nihil ad negotium pertinet. Ita aret. in l. 6. sed et similibus ad finem ff. de verborum obligatio.

Vndecima causa, quae falsi suspicio evitatur, est, quando adesse sola ratura in ipsa scriptura, & ignoratur a quo facta sit. Nam tunc praesumitur facta non ab ipsa parte, sed à notario, qui potestatem habet eam faciendi, ut scripsit Afflicus in decis. vii. num. 12. quoniam fecimus est Socinus in conf. 61. num. 21. lib. 2.

PRAESVMP. TIO. XXI.

Quando instrumentum, in vna parte falsum praesumatur esse in totum falsum.

SUMMARIA.

- 1 Instrumentum in vna parte falsum an & quando praesumatur in totum falsum.
- 2 Notarius non presumitur delinquere.
- 3 Instrumentum in vna parte falsum in totum falsum censetur quando falsitas provenit ex persona notarii, quae sua malicia, & dolo commissa falsum.
- 4 Instrumenti fides pendet à fide & persona notarii.
- 5 Notarius senel aliarum non potest consistere alia instrumenta & instrumentum a quo confectum non valet.
- 6 Instrumentum praesumitur in totum falsum etiam quando falsitas fuisse commissis in verbis enumeratis ac manifeste prolatis in e. parata circa locum, tempus, & huiusmodi, alius sit.
- 7 Declaratur hoc non necesse quando confectus est ex confessione partis alia capitalia ipsius instrumenti verba esse, non.
- 8 Confessio, quae recipitur contra praesumptionem auri & de iure, malitiam recipitur contra falsum non praesumptionem.
- 9 Praesumptio vna si sit aliter tollit malitiam magis probatam, quae praesumptione simpliciter ducitur efficitur ipsius praesumptionem diluit.

10 Instru-

- 10 *Instrumentum non censetur in totum falsum, quod falsitas est in aliqua illius, quod nullo modo deservit negotium, de quo agitur.*
Idem quando falsitas fuisse commissam circa certam in deusignatam.
noviter.
 11 *Idem quando falsum fuisse in una parte instrumenti commissum praesumitur tantum.* nu. 12.
 12 *Testator si testamento sibi & Titio legatum adscribat, licet et respectu sui sit falsum legatum, non tamen est et respectu Titij.*
 13 *Falsitas si est commissam in accessorio, non praesumitur commissam in principali.*
 14 *Instrumento damnato falso corrumpit, & omni confessio in eo comprehensa.*
 15 *Accessorium sequitur summi principale, & anvitato accessorio censetur & principale vitiatum.*
 16 *Baldi & Ferni summa audietur.*
 17 *Infrumentum non praesumitur in totum falsum, quando falsitas est commissam in rebus & modica nam.*
 18 *Falsum in re rem & modica non est considerabile.*
 19 *Falsitas in instrumento commissam non dolo aut vitio ipsius notarij, sed ob falsam partem assertionem, instrumentum non vitia in ea parte, ubi non est falsitas.*
 20 *Idem quando constaret vel efficacioribus probationibus vel clari praesumptionibus alius instrumenti pariter esse verum.* nu. 21.
 21 *Praesumptio validior tollit debiliorem.*
 22 *Probatio clara praesumptio praevalet.*
 23 *Instrumenta facta à notario damnato de falso pro sententiam omnia falsa praesumuntur, nam.*
 24 *Notarius de falso damnatus non potest amplius censere instrumenta.*
 25 *Idem quando non est adhuc damnatus, sed effectus subsistit, & falsitas, quia instrumentum eum non vult et.* nu. 26.
 26 *Falsitas in instrumento si aliusdè proveniat quàm ex persona notarij, & ad vitium veratur circa solemnitas ipsius instrumenti, praesumitur instrumentum falsum in omnibus suis partibus.*
 27 *Idem quando vitium per errorem ipsius notarij emanaret.* nu. 28.
 28 *Falsitas non potest dici internum, si caret dolo.*
 29 *Falsitas in instrumentis proveniens aliunde quàm ex persona notarij, veratur autem circa substantia ipsius instrumenti, vitia ipsam in totum.*
 30 *Quid autem si aliunde proveniat, & vitium est in capitulo diversis, conexo tamen illi, de quo est controversia.* nu. 31.
 31 *Et quid si falsitas est in vno capitulo omnino separato, an praesumatur falsum instrumentum in cetero capitula separatim à illo falso.* nu. 32.

CONGRUVUS hic est locus, vt differamus, quando instrumentum aliqua in parte falsum, praesumatur falsum in totum. Quia quidem de re sunt variae Doctorum opiniones. Prima fuit opinio eorum, qui dixerunt absolute & indistincte, instrumentum in aliqua in parte substantia falsum non praesumi falsum in totum. Cuius (vt diximus supra) in § notario doli, sine quo falsitas non potest dici commissam, non praesumatur. Et si nemo delinquere praesumitur, multo minus notarius. Error ergo magis praesumitur. Hanc opinionem probant gloss. in l. 2. c. de veteri iure canonico. Iacob. Durig. in l. si ex falsis. c. de transact. & ibi Bald. in §. lo. Andreæ. ecclesiae vestra. d. 2. col. 3. de elect. Arctim. in d. si ex falsis. col. pen. ad fin. qui communem esse asserit. Dec. q. 23. nu. 6. & Alciat. in d. si ex falsis. nu. 14.

Secunda fuit opinio illorum, qui existimant absolute instrumentum in aliqua in parte substantia falsum praesumi falsum in totum. Ita gloss. in c. si ad scripturas, dist. 9. & in c. quid ergo. 23. q. 5. & idem gloss. in Archidia. & Gemina. in d. c. si ad scripturas. Idem versantur Innocent. & Toan. Andreæ in cap. fraternitatis. col. de heret. specul. in tit. de instrumentis. ditione. § instrumentum. al. 2. nu. 10. Gandio in tractu malef. in tit. de falsis. Salic. in l. si ex falsis. col. pen. vers. aiq. diunt. c. de transact.

Tertia fuit opinio Bar. in d. si ex falsis in l. et al. col. vlt. vers. huiusmodi. & in l. et al. col. vlt. ad iudicium. c. de transact. quid distinguat aliquot casus.

Primus casus quando falsitas provenit ex persona notarij, & sine malicia & dolo commissam falsum in vno ex substantia libus.

Hoc in casu instrumentum in vna in parte falsum, praesumitur quod censetur falsum in totum. Ita praetato in loca Bar. & cum eo sententiam ceteri ibi, vt Alex. col. pen. Curt. sen. nu. 23. Iaco. de S. Georgio in fin. & communem testatur ibi. Iaf. nu. 9. Alia nu. 2. Durig. in fraternitatis. col. 2. nu. ... de heret. & ibi. Card. col. 2. & lo. de Anna. col. 3. Igo. in l. 3. § si qui. l. talis. vers. si autem vt nu. 93. ad S. C. Sylvan. Raim. in Alciat. praesumpt.

conf. 43. nu. 18. & in conf. 90. nu. 20. in fin. l. i. sensu Parisim. conf. 24. nu. 23. lib. 2. qui loquitur de lib. libellarij. egerit. So. in conf. 32. nu. 11. §. Huius sententia est ratio, quod si fides instrumenti pendet à fide & persona notarij, in quo placuit in § qui ex agere. nu. 1. ff. de eden. Cum ergo fides & probitas notarij sit quod individuum efficiat, vt instrumentum ex parte falsum, praesumatur censetur quod ex toto falsum, & probat l. si aliquid. c. de fidei repto. & arch. lib. 10. quo probatur, quod notarius semel falsarius non potest conficere alia instrumenta: si quod alia instrumenta à se confecta non valent: ergo multo minus valet illud inter instrumentum, in quo ipsa falsitas fuit commissam. Et propterea si semel malus praesumitur semper malus quod ad actus duoslos. §. 3. q. 1. quare est. ff. de iust. int. l. si qui. §. si idem de accusa. & si semel malus. de reg. iur. in 6. & infra dicemus, multo magis praesumitur quod ad ipsam actum, cuius pars mala apparet. Nec hic repugnat illa conclusio Fran. Arctim. in d. si ex falsis. col. pen. versum. Iaf. est. c. de transact. Cum dixit, rationem hanc procedere posse, quando notarius iam declaratus est falsarius. Nam tunc impeditur in feudum alia instrumenta conficere, sed quod ad instrumentum ante confessionem non sequitur (ait Arctim.) est falsum in vna parte, ergo etiam falsum est in altera. Cum illa pars, quae falsa non apparet, vitio careat.

Hæc sine consideratio vera non est, quandoquidem (vt diximus supra) fides & probitas notarij est quod modico individui si ergo vitium apparet in aliqua parte, praesumitur etiam vitium in altera.

Extenditur t. primò hic casus, vt procedat etiam quando falsitas fuisset commissam in verbis enuntiatis ac incidenter prolatis in instrumento, vt in oppositione loci, in quo confectum fuit instrumentum. Nam adhuc falsum fuit praesumitur in ceteris (suis partibus. Ita scribit Innocent. c. Cum in iure. nu. 1. versum est falsus potest de off. deleg. Arctim. in d. si ex falsis. ad finem. & ibidem Alex. col. vlt. versum. adde. c. de transact. §. et cum in c. fraternitatis. nu. 10. in fine. de heret. & Anton. Gabriel. in sua consensu lib. 2. de criminalibus. conclus. 3. nu. 3. qui intelligit quando falsitas habet est commissam in verbis narratiuis quo enuntiatis substantia falsas, puta circa locum, tempus, telles & similia, alias secus: atque ita intelligit Gemino. in cap. si ad scripturas dist. 9. & Ioan. de Anna. in cap. si alterum et al. col. 1. de heret.

Declaratur primò hic casus, vt locum non habeat, quando constaret ex confessione partis alia capitali ipsius instrumenti esse vera. Nam tunc cellat praesumptio, qua dictum est, illa etiam falsa praesumi. Ita Cymo in d. si ex falsis, in fine. c. de transact. & ibi. Bald. Salicet. eorum penult. in fine. Alex. eorum penult. vers. ad de. capione Cymo sen. nu. 49. Iacob. col. vlt. vers. 2. limit. 1. Idem scripturae l. 1. ob. Durig. & Baldus in l. 2. c. ad leg. Cornel. de falsis. Imola in l. §. si quis simpliciter. col. vlt. de verborum obligat. Ioan. de Anna. in cap. si alterum et al. col. 3. de heret. & ibidem Felino. nu. 20. vers. 3. fallit. quos secutus est Antonius Gabriel. in d. conclus. 3. nu. 3. & idem nu. 1. cum dixit, acceptantem instrumentum in ea parte, quae non est falsa, non posse eam improbare. Nam & tunc cum censetur fateri verum, loquitur Bald. in l. 2. c. de falsis. & Fernus ibi supra. Et addo ibi Bald. in conf. 66. Fallum tale, apparet. col. 2. in prin. lib. 3. qui dicit esse air, quando non impugnatur altera pars instrumenti. Hanc quoque declarationem probant Socin. in conf. 31. nu. 10. lib. 3. Et huius sententia t. et al. manifesti ratio: quia si consilio recipitur contra praesumptionem iuris & de iure, vt diximus supra. l. 1. q. 1. quod. contra multo magis recipienda est contra hanc solam iuris praesumptionem.

Et idem est, quando falsis probationibus constaret de veritate aliorum capitulorum instrumenti. Ita Antonius Gabriel. praetor in c. conclus. 3. nu. 6. ex sententia Baldi. in conf. 22. lib. 2. Et ratio est clara, quia t. si vna praesumptio aliam praesumptionem tollit. Aliud est, si de integro regitur. multo magis probatio, quae praesumptionem simpliciter dicitur efficaciam, ipsam praesumptionem diluit, vt scripsi supra lib. 1. q. 31.

Declaratur secundo, vt t. non procedat hic casus, quando falsitas esset circa illud, quod nullo modo respici negotium, de quo ageretur. Ita Cymo in d. si ex falsis in fine. & ibi. Alex. col. vlt. vers. ad iudicium. Ioan. de Anna. col. vlt. vers. primo limit. 1. Idem scripturae l. 1. ob. Andreæ in d. c. fraternitatis. col. 1. vers. dicit Innocent. & ibidem Durig. eorum. 2. versum. si non sentiat. Felino. nu. 19. & Anton. Gabriel. in d. conclus. 3. nu. 7. Et ratio ratio, quia haec falsitas non est considerabilis, cum nemini noceat, vt scripsi superius & praesumptio in 4. & vlt. causa.

Declaratur tertio, vt t. non procedat quando falsitas fuisset

Mmm 3

comul

uigilis circa remiam demonstratur. Ita Felinus in d. c. fraternitatis. not. quod de heret. Aliatus in d. l. si ex falsis. num. 14. vers. sicut. & Cum. & Anton. Gabriel in d. conclusio. 3. num. 3.

Ita est ratio, quia hic apparet de veritate; & ob id cessat omnis presumptio. Et hic videtur potius error quam falsitas.

22 Declaratur ¶ quarto, vt procedat hic casus, quando falsum scilicet versum in vna parte instrumenti commissum: sicut si presumptio tantum, vt puta, si reperiatur falsura, vel cancellatio in aliqua parte suspecta. Nam tunc non presumitur falsum instrumentum in alijs partibus. Ita Baldus in d. l. si ex falsis. in fin. vers. primo casu. C. de transact. & ibidem Salicetus. colum. penult. vers. aliquando allegat. Alex. in d. col. vii. vers. sicut. Et Iacobus col. vii. vers. 3. falsis. Curiosus in num. 50. & Aliatus in d. l. si ex falsis. idem scribitur Baldus in l. 2. C. de falsis. libet. & in l. vii. in 4. appo. C. de edicto. dist. Abba. tollit idem in c. cum ad Deo. col. 1. de scriptis. Abba in c. ex l. tra. in fine de fide instrum. Aron in c. in nostra. col. 4. de testib. Felinus in c. fraternitatis. num. 12. vers. si aliter prima de heret. Ignor in l. 3. §. si quis aliter. vers. si autem non. num. 94. ff. de s. C. syl. & Anton. Gabriel in d. conclusio. 3. num. 9. Hic facit doctrina ¶ Bart. in l. si quis. §. sequens. ff. de falsis. cum dicit, quod si quis adscribit in testamento sibi. ¶ Titio legatum, licet respectu sui presumatur falsum legatum: non tamen inferitur suspectio Titij presumi falsum. Et Bart. secutus fuit Socrus. fin. in c. si quis. col. 2. & cum in c. si quis. 77. num. 3. lib. 4.

24 Declaratur quinto, vt non procedat, quando falsitas esset in accessorio. Nam tunc non presumitur commissio falsitatis in principali sed forma manet eius fides, & probatio. Itaque ¶ Baldus in l. 1. C. ad leg. Corn. de falsis. & idem Baldus in d. l. si ex falsis. num. 14. in fi. C. de transact. quem ita secutus est Felinus in c. fraternitatis. num. 12. vers. si quis. secundum de heret. Et addit eundem Baldus in cap. ad audientiam. §. si quis. in d. de re scriptis. & Aliatus in d. l. si ex falsis. num. 14. vers. §. si quis.

26 Ceterum dissensit videtur Imola in l. §. si quis simpliciter. col. vers. item nam quia falsitas ff. de verborum obligat. dum respondet glo. d. l. 2. C. de falsis, & cum secutus est Antonius Gabriel in d. conclusio. 3. num. 10. vers. contra istam. qui dixit hanc esse communem sententiam. Idem sentit Ignor in l. §. si quis. col. 1. vers. si autem non. num. 95. ff. ad s. C. Syl. Et consumit ille ¶ traditione Butrij in cap. cum olim. col. 3. vers. Innocent. hic dicit de censibus, qui dixit, quod damnato instrumento de falso, corruit & omnis consensio in eo comprehensa. Quae sane traditio ad rem hanc non pertinet: cum Butrius loquatur de vitio rei principalis, quod trahitur & ad ipsius accessorium, cum ¶ accessorium pendeat a principali. l. cum principali de regulis iuris. vbi Decimus. num. 3. declarat. Et in specie tractat Baldus in c. ad audientiam. §. si quis. in d. de re scriptis.

Diverfus est in casu notario, in quo agitur, an vitiatio accessorio censatur vitium principale. Existimo tamen alia ratione dubium esse admodum illam Baldi, & Felini declarationem, si quidem eadem est ratio in casu huius declarationis, quae est in casu proprio notario principali, in quo diximus, fidem & probitatem notarii esse indiuiduam, & quod detecta falsitate vnius partis instrumenti presumitur falsa etiam altera pars, quamquam diuersa & separata ab illa. Est tamen cogitandum, quia ¶ summa est Baldi, & Felini auctoritas.

18 Declaratur sexto, vt non procedat, quando falsitas esset commissio in reteni & modica: Nam tunc non presumitur falsum in alia parte. Ita Baldus in cap. cum ad. num. 4. vers. si de hoc verum. de re scriptis. & sequitur Antonius Gabriel in d. conclusio. 3. num. 11. Et hoc facit quod ¶ cap. superius de presumptis. in c. causa. cum dixit, falsum in reteni, & modica commissum non esse considerabile.

20 Declaratur ¶ septimo, vt non procedat, quando falsitas esset quidem commissio ab ipso notario, sed tamen non dolo, nec vitio suo: sed ob falsam applicationem partis. Nam tunc falsitas capitula non vitiat. Ita tradit Felinus in c. fraternitatis. num. 22. de heret. & Antonius Gabriel in d. conclusio. 3. num. 12. qui eiusdem opinionis recentem Baldum in l. si ex falsis. in fine. C. de transact. & in cap. ad audientiam. de re scriptis, qui tamen melius in codicibus hoc non scribit. Existimo tamen declarationem ipsam veram esse, quam probavit & Ignor in l. §. si quis aliter. vers. autem non. num. 12. vers. a. limitatio. ff. ad s. C. Syl. Quandoquidem hic non deficit fides & probitas ipsius notarii: atque ita cessat hic ratio principalis casus supra relati. Et propterea non pot. ¶ dici commissio falsitatis ab ipso notario, vt caput declaratum in lib. 2. de arbitrarij iudicium. & c. causa 390.

22 Declaratur octavo, vt non procedat quoad ¶ constaret vel effectioribus presumptionibus, vel clari probationibus alijs in-

strumenti partes esse veras. Ita Aliatus in d. l. si ex falsis. num. 17. C. de transact. & Ioan. Ignor in l. §. si quis tabulas. vers. si autem non. na. 28. ff. ad Syl. Etratio est ¶ manifeste, quia presumptio validior tollit debiliorem. Idem ¶ ff. de integ. re. Et ¶ multo magis probatio presumptioni praevalet.

Secundus est casus, ¶ quando agitur de diuersis instrumentis, & notarius sinit damnatus de falso. Hoc in casu instrumentum confecta post sententiam latam falsi presumitur. Ita Bart. in d. l. si ex falsis. in l. 2. col. 2. vers. quod tamen intelligit. C. de transact. & ibidem paulo post. vers. etiam. ex quo. Et Bart. secutus est Gramacus. in c. 66. num. 31. in consil. idem sentit Aliatus in tract. de presumptis. reg. 2. presumpt. 7. ad finem. vers. & hoc facit. Et ratio est, quia ¶ notarius semel de falso damnatus non potest amplius conficere alia instrumenta, vt scribitur Iason in l. 1. Barbarum. num. 31. de off. Prator. Marfil. seq. 193. & Neut. an. in c. 29. col. 1. si ergo notarius iam damnatus aliquid instrumentum conficit, hoc maxime suspectum reddit: prater id quod instrumentum corruit defectu potestatis.

Extenditur hic casus, vt ¶ procedat etiam quando adhuc non esset damnatus: sed esset valde suspectus, & diffamatus. Nam instrumenta inde confecta suspecta sunt. Itaque ¶ Baldus in c. 66. §. actum tale est. apparet. lib. 3. c. sententia Innocent. in c. fraternitatis. de heret.

Tertius est casus, quando ¶ vitium falsi aliunde peruenit quae ex persona notarii: & hoc ipsum vitium versatur circa solennia instrumenti, vt puta circa diuisionem, vel locum, vel similia. Hoc in casu instrumentum presumitur falsum in omnibus suis partibus. Ita Bart. in l. si ex falsis. in l. 1. col. vii. vers. autem propter alios. & in l. 2. col. 2. vers. si vero de alio. C. de transact. & Bart. secutus fuit Castren. Alex. Iason & ceteri omnes: idem scripsit Cardin. & Butrius in c. fraternitatis de heret. & alios commemorat Ant. Gabr. in d. conclusio. 4. num. 14. & ibi addo Baldum in c. 66. §. actum tale, apparet. col. 2. vers. 1. casu lib. 3.

Extenditur primò hic casus, vt ¶ procedat etiam si vitium per errorem ipsius notarii emanasset. Nam ad hoc tunc instrumentum vitiat. Ita Anton. Gabriel in d. conclusio. 3. num. 14. in fine. & sententia Castren. Butrij. Anchar. Gabr. & Alex. quos citat. Ceterum ¶ traditio haec, mea quidem opinione, non satis huic rei nostrae conuenit: cum haec dici non possit falsitas, ex quo caret dolo, vt superius praesump. declarauimus.

Quartus est casus, quando ¶ vitium falsi aliunde proveniens quam persona notarii, versatur circa substantialia ipsius instrumenti, seu contractus, & negotij in vno eodemque capite. Hoc in casu sine controverfia in totum vitiat illud caput. Ita Bart. in d. l. si ex falsis. in l. 1. col. vii. vers. autem si de scriptis circa. & in l. 2. col. 2. vers. si vero loquimur. Et cum eo sententia ibi Castren. & alij, quos ¶ inter secutus est Ant. Gabr. in d. conclusio. 3. num. 15. Et hic addendum Baldus in d. conclusio. 66. col. 2. vers. autem si vnum instrumentum lib. 3. io. Igoeum in l. 3. §. si quis tabulas. vers. si autem non. num. 92. ff. ad Syl.

Quintus est casus, quando ¶ vitium falsi aliunde proveniens quam persona notarii, versatur circa substantialia ipsius instrumenti. Et vitium est in capitulo diuerso, connexo tamen illi, de quo est controverfia. Hoc in casu adhuc instrumentum in eo capitulo controverfo vitiat. Ita Bart. in d. l. si ex falsis. in l. 1. col. vii. vers. autem in diuersis. & in l. 2. col. 2. vers. si vero loquimur. Et Bart. secutus fuit ibi Angel. & Alex. in fine. Alex. in c. 1. lib. 3. Idem scripsit Innocent. in c. fraternitatis. col. 1. de heret. Ant. Gabriel in d. conclusio. 3. num. 16. Et hic addendum Baldus in c. 66. §. actum tale, apparet. col. 2. vers. nam quod non videtur lib. 3. de sensu contrario.

Et quidem omnes adducti sunt text. l. etiam. §. ex causa. ff. de mino. de cuius interpretatione egimus in lib. 2. de arbitrarj iudicium. & c. causa 95. num. 7.

Sextus & nunc ¶ ultimus est casus, quando vitium falsi aliunde proveniens quam persona notarii versatur circa substantialia ipsius instrumenti seu contractus & negotij. Et falsitatis vitium est in vno capitulo omnino separato. Hoc in casu non presumitur falsum instrumentum in ceteris capitulis separatis ab illo solo. Ita Bart. in d. l. si ex falsis. in l. 1. col. vii. in fine. & ibidem secutus fuit eum Angelus, Castren. & Alex. in fine. Idem scripsit Butrius. Cardin. & Abba in d. cap. fraternitatis. de heret. quos commemorat & sequitur Anton. Gabriel in d. conclusio. 3. num. 17. Et hic addendum Baldus in d. conclusio. 66. §. actum tale, apparet. col. 2. vers. secundum casu lib. 3. & Ripam in l. admodum. num. 123. in fine. ff. de iur. iur.

16. Declaratur primò hic casus, vt non habeat locum in his, quæ mediâtè siquò rem ostendunt negotium. Ita declarat. *Ar. in c. licet causam, col. 4. de proba. & Ant. Gabr. in d. concl. 4. num. 17.*
17. Declaratur secundò, vt non procedat in teste deponente de peritis aris, qui conuincunt per alios peritiores, quod minus recet testimonium differant. Nam tunc eius dictum in reliquis non vitiat. *Id. ad tractat. Ar. in c. in nostrâ, col. 2. vers. 2. limitatur. de testib. Fel. in c. si alterutrum, num. 2. de heret. Alciat. in d. si ex falsis, num. 15. vers. quando sit testis, C. de testib. & Ant. Gabr. in d. concl. 6. num. 12.*

Ea est ratio, quia in hoc teste non probatur, sed in peritis arguitur, l. 2. ff. quid probetur, in iur. ex in his probatur et error, quam quoties de visu, vel alio corporis sensu affirmandum est, capiamus causam, ibi Deid. de probat. cum ergo hic ceteris doli, & consequenter falsum, ex quo falsum sine dolo (vt alius diximus) admitti non potest, sequitur dicendum, testimonium huius non repelli in cæteris partibus.

19. Secundus est huiusmodi nostre dispositionis casus, quod lo testis dixit falsum circa accidentia & circumstantias, quæ nullo modo tangerunt negotium, de quo agitur, nec qualificant fidem testis. Nam tunc non vitiat testimonium ceteris in partibus prolatum. Ita Iacob. Butrig. in l. i. l. i. in i. de q. qui notant, si. Angel. in conf. 194. in no. in c. si alterutrum, de heret. & ibidem Io. Andr. col. 1. Ambr. col. 1. de Anna. col. 4. & Fel. num. 25. Butrig. in c. cum causam, in fidei testib. B. d. & Sale. c. in l. si ex falsis, in f. C. de testib. & ibidem ceteris omnino. *Kui. in conf. 36. col. 1. in f. C. de testib. & ibidem in conf. 49. col. 1. & col. 6. & in conf. 170. num. 9. lib. 3. l. i. in l. 2. nu. 7. C. de ban. poss. secund. rati. Curt. Sen. in d. si ex falsis, num. 53. Alciat. in l. 2. ff. de si in i. nu. 38. de verb. oblig. Dec. in conf. 10. col. 3. vers. iuriter falsitas, in conf. 103. col. 2. in conf. 103. col. 6. & in conf. 342. vers. in conf. 103. col. 2. lib. 4. Grat. in conf. 152. lib. 2. Sec. Iun. in conf. 189. col. 6. lib. 2. & in conf. 17. num. 13. Chassan. in conf. 12. Grat. in conf. 19. num. 9. in conf. 23. in f. in conf. 33. col. 6. & in conf. 47. in criminali. & in conf. 36. col. 1. in criminali. & ibidem in veto. 36. col. 6. & idem in decis. 42. & in decis. 60. num. 16. Ant. Gabr. in suis consil. lib. 7. tit. de crim. consil. 4. num. 12.*

20. Et huius sententiæ ea est ratio, quia si iuramentum testis non extitit ad accidentia & circumstantias, sed solum respicit substantiam ipsius negotij. Et hic casus locum habet siue ante siue post peritiorum testimonium hoc tulisset, sicuti hanc esse receptam opinionem testantur Socin. Iun. in conf. 41. num. 13. lib. 2. & Ant. Gabr. in d. concl. 4. num. 13. vers. sed istam.

21. Declaratur primò hic casus, vt non habeat locum quidò testis ipse iurasset dicere veritatè super omnibus, de quibus interrogabitur. Nam tunc falsitas commissa circa accidentia & circumstantias arguit falsitatem in reliquis: & id habedus erit iste vt falsarius. Ita Bald. in l. si ex falsis, in f. C. de tran. & in rubr. de controu. iur. in f. rati. col. 1. Ar. in c. in nostrâ, col. 2. de testib. & in conf. 71. num. 1. Alciat. in d. si ex falsis, col. pen. C. de tran. & ibidem in conf. 4. col. penult. lib. 2. & in conf. 28. col. 3. vers. praterea dictum, lib. 6. Rini. Sen. in d. si ex falsis, ad f. Fel. in c. si alterutrum, num. 23. de heret. Boer. q. 245. Crau. in conf. 99. num. 4. Ant. Gabr. in d. concl. 4. num. 13. Alciat. in d. si ex falsis, in f. versum & Baldus.

22. Declaratur secundò, vt non procedat quò ad illas circumstantias & accidentia, quæ ad causam ipsam faciunt. Ita declarat Alciat. in d. si ex falsis, ad f. vers. num. verò, qui tamen ait, hunc talem euitare penam falsi. Idem Alciat. in l. 1. ff. de si in i. nu. 38. de verb. oblig.

23. Tertius est casus, quando si testis non dixit falsum nec in substantia, nec in accidentalibus: sed solum in ratione ipsi sui testimonij. Hoc in casu tunc est testimonium corruit. Ita Amb. in conf. 24. Rini. Sen. in d. si ex falsis, in f. C. de testib. & ibi Alciat. in f. qui in i. sententia recepit Felinum in c. si alterutrum, in f. de testib.

24. Inquit tamen Ancharanus & cum eo Felinus & Alciat. hunc testem puniri non posse penâ alia falsi: cum verè falsum testimonium non dixerit.

PRÆSUMPT. XXIII.

Falsum testimonium quando ex repugnantiâ & contrarietate præsumatur, diligens explanatio:

SUMMARIA.

1. Testimonium non quando præsumatur falsum ex repugnantiâ & contrarietate.

Quod regulariter præsumitur falsum testimonium, quòd testes eadem de re interrogati contraria & repugnantiâ attestati sunt, num. 2. Idem quando varia dixerint repugnantiâ, & puniri possunt sicuti ipsi falsi attestati sunt, num. 3.

2. Testis repugnantiâ & variatè efficit, vt nulla ipsius attestatio fides adhibeatur.

3. Index non debet ferre sententiam pro eo, cuius testes varij sunt & repugnantes.

4. Testis diluvarum nec etiam pro pia causa falsum fecit.

5. Varietas & repugnantiâ inter se arguit dolum, & ideo tenetur de falso.

6. Testis variatè & repugnantiâ in dicto suo, tales ab illo non viciantur testimonium, vt si presentat ex causa obliuioni temporis. Idem quando dicta pugnantiâ & contraria possunt conciliari, num. 9.

7. Et quando possunt conciliari, num. 10. & seq.

8. Verba possunt impropiari, vt autem falsum.

9. Testis in dubio præsumitur esse testis.

10. Secus si deponat de tempore, quia præsumitur singularis, num. 14.

11. Testes si attestant de his, quæ per atate scire non poterant, per atate non hoc falsum dixisse censetur.

12. Idem quando essent varij & contrarij in aliquibus accidentalibus & acceptis, num. 16.

13. Minus autem eorum fides, num. 17.

14. Testes non præsumuntur falsi, quando ob nimiam incertitudinem veritatis ignorat, & hinc indè prædicti sunt incertum contrarij.

15. Idem quando ignorat & falsitatis potius quàm militari & dolo ex qualitate persone conuictur, num. 19. Idem in variatè & contrarietate verbum, quatenus eadem sunt in substantia, num. 20.

Efficit disputatio, quam t. suprà proximè habui, vt hoc loco differerem, quando falsum præsumatur testimonium ob repugnantiâ & contrarietate. Est verè pro regula constituendum est, falsa præsumi testimonium quando testes eadem de re interrogati contraria & pugnantiâ attestati sunt. *Id. in p. in f. de leg. Cor. de falsis. Et in l. qui falso, vel variè, de testib. scripta repetitur eos qui varia dixerint testimonio, puniri, sicuti & ipsi falsi attestati sunt: & scribitur. *Id. in l. i. ff. de fals. Alex. in l. inter stipulantes, §. si stabili, col. 5. de verb. oblig. Dec. in conf. 1. num. 2. vers. in conf. 33. num. 20. in conf. 61. num. 10. & in conf. 152. num. 14. Efficit etiâ hæc repugnantiâ & variatè, vt nulla ipsius attestatio fides adhibeatur, ob id iudex ferre non debet sententiam pro eo, cuius testes varij pugnantia testis sunt, vt scripsimus in l. in c. praterea, de testib. capen. Butrig. in c. cum in tua, col. 6. de testib. & alias conuenietur in c. in i. in conf. 26. num. 20. in conf. 31. num. 1. in conf. 33. num. 2. in conf. 38. num. 1. & in conf. 44. num. 10. in criminali. Idem in veto 31. num. 1. Imò t. nec pro pia causa fidem facere respondit Paris. in conf. 24. num. 2. lib. 3. Et cum t. de variatè & repugnantiâ appareat, doli præsumitur, atque ita tenetur de falso. *Ar. in c. in nostrâ, de testib. & Alciat. de præsum. reg. 2. præsum. 31. num. 3.***

Declaratur primò hæc sententia, vt locum non habeat in variatè & contrarietate tolerabili, sicuti in ea, quæ est causa obliuioni temporis cauatur. Ita Ar. in l. in c. nihilominus, 3. q. 9. Iun. in l. qualiter, l. 2. de accusa. Bar. in l. quibus, §. si qui stipulatus, ff. de damno infecto, Barba. in conf. pen. col. 9. vers. item si variatè, lib. 2.

Declaratur secundò, vt non procedat quando pugnantiâ & variatè possunt conciliari, sicuti multis exemplis Dec. in l. ubi repugnantiâ, num. 4. de re iur. & in conf. 152. num. 4. Boer. q. 572. num. 2. Alciat. de præsum. reg. 2. præsum. 21. Paris. in conf. 102. num. 19. lib. 1. & Socin. Iun. in conf. 125. num. 16. lib. 1. Potest adferri exemplum, quando actus, de quo testes dixerunt testimonium, est reiterabilis: sicuti cum testes aliqui dixerint, fuisse rogatos a notario: alij fuisse rogatos a partibus. Nam ex quo actus rogationis alij reiterati sunt, conciliari possunt, vt semel a partibus, & iterum a notario fuerint rogati. Ita respondit Lasin. in conf. 24. col. 4. vers. censetur lib. 1. Que sunt declarationes procedit etiâ vt verba impropiari possint ad euitandū falsum, vt docuit Soc. in l. si qui cum totum, num. 5. ff. de excep. rei iud. qui dixit, conciliari possunt testes, quorum aliqui dixerunt possessore possedisse totum fundum, alij dixerunt possedisse fundum, vt intelligantur hæc indefinita acquirere vniuersali, etiâ si impropiari id conueniat. Ita pariter respondit Imola in conf. 10. num. 3. quod si aliqui attestantur possessore possedisse per plures annos, alij possessidisse vt in capitulis ab ipse possessore deductis, & sic cap. itula plus vel minus: ceterum, conciliatio fit, vt conueniat attestatio. Et hæc

- 13 hoc fit facit, quod dicitur testium fuisse inuadum, v. vt conueniat, non
autem cauillanda, quoniam admodum traduntur. Cui. Sen. in rat. de testib.
caus. 66. & Decius in conf. 200. n. 2. & q. qui nullus confirmatur. Et in d.
15 bio l. peximurur resles esse contelles. Graman. in conf. 2. n. 12. in
arbitr. Crau. in conf. 32. n. 9. Quod l. non procedit quando tales de
14 tempore sunt attestati. Nam tunc prefumuntur singulares. Ita post
alios Rube. in conf. 33. n. 16. & in conf. 36. num. 5. lib. 4. & in conf. 12. n. 5.
lib. 5.
- 15 Declaratur tertio, vt non habeat locum hæc sententia, quod
testes attestantur de his, quæ per ætatem scire non poterunt præci-
se. Nam fit interpretatio, quod docti non dixerint regere Co-
mum. in conf. 9. col. 2. & Cui. Sen. in conf. 35. n. 14. lib. 4. quæ ad rem hanc
plura tribuit.
- 16 Declaratur quarto, vt non procedat, quod essent variæ, vel cō-
trarij in aliquibus accidentalibus & accessorijs. Non enim ex co-
arguitur de falsis, & falsis, gl. in d. audiam, de conser. Cuius Bald. in l. fi
est falsus, C. de in iust. lib. 1. in conf. pen. col. 3. lib. 2. Alex. in l. 2. n. 18. &
in l. 1. n. 9. C. de hoc pass. curata bal. & Dec. in l. 2. §. ætatem, n. 7. ff. si
et non per. & in conf. 35. col. pen. Rube. in conf. 3. n. 5. lib. 4. & alia. in
l. 1. §. sed si nulli, n. 3. de verb. oblig. Et tamen l. obferuandum, quod
horum testium fides minuitur. Ita Bald. in l. 1. §. est falsus, & Graman.
in conf. 200. n. 15. in Et rursus intelligit Alia. præstatum in locis, nisi ac-
cidentalibus hæc ad causam aliquo modo pertineant.
- 18 Declaratur l. quinto, vt non procedat quando ob nimiam in-
certitudine veritas ignoratur sicut contingit, quando testes hinc
inde producti à partibus sunt inuicem contrarij. Nam tunc tempo-
rum testium puniti potest de falso. Ita Alex. in l. duob. §. idem tempus
ff. de iureiur. & ibidem l. 1. idem affirmant Dec. in conf. 60. 2. num. 8. &
Graman. in decis. 60. n. 3. & in verso. 26. num. 15. qui multum comprobant
q. multum.
- 19 Declaratur sexto, vt non procedat, quando ignorantia & fa-
mular potius, quam malitia & dolus ex qualitate persone cōiici-
tur. Sicut contingit in idiota & rustico. Ita Angellus in l. 4. §. licet. in
Auth. de testib. & Cui. Sen. in l. si quis dicentia, §. utrum, §. de rebus du-
bjs. Item sentit Alia in rat. de prefum. 2. p. i. §. cum, 31. n. 3. Verum
ad hæc declarationes dissentit Bald. in l. feruente, col. vi. ver. querit
Doct. C. de fide iust. Dec. in l. vi repugnancia, n. 4. l. 2. de reg. iur. Ego ve-
ro non commemorari de arbitrarij iudicij, lib. 3. cap. 19. n. 5. Et scripsi,
hoc relinqui iudicis arbitrio.
- 20 Declaratur septimo, vt non habeat locum in varietate dicer-
fatione: verborum: cum tamen eadem est substantia. Nam tunc ne
dolos, nec fallitas prefumitur, & testium fides manet. Rube. in c. nihil,
de verb. oblig. & Rube. in conf. 32. col. vii. ver. & accedat ad prædicta, lib.

PRAESVMP.T. XXIᵛ.

Partus suppositi an & quando præsumantur.

SUMMARIA

- 1 Partus propositus primus inierit delicta falsitatis enumeratur, & an et
2 quodammodo praestetur.
3 Falsum non praestetur ob qualitatem personarum, qua de falso ar-
4 guntur.
5 Partus propositus testibus probari potest.
6 Partus praestatur per postum, quando mulier eius est arata, vt fecit
7 secundum naturam compere nequeat, vt si excoecat 50. annorum.
8 Et quid de partu mulieris non excedit quinquagenuum annorum.
9 Partus quinquagenuus eius mulieris, legitime esse potest (concluse
10 infirmatur).
11 Fœderis Imperatoris fuit conceptum à matre quinquageneria, cui
12 pater Hereticus, vt auunculus tunc fuisse nonem, voluit eam publicè
13 vultum videri patre.
14 Sed non defuerunt, qui hunc partum propositum iudicarent, n. 7.
15 Masculinus potest vixit, ad annum septuagenuum generare, & femina
16 vsq. ad quinquagenuum, ad sexagesimam, & ardet oratoris tunc ma-
17 ioribus quinquagenuum et atque ius procreandi esse, feminæ quinq.
18 quinquagenuum.
19 Mulier quinquageneria carnalis, & proco colore prædicta ceteris ap-
20 priet eam ad generandum.
21 Partus propositus conuictor similiter statit ad steriles, & vsq. ad illud
22 tempus, quo quæperit esse steris: sed non statim vtr. ut, ibidem.
23 Homines quondam generare & concipere non valent aliquo tempore,
24 & deinde generandi & concipiendi facultatem recipiunt, tam male
25 quàm feminis.

13. Mulier ex nuda reperiatur, quæ cum viro uxor gerere non possunt, in
altero autem possunt.
14. Mentis infirmitas reus non sibi atque iudicium est, at non semper.
15. Partus super filio præsumitur, quando mulier affertur se partum
paritum esse videri in multis, et in multis: et quando filii bini sunt
partus super filio.
- Item quando mulier recepta ex viro, et de se contulit, nulla se cum
duo obferre, nullaq. se necesse ad purpurum, m. 10.
- Et si filius noster potius debet argui, quam suppositum, ibid.
- Item quando cæsi sunt partus ante natum, iussu se ad se peruenit, et
bini et tritum ante tugum suam iustitiam commouit filii mulieris, quæ
se cum peperit cæsi, num. 12.
- Item quando et tritum prædictum est, quid ex tempore, quæ mulier af-
ferret se gravidam, vasa etia ad cæci aliquæ salutari, quæ tunc
partum filii poterat, num. 10.
16. Partus super filio coëssit, dicitur, ut si mulier post mortem mariti
se nunquam prægnantem esse dixit per longum tempus statim.
- Item quando mulier præfuit iussu tempore, quæ mulier se peperit di-
xit, num. 22.
- Item quando partus editus non assimilatur ipsi mulieri, quæ se pe-
perit, esset nec esse noster, sed leui esse debet coniectura, num. 21.
17. Partus iussu præsumitur quando iussu affertur, partus iussu sup-
positum.
- Item si mater coëssit esse partum super filio, m. 23.
18. Mater coëssit non potest filio necere ex iussu in quæsi posse esse si-
mili, num. 24.
19. Partus super filio non debet præsumi, quando nulla exiit causa suppo-
nendi ipsum partum.
- Item quando nulla exiit spes lucri vel commodi supponendi partum,
num. 25.
- Item si probatur summa mulieris probatur et integritas, num. 29.
- Item quando iussu de huiusmodi crimine accusata sponte, se iussu
præsentant, et carcerem libentes esse videntur, num. 28.
- Item quando filius, qui affertur suppositus, duo peruenit in quæsi
post filio filius iussu, num. 27.

Cum et supradicti pariter criminati inter delicta falsitatis enumeretur d. l. et litem supposita. c. d. l. Correlatio d. falsis, capite propter hoc suppositi pariter criminem differendum, non est de quo quidem est ex Boffio in tract. de causis Criminalium 16. tit. de parte suppositi, multa scripta Mascardi in tract. de probandi in quest. 1147. Attamen ego paucula alia attingam. Et primum quidem pro regula cum inueniendū est parum suppositum non praefumi cum (vt diximus) sit criminē falsi, quod non praefumi probamus in praefata 19. num. et in specie probat ex d. l. cum supposito. c. d. falsis. Quia tenebatur magis loci habere, quod quatuor personarum fuisset, partem non fuisse suppositum, quod veritatem ex eo colligitur: fuiti diximus supra in d. p. ad quod 19. num. 15. falsum multo minus praefumi, quod qualiter personarum, quae de falso arguntur. R. e. dicitur tamen a praedicta regula & praedictum propter contrarios coniecturas & praesumptionibus, quibus datur pariter suppositio. Coniunctur. n. satis probari posse partem suppositionem, diffusi alioqui probationis criminis, lib. 2. de arbitrio 93. cum c. de falsis 118. 119. post Socin. cum in conf. 160. 2. licet et c. ius, ob diffidens huius criminis probationem, interrogare posse totos delicti: vt infra de eodem casu supra respondit R. cum. in conf. 154. num. 16. 5. & Dever. in conf. 244. num. 2. vt primū inueni. Et certum est Crum. in conf. 198. num. 3. Porro & quod libet probetur pariter suppositum responderet ut copiose Ruinus in de. 23. articulo in l. 10. sequitur ex declarat Mascardi in d. conf. 1247. num. 23. Nos de coniecturis tantum, non autem de clavis probationibus differere institimus.

Prima itaq; coniectura est, quando mulier, quæ arguitur sibi partum suppositum, eius est ætatis, ut secundum naturam concipere nequeat. Nam tunc virginitas est presumptio de coniectura suppositi partus: sicut in specie sceleratæ Sor. Ann. Bosini & Magardæ, quæ hæc sunt verba: *Non*

Et exemplum affe-ri potest in muliere, quæ iam excessit quin-
quaginta annuum. Hinc non posse amplius cõcipere certum est
non solum apud Philosophos, sed et apud Plinium in lib. 9. naturæ di-
vers. c. 41. & alios, quæ non solum sed etiam apud Iurificosultos:
cum Iulianus in *l. fin. de C. de leg. her.* dixit, partum quin-
quagenæ iramabilem esse, sentiens ultra ætatem illam cõcipere
non posse. De muliere adhuc non excedente quinquaginta an-
num est dubium, sed cum ipse Iulianus statuerit i parti quin-

quagenarij esse legitimum, et si mirabilem, dicen dum est, mulierem quinquagenariam posse secundum naturam generare. Id quod ex nostris asserunt Aug. in d. l. i. *in iur. Fulg. in cons. 212. Quadam mulier. col. 3. ver. si enim iuxta naturam*. Soc. Sen. in cons. 126. n. 2. lib. 3. & Paril. in cons. 29. num. 46. lib. 2. qui commemorant exemplum illud Federici Imperatoris, qui conceptus fuit a matre quinquagenaria: cuius pater Henricus vi emem tollere et suspitione, voluit eam publice omnibusque videntibus partere.

Quod sane exemplum & ego ipse retuli in lib. 2. de arbitrijs indicum, cap. 19. n. 60. tamen hic fuisse talem suppositum testetur ex Germanis viri eruditissimi Albert. Cranzius in lib. 7. *Metoposcos*, cap. 38. Hic accedunt Philosopherum auctoritates, ut Plinius in *prædicator* c. 14. qui scriptum reliquit, mulierem post quinquagesimum annum non concipere: sentiens posse intra quinquagesimum Sic & Aristoteles in lib. 3. de *historia animalium*, c. 14. ita scripsit: [Homo trans ad annum vigi septuagesimum videlicet termino ultimo potest generare: femina usque ad quinquagesimum. Verum id raro. Paucis enim proles in eo ætatis tempore procreata est. Sed magna ex parte maribus quintus & sexagesimus a natus finis procreandi est: feminis quintus & quadragimus.]

Hæc Aristoteles, qui manifestè dixit, raro feminam concipere anno fuit ætatis quinquagesimo. Et idem apertius scripsit idem Aristot. in d. lib. 7. de *historia animalium* cap. 3. in fin. cuius verba hæc sunt: [Sed desinunt plurimam menstrua circa quadragessimum annum: quod tempus quæ excellenti, ipsæ ad quinquagesimum feruntur. Etiam nonnullæ eo tempore pepererunt: sed ultra hoc tempus nulla potest protrahere.] Hæc tamen Aristoteles: quem secutus est doctissimus Albertus Bottonus artis medicæ peritissimus interpres in hoc Gymnasio Patauino summa mihi amicitia deinceps, is inquam in lib. 2. de *morbu mulieribus* cap. 7. id rem non itam scribit, eius ætatis mulierem carnosum, pro eo colore præditam cæteris aptiorem esse ad concipiendum, sicuti superiori anno pro illiusd. D. L. Elia Imperiali Genuensis interrogatus respondi, et ætatis quadraginta septem annorum potuisse adhuc concipere iuxta patris testatoris dispositionem, qui et donec concipere posset bona quædam reliquerat. Nisi ergo mulier excelleret quinquagesimum annis, concitiora suppositi partus nulla sumi potest. Et si enim raro [ut cum Aristotele & alijs diximus] hoc contingat: tamen cum sit secundum naturam ad æ leges adaptatum: *scilicet in specie de l. et in coram in l. 1. si de legibus*. Et statim quidem est præsumere quinquagenariam peperisse, quam supponendo partum deliquisse.

Secunda est cōiectura suppositi partus, quam post Socin. Iun. in cons. 90. n. 19. vers. *ad illi etiam* l. 2. & Bossum in *tr. et cons. sum. criminalium*, tit. de *partu supposito*, n. 12. vers. *item videtur*, consideravit Mafcard. in d. concl. 1147. n. 9. si mulier villa fletit diu sterilis, & usque ad illud tempus, in quo se peperisse asserit. Cæterum cōiectura hæc non satis mihi probatur. Quandoquidem eueniret solet multis tamen masculis quam feminis ut aliquo tempore generare & concipere non valeant, deinde generandi & concipiendi facultatem recipiant. Et tunc contingit sæpe mulierem vno cum viro generare non posse, cum altero possit. *Huius sententia auctor est Aristoteles in lib. 7. de historia animalium*, c. 6. Quinimo nec cōiecturam hanc admittere: tam est certum esse mulierem illam ante per aliquod tempus non emittisse menstrua, quorum cessatio sterilitatis indicium esse Aristoteli in d. lib. 7. de *historia animalium*, c. 3. his scripsit verbis: Principium & finis mulieribus proli recipiende, maribus præbenda. feminis est menstruum emissio. Nam verius est, hoc non esse certum sterilitatis signum: Cum & multæ, quæ carent menstruum profluio concipiunt: sicuti auctor est idem Aristoteli in d. lib. 7. de *historia animalium*, c. 2. his verbis: [Conceptus à mulieribus à profluio men struorum sua natura contingit, & quæ ipsæ carent, steriles magna ex parte existunt. Verum fieri potest, ut aliquæ etiam sine eorum profluio concipiant, videlicet quæ tantum humoris colligunt, quantum ipsæ quæ purgantur, restare solent: nequam non tanta copia, ut & foras possint profuere.]

Hæc tamen Aristoteles, qui manifestè sensu etiam eas, quæ menstruum non emittunt, concipere posse.

Tertio est cōiectura considerata à Socino Iun. in d. cons. 90. n. 1. lib. 2. & à Mafcardo in d. concl. 1147. n. 12. quando mulier, quæ asseritur, se prægnantem esse, passa non est ventre inipici & cultrodin: Nec tempore editi partus adhiberi voluit id digna, quæ testificarentur, ex ea editum fuisse partum illum. Cæterum cōiectura hæc solum operatur, ut non doceatur illi nato bonorum possessio. Est enim quoad eam consequendam fuisse partus, si *si in iur. l. 1. sed & si ferunt*, ff. de *venter in pueris*.

Quarta est cōiectura i suppositi partus, quando mulier recessit ex vrbe, videretur omnino copiam delit, & rus se contulit, nulla secum domo oblectrice, nullaque re necessaria ad perpetuum parata. Ita Bossum in d. tit. de *partu supposito*, n. 12. vers. *et cum esset Soc. Iun. in cons. 90. n. 3. vers. & præterea*: & à Mafcardo in d. concl. 1147. n. 10. Quæ quidem cōiectura & suspitionem quandam facit, non tamen mulierem vrgere recessum ex illi contingere potuerit, vel mulieris imprædencia, vel leuitate, quo vitio eorum multa laborant.

Quinta est cōiectura, quando constat, iam paulo ante natum fuisse ex alia puero, & hunc traditum alicui magna familiaritate coniuncto illi mulieri, quæ se nunc peperisse dicit: cōiecturam hanc probatur Bossum in d. tit. de *partu supposito*, n. 16. vers. *adde quidem*: & à Mafcardo in d. concl. 1147. n. 11.

Cæterum, nisi constet, puerum hunc delatū fuisse ad domum mulieris, quæ suppositum partus arguit, facit cōiectura hæc dilui potest assertionem eius, qui traditus est puer, ut si asserat, se puero illum denulisse vel ad hospitale expoliit, vel ad aliam mulierem, ut eum nutrire, & id fecisse, ut mulierem, quæ pepererat, obtegeret. Nec repugnat cōsideratio Bossum, qui dixit, non credi huic contenti & hæc cum qualitate exculante, iuxta doctrinam Bar. in l. Aurel. §. *idem quasi* ff. de *libera legat.* Nam Bart. loquitur, quando quis cōstitus est id, quod fuit liberum delatū, ut si dicit, se occidisse: Et deinde adiicit qualitate exculante, nempe, ad sui defensionem. Porro diuerum est in casu nostro, in quo dicere non possumus, suscipere puero statim natum, & alio eū deferre esse sui natura delictum.

Sexta est cōiectura, quando i testibus probatur est, quod eo tempore, quo mulier asserat se grauidā, videri illi ab ea decidit aliqua culitra, vel aliqui panis, quibus veteratius fieri poterat. Hanc cōiecturam probatur Bossum in d. tit. de *partu supposito*, n. 10. vers. *quod eo maxime*: & à Mafcardo in d. concl. 1147. n. 17. Mihi tamen non satis probatur cōiectura hæc, cum facile euitari possit, si mulier ipsa asserat, se tunc ventris dolore affectā, pānos, vel culitram super imposuisse. Posset tamen cōiectura hæc satis efficax reddi testimonio eorū, qui attestati sunt, se vidisse in terrā cadere pannos, vel culitram, si adiungerent, quod post illud ceciderunt pāni, apparuit venter non tumefactus: cum tamen paucis ab indies mulier illa asseruit se peperisse. Et certe in hac, ut & in cæteris, requiritur summa prudentia iudicis, cuius arbitrio hæc relinquuntur consideranda, ut scripsit Bossum in d. tit. de *partu supposito*, num. 37.

Septima est cōiectura i suppositi partus ex sententia Socini Iun. in d. cons. 90. n. 19. vers. *in primis* in d. lib. 2. & à Mafcardo in d. conclus. 1147. n. 17. ut si mulier post mortem mariti se nunquam prægnantem esse dixit per longum temporis spaciū: Cæteri leuis admodum est hæc cōiectura, tū quia sunt aliquæ mulieris, quæ saluntur, nec scire possunt, an grauidæ sint; tum quia matris negligentia, cum præteritum requiritur non est, an prægnans sit, puero nocere non debeat.

Octaua cōiectura consideranda à Socino & à Mafcardo præcisa in loca est. Quando nullus præsens fuit tempore quo mulier se peperisse dixit: Est debilis hæc cōiectura: cum casu euenire id poterit: & tempus non habuerit vocandi oblectricem, vel alias mulieres, quæ sibi opem ferrent in puerperio.

Nonna est cōiectura i perpena ab eodem Socino Iun. in d. cons. 90. numero. 21. & à Mafcardo in d. conclus. 1147. numero 19. quando partus editus non assimulatur ipsi mulieri, quæ se peperisse asserit: nec eius marito. Hæc pariter cōiectura leuis admodum est: cum similitudo, vel dissimilitudo non faciat probabile cōiecturam filiationis, quæ modo abundè diffusi in lib. 2. de arbitrijs in d. sum. causa 189. num. 97. & secutus est idem Mafcard. in cons. 792 numero 6.

Decima cōiectura, quam i probationem appellat Mafcardus in d. concl. 1147. n. 20. est, quæ oritur ex fama, partum fuisse suppositum, sicuti scripsit Bossum in d. tit. de *partu supposito*, n. 20. & Socin. Iun. in d. cons. 90. n. 36. & n. 21.

Cæterum quantum fama, in his deferendum sit copiose diffusi in d. causa 189. numero 21. & alia scripsit idem Mafcardus in conclus. 791.

Vndecima est cōiectura i supposito partus, quæ sumitur ex cōfessione ipsius matris, quæ cōfessus est, se partū supposuisse. Ita Socin. Iun. in d. cons. 90. n. 36. & n. 21.

*Item in d. conf. 90. n. 4. & Boiss. in d. lit. de partu supposito, num. 22. Verbi-
num est.*

24 Ceterum si matris confessionem nocere non posse filio con-
fitemi in quali possessione filiationis abunde scripti in d. causa 19. n.
21. & sequens est Mafcar. in com. 178. n. 2. Non repeto quod ille in lo-
co scripsi.

Non me late tamen quin multae ex his coniunctis coniecturae
movere possint & debeat iudicium ad declarandum, suppositum
esse partum: quemadmodum scripsit Sor. Iun. in d. conf. 90. n. 26. &
Boiss. in d. lit. de partu supposito, num. 13.

Est etiam hoc obsequendum, coniecturas praedictas magno ex
parte dilui vel extenuari ceris ex causis: sicuti etiam dilui &
extenuari solent coniectura criminis falsi instrumenti conscripti.

25 Et primo quidem diluitur coniectura partus suppositi, quan-
do nulla exiit causa supponendi ipsum partum. Ita Boiss. praeca-
to in loco, n. 16. ver. & aduentum est. Mafcar. in d. com. 1147. n. 25.
sic satis diximus supra in praesum. 19. n. 47. falsi coniecturam tolli,
quando nulla exiit ratio & causa committendi falsum.

26 Secundo extenuatur haec coniectura probando, quod nula
habetur spes laici & commodi sic supponendi partum: sicuti dixi
in d. praesum. 19. n. 28. dilui falsi coniecturam.

27 Tertiò diluitur, vel saltem extenuatur coniectura haec, quod
solumina mulieris probare & integrare, sicuti diximus in d. praes-
sum. 19. n. 4. haec causa & ratione dilui falsi suppositionem.

28 Quarto diluitur hoc extenuatur coniectura suppositi partus,
quando mulier hoc de crimine accusata sponte sua iudici se praes-
tauit, & carcerem libenter et ingressa, sic diximus in d. praesum. 19. n.
3. extenua coniecturam falsi.

29 Quintò diluitur, vel extenuatur haec coniectura, quòd filius
ipse, qui asserit suppositum, diu perseueravit in quali possessione
filiationis. Ita diximus in d. praesum. 19. n. 56. tolli falsi suppositionem.

Non est quod hic dixerat, cum nostri non sint in illi, quomodo
& quòd indicium partus suppositi pertractat aduerfus mu-
liercem, quia partum sibi suppositum, vel alios participes criminis,
noceat ipsi et partui. Quocirca consulendi sunt Salic. in l. c. ad
l. Corneliani de falsis, & Boiss. in d. lit. de partu supposito.

PRAESVMPT. XXV.

Calumniari, quando quis praesumatur.

SVMARIA.

1 Calumniar non multum differt à falsi crimine, calumniator enim fal-
sum inter alia accusatorem.

2 Calumniar committitur solet tam in causis civilibus quàm in crimina-
libus.

3 Alter non praesumitur in civilibus per calumniam: monuisse actionem,
praesertim quando in actione proposita adhibuit fuit iuramentum
calumniar.

Non excusatur tamen ab expensis, si per sententiam succubuit ex
cessu a praesumpta temeritate num. 4.

4 Calumniar cessare praesumitur in causis priuatorum, quando cessat in
causis publicis.

5 Accusator, qui accusacione proposita à differt, subterfugit, iudicium
calumniar esse praesumitur.

6 Legator assiduum calumniari praesumitur.

7 Factus in iudicio, quod fieri nec debet, nec solet, calumniar praes-
umitur.

1 NON multum à falsi crimine recedit calumniar delictum:
Nam & calumniator falsum interdicat accusationem. Quare
ficti falsum non praesumitur, vt diximus supra, ita nec ca-

lumniar. Porro cum calumniar committi solent in causis civilibus
bus quàm in criminalibus, dicendum est, nec quidem in civilibus
praesumi auctor per calumniam mouisse actionem. Est tunc maxi-
me querendum in actione proposita adhibuit fuit calumniar iura-
mentum. Nam tunc auctor excusatur à praesumpta calumniar: etsi
non excusatur à expensis, si per sententiam succubuit. Cum non
excusatur à praesumpta temeritate. Ita etiam alibi in §. libris,
num. 28. ubi dicitur & ex causa Salic. in l. qui crimen in §. c. qui accusat non possi-

describi, in q. cum in iudicio de iur. & in l. propter auctorum, §. si autem
accusator non in §. de iur. & M. Anton. Boveria in tract. de iur. in
venerabili §. 17. ver.

2 Ita pariter à calumniar cessare praesumitur in causis priuatorum,

quando cessat in causis publicis. In §. libris, n. 16. & tradit la-
cas de Penna in l. 3. praesum. 121. C. de quibus publicis lib. 3. cessat & multis
alijs in casibus, quos congegit in lib. 3. de arbitrar. iudicium. causa 321.
vbi decem excusationis causas recensuit.

Declaratur primo haec sententia, vt locum non habeat, quan-
do accusator, acculitorem proposita, differt subterfugitque iudi-
cium. Nam tunc praesumitur ille calumniari, §. oportet autem, vers.
sitamen in, in Auth. quando oportet rpi. & tradit Arch. in c. cum olim
vers. subterfugit, de heret. in 6. & Luca de Penna in l. 3. praesum.
124. C. de quibus publicis lib. 3. ad rem hanc pertinens illa, quae scripsi
supra lib. 2. praesum. 91. dum explicavi praesumptionem illam, quod
subterfugens indicium per temeritatem de causa sua diffidit.

Declaratur secundo, vt locum non habeat in assiduo litigato-
re: enim calumniari praesumitur, ita praesumitur, §. subterfugit, & c. nul-
lus, in §. 1. & respondit Boiss. in cons. 5. col. 2. lib. 2. & in cons. 31. col. 3. lib.
4. qui similibus conprobant.

Declaratur tertio, vt non procedat in eo, qui facit in iudicio,
quod fieri nec debet, nec solet. Ita Dec. in l. si demum eode §. quid
si mutua, n. 4. §. de iur. in iud.

Declaratur quarto, vt locum non habeat in auctore, & reo, qui
non probatur eorum intentionem. Nam tunc praesumitur calum-
niam. Ita Ber. in l. in primis, §. ad §. c. Turp. & alius in tract. de iur. causa
321. n. 4. & comprehensit Mafcar. in tract. de probat. in cons. 22. n. 1.
2. 3. & 4. qui extensius et de declarationibus recensuit, & praesumit illa se-
re omnia à iure scripta in d. causa 321.

PRAESVMPT. XXVI.

Colludere duos litigantes, quibus detegan-
tur coniecturis.

SVMARIA.

1 Collusio inter crimina & delicta committitur, & quid casus, n. 2.
Et alio nomine per contrarium dicitur, conu. 3. & cum sit delictum la-
tens est diffusi probationum, & praeterea potest probari coniecturis,
num. 4.

2 Litigantium vniu vniu ab id quid noluit defendere causam non pro-
ducendo iura quibus eam tuetur possit, solus falsi praesumitur.
Idem quando non apparet a praesentia, cum delictum & potuerit,
num. 5.

3 Collusio praesumitur quando vniu subministrat alteri impensam.

4 Collusio praesumitur quando inter accusatorem & accusatum post sa-
ctam accusacionem magna intercedit familiaritas.
Idem procedit in causis capitalibus, num. 6.
Ac in civilibus & per iuramentum sit sine maiori momenti. Accusatus in §. ci-
uilibus, & sicut in accusato qui sit in integra vice, num. 10.

5 Collusio facilius praesumitur inter agitate & sanguine contrarios
quando adest aliqui actus qui collusioem patet aliquo modo ostende-
re, quàm inter extraneos.

6 Collusio desinitur à laxitate aeternitatis, & hic exemplum.

CUM calumniar criminali per simile sit hoc collusioem, de eo a-
gendum non est. Est primò dicendum, inter crimina & de-
licta numerari collusionem, n. 1. & c. per de collusio, deteg.
Est autem collusio inter actorem & reum laetis & fraudulenta
conuentio vt post glossam. 2. de collusio, deteg. scribit alibi in iud.
auspicio vt scribit de dona. col. 1. ver. qui autem sit collusio. Est alio
nomine appellari solet praesumptio. l. 1. §. calumniar, ff. ad §. c.
Turp. & scripsi supra lib. 2. de arbitrar. in l. 4. §. 223. n. 10. & dicitur
colludere falsum committere, cum aliud agat, aliud faciat, vt pra-
ctico in loco dicitur alibi. Est cum in delictum non praesumitur,
iuxta leg. in iud. §. per §. facit, & scripsi supra in praesum. 2. huius libri,
ob id qui asserit collusionem non probare debet, vt in specie respo-
derunt Parisi in consensu in §. lib. 1. Nota in cons. 227. num. 39. vers. ego
in eadem. Alimian in cons. 5. num. 12. & Mafcar. in tract. de probat.
num. in cons. 222. num. 2. & Dec. in cons. in l. in iud. lib. 1. Però cum
hoc sit delictum vt diximus supra latens, & quod cum omni-
no committi solet, & coniecturas difficile sit probationis, vt in
specie scribit alibi in cap. de la. num. 5. de accus. & assidui in commu-
tatione ad consil. de ag. in iud. §. c. contra §. c. 2. propter proba-
turi poterit coniecturis & praesumptionibus, vt scribit alibi in l. 1.
in §. si qui amissa causat §. c. l. de Anna in iud. de collusio, deteg. in §. c.
in c. pen. calum. & vers. quod est in iud. Moris. Soci. Sen. in cons. 12. n.
24. lib. 1. Bedemer in cons. 4. alibi. Erga in tract. de probat. q. 2. in
§. Veritas in de §. 1. num. 4. part. 7. Contrarium in am-
plius.

plationis n. 163. C. de ingenuis & manumiss. & Mascari. in d. concil. 322. n. 1. coniectura autem multis considerari solet.

Prima quærum est, quando vnus litigantium victus est? Ibi od, quod noluit defendere causam non producendo iura, quibus illa eueri potuisset. Ita Alcia. in respo. 492. num. 34. secundum impropietatem antequam Ludovicus, seu, Ludovicus Malina in lib. 4. de iustis, priuilegiis. cap. 8. numer. 8. ex sententia Decii in consil. 306. numer. 4. versum, quia ista. Sic & Natta in dicto consil. 357. numer. 31. versum, hinc quoque colligitur, & Mascari. in d. consil. 122. numer. 8. scripserunt, collusionem detegi quando vnus ipsorum litigantium occultat probationes, vel dissimulat, vel falsas admittit, & probat. l. si seruus pium, §. si quis ante, de l. i. ibi. Vt minus plene defendit causam.

Secunda est coniectura, quæ ad præcedenti non recedit, quando victus non appellatur, & sententia, quæ appellare iure potuit, & debuit hunc eremum colluisse præsumendum est. sicut annotat Alcia. in d. c. 2. num. 10.

Tertia est coniectura, quando vnus subministrabat alteri litis impensam. Ita in specie Verallus in d. decil. 143. num. 4. quo loco refert alijs modis detegi posse & fraudes, quæ sunt inter contrahentes ad detrimentum alicuius præcedentes ius in re illa.

Quarta est coniectura, quando inter accusatorem & accusatum, post hæc accusationem magna intercedit familiaritas & conuersatio: ex hoc enim oritur coniectura & præsumptio collusionis inter eos. Quando quidē ex accusatione oriuntur capitales inimicitie. l. 1. & l. inimicitie, ff. de his, quib. vt indig. Si ergo accusatus non laborat de accusatione, & vultur consuetudine & familiaritate accusatoris, præsumitur inter eos collusio. Ita in specie Bar. in l. accusatoris, §. prauitatem, n. 4. ff. de Turpill. quem sicuti fecit Abbas in c. de hijs, numer. 1. de accusat. & ibidem Soc. Sen. num. 45. & Felinus n. 11. Thomas Veratius in cautela 14. num. 5. Natta in c. de consil. 357. mon. 31. versum, probari autē, & Marra in tractat. de ordine iudiciorum, in sexta part. tit. de inquisitione, n. 51. & Mascari. in tractat. de probationibus, in concil. 322. n. 3. 4. & 5. & verū idem sensus lo. de Aona. in c. 1. col. 1. versum, notā, quod accusatores de collusio, deteg. & hæc quidē coniectura locum habet in causis capitalibus, sicut in ciuilibus. In quibus amicitia & familiaritas non arguit collusionem: sicuti scriptum reliquit Salic. in l. 2. C. de collusio, deteg. & Nat. in consil. 357. n. 31. quos sicuti eff. Marcar. in d. concil. 322. n. 6. Quæ sanē declaratio intelligitur, nisi causa ipsa ciuili & pecuniaria magni sit momenti, vt si ageretur de vniuerso patrimonio alicuius, vel de maiori parte. Nam tunc causa hæc equiparatur capitali, sicuti propter litem, iussit de excusat. ant. & scribitur ibi Dicitur & Soc. Sen. in c. 2. n. 14. de accusat. Præter hæc coniectura cessat in accusato, qui sit vir integræ vitæ & maxime religioni addictus. Ita Soc. Sen. & Fel. præcitat in locis. Hæc præsumitur potius velle reddere bonum pro malo, quàm colludere.

Quinta est coniectura, quæ fumit ab affinitate & sanguinis conjunctione. Ita in specie Decian. in consil. n. 116. lib. 1. verum Deciano repugnant quæ dixi supra de amicitia & familiaritate in causa ciuili. Et iura ac Doctorum traditiones allegatæ Deciano non loquuntur in casu nostro nempe in collusione, quæ aliquem actum requirit extrinsecū, ex quo colligi illa possit. Et verū quidē adest aliquis actus, qui collusionem potest aliquo modo ostendere, facilius illa præsumitur inter sanguine coniunctos, quàm inter extraneos: sicuti loquuntur Bar. in l. non solum, ff. de ritu nuptiarum. Et alijs à Deciano allegatis.

Sexta est coniectura collusionis, quæ desumitur à taciturnitate diuturna, vt si quis iam diu tacuit, expectando finem litis inter duos contententes, & deinde lata sententia contra eum conueniunt, iudicium ingreditur, vt impediatur executio sententia pro suo iure & interelle. Hic enim nouus litigator præsumitur colludere cum ipso reo. Ita Decia. in consil. n. 112. & 113. lib. 1. Quæ quidē cōiectura veram esse intelligi, nisi aliqua ad sit causa huius diuturnæ taciturnitatis: sicuti hoc anno 1592. mense Iunio, dum hos commentarios recognoscerem, in senatu nostro, in quo paulo ante casperam sedere, dictum fuit foreores Scantias seu Ludouici Legandi vnus earum maritum dicit non potuisse collusionē fecisse cum monialis dictarum Scitiarum tercia forore, vt illa corā iudice Ecclesiæ, perturbando iurisdictionem Regiam litis moueret in præiudiciū pendente litis inter Gabr. Raudem & dictas duas forores, et si dicta monialis multos post illam pendente lite inter prædictas Scantias & Raudem, cepit litigare. Nā dicebatur, quod monialis ea rationi dubituli iudicium ingredi, quia postremo loco dederat Francis earum fratrem, hæredem instituto extraneo nempe Martino Alciato, quæ forores ipsæ in litui non po-

tuisse contēdebatur ob id, quod bona omnia relicta ab ipso Franco, erāt supposita fidei. paterno. & inter Scantias & Alciati pēpedit in quindecim continuos annos: & tandem anno 1590. Terzagus causæ iudex sentiens subesse fidei. induxit partes ad transactionem. Et deducto eo, quod iure legitime alijs de causis deduci poterat, pro Alciato hæredes Francisci, reliqua bona dimissa fuerunt ipso fororibus Scantijs: Quia propter monialis non prius curauit suam portionē petere quam videret finitam litē cum Alciato magnis impensis & laboribus ipsarum fororum & venientes (vt dici solet) ad mensam paratam, cognouissent superesse aliqua bona paterna, ex quibus & ipsa portioem suam pollet consequi. Allegabatur etiam alia causa huius dilationis, quam nūc non refero. Et quamquam hæc & aliæ similes rationes & causæ essent leues: attamen à dolo & consequenter à delicto excusantur, iuxta igitur, §. causa, ff. de liberali causa, & scripsi in conuentione ar. de recuperanda possess. remedio s. n. 49. & præterea suspicio hæc collusionis dilut possit videtur iuramento vel monialis, vel aliarum fororum pro iudice, nempe Senatus arbitrio, vt sensu Contradictus in l. diffamari, in apostolionibus n. 161. in l. 163. C. de ingenuis & manumiss.

PRAESUMPT. XXVII.

Delictum à seruo, famulo, vel filio, vel altero sanguine coniuncto, aut amico, non præsumi commissum voluntate domini, patris, affinis vel amici.

SUMMARY.

- Delinquere nemo præsumitur. Seruus, qui delictum commisit, non præsumitur voluntate domini commississe.
- Dominus tenetur saluamodo præstare seruum pro nexa. Et præsumitur ipsum ignorare quæ à seruo ipse geruntur, n. 4.
- Homo liber, qui deliquit, non præsumitur deliquisse voluntate & consensu patris.
- Scholasticus non tenetur pro delicto famuli, cū suo consensu deliquisse non præsumitur.
- Filius, qui deliquit, non præsumitur deliquisse voluntate & consensu patris.
- Idem in sanguine coniunctio & affinis ibid.
- Idem si filius collocutus sit cum patre, & illi amiserit: vel seruus cum domino: quia præsumitur potius quod consilium dederint, quàm quod manderint committi delictum, n. 8.
- Idem quando filius vel seruus dixit se velle aliquem occidere, & pater vel dominus tacuit, num. 9.
- Idem quando ipse pater vel dominus verba tantum enuntiatio amittit, num. 10.
- Seruus præsumitur voluntate domini commississe delictum, quando ipse dominus consultus de delicto committendo, vel videns illud committi tacuit.
- Idem quando delictum habuit causam continuam & successuam, cū ipse dominus potius veritatem occurrere, n. 12.
- Testium examinatio si fuit impedita à consanguineo illius, contra quod testes fuerunt producti, præsumitur scilicet volente ipso consanguineo, non fuisse impeditum successum.
- Delictum perpetrasse dicitur, qui alius inuentus ante potuit occurrere nec prohibuit, præsumitur n. consensu.
- Domini delicto serui consensisse præsumitur, quando appareat de scientia ipsius ex coniectura, etiamsi agatur de alio memento.
- Domini si ad aures famuli quid secretū dixit, & deinde statim inimicus ipsius domini veritatem occidit, mandatio ipsius statim præsumitur.
- Delictum commissum à seruo improbo & nequam præsumitur voluntate ipsius domini conuentionem.
- Fortum à seruo conuentionem præsumitur consensu domini commissum, si ipse seruus sit improbus & nequam.
- Non ponitur tamen dominus eadem pena, quæ plebendum est seruo, sed mitius, & aliter iudicium, num. 19.
- Causæ & nauta tenentur pro delictis seruorum ac famulorum suorum.
- Seruus iudicij si minatus sit ei, contra quem index dominus ipsum tulit sententiam, ne appellet, præsumitur consensu ipsius domini minus inuoluisse.

- 82 Magister et tutor de delicto familiae & officialium inferu, quibus consensum prelatum esse presumuntur.
83 Filius, seruus, vel quisque alius, quando patris, domini vel alterius consensu delictum commisit, quod magis datum fuisse iudicari debet, quam si ipse delictum fecerit, non sua fuit.

1 **M**agna adeo est iuris infirmitas, quod nemo delinquere praesumitur, vt etiam si falsicius seruus delictum commiserit, non praesumitur tamen commississe voluntate domini.
2 Et propterea dominus teneatur si solummodo praestare seruus pronox. l. si de noxa. et. Ita in specie praesumptionem hanc probauit Alciatus in l. ad de praesump. reg. 3 praesump. 40. numer. 1. Eiusdem opinionis fuerunt Felius in cap. i. in principio. numer. 3. ff. de iure iur. qui in iure voca. et. vt eximat. Idem in l. ad de praesump. et. in l. de populo. & si quis ipse dicitur, numer. 1. et. ff. de operi noui nuntia. post in re velum B. ma. & Alexand. ibid. Affilius de off. 12. numer. 2. Ludouicus Carreterius in tractatu criminali, §. homicidii, numer. 39. Traque in tractu de nobilitate, q. 23. numer. 9. & in tractu de iure primogen. q. 37. numer. 25. & Petrus Placatus lib. 1. Epitoma delictorum c. 14. numer. 2. Et eandem traditionem ego ipse affirmari in cons. 53. numer. 12. Quae quid sententia, praeter commemoratas rationes, satis probatur in c. Petrus, de homicid. Et propterea tacet ad illa ratio, quod praesumptio est dominum ignorare quae a seruo geruntur, vt scribitur leg. i. in qua praesulatus i. q. 4. Alexand. in cons. 53. numer. 1. Boer. q. 277. numer. 3. & Ripa in tractu de peste, in tit. de remedijs ad consuetudinem vbertatem. 135. Et rursum confert, quod lex de ipsi seruus tanquam personis vilibus suspiciatur [Suspensa] (inquit Cuius Tacitus in libr. 14. annalium.) fuerunt maioribus nobis ingenis feruor, etiam cum in agris aut domibus nascerentur, charitatemque dominorum acciperent.) Hinc prouerbium [tot nos habere hostes.] (Scribit Seneca in Epist. 47. [Quot seruos.] Quocirca Imp. in l. 3. de libertu & seruus libru, dixerit recipere nequitiam seruili ingenij. Quod ergo admittit seruus sua nequitia, non domini praesumitur admisisse.
3 Extenditur primo hanc praesump. vt locum etiam habeat in libero homine, qui nec ipse praesumitur deliquisse voluntate & consensu patris. Ita Baldus in l. 1. ff. de iure iur. qui in iure voca. et. vt eximat. & ibidem Iason numer. 3. idem Baldus in l. 1. in i. notat. ff. de noxa. causa agitur, quod seruus est Alciatus in d. praesump. 40. n. Et his accedit Ludou. Bolog. in auth. baba. nu. 22. C. de nescio pro patre. cum dicit, Scholasticum non teneri pro delicto famuli, cum is suo consensu deliquisse non praesumatur.
4 Extenditur secundo, vt procedat etiam in filio, qui non praesumitur deliquisse voluntate & consensu patris. Ita Imo. in c. cion ad sedem de rescriptis. Baldus in l. ad inuidiam. C. quid metus causa, in l. 1. in cuius in fi. si per vend. & in l. 1. C. si quis cumq. pred. patet. Cur Sen. in d. cons. 41. super process. col. 1. qui idem esse censuit, in sanguine coniunctio & affine.
5 Extenditur tertio, vt procedat etiam si collocatus est seruus, cum domino, vel filius cum patre, & illi annuerunt: praesumitur potius quod dederint consilium quam quod mandauerint committi delictum. Ita egregie Arretius in l. si quis milis baba. §. sed quid si mandauit, numer. 11. ff. de acq. hered. Et idem quando filius, vel seruus dixit, se velle aliquem occidere, & pater, vel dominus tacuit. Nam & tunc nolente le dicitur committi homicidium. Ita Felius in d. c. Petrus nu. 3. de homicid. Idem est quando ipse pater, vel seruus aliquibus verbis enutiatius annuit. Ita Iaf. in l. 1. n. 32. C. de seruus fug.
6 Declaratur primo, vt locum non habeat hanc praesump. illis in casibus in quibus consensus generaliter praesumitur, sicuti quando dominus consultus de delicto committendo, videns illud committi, tacuit: Nam tunc praesumitur iure consensum commissum, & Petrus de homicid. vel Felius numer. 4. & cap. Matthieu de sumo. Idem quando delictum habuit causam continuam & successiuam, quod dominus potuit verisimiliter occurrere, vt probat c. consuetum, in l. 1. vbi Abbas, nu. 3. de testib. ac idem Abbas, in c. causam, nu. 19. et. in l. 1. contra, quia contra testes fuerat producti, presumi factam volente ipso consanguineo tunc modo fuisse impeditam facta consanguineo illius, dixit quod testes fuerat producti, presumi factam volente ipso consanguineo tunc modo fuisse impeditam successe finium. Et Abbas, in c. causam, nu. 19. de iure iur. 3. col. 4. ver. de praesump. et. C. de apocha post lib. 10. Baldus in l. 1. infra. C. si quis cumq. traditum potest. Felius in d. c. Petrus, nu. 4. de homicid. qui eundem aliquot similes conuenit. Alex. in cons. 69. numer. 4. lib. 2. Placatus lib. 1. capitulo de delicto c. 14. numer. 1. vers. aut sumus in dabo. Idem est quando actui momentaneo potuit occurrere, atque ita prohibere delictum committi [Cuius] prohibere potuit, & non prohibuit, culpa non caret, atque ita praesumitur commissum. Praesump.

senfisse. Ita Felius in d. c. Petrus, nu. 6. de homicid. post Baldum in c. verus, in d. de dolo & contum. Et illas est secutus Placatus in d. c. 14. n. 4. ad finem accedunt Fran. Marcinus q. 423. numer. 2. & numer. 6. part. 1. Curt. Sen. in cons. 41. super process. col. 2. & Osafum de off. 10. n. 7. Idem est quando apparet delictum committi ex aliquibus alijs coniecturis. Nam & tunc etiam si agatur de actu momentaneo: attamen praesumitur id factum ex voluntate & consensu domini: vt puta si dominus dixit seruus, fac vt aliquid noui audias: & deinde inimicus ipsius domini interficiatur. Ita Bar. & alij in l. si quis milis baba. §. iussus, ff. de acq. hered. Baldus in l. 2. col. 3. C. de seruus Iaf. in l. 1. n. 28. C. de seruus fugiens & Petrus Placatus lib. 1. epitoma delictorum c. 14. numer. 6. Vel si dominus ad suos famuli secreto aliquid dixit, & deinde statim inimicus ipsius domini reperitur occisus. Nam tunc id praesumitur factum de voluntate domini. Ita Bar. in l. si ventri. §. vlt. ff. de primi. cred. & Baldus in l. multum, col. 2. C. si quis alteri, vel sibi filius in d. c. Petrus nu. 3. vers. si quis etiam Placatus in d. c. 14. numer. 3. & 6. & Alciatus in d. praesump. 40. n. 2. Et accedit quod post Baldum in l. cum sententiam C. de interlo. cum ind. dixit Neuius in l. 2. sylvia mpt. n. 66. secretam allocationem ad aures parere suspicionem.

Declaratur secundo, vt locum non habeat hanc praesump. quando alius seruus vel famulus esset homines improbi, vilis conditionis, & nequam: Nam tunc delicta ab eis commissi praesumitur consensu domini perpetrata. Ita Card. in clemens in agro, §. porro in a. notat. de statu mona. Felius in d. cap. Petrus nu. 7. de homicid. Decius in l. 2. numer. 3. C. de pactis Francis Marci in d. q. 423. numer. 1. per A. Alciatus in d. praesump. 40. numer. 2. vers. 2. limita. & in premissis, §. sententiam, numer. 34. de verbis signific. Placatus in d. c. 14. numer. 3. & Cra. in cons. 53. n. 16. Atque ita intelligi ac declarari potest Alexan. in cons. 49. nu. 5. l. 2. cum respondit, iustum a seruo commissum praesumitur voluntate & consensu domini: intelligitur sane Alexan. loqui de seruus alius nequam & improbus. Ita etiam intelligi possunt Barb. in cons. 23. col. antepen. l. 3. & Marfilinus consilio 3. numer. 1. Et eandem declarationem ego secutus sum in cons. 53. numer. 26. Quae quidem satis probatur ex l. vltim. §. seruorum, ff. nauis, caupo. stabul. et. l. vltim. C. de abigels, & clem. in agro, §. porro. de statu mona. De his loquitur Cic. in ad. 3. in Verrem, cum aduersus Verrem dicebat. [Comites illi tui delicti manibus erant tunc: praefecti verberibus, melle acenis, aruspices, praecones, manes erant tunc: vt quique te maxime cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat, tua maxime manus tua putabatur, cohors tota illa tua, quae pluri mali. Sic illi dedit, quam si centum cohortes fugitiuorum fuissent, tua inde controuersia fuit, quidquid ab horum quopiam captum esset, tu in modo tibi datum, sed tua manu numeratum iudicare necesse est.]

Hac Cicero, et idem paulo post. [Primum omnium opus tanta dedit, vt eos nobiscum educemus, qui noltrae famae, capitis, consulat. Deinde si in hominibus eligendis nos spes amicitiae sefellerit, vt vindicemus: nobis faciamus, semper ita viuamus, vt rationem reddendam nobis arbitremur.]

Hac ille. Et alquanto post. [Sed tu, cum & tuos amicos in prouinciam quasi in praedam inuicias, ac cum illis, ac per eos praedabare, & eos in condemnatione annulis aureis donabis, non staturabas tibi non solum de te, sed etiam de illorum pacis rationem esse reddendam.]

Ceterum scribit Alciatus in d. praesump. 40. ver. non videtur tamen, & c. dominum in hoc in casu non puniri eade penna, quae plectendus est seruus delicti initio, arbitrio iudicis. Quod de rescriptis, in l. 2. de arbitris iudicis, causa 345. Et rescriptis inferitur, Causas & natus teneri pro delictis seruorum ac famulorum suorum, ex quo voluntate dominorum deliquisse praesumuntur. l. si quis cumq. stab. & scribit Alciatus praedicta in loco, sic declarat responsum in d. de accusa, in cons. 2. & Iaf. in l. 1. numer. 4. C. de seruus fugit.

Declaratur tertio, vt locum non habeat hanc praesump. quod solum agitur de alio excusando, vt puta si is, contra quem lata fuit sententia, non appellauit, asserendo, se non appellare ob id, quod filius ipsius iudicis ei minati sunt, vel conuenerunt appellantis, timore incutere. Hoc in casu quod ad excusandum hunc non appellantem praesumitur quod illatus ille merus a seruus fuerit mandatus & consensu iudicis illatus. Ita in specie declarat serui Felius in d. c. Petrus, n. 4. vers. si solus testis de homicid. & Alciatus in d. praesump. 40. n. 3. vers. 4. limita. ex sententia Bar. in l. 1. §. vlt. ff. quid vi aut clam. Et istius seruus fuit Arretius in cons. de testib. & Gram. de test. n. 11.

Declaratur quarto, vt locum non habeat in familia & seruus officialium ac magistratum, si id delinquerit in ipso officio, cui prepositi

unt, ipse dominus teneat, cum praefumatur eo volente & mandante deliquisse, l. 9. familia, ff. de public. & vellet l. 1. de iur. p. ff. de vi & vi. m. a. & probat l. 1. in prin. ff. de iur. iud. & capone feruit Feli. in d. c. Petrus, m. 1. de homic. quem secutus est alii. in d. praesum. 20. in fi. 2. quibus non recessus in l. 2. de arbitray iudicium, & c. c. 245. n. 3. Hinc autem declarationem multis modis subdebat ipse Felin. praeviat in loco, cuius traditiones nunc non prosequor.

Hoc vnum etiam ad huius tractationis perfectionem adiciam, quod quando vel filius, vel servus, vel alter quilibet consilio patris domini, vel alterius delictum commisit, praesumptio est, quod nisi datum fuisset consilium illud, delictum non perpetrasset. Ita post alios scripsit Feli. in c. 1. nu. 13. vers. verum autem de officio de l. & Dec. in d. cons. in prin. n. 9. de reg. iur. quo tamen loci ait Decius, quod coniecturis & praesumptionibus probari potest, quod imò is, qui deliquit, erat facturus absque consilio illo. Id quod scripsit & idem Feli. in d. c. 1. n. 11. vers. facit quid, & ibidem Dec. n. 10. vers. & notandum est, etiam de reg. & idem Feli. in c. 1. sunt dignum, vers. verum autem de homic. & alios refert, & sequitur Didac. in clem. 2. p. 2. g. 2. nu. 1. vers. non vero dubio de homic.

PRAESVMPT. XXVIII.

Servi & vasalli, quando praesumantur simulati vel non excusentur poena S. C. Syllaniani, vel amissionis feudi.

SYMMARIA.

1. Servi, qui non assensu domino auxilium, dum occiderit, graue crimen committere dicuntur, quod S. C. Syllan. coercetur, faciente, vt quaffronibus & tormentis subiiciantur.
2. Eodem S. C. sancitum fuit, ipsos seruos excusari, quando verè & nō simulati & auxilium domino ferre, non potuerunt, n. 2.
3. Et quando sim. late opem non desisse praesumatur, nu. 3. & si q. ubi quid dicitur graue, significet.
4. Intellectus l. 1. §. excusantur ff. ad S. C. Syllan. manum vbi declaratur nonnulla verba Vlpia. male ab Accursio & alijs perpefa, num. 3. Intellectus l. 1. §. ff. comm.
5. Seruus simulati & fidei opem ferre domino, cum fingit se aliquid facere, & reuera nihil facit.
6. Idem quando simulati moribus & egreditur nō ne auxilium domini ferat, num. 7.
7. Vasalli, qui tenentur opem ferre domino in bello non excusantur, si cū potuerunt, auxilium non attulerunt.
8. Vasallus & seruus dicuntur opem tulisse domino nō solum quando seruauerunt ipsum dominum verum & quando seruauerunt quicquid potuerunt vt seruauerunt & descendunt.
9. Considerati, qui tenentur opem ferre confederati, s. n. dicuntur auxilium praestitisse, si fecerunt quicquid potuerunt, vt eo adiuuati essent.
10. Seruus dicitur in auxilium domini fecisse quicquid potuit si clamauit, vt ad auxilium eueniret vicinis, vel terris, & gressoribus, vel turbam conuocauit.
11. Seruus tenetur antepone re salutem domini suae propriae.
12. Seruus differt a vasallo in hoc, quod a vasallo non tenetur praeferre domini salutem propriae.
13. Vasallus excusatur, nec feudum amittit, si vel opem non tulit domino vel eum deseruit, vt p. propriae salutis eo deseruit.
14. Idem si metui amissionis bonorum partes domini deseruit, & eius hostem fecit, in c. 1. n. 15.

DISSERAMVS tunc de seruis, qui aduersus dominorum personas deliquerunt, non afferendo eis auxilium, dum occiderent. Est enim graue hoc crimen quod coercere voluit S. C. Syllaniani. dum statuit, vt quaffronibus & tormētis subiiciantur, & si sceleris conijci repertur, supplicio de ipsi sūmendum est l. 1. §. si pater, §. quid ergo, l. cum dominus ff. ad S. Syllan. de his quibus vt indige.

Ceterum tunc eodem S. C. sancitum fuit, hos seruos excusandos esse, quando verè & non simulati auxilium domini ferre non potuerunt, l. 1. §. excusantur ff. de iur. iud. simulati autem opem non detulisse coniecturis deiecit: licuti responsum illud in hac sententiam annotauit Ign. ibid. n. 1. Et responsi verba facit clara haec iunt.

[Excusantur autem serui, qui auxilium tulerunt sine dolo ma-

lo. Nā si finxit se quis auxilium ferre, vel dicitur graue tulit, nihil hoc commentū ei proderit.] Hae Vlp. qui illis verbis, [finxit se quis auxilium ferre,] significauit, seruum nullum penitus auxilium tulisse, tum, & fingat vulnerare homicidam, & porruisset, vel tenuisset, & tamen nihil egit. Et idem est, quid seruos defendit dominū, sed perfunctorie, hoc est, leuiter & simulati sicuti significat verba hae, [vel dicitur graue tulit,] quae subiungit Vlp. & quae legenda sunt non autē, dicitis, vel iudicis, vt male Accursius & alij multi legunt. Est enim dicitur graue aliquid facere, perfunctorie facere, hoc est, vt defugis quo munere videatur, & (vt planius dicam) per simulationem. Ita locum hunc recte ex l. alij Taur. ubi l. i. §. consulti nunquā satis laudati sententia interpretatur est eruditiss. Ant. August. in l. 2. emendationi in iur. c. 2. qui sic pariter explicauerunt [responsum illud Calij in l. 1. §. ff. comm. mod.] cuius verba hae sunt [Sape etiam ad hoc commentum pecuniae.] vt dicitur gratia numerationis loco intercedunt.] Hae Caius. Laly & Augustinus interpretatiōes probant. lo. Cor. ff. lib. 4. miscella. iur. p. 1. c. 1. Laly & Augustinus suppresum non minus Duer in L. iur. iudicium, §. dolo malo, ff. de p. c. d. c. 1. in l. 1. §. si pater, amiserit. 47. & Franc. Hotomanus in commentarijs, verborū iur. in verbo, dicitur simulati ergo & ficti opem ferre seruos domino, cum ostendit se aliquid facere & tamen re vera nihil facit.

Est enim hoc commentum quoddam, vt subiungit ipse Vlpia. Id est, quoddam fictio & simulatio, quae prodele seruo non debet, iuxta l. 2. c. de fidei. iur. & iure huius fiscal. Et consert. l. si pater, §. de p. c. d. c. 1. in l. 1. §. excusantur, num. 9.

Est etiam coniectura denegare defensionem, quando seruus simulati aggritudine & morbum ne auxilium domino ferret, iuxta l. 1. ovis delictum, §. excusatoris, ff. de iur. iur. Vbi verba. Sed & caligatus, qui & metu hostium languorem simulauit, idem habetur in l. i. §. si opem de furto & aliter ceterae ad rem iur. iud. l. 1. §. excusantur, num. 4.

His intelligimus, non excusari vasallos, qui tenentur opem ferre domino in bello, si re vera, cum potuerint auxilium non attulerunt, sed ficti potius & simulati: quemadmodum si pater, iur. iud. in l. 1. §. non fortis, §. liberos ff. de cond. iud. & Ign. in d. §. excusantur, num. 30.

Et dicitur tunc seruus ac vasallus opem tulisse domino, nō solum quando seruauit dominum: verum etiam quando fecit quicquid potuit, vt seruaret & defenderet, & si dominus deinde interfectus fuit, l. 1. §. excusantur, vers. tulisse autem. Quo loci Ign. num. 9. ad finem scripsit ex sententia Angeli & Bonam. confederatos, qui tenentur opem ferre confederatis, fatis dicitur auxilium praestitisse, si fecerit ut quicquid potuerunt, vt eis adiumento essent.

Et seruus dicitur tunc in auxilium domini fecisse quicquid potuit, si clamauit, vt ad auxilium eueniret vicinos, ut credit aggressores, aut si turbam conuocauit. Ita Vlp. in d. ver. tulisse, qui est tunc libenter, [aut si corpus suum obicit, vel alias corpore suo auxilium tulit.] Atque ita debet tunc seruus antepone re salutem domini propriae, si cū statim apertus subiungit idem Vlpia. ibi. [Quod si vulnerati sint serui, cum protegerent dominum] dicendum est parci eis debere.

Et in hoc differt seruus a vasallo: Non enim vasallus tenetur antepone domini salutem propriae, c. 2. in prin. Quibus modo feudū amittit, & ibidem l. i. §. ff. de iur. iud. c. 1. n. 1. Et ibidem manifestum est, id eo excusatur vasallus, & feudum non amittit, si vel opem non tulit domino, vel eum deseruit, vt propriae salutis confulere. Id quod etiam scripsit Ruin. in conf. 23. n. 8. Brunn. in conf. 8. n. 5. Parli. in conf. n. 20. lib. 1. Crau. in conf. n. 14. & Gramma. in de off. 12. nu. 17. & in conf. 13. nu. 20. in criminalibus Qui quidem dixerit, tunc excusari vasallum, si metui amissionis bonorum partes domini deseruit, & eius hostem fecit, est.

PRAESVMPT. XXX.

Res furto subtrahita, quando apud aliquem reperitur, an is furtum commisisse praesumatur, tam vt sit locus poenae furti, quam vt domino res ipsa restituatur.

SYMMARIA.

1. Res furto subtrahita si reperitur apud aliquem, an praesumatur is furtum commisisse, num. seq.

Quid

Quid si reperitur apud eum, quem non constat adhuc esse probatam famam vel non & agitur de indicenda pona ipsa criminis, non est ut ex hoc sufficiens praesumptio, sed sola quadam suspicio, num. 2.

Et hoc sufficiens dicitur si sit nominat, & quomodo habuit, vel iurati se idem non cog. off. c. 1. num. 3.

Res furtiva reperitur apud virum probum & bonae conditionis & famae, cessat omnis suspicio, quod ipse illam subtraxerit.

Magistratus recipiens rem furto subtraham, praesumitur bona & laudabili mente id fecisse.

Res furtiva reperitur apud virum male conditionis & famae, adeo magna contra eum insurgit praesumptio, vt totius loci esse possit. Quando autem agitur de indicenda pona facti ordinaria, praesumptio non insurgit adeo vixens, sed sufficit ad condemnandum, num. 7.

Secum nisi concurrant alia coniectura, quod solum in consuetudine recepte sunt, vel res furtivae expertae est in loco secreto ipsius domus, quia locus erit pona, num. 8.

Et multae aliae coniecturae ibid. enumerantur.

Res furtiva reperitur apud aliquem qui ipsam emerit & ambigitur de sola ipsius re restitutione, an in praesumatur furti participare, & teneatur ad restitutionem.

Emptor rei furtivae non teneatur ad restitutionem, debet diligenter perscrutari conditionem venditoris.

Et id multo magis, quando emit modico pretio, num. 12.

Indas fameratus super rebus alienis tenetur eas restituere proprio domino nullo eis restituto pretio, etiam si ignorat vestes illas esse alienas.

Emptor rei furtivae tenetur ab restitutione illius, etiam si fuisse praestitum, quod caso quo reperitur esse non venditoris sed alterius, intendit eum emisse nomine vestis domini. Contra, n. 15. & male.

Diffingit, vt, num. 16.

Protestatio licet admittatur contra praesumptionem in ius & de iure, quando tamen ea se habet legi facile scriptae sit, sic est.

Emptor rei furtivae facit bona fidei, & praestator si velle non emere rem furtivam, excusat, etiam si res deinde pereat.

Emptor rei furtivae tenetur saltem ad restitutionem affirmationis ipsius, quando rem vel auisset eam, vel res ipsa esset eximilia, vel aliter vendita.

Intelligit, vt, num. 19.

Idem quando tempore emptionis fuisse in bona fide, num. 20.

Idem si d. emptor fallat restitutione rei vero domino, curat et ab eo si celli actiones, quia est subconsultum, vt recuperet pretium & venditor, num. 21.

Emptor rei furtivae tenetur ad restitutionem vero domino nullo recepto pretio, etiam si emerit ipsam in modum.

Nundina sunt iura, & libera in eo contrahi potest.

Intelligit quod ad accessum & recessum, & ne qua aliqua in eis molestia afficiatur: non sunt tamen privilegia, vt mercator non debeat caute negotiari, n. 24.

Statutum, quod emens rem alienam in mundum non teneatur eam restituere, non valet.

Emptor rei furtivae recuperat pretium a vero domino, quando rem ipsam redemit ab hostibus vel latronibus exterius.

Crisit enim in eo suspicio quid fuerit percepti furti, vel quid fuerit negligens imperitiosus ad custodiam venditoris, num. 27.

Omes recuperant a lupo ceptas, tunc eas restituere vero domino, itaque furtum committit.

Emptor rei furtivae praesumitur recuperare debet a vero domino, quando d. pretium numeratum ab ipso emptore versum est in utilitatem domini ipsius.

Idem in emptore bona conditionis & famae, in quo praesumitur bona fidei, num. 30.

Domino res furto subtrahit & restituit pretium emptori bona fidei, non potest postea amplius illud condere, atq. ab illo repetere.

Servus si pignori aut indas fameratus vellet domini, & dominus soluat ipsi indas pretium numerat autem servus non potest ipse dominum amplius illud repetere.

Et nunquam si fameratus praesumatur fuisse, servum illum pignori dedisse ex illam sine consensu domini, n. 33. & seq.

Fiunt scienter recepti & ponitur pona furtiva in dubio auctori fisci.

Indas fameratus si bene concussus et participat, vt possit rei furtivae sub pignori vel venditis venire, donec per veros domos pretium restituatur, non tenetur ad restitutionem, & cessat d. suspicio. l. incivilem, C. de furtis.

Non habent auctorem locum in huiusmodi privilegia, quando ipsi indas alienos. Praesumptio.

scitur rem esse al. eam, num. 36.

Nec habent locum d. privilegia contra clericos, num. 37.

Nec contra scholares, quoniam servus & famuli eorum vestes aut libros pignori dant vel vendunt ipsi indas, num. 38.

Statutum vel privilegium regnans de furtis litum non ligat externos.

Scholares dicuntur externi, et in dubio nec censentur domicilium intrasse, nisi per decem annos ibi habitaverint.

Imo nec ultra decem annos, si non habent animam ibi habitandam, num. 41.

Et hoc etiam si statum vellet solatari haberi pro civitate, quia intelligitur quo ad sibi vilis, num. 42.

ILLAE ipse praesumptiones quibus diximus, hominem praesumi bonum, praesumi non deliquisse, efficiunt, vt etiam dicamus, quod si res furtiva reperitur apud aliquem, non praesumitur, si furto illam subtraxit: & arguitur a furti crimen commisit, quomodo ex nostris multis, quos statim referam, & crispiorum. Verum quia contrarii iuris est hac disputatio, & interpretes nostri satis perplexi eam explicarunt, ea propter aliquot casus constituto atq. distinguo.

Primus est casus, cum res furtiva reperitur apud eum, quem non collat adhuc, an sit vir probate vite & famae vel non & agitur de indicenda pona ipsa criminis furti. Hoc in casu non oritur ex hoc fultionis praesumptio, sed sola quidam suspicio. Ita intelligitur, l. incivilem, C. de furtis. Et hac suspicionem appellat simplicem hominis praesumptionem lo. Andreæ in addit. ad Spec. tit. de praesumptio, §. species, num. 5. in verbo, in praedictis concordat. Atque ita declarari & intelligi possunt glossi. Bar. Bald. & Calir. in d. l. incivilem, cum dixerunt, quod fides furtiva reperitur apud aliquem, non praesumitur eam subtraxisse. Loquuntur ij de praesumptione, non autem de sola suspitione. Ita etiam loquitur Alcia. in tract. de praesumptio, reg. 4. praesumptio, 29. n. 1. et in specie d. l. incivilem, esse locum coniecturam scripti Bal. in l. mon hoc, in §. Crude legit. quem servus est. Dec. in conf. 93. num. 37. lib. 2. Hac autem suspicio diluitur, si ille nominat a quo rem habuit, vel si iurat se illum non cognoscere. Ita Aug. in Arim. in addit. ad Aug. de maleficiis in verbo, & velle eam casum, num. 9. & Boer. in q. 165.

Secundus est casus, cum res furtiva reperitur apud virum probum & bonae conditionis & famae. Hoc in casu cessat omnis suspicio. Ita gl. & Dec. in d. l. incivilem, C. de furtis, Baldus & Salic. in l. vii. ff. de hered. insti. Marfil. in l. quia famam, num. 16. ff. de falsis, & in sing. 392. & idem in pract. criminali §. diligenter, num. 96. la. Novellus in tract. maleficiorum, in tit. ad defensionem, m. 149. Tyrac. in tract. de pona legum, & causa, 51. n. 121. Rolan. in conf. 5. num. 41. lib. 2. & Dec. in conf. 93. n. 81. lib. 2. qui similis comprobavit. Illa enim qualitas bonae famae & probitatis diluit omnem suspicionem: furti possi alios respondere. Cras. in conf. 85. num. 12. & Gramma. in conf. 31. num. 12. in criminalibus. Et huc facit quod respondit Bald. in conf. 494. si crediderit, quid monera, col. vlt. ver. de tertia inposicione. Cui dixit, laudatam recipiente rem furto subtraham, praesumi, id bona & laudabili mente fecisse. Et Baldus fecit ut sit Tyrac. in tract. de pona legum, causa 28. num. 2.

Tertius est casus, quando f. is, apud quem reperta est res furtiva, sit vir male conditionis & famae: tunc adeo magna insurgit contra eum praesumptio, vt locus esse possit torturae. Ita Bar. in l. vii. num. 3. versum quid res furtiva, ff. de quest. quae emelligit & declarat aut ab Angel. in l. incivilem, C. de furtis, Aug. Arc. in tract. maleficiorum in verbo, & velle eam casum, n. 28. & viderem Angel. Arim. in addit. Marfil. in sing. 392. Gramma. in conf. 14. n. 1. in criminalibus. Rolan. in l. vlt. in conf. 5. num. 38. lib. 1. & Florent. in l. si quando, num. 82. c. unde vi. Dissentiat autem hac opinione solus Dec. in d. conf. 93. n. 35. lib. 2. qui exemplis probat contrarium veritas, sed mea opinione, non fatis exempla convenienti casui nostro, in quo sic suspensus est homo male famae.

Quartus est casus, quando res furtiva reperta est apud virum male conditionis & famae, & agitur de indicenda ipsa pona furti ordinaria. Hoc in casu praesumptio non insurgit tam vixens ex hoc actu, vt sufficiat ad condemnandum. Ita in anse f. de iur. Alie. in d. l. incivilem, n. 3. C. de furtis, & viderem Tale. quos fecit ut Aug. Arim. in addit. ad Angelum de maleficiis in verbo, & velle eam casum, n. 28. Intelligit tamen Alb. nisi concurrant aliae coiecturae, vt puta, quod ille consuevit recipere furtis: vel quia res hac furtiva reperta fuit in aliquo loco secreto domus illius. Et si Aug. Arim. in pract. in loco aliter & male intellexit Albericum ipsum, Possunt hic addi aliae coniecturae ex Bar. & Bald. in d. l. incivilem in §. quos pro-

ec, qui pignori accepit res furta: attamen idem est (inquit Alciat.) in emptore: sicut et ad emptorem extendunt interpretis con-
 34 ibi: et illa accedunt Rul. in conf. 22. rol. 1. lib. 4. & Rol. in conf. 4. §. 1. q. 4. lib. 1. et huius declarationis ea est ratio, quia dominus si lucendo pretium videtur tacite facere, et rem illam dedisse illi pignoranti, vt eam pignori daret. Quae sane presumptio fimitur in fauorem eius, qui bonafide mutauit: sicut ait Alciat. pro alio. si sciens.

Ceterum ambigit praecitato in loco Alciat. nunquid fenerator ille praefatur scilicet, feruum illum pignori dedisse rem illam sine consensu domini? ait Alciat. scilicet, feneratorum illum praefati scire, quia debuit fenerator perferuari conditionem ferui. an pignoratit mandato domini, vel quomodo, iuxta d. l. qui cum alio de reg. iur. 1. Differt tamen videtur Roman. in conf. 473. §. 1. Argulino Ariminen. in add. ad Angelum Are. in trañ. de maleficiis in verbo. Et ressem calisthem. num. 28. Roland. in conf. 45. num. 16. lib. 1.

Cum fenerator, receptante furem scienter puniri poena fur-
 35 ti & dicunt, quod in dubio non praefatur quod si scienter receptauerit. Et in specie magis idem de re furta respondens, Gramm. in conf. 37. nu. 22. lib. 1. Conciliari possunt haec opiniones, vt scilicet Alciat. loquatur de ea persona, quae verisimiliter apparere pignoratit rem alienam, vt est in seruo, qui vestes nobiles pignori dat. Ceteri vero loquuntur de eo, qui rerum dominus videri potest. Vel & secundo conciliari sic possunt: vt Alciat. sententia procedat quod ad solam ipsam rei constitutionem alii verò quod ad poenam corporalem, vel aliam ordinariam fur-
 36 ti.

Declaratur quinto vt non procedat haec sententia, quando statu-
 37 rum, vel consuetudo, vel priuilegia altere dicantur: sicut Iudeis feneratoribus, passim & cetera sunt priuilegia a principibus, vt possint res furta sibi pignora, vel venditas retinere, donec per veros dominos pretium reddatur. Quorum sane priuilegium meminere per multi, quos statim commemorabo. Hoc itaq; in casu cessat dispositio. d. l. in ciuilem. C. de furis, vt tradunt Abbas in c. quoniam clericus, nu. 9. de foro. compe. 10. de dona. in conf. 70. Crenet. in sing. 31. Pone Iudas, &c. Dec. in c. 1. de ver. et ubi. num. 12. de except. Marfilium reg. 13. Voluit, Alciat. in trañ. de praesum. reg. 3. praesum. 29. vt §. 1. de clarat. Petr. Rebuff. in trañ. de priuilegiis Scholarium. priuileg. 115.

Hac tamen priuilegia locum non habent quando Iudei sciūt
 38 rem esse alienam: Nam nunc dicuntur furtum committere, ex d. l. ferui ciuilem. §. de condi. iudic. sic in specie declarat Ang. in conf. 70. Vbi ait: Alciat. loc. praedictus pro Iudeo, quem citat. Marquardus in trañ. de Iudeis par. 1. c. 1. num. 18.

Præterea non habent locum haec ipsa priuilegia cōtra clericos.
 39 Ita Abbas & Alciat. praecitato in loco. Idem scripsit Marfil. in d. sing. 13. & Marquardus in d. c. 1. num. 18. Et rursus non habet locum haec priuilegia cōtra Scholares, quorum ferui, & famuli, si eorū liberos & vestes pignori dant, vel vendunt his Iudeis, tenentur Iudei restituere, nullo recepto pretio. Ita scribit Crenet. in d. sing. 81. Alciat. vbi supra, qui eisdem opinionem commemorat ad Paulum Picum. Idem quoq; affirmant Rebuff. in trañ. de priuilegiis Scholarium. priuileg. 115. Marquardus in d. c. 1. ad finem.

Et huius pollemae declarationis ratio ea est, quod statutum, vel priuilegium respiciens defensor litium non
 40 ligat externos, l. 1. C. de penitus. Trinit. & sile cathol. Atqui Scholares dicuntur exteri: cum in dubio contraxisse non dicantur domicilium, nisi per decennium habitauerint, l. 2. C. de incolis. lib. 10. Imò nec vltra decennium, si non habent animum ibi habitandi, vt scri-
 41 bunt Abbas in c. 1. de parochijs. Bar. in L. q. 1. num. 1. de l. 3. Alex. in l. quidam cum filium, de ver. obli. Lud. Balg. in aut. habita. num. 127. C. ne filius pro patre. Quae sententia habet locum etiam si statutum vellet Scholares haberi pro ciuibus: sicut cautum est statuto vniuersitatis Scholarum huius Gymnasij Parauini. Nam intelligitur statu-
 42 tum, vt illi habeantur pro ciuibus quo ad sibi villa. Ita Bar. in l. 3. §. si emancipatus. ff. de bon. poss. contra tab. l. 1. in l. si vobis, C. de testa. moli. Ripa. l. 1. nu. 7. de l. 1. & Alciat. in d. praesum. 29. quibus accedit Rebuff. in trañ. de priuilegiis Scholarium. priuileg. 126. & Huetius Lucius in trañ. de priuilegiis Scholarium. priuileg. 9.

PRAESVMP. XXX.

Furtum quando in re inuenta, vel pro derelicto ha-
 bita commissum praesumatur: & quando cen-
 1 sasur habitata pro derelicto.

SYMMARIA.

1 Furtum aut & quando in re inuenta, vel pro derelicto habitata commissum praesumatur.

Menoch. Praesumpt.

2 Rem inuentam, quae nunquam fuit in alio loco boni fidei lapsi & ge-
 3 mia quae in litore maris inueniuntur, eis verò non praesumitur furti
 4 commissio dicitur.

5 Inuenta in litore maris sunt primo accipit.

6 Rem inuentam, quae aliquando fuit in loco alieno, nunc autem reu-
 7 reperitur eum sit, furtum non dicitur committere, nomen §. q.

8 Theaurum verò & proprie est pecunia ab ignotis dominis supra boni-
 9 memorem reposita, quae sit sit eius quae eam inuenit, quod non
 10 potest esse alterius ab eis, eius consensu.

11 Theaurum non dicitur, quod vel in luri causa, vel in metu, custodiendi
 12 quod sub terra condidit, & eius inuentor dicitur furtum com-
 13 mittere.

14 Theauri inuentor si inuenit illud non in loco proprio, sed alio, tenetur
 15 dare dimidiam domus fundi, & hoc si casu inuenit: si vero data ope-
 16 ra inuenit, totum domino fundi tenetur restituere.

17 Si vero arte magica inuenit etiam in fundo proprio, Casari & filio
 18 restituere debet, ibid. Quid si in loco sacro relictus sit inuentum,
 19 num. 3. & ibi de pecunia recondita vel luri, vel metu, vel custodia
 20 causa.

21 Rem inuentam, quae & nunc est in dominio alicuius, & dominum inue-
 22 niri potest si libellum proposuit, in quo ostendat se per alium restitue-
 23 re, furtum nullo modo commissio dicitur. Et sunt haec leg. Roma-
 24 norum, vt re inuenta & libellum proponeret, ibid.

25 Idem quando ipse inuentor deponit rem apud iudicem, nu. 10. vel apud
 26 Episcopum num. 11.

27 Et id lege Langeobardorum sanctum fuit, ibid.

28 Et idem mos est apud Gallios, ibid.

29 Rei inuentor aliene praesumit libellum, quo notum faciat se rem inue-
 30 nisse, & perit pretium inuentum, furtum non dicitur committere & si-
 31 cec male faciat quo ad illud pretium.

32 Rei inuentor, cuius dominum inueniri potest, si credens illud habitasse
 33 pro derelicto libellum non proposuit, furti solutus non caret.

34 Nec eius assertio nisi fluctans, quod scilicet eam accepit animo
 35 furandi, etiam si iurauerit, num. 1.

36 Rem inuentam, quam pro habilitate credit habitam fuisse pro derelicto
 37 ab ipso domino, etiam si non proposuit libellum, excusatur a furore, et
 38 iam in foro constituta.

39 Res quomodo praesumatur habitata pro derelicto.

40 Nas fragrum passim prope litum, si res saltum, praesumitur eo animo
 41 iactasse vt recuperaret: sicut si procul a terra.

42 Intellectus Valsus, §. si statum ex nave §. ff. de furt.

43 Diu. o. plerumq; exponitur pro interitum.

44 Rem inuentam sciens eam non esse habitam pro derelicto, si non resti-
 45 tuit, furtum committit: & quomodo scire id possit: sicut §. q. 1. notat.

C O N G R V S hic est locus, vt differamus quando praesuma-
 1 tur committi furtum in re inuenta. Ego hac in tractatione
 2 aliquot casus distinguam, quod ex exitum eam totis red-
 3 di posse latius planam & manifestam.

Primus est casus, quando † quis inuenit rem, quae nunquam
 4 fuit in alicuius bonis, sicut lapilli & gemmae, quae reperitur
 5 in litore maris. Hoc in casu nec verè nec minus presumptio cō-
 6 mittitur furtum. Ita tenet Bald. in l. 1. col. 1. vers. 3. quentor, ff. de re-
 7 rati. d. 1. si hoc admittit passim Theologi auctores, D. Thomas 1. 2. q. 66. art. 1. & ibidem Caieta. D. Antonius in secunda parte §. summa. r. 1. c. 1. §. 2. A. gelus Calusius & Syluester Prius in summa, in verbo inuen-
 8 ta, num. 1. & tunc etiam in cap. §. quid inuenit, 1. 4. q. 5. qui eiusdem sen-
 9 tentiae auctor est Alex. andr. de Alex. Idem scripsit Dulas. in c. peccatum,
 10 in tertio par. §. 1. col. 2. Et ratio est manifesti, quia haec in maris li-
 11 tore inuenta, sunt primo occupantis, §. item Lepidi in off. de verbor. d. 1. Nec cuiquam effecta praesumuntur, vt inquit Bald. praecitato
 12 in loco.

Secundus est casus, quando † quis inuenit rem, quae aliquando
 3 fuit in bonis alicuius, sed nunc non reperitur eius fur, quo longi-
 4 temporis cursu: exempli est in thesauro. Est sane † the-
 5 saurus verè & proprie pecunia ab ignotis dominis furta bonitatis
 6 memoriam reposita, leg. namque in nuda §. Theaurus est de acquir. r. d. dom. quo loci Paulus scribit in hac verba: Theaurus est quid-
 7 dam vetus depositio pecuniae, cuius non extat memoria, vt iam
 8 dominum non habeat scire enim sit eius, qui inuenit quod non al-
 9 terius fit. Alioqui si quis aliquid vel luri causa, vel metu, vel cu-
 10 stodia condiderit sub terra, non est thesaurus, cuius etiam furtum
 11 fit. Hanc Paulus: quoniam locum vnde accegit explicat Alciat. lib. 7. p. 1. p. 1. §. 1. furtum ergo in thesauro verè non committitur, sicut
 12 dicitur sent. A. in d. §. thesaurus, & comendat Theologi auctores, D. Thom.

Thomas 2.2. q. 96. art. 3. d. dicit in 2. par. sua summe, tit. 1. cap. 15. §. 2. Turres emat in d. c. si quis inuenerit, q. 4. a. Sylvest. Prior, in summa in verbo, inuentum, & Conar. in peccatum. par. 3. §. 2. col. 1. de reg. iur. in 6.

Ita tenet I. thesauri inuentor si thesaurum non in loco proprio, sed in alieno, casu furti, fortuito inuenit, tenetur dimidium dare domino fundi, si vero data opera inuenit, totum domini fundi restituunt: si vero arte magica inuenit etiam in fundo proprio, Cessari & sicco restituere debet, nemo. C. de male. & mathem. & l. uacua. C. de thesaur. lib. 1. Et dist. hac ab omnino recepta est in §. thesauri, in iussu de verbi dicitur. Et in §. loci, ff. de iure iur. & admittit, ut memorat i. sacra Theologiae Doct. Cum vero in loco sacro religio sine inuentor est thesaurus, distinguendum pariter est: si in loco sacro vel religioso proprio tamen, ipsius inuentoris efficitur, ita sicut in iussu in §. thesauri, in iussu de verbi dicitur. Si vero inuenitur est thesaurus in loco religioso, vel sacro, qui inuentoris non sit, dimidia inuentoris est, altera fisci. Ita intelligi debet Callistratus in l. 3. §. si in loco §. de iure fisci. Quam quidem interpretationem probat Claudius Caudine in l. d. §. thesauri. Fran. Cinnia. lib. 3. commenta. 1015. c. 1. & Ludo. Charod. lib. versu. iur. c. 1. etiam ad finem prope. Ab his tamen dissentit Didacus in d. c. peccatum. par. 3. §. vltimo. Quod itaq; diximus vna cum Paulo in d. c. eumque mala. §. thesauri. Iurum non committi in inuenio thesauri, sic est accipiendum, ut intelligamus quo ad eum, qui thesaurum repositus: si tamen consideramus eum cui portio assignatur thesauri, iuxta distinctionem quam fecimus, acquirenda est, furtum ita committi in eo potest, sicuti & ceteris in rebus inuentis: cum sciat inuentor portionem illam sociis suam non esse, sed illi ex lege dispositione restituenda. Furtum ergo committit, nisi ipsi focio rem faciat manifestam, et in specie affirmari d. Thomas, Rich. d. & alij, quos probant Sylvest. in iussu in verbo, inuenta. c. 1. Novera in manuali c. 17. n. 177. & idem ego ipse respondi in consil. lib. 9. reddito pro D. Asago. Iohannem dillixit atq; consilium tunc casus, quorū primus est, quando constat thesaurum non esse pectus vel lucra causa, vel metus, vel custodit recent. Iam. Hoc sane casu inuentor furtū committit, nisi restituat, d. §. thesauri. Ratione esse dixi, quia dominium semper remanet apud eum, qui recondidit, & ideo ei, vel heredibus datur rei vendicatio. I. tutore. ff. de rei vendic. Secundus est casus, quando pecunia obtinet nomen thesauri: & est inuenta non in loco inuentoris sed alterius, quo casu dimidia debetur ipsi domino fundi, altera iure potius, vni. a. in §. c. de thesaur. lib. 1. & §. thesauri, §. si de rebus d. iussu. Hoc sane casu, si inuentor non tradit dimidia illi domino o fundi, furtum committit, ut diximus supra, & in specie idem affirmat Sylvest. in summa, in verbo inuenta. inu. 1. post D. Thomas & Rich. d. Tertius est casus, quando thesaurus fuit inuentus ab ipso met fundi domino. Hoc casu thesaurus totus est ipsius inuentoris, d. l. c. de thesauri, lib. 1. & §. thesauri, iussu de verbi dicitur. & ob id ipse inuentor non committit furtum: cum nil habeat, quod alteri restituere teneatur. Ita loquitur Paulus in d. l. n. quāvis. §. thesauri, ff. de acquir. rer. dom. Cum dixit, thesaurum fieri eius, qui eum inuenit, intelligitur qui inuenit suo proprio in fundis illi domini responsus sunt interpretati Doct. supra congesti: & si alteri diceremus, necesse esset fateri, hoc Pauli responsū fuisse correctum a Leone & Iustiniano. praeterea in locis, quod dicendum non est, l. praecipuum. C. de appell.

9 Tertius est casus, cum I quis inuenit rem, quae & nunc est in dominio alicuius, & dominus reperiri non potest, & si inuentor repropouit libellū, quod notum facit Ite inuenisse & paratū esse eam restituere domino. lex hac Romanis fuit, ut rei inuenite libellum proponeret: Quae etiam lex & apud Iudaeos sancta fuit auctore Iosepho in lib. 4. antiq. Iudaeorum, cum verba haec sunt. [Si quis aurum & argentum in via inuenit, & querat eum, qui perdidit per praxonem, indicato loco, in quo inuenit reddatque ei, sciens non esse bonum ex alieno domo luctum facere.] Haec enim ille. Hoc itaque in casu nullo modo praesumitur commissum furtum. Ita probat I. falsus, §. qui alienum. vers. silent pleriq; ff. de furti. & ibidem a notariis Bar. & reliquis, & apertum Franc. Arret. in l. inuenitum, §. quod ex naufragio colunt. vers. in dubio autem, ff. de acq. poss. Idem I est, quando inuentor rem ipsam inuentam deponit apud iudicem: sicut lege Lombardorum sanctū fuit, ut memini in d. §. qui alienum. Ex similibus extat apud Gallos consuetudo: omnia quidem memineri Io. Fabri in §. vlt. in i. ff. de rebus disp. & Cassane in consensu, Burgundica rub. 1. §. 1. Idem est quando res a inuenta, apud Episcopum deponitur, ut tractat Alex. in l. rem qua nobis, n. 16. ff. de acq. poss. Ego idem affirmarem, quando apud alium quemvis deposita res fuit, modo ita factum sit, vt n.

rum sit quibuscunque, faciliq; sit rei dominum posse scire rem fuisse inuentam ab inuentore illo, eamq; sibi recuperare licere.

12 Extenditur hic I casus, ut procedat etiam quando inuentor eo in libello, quo notum facit Ite rem inuenisse, peteret pretium inuentoris, quod Graci appellant Menytrum, & eruditè explicat Budaeus in annot. ad §. qui alienum. Nam & si quoad pretium illud inuentoris male pect, vt rectè censuit Paulus in d. §. qui alienum. vers. solet, & ibidem annotator gloss. Bartol. & reliquis: atamē quo ad furti suspitionem certum est, quod eam euitat: ex quo manifestum facit, rem inuenisse. Id quod omnes ibidem censervnt.

13 Quartus est casus, cum I quis inuenit rem, cuius dominus inueniri potest, & inuentor ille iure non credit, rem illam habitam fuisse pro derelicta & nullum libellum proposuit, quo significaret, rem inuenisse. Hoc sane casu praesumitur furtum. Ita probat d. I. falsus, §. qui alienum. vers. silent pleriq; ff. de furti, & ceteri c. si quod inuenit, l. c. §. 3. & in specie amovant Arret. in d. §. quod si quis naufragio col. 1. vers. in dubio autem. Et vere praesumptio est aduersus iurē inuentorem, quia si habuisset animum non committendi furtum, facile ei fuisset proponere libellum. Et propterea I non est fundamēt eius assertioni etiam iurata, quod scilicet eam acceperit animo non furandic quo ei repugnat praedicta praesumptio, iuxta doctrinam Bartol. in linter omnia §. recte colunt. ff. de furti, qua auclor & Arret. in d. §. quod si quis naufragio, optime probatur in d. §. qui alienum.

15 Quintus ac vltimus I nunc est casus, cum quis inuenit rem, quā probabiliter credit habitam fuisse pro derelicta ab ipso domino. Hoc in casu, etiam si nullum proposuit libellum rei inuenta significatum, atamen non praesumitur commissum furtum. Ita probat d. I. falsus, §. qui alienum, vers. si quis furti, ff. de furti, & ibidem Bart. num. 4. & apertum Arret. in d. inter tuum, §. quod si quis naufragio col. 1. ff. de acq. poss. Et huius sententiae est et ratio, quod cum inuentor probabiliter coequeat credat, rem nullius esse, eam ita sibi acquirat, ut alteri restituere non teneatur, d. §. qui alienum, & in iussu coequeat idem admittit D. Thomas in 2.2. q. 62. art. 3. vlt. Castran. & D. Antonius in summa in 2. par. tit. 1. c. 15. §. 2. & Conar. in peccatum, par. 3. §. 1. col. 1.

16 Ceterum non levis I est dubitatio, quomodo praesumatur res habitā pro derelicta. Existimant Accur. in l. 2. §. vlt. ff. ad l. Rhod. de iactu. Bartol. in d. §. qui naufragio, quod ibi fecit Iust. Falsus. Imola & Alex. ita esse distinguendum. Aut res projicitur in mare, non adhibita aliqua diligentia, vt si projicit librum apertum: Et tunc dicitur habitā pro derelicta. Aut librum clausus, & cetera illius, & alia similia diligenter vult esse: Et tunc non praesumatur habuisse pro derelicta. Hanc distinctionem consuevit Arret. in d. §. quod ex naufragio col. 1. vers. id de Dilecto. Distinguit Ipe Arretinus res casus. Quorum primus est, quando naufragium fit in flumine, sicut in flumine, leuande nauis causa iactatur: Hoc casu non praesumitur res habitā pro derelicta; ex quo a communiter accidentibus recuperari res solet. Ita probat I. Pompeius, in praes. de acq. poss.

17 Secundus est casus, quando naufragiū contingit in mari, sed nō multum longē a littore. Hoc etiam in casu non praesumitur habitā pro derelicta. Ita Arret. interpretat l. 2. §. vlt. & l. qui leuand. ff. ad legem Rhod. de iactu, & l. quatuordecim, §. vlt. ff. de acq. rer. domi. Quam quidem interpretationē suppleo Ar. nomine probat I. & Fran. Conna. lib. 3. commenta. 2. iur. c. 3. nu. 3. & Petrus Peck. in d. l. qui leuand. & ut quancumque verbis iurist. consultorum nō admodū conuenire videatur hac explanatio, ratio tamē ipsa funderet esse huius casus doctrinam cum nemo sit, qui non credit probabiliter, eiq; prope litus maris naufragium fecit, quin eo animo iactet, vt illa recuperet. Tertius est casus, ex traditione Ar. Conar. & Peck. cū medio in mari bene procul a terra iactus sit. Hoc in casu praesumitur res habitā pro derelicta. Ita interpretat Iust. in l. 1. §. vlt. §. si iactet ex nauis, ff. de furti. Quo loci Vlpia. dixit, eum, qui in mari abiicit, pleriq; derelinquēdi animo id facere. Pleriq; exponunt Conna. & Peckius, interdū vt ille sit lenis, quod inter dū, aliquid is, qui medio in mari abiicit, derelinquēdi animo abiicit. Regulariter enim quī in mari naufragiū timet, nō abiicit derelinquēdi animo. Illa itaq; idcirco, plerumq; sit, propter incedi I furti & apud Ciceronē in lib. 2. de inuentione. [Formita lumbi inquit Cicerō] quae plerumq; non semper eueniunt, id est, quo interdū. I ego apu nostros obseruē diuotionem, plerumq; loco dictiois, interdū, poni quēdam alium in §. sed isti in i. de off. & ibi dem amovant Arret. de i. c. & Conar. num. 21. Haec dist. in iussu coequeat quidem

quidem quo ad incertis personam: sed non fuit ex ea explicatur, quomodo inuenit id scire possit, ut furto excoletur. Quocirca vna cum Vlpiano ind. §. si actum. dicendum. 3. a. t. inuenitor scit non esse habitum pro derelicto: & tunc furtum committit. Scit autem vel certo, ut si eadem in nauis nauis audiret projectum, ita proterit, ita abijcere, ut si quando saluus ipse erit, saluque rei, eam vellet recuperare: vel etiam scit præsumptiue, ut cum videt naufragium, vel in flumine, vel in mari propè litus fieri. Aut verò inuenitor ille ignorat quo animo abijctis rem ed abiecit, & tunc si in litore maris, vel in mari ipso eam inuenit, furtum non committit, cum in dubio præsumentum sit, hunc exaltasse rem illam pro derelicta habitam fuisse domino, id quod si quis inquit l'apian in d. l. 6. §. si actum. vers. quod si potius simpli-
6117.

PRÆSUMPTIO XXXI.

Furtum rei custode præsumi commissum.

V M A R I A.

- 1 Furtum præsuntur commissum ab ipso rei custode ob malā eius custodiam, & potest ut torqueri, ut furem indicet. Secus si in custodiendo diligentiam adhibuit, quam vnu q'vis, diligens poterit. adhuc, & quando more solito custodit. m. 2.
- 2 Cuius rei subacta, cessatum de ipso furto si ante. n. 3. & oserat sua familia erat, nunc autem post furtum caput impendere pecunia suam. præsuntur furtum commississe. Declaratur id non procedere in mercatore, qui ob negotiationes aliquādo plus solito impendit. n. 4.
- 3 Nec procedit id in vobis bonae conditionis & fame. ibid.
- 4 Cuius moneta, accusatum de furto, si iam impendit in metum similem illi, qui fuit subacta, oritur contra eum præsumptio furti. Declaratur id supra in mercatore id non procedere. ibid.
- 5 Accusatum de furto, si alius pecunia data est alteri deferenda, si per inuoloca & insoluita, inquit accusatus præsuntur. Idem quando prater morem receptus domo fugiuit, cum esset familiaris in ea domo. n. 7.
- 6 Idem quando visus est domum exire cum fardello sub veste vel pallio. numero 8.
- 7 Secus si erat vir bonae conditionis & fame. n. 9.
- 8 Furtum præsuntur in commissis, qui visus est nocturno tempore exire domum, in qua commissum fuit furtum.
- 9 Lex male præsunt contra eum, qui tempore nocturno ambulat.
- 10 Furtum detegitur & sumitur indicium a formis pedis accusati de ipso furto: non est autem sufficiens indicium ad torquem.
- 11 Furtum commissum in præsuntur, cuius vel vestis, vel telum, vel quid simile reperitur, erant in loco commissi furti. Idem quando reperta est sola ad speciem domus commissi furti, quae sine sola visa est prius in domo ipsius accusati. n. 14.
- 12 Non est tamen sufficiens indicium ad torquem. ibid.
- 13 Accusatus de furto in dolo confessor, quando rei subacta ad se retineat, testatur committit & non alteri. Idem si reperitur est aliquod instrumentum aptum ad derobandum, & constat esse ipsius accusati. n. 16.
- 14 Furtum in præsuntur commissis, apud quem clauis adulterina ad aperiendum hostium domus reperta fuit.
- 15 In vicinis criminibus tenetur: Idem de alio damno dato, vel homicidio. Hinc in malis Italia locis sanctum est, damnum in oppido, castra, & villa datum, esse referendum a vicinis. n. 19.
- 16 Villatenetur rependere damnum ex incendio in ipsa villa commissi, si incendiarum prope non de derunt: & quare. Tenetur etiam commendare & si rependere damnum ex furto illatum numero 21.
- 17 Vicini tenentur de damno illato v' cino, si sunt bonae conditionis & fame. Idem quando indicitur vel committitur constat damnum fuisse commissum ab alio quam a vicinis. n. 23. & cessat statuti dispositio de damno referendo ad vicinos. ibid.
- 18 In clara non est opus coniectura.
- 19 Vicini si tempore commissi furti vel damni erant abijcti, nulla præsumptio est contra ipsos, qui furtum commissi erant, & si non tenentur de damno.
- 20 Praeter praesentem tenetur exsistente maiori, et principis in suis dam-

re eius decessit, seu si pater erat absens, quando alter si a ter offendit ipsum principem.

26 Vicini non tenentur de damno illato, quando damnum vel furtum fuit commissum nullo tempore & a multis, quibus vicinis resistere non poterant.

CONVENIT hoc loco, ut disceramus de alijs coniecturis & præsumptionibus, quae circa furtum commissum versantur, a quibus l'apianatur perpetratur. Et inter alias coniecturas.

Prima haec virgens est, quod præsuntur commissum ab ipso rei custode ob malam eius custodiam. Ita scribunt gl. in l. si qui domum. §. Imperator. ff. locati. Bar. in l. 1. in primis. off. prof. r. gl. qui dixit quod, quando noctis tempore fuit commissum furtum, torqueri possunt custodes, ut furem indicent. Idem affirmant Capell. in conf. 18. m. 23. & 24. in crimini. qui ait vnu cum Bar. non requiri aliud indicium, idem conferunt Dec. in conf. 37. m. 6. & M. Ant. Blanc. in trakt. de indic. m. 22. Verum August. Arim. in add. ad Angel. de malef. in verbo, etiam vestem calestem. n. 17. requirit, quod custodisse sit visus conditionis vel male fame, alias locus non erit torqueri. Hae autem coniectura & præsumptio cessat, quando ipse custos adhibuit in custodiendo eam diligentiam quam vnuquisque diligens parfamilias adhibuisset, & quando more solito custodit. Ita respondit Decius in conf. 373. m. 7. & 8.

Secunda est coniectura, t & præsumptio, quando probatur accusatus de furto iam antea fuisse inopem, & onerata familia inuult, & tamen post furtum commissum cepisse impendere magnam pecuniam summam. Nam tunc sumitur coniectura, quod commiserit illud furtum. Ita Bart. in l. vlt. m. 3. ff. de quest. B. d. in l. commentum. C. de episc. & cler. Bar. in tr. de indic. & tort. par. 1. q. 3. principis. vers. item aliud Pars. in conf. 16. m. 36. lib. 4. Blanc. in tr. de indic. m. 29. a. 12. lac. Nouel. in praed. crim. in ad. de furtis. rub. in indicia pro ex d. d. m. n. 116. qui declarat ut non procedat in mercatore, qui ob negotiationes aliquando plus solito impendit & numerant. Ita quoque declarat, non procedere in viro bonae conditionis & fame.

Tertia est coniectura, t & præsumptio, quando iste accusatus iam impendit monetam similem illi, quae subacta fuit. Ita Aug. in l. mulier. C. de quest. Bar. loco prope citato, & Pars. in conf. 113. m. 32. & quidem Pars. in d. conf. 113. m. 33. declarat non procedere in mercatore, qui quoties vendit & emit.

Quarta coniectura t & præsumptio est, quando accusatus ille, cui pecunia aliqua data est alteri deferenda, visus est ire per loca insolita & inuia: Nam tunc præsuntur iussit per illa loca, ut facile posset & facillius, vel crumena pecuniarum aliquam summam educere & furari: Ita respondit Pars. in conf. 113. m. 22. vers. prima est lib. 4. simile est, quod dicimus, eum, qui non recta via, sed per loca deuia, & insolita iter facit, præsumi velle fraudem committere. Ita tradunt multis quos congecit supra hoc lib. in praesent. 3.

Quinta est coniectura t & præsumptio, quando accusatus iste peiororem recessit de domo furtiue cum esset familiaris in ea domo. Ita gl. in §. si verò. in auth. de exhib. rei. & respondit Pars. in d. conf. 116. m. 34. lib. 4.

Sexta est coniectura t & præsumptio, quando accusatus ille visus est exire domum cum fardello (ut vulgo appellat) sub veste vel pallio: Nam inde oritur præsumptio, quod ipse rem illa subtraxerit. Ita Ang. in l. 2. de quest. & M. Ant. Blanc. in tr. de indic. m. 218. qui scribit esse indicium vrgens ad torquem. Et subiungit, hoc t indicium cessare, cum ille, qui eulxit domum, erat vir probus & bonae conditionis ac fame. Et idem tradit Platan in l. signatus. m. 38. C. vnde vi.

Septima est coniectura t & indicium, quando visus est exire noctis tempore de domo illam quae commissum fuit furtum: Ita in spec. in script. em. relictus Blanc. in d. trakt. de indic. m. 219. & Platan in spec. m. 89. Nam lex t male præsunt contra eum, qui tempore noctis ambulat. Ita gl. in l. si furem. ff. ad leg. Corn. de ficiat.

Octaua est coniectura, t & indicium sumitur t forma pedis huius accusati de furto. Ita Albert. in l. 2. de re. v. q. d. & Blanc. in d. trakt. de indic. & tortura. m. 126. qui tamen dicit, non esse sufficiens indicium ad torquem.

Nona coniectura t & indicium ducitur ex eo, quod res aliqua huius accusati reperta fuit in loco commissi furti, ut si eius vellis, telum, vel quid simile. Ita Blanc. in spec. m. 227. ex sententia Ciceronis. lib. 2. ad Herennium. ubi de casu acrietatis agitur.

Decima coniectura t & indicium oritur ex shala reperta ad speculam domus, in qua fuit commissum furtum, quae sane shala visa

¶ In domo alicuius. Ita Paris Puteus intrat. de fideiactu. in verbo, *auscultat dilato tati*. & cum eo Blanc. in d. tra. de iudicijs. in fin. qui tamen dicitur, non esse indicium sufficiens ad torturam. Et alios in *hanc sententiam* recenset Plot. in l. si quando. nu. 18. c. vnde vi.

¶ Vnde cum est coniectura l. i. indicium, quando res furto subtrahat aderebat commodum huius accusator tantum, & non alteri. Nam tunc ab eo subtrahat præsumitur: puta si subtrahat fuerint aliqua instrumenta contractus, vel testamenti, quæ contra illum accusatum contrafacta fuerant. Ita Bart. in l. vltim. num. 5. ff. de q. Blancum in d. ar. alit. de iudicijs. num. 42. & Plot. in l. si quando. nu. 18. c. vnde vi.

¶ Duodecima est coniectura, quando l. repertum est aliquod instrumentum aptum ad derobandum, vt de scarpello, quo domus effossa fuit, vt respondit Marfil. in conf. 1. mu. 6. cum dicitur, quod si repertum est scarpellum apud domum personam, & cõstat scarpellum esse Maxij, is præsumitur perdidisse & derobasse domum. Ita diximus supra l. b. i. quæst. ... in medio. quod is præsumitur occidisse, cuius gladius repertus fuit apud occisum: sic l. i. & aliquando respondit, præsumendum fuisse illum commisisse furtum, apud quem claves adulterinæ ad aperendum domum & osillum reperte sunt.

¶ Decimatercia est l. coniectura, quæ sumitur à vicinitate & cõuersione. Nam furtum præsumitur factum à vicinis. Idem de alio damno dato, vel homicidio, sicut scripsit Bart. in l. dominum heredesque locati. in l. si a. §. vlt. ff. de fundo instruto instrumentis, l. leg. a. in l. 2. ff. de vi publ. Socin. sen. in conf. 5. a. nu. 12. lib. 3. Tiraquell. in tract. de penæ legum. c. c. c. 23. nu. 1. Blanc. in tract. de iudicijs. num. 412. & Plotus in l. si quando. num. 887. c. vnde vi. & cõserunt quæ scripsit supra l. b. i. q. 9. nu. 69.

¶ Hinc l. in multis Italia locis sancitum est eorum statutus, damnum in oppido, castro, & villa datum, esse refarcidum à vicinis, quippe præsumitur, incolas ipsos dampnum illud dedisse. Ita sanè extat statutum Brixiæ 116. in crimin. ad. rubr. Qualiter communis teneatur ad restitutionem de dampno dato. Et statutum hoc refert & commemorat Calcan. in conf. 39. qui respondit, villam teneri rependere dampnum ex incendio ipsi in villa commissio: si incendiarium pro noxa non dederunt. Cùm vt ille ait ibi. num. 2.) alioquin præsumatur ab ipsis incolis immisum fuisse ignem. Et finali in casu respondit ipse Calcan. in conf. 63. cui ibidem tribus subsequentibus consilij plures ipsius atque celebres iurisperiti subscripserunt. Et illos secutus Grammat. in conf. 22. in criminal. qui simile statutum Neapolitanum recenset. Extat & simile statutum Vicentiæ sub rub. de dampno dato, cuius quidem meminit Capolla in conf. 18. in criminal.

¶ Quo loci respondit, quod l. villa tenetur emendare, sicque rependere dampnum ex furto illatum. ¶ Et huius statuti eam esse rationem inter multas, dicit, quia furtum præsumitur ab illis vicinis, sicque incolis factum. Ita Capolla in d. conf. 8. num. 23. quem secutus est Parisius in conf. 51. num. 7. lib. 4. Extat & simile statutum Papie in criminal. sub rubr. de penæ communi terrarum territorij Papie ibi habitantium. c. c. Et hunc Italiz morem esse testatur & ille Philosophorum princeps Aristoteles libro aduocabulum consultato. cap. 79. cuius verba & Græco in Latino conuersa hæc sunt.

[Ex Italia vnum esse adusque Celtas, Gallos & Caltiberos Heracleam vocatam, in qua Græci & indigine trāsēantes ab incolis obferantur, ne quid eis forte malum accidat: Nam & ipeenas pendunt dampnumque lege fariunt, in quorum finibus datum fuerit.]

¶ Declaratur primò hæc l. præsumptio, vt locum non habeat in his vicinis, qui frugi honestas, probateque vite sunt. Nam in his cessat omnis mala præsumptio & suspicio. Ita Bald. in l. i. in fin. c. locati. Alex. ad Bart. in l. 2. ff. de vi publ. l. fupson. in l. a. in d. vltim. num. 42. ff. de iure iuran. afflicti in Constitut. Sicilie, incipit, in quæstionibus. col. vlt. & Tyrac. in tract. de penæ legum. c. c. c. 23. in fine.

¶ Declaratur secundo, vt locum non habeat hæc coniectura & præsumptio, quando constat alijs coniecturis & indicijs furti vel aliud dampnum commissum fuisse ab alio quam à vicinis. Hoc sanè casu cessat suspicio contra ipsos vicinos: & cessat illa dispositio statuti, de dampno reficiendo à vicinis, vel incolis loci. Ita respondit Rom. in conf. 7. num. 1. Nam in claris l. opus non est coniecturis. Lant. ille. §. cum in verbis. de lega. tortio.

¶ Declaratur tertio, vt l. locum non habeat coniectura hæc cõtra vicinos illos & Incolas, qui eo tempore commissi furti, vel damni erant absentes: Hoc sanè casu nulla præsumptio extat aduersus hos absentes: & consequenter non tenentur rependere dampnum, seu non tenentur concurrere cum alijs vicinis & inco-

lis, qui eo tempore in vicinia & loco erant. Ita tradit Alberic. in tract. statutorum. in 2. part. q. 68. & q. 73. quem secutus est Decius in conf. 84. col. 4. qui simili in casu respondit, quod etsi frater pro fratre effundente Principis sui maiestatem teneatur, sic dicant de reo & constitutione ipsius Principis, attamen non teneatur frater, qui absens erat, quādo aliter frater offendit ipsum Principem: atque ita Decius declarat decretum Duci Mediolani.

¶ Declaratur quarto, l. vt non procedat hæc coniectura & statum, quando dampnum & furtum commissum fuit noctis tempore & à multis vicinis vicini & incolæ loci resistere non potuerunt. Ita Bart. in l. inquit. nu. 2. ff. de iureiur. rursus & in l. 2. c. c. c. 23. in l. 1. col. 1. afflicti. in comment. ar. ad Co. stationes. Neapolis. rub. super inquisibilibus. num. 31. & Boerius in tractat. de seditione in i. præsuppositis, numero 2.

PRÆSVMPPTIO XXXII.

Malus & nequam semel, quando semper malus, ac nequam præsumatur.

SVMARIA.

1. Malus, & nequam semel, semper malus, & nequam præsumitur.
2. Talis quæ bode præsumitur, qualis olim fuit.
3. Calumniatus semel in futurum calumniatur præsumitur.
4. Miles, qui semel male segesit in militia, præsumitur, quod in futurum male quoque segetes.
5. Malum semper è malo præsumitur, sicut bonum è bono.
6. Negligens semel, præsumitur, quod in futurum semper erit negligens.
7. Scholares, qui negligenter student in iure canonico, præsumitur quod etiam negligenter student in iure civili.
8. Fidem qui semel non seruauit, præsumitur quod nec etiam in posterum sit eam obseruaturus.
9. De carcere qui semel aufugit, amplius relaxari non debet etiam dato fideiusso.
10. Homicidium qui semel commisit, præsumitur etiam eum occidisse, si inimici homicidia ignorat.
11. Inimicus semel adhuc præsumitur inimicus.
12. Perarius semel in posterum peiorare præsumitur, & sic reuocandi à iuramento præsumitur.
13. Falsarius semel semper in futurum præsumitur falsus.
14. Hereticus semel semper hereticus præsumitur.
15. Dolus semper præsumitur in eo, qui semel in dala versatus fuit.
16. Replusus ab electione ob vitium & crimen, amplius non est à dmit. n. d. quia vitium ad hoc præsumitur datur.
17. Præsumptio hæc, quod semel malum præsumitur, hominis præsumptio appellatur ab alter. verum autem dicitur præsumptio iuri.
18. Ex delicto commissio de presenti arguitur etiam in præteritum, nam
19. Vidua formatrix præsumitur etiam alia fuisse viuente marito. Contra. nu. 21. & seq.
20. Lex priuata vxorem dote ob commissum adulterium, extenditur etiam ad viduam quæ stuprum commisit.
21. Præsumptio non sufficit, vt aliquis damnetur de crimine, nisi aliud constet.
22. Mulier luxuriosa præsumitur & prodiga, cum vnum crimen deprehendat ab alia.
23. Malus semel præsumitur semper malus in eodem generi mali, vel illi similis, sicut in diuerso genere. Habet autem contra se suspensionem quædam, vt & malus in alijs diuersis malis, ob magnam conexitatem, quam habent inter se vitia. numero 25.
24. Degmata mala, sicut consueuerunt imponi vitam inducere, ita & vita peruersa degmata diuersi statem sapienter.
25. Heresim vnam qui semel abitur aut, si vnam deinde diuersa species laborat, relaxatio dicitur.
26. Hereses inter sece sunt diuersæ, habent tamen conexitatem quædam, vt vna ab altera dependere videtur.
27. V. afflicti, qui reuocant secretæ domini, præsumitur id fecisse, vt dampnum afferret domini.
28. Malus semel, si factus est probus, ab eo malo se diu abstinere saltem per triennium, cessat eum præsumptio, quod adhuc fuit malus in eodem genere mali.
29. Intellegi magis, nam penitenti em. regit. nu. 31.
30. Vel si co. fures sap. o. abstinere contigisse delinquendi in simili casu, & tamen se abstinent, non 32.

partem adferri solent & possunt, hic non expendo, quod locus iste non pollulat.

23 Extenditur i secundum, ut procedat etiam hac praesumptio in alio genere delicti, quod tamen connexitatem seu dependentiam quandam habet a primo, sicut dicimus, mulierem luxuriosam praesumimus etiam prodigam, ut scribitur *Felmo in cap. pastoralis. col. 3. de mulieris* & *Tirac in tractatu de legibus. num. 1. §. 1. in. 1. de text. ubi etiam gl. in 1. & mulieris ff. de curato foro.*

24 Declaratur primò hac praesumptio, ut intelligatur semel malus semper malus in eodem genere mali, vel illi in similes in diverso genere. Ita *Belusius ff. Alber. in omni modo. nu. 3. C. de inofficiis testam. in Bart. in l. Caput. ff. de statu. & in l. feni. §. si dem. ff. de accusat. Bald. & Imola in l. vi. ff. de heredi. inst. c. regie Alber. in l. cum modo nam. 1. C. de inofficiis testam. in Anchara in c. semel malus de reg. iur. in b. 10. de An. in c. cum p. diacanus de homicid. Lucas de Pena in l. quem admodum C. de regis & consil. in l. Felmo in cap. cum in iure peritum. in 2. de offi. delega. Mar. in consil. num. 9. & in praed. crimin. §. consilium. num. 6. & Alber. in tract. ad praesup. in reg. 2. praesumpt. 7. nu. 2. Gramma. in decis. 25. num. 7. qui tenet etiam Cassanum in consil. 38. col. 3. Illud*

25 vnum est huc advertendum, quod quia &c. hunc, qui fuit semel malus habere contra se aliquam suspicionem, ut malus sit in alijs diversis malis: ob magnam connexitatem quam habent vitia inter se invicem (sic Alciat.) probatur a fortiori ex c. si gens Anglorum. dist. 36. ubi ex vna specie delicti paterni praesumitur filij laboraturi pluribus & diversis delictis. *Qua de re infra p. a sumptione sequenti dicemus.* Huc pertinet quod scribit dicitur Chrysolostomus exponens illud Apostoli: Nolo vos ignorare, sicut i mala dogmata (ait sanctus ille vir) impuram inducere confueverunt vitam, ita & vitia perueris dogmatum perueritatem sapie parit. Huc etiam facit i simile, dicitur. Quis ille, qui semel ab iuratu vnae heresim: si desinens in aliam diuersae speciei laborat & incidit, relapsus dicitur: ob id quod hereses, i tametsi diuersae sint in specie, habent tamen inter se quandam connexitatem, ut vna ab altera pendere videatur. Ita relictæ opinione Alphonsi de Castro in lib. de iust. & iur. part. 1. c. 1. scripti Simancas in commentar. *Capitulum de iur. in l. 1. tit. 37. in c. 7.*

26 Est simile quod dicimus, quod i quando vassalus reuelauit secreta domini, praesumitur quod id fecerit, ut dampnum adferret domino, ex quo dampnum est annexum ipsi reuelationi, *qua de re dicemus i p. a p. i. l. 1. in c. 1. num. 2. quod mod. feud. aut.*

30 Declaratur i secundum, ut non procedat hac praesumptio, quando semel malus, factus est pro bubas ob malo fe de abstinens, saltem per triennium. Ita *p. Bart. in text. in b. ius autem nobis ver. nam ex scriptum in Anthen. de monachis, & ibidem Anglus. Idem scripsit i Salicetus in l. vltim. §. si fundum in l. qui satisfacti cog. & in l. si monachum ff. de iur. iur. testam. in v. exegre & copiat Alber. in d. l. omni modo. num. 3. C. de inofficiis testam. in consil. 26. Vt praemissa consulta. num. 6. Anton. Casterius in singulari in verbo praesumptio, incipit regula. quod semel malus. Barba. in cap. testimonium, ad finem de testib. Felmo in cap. cum deputatus. c. 1. de iud. in l. si prius sum. 42. post Bar. ibi num. 18. vers. quicquid opp. ff. de operi vni. num. 1. Gomez in regula centellaria. in praefatione ad regulam, de triennal. & in rem. Cussum. in consil. 60. num. 4. Alciat. in tract. de praesumpt. reg. 2. praesumpt. 7. num. 2. vers. de re iur. & ibi. in addit. ad Dynum in regula semel malus. de reg. iur. in 6. & Lat. Rol. in l. consil. 3. num. 3. & in c. 1. de iur. in 23.*

31 Hanc tamen i declarationem intelligit Alciat. praestitit in loco, quando quis, qui malus semel fuit, magnum aliquam poenitentiam egit: ut puta si religionem sit ingressus. Ita ille intelligit rextum, q. hinc autem nobis. in Authen. de monachis, vel quando i cōstator saepe contigisse occasionem delinquendi simili in casu: & tamen se abstinuit, ex sententia Iacobi Belusii, & regie Alber. in d. l. omni modo. nu. 3. C. de inofficiis testam. Ego etiam intelligo quando i si simpliciter poenituit facti, facta declaratione vel verbis vel facto ipso, fe poenire & sicuti scripserunt Bart. & Baldus in l. imperator. ex illa textu. C. de capiti. qui manifeste dixerunt, quod qui deliquit, post peractum poenitentiam & allecunt indulgentiam a facere debet, habetur perinde ac si non deliquisset. Et eo loco, Bart. scribit, inde factum i esse, ut testis feli per iurum, et si alius, ut diximus supra, non admittatur ad dicendum testimonium: atque i peracta poenitentia, admittitur. Quam traditionem probauit etiam Alciat. in decis. 37. num. 4. qua etiam vltus est, quod i peccator qui peccati poenitentiam egit, amplius peccator non dicitur, cap. ferrum. dist. 11. §. cum aq. ab eo citata. Hac tamen de illatione dubitauit Iafam. in arenam. num. 3. C. de inofficiis testam.

DE. PRAESUMPT.

Huc pertinet i quod docuit Bald. in l. si filium. C. de inofficiis testam. & post eum Fulg. in d. l. in arenam. num. 5. C. de inofficiis testam. quod licet mater meretrix non possit exheredare filium, attamen exheredat eam poterit, post i erroris emendationem.

Huc quoque facit quod i tradit idem Iafam in d. l. in arenam. nu. 6. ex sententia Specul. Butrij, Abbatis & Alex. quia ille communem rationem licet filia, qui in corpus filium peccauit, nec alius de danda i patri debeat: attamen perfecta poenitentia & alenda & dandam est. Huc etiam spectat quod tradit idem Iafam in d. l. in arenam. nu. 7. C. de inofficiis testam. post Alex. in l. 1. col. vlt. in d. l. in arenam. nu. 7. ff. de iur. matr. quod licet filius ob causam ingratiitudinis possit i patri exheredari: attamen poenitentia praestata amplius exheredari non poterit: cum ingratus esse desierit, & Curtius in in d. l. ad monendum. nu. 73. ff. de iur. matr. Imò scribit Iafam eadem l. in arenam. num. 1. quod si pater exheredat i filium ex iusta causa, & postea filius se reconciliat cum ipso patre, exheredatio censetur reuocata. Ita Iafam in c. si filius in l. 1. §. si filius ff. de adm. leg. Idem respondit Sacin. in in c. 1. §. 1. num. 2. lib. 2. qui eundem opinionem recepit etiam Marfil.

Huc etiam pertinet, i quod tradit idem Iafam in d. l. in arenam. nu. 9. vltimum, qui alioqui nō admittitur ad dicendum testimonium, peracta poenitentia admitti posse, ex sententia Baldi in l. rub. C. de iur. & in cap. pastoralis. col. vlt. de offi. delega. & Angeli in l. si scit. §. superuacuum ff. qui vitium pignori vel hypot. vel. idem affirmant i p. met. l. 1. in l. nam. 13. C. de eden.

Hac tamen declaratio i locum non habet quando ille sit delinquit. Nam tunc ex poenitentia non tollitur praesumptio malitiae. Ita Alciat. in l. omni modo. nu. 3. vers. si autem nulla. C. de inofficiis testam. ubi subiicit idem quando delinquit contra naturam. c. cetera vide apud eum.

Declaratur tertio, ut i non habeat locum hac praesumptio in delictis, quae solo ipso temporis cursu, & aetate alterantur: atque immutantur, sicuti vitium libidinis, quod etiam vehemens fuit in adolescentia: attamen extinctum praesumitur in senectute. Ita Bart. in d. l. si quis. §. si dem. nu. 7. ff. de accus. Felmo. in c. cum in iure peritum nu. 12. de offi. delega. Alciat. in tract. de praesumptio. ubi regula 2. praesumpt. 7. vers. tertia limitatur. & consert. cap. cum in iuuentute de praesumptio.

Declaratur quarto, i ut procedat hac praesumptio respectu futurorum. Nam qui alius delictum commisit, praesumitur quod in futurum simile sit perpetraturus, si id respectu praesentis hac praesumptio solum suspitionem facit. Ita Alciat. in d. reg. 2. praesumpt. 7. vers. quarto intelligi. ex sententia Iac. Belusii, & Alber. in l. omni modo. nu. 3. C. de inofficiis testam. & Salic. in l. vlt. col. pen. C. de quesi.

Ex his inferi idem Alciat. quod i notarius i dampnum est, ob instrumentum falso confectum: cetera ibi praeterita instrumentum falsa non praesumitur, & alii in futurum impediuntur. *Qua de re scripsi sup. in praesumpt. io. in 2. exten.*

Declaratur quinto, ut i non habeat locum hac praesumptio in crimine occulto. Nam tunc non praesumitur, quod i aliud simile delictum debeat perpetrare. Imò praesumitur de eo poenitentiam agere. Ita Alciat. in d. praesumpt. 7. in fine. post Belusii in d. l. omni modo. C. de inofficiis testam. & ibidem Alber. nu. 3. vers. si verò sup. Ex ratione adducti, quod semper in o. cultis accipimus interpretationem in optimam partem. si omni. a. 6. quesi. 1. & c. ex tunc, de testib. Qui autem sit effectus praesumptionis naturae de hac hominis malitia explicat Alber. in d. l. omni modo. nu. 7. C. de inofficiis testam.

PRAESUMPTIO XXXVIII.

Vitium paternum, quando & quomodo in filios praesumatur descendere atque continuare, accurate explicatur.

SUMMARIA.

1. Filius praesumitur eodem vitio laborare quo laborat pater eius. Si enim pater fuit accusatus, talis etiam praesumitur filius. in 2. Et si pater fuit iussu ducum partiali & seditionis, talis etiam filius esse videtur. in 3.
2. Et id eodem habet ratio in filij matris quam in filij patris ibid. & in 23.
3. Filium talis praesumitur, quod ipse pater fuit.
4. In criminibus quoque accusatus, ut testis in iustitia non filium patris criminis videtur sed & filij aliqui de eorum nocenda & gloriatur.

Idem

Idem in crimine haeresei. nu. 6.

Et redditur ratio. nu. 7.

Idem in si filii illegitimi & si pater. nu. 11.

8 Patres magis terrentur in personam filiorum, quam in propriam. & numeri 21.

9 Filii illegitimi praesumuntur etiam vitii laboraturi, quibus & eorum pater laborat. & quare.

10 Filium dicitur portio corporis patris sui.

12 Ne patres praesumuntur tales, quales aut ipsorum fuerunt, & eodem vitio censentur laborare.

Hinc patet, quia auiusque ob crimen laesae maiestatis, transsit etiam contra filium aut nepotem. nu. 13.

Idem in crimine haeresei. nu. 15.

14 Liberetum appellacione comprehenduntur & nepotes.

16 Crimen laesae maiest. commissum a patre, non solum nocet filijs eius nati poss. commissum delictum, verum & eui qui ante delictum nati erant, quia omnes praesumuntur eodem vitio laboraturi.

17 Filij nati antequam pater habitus fuisset haereticus, prius autem boni paterni sunt & nati poss. leg. Contra. nu. 21. sed minus recte, & confutatur opinio.

18 Ratio eadem vbi filij vel nati, idem iustitiae debet, & procedit id etiam in pernalibus.

19 Positio partialis extenditur ex mente disponentis, & colligitur mix ex ratione. nam.

20 Mens & ratio idem sunt.

21 Pater censetur magis delinque filios natos quam nasciturus.

22 Filij haereticorum, infantes esse dicuntur.

23 Constitutio favorabilis esse interpretanda a ita, ut in odium veteretur.

26 Filij & nepotes haereticorum ex decreto Bonifacii Pontificis non sunt admittendi ad officia & beneficia Ecclesiastica.

Intellige de his filijs, quorum parentes fuerunt pernicies in haeresei, & in ea decesserunt. nu. 27.

29 Crimen patris nocere filijs nascituris, non extem illi, qui tempore commissi criminis concepti fuerunt. l. 2. C. de lib. & eorum lib. cautum est.

Intellige. vt. nu. 31.

30 Libertate atheniensium ad ingratitudinem ad servitutem redigebantur.

31 Intelligitur l. 2. C. de liber. & eorum liber.

32 Peccata patris non imputantur filijs, quae post eorum natiuitatem parentis commiserunt.

Intellige de poena excommunicationis. nu. 34.

33 Filij nati ante haesim patris non debent eius criminis poena affici: nec sunt priuandi beneficijs Ecclesiasticis, quia iam tempore commissi criminis olimbebant.

Contra. nu. 35. & sop. nu. 17.

34 Intellectus sententiae D. Augustini translatae in c. non imputantur. l. 1. quasi. 4.

36 Filij nati ante dignitatem patris non consequuntur prerogativas & honores ipsius.

Contra & rectius. nu. 38.

37 Odia restringit & fauores ampliari oportet.

39 Patri macula filij, ante matris mortem praedicare debet, quin vi possit privilegium, quod vi poterat ex paterna dignitate ante crimen commissum.

40 Filij nati ante haereseim patris non puniuntur si tandem pater ad ecclesiam vniuersam redierit.

1 **S**UPERIORE praesumptione in declar. 7. attigit, praesumi filios laboratorem eodem vitio, quo laborabat pater. Imo alijs multis diuersis quae alicui, ob paternam malitiam creditur, c. si gens anglorum, dist. 38. quo dicitur, quod pater fuit incontinens, talis enim praesumitur filius, etiam inconstans, & infidus. Et post Jo. Andre. in c. semel malus de reg. iur. in 6 scribit Alias. in tract. de praesumpt. reg. praesumpt. 24.

2 Hinc dicitur, quod si pater fuit scismaticus, atque ita partialis & scismaticus, talis etiam praesumitur filius, ita respondit Gramma. in conf. 12. nu. 3. & in conf. 13. num. 2. post Ang. in l. fugitivus. C. de seru. fug. & Barla. in conf. 34. col. 1. nu. 12.

3 Et in summa i dicitur, quod filius talis praesumitur, qualis fuit pater. L. quod si filius. §. mancipia. ff. de adu. edicto. & scripsit supra lib. 1. q. 15. & preter D. de legi. communis ratio tradunt Gaudin. in tract. de iudicijs & totius sol. 2. vers. praesumptio eum M. Ant. Bland. in pract. crim. par. 1. nu. 36. & To arg. in tract. de poen. legum. & causa 31. nu. 46.

4 Et hinc i factum est, vt in grauissimis criminibus non solum pe-

ter criminis reus, sed & filij, alioqui de eo innocentes plebuntur, sicuti in crimine laesae maiestatis, in quo filius puniatur ob crimen hoc a patre perpetratum. l. quipsum. C. ad l. Inlucius. vbi pariter i in crimine haeresei. c. 2. §. haereticus. de her. in c. saluati. §. nulli de pan. in 6. & tradunt Alphons. de Castro in lib. 2. de iuxta heret. pu. in c. 1. & Simancas in Catholico inlucio. in 2. q. 2. Ita autem ratione (vt arguimus) puniuntur his in casibus filius ob scelus paternum, quia praesumitur quod etiam talis futurus sit plebs. Ita praeciter interpretes, qui tamen & aliam adferunt rationem, i quam magis probabo, quia magis terrentur patres in personam filiorum, quam in propriam. Quam sane rationem & Ciceroni & alij auctoritate probauit in conf. 99. nu. 220. & i facta etiam attigimus.

Extenditur i primò hac praesumptio, velocum etiam habeat in filijs illegitimis, qui quidem praesumuntur eidem vitij laboraturi, quibus & eorum pater laborabat. Ita soler adferri ratio, quod melior conditio esse non debet naturalium & illegitimorum, quum odio maiori digni sunt, quum legitimis, nati l. parientes. ff. de in iur. vocand. Vel & ea esse potest ratio, quod illa ipsa ex eodem sanguine descendens natura, vti ex traduce quodam habet eosdem vel bonos, vel malos fructus.

Dicimus i enim, quod filius esse portio corporis patris sui. l. cum frum. C. de agric. & cens. lib. 1. & scribit Aristoteli. lib. 3. Et hoc Hinc fit, quod i licui ob crimen laesae maiestatis commissum a patre puniatur etiam filius legitimus, ita quoque puniuntur illegitimus & spurius. Ita tradunt omnes in d. l. quipsum. C. ad leg. tal. in corp. vbi Cyn. & Salic. q. 3. Alter. q. 8. Giga. in tract. de crimine laesae maiestatis. lib. 3. quest. 7. & D. d. in libro 2. variatur i solut. cap. 8. num. 2. Et ij quidem adferunt idem esse sancium in crimine haeresei, §. filiosce crimen paternum afficit & filios spurios illegitimitate. Quae de re copiose etiam d. f. Simancas in Catholico inlucio. in d. 29. numero 16.

Extenditur secundò, vt procedat i etiam hac praesumptio in nepotibus i Nam & i praesumuntur limari omni vicio, cum & ex eodem sanguine procreati censentur. Hinc fit quod poena, quae aui i afficitur, ob crimen laesae maiestatis transsit etiam contra filium aut nepotem. vt probat d. l. quipsum. C. ad leg. tal. in corp. Illam autem, liberos spoliari bonis patris criminis. Illa enim i appellatio liberos, comprehendit & nepotes. L. liberum de re. vbo. signi. Ita in specie affirmant Alber. in d. l. quipsum. num. 3. Salic. quest. 3. Giga. in tract. de crimine laesae maiestatis. parte vit. quest. 13. nu. 2. & Didac. lib. 2. variatur i solut. cap. 1. nu. 2. vers. primum. Idem etiam i in crimine haeresei, cuius poena indicta ut haereticus nocet & nepoti. c. 2. §. haereticus de haer. in 6. & f. l. in 2. h. in tract. de haereticis. c. 28. & Simancas in Catholico inlucio. in d. 29.

Extenditur tertio, i vt etiam procedat hac praesumptio non solum in filijs natis post commissum delictum a patre, sed etiam & in eis, qui ante delictum nati erant: Nam & i praesumuntur laboraturi eodem vitio, quo affectus erat eorum pater, sicuti afficiuntur permulti illi Doctores, qui scriptum reliquerunt, crimen laesae maiestatis commissum a patre, ita nocere filijs iam natis ante perpetratum delictum, quum postea natis. Quia in opinione fuerunt gloss. in cap. si quis cum mulieribus, in verbo lib. 6. q. 1. Alberici. in l. quipsum. col. 2. C. ad l. tal. in corp. & ibidem Salic. q. 3. Angelus. d. in tract. de maiestatis in 6. verbo, h. e. in tract. de latu. par. col. 1. in. Lupo de regno N. in parte 5. §. 3. quos secutus est Didac. lib. 2. variatur i. resol. c. 1. nu. 3. vers. secundo pro. Et idem tradit Giga. in tract. de crimine laesae maiestatis. lib. 3. c. 3. Non ignoro tamen ab hac opinione dissentire Cynum, Petrum & Angelum in d. l. quipsum. Iulium Clarum in p. ad. criminali. §. laesae maiestatis vers. fuit etiam. Lud. Molina. Melch. Palaez. & Didac. Bergen. quos i etiam inlucio. 21.

De crimine haeresei i maius est dubium. Eit tamen, me quidem opinione, verior, & crebrior opinio eorum, qui dixerunt, hos filios natos antequam pater habitus fuisset haereticus, prius i bonis patris. Ita tradit Ioan. Andre. Gemmianus, & Francus in cap. vt communi de haereticis in 6. Alphonsus de Castro lib. 2. de iuxta haer. pu. in c. 1. vlt. & idem lib. 1. de poen. legum. legum. par. 1. c. 7. Gonsaluis in tract. de haereticis. quest. 23. l. Lupo in commentarijs ad leges Regni Navarrae. parte 5. §. 4. Gregorius Lupo ad regis leges Hispaniae. l. 2. tit. 2. parte 7. Galindus Hispanum in dissertatione regia. §. 18. & Didac. lib. 2. variatur i. resol. c. 1. nu. 3.

Et hac quidem magis recepta sententia, quae mihi magis probatur, multis rationibus & argumentis vera demonstrari potest.

Primò mouet me i multum, quod vbi eadem est ratio, & multò magis i maior, idem ius statui debet. l. id. in princ. ff. ad legem de iur. de iur.

Quæro confucius t perpendi glossa communiter recepta in
1. D. i. Marco C. de quæsi. cum dixit, maculam patris filij antea na-
tū indigne præiudicare, quin vntur priuilegijs, quibus ut pater-
rant ex paterna dignitate ante crimen committit. Verum respon-
ditur Didacum d. c. 1. §. 3. *neq. 4. solet.* quod filij agitur de priuilegijs,
quæ filijs competent ex transmissione parentis conceptionis ra-
tione, quæ iam filijs acquiritur non possunt ab patris crimine ab eis
auferri, vt nos loquimur in ea specie, in qua ob crimen commissa-
tum expressim 3 lege puniuntur filij.

40 Quinto in hac opinione defendit Simacas in *Catholi-
ci impietatum lib.* 29. *num.* 36. ratione verisimili, & coniectura
sumpta ex c. futurum, il secundo, de heret. in. 6. ait Simacas,
esse verisimilius, quod probabilius ex ea constitutione, quod
lijian nati, ante crimen hæretici à patre commissum non puni-
tur. Nam, inquit Simacas, si filij eorum hæreticorum, qui tandem ad
Ecclesiam vitantem quoque modo reducere, non subijciunt
penis fupradictæ, quamvis procreati sint ab infæcis parenti-
bus, quanto iustius, rectiusque imputantem consequi debent iij,
qui ex Catholicis patribus nati sunt, etiam si postea in hæresim
parentes eorum lapsi fuerint? Hæc Simacas, cuius ratio non
facit (pace tanti viri dixerim) mihi probatur. Siquidem quod
initio ait Simacas filios hæreticorum, qui ad Ecclesiam vitantem
reducunt, non puniri, etiam si nati sint post commissum crimen,
non hoc pertinet. Nos loquimur de hæreticis illis, qui tales habi-
tati fuerunt ab Ecclesia, quique ab ea damnati. Non autem loqui-
mur de ijs, qui cum ad Ecclesie gremium recepti fuerunt, nulla
affectu liti pena: ex quo sequitur, quod si parentes criminis
auctores dimissi fuerunt impunes, iuri & æquitati conuenit,
vt & tales dimittantur eorum filij. Quod si parentes damnantur,
& ex eis filij postea procreati: eadem ratione conuenit, vt eis
dem penis afficiantur antea nati, si eucti suo loco fuerint probati.
His sit, vt existimem non esse à prima illa opinione re-
cedendum.

PRAESVUMPTIO XXXIV.

Rerum nouarum studiosos esse valdè legibus susce-
ptos: & ob id malè de eis præsumi, id
quod multis exemplis ex-

EVMMARIA.

* *Reverentiarum studiosi sunt valde legibus suspecti, & ob id male de eis praesumitur.*

Religiones & novas sectas qui inducunt sunt suspecti de heresi, cum
sint valdè periculosum novas inducere.

4 *Perfarum lege sanctum Dau. cap. 6, legitur ne mutari uel in popo-
set edictum aut lex, quam Rex Persarum condidisset.*

3 *Immoventes regalia & administrationes civitatu, habent presumptionem contra se, & suspitione non carent.*

Index, qui contra antiquam curia praxim & stylum nouum citationis formam inducit, suspectus habetur, & contra eum presumitur.

Debet enim, & tenetur rejicere etiam libellum deviantem ab antiqua consuetudine & praxi & stylo. nu. 2.

Rescriptum insolitum, & devians ab antiquo & solito stylo cancellariae praesumitur falsum.

9 Statuti antiqua & solita interpretatio est observanda, in inferendis
sententijs ab ea non est recedendum.

to *Opinio aliqua, quando est approbata in foro & iudicis, ab ea non est recedendum, etsi in contrarium sit magis recepta Doctorum opinio.*

Ab antiqua enim scriptura non est recedendum, un. 17.

12. In visitandi laicos per officiales seculares non est in usu, & ob id hac
notitia est reuerenda.

13 *Novitates arguunt fraudem, quando aliquid tentatur contra solitam
& antiquam consuetudinem.*

14 *Principi nullo modo debet inuolare diuisiones feudorum, qua semper
indiuisa permanserunt.*

NOVARVM rerum studiosos† valdè suspectos credimus.

Nob id de eis malè leges præsumunt. Cùm t novitates ipsæ
Menoch. Præsumpt.

folent diffidulum parere, *6. qui reficit, diffidit 11. & 2. reficit, induit, de confuet. & tradit. Alciarius in tracta. de prefcript. reg. 2. prefcript.* In quo loci poft interpretes *in d. qui reficit, 1. ait, malam esse præfumptionem aduersus eos, qui inducunt noua fecula & religiones, ij fanæ de hærefi fufpecti funt, id quod multis doctis & egregie probat Simancas de Catholice infirmit. tit. 31. in 2. c. in multis fubfequentibus, quo loci auctoritate multorum tradit uel periculolum esse, noua inducere. Et præter ab illorūderi scriptis, accedit quod fcriptum reliquit Iosephus lib. 13. antiquitatum iudeorum, cap. 6. cuius uerba didicimus.*

[Apud Alexandriam verò inter Iudeos, & Samaritanos, qui sub Alexandro Magno Carizitani templi religionem induxerant, seditio exit exorta de facris ipsorum, ita ut res ad Regis cognitionem perueniret: dum Iudaei consendunt secundum Moysis praecepta Hierosolymitanum templum esse legitimum, Samaritae verò Carizitanum: prout atque effe ad Regem an illic etiam eorum esse consensum, ut vix his audirentur, & veritas patris caudici fulgebant, morte multarentur. Patrociniabantur Samaritae Sabbatum cum Theodosio: Hierosolymitanis Iudaei Andronicus Mefallani filius, iurauerunt per Deum & regem, quod ex lege probationes allaturi essent, & rogarent Regem, ut necaret eum qui iurandum non seruasse deprehenderetur. Itaque Rex multis amicis in consilium adhibitis, consensit causam audire. Iudaei verò, qui Alexandriam habitabant, valde erant solliciti pro tuentibus iura Hierosolymitani templi, agere ferentes auctoritatem antiquissimi, & nobilissimi in orbe templi vocari in discrimen. Sed cum Sabbatus, & Theodosius concessissent Andronico, ut prius diceret, orsus ex lege approbare eius sanctitatem & religionem, & obtinere per continuos Pontificum successiones, sacerdotij iura in sua tempora propagationem, & ab omnibus Aia Regibus maiestatem eius loci honoratum donari: Carizitani verò perinde, ac si omnino nullum effe, nunquam ab his habitam rationem. His & talibus rationibus persuasi Regi, ut decerneret Hierosolymitanis esse exempta Iudaei consensum: Sabbatum verò & Theodosium addicere supplicio.]

Hæc Iosephus, ex quo intelligimus quàm periculosum sit vitatibus studere. Confert, quod legitur Danieli cap. 6. lege Persarum sanctum fuisse, ne mutari vilo modo posset edictum, aut lex, quàm Rex Persarum condidisset.

[illegible]

Hinc etiam dicimus, iudicem t. r. s. c. debere libellum de-
nuuntare ab antiqua & conserta praxi & stylo. Ita Ange. in l. in l. ff.
de officio off. ff. & ibid. l. in l. 4. & Ripa in l. 4. ff. hoc autem, non. ff. de
dam. infecto.

Huc quoque pertinet, † quod di. cimus, rescriptum in foliis, & devians ab antiquo & solito stylo cancellariae praesentis folium. Ita Felinus in d. c. 2. in verbo styli. de rescriptis. Et ibidem Ripa n. 10. Et copiose Curtius fenuer in cons. 74. super memoratas, col. 33. vers. 16. deinde redditur.

Hinc facit, quod dicimus, † flurati antiquam solitariam: Interpretationem esse obferuandam, & in ferendis ſententijs ab ea nō eſſe recedendum. *Ita reſponderunt Alex. in conf. 133. num. 1. lib. 1. Secu. ſen. in conj. 271. num. 1. lib. 2. quos ſecutus eſt Aleat. in d. præſumpt. 30. num. 2.*

Præterea scribit *in* *præfatio* *in* *loco* *Alciati* *post* *Matthiæ* *in* *tra-*
cta *de* *electio* *opinionem*, *quod* *quando* *alia* *opinio* *est* *approbata*
in *foro* *et* *iudicis*, *ab* *ea* *non* *est* *recedendum*, *et* *in* *contrarium*
sic *recepta* *magis* *Doctorem* *opinio*. *Et* *idem* *scripsit* *multis* *quos*
commentatus *in* *supra* *lib. 2. in* *præfatio* *lib. explicans*, *quæ* *opinio* *vero*
præsumitur. *Hæc* *pertinet* *quod* *et* *docuit* *Baldus* *in* *l. si* *de* *usu* *et*
tutor *ab* *antiqua* *forti* *præfatio* *non* *est* *recedendum*. *Et* *Baldus* *scripsit*
sunt *relati* *supra* *in* *lib. præfatio*.

Confert etiam, quod respondit Crasset. in conf. 238. nūm. 14.
cūm dixit, quod his visitandi laicos per officiales seculares non

⁸ It in vfu, & ob id hanc nouitatem esse reiiciendam: cum (ait ille) nouitates fugienda sint, l. in rebus ff. de legib. Est sane (vt etiam diximus fuprà) nouitas valde periculofa, vt tradit Buttr in c. non debet de confanguinitate & affinitate, & Capella in confil. 34. in fine, in c. nol. Imò it arguitur fraus ex nouitate, quando aliquid tentatur contra folitā & antiquam confuetudinem, vt refpondit Buttr in conf. 42. col. 1.

¹⁴ Hoc etiam facit t quod refpondit idem Crauet. in conf. 314. col. pen. in princ. principem non debere innouare diuifiones feudorum, quæ tempore induitæ permanferunt. Confert quod refpondit Socin. fenior in conf. 257. col. 4. verf. fecundò infero lib. 2. cum dixit, confeffionem feudi, vt iuretur fidelitatem, quando aliquid de folita fidelitate, non autem de in folita, & Socinus in c. cum iam in conf. 685. lib. 7. Ita etiam Neuß. in conf. 11. lib. 1. §. 3. & 7.

PRAESVMP.TIO XXXV.

Epifcopus fedem mutando, an & quando bono, vel malo zelo mutare velle præfumat.

S V M M A R I A.

- ¹ Epifcopi, qui mutando fedem cupit ad meliorem, & opulentiorem Ecclefiam transfire, præfumat id ex ambitione & inprobitate facere.
- ² Nouitati enim dicitur fideri, dum non iam fedem quaerit, no. 2. Debet itaq. vt arg. Ecclefia priuati, ibid.
- ³ Scilicet quando mandato Summi Pont. mutare fedem, no. 11.
- ⁴ Clerici, & alij religiofi, qui à fua Ecclefia ad aliam transfire conantur, ambitione & auaritia id facere præfuntur.
- ⁵ Et id etiam vi effenti electi, vel pofulati ab illa Ecclefia vacante, no. 4.
- ⁶ Scilicet fi cum licentia Summi Pontificis, vel eiuſ mandato id facerent, no. 11.
- ⁷ Beneficij tenuis permutatio in opulentum facta arguit fimoniā ex parte eiuſ, qui opulentum deſit.
- ⁸ Clericus ſenex permutat vñ beneficium ſuum pinguem cum tenui cuiusdam nepoti fui, nunquid ex hoc fraus præſumatur, no. ſeqq.
- ⁹ Laicare velle ſuum non præſumitur.
- ¹⁰ Delectum nunquid præſumitur.
- ¹¹ Epifcopum conferendo bene. ficiū conſanguineos idoneos nō dicitur cum mutare ſimoniā.
- ¹² Clerici, vi plurimum non ſolent dimittere beneficia pinguia pro vilioribus.

¹ **N**ON eſt longè t diſſimilis à ſuperiore præſumptione hæc, qua dicimus, Epifcopum, qui mutare fedem cupit, & enititur, tranſire ad meliorem opulentioremq. Ecclefiam, præſumi id facere ex ambitione & improbitate, & ſi qui Epifcopum, & c. ſeq. 7. quaſi. 3. & c. de clericis non reſiden. Quam quidem præſumptionem in ſpecie conſiderauit Aſſatus in tractatu de præſumptio. regul. 2. præſumptio. trigefima quarta. Nouitati enim t ſtudet iſ Epifcopus, dum nouam fedem quaerit. Et propterea graui poena plectitur. Nam vtique Ecclefia priuatur, d. ſi qui Epifcopum, & c. de clericis non reſiden.

³ Extenditur primò t hæc præſumptio, vt locum etiam ſibi vendicat in clericis & alijs inferioribus religioſis, qui à ſua eccleſia ad aliam à ſua religione ad aliam tranſire conantur. Nam & ij ambitione & auaritia id facere præſuntur, c. de clericis non reſiden. vbi ſcribitur Abbas, numer. 2. in fine. Authen. numer. 6. & ceteri omnes. Et in ſpecie adnotauit Specul. in tit. de præſumpt. ſ. ſpecies, numer. 3.

⁴ Extenditur t ſecundò, vt locum etiam habeat, quando ipſe Epifcopus, vel clericus eſſet electus, vel poſtulatus ab illa Eccleſia vacante. Non enim debet quacunq. ex cauſa dimittere epifcopatum ſuum ſine Pontificis licentia. Ita Abbas in d. c. cum iam, d. de clericis non reſiden.

⁵ Extenditur tertio, vt t procedat etiam in permutatione beneficij tenuis in opulentum facta: Nam qui opulentum dedit pro tenui, præſumitur id per ſimoniā feciſſe, ex quo nemo præſumitur laicare ſuum, iuxta l. cum de indebito ff. de probatio. Ita Felinus in c. quia verſimile, numer. 1. de præſumptio. pro. poſt. Abb. etiam, & alioſ ibi, & poſt. Abbatem in d. c. cum iam, numer. 3. ſi clericus non reſiden.

Quo loci egregiè Abbas diſſinit iuris quaſitionem, clericus t ſenex permutat beneficium ſuum pinguem cum tenui cuiusdam nepotis fui, an ex hoc fraus præſumatur, quòd ſcilicet permutauerit iſ ſenex ex carnis affectu, vt poſt mortem ſuam beneficium pinguem remaneat apud nepotem? Hæc de re cenſet Abbas, tres opinioniones. Vna fuit Ioan. Andree in c. de reuocatio. in 6. quòd fraus præſumatur, ex diſto cap. 2. Et quia tres coniecturæ concurrunt.

Prima eſt, quæ à ſanguinis coniunctione oritur, iuxta c. grane, de probat. ſecunda ratio ſenectutis. Tertia, quia non eſt t verſimile, quòd quis velit dimittere beneficium pinguem pro tenui, ex quo nemo præſumitur velle laicare ſuum. Hanc opinionem ſecti ſunt Anchar. in d. c. 1. in fine. Reddunt iſ tractatu de ſimoniā parte tertia. cap. 10. numer. 27. Altera fuit opinio Ioan. de Lignano in d. c. 1. de clericis non reſiden. quòd imò fraus non præſumitur, cum delictum t non præſumatur, l. merito ff. pro ſuſo, & d. cum ſuprà. Nec repugnat d. c. 2. de reuocatio. in 6. quia (ait Signanus) ibi vltus fuit iure prohibito, hic verò iure permiſſo. Non etiam repugnat (ait Signanus) affectio ſanguinis, quia ex eo ſolo fraus non præſumitur, cum aliqui nepos ille idoneus fit, arguenda. n. 161. ſ. 4. diſſinit. vbi t ſimoniā non committitur, cum epifcopus conſert conſanguineo idoneo. Id quod comprobat Redoſus in tract. de ſimoniā parte prima, cap. 26. numer. 2. & parte 2. cap. 7. numer. 37. Et hanc Lignani opinionem vñ et probare Aſſatus in v. p. m. 2. numer. 16. Tertia fuit opinio Abb. in d. c. 1. numer. 3. verſ. ego ſi dicere de clericis non reſiden. quia diſtinguit. Aut concurrunt aliquæ præſumptiones & coniecturæ, quæ debilitant illas à Ioan. Andree cōſideratas: & tunc procedit opinio Lignani, exemplum ſit t beneficium pinguem exegitue magnam curam fortè huic ſeni intolerabilem, vel locus beneficij non erat ſibi tutus, vel ſalubris. Hoc ſane caſu fraus non præſumitur. Nam his de cauſis permiſſa eſt, c. ad ſpolicam, de reuocatio. & c. cum venet abſolu de except. & egregie reſpondit Aſſatus in conf. 270. & in conf. 348. numer. 5. Aut nullæ extant coniecturæ, quibus debilitari poſſint illæ Ioan. Andree. Et tunc eiuſ opinio locum habet: cum (vt ait Abbas) à communiter t contingentiſ ſus non ſoleant clericis dimittere beneficia pinguia pro vilioribus. Et ſubieungit Abbas, quòd ex his præſumptionibus poterit index ferre ſententiam, argum. d. c. de clericis non reſiden & c. aſſerte, de præſumptio. Et hanc Abbati diſſinitatem præbuit Ioan. de Selua in d. c. de beneficiis par. 3. q. 18. nu. 9. verſ. ego. et cetera d. d. b.

Declaratur primò t hæc præſumptio, vt locum non habeat, quando mandato Summi Pontificis iſ Epifcopus, clericus, vel religioſus mutaret locum. Nam tunc ceſſat ſuſpicio ambitionis & fraudis, ac nouitatis. Ita t notat nos in d. c. de clericis non reſiden & c. Aſſatus in d. præſumptio. 34. in fine.

PRAESVMP.TIO XXXVI.

Homicidia clām & ſecreto perpetrata coniecturis probari.

S V M M A R I A.

- ¹ Homicidia, & huiusmodi ſcelerā vt plurimum noctū tempore committi.
- ² Coniectura ſufficere in his qua diſſicili ſunt probatione.

¹ **C**ONTINGIT faſſimè homicidia, t & huiusmodi ſcelerā committi noctis tempore, vel alio tempore, ita clām & ſecreto, vt reſciri certo non poſſit, à quo perpetratum illud fuerit, ea propter in his, qua diſſicili t ſunt probationis ad coniecturas & indicia conſurgere ſolent diligentes, & prudentes malefactorum iudices. Et de his agendum nunc niſi eſt: Verum, quia ſuprà in lib. 1. quaſi. 49. enumerauit quadraginta tres coniecturas & indicia, quæ dixi ſufficere ad ſubſciendum aliquem quaſitionibus, & coniecturæ illæ maiori ex parte conueniunt huic diſputationi, ea propter plura ſcribere hic ſuperſedeo.

Mortis occisi conscium praeſum i cum, qui ante tem-
pus veriſimile mortem pateſcit in loco.
vbi mortis fama peruenire non
potuit.

SVMARIA.

- 1 Mortis conſcium i dicitur, qui ante tempus veriſimile, quo fama verè
potuit peruenire, mortem nuntiavit alicui occiſi.
- 2 Regula cancellaria de veriſimili quare promulgata.
- 3 Ceterum locum in oratione pro Sexto Roſcio explicatur.

- 1 NON occidiſſe, ſed mortis i conſcium eſſe, & in eum conſpi-
rare praeſumere ſolemus eum, qui ante tempus veriſi-
mile, quo peruenire in eum locum fama potuit, mortem
illam nuntiavit, ſicuti egregie reſpondit Ripa lib. i. reſponſorum, cap.
16. num. 3. ſecundum antiquam interpretationem Lagunenſem, qui quidem
ſcripſit, hac ratione conſtitutum fuiſſe à Summis Pontificibus re-
gulis cancellariae.
- 2 De veriſimili i notitia, ne beneficium vacans ante notitiam
veriſimilem mortis beneficii poſſit impetrari. Quam ſane com-
memoratur i rationem poſt Ripam probatur, & Gomez. in commenta. ad
d. reg. de veriſimili notitia. q. 1. Quidam ſane Mandiſum quaſi. i. & Rebuſ-
ſus in praxi benef. titu. de veriſimili notitia, in gloſſa. 4. Hac praeſum-
ptio comprobatur egregia percellibrique auctoritate Ciceronis
- 3 i in oratione pro Sexto Roſcio Amerino i cuius verba adſcripi.
[Occiſus eſt à cena rediens, nondum lucebat, cum America ſci-
tum eſt. Quid hic incredibilis curſus: quid hac tanta celeritas,
feſtinitasque ſignificat? Non quero quis percuſſerit, nihil eſt
Glucia, quòd metus, non excuſio te, ſi quid forte ferri habuiſſi,
non ſecutor: nihil ad me arbitror pertinere, quoniam cuius conſilio
occidiſ ſi inuenio, cuius manu ſit percuſus non laboro. Vnum
huc ſumo, quòd mihi apertum tuum ſcelus, reſque maniſeſta dat.
vbi aut vnde audiuit Glucia, qui tam cito ſciuit ſic audiuiſſe ſta-
tim, quare eum nocte vna tantum itineris contendere coegit?
quare necceſſitas tua premebat, ut ſi poſſet iter Ameriam fa-
ceret, id temporis Roma proſciſceretur? nullam partem noctis
requieſceret?] Hac Cicero.

PRAESVMPTIO XXXVIII.

Animus deliberatus, atque praeſumatus occidendi,
quibus coniecturis, & praeſumptionibus
cognoſcatur.

SVMARIA.

- 1 Animus deliberatus occidendi, quando praeſumatur.
- 2 Animi deliberati occidendi viginti coniecturae.

- 1 Hic locus poſtulare, vt diligenter explicarem, quibus ex
coniecturis colligatur i animus deliberatus, atque prae-
meditatus occidendi. Nam tractatio hac vtilis admodum, &
in foro frequens eſt, & ad rem noſtram maxime pertinet i Cate-
rium, cum diſputationem hanc non mediocri ſtudio & diligencia
abſolverem in commentarijs. De arbitray inducitur, lib. 2. caſu 361. vbi
à num. 1. vique ad 54. enumerat i viginti coniecturas, quibus a-
nimus ille deliberatus & praeſumatus occidendi coniectur, ea
propter plura hoc in loco ſcribere nolui, ne ex ſcriptis ſcripta con-
ſicerem facilius eſſe exiſtimari locum indicare.

PRAESVMPTIO XXXIX.

Aggreſſor, quis ex duobus contendentibus & rixan-
tibus praeſumatur.

SVMARIA.

- 1 Aggreſſor, quis praeſumatur.
- 2 Aggreſſorem praeſumiſſe eum qui ſuperſtes fuit.
Menoch. Praſumpt.

REQUIRERET etiam hic locus, vt diſſerem, quibus ex duobus
rixantibus, & manu conſentientibus i aggreſſor prae-
ſumatur. Eſt enim & hic ſtatus coniecturalis cum, perſepe
certò reſciri non poſſit, quorum prior auſus fuerit Socium aggre-
di. Verum cum in lib. 2. de arbitray inducitur caſu 363. abſurdi iuris
quantum mihi licuit pro mea mediocritate tractatione hanc ex-
plicuerim, non eſt, quòd diutius hic immorem. Hoc tantum nunc
addo, quòd docuit Ludouicus Bologinus in auct. habitis. num. 197.
Caſe ſilum pro patre. cum, dixit, Albericū in l. 1. §. cum arites. ff. ſi quid-
rupeſ paup. ſeſſe dicitur, ſcripſiſſe, eum praeſumi ſuiſſe i aggreſſio-
rem, qui ſuperſtes exiſtit: non autem eum, qui occiſus fuit. Sed vo-
rè Albericus aliter ſenſit, ſicuti & a. g. quos commemoravi in d. caſu
363 num. 15. eum intellexeram. & quamquam ipſe Albericus opinio-
nem illam contrariam Richardi Malumbræ reſoluit: eam tamen
(vt fortè malè exiſtimauit Bologinus) non probat.

PRAESVMPTIO XL.

Animus delinquendi, vel non, quando & quomodo
coniecturis & praeſumptionibus de-
ciaretur.

SVMARIA.

- 1 Cor hominis ſoli Deo cognitus eſt, & eius voluntas & animus.
- 2 Homini voluntas facile coniectura & praeſumptionibus probatur.
- 3 Vulneratus animus coniectura & iudicij perſcripturipot eſt. auo-
dere vo iurati. Qui enim gladium aſſumit, occidendi animus in
huius praeſumitur num. 4.
- 4 Qui autem clauis, vel lapide percuſſit, occidendi animum non praeſu-
mitur habuiſſe num. 5.
- 5 Occidendi animum habuiſſe creditur, qui telo, vel veneno aliquem ag-
greſſus eſt, vel ſtudioſe necare.
- 6 Percutienti pugni vel calceibus, non praeſumitur habere animum oc-
cidendi.
- 7 Secuſ ſi coniectur ſignatur, vel iacula, ibid.
- 8 Vulneratus aliquem paruo cultello non praeſumitur vulneraſſe animo
occidendi.
- 9 Percutienti baculo non tenetur de vulnera lethali, quia non praeſumi-
tur habuiſſe animum occidendi.
- 10 Idem de eo, qui percuſſit faciem manu vacua, num. 10.
- 11 Percutienti baculo caput verberari, ex quo percuſſus in parte pericu-
loſa praeſumitur habuiſſe animum occidendi.
- 12 Intellige, & declaratur, vt num. 12.
- 13 Percutienti poſito cingulo, cum poſſet vulnerare ipſo ingulo, non praeſumi-
tur habuiſſe animum occidendi.
- 14 Et quid in dubio num. 19.
- 14 Percutienti baculo, vel lapide, praeſumitur habuiſſe animum occiden-
di, quando aliqua praecedent, quae ſignificat eum ipſum habuiſſe ani-
mum occidendi.
- 15 Vulneratus conſanguineum vel agnatum, non praeſumitur habuiſſe ani-
mum occidendi.
- 16 Carnem ſuam nemo praeſumitur odio proſequi.
- 17 Sanguinem communio omnium ſi aucta ſuſſe conuenit tollit.
- 18 Inimicitia & conſanguineum illata, non praeſumitur animo iniuriandi il-
lata.
- 19 Percutienti vel vulnerati ira accenſi, vt inferens multa & grania
vulnera, animum occidendi praeſumitur habuiſſe.
- 20 In laca non eſt opus coniectura.
- 21 Delictum attrax arguit animum delinquentem ferre.
- 22 Amicitia conſunctus ſi vulnerauit amicum, nō praeſumitur animo oc-
cidendi vulneroſe. Intellige, vt ru. 24.
- 23 Amicitia magna aequiparatur cognationi.
- 24 Homicidium ſi ſit commiſſum ab eo, qui dabat operam rei licita, non
conſequitur animo occidendi commiſſum.
- 25 Occidens aggreſſorem tempore noctis non conſequitur habuiſſe animum
ipſum occidendi: ſed poſſum ſe deſendendo id ſeſſe.
- 26 Et idem dicendum, etiam ſi exceſſus ſit modus deſenſionis, num. 27.
- 27 Delictum non debet praeſumi ſine cauſa perpetratum.
- 28 Percutienti aliquem ſi ſtatim attulit medicamenta, vel quid ſimile fe-
cerit, animum occidendi non praeſumitur habuiſſe, imò nec etiam vul-
nerandi.
- 30 Iuramento verberanti, quòd ſi ſtandum, quòd animo non occidendi
vel non vulnerandi id gerit.

- 31 Iniriandi animus coniecturis, & praesumptionibus detegi potest.
Et animus non iniuriandi probatur iuramento rini, qui iniuriam intulit.

C V m soli Deo Optimo Maximo fit cor hominis & nota voluntas & animus, & ment. de ind. c. molo, & c. sua nos, de limo.
Nec homo diuinare possit, & verum nigrum. §. i. vt eccles. benef. si-
ne dimittit. confer. factum hinc est, vt coniecturis & praesumptionibus, quid homo ipse voluerit, sentierit, que probetur. Cum dillicilis sit probationis animus, sicuti scripsi lib. 2. de arbitrio tradid. casu 116. num. 17.

32 Ita etiam dicimus, coniecturis & indicijis probari animum vulnerantis an occidere voluerit: qua de re copiose disserui in d. lib. 2. casu 36r. ex sententia glossae in l. c. ad leg. Cornelianam de fidei. cum dixit, quod animus nocendi colligitur ex coniecturis & praesumptionibus. Quam doctrinam probant Capella in cons. i. num. 9. in criminali. la. Vilemata in repet. l. diu. num. 17. ff. ad leg. Corn. de fidei. Grammaticus in cons. 29. num. 19. in criminali. & alij plures, quos infra commemorabo.

Inter ceteras coniecturas solum considerari illa prima, quae ex genere armorum prouenit. Quia enim gladius strinxit, occidendi animum habuit: non autem clauis, vel cucuma in rixa vulnerauit. Ita Martia. in l. i. §. diu. ff. ad legem Corn. de fidei. Ita pariter qui lapide vulnerauit, occidendi animum non habuit, & ob id poena capitali non punitur, l. omne delictum. §. si quis ff. de re iudicata. si qui telo, laqueo, veneno & coniectis aggressus est, occidendi animum habuisse creditur, l. c. de homicidio, §. etia. Hinc docuit Anch. in c. 1. num. 2. nota de praesumpt. quod percussus pugnis, vel calcibus, non praesumitur habere animum occidendi, sed si coniectis fagittas vel iacula. Id quod amittit Arrius ibidem Bal. & reliqui. Ang. in cons. 27. Signoral. in cons. 63. Arret. in cons. 147. in secundo dubio. Deum in cons. 9. colum. 1. Marfil. in l. i. num. 9. C. ad legem Cornelianam de fidei. Huc facit, quod respondit Arret. in cons. 8. num. 5. & probauit Alciat. in tractatu de praesumptionibus. regul. 3. praesumpt. 6. num. 2, vulnerantem paruo cultello non praesumi vulnerasse occidendi animo. Huc etiam facit, quod scripsit Bald. in promissio Digestorum, & cum eo Felin. in §. si quis assit, num. 11. de homicidio, i. percussentem baculo non teneri de vulnerare lethali: cum non praesumatur habuisse animum occidendi. Idem affirmant Cast. in cons. 277. in causa incarcerationum, colum. 3. lib. 2. Marfil. in l. i. num. 2. C. ad legem Cornelianam de fidei. & in singul. 176. Cratet. in cons. 205. num. 5. in fine, & in cons. 309. in fine. Ita pariter percussit faciem manu vacua, non praesumitur habuisse animum occidendi, sicuti respondit Comen. in cons. 134.

33 Secunda est coniectura, quae sumitur ex qualitate percussio- nis, sicuti quidam quoque baculo percussit caput verberati. Ex ea enim parte corporis, quae valde periculosa est, colligitur animus occidendi. Ita Bart. & Ange. in d. l. i. §. diu. ff. ad leg. Corn. de fidei. quos secuti sunt Angel. Arret. in tractatu de maleficio, in verbo, scienter & dolose, cap. pen. Felin. in d. c. si quis assit, lib. 2. num. 11. vers. limita hac amia, de homicidio. M. Anton. Blancus in tractatu de indicijis, num. 189. Grammaticus in cons. 2. num. 2. & in cons. 29. num. 20. in criminali. & idem in voto 23. num. 6. Marfil. in l. i. §. diu. num. 39. vers. bene facit, ff. ad legem Cornelianam de fidei, qui intelligit, i. & declarat, nisi is, qui baculo percussit, potuit ferro, quo baculus, vel hasta armata erat, vulnerare, & tamen solo baculo percussit. Quam quidem doctrinam ille num. 27. cum multis subsequenter probat. Idem Marfil. in prima, num. 49. C. ad legem Cornelianam de fidei. quod loci, num. 34. idem i. scripsit, quando percussit poma ensis cum posset vulnerare ipso ense.

34 Declaratur haec coniectura, vt locum non habeat, quando aliqua praecedens, quae significat tunc percussentem baculo, vel lapide, habuisse animum occidendi, sicuti cum quis telo accedit vt occidat, & dum non potest fugientem aggredi, lapide proicit, capereque petit. Nam tunc occidendi animus praesumitur. Ita scripserunt Marian. Socin. Sen. in c. de h. col. vltim. de accusa. Felin. in d. c. si quis assit, lib. 2. num. 11. vers. secundum limita, de homicidio. Id quod illi intelligunt, nisi is, qui telum habebat, cum proximus esset illi, quem vulnerare volebat, desposito telo lapides accepit, & vulnerauit. Non enim tunc dicitur animo occidendi vulnerasse, ex quo deponendo telum, animum primum depoluisse creditur. Ita etiam quidam quis verberauit baculo, cum ensim & gladium habere facile potuit, sicuti posuit Marfil. in d. l. i. §. diu. cons. Grammaticus in voto 23. num. 10.

35 Tertia est coniectura, quae sumitur ex qualitate persona-

rum, sicuti quando quis vulnerat consanguineum, vel asinem percussit. Non enim animo occidendi vulnerasse, vel percussisse praesumitur. Ita glo. in l. i. glo. 2. C. ad legem Cornelianam de fidei. vbi Alber. & probant Gaudium in tractatu de maleficio, in titu, de praesumpt. & indijis dubitatu, colum. 2. vers. 3. praesumptio vero bonum, Iacob. Belusim in practica crimin. in titu de quaestio. Roman. in l. i. in praedicta, colum. penult. vers. de i. in quibusdam, de verbor. obligat. Arret. in cons. 50. colum. 3. vers. confirmatur hoc. Ioan. de Villen et al. in d. num. 57. de fidei. lafon in l. i. num. 22. ff. de legib. Ea est huius i. sententiae ratio, quod nem praesumitur odio prosequi carnem suam, nem estimemus, i. quos 2. Repugnat quidem ipsa natura, id quod egregie testatur est Cicero in oratione pro Sexto Roscio Amerino, cum descendit Roscium de patricio aculsum, & Ciceronis verba haec sunt. [Magna enim est vis humanitatis: multum valet communio sanguinis, reclamatione huiusmodi suspicionibus ipsa natura.] Hae ille.

Et praeterea i. sanguinis coniunctio omnem fraudis suspicio- nem abesse arguere solet, non solum in primis, sed etiam in multis. C. quod i. alio tutore auctor. Ita i. dicitur illam iniuriam in consanguineo non praesumi iniuriandi animo illatam. Bart. in l. vi. num. 4. de iust. & iure.

Declaratur haec i. coniectura, vt locum habeat, quando sumus in dubio: sed si ipsa natura facti offendet occidendi animum, sicuti quando visus est in accessu vulnerare, vel percussit, vel si multa & graua vulnera intulit, vel si fugientem est infecutus, vel armis ad occidendum facti septis vulnerauit. Quam sententiam declarantem visum probare etiam Albe. & Ioan. Fabrian. d. l. i. Idem respon- dit Arret. in cons. si quis fecit de fidei, col. 2. num. 3. cum dixit, quod licet haec coniectura exculset percussentem etiam cum gladio, posset tamen esse gladius ita enormis, & in loco adeo mortali, vt coniectura illa non proderet. Et huius sententiae est etiam ratio, quod i. in claris non est opus coniecturis, l. continuum. §. cum ita, de verbor. oblig. Est sane clarum ex genere armorum & qualitate percussio- nis, animum occidendi existit.

Declaratur secundo, vt locum non habeat, quando delictum est atrox. Ita Bart. in d. l. vi. num. 4. ff. de iust. & iure. & Marfil. in cons. 902. num. 14.

Quarta est coniectura proxima praecedenti, quando i. scilicet magna exitit amicitia inter vulneratum & vulneris. Nam iam amicitia animo occidendi non vulnerasse. Ita Labo. Belusim in practica criminali, in titu de quaestio. colum. 50. vers. & ad declarationem. Capella in cons. 31. col. 2. vers. 4. praesumpt. Felin. in l. i. in fin. de homicidio. lafon in l. i. num. 22. ff. de legibus. Marfil. in cons. 31. num. 47. & Socin. in cons. 18. lib. 1. Ea est huius sententiae ratio, quia i. amicitia magna aequiparatur cognationi, vt scribit Bald. in l. vi. num. col. 2. vers. quibus quaro ff. de iust. & iure. & lafon in l. quae dote, num. 74. ff. de iust. matrimonio.

Hanc tamen i. coniecturam, praeter declarationem, quam ad superiorem adieci, intelligendam esse opinor, quando aliqua alia coniectura concurrat, vt si nulla praecellit rixa & contentio, sed potius iocosa locutio. Nam verum tunc i. sequatur homicidium, praesumitur fortuito, non autem animo occidendi. Ita respondit Capella in cons. 31. col. 2. vers. 4. praesumpt. Idem affirmant Bald. in l. vlt. in 20. appo. C. de bar. in iust. & Marfil. in cons. 901. num. 24.

Et haec quidem coniectura egregie probatur lege illa diuina antiqua, quae Deuteronomij cap. 19. his scripta verbis legitur.

[Qui percussit proximum suum nesciens, & qui heri & nudistertius inimicum contra cum odium habuerat: non probatur: sed abijce eum eo simpliciter in systema ad ligna cadenda, & in iustificatione lignorum securis fugerit manum, ferrumque lapsum de manibus amicum eius percussit, & occiderit: hic ad vnam lapidatam vrbem confugiet, & viuente forsitan proximo eius, cuius effusus est sanguis, dolore stimulat, & persequatur, & apprehendat eum si longior via fuerit, & percutat animam eius qui non est reus mortis: quia nullum contra eum, qui occisus est, odium prius habuisse monstrat.]

Quinta est coniectura, quae oritur ex causa, sicuti quando quis dabat operam rei licitae, & secutum fuit homicidium illi citi ita respondit Alex. in cons. 140. num. 3. lib. 2. cum dixit, quod si quis magistratus familiam secum habere voluit, aliquem occidit, praesumitur si scilicet animo non occidendi. Et subiungit idem Alex. ibidem. num. 1. quod si quis i. occidit aggressorem tempore noctis, non praesumitur id scilicet animo occidendi, sed potius ex defen-

defendendi. Et in dubio praesumitur, quod occidens aggressorem id fecerit animo se defendendi, sicut scripserunt Felinus & significasti, il. 2. num. 13. de homicid. & Dec. in cons. 4. §. 9. nu. 2. 4. Idem respondit

- 27 Capollane in cons. 1. num. 10. in criminali. qui idem esse fuit, quando excelsus fuit modus defensionis. Consideraris etiam solet & debet causa, an scilicet aliqua extiterit iusta, qua se verberans, vel vulnerans verisimiliter occidere voluerit. Cum tamen vera sit illa sententia, nobis sapienter comprobata, deservit non praesumi sine causa perperatam, sicut diximus supra in praesumpt. 17. ubi de falsi crimine egimus. Et huc pertinet egrigium locum in citatione pro Sexto Rosio Amerino, cuius verba ad rem nostram recensui supra libro 1. quae sione 16.

- 29 Sexta est coniectura, quae fit oritur ex aliquo actu subsecuto, ut si statim quo se percussit, attulit medicamentum: Nā is actus arguit, quod non solum non habuit occidendi animum, sed nec etiam vulnerandi, sicuti respondit Capolla in cons. 31. nu. 5. in criminali. Et eo loci subfigit aliud simile, ut si statim illud vulnere abiecit arma, & cepit detestari malam suam fortunam: Non enim est verisimile, quod si animo vulnerandi, vel occidendi id fecisset, quod arma abiecit. Idem quando (ut dixi) coepit conquiri, quod non credebatur tantum offendisse, ut scripsit Gratianus in v. 23. nu. 7. vers. secunda praesumptio. Imo tamen credi iuramento verberantis. Guido Pap. in cons. 223. in fin. Quod in foro exillimo non feruari.

- 31 Potest hic annexi disputatio illa, quomodo tamen cognoscatur animus inferendi iniuriam. Et quidem dicimus, coicertis & praesumptionibus probari. Itaque in l. si non conuicti. de iniurijs. & ibidem Bald. Salic. & reliqui. & alios refert Mascard. in cons. 902. nu. 10. & egrigie respondit Guido Papae in cons. 223. num. 2. in fine. Imo probatur tamen animus non iniuriandi, iuramento eius, qui iniuriam intulit, sicuti praestato in loco scripsit Guido Papae, qui multis similibus comprobatur. Et plura haec de re scripsit Mascard. in d. cons. 902. ubi quando praesumatur remissa iniuria.

PRAESVMP. XLII.

Adulterium, quibus praesumptionibus & coniecturis detegatur, & an osculum impudicum legitime coniecturam faciat.

SUMMARI.

- 1 Adulterium etiam & occulte committi solet, ideo sunt difficultes probationes. Praesumptionibus autem & coniecturis probari possunt, num. 2. & seqq.
- 2 Quae praesumptiones vel a natura, vel a lege, vel a iudice fiunt, nu. 3.
- 3 Adulteri puniuntur, quandoque poena capitali, quando sola reparatione, & aliquando poena pecuniaria, ut in annotatione datur.
- 5 Maritus si sem anno elapsi abfuit ab uxore, & reuersus repergit ipsam praegnantem, oritur praesumptio a natura sine ulla dubio adulterij commisso ab ea.
- Quae praesumptio dicitur adeo vrgens, ut dicatur probatio concludens, ut ipsa mulier perdat dotem, & puniri quoque possit poena legis Italiae de adult. nu. 6.
- 7 Accusatus de adulterio, si post saltam excusationem & defensionem, quod esset sanguine communi, matrimonium contraxerit, praesumitur ante commisso adulterium fuisse fecerit accutate. & oritur bac praesumptio a lege, quae est iura & de iure.
- Et potest esse hac praesumptio, ut poena capitali puniantur dicti adulteri, nu. 8.
- 9 Adulterij praesumptio insorgit aduersus eum, cui a marito ter denunciatum fuit, ne cum eius uxore esset, eamque adhaeruerit, si deinde cum pergit eam adhaerere.
- Et dicitur praesumptio iuris & de iure, quae sufficit ad indicendam poenam capitalis, ex l. Italiae de adult. nu. 9.
- 11 Adulterij suspitione non caret, quando solus cum solamentum est in loco secreto & abdito.
- Non dicitur autem ex hoc actu verum probatum adulterium nu. 12.
- Non dicitur verum probatum adulterium, etiam quando vir & mulier vis fuerint in eodem lecto nudi ioc.
- Dicitur tamen vrgens praesumptio, quae satis operatur quoad ibi reparationem, num. 13.
- Idem quoque dicitur annotationem, nu. 14.
- Et nam, quid hac praesumptio sufficit ad indicendam poenam capitalis, legi Italiae de adult. nu. 15.

Menoch. Praesumpt.

- 16 Pacis nemo potest de vero adulterio, nec de praesumptio scire de praesumptio praesentatione hominis, nu. 18.
- 17 Legi praesumptio pro veritate habetur.
- 19 Clericus vel religiosus si inueniatur in domo pulchra mulieris in loco abdito & secreto amplectens ipsam, adulterij & fornicationis suspensus efficitur.
- 20 Clerici prohibentur adlequi mulieres, quia ex ea adlocutione mala oritur suspicio.
- 21 Adulterij suspicio & praesumptio oritur, quando mulier domum frequentatur die noctuque ab adulterio ex eisdem causis, quibus repudiari potest ex l. consensu. C. de repud.
- 22 Osculum impudicum arguit adulterium, unde mulier ex eorum datur valde suspensa, quae sufficit iudicii arbitrio pro violenta & indebita haberi potest.
- Contra, quod non sit vrgens coniectura, nu. 29. & 33.
- 23 Coniectura & praesumptiones sufficiunt in iure, quae diffisili sunt probationi.
- 24 Adulterium probatur coniecturis & praesumptionibus illis, quae vel a lege receptae, atque probata sunt.
- 25 Osculum est actum venereum & impudicum, ubi inserti tamen fuisse commissum adulterium.
- Dicitur autem adulterij preparatorium, & sic futurum arguit, nu. 31. & 33.
- 26 Notarium de falso consensu non potest in posterum alia instrumenta conficere: praeterea autem instrumenta ab eo facta non censentur falsa.
- 27 Maritus si ad probandum adulterium deducit osculum impudicum, succumbet.
- 28 Adulterium veraciter probari debet, ut poena sit locum: & tunc sufficit coniectura loco vera probationi, quando a iure recepta sunt.
- 29 Osculum impudicum non connumeratur inter coniecturas ad intercepas ad probandum commissum adulterium, unde ob id mulier dote priuari non debet, nu. 34.
- 30 Probationes concludentes esse debent.
- 31 Mulier ob osculum impudicum punienda est poena extraordinaria iudicii arbitrio.
- Et potest priuari legato si relicto sub conditione si bene se vixerit, num. 38.
- 32 Inter a amatorie quoque arguatur adulterium commissum, vel committendum.

Cum etiam & occulte committi solent adulteria & prohibiti concubitus, si nique ob id difficultes probationis, si nesci scripsi in libro 2. de arbitrio. ind. casu 165. & aliorum adulteriorum comprobantur Mascard. in tit. de probationib. cons. 37. num. 3. praesumptio hinc est, ut praesumptionibus & coniecturis probari possint, ita respondit in cons. 37. num. 18. & 19. lib. 1. ex sententia Bart. Felin. Mascard. & soci. 1. num. Et illi adest ad nonnulli consensu a Mascard. ind. cons. 17. nu. 4. & 7. Et addo Aug. de Castro inter consilia criminalia dices foram in cons. 93. nu. 3. item 1. & Pet. Foller in praet. crimin. in 2. par. secunda parte. Sub stem quod fuit leno nu. 3.

Et haec quidem praesumptiones & coniecturae aliquando operantur, ut adulteri capitali poena puniri possint, aliquando fori separatione, aliquando vero sola poena pecuniaria, sicuti est amissio dotis mulieris. Ita scripserunt Felinus in l. iterum. nu. 1. de probat. Mascard. in rub. C. de proba. nu. 203. & alij quos sui loci referam. Est etiam hic obsequendum, ex his coniecturis, aliquas a natura ipsa colligiales esse a lege probatas: aliquas ab homine ipso, nempe a iudice fieri.

Prima itaque est coniectura, quae ex ipsa natura oritur, ut si maritus elapsum anno abfuit, & reuersus reperit uxorem praegnantem. Hoc sine controuersia praesumitur adulterium. Ita glo. in c. dixit. 32. q. 1. quam secuti sunt Doct. ibi. & Felinus in praet. crim. §. de testib.

Et haec tamen quidem praesumptio vrgens adeo est, ut dici debeat probatio concludens, quae operari debet, ut non solum mulier perdere debeat dotem, sed etiam puniri possit poena legis Italiae de adulterij.

bandum adulterium. Ceterum consideratio hac nil vrget. Nam facile concedimus, coniecturam probari adulterium: sed illis tamen, quae vel a natura vel a lege receptae probatae sunt, ut *enq. in l. abfentem, in verbo, hauriri, ff. de pign.* osculum autem nec a rei natura, nec a lege pro vrgenti coniectura admittitur, nec etiam ab homine recipi debet, cum nulla vrgens ratio hoc fudeat. Non etiā ad rem pertinet text. d. l. quod ait, in princ. ff. de adult. quem pro secundo suae opinionis fundamentum adduxerunt glossae. De eius, quid responderetur, et facile conceditur, licere & nunc patri, quod & olim ei liceat ex legibus Draconis & Solonis, nempe, occidere filiam deprehensam in actibus Veneris & impudicis. Admittitur etiam tunc osculum esse actum venereum & impudicum, & ne aliqua. 27. quesi. 1. Non tamen sequitur consequentia, osculum esse actum impudicum, & pater potest ob illud interficere filiam. Ergo ex illo osculo fumiatur coniectura, filiam commisisse adulterium.

Est quidem osculum actus venereus & poena dignus, sed tamen non infert commissum fuisse adulterium. Et praeterea admittit, osculum facere coniecturam adulterij, dicendum est, futurum non praeteritum arguere. Sicuti sentit idem Accursius d. l. quod ait, ff. de adult. & multi Doctores in rubr. C. de eden. cum dixerit, osculum tunc esse adulterij preparatorium, ita fane multi, quos statim commemorabo.

Huc facit, quod docuit la. post alios in l. si ex falsis, in fin. C. de translat. cum dicit, Notandum de falso coniunctum, non posse conficere alia instrumenta: cum ex primo illo crimine ducatur coniectura, in posterum alia falsa instrumenta esse facturum. Non erit ergo ad praeteritum, sed ad futurum coniectura fumiatur, id quod expressum supra est. Ad idem vestram hac consideratione vsus est Alciatus in tract. de praesumpt. reg. 3. praesumpt. 9. in fin.

Contrarium itaque i opinionem, quod imò osculum impudicum non facit coniecturam commissi adulterij, sentit manifeste Ripa in rubr. extra de indicij. num. 23. cum dicit, quod si maritus deducit osculum impudicum ad probandum adulterium, sic cumbet. Et eodem in loco num. 24. aliorum auctoritate dicit, osculum esse ex preparatorij adulterij. Idem scripserunt alij multi in rubr. C. de eden. ff. de lason & Bologneti & Ioan. Lapus in rubric. extra. de donat. inter virum & uxorem. §. 26. num. 30. qui dicit, oscula impudica esse praedicti adulterij. Idem scripsit M. Antonius Blancus in tract. de indicij. num. 69.

Non ergo significat & arguit adulterium. esse commissum. Et horum quidem sententia, quae & mihi probatur, suaderi satis potest hac ratione, & argumento, quod statuerit Iustinianus in §. quia verò plerumq. veris, ff. de adulterij, in Ambros. vi. licet matris & filia, adulterij tunc veraciter probari debere. Coniectura autem tunc iustitiam loco probationis verae & propriae in penalibus, quando à iure receptae sunt: sicuti ex sententia glossae in dicta l. abfentem, in verbo, d. amari, ff. de pign. & scripsit Decius in l. 1. num. 7. C. de testament. mult. & in c. 1. in fin. de offi. delegat. & in specia prope sentit Matthaeus in notat. 119. in fine. Noster in casu tunc osculum impudicum non connumerat inter coniecturas à iure receptas ad probandum commissum adulterium. Non enim in l. consensu. C. de repud. Non in titulis Pandectarum, ac Codicis ad legem Iuliam de adulterijs. Non alibi, quod sciam, legitur, inter coniecturas ad probandum adulterium connumerari osculum. Et ea ratione fortè hoc factum esse potest: quia si coniectura est, atamen dubia est, cum iusta futurum, vi praeteritum adulterium significare possit. Et tamen probationes concludentes esse debent, l. non hoc. C. unde legiti. Nec index quidem pro suo arbitrio, vi minus rectè scripti Didacus, violentam hanc presumptionem exstinguere debet: cum iam satis constet, nec ratione, nec lege fulciri.

Hac itaque in opinione sum, osculum impudicum non facere coniecturam commissum fuisse adulterium. Et propterea mulier dote non priuabitur, sicuti nec ob solum ipsum osculum priuari ea dote debet, ut late probauit in libro 2. de arbitrij argi indicium, casu 207. num. 8. Illo tamen in casu 278. colum. 1. scripsi, tunc osculum impudicum esse puniendum poena extraordinaria, cum sit actus venereus & inhonestus. Et propterea (vi hoc illis adiungam) rectè Baldus in cons. 207. lib. 4. quem probauit Didacus in Epitome de sponsa. parte 2. cap. 7. §. 6. num. 3. in fin. respondit, mulierem impudicè & inhonestè egisse, si exoculari à viro voluit, & ob id amittere legatum sibi relictum ea sub conditione, si honestè vixerit. Idem ex sententia Angeli Areui sentit Picus in l. Titia. §. Titia, num. 16. in fin. de leg. 2.

Septima est coniectura perpetrati adulterij, t quando reper-

tae sunt litterae amatoriae ipsius mulieris, ita respondit Parson in cons. 54. in fin. libro 4. quem secutus est Mascard. in dicta consil. d. 4. num. 10. in fin. Prudentis iudicis arbitrio tribuerem pro literarum tenore. Nam si fateatur mulier praeteritis concubitus, res manifestata contra eam esset: sed hoc raro euenit, nisi imprudentissima sit mulier: verò essent litterae, quibus mulier requireret virum, ut ad eam accederet, futurum, non praeteritum adulterium arguerent.

PRAESVMPT. XLII.

Incendarius quibus indicijs & coniecturis deregatur.

SVMARIA.

- 1 Incendij poena poena.
- 2 Incendiarum quibus coniecturis deregatur.
- 3 Incendium praesumptum exortum culpa inhabitantium.

INCENDIARIJ poena tunc grauis, & aliquando pro iudicis arbitrio esse solet: sicuti scripsi in lib. 2. de Arbitrij argi indicium, casu 390. Ceterum dubitari saepe solet, quis tunc incendium immitte praesumatur? Hae de re copiose differui in d. casu 390. num. 3. in dubio praesumit tunc exortum incendium culpa inhabitantium. Eodem sententiam aliorum quamplurimum auctoritatem comprobant Mascard. in tractatu de probationibus, in consilijone 192. num. 2. qui extendit & declarat, multiu relatu ex his, quae ego scripsi in dicto casu 390. Et cū satis diligenter praedictis in locis explicata haec sint, non est quod hic plura scribam.

PRAESVMPT. XLIII.

Inimicitia & odium quando inter aliquos praesumatur.

SVMARIA.

- 1 Proximum suum nemo praesumit odio praesequi, sed eius amicum conseruet.
- 2 Et talem tanquam inimicum qui vult repellere, debet ipsam inimicitiam & certam ipsius inimicitiae causam probare.
- 3 Inimicitia quibus coniecturis probari possit, non seq. Quod praesumitur inter eos, inter quos graui orta est la. puta in causa statui, nu. 4.
- 4 Idem quando exitit la. de omni boni, vel de maiori eorum parte, num. 5.
- 5 Idem quando exitit la. de causa capitali, nu. 6.
- 6 Inimicitia orta ex lite praesumitur inter eos etiam lite finita.
- 7 Inimicus adhuc praesumitur, qui semel fuit inimicus.
- 8 Et quid de inimico reconciliato, num. 9.
- 9 Inimicus in praesentem, qui eius consueuerit aliquem salutare, amplius non saluat.
- 10 Idem de eo, qui consueuerat me alloqui, & amplius non alloquitur, num. 11.
- 12 Inimici mei amicum praesumit & meus inimicus, vel saltem suscipit.
- 13 Sic & qui cum meo inimico conuersatur, nu. 13.
- 14 Idem de cohabitante cum ipso meo inimico, num. 14.
- 15 Sicuti in cohabitatione modici temporis, puta d. duobus mensibus, nu. 15.
- 16 Inimicus meus praesumitur, qui contrahit parentelam cum inimico meo, vel considerationem.
- 17 Inimicus in conseruet, qui aliquam iniuriam sibi affecit, vel ab aliquo carceratur.

VM scriptum sit tunc Luce cap. 10. [Diligens proximum tuum sicut teipsum.] factum hinc est, ne Saluatoris nostri praeceptum contemnere videamur, vi praesumendum sit, nemini odio prosequi proximum suum, sed eius amicum esse, ita Bald. in cons. 41. Premittendum est ad euidentiam, lib. 5. Socus, sen. ita in cons. 42. lib. 3. Gorad. in cons. 39. in fin. Bellan. in cons. 63. num. 12. Crauet. in cons. 4. num. 8. & Mascard. in consilij 398. num. 4. Et propterea qui vult repellere talem tanquam inimicum, debet ipsam inimicitiam, & certam ipsius inimicitiae causam probare, si qui scripsi in fin. C. de testib. & alio refert Grammat. in dictis 34. num. 22.

3 Ceterum coniecturibus et signis probari satis dicitur inimicitia, sicut scripsit Baldus in d. conf. 41. Abbas in c. repellatur, in primo par. vii. de accusato. & alij, quos infra sui loci referemus. Et plura quidem signa, & coniecturae inimicitiae considerari a iudice solent.

4 Et primum quidem signum est, si quod sumitur ex gravi lite orta inter eos: vt si est lis de causa litas, vt in i. in i. de excusat. in d. in d. glo. lib. in verba populi, in glo. in §. si quis verus, in Authen. de testib. Bald. in l. ablat. §. dat. remissionem, in quarto notat. de excusat. tutor. Alexan. in conf. 99. num. 3. lib. 2. Abbas in c. i. num. 3. de iudi. g. Marfil. in d. conf. 3. num. 17. Et hoc retulit ac fecit et Marfil. in d. conf. 898. num. 6. Et hoc accedit Baldus in tract. de crimine lese maiestati, in tit. Quando & per quos crimen lese maiestatis probetur, quaestione 2. num. 14.

5 Idem est, si quando exitit lis de omnibus bonis, vel maiori eorum parte, ita Bart. in l. 3. §. ult. in d. conf. 4. ff. de adm. legat. Bald. in l. parentes, num. 1. C. de testib. Felin. in c. quatuor, numer. 3. de testib. Granet. in d. conf. 86. num. 11. & Marfil. in d. conf. 898. num. 7. & 10. Et alios eisdem opinionis Doctores commemorat in l. 2. de Arbitr. iudicium, casu 110. num. 5. & Gigas in d. quaest. 2. num. 14. & nunc accedit Decia. in tract. crimin. lib. 3. cap. 25. num. 36.

6 Idem est, si quando exitit lis de causa capitali, vt si accusatus de homicidio, vel simili graui crimine, sicut post Bartolum & alios commemorat et scripsit Marfil. in d. conf. 898. num. 16. Et eandem sententiam sum & ego secutus in d. casu 110. in fin. Non ego hic prosequor alia his similia exempla, quae loco coniecturarum & signorum habuit Malfard. praetato in loco. Et quae exillimo illum desumpsisse ex Hieronymo mo Giganti in d. q. 2. qui summam quilibet his his differt.

Extenditur primo, vt procedat etiam in eo qui vulneribus est affectus ab eo, cum quo item habet. Nam praesumitur vulneratus causa ipsius litis, ita Petrus in d. conf. 102. lib. 1. additum simili traditione Bart. in l. i. in facta, §. causa, ff. de parric.

7 Extenditur secundo hoc signum, si vt locum habet etiam lite finita: Nam adhuc inimicitia ex ea causata perdurare praesumitur. Ita Aretin. in d. c. de iudi. quod si quis litem aduersus aliquem habuit, praesumitur adhuc inimicus lite finita, Et Aretinum secuti sunt Barbat. ibi, Gonsal. §. iuris, num. 25. in l. i. §. de alimib. & Blancus in tractatu de iudi. g. i. num. 133. Et horum traditio comprobatur text. l. in ipsius. C. famul. erecic. quod secundum Baldum ibi probatur, si inimicum adhuc praesumi eum, qui semel inimicus fuit. Et idem affirmant ipse Baldus in l. ex persona. C. de probationib. Salu. in l. 3. ff. de testib. quos retulit & fecit et Alet. in tract. de praesumptionib. reg. 2. praesumpt. 32. Et hoc accedit Baldus in conf. 76. lib. 1. Auth. in conf. 296. num. 4. Dec. in c. i. in d. l. c. de iudi. g. 6. de iudi. g. 6. & Crasset. in conf. 9. v. nec obstat.

Ceterum aduersus Aretin. videtur et magis recepta opinio eorum, qui dixerunt, hoc iudicis arbitrio relinqui, vt afferat Alet. in d. praesumpt. 11. & scripsit in l. 2. de Arbitr. iudicium, d. casu 110. Idem de inimico reconciliato affirmant in l. 1. de Arbitr. iudicium, quaest. 28. num. 8.

10 Secundum est signum inimicitiae, si quando is qui salutare consuevit, non amplius salutatur, ita glo. in c. cum Adria 62. dist. 1. Abbas & Barth. relati a Malfard. in d. conf. 898. num. 33. Et hoc accedit Decius in c. cum super, numer. 3. ff. de i. deleg. 4. in c. conf. 84. num. 6. qui idem effectus respondit, si quando qui me alloqui consuevit, amplius non alloquitur, idem docuit Marfil. in l. 1. §. praeerea, num. 3. ff. de quaest. Decia. in d. c. 25. num. 76.

11 Tertium est signum inimicitiae, si quando quis effectus est amicus inimici mei: Nam & praesumitur effectus meus inimicus, vel saltem suspensus. Decius & Cagnolus in c. conf. 5. §. i. de regul. iur. sic & qui cum i meo inimico conuersatur, meus praesumitur inimicus, Bald. Salu. & Iasus Liberi, C. de i. i. testament. Blancus in tractatu de iudi. g. 1. & tortura, num. 163. Decianus in dicto tract. crimin. 14. cap. 25. num. 48. Idem quando i iudici cohabitabit. Abb. & Felin. in c. repellatur, num. 2. de accusat. & Malfard. in d. conf. 898. num. 28. qui non 29. declarat, non habere locum in cohabitatione modici temporis, si vtpote duorum mensium, ex sententia Felin. praetato in loco. Ego certe hoc relinquere iudicis arbitrio. Porro hoc si-

12 gnum locum habet multo magis, si inimicus meus con-

13 traxit parentalam, vel confederationem cum inimico meo. Ita

14 Bald. in d. Liberi, C. de i. i. testament. & in l. i. num. 33. ff. de i. i. d. i. n. q. lo. loci docuit Bald. quod si vaissalus contraxit parentalam, vel confederationem cum inimico domini sui, praesumitur effectus inimicus ipsius domini: & ob id feudo priuatur. Et Bald. fecit

in fin. Marfil. in d. l. 1. §. praeerea, num. 10. in fin. de quaest. & Malfard. in d. conf. 898. num. 33. Et hoc accedit Hieron. Gigas in d. q. 2. num. 35. & alij multi, quos congegit in conf. 2. num. 9. lib. 1. quo licet lat. sione declarari quando intelligi debet.

Quartum est signum inimicitiae, si quando quis ab aliquo fuit affectus iniuria, vel carceratus, ita Felin. in d. c. cum oportet, num. 3. in fin. & num. 5. de accusat. & Malfard. in d. conf. 898. num. 22. Et accedunt Blancus in tractatu de iudi. g. 1. & tortura, num. 10. & Gigas in dicta quaest. 2. num. 11. Decius de quo nota a. num. 40. & 41. Non praesumitur relictus quae enarrauit Gigas in d. quaest. 2. & eius supposito contra Malfard. in d. conf. 898. & alia Decianus tract. crimin. lib. 3. cap. 25. num. 37. & multis sequentibus.

PRAESVMT. XLIII.

Contempnissse Dei ac Principis sui leges & praep-
ta, quando quis praesumatur.

SVM MARIA.

- 1 Leges & praepcepta Dei, nec non Principum, graue interdictum est peccatum & delictum contemnere, quoniam contemptor graui peccato peccat debet.
- 2 Contemptum consideratur negativum & positium.
- 3 Contemnere in dicitur negativum, qui de re aliqua curam non habet, nullam tamen iniuriam vel irruentiam facit: & qui taliter contemnit, non punitur de contemptu, sed de alio delicto, quo contemnit.
- 4 Peccandi consuetudo est multum operatur ad praesumendam contemptum in foro exteriori, null tamen facit quod ad forum consistat.
- 5 Excommunicatus per se non annuit in excommunicatione, dicitur contemnere improprie, quia nil agit contra Ecclesiam, nisi quod negligens est, vt ab eo vinculo dissolvatur.
- 6 Celebrans in loco, qui, an sit iudex, dubium est inter Doctores, non dicitur proprie contemptor, est in dubio si celebratio assequenda.
- 7 Contemnere improprie in dicitur, qui casu aliquem altum facit prohibuit, non autem deliberat.
- 8 Contemptus positus dicitur proprius & verus contemptus, & est ille, quando quis negat velle parere negando auctoritatem & potestatem superiorem qui iussit.
- 9 Et hic contemptus probatur coniectura & iudicio, cum aliqui sit diffidit probationis, in 9.
- 10 Regulatorum auctoritatem & potestatem negans, & recusans expressè ei obtemperare, dicitur proprie contemnere.
- 11 Papa si cohortatur aliquem iudicem, & alium recusando exhortationem illam, negat potestatem, vt hereticus poni potest.
- 12 Sacerdos sciens se excommunicatum, & monitus non celebrat, vult celebrare, praesumitur per contemptum contempnissse.
- 13 Sacerdotes celebrare compelluntur tempore & generatim interdici, praesumitur per contemptum contempnissse.
- 14 Excommunicatus, qui se ingerit alijs non excommunicatis contra praepceptum superiorum per contemptum se inuicisse censetur.
- 15 Idem quando sciens se perversat in excommunicatione per annum, num. 15.
- 16 Altum faciens sciens contra iuri praepcepta, per contemptum seuisse praesumitur.
- 17 Ecclesiam non ingrediens, sed ad ianuam audientis officia, vt facere praesumitur per contemptum.
- 18 Index inferior si contra superioris inhibitionem procedit, contemptor inhibitionis censetur.
- 19 Contemptor & imobediens quibus parui peccatur, & m. sup.
- 20 Contemptor est ad id graue crimen, vt dicitur peccare in spiritum sanctum, qui per contemptum peccat.

C ONTEMNERE Dei Optimi Max. & ac Principum leges, & praepceptum, graue interdictum est peccatum, & delictum: & ob id graui peccato peccat contemptor ille debet quomodam modum peccat. Verum priusquam hoc explicem, rependenda sunt paucis quae scripsi in l. 2. de Arbitr. iudicium, casu 110. num. 27. Eo loci dixi, contemptum altero de duobus modis considerari, nempe negativum & positium. Negativum est contemnere, si de re aliqua curam non habet nullam tamen iniuriam, vel irreuerentiam facit. Hic dicitur improprie contemnere: & qui ita contemnit, non punitur ex contemptu, sed de alio delicto, quo contemnit, puta de ira, negligentia, vel concupiscentia, ita dicit declarare Collecta.

in c. 1. de conscri. Cardin. in Clem. 1. in 3. not. ab. de sepul. Felinus in c. 2. colum. vlt. de maior. & obedi. & Sylvestr. Præsumpt. in summa, in verbo, contemptus, num. 1. Et vnde accedit Angel. Clauus in summa, in verbo, contemptus, num. 1. Gemina in c. nullus, nu. 2. 55. dist. Felin. in c. cum quidam, nu. 7. vers. quando autem de iur. an. & Nau. in manuali confessionum, c. 23. nu. 42. Qui & illud adiungit ex sententia Dni Thoma, Cæsarum, & aliorum reuera contraria opinione Ricardi, etiam ceteri id impropiè & interpretati contemnere, qui aduersus legis præceptum negligentia, ira, vel concupiscentia peccare confuevit, quam sententiam probauit dicto casu a. 16. num. 28. auctoritate Didaci & aliorum. Et enim si confutatio peccandi multum operetur ad præsumendum contemptum in foro exteriori, vt dicimus infra, tamen non facit quod ad forum conscientie, in quo sola veritas, non autem præsumptio consideratur, c. humana. 22. quæst. 5. c. 1. de iur. de hon. & scriptis supra lib. 1. q. 80. num. 15.

Hunc contemptus & scriptis improprium committere dicitur excommunicatus persequens per annum in excommunicatione: cum illi aliud agit contra ecclesiam, quàm quod negligens est, vt ab eo vinculo dissoluatur. Non enim negat ecclesie auctoritatem, & Clauus potestatem, fed tantum negligit proprium salutem. Et propterea persequens ille non punitur tanquam cõtemp-tor, cuius pena efficit illa, quia lapsi in prauam hæresim plecti solent, ita scriptis in casu a. 16. num. 27.

Sic etiam celebrans in loco interdicto, quando esset opinio Doctõrum, an esset interdictus, vel non. Et vna opinio habetur, non esse interdictum, alia vero, imo esse.

Hic sancti celebrans non possit dici propriè contempsisse: etsi in dubio erit a celebratione abstinendum. Ita egregie tradit Gemina in c. 6. nullus, num. 1. vers. in contemptum autem. 55. dist. post Ioan. Andr. in c. vlti. de sent. excomm. lib. 6. Idem scripsit Felin. in d. c. 2. in p. de maior. & obedi. Ita pariter non dicitur propriè contemp-tere ille, qui casu, non autem deliberate aliquem actum prohibi-tum facit, vt scribit glossa in plus accepit, q. 140. 25. dist. & Gem. præcitato in loco, quem fecit esse Felin. in d. c. 2. col. vlt. vers. & nota, quod faciens, de maior. & obedi.

Contemptus positius, qui vel verus & proprius dicitur, est ille, quando iustus facere negat vel parere, negando auctoritatem & potestatem superioris, qui iussit. Ita scripsit in casu a. 16. num. 29. ex sententia Dni Thoma, Adriani, Sylvestri & Didaci. Et hinc accedit Gemina in d. c. nullus, num. 2. 55. dist. Nauar. in d. c. 23. nu. 42. & alijs, quos latius referam.

Hic contemptus probatur & coniecturis, & indicijs, cum alio-quin difficultis sit probationis, ita tradunt Butrius in c. si celebrat, colum. 6. dist. 1. de cler. excomm. missi. Felin. in d. c. secundo, num. 7. de maior. & obedi. Butrius in tract. de Synodo, in secundæ parte, in fin. & Mascardus in conclus. 433. Et multæ quidem coniecturæ considerari & adduci solent.

Prima quarum est, si quando quis expressè recusat obtempe-rare, negando auctoritatem & potestatem legislatoris, c. quicun-que. 61. dist. 1. Gemina in d. c. nullus, num. 2. 55. dist. post Archidiacon. quem refert idem scripsit Felinus in c. cum quidam, num. 7. de iure iur. and. Et hæc quidem coniectura locum habet etiam, quando Pontifex cohõratur, & si quæ recusando exhortationem illam, & negare potestatem. Ita Syluester in summa, in verbo, contemptus, in fin. qui dixit, hunc vt hæreticum posse puniri. Sic & Felinus in d. c. cum quidam, num. 7.

Secunda est coniectura, si quando sacerdos sciens se excommu-nicatum, & monitus, ne celebret, vult celebrare. Hic præsumitur per contemptum celebrasse, ita Felin. in d. c. 2. colum. vlt. vers. & ille dicitur post Calder. in cons. 1. 1. de verb. signifi. & Petrus Eleazar in c. si celebrat, de cler. excomm. missi.

Tertia est coniectura, si quando quis compellit sacerdotem cele-brare tempore generalis interdicti. Hic enim præsumitur per contemptum compulsi, c. vltim. de excessu. præl. vbi in specie Hostiens. & Ioan. Andree, quos citat etiam Gemina in d. c. nullus, num. 3. vers. Et ex his inferitur idem scripsit Felin. in d. c. 2. in fin. de maior. & obedi.

Quarta est coniectura, si quando excommunicatus ingerit se alijs non excommunicatis contra præceptum superioris, qui iussit ferat eum se abstinere ab aliorum commercio. Hic etenim per contemptum se immixtisse præsumitur, & illud, c. vltim. de cler. excomm. missi. & c. onerato. 4. dist. & tradit Hostiens. & Ioan. Andr. in d. c. 2. in fin. de excessu. præl. Gemina in d. c. nullus, num. 3. in fine. Felin. in d. c. 2. in fin. Idem scripsit Ioan. Andr. in c. dilecto, num. 1. de pen. & remiss.

Quinta est coniectura, si quando excommunicatus scienter per-leuerat in excommunicatione per annum, c. excommunicatus, c. vltim. de pen. Gemina in d. c. nullus, num. 4. post Hostiens. & Ioan. Andr. in c. vlti. de excessu. præl. & idem Ioan. Andr. in d. c. dilecto, num. 2. de pen. & remiss. Idem affirmat Felin. in d. c. 2. in fin. de maior. & obedi. Et confert celebris illa glossa, c. si quis in iur. in verbo, contemptum, de sentent. excomm. quæ dixit, facientem actum contra iuris præcepta, si scienter fecit, præsumi in dubio per contemptum fecisse, & gl. illam probant Felin. in c. cum quidam, num. 7. de iur. iur. Et scienter hic perleuerare dicitur, quando monitus, vt petet-er abolutionem, cum non petiit.

Sexta est coniectura, si quando quis non ingreditur ecclesiam, sed ad valvas & ianuas audit officia contra legis præceptum, c. quod in re, de pen. & c. quod nonnulli, de primis. Hic enim præsumitur per contemptum id facere, ita Gemina in d. c. nullus, nu. 4. vers. item quando, & Felin. in d. c. 2. in fin. de maior. & obedi. & ante eos Ioan. Andr. in d. c. dilecto, nu. 1. de pen. & remiss.

Septima est coniectura, quæ ad forum temporale pertinet, quando si iudex inferior, cui a superiore facta est inhibitiõ, ne procedat in causa, & ille nihilominus procedit. Nam tunc dicitur contempsisse inhibitionis præceptum. Rotam de iur. 26. in fin. de ap-pellat. & tradit Lancellot. in tract. de attentat. in præfat. num. 26. qui nu. 31. subiungit, quod attentans interposita appellatione, dicitur contemnere.

Contemptor & inobediens ille multis & grauius quidem penis plecti solet. Quod Dei Opt. Max. offensam pena mortis æternæ, ob mortale peccatum afficitur, c. si quis presbyter, si. dist. 1. c. quæquid. 14. quæst. 1. glossa in c. 2. de maior. & obedi. & c. quæquid. 14. quæst. 1. glossa in c. 2. de maior. & obedi. & Sylvestr. Præsumpt. in summa, in verbo, contemptus. & Sylvestr. in summa, in verbo, contemptus. Nauar. in manuali confessionum, cap. 23. num. 42. & adeo graue est hoc crimen, vt dicatur ille peccare in spiritum san-ctum, qui peccat per contemptum, ita tradit glossa in c. potestatis, de pen. dist. 1. c. Quo ad penam temporalem huius seculi, interdum dicit mortis, interdum corporis aliqua ex parte afflictio: interdum pecuniaria: quæ ita pro iudicis arbitrio imponi solet, quæ ad quædam capite differunt in lib. 2. de arbitrij iudicium, c. 365. Deditur etiam contemptor ille aliqando omni commodo, & benefi-cio ecclesie, Quandoquidem qui post suspensionem celebratur, in contemptum elatum, non dispensatur a Penitentiarj summi Pontificis, vt scriptum reliquerunt Host. & Ioan. Andr. c. clerici, de cler. excomm. missi. & post eos Bar. in repet. s. Raynal. col. 163. de testa. qui alia multa ad rem nostram scripsit.

PRAESVMPT. XLV.

Bannitus quibus commodis & iuris beneficijs priuatus præsumatur.

SVMARIA.

1. Bannitus ob perpetratum grave delictum, quibus commodis & iuris beneficijs præsumatur priuatus. Quod regulariter præsumitur priuatus omnibus illis commodis, quæ illi loci statuti ibi conuenerunt tributa sunt, in 2.
2. Bannitus confessor priuatus factioe testium etiam ad iura, quæ post bannum, quando si statutus conuenerunt, formam diuersam ab illa in re communi præstat, si tamen quæ formam testium testium potest. Vide
3. Bannitus & ciuitate & viciu non potest necesse testium testium co-rum duobus testibus aut non, sicuti lege Veneta permittitur est.
4. Bannitus non potest iustitiam habere ex forma statuti loci, de quo est bannitus, quia priuatus est beneficijs a statuto concessis. Præsumitur etiam priuatus facultate succedendi ab intestato permisso a statuto, nu. 6.
5. Statutum si prouidet, bannitus non debere admitti ad petitionem sui iuris, præsumitur, quod etiam ipsum excoheret ab omnibus conuenerunt & beneficijs concessis a statuto illius ciuitatis.
6. Bannitus efficitur hostis illius ciuitatis, & quæ est ciuitatis, & patrie odium, & nu. seq.
7. Hostes patriæ non debent gaudere beneficijs & privilegijs patrie.
8. Beneficium nemo præsumitur conferre sibi odio.
9. Bannitus a ciuitate, an præsumatur priuatus commodis & beneficijs iuris communi.
10. Princeps potest priuare eum, quem propter delictum bannitus, benefi-cij iuris communi respectu bonorum existentium in ciuitate, de qua ipsum bannitus.

lus in addit. ad Bart. in l. cortasama. C. de iure fisci, lib. 2. dum loquitur de bannito, qui denegari debet audientia, & qui impune offendit potest, ita etiam scilicet in l. eorum. pen. versic. nunc autem, C. de hered. edicti. & ibid. mon. scilicet Alex. num. 4.

28 Tertia est coniectura, quando Princeps, vel eius statutum admittit bannito omne auxilium. Nam & tunc dicitur sublatum etiam beneficium iuris communis, ita scripsi in d. conf. 49. 2. num. 13. versic. extat. & alia, & ibid. num. 3. versic. tertio de vitio et aliis. Ruit in d. conf. 49. num. 4. in fin. lib. 4.

29 Quarta est coniectura, quando bannitus quis fuit in are & periona. Hoc etiam casu praefumitur priuatus beneficium iuris communis, ita Barbat. in conf. 14. col. vlt. lib. 3. quem secutus est Marculum. in d. conf. 83. num. 19. 4.

30 Quinta est coniectura, quando t bannitus esset extra protectionem communis. Nam & tunc praefumitur priuatus beneficium iuris communis, quod ad bona existentia in ipsa ciuitate, ita Bald. in l. 3. col. vlt. versic. item habemus, C. respondit. appellat. mors interuenit. Et hanc traditionem esse inuenimus commendatam, dicit Alexan. in d. l. 1. num. 4. versic. limitat tamen hoc. C. de hered. instit. Et hanc quoque probant Ruit. in conf. 27. num. 3. ad fin. lib. 3. dum loquitur Baldum, & 4. peritum Iafon. conf. 166. colum. 3. versic. 3. facit, lib. 3. Ludouicus Catus in d. conf. 103. num. 6. versic. alia est etiam, & Bosius in tractatu causarum criminalium in tit. banniti quid amittant, num. 14. versic. sed quid si statutum dicat.

31 Sexta est coniectura, quando statutum confiscat ipso iure bona banniti. Hoc sane casu praefumitur bannitus priuatus omni beneficio iuris communis, atque ita succedere alteri non potest in bonis, & hereditate. Ita Ludouicus Catus in d. conf. 103. num. 6. versic. potest & alius: qui eiusdem opinionis refert Socinum iun. in conf. 22. num. 27. lib. 1. existimo allegare voluisse Socin. iun. in conf. 22. num. 8. lib. 1. dum loquitur de damnato ob crimen laesae maiestatis. Ea ratione vltus est, quia si statutum priuauit bannitum bonis iam quaesitis: multo magis priuare vult quaerendis: cum t facilius tollatur ius quaerendum, quam quaesitum, qui autem, in primis, ff. de his qui in fraud. cred. & ibi gl. & Doit.

32 Septima est coniectura, quando t extat statutum in ciuitate, quod forensis acquirere non possit immobilia. Nam tunc bannitus succedere alicui non potest in immobilibus, nec aliter acquirere. Ita Caltr. in conf. 212. Omnis ordo super scriptorum, col. 1. lib. 1.

34 qui respondit bannitum esse ciuitate Paduae haberi pro forensi & non subdito, & ob id esse extra ciuitatis protectionem, & consequenter non posse succedere in bonis in ea existentibus, cum forenses impediuntur statutus Paduae succedere in bonis sed illa deferri proximioribus venientibus ab intellectu. Et Castrensis, secuti fuerunt Alexan. in conf. 75. num. 5. libro 1. Iafon in conf. 166. colum. 3. versic. 4. facit, lib. 2. & versic. 6. ponderat a. subiuixit, quod cum Medio

35 lani tria t extant statuta: quorum vnum disponit, quod bannitus non habeatur nec tractetur vt ciuis, vel contadinus: Secundum, quod bannitus vti non possit beneficio communis Mediolani: Tertium, quod non ciuis acquirere nequeat bona in Ducatu Mediolani, dixit inquam, Iafon, bannitum acquirere non posse bona aliqua in Ducatu Mediolani. Ita pariter respondit t Decianus in conf. 26. num. 23. libro 3. bannitum e ciuitate Cremonae non potuisse succedere patri etiam in legitima, sibi iure communi debita: ex quo Cremonae extat statutum, quo forenses non possunt acquirere immobilia. Et bannitum poena capitali t haberi pro forensi & non subdito, scripserunt etiam Bart. vlt. ff. de legatio. Nel

36 lus in tractatu de bannito, in prima parte secunda temporis, questione 4. Gualterus Benedictus in l. Regnum, in verbo, in eodem testamento, il. m. 1. 41. de testamento. Bonus de Curtili in tractatu de Nobilitate, parte 7. num. 21. Marfil. in tractatu de bannitione, in verbo, Ciuitate, num. 225. & in conf. 57. num. 22. Petrus Folerius in practica criminali, in prima parte secunda partis, in verbo, banniantur, num. 37. & Bosius in tractatu causarum criminalium, in tit. de crimine laesae maiestatis, num. 93. qui pariter secutus est Caltr. in d. conf. 215.

Nec repugnat quod respondit Iacobus Beretta in conf. 97. bannitum dici non posse non subditum, vt dicatur comprehensus in dispositione nouae constitutionis Mediolanensis, in tit. de panis. §. collegii. qua prohibetur immobilium alienatio in non subditum. Nam minus recte sentit Beretta, & primum quidem dum constituit differentiam inter forensium, & non forensium: Et inquit, statutum prohibentem alienationem in forensium comprehendere etiam bannitum: cum banniti vulgo appellentur t fori: rectius dicendum est, quod si bannitus dicitur forensis, sicuti praedicti omnes Doctores senserunt, multo magis dici debet

non subditus: cum forensis dicitur a fortiori non subditum, vt respondit Decius in conf. 661. num. 6. ex sententia Castrensis, quem maxime feram.

Et praeterea bannitum t dici debere non subditum vel ex eo probatur, quod non subditus altero de duobus modis dicitur, ratione originis, & ratione accidentis, ita Socinus iunior in conf. 16. num. 2. libro 3. post Socinum seniore quem commemorat, & ibidem sentit Natta in conf. 4. num. 2. Porro quando statutum, sicuti illa constitutio Mediolani in dicto tit. de panis, §. collegii, prohibet bona alienari in non subditum, intelligi debet ratione accidentis, nempe illius ciuis, qui non fuit ante ciuitatis & domini. Nam constitutio edita fuit ea ratione, vt ciuitatis & domini Mediolanensis ferri possint onera, quae aliqui ferri non possent, alienatis bonis in alienigenas. Hanc rationem sentit in specie Castrensis in conf. 89. vlt. quod quid, num. 2. versic. sed ista, libro 2. & manifestum Alciatus in vlt. 13. num. 14. Ripa in l. filius amil. §. Diui, num. 20. de legat. 1. Capal. in conf. 246. num. 32. lib. 2. & Decianus in conf. 33. num. 2. libro 1. idem in specie constitutionis Mediolani sentit Bosius in tractatu causarum criminalium in tit. de panis, num. 43. dum dicitur clericis acquirere possint immobilia, cum onera non fulmineat. Cum ergo bannitus ferre nequeat onera personalia, cum in ciuitate & dominio habitare prohibetur, non etiam valet ferre realia: ex quo bonis caret: dicendum est, non posse inter subditos connumerari, vt possit acquirere immobilia in Ducatu Mediolani. Ita egregie & in specie prope respondit Castrensis in conf. 89. supra allegato, cum dixit, t mulierem nuptam extra ciuitatem, et si retinet ciuitatis originem, atque ita dici non possit forensis, attamen si nulla bona in ea ciuitate reliquit, vt fulmineat ciuitatis onera, de se ipse dicitur esse subdita, & consequenter succedere non posse in bonis immobilibus in ea ciuitate, vel eius territorio sitis. Nam subiunxit Castrensis num. 3. licet forensis non sit, qui in loco natus est: attamen pro forensi recte & impropre habetur, si est in loco onera non fulmineat. Proprie autem & vere desinit esse subditus inquit Caltr. ille qui desinit subire onera.

Hic intelligimus verum esse quod retuli supra ex Decio in dicto conf. 661. num. 6. Castrensem ferri in loco respondisse, quod ille, qui aliqua in ciuitate forensis est, a fortiori non dicitur subditus. Non ergo fuit recte scriptum Beretta in dicto conf. 97. num. 2. cum dixit, bannitum dici subditum, ob id quod originem retinet. Est enim verius non dici amplius subditum. Non etiam verum est quod dixit idem Beretta in dicto conf. 97. num. 3. Bannitum retinere originem loci, & forensium dici non posse: & idem non comprehendi huiusmodi prohibitionem nouarum constitutionum, in tit. de panis, §. collegii. Est enim verius, quod & si proprie non desinit esse originarius: attamen improprie & quod effectum dici non potest originarius: forensi ob perpetratum delictum, secuto banno, lex cum pro forensi vult haberi: sicuti sentit Castrensis in d. conf. 39. in fin. Nec repugnat illa auctoritas Bart. in l. vlt. §. idem rescriptum, num. 5. ff. ad municip. quem in specie similiter statuit secuti sunt Iuuen. Ioan. de Anic. Feratius, Crassetta, & Florenti allegati a Beretta, quia praeter pensionem Castrensis praecato in loco, qui dixit Bart. loqui de forensi, non autem de subdito. Respondet, Bart. & sequaces loqui de originario, qui etiam extra locum originis habitat, attamen est habilis & idoneus acquirere bona, & sustinere onera in loco ipsius originis: Dixerunt est in bannito poena capitali, qui neutrum praestare potest.

PRAESVMP. XLVI.

Bannitus a banno liberatus, & patriae restitutus, an & quando bona etiam ei restituta praesumantur.

SVMARIA.

- 1 Bannito liberato a banno, & patriae restituito, in eo quando praesumatur restituta bona.
- 2 Quod si facti liberatus iussu mediante, praesumitur restitutum etiam quod ad bona sua.
- 3 Bannitus restitutus dicitur innocens a delicto, unde verè non fuerat bona priuata.
- 4 Bannitus quando fuit gratia & liberalitate Principis restitutus, si bona sunt adducit apud ipsum Principem, praesumatur restitutum etiam quod ad ea.

At quid

Et quid si ipsa bona reperiuntur à principe alienata titulo oneroso, & ipsi banniti sui simpliciter restituti, num. 5.

Quid si bona sua fuerint à principe in alium alienata titulo lucrativo, num. 6.

7 Beneficium à clerico bannito adeptum, & alteri collatum, non restituitur ipsi clerico restituto.

8 Doctus collegii restitutus è banno, non recuperat locum ab alio occupatum.

9 Bannitus simpliciter restitutus nunquid recuperat à bona, qua peruenit sine sui auctore facta ad alium ab eodem causam delicti & banni sequens, ut puta ad proximum eum.

10 Bannitus restitutus in pleniori forma censetur etiam restitutus quod ad bona in alium alienata, & quous titulo translata.

Et datur exemplum pleniori forma, & num. 11 & seq.

11 Legitima in bonis matris filio debita, per filij bannum nepoti ex eo delata filio restituito, & nepote bannito, ad quem spectet.

12 Patre bannito legitima ex bonis maternis filio debita, in filium ipsius banniti descendit: eiq; acquiritur irreuocabilit, ut si pater à banno restitutus, illam non recuperet, num. 13.

Quamuis ipse patriam possidetem in filium recuperet, & officium capax omnium acquireret, num. 16.

Filio tamen bannito & bonis illius publicatis, bannifundis legitima tantum quid aduenititum, non publicatur ad consummationem, nisi, num. 17.

13 Principatus exclusus à successione ab professione religionis, si ei superueniat habitus ad succedendum, adiungi debet, de quo secundogenito iam ad successione admisso, ex sententia Alciati, male tamen, num. 19.

POSTERIORUM de pena amissionis 1 bonorum irrogata bannitis differimus, nunc superest dicendum, de eorum liberatione & restitutione, an scilicet praesumatur restituta bona bannito liberato & restituito à banno? Duo capita hic distinguos: quoadmodum & duae sunt restitutionis species, nempe vna iusticia, altera gratia.

1 Primum itaque effi caput, 1 quando bannitus fuit liberatus & restitutus iustitia mediante. Hoc sane casu sine controversia praesumitur restitutus etiam quod ad bona, ita tradunt Fulg. in l. Gallus, §. & quid sit tantum, num. 7 de lib. & posthum. & ibid. Crot. num. 56. Raim. num. 118. Iaf. in l. 2. lectura, num. 57. & Eman. Cella in l. part. num. 49. qui eiusdem opinionis recenset Bald. in l. vltim. num. 5. C. de sent. pass. Et bñ accedens Celsentium in consil. 2. num. 19. Marcabrum in consil. 3. num. 201. & Aquilinus in d. §. & quid sit tantum, in 2. part. num. 122 & 125. & idem ego ipse respondens in consil. 103. num. 32. & alia scripsi in commentariis de Recuperatione posses. remedio 10. num. 17. Et accedit etiam And. Gallus in libro 2 de Pace publica, cap. vlt. num. 23. Et huius quidem sententiae maritine effi ratio, quia 1 restitutus ille dicitur innocentis delicto, & si ob contumaciam fuerit bannitus, & propterea verè non fuerat bonis priuatus.

Secundum effi caput, quando bannitus fuit gratia & liberalitate Principis restitutus. Hoc in capite distinguo aliquot casus.

4 Primus est, 1 quando bona adhuc sunt apud ipsum Principem sine apud fectum. Hoc sane casu praesumitur restitutus etiam quod ad ea, ita tradunt Bart. in l. vltim. num. 7. C. de sententia pass. Iaf. in l. Gallus, §. & quid sit tantum, in l. 2. lectura, num. 50. ff. de lib. & posthum. & alij, quos commemoravi in dicto consil. 113. num. 25. Quibus accedens Nelles in tractatu de bannitis, in prima parte tertij temporis, quod nona 3. num. 13. & And. Gall. in lib. 2 de Pace publica, cap. 19. numer. 10.

5 Secundus est casus, 1 quando iam bona reperiuntur à Principe alienata titulo oneroso, vt venditionis, vel alio simili, & bannitus (iute simpliciter restitutus. Hoc casu non praesumitur ad ea restitutus. Sani affirmant ex supra congestis Bart. Iaf. & Gallus in d. l. 19. numer. 3. Et accedens Gualdus in dicto §. & quid sit tantum, num. 61. & Alciac. in secunda lectura, num. 73. versic. alij in praedictum tertij, Socinus numer. num. 108. & alius congesti in tractatu de Recuperatione posses. remedio 10. num. 101. & alios refert Aquilinus in d. §. & quid sit tantum, in 2. parte, num. 97.

6 Tertius est casus, 1 quando bona iam fuerunt à Principe in alium translata titulo lucrativo, & bannitus fuit simpliciter restitutus. Hoc etiam casu non praesumitur bannitus ad ea restitutus. Ita post alios Iaf. in d. §. & quid sit tantum, num. 59. & 72. & Gallus in d. l. 19. num. 3. qui scripserunt, beneficium à clerico bannito adeptum, & alteri collatum, non restitui clerico restituto:

8 Sic pariter 1 Doctus Collegij restitutus è banno, non recuperat locum ab alio occupatum, & manifestum casum hunc probat mihi Al-

ciatus, Socinus in l. & Aquilinus supra commemorati, & scripsi in d. remedio 10. num. 104.

Quartus est casus, 1 quando bona pertinerunt sine alterius facta ad alium, ob solam causam delicti & banni secuti, vt 1 proximior gradu post bannitum, bannito ipso effecto infuicellibili, succellit, hereditatem, quae adiuit, & deinde bannitus fuit simpliciter restitutus. Hoc sane casu fuit Doctorem opinionem. Vna fuit eorum, qui scriperunt, hunc bannitum praesumi restitutum, etiam quod ad bona haec, ita sane Baldus in l. Gallus, §. & quid sit tantum, de lib. & posthum. & ibid. Alex. num. 13. & Iaf. num. 56. versic. 2. limita. Bellameta in consil. 743. & 744. Item in c. inter quatuor, num. 9. de maior. & obediet. Parisius in consil. 1. num. 47. lib. 4. cum in d. §. & quid sit tantum, num. 181. Alciac. in l. 2. lectura, num. 76. & ibid. Socinus, num. 114. & Roland. in consil. 45. num. 25. lib. 4.

Secunda fuit opinio eorum, qui existimant, non praesumi bannitum fuisse restitutum, quod ad hereditatem aditam à proximioribus. Haec quidem in opinione fuerunt Castren. in d. §. & quid sit tantum, num. 14. Socinus sentent. num. 14. Raim. num. 176. Gualdus numer. 28. & Emanuel Costa in secunda parte, numer. 42. & videns Aquilinus in secunda parte, num. 91. & 92. Crotius in consil. 282. num. 36. & 40. Bojius in tractatu causarum criminalium, in tit. de remedij ex folia clementia Principis, numer. 13. qui restatorem communem esse opinionem: quam etiam in indicando & consulendo sequendum esse scripsi Natta in consil. 470. num. 20. & num. 21. Hanc etiam probant Iulius Clarus in practica criminali §. final. questione 19. versic. sed quare; pene. Marcabrum in consil. 83. num. 201. & num. 202. And. Gallus in dicto libro 2 de Pace publica, cap. vltim. num. 12. & 16. & Iaf. Petrus Sardinus in consil. 99. num. 42. & secutus sum in dicto consil. 185. num. 9. lib. 2. & accedit Deizeno in consil. 86. num. 39. lib. 3. vbi num. 40. dixit, vbi illi proximiorum in gradu censetur acquisitae irreuocabilit, vt etiam dicemus infra. Et communis haec sententia potest comprobari multis illis rationibus, & argumentis, quae commemoravi in d. consil. 185. num. 2. vsque ad num. 14. & in consil. 442. num. 20.

Quintus est casus, 1 quando bannitus fuit restitutus in pleniori (vt nostri dicunt) forma. Hoc sane casu praesumitur restitutus etiam quod ad bona in alium alienata, & quous titulo translata. Huius plenioris formae exemplum afferri solet primum; vt si Princeps dixerit, effi restituere bannitum, non oblante quouis condemnatione, quam declarat nullam & irritam, & perinde ac si non facta fuisset, ita quod de ea obijci non possit. Nam tunc ad ea plena (vt dici solet) manu facta censetur restitutio, vt praesumatur Principem voluisse restituere etiam ad ipsa bona. Sic fane scripsit Alex. in l. Gallus, §. & quid sit tantum, num. 20. ff. de lib. & posthum. & ibidem Socinus in l. vltim. num. 17. Iaf. num. 72. in fine. Alciac. in secunda lectura, num. 76. versic. tertio limita. & idem in respons. 169. Ita respondendum Raim. in consil. 21. num. 9. libro 5. Parisius in consil. numer. 33. lib. 4. Ruben in consil. 14. numer. 5. versic. primum, quia. Petrus Imolegens in consil. 49. numer. 7. & Roland. in consil. 45. num. 23. & 24. lib. 4. qui eiusdem opinionis recenset Vinnium & Aquilinum Clementem.

Ceterum à praedictis dissentient multi, quos secutus sum in tractatu de Recuperatione posses. remedio 10. numer. 16. & accedit Aquilinus in d. §. & quid sit tantum, in 2. part. num. 145. versic. ad contrarium firmat.

Est & secundum exemplum, 1 quando Princeps dixerit se plenè restituere ipsum bannitum. Hoc etiam casu dicitur restitutio in pleniori forma facta, & consequenter praesumitur bannitus illo restitutus etiam quod ad bona etiam in alium alienata, ita in specie Roland. in d. consil. 45. num. 27. lib. 4. qui tamen sententia recenset Claudium Seyssellum, Gualdum, & Paris.

Est demum tertium exemplum, 1 quando Princeps dixerit restituere bannitum, perinde ac si dictus bannitus nunquam bannitus fuisset, & eius bona non fuissent publicata.

Hoc etiam casu praesumitur concessa restitutio etiam quod ad bona alienata, ita in specie responderunt Crot. in consil. 127. numer. 55. Petrus Imolegens in consil. 48. num. 7. & Roland. in consil. 45. num. 32. & 32. lib. 4.

Ceterum hac duo exempla in dubio reuocari possunt ex his, quae scripsi in d. remedio 10. num. 116. & versic. & contrarium confirmant.

Distinxi ex praedictis potest egregia illa disputatio, quae hoc anno 1593. die vltima Iun. propolita fuit coram nobis Quæstionibus extraordinariis redituum huius dictorum Mediolanensis. Proponebatur sane huiusmodi facti species: Cum Margarita mater haberet Io. Mariam filium, & ex eo Alexandrum nepotē, vita functa

Hoc si explicatio differendum nunc est, quod restitutus Ecclesiam restituitur ad bona, qua in re distinguo plures casus.

3. Præmissis est casus, quando hereticus, qui aliquandiu persistit in hæresi, nulla obicitur contra eum facta inquisitione, nullaque lata sententia, ad fidem reuerfus est, an hic recuperet bona iam amissa, quæri & dubitari solet. Et multi quidem in hac opinione sunt, non recuperare, nisi expressim ad illa fuerit per superiorem reuerfus. Cuius sane sententia est ratio, quia iam bona hæc quod ad dominium effecta sunt ipsius filii, vel alterius, cui lex ea detulit. Non ergo à filio, alterove sine eorum facto auferri illa possunt, *intra regiam lib. 4. quod nigrum, de regul. iur.* Et huius opinionis verè fuit Angel. *Clauulius in summa, in verbo, hereticus, num. 11.* vbi posteaquam, *num. 17.* dixit, eum censeri si sponte reuerfi ad Ecclesiam, quando ante condemnationem reuerfuitur, subiungit, hunc, qui sua sponte reuerfuitur, non recuperare bona, nisi expresse ei concedatur. Idem affirmat Abbas in *c. quia diligencia, num. 9. de electio, dum reiecta distinctione, an lata sit sententia, vel non, dixit, quod si ab homine, vel à lege (vt nostro in casu) bona sunt confiscata, non ea recuperat reuerfus ad Ecclesiam. Et Abbas sententia est Paulus de Cretadio, in tractatu de iure patronatus par. 67. *num. 4. vers. hanc autem.* Et his accedunt relati ab Henrico Boico in *c. vergenti, colum. 1. de heret. qui dixerunt, non restitui bona, nisi de gratia iure ergo ipso inspecto, bona restitutus ille non recuperat.**

- Cæterum contrariam opinionem probasse videtur glossa in *c. maxime in i. quest. 7.* cum dixit, hereticum statim reuerfium recuperare sui patronatusque & glossa in *c. quia diligencia, de elect. & ibidem Cardin. Zabarella colum. 3. vers. si autem non restituit.* Idem sentit Paulus Girlandus in tract. de heretico, *quest. 7. in fin. vbi declarat* ad traditionem Archidiaconi, in *vi. communi, §. illorum, de heret. in 6.* dixit, quod t. clerico beneficiato, qui sponte, id est, à principio, ante negationem, vel latam sententiam, reuocauit suum errorem, atque ita ad Ecclesiam Catholicam eum restituit, beneficia non auferri. Eandem quoque opinionem probauit Parisius in *c. si. 2. num. 185. lib. 4.* qui quidem in hac sententiam citat Abbate & Felin. in *c. ad abolendam, num. 2. de heret. qui tamen loquuntur de remittenda pena mortis illis hæreticis ad fidem sponte reuerfis. Adducit quoque Paris. Henricum Boico in *c. vergenti, de heret. qui tamen ex aliquorum opinione dixit, non restitui hæc bona, nisi de gratia.* Refert etiam Abbate in *c. excommunicamus, num. 10. de heret. & ibidem Ioan. de Anan. colum. 1. vltim. vers. nota. ibi, qui tamen loquuntur de remittenda pena corporali.* Recenset pariter Archid. in *c. vi. officium, in prin. & in c. vi. communi, §. illorum, de heret. in 6.* Verum Archid. in *d. c. vi. communi.* nil hac de re scripsit. Quid autem sentiat in *d. c. vi. communi.* iam supra ex Girlando retulimus. Citat quoque Cardin. in *Clem. 6. §. ius, quest. 4. de heret. qui ait, ex misericordia debere restitui.* Recenset tandem ipse Paris. Franc. Squillacensem in *tr. de fide Catholica, cap. 30.* qui scripsit, hæreticum statim reuerfium posse restitui ad bona. Et eandem opinionem probant Roland. in *conf. 63. num. 2. lib. 3. & ibidem num. 30. in fine* *inuentus reuocatus Ludouicum Carreterium.* Et ad casum hunc pertinent illæ considerationes, quas facit Paris. in *d. conf. 2. num. 185. vers. probatur conclusio lib. 4. & Roland. in d. conf. 63. num. 28. lib. 3.* Hæc opinionis ita recte perpendantur, non sunt contrarie. Nam prima illa opinio est, quod hæreticus reuerfus statim ad Ecclesiam Catholicam non recuperat sua manu & factio bona, quia iam ob lapsum in hæresim amiserat, sed ei possunt restitui à superiore. Illa verò secunda opinio idem habet, quod scilicet, hæretico statim reuerfo restitui debent, vel reuerfus possunt bona ipsa. Atque ita si cuncti illa prima opinio negat hæreticum sua manu posse recuperare bona ita secunda opinio id non admittit, sed solum concedit, ei posse, vel debere restitui ab ipso superiore, ad quem pertinet gratiam facere.*

6. Secundus est casus, quando hereticus iam damnatus est, & abiurata deinde hæresi restituitur gremio Ecclesie, an hoc in casu recuperet etiam bona que apud ipsum fuit? Hæc tria possunt considerari, primum est, an possit sua manu, quæ ita sine facto superiori restitui recuperat? Et non posset, quod est, quia si non potest in præcedenti quando filicet adhuc non fuit damnatus, multo minus potest, eandem facere.

7. Secundum quod considerandum venit hoc secundo in casu, illud est, an sit in potestate iudicis restituere vel non restituere, quod ad bona hunc hæreticum condemnatum, cum filicet bona sunt apud ipsum fuit.

Hæc de re sunt opiniones. Vna est quod cogi possit. Qua qui-

dem in opinione visus est esse Parisius in *d. conf. 2. num. 188. lib. 4.* cum dixit, huic reuerfo ad Ecclesiam Catholicam, debere restitui bonarum verbum, t. debere, coactionem & necessitatem significat. Et *num. 190.* scripsit, quod bona hæc sunt restituenda, &c. at, sunt restituenda, significant necessitatem. Et paulo post, dixit iterum, debere restitui. Et Parisius sententia est Roland. in dicto *conf. 63. num. 27. lib. 3.*

Verum opinio hæc nec lege, nec ratione, nec auctoritate Doctorum probatur. Nam primo adducit Paris. *tex. c. pederet, 10. dist. 1. vbi t. David homicidii peracta penitentia regis dignitate priuatus non est: nec D. Petrus Apostolus t. negati Saluatoris deporatione facta, ab Apostolatu fuit deiecius.* His itaque fuit non solum restituta, imò nec adempta dignitas, sicque bona. Ergo idem dicendum est nostro in casu.

Sed facile responderetur primo, Dauidem & Petrum non expectasse aliquem sententiam hominis condemnationis, sed statim errorum memores, penitentiam egisse, sicque reuerfos esse. Quod non contingit in casu nostro. Præterea & secundo responderetur, Dauidem & Petrum fuisse sola Dei Opt. Max. liberalitate, gratiaque misericordie receptos & restitutos, vt intelligamus, Ecclesiam liberum esse hoc recipere, & restituere, vel non. Et propterea constitutum fuit in *c. vi.* constituitur, eadem distinctio, hodie hos ita lapsos, & ad Ecclesiam reuerfos non esse ad dignitates recipiendos.

Secundo ea ratione motus est Paris. in *d. conf. 2. num. 188.* Ecclesiam t. nunquam claudere gremium ad se redeuntibus, *inter clau. 1. v. 1. & 2. §. sed quia gremium. c. de summa Trini & fide Cath.*

Verum facile responderetur, Ecclesiam non claudere gremium redeuntibus quod ad animarum salutem, vt ibidem citatur. Non tamen inferunt, illos ad bona & dignitates recipi. Et rursum dicimus, quod & si Ecclesia hos redeuntis recipit, id non coarctat, sed sua sponte, gratia & misericordia facit. Idem ergo dicendum est in casu est in casu nostro.

Tertio Paris. in *d. conf. 2. num. 192. vers. & licet, &c.* adducit multorum auctores, nempe Ioan. Andr. & Abb. in *c. excommunicamus, de heret. Archid. in c. vi. communi, vlt. in 6. Ioan. de Anan. in c. ad abolendam, col. vltim. de heret. & Angel. de Claus. in *summa, in verbo, hereticus, num. 18.* qui scribunt, hæretico ad Ecclesiam Catholicam reuerfo restitui bona.*

Cæterum vno verbo responderetur, relatos Doct. loqui (vt supra in primo casu diximus), quando sua sponte statim is hæreticus reuerfus est ad fidem: non autem quando iam fuit declaratus hæreticus, & damnatus, & lata contra eum sententia.

Secunda fuit opinio eorum, qui dixerunt, bona hæc non debere huic hæretico restitui: quæ sane opinio non solum admittit potestatem iudici restituendi hæc bona, sed etiam imponit ei necessitatem, ne restituat. Hanc opinionem probauit gl. in *c. excommunicamus, num. 10. de heretico.* Henricus Boico & Felinus in *c. vergenti, de heret. quos in hac sententiam facit recenset Paris. in conf. 2. num. 187.*

Præter moti qui sunt text. in *c. ad abolendam, §. 1. lib. 3.* nisi continuo, de heret. sed verus constitutio illa nil ad rem facit, si recte perpendatur.

Secundo regula iuris, *l. id quod non strum, de regul. iur.* Quod t. nostrum est, sine facto nostro à nobis autem non potest, cum ergo bona huius hæretici damnati scilicet sint delata, sine facto filii auferri ab eo non possunt. Verum responderetur, superiorem restituendum esse quodammodo ipsum filium, & potestatem de his in eo habere, cum ei admittat, quod ibi cessat.

Tertio arg. l. 1. l. 1. & l. vltim. *C. de sent. p. re. lib. 1.* vbi restitutus recuperat bona, quando restituitur à Principe, cuius summa est potestas. Non ergo ab quouis alio iudice restitui bona debent. Sed facili est responso. Non enim negant iura illa damnatum posse restitui ab alio habente potestatem quam à Principe. Et nos in hac disputatione nostra restituents potestatem præsupponimus.

Tertia fuit opinio eorum, qui existimant, hæreticum iam damnatum non esse restituendum ipso iuris rigore inspecto, sed gratia & misericordia tantum. *Hac in opinione fuerunt multi relati à Parisio in d. conf. 2. num. 191. lib. 4. quos & ipse sententia, & ibidem Abb. in opinionibus suis scribit glossa in d. c. vergenti, de heret. & ibidem Abb. in 3. notat. Henricus Boico colum. 1. Cardinalis Zabarella in Clemens. 2. in 6. in Clemens. 2. in verbo, inquisitio ibi, quest. 11. de heret. & in Clemens. 1. §. vltim. quest. vltim. de iur. iur. Alberici de Rose in §. qui non*

dictum. an. accepit. vers. item fallit. C. de episcop. & cler. & in l. Manichaeas, ad finem. & in Authen. idem. in prin. C. de heret. in d. & ob idem. ambar. in §. fin. in 4. notab. & Gemm. in §. si vero. colum. 1. vers. quare. & vers. sed praesumptio. Eundem Gemm. in §. si statum. §. has. §. jo. in fin. de heret. in d. Erant. si qualescunq. in f. de fide Cathol. c. 30. in qui. sed an bona. & Decim. in conf. 137. & si illo in loco nihil scriptum reliquit. Illi ego adeo tuol. in Clem. 1. in fin. de heret. Et hanc opinio nem credim. qui satis probari in d. c. vergentis. ibi. miseri. de heret. & in d. c. accusatus. §. porro. de heret. in 6.

Et hac quidem recepta est sententia. tametsi ex ea inferri non possit. iudicem resiliuentem haereticum ad ecclesiam gremium co gi resiliuere debita bona. Non enim esset hac liberalitas & misericordia. sed debitum.

16 Tertium autem quod hic considerari potest. illud est. an eo ipso quod ipse superior recepit haereticum hunc ad gremium ecclesiae. an inquam censetur illum resiliuere ad bona? Et dicendum est. non resiliuere. Est enim opus id exprimi t in ipsa sententia. quia ad gremium ecclesiae resiliuitur. vt scilicet dicat ipse superior resiliuent. te resiliuo ad ecclesiae gremium. ac etiam ad bona. & iura. quae ob contractam haerem amissit. Ita censuit Cardinalis Zabarella in c. quia diligencia. colum. 2. vers. quia. analog. tamen non est opus. de electio. cum dixit. reuersum. ac resiliuentem ad ecclesiam non recuperare sui patronatus. nisi in resiliutione fuerit dictum. quod etiam resiliuitur ad ipsa iura. Et apertus idem hoc affirmat. Abb. num. 9. quia etiam & secutus est Rolan. in d. cons. 63. num. 2. & lib. 3.

17 Hoc idem apertius censuit Paulus Girlandus in tractatu de haereticis. quaglion. 6. vbi num. 1. ait. ita demum haereticum resiliuitur gremio ecclesiae. & bonis. bona ipsa recuperare. si iudici videtur. Et subiungit. expressius declarando. hoc totum esse positum in arbitrio iudicis resiliuentis. vt scilicet possit. dum cum ad ecclesiam recipit. resiliuere etiam ad bona. Hoc ergo sum arbitrium & voluntatem debet iudex ille declarare. alioquin non censetur cum resiliuere ad bona ipsa iam fisco delata. Idem clarius scripsit Ludouicus Carreus in tractatu de haereticis. c. penult. in prin. motu qualiter. num. 6. vbi declarando d. c. vergentis. de haereticis. ait. quod cum haereticus ex quadam gratia & misericordia recipiatur ad gremium ecclesiae. non recuperat bona. nisi dicatur. quod etiam ad bona resiliuitur. Idem apertissime docuit Fel. in d. c. vergentis. num. 2. cum dixit. opus esse. quod expresse dicatur a iudice. re. resiliuere ipsum haereticum etiam quod ad bona. Et Fel. secutus est Capual. in l. id. quod nostrum. num. 5. de regul. iur. Et hac ipsa traditio satis aperte probatur in Authen. Gazaros. C. de haeret. & Manichaeis. ibi. i. censentes. vt omnia tamen confitentur. nec ad eos vltierus reuertantur. &c. hac verba satis aperte significant. haereticum. cuius bona sunt confiscata. ad ea non reuertit. siquidem non possit ea recuperare. nisi expresse iudex ita declarauerit. Et apertus hoc probat d. c. vergentis. de haeret. quod sane capitulum. auctoritate Abbatis ibi in fin. conuenit cum d. Auth. Gazaros. Eil eo in capitulo sic scriptum: [vt nec ad eos bona eorum vltierus reuertantur. nisi eis ad cor reuertentibus. & abnegantibus haereticorum consortium misereri voluerit. &c.] Dixit. aliquis voluerit. significans. receptum ad ecclesiae gremium non recuperare bona. nisi iudex voluerit. utque ita nisi expresse eum resiliuat. sicut verbum illud. voluerit. in d. c. de sent. pass. & resiliuit. monita lvi. C. de generali auctoritate & iustitiae. C. de sent. & pass. & scribimus Baldus in l. si ademptum. C. de sent. & pass. Bertram in cons. 76. num. 107. & num. 113. lib. 1. & Bosius in tractatu de iuramentis criminalium. in tit. de reuel. & in f. de clementia. Principium. num. 2. quia secutus sum in cons. 103. num. 37. & in cons. 185. nou. 9.

18 Comprobatur hac sententia. & ratione. quia cum haereticus recipitur ad gremium ecclesiae. recipit idem ex gratia. & misericordia. vt tradunt Abbas in c. quia diligencia. num. 9. de electio. Fel. in c. vergentis. num. 1. de haeret. & Carer. in tractatu de haeret. cap. penult. in 16. Argui per gratiam resiliuitur non recuperat ipsa bona. nisi expresse dictum haereticus. vt probat in d. C. de sent. pass. & resiliuit. monita lvi. C. de generali auctoritate & iustitiae. C. de sent. & pass. & scribimus Baldus in l. si ademptum. C. de sent. & pass. Bertram in cons. 76. num. 107. & num. 113. lib. 1. & Bosius in tractatu de iuramentis criminalium. in tit. de reuel. & in f. de clementia. Principium. num. 2. quia secutus sum in cons. 103. num. 37. & in cons. 185. nou. 9.

19 Tertius est casus principalis. quando haereticus iam fuit damnatus. & abiurata deinde haereti resiliuitur gremio ecclesiae. an hoc in casu recuperet etiam bona. quae non quidem apud fisco sunt. sed apud priuatum. quippe quod in casu fuerunt translata? Hoc in casu plura. vt & superiore casu possunt considerari. Primum est. an possit sua manu atque ita sine fisco superioris recuperare? Et non possit iam clarum est: quia si non potest sic recuperare. quando sua sponte ante condemnationem reuertitur. & adhuc bona sunt apud fisco. multo minus debet posse. quando reuer-

Menoch. Praesumpt.

tur statim post condemnationem. & bona in alium sunt translata. ex quo semper difficilior recuperari illa solent. vt statim dicemus.

Secundum quod hic considerandum est. illud certe. an eo ipso. quod haereticus ille iam condemnatus resiliuitur. abiurata haereti. gremio ecclesiae. censetur etiam resiliuitur ad bona in alium translata? Et dicendum est absolute quod non. ex dictis superiore & ca. Et tanto magis. quia iudex non praesumit vellet. quod lege sibi permillum non esset. argum. l. 2. C. de offic. iud. cum finalibus. Atqui non potest (vt statim demonstrabimus) resiliuere condemnatum ad bona iam in alium translata. Ergo simplex illa receptio. quam de haeretico ad gremium ecclesiae facit. non comprehendit bonorum alienationum resiliuentem.

Tertium quod t considerari potest hoc in casu. illud est. an iudex superiorve. qui haereticum damnatum ad ecclesiam gremium recipit. possit cum ita resiliuere. vt illic ear recuperare bona in alium a fisco translata? Et dicendum est non posse. Ita tradit in d. Clement. 1. in fin. de haeret. quod niter multa probat argum. l. item de Noster. in d. C. de heret. idem quoque censuit Franciscus. Significans. in tractatu de fide Cath. c. 30.

Id quod confirmatur. quia ita quoque obseruatur in condemnato ex alijs delictis: qui si resiliuitur. non tamen resiliuitur dicitur quod ad bona in alium translata. sed solum quod ad existentia apud fisco. vt noster non antiquior et comprehensum in cons. 133. num. 23. & dicit in praed. praesumptio.

Quartus est casus. quando t haereticus iam de haereti condemnatus resiliuitur gremio ecclesiae. an etiam censetur resiliuitur ad eam facultatem. locum & gradum. quem obtinuerit. si haereticus non extiterit. Hoc in casu plura possunt considerari. sicut etiam considerata fuerunt superioribus in casibus. Primum est. an sua manu & sponte hic haereticus sic resiliuitur possit recuperare hunc gradum. & locum? Et certum ac clarum est. non posse. quia si non potest recuperare bona. quae iam fisco erant. antiquamque effectus est haereticus. etiam si statim ad ecclesiam & fisco in reuertitur. multo minus iam condemnatus non potest sua manu recuperare ea bona. quae apud le nunquam fuerunt. Et rursus si non potest recuperare bona adhuc existentia apud fisco. & multo minus a fisco in alium translata. ita a fortiori nec etiam poterit recuperare hac translata fide delata in alium sine fisco fisco. Et hoc adeo exillimo locum. vt nullus dubitationi mihi locus relin qui videtur.

Secundum quod hic venit considerandum. illud est. an eo ipso quod hic haereticus fuit gremio ecclesiae resiliuitur. censetur etiam resiliuitur quod ad ius iuramentum. locum seu gradum succedendi amilium ob haereticum? Et non cenent resiliuitur clarum est. ex dictis iam supra in tribus praecedentibus casibus. Si enim non censetur resiliuitur ad bona adhuc existentia apud fisco. nec ad ea. quae in alium fisco ipse translauit. multo minus nec resiliuitur censetur ad hoc succedendi iam ab altero proximior occupatum. & ad quem (vt mox dicemus) a iudice resiliuit non poterat.

Tertium quod considerandum hic est. illud certe est. an iudex superiorve. qui haereticum iam damnatum resiliuit ecclesiae gremio. possit etiam eum resiliuere ad eum gradum. & locum succedendi ab altero occupatum? Et dicendum est. resiliuere non posse. cum leges & iura non permittant aliquo ex delicto damnatum. deinde gratia & principis liberalitate resiliuitur non recuperare locum ab alio iam occupatum. Ita in specie multis rationibus & argumentis respondi in cons. 186. colum. 2. & 3. lib. 2. Et de eadem fide specie interrogatus alter respondit Bursatus in cons. 280. num. 23. lib. 2.

PRAESVMP. XLVIII.

Innocentia accusati quibus conieciuris & praesumptionibus detegi possit & inibi de innocentia aliqua scitu non indigna.

SUMMARI.

- 1 Innocentia via magna est. quae vt detegatur. semper admitti debent probationes.
- 2 Serui non deservuntur a domino. possunt ab alio defendi. & de eorum innocentia querere debet iudex.

PPPP

3 Accu-

3 Accusatus innocentia vi probetur, admittitur etiam tertius, cuius non interest.

4 Statutum tollens omnes exceptiones, non confectur rejicere exceptionem innocentia.

5 Index non debet exequi sententiam adversus eum, quem deinde innocentem esse intelligit.

6 Bannitus etiam ob consummationem licet per confesso habeatur, ex dispositione statuti, captus tamen non puniatur, si suam innocentiam vult probare.

7 Innocentia potest probari etiam testibus domesticis, & sanguine conunctis, & non fegit.

8 Imo probari potest praesumptionibus & coniecturis, m. 3. & seq.

9 Delicti praesumptiones & coniectura dilui & confutari possunt contra rationem coniecturam, & praesumptionem.

10 Accusatus praesumitur innocens, quando fugam arripere facile potuit, & non fegit.

11 Demetrius & Antiphanes sacrilegij accusati, a praefecto liberati fuerunt ob id, quod cum e carcere & quo alij aufugerant, recedere possissent, non recesserunt.

12 Accusatus de aliquo crimine si sua ipse sponte iudici se praesentat, innocentem praesumitur.

13 Accusatus commisso delicto aliquo nocte, si ea ipsa nocte repetitur illi quiescere, innocens confectur.

Idem quando sua ipse sponte carcerem ingreditur, m. 14.

Idem quando questionibus & tortura se subicit, m. 15.

16 Accusatus a iudice maxime arguit innocentem accusatus.

17 Innocentia maxima est coniectura, quae iunior ex exculpatione fore criminis, cum moriturus esset, cum & si fuerit accusator.

Idem quando testes, qui contra accusatum attestati sunt, extra iudicium testimonium suum renouaverunt, m. 18.

19 Innocentia efficitur esse coniectura illius, qui damnatus ad mortem proegressus est, si innocentem esse, & dum laqueo fuisse suspensus, mori non potuit, sed laqueo vi adu, in columini cecidit in terram.

Secus si clare constaret de delicto morte digno, m. 20.

1 INNOCENTIA vis magna adeo est, ut multa illius causa facientia fuerint. Nam quod illa delegatur, semper admitti debet probationes, l. defendatur, ff. de periti. quod loci aut Vlpianus,

2 quod si a domino non defenduntur ferri, defendi ab alio possunt: & de eorum innocentia quaerere debetis, qui cognoscit, nempe iudex. Et ex nostris Decius in consil. 429. colum. prima.

Mari. l. in consil. 16. num. 15. & in sing. 19. Boer. in consil. 165. num. 1. & Socius iun. in consil. 61. num. 7. lib. 2. idem responderunt, hoc est, ad

3 probandum innocentiam i accusati, tertium, cuius non interest, admitti, vel iudicem ipsum fore ex officio recipere posse, & debere innocentia probationes. Hinc etiam respondit las. in consil. 175.

lib. 2. admitti semper posse innocentia probationes. His accedit,

4 quod & si statum tollit omnes exceptiones, non tamen reiectio dicitur exceptionem innocentia, ita Bald. in l. 1. §. Offitium. col. penult. ff. de qui ex eo qui in iura voca. ff. vi reus, & in repet. l. edita, colum. penult. C. de edict. Ioan. de Anan. in consil. 59. colum. 1. Alexan. in c. 113. colum. 2. lib. 5. Dec. in l. est nihil num. 4. de regul. iur. Mari. in d.

5 consil. 16. num. 14. Imo iudex 1 non debet exequi sententiam adversus eum, quem deinde innocentem esse intelligit, ita Innocent. in c. signis. colum. in fin. de purgat. vltima. Bald. in l. vltima. colum. vltima. C. de consensu. Felin. in consensu. colum. 1. de re iud. Mari. in d. consil. 16.

num. 16. & in sing. 2. & Neutza in consil. 60. colum. 1. versu. 2. facit, quod loci paulo ante dixerat post Bald. in l. 2. C. si pendente appellat. mors

6 interuenit, quod etiam bannitus ob consummationem, & si pro confesso habetur dispositione statuti, attamen captus non puniatur, si suam innocentiam vult probare. Et eadem tractationem affirmant

7 Decius in l. 1. §. nihil. num. 4. de reg. iur. Cravet in tract. de actio tempor. in 2. part. principali, num. 3. Habet & hoc commodum innocentia,

8 vt probari possit testibus domesticis, & sanguine coniunctis, & tam licet, & c. exenit. de testibus, & l. 6. ad questionem ff. de quosq. & ibidem Mari. in consil. 16. & late 21. art. in tract. de probatio. consil. 80.

9 Imo innocentia 1 probari potest praesumptionibus & coniecturis, sicut scripserunt Boer. in quest. 165. num. 1. & 2. & Alciac. in

10 respon. 433. num. 1. cum dixerunt, delicti praesumptiones & coniecturas dilui & confutari posse contrariis coniecturis & praesumptionibus, id quod etiam fegit Cravet in consil. 151. num. 16. & in consil. 275. num. 1. Et huc facit quod post Baldum in l. parentem, C. de testibus, de iudic. Boerius in quest. 165. num. 7. innocentiam posse testimo

11 nio domesticorum probari. Et huc pertinet maxime locus Ciceronis, quem statim commemorabo. Et quantum multae conie-

cturae & praesumptiones innocentiae hic recensere possem, nihilominus hoc in loco adferam generales illas, quae quibusvis criminibus accommodari possunt: ceteras vero speciales iam fuis singulis in locis explicauimus.

Prima itaque innocentiae coniectura est, 1 quando accusatus fugam rapere facile potuit, & non fugit. Ita Alciac. in d. respon. 433. num. 4. versu. 4. quia post Bart. in l. qui si fugit num. 6. l. 1. ff. de adul. & dicto, quod loci respondit Alciacius, suspicacionem omnem eius, qui latet maiestatis crimine accusatus fuit, dilui, si quando fugere potuit, non fugit. Et praclarum extat exemplum apud Lucianum de amicitia, dum commemorat Demetrium & Antiphanem 11 sacrilegij accusatos, & carceri inclusos, liberatos ob id a praefecto fuisse, quod cum e carcere, vt alij aufugerat, recedere potuissent, non recesserint.

Secunda & validior coniectura est 2 innocentiae, quando accusatus sua ipse sponte iudici se praesentat. Ita Capella in consil. 31. num. 2. in criminalib. Antonius Blancus in pract. criminal. in parte defensionis, num. 131. Iacob. Nouellus in tract. criminal. sub tit. ad defensionem, incip. huiusmodi extenuationis, qui consilium opinionis & refert Mari. in pract. criminal. in §. diligenter, num. 404. & alio refertur Decian. in consil. 93. num. 114. lib. 2. & Mari. ad d. d. consil. 104. Hanc coniecturam egregie confirmat locus Ciceronis in oratione pro Milone, quem locum etiam commemoravi supra in lib. 2. in praef. pr. 91. in fin. attamen inuau hic repetere: sunt autem haec Ciceronis verba: Quod si nondum satis cernitis, cum res ipsa tam clara argumentis tignisque luceat, pura mente, atque integra Milonem nullo scelere imbutum, nullo metu perterritum, nulla conscientia examinatum Romam reuocantem, recordamini per deos immortales, quae fuerit celeritas reditus eius, qui ingressus in forum ardente curia, quae magnitudo animi, qui vultus, quae oratio. Neque vero fe populo solum, sed etiam Senatui tradidit: neq. Senatui modo, fed etiam publicis praesidijs & armis: neque his tantum, verum etiam eius potestati, cui Senatus totam Rempublicam omnem Italiae pubem, cuncti populi Romani arma commiserat: cui fe nunquam protecti tradidisset, nisi causa fura consideret, praefertim omnia audient, magna metuunt, multa suspicant, nonnulla credenti. Magna vis est conscientiae, iudices, & magna in vtramque partem, vt neque timeant qui nihil commiserint, & poenam semper ante oculos putent, qui peccarint.] Haec Cicerio.

Tertia est innocentiae coniectura, 3 quando accusatus commisit delictum aliqua nocte, & ipsa nocte repetitur illi quiescere, & (vt dicitur) in vtramque aurem dormire. Extat huius rei egregium exemplum apud Ciceronem in oratione pro Roscio Amerino, dicit commemorat T. Caesij Terracenis filios adolescentes absolutos fuisse, quod ea ipsa nocte post oculum patrem reperti essent eo in cubili dormientes.

Quarta est innocentiae coniectura efficator iam commemoratis, 4 quando scilicet accusatus sua ipse sponte carcerem ingreditur, ita Grammat. in consil. 29. num. 32. & in consil. 61. num. 4. in criminalib. & Ioan. Iacobus de Leonardi inter consilia Socii iun. in consil. 39. num. 33. lib. 2. Idem quando 1 questionibus & tortura se subicit, ita Lucas de Penna in l. 3. versu. 107. praef. pr. C. de apoc. publ. ex l. generali, C. de vult. lib. 10.

Quinta est coniectura innocentiae, 5 tarda admodum accusatio: Nam tarditas ista arguit potius falsam esse accusacionem, quod quod accusatus deliquit: sicut si scripserunt Bald. in consil. 200. num. 1. tabellio in fin. lib. 1. Mari. in practica criminal. §. diligenter, num. 200. Ant. Blancus in practica criminal. in prima parte defensionis, numerus 234. & Cravet in consil. 255. numerus 9. Et confectur quae scripserunt supra, vbi egimus de praesumptione contra subreptiorem iudicium, libro praesumptionum.

Sexta est coniectura innocentiae, 6 quae sumitur ex exculpatione loci criminis, cum moriturus esset: cum & si fuit, qui hunc accusauit, ita Mari. in practica criminal. in §. refert, & Blancus in practico in loco, num. 136. Quam quidem coniecturam veram esse ex limitando, nisi pro crimine alia adsit coniectura. Et similem coniecturam subiungit Blancus ex Mari. in consil. 109. numerus 32. & 40. quando testes, qui contra accusatum testimonium dixerunt, illud deinde extra iudicium renouarunt. Quae tamen de re nunc non disupto, est non ignorem, non carere probabili dubitatione.

Septima est coniectura innocentiae, 7 quando damnatus ad mortem, proterfatus est se innocentem esse, & dum laqueo fuisse suspensus, vel gladio percussus, mori non potuit, fed fracto laqueo in columini cecidit in terram, ita egregie 17 post Lucas de Penna

D. IACOBI MENOCHII IVRISCONSULTI

DE PRAESUMPTIONIBVS, CONIECTVRIS, SIGNIS,

ET INDICIIS, QVI MISCELLANEORVN
APPELLATVR.

LIBER SEXTVS.

PRÆSVMPCTIO I.

Rubricas, seu inscriptiones titulorum iuris communis, vel statutorum, solam præsumptionem & coniecturam facere, non autem per se de disponere, statuereque.

SVMARIA.

- ¹ Rubrica, seu titulum inscriptionem, vel statutum coniecturam, & præsumptionem tantum facit eorum, quæ in supposito deinde titulo scriptæ sunt.
- ² Protocolum notarij continet rubricam huiusmodi, instrumentum emptionis & venditionis inter Catum & Sempronium confectum, &c. præsuppositionem faciat iussu eadem celebratum contractum, sed manifeste non probat.
- ³ Actus agentium nil vult eorum mentem, & animum operatur.
- ⁴ Rubrica conscribitur, ut ad denotandum id, quod in eodextu habetur: nec plus censetur rubricæ dispoere, quam in eodextu legitur.
- ⁵ Testator si disponit sub consensu debere monumentum ad instar alterius, quod non reperitur, hæc dictio onere solutus censetur.
- ⁶ Referenti nulla silet siles adhiberi, cum de relato non constat.
- ⁷ Constatu decurionis si statuerunt, omnes eius solvere debere gabellam prout sui maiores soluerunt, nisi non constet quomodo maiores illi soluerunt, valet tamen statutu, cum causatur sicut illa verba, non conditi maluerit prout sui, &c.
- ⁸ Rubrica naturæ est spectanda, non accidentis.
- ⁹ Rubrica quo ad se potestatem habere dicuntur, at nunquam vim legem obtinent.
- ¹⁰ Per se illa appellatur, cum nil, quod agatur superest: & perfectum id dicitur, quod ab alio non mutatur.
- ¹¹ Rubrica quæ de causâ suspensa sit.
- ¹² Lex debet esse clara & manifesta, ne captioe sua laqueum periat.
- ¹³ Dispositio generalis dicitur obiter, ac de sermone generali, & brutiori.
- ¹⁴ Rubrica, quod quisq; iuri in alium statuerit, eodem iure ipse vitatur, nisi sit perfecta, non ita.
- ¹⁵ Rubrica perfecta disponit, & allegari potest ad decissionem causatum.
- ¹⁶ Rubrica Cne silescit, dot datur, sicut videtur perfecta quantum in se est, non potest tamen allegari ad decissionem causarum: & perfectam quidem non esse ostendit.
- ¹⁷ Rubrica quando in generalitatem verborum est clara, & subsistentem contextu est ambigua, tunc textu per rubricam declaratur.
- ¹⁸ Legi vna pars sicut aliam declarat, & precedentia ex subsequenti aperitur, ita ex rubrica lex interpretatorem potest accipere.
- ¹⁹ Statutu rubrica si generaliter dicit, maritum mortua vxore in matrimonio datum lucrari debere, si textu statuti habet, quod datum ab vxore et adiam lucratur maritus, habet locum etiam hoc textu in de promissa.
- ²⁰ Statutu si disponit in rubrica, quod filia dotata non succedat matris in usufructu: textu vero statuti dicit, quod non succedat in bonis maternis, nunquid dicta filia censetur exclusa a bonis patris.

Vm in postrema hac commentationum parte enarraturus, ac explicaturus sum præsumptiones & coniecturas, quas Miscellaneis ob id appellare placuit, quod circa diuersa & varia versentur: priore loco se offert illa, quæ sumitur à Rubricis titulorum iuris communis, & statutorum. Quia in re dum explicarem auditoribus meis, quæ scitu

digna annotabam ad interpretationem l. i. ff. de rebus creditis, si certum petatur, & de condici. inter cetera eos docebam veram semper mihi visam fuisse Decij & Alciati in eo loci sententiam, dum scripserunt: Rubricas seu titulos inscriptiones coniecturam ac præsumptionem tantum facere eorum, quæ in supposito deinde titulo scripta sunt, id quod & Deriu ipse in rubric. extra de consuet. ad finem, docuisse videtur. Exemplum asseri potest in rubric. C. de relig. & sumpt. funer. alex. lusu, & alector. Quod coniecturam olim faciebat, in eo titulo sancimus quid fuisse de lusu alex. & alectoribus ipsis. Et vere de his edita fuerat constitutio, quæ temporum iniuria perierat, hodie vero reperta extat. Delideratur & hodie constitutio aliquæ ad titulum C. ut nemini liceat in empt. specie ff. excus. lib. to. Decet & multorum opinionum aliquid constitutio ad tit. C. de sponsal. ar. his sponsal. & proxeneticis. (Nisi fidem nouæ & eruditæ interpretationi Alciati lib. i. d. sponsal. i. in cap. 22. habeamus, cum nihil debet scripsi) coniecturæ faciunt ipsæ titulorum inscriptiones. Hinc recte docuit Bartol. in l. admonendi, nu. 33. vers. quæ pone. de iur. iur. Quod si in i. defuncti notarij libro, quod protocolum appellatur, scripta hæc rubrica legitur, instrumentum emptionis & venditionis inter Catum & Sempronium confectum, &c. præsumptionem quidem facit, contractum illum inter eos aliquando celebratum fuisse, manifeste tamen non probat. Barto. assensum non multo relati à Nemo. in consil. 26. num. 44. relati. Versutur in eo solum dubitatio, quibus demonstari argumētis & rationibus possit, hæc rubricas & inscriptiones nil disponere vel probare. Decius ita aliquid dicit, & recte argumētatur. Primo actus agentium nil vult eorum mentem & animum operatur, l. non omnia, ff. si cert. pet. Atque iur. cōsensus sunt ad demonstrandum id quod in contextu habetur, sicut recte probat Alciat. in rub. ff. de reb. cred. si cert. pet. Nil ergo plus disponit rubrica, quàm in textu legitur. Nec hic dicendum est, quod etiam illa intentio legislatoris primitiua non dispendit, secundaria tamen disponere videtur, iuxta declarationem Baldi in l. si filius, 2. appo. C. si cert. pet. quæ probat l. si in l. non omnia, nu. 2. ff. de reb. cred. si cert. pet. & in l. 3. prim. nu. 28. ff. de acqu. pos. Nam respōdetur, de secundaria illa intentione non constare in casu assertionis Baldi: vel si extat, implicita & subobscura ita est, vt nil operari hoc in re possit, sicut paulo infra dicemus. Secundo argumento ducto à l. in testamento, l. i. ff. de condici. & demonstrat. vltus est, iussit testator sibi constructi monumentum in instar illius P. Septimij adificatum in via si filia tellatoris dispositio corrui, cum non extaret quod à se fuerat indicatū. Ita pariter rubrica, quæ demonstrare solere, quatinus contextu habetur, nil disponit, quod contextus i. debet delideratur. Et quicquid implicite sate hic addit disponens voluntas, quæ omnino decet in casu d. l. in testamento, attamen nil hæc prodest, vt admonet & infra pluri faciam. Accedit tertio (ait Dec.) quod nulla adhiberi solet fides referenti, cum de relato non constat, aut si quis in aliquo. C. de eden. Ita rubrica quæ contextum recensere videtur, nil disponit si textus ipse desideratur. Nec obicit quis illius authenticæ, si quis

verherediciam, num. 30. Riminald. Iun. in consil. 600. num. 20. lib. 1. Franc. Becchius in consil. 13. num. 5. & 6. & Ioan. Petr. Sordus in consil. 45. lib. 1. Nec mihi satis probatur conciliatio illa Olfacii in decr. 21. num. 15. *Verum quid concludendum*, cum dixit, post Iafonem intrare, si soluta matrimonio, num. 23. primum illam opinionem procedere, quando statutum loquitur simpliciter de lucrandis dotem non autem vititur his verbis, dotem datam, vel similibus. Secundum verò opinionem locum habere, quando statutum loquitur de dote data. Hæc sanè conciliatio recipienda non est, quia Bartol. in d. consil. 132. v. *reponde* super statuto Engubij loquente de dote recepta: acquiete ita, sic etiam Salic. Guido Pap. Alex. Ita etiam super statuto loquente de lucrandis dote data responderunt Ro. Soci. Iun. Leonius, & Decian. Caphal. Panciroli, & Peregrinus, à me cō memorati.

Inferitur etiam ex prædictis ad statutum, cuius rubrica erat ita conscripta: Quod filia dotata non succedat, existens in masculis: Textus verò statuti dicebat: Quod filia dotata non succedat in bonis maternis: in filia dotata excluditur etiā à bonis patris? Respondit Caltrien. in consil. 83. *Præsentis casus*, num. 4. *versum* quatum statutum, lib. 2. filiam hanc excludi etiā à bonis patris. Et Costrensem fecit Iun. Corren. in consil. num. 1. lib. 1. Socin. sen. in consil. 121. num. 5. lib. 4. Iaf. in consil. 68. col. 2. lib. 2. Decius in l. *colatus*, §. *si certum* per a. & in consil. 27. num. 1. & Bruns in tr. *al. A.* Quod si in masculis, & c. artic. 4. quæst. 20. Hanc traditionem verum esse exilimor nō ex ratione, quod rubrica generalior nigro disponat: sed alijs rationibus, quibus vix prædicti Doctores. Ex præfcriptum cum maior fit ratio, quod dotata ab ipso patre excludatur potius à bonis patris quàm maternis.

PRAESVMP. II.

Præfationes, procemiaque legum, statutorum, & aliarum dispositionum præsumptionem, & coniecturam facere, & legislatorum ac disponentium voluntatem declarare. Et quando dicta in præfationibus præsumuntur repetita in dispositionibus.

SUMMARI.

1. Præfationem duplicem esse.
2. Præfationes, & procemia actus, & dispositionis scriptæ, veluti quibus visus est legislator declarare, coniecturamque faciant, quid in lege ipsa sancierit.
3. Legum præfatio si est generalis, sic etiam intelligi debet ipsa lex: & ipsa præfatio probet aut eadem sit legi.
4. Statuti præfationem & præfatio coniecturam facit eorum, quæ statutum rei ipsi voluerunt.
- Idem decendum de præfatione, & procemia rescripti principis, num. 5.
- Idem de procemia privilegij & bullæ summæ Pontificis, num. 6.
- Idem de præfatione decreti principis, num. 7.
- Idem in præfatione sententiæ iudicis, num. 8.
- Idem in præfatione laudis, num. 9.
- Idem in præfatione inuicturæ, num. 10.
- Idem de præfatione contractuum, num. 11.
- Idem de præfatione dispositionis iustorum, num. 12.
13. Præfatio seu procemia in offensam causam finalem, qua motus est conficiens actum, dispositionem, ad ita agendum.
14. Dispositio est sui naturæ à strictè interpretari debet, ob rationem tamē in præfatione expressam largi interpretatur.
15. Contractum præfatio non declarat contractum quando conclusio præfationis derogaret, lib. 2. num. 15.
16. Præfatio statuti non declarat ipsam statutum, quando ipsa præfatio ab ipso statuto restringitur.
17. Textus quando tripugnatur rubricæ, magis attenditur ipse textus, quàm rubrica.
18. Præfationes, & procemia actus, & dispositionis non scriptæ prætrahuntur, ut dicuntur repetita præsumuntur in ipso actu & dispositione, Socius quādo inter verbum, imaginem temporis inter alium intercesserit, num. 19.
- Vel quando per inter non se firmitur super dictis in tractatu, & præfatione contractum, num. 20.

Vel quando dicta in tractatu sunt omnino distincta, & separata ab ipso contractu, num. 21.

Nec procedit regula inter diuersas personas, num. 22.

Nec in dispositione actus, num. 23.

Nec quando actus, & dispositio principalis redderetur inutilis, si dicta in præfatione coniecturæ repetita in ipso actu principali, num. 24.

PROXIMA est præcedenti præsumptio & coniectura hæc, quæ ducitur à procemijs, & præfationibus. Est sanè præfatio (ut hoc prius dicam) duplex: una, quæ solet ab initio actus, & dispositionis principalis apponi: altera, quæ in actu, & dispositione non scripta adhibetur, & quæ vulgare nomine tractatus appellatur, sicuti scribit Bartol. in l. si in a stipulatum. §. *Chrysothemus*, num. 3. in fin. de verb. oblig. Duos itaque casus distinguo, atque propono.

Primus est, quando agitur de præfatione actus, & dispositionis scriptæ. Quo quidem in casu pro regula consilium est, procemium, & præfationem; et quibus visus est legislator, declarare coniecturamque facere quid in ipsa sancierit, *Lein*, in princ. ff. de transactio. & in l. si ad Macedon. & ibidem Bartol. §. *regula*, in fine ff. de iur. & factis ignor. quæ loci scripti Bartol. quod si præfatio legis t. *et generalis*, quæ intelligi debet ipsa lex. Et eodem in loca Baldus docuit, legis præfationem præbere intellectum toti legi. Et idem respondit Curt. Iun. in consil. 181. num. 1. & alia scripserunt Purpur. in *Lein* quid, num. 110. vers. & in præfatione legis si cert. per a. & Ruben. in consil. 147. num. 17. & Ludovic. Molina lib. 2. de Hispano primogen. cap. 5. num. 3.

Ita pariter t. procemium, & præfatio statuti coniecturam facit eorum, quæ statutus ipsi voluerunt tractata Bart. in d. l. cum §. de transactio. & in d. l. si ad Macedon. Roma. in consil. 16. num. 4. & in consil. 38. num. 1. Alex. in consil. 19. column. vlt. lib. 1. in consil. 7. col. 2. lib. 2. & in consil. 68. col. 2. lib. 2. Barba. in consil. 19. column. 2. lib. 2. & in consil. 21. col. 2. lib. 2. Curt. sen. in consil. 39. vlt. & diligenter, col. 2. Decius in consil. 7. col. 2. in consil. 30. num. 2. Bruns. in consil. 53. num. 1. Purpur. in d. l. cum quid, num. 110. vers. Et in præfatione legis. Gorad. in consil. 116. & Ruben. in consil. 147. num. 17.

Idem de præfatione & procemio t. rescripti principis, & responderunt Barbat. in consil. 30. in secundo libro. lib. 3. Curtius Iunior in consil. 185. num. 2. sic & procemium t. privilegij & Bullæ, Pontificis Max. cuius mentem declarat. Roma. in consil. 180. Barba. in consil. 40. column. 17. lib. 4. Curtius Iun. in consil. 20. column. pen. vers. confirmatur & tertio. Purpur. in d. l. cum quid, num. 110. vers. & in præfatione rescripti.

Idem de præfatione decreti principis t. affirmantur Alexan. in consil. 36. column. 1. lib. 1. Barba. in consil. 2. column. 2. lib. 4. Purpur. qui supra.

Idem de t. præfatione sententiæ iudicis scripserunt Alexan. in consil. 55. col. 5. lib. 5. Barb. in consil. 9. column. pen. lib. 1. Purpur. in d. l. cum quid, num. 110. vers. Et in præfatione sententiæ.

Idem de præfatione t. laudi respondit Alex. in consil. 8. col. 1. lib. 5. & secutus est Purpur. præfatio in loco.

Idem de præfatione & procemio inuiceturæ t. Alexand. in consil. 120. column. vltim. lib. 5. Curtius sen. in consil. 30. col. 6. & Purpur. qui supra.

Idem de præfatione t. contractus, ut puta societatis, Barb. in consil. 14. col. 2. lib. 4. transfactum. Barb. in consil. 7. col. 2. lib. 2. & in alijs, ut multorum auctoritatis comprobant Purpur. in d. l. cum quid, num. 110. Et accedit Rob. in consil. 147. num. 17.

Idem de præfatione t. & procemio dispositionis testatoris, probat. vlt. ff. de hered. inst. vbi glo. & Bart. & scripserunt Barb. in consil. 4. col. 5. lib. 4. Purpur. in loco prædicto. Rube. in consil. 147. num. 17. Zuecher. in l. vlt. num. 330. C. de edicto iudi. Adv. toll. & nunc. Ludo. Molina Hispanus in lib. 1. de Hispano primogen. cap. 5. num. 1. & 2. qui egregie scripsit, procemium præfationemque testamenti patris præsumptionem & coniecturam facere, an in ordinare atque constituere voluerit primogenituram: vti si ita dixerit testator in ipsa præfatione. [Cuius memoriam meam conservare atque illam perpetuam efficere in omnibus primogenitis familie meæ.]

Et hæc quidem t. præsumptio & coniectura ex ratione fulcitur: quia procemium & præfatio ostendit causam finalem, qua motus est conficiens actum, dispositionemque, ad ita agendum, d. l. vlt. ff. de hered. inst. & scripserunt permulti consensu t. Traquellus in tr. *al. A.* Quod esset causa effectus, limitatione 1. numer. 5. Et illi addunt Portius Imolen. in consil. 125. num. 10. Roland. in consil. 49. num. 4. lib. 2.

lib. 1. & Ludouico Molina in dicto libro 1. de hispan. primogen. cap. 35. num. 6.

- 14 Extenditur hæc regula t̄ & præsumptio, vt locum habeat etiam quando dispositio sui natura stricte interpretatur. Nam tunc ob rationem in præfatione expressam large interpretari debet. Ita Socum scilicet in consil. q. 1. colom. 1. lib. 1. Decum in consil. 10. num. 2. vers. primo quia. Grotum in consil. 1. num. 16. & Cræuer in consil. 192. num. 21.

- 15 Declaratur t̄ vt locum non habeat, quando conclusio præfationis derogat. Nam tunc præfatio ipsa non declarat dispositionem: sed conclusioni standum est. Ita Purpurat. in d. l. cum quid. num. 10. in fine. vers. secundo declarat. ff. si certum petat. qui huius opinionis commemorat Barba. in consil. 16. colom. 6. vers. nec obstat. cum dicitur lib. 1. dum respondit. præfationem statuti t̄ non declarat ipsum statutum, quando præfatio ipsa ab ipso statuto restringitur.

- 17 Ita dicimus, quod t̄ quando textus repugnat rubricæ, magis attenditur ipse textus quam rubricæ: sicut scripserunt p̄ alios Iaf. in l. 1. nu. 5. ff. si certum petat. & Euerardus in Censura legali, in loco, à Rubro ad nigrum. nu. 12.

- 18 Secundus est casus, quando agitur de præfatione dispositionis, & actus non scripti, quam tractatum vulgo appellant: Hoc sane casus regula est, quod i dicta in præfatione ipsa repetita præsumuntur in ipso actu, & dispositione. Itap̄ alios Iafon in l. Titia. §. idem respondit. d. l. num. 1. de verb. oblig. & respondit manifeste Paulus in l. item quia. §. vltim. ff. de pactis. cuius verba hæc sunt. [Idem Iuliano placet: ex facto etiam consilium cum consensu est, vt donec vire solueretur, fors non peteretur, & stipulatio pure concepta fuisset, conditionem inesse stipulationi, atque, si hoc expressum fuisset.] Hæc tenus Paulus: & idem in l. Titia. §. idem respondit i. de verbo. obligat. eiusdem verba adscripsi. [Idem respondit, plerumque ea, quæ præfationibus consensu conspiciuntur, etiam in stipulationibus repetita creduntur tamen, vt non ex repetitione inutilis efficiatur stipulatio.] Hæc ille. Ex hoc possumus in loco scripta Iafon num. 1. quod si in præfatione contractus dictum fuit inter partes testibus præsentibus: quod promissio præfationis frumenti intelligatur de frumento talis loci, licet postea notarius conficiendo instrumentum, nullam loci mentionem fecerit tamen, locus ille repetitus præsumitur. Huc etiam facit, quod si præcedit alicuius mādatur de aliquid faciendo, & ille postea facit, licet non exprimat, se illius nomine facere: attamen præsumitur, quod fecerit nomine illius. Ita Bartol. in l. qui in aliena. §. si quis. ff. de acquir. hered. & in l. qui seruum. ff. de interreg. alio. sic & Bald. in l. multum interit. nu. 3. §. si quis alteri vel sibi, docuit, quod si inter Caium & Titium fuit ordinatum, quod Titius occideret Seium, & postea Titius ipse occidit ipsum Seium, præsumitur, quod id fecerit ob præcedentem tractatum: etiam si testes dicant de finali ordinatione se necire. & Baldum secuti sunt Alex. in consil. 1. num. 30. lib. 3. Iafon d. §. idem respondit. num. 2. & in d. l. item quia. num. 13. Socum. Sen. in consil. 129. num. 1. & lib. 4. & conferunt multa quæ scripsi supra in lib. 3. præsumpt. 49. colom. 1. & 2. Huc etiam facit quod docuit idem Barto. in d. l. item quia. §. vltim. ff. de pactis. cum dixit, quod si exercens tenens, cum aliquo pepigit, quod pro simplo daretur duplum: postea tempore contractus adhibeat notarium, & testes, qui de hoc nihil sciunt: a tamen ad conuincendum contractum feneratorium sufficit, quod in præcedentibus fuerit dictum, quia in sequentibus præsumitur repetitum. Bartolum secuti sunt etiam Iaf. & idem Iafon d. §. idem respondit. num. 3. & in d. l. item quia. num. 12. Idem dicimus de contractu simulato, qui dregitur ex dictis & tractatis inter ipsas partes ante contractum, vt puta si antequam concluderetur contractus, fuit dictum, quod quod esset pignus, non autem venditio, deinde factum sit venditionis instrumentum: præsumitur pignus, sicut instrumentum illud simulatum. Ita Barto. in l. pād non summa. num. 3. C. de pactis. & alio rom. censurati à Iafone in d. §. idem respondit. num. 3. & alio reu. lib. 3. supra lib. 3. præsumpt. 122. nu. 45. & ex præordinatis presumi fraudem, & contractum feneratorium egregie docuit Bald. in l. 1. c. ad 3. c. vltima.

- Declaratur primo, vt non procedat hæc præsumptio, quando inter ipsum tractatum & conclusionem contractus magni t̄ temporis intervallo intercessit. Nam tunc dicta in tractatu & præfatione non censentur repetita in ipso contractu: cum potius obliuio, vel error præsumatur. Ita censuit gloss. in d. l. Titia. §. idem respondit. i. de verb. obligat. Vbi Iafon num. 4. testatur communem esse opinionem, & secum sumi supra lib. 2. præsumpt. 44. num. 12. & accedunt

Barto. in l. cum quid. num. 10. vers. tertio potest ff. si certum petatur. & in l. si quis liberum. ff. de actio. empt. Inuolam in l. quoties. §. si autem in fine, ff. de hered. institut. qui de locat. Alex. in l. pād non summa. num. 1. C. de pactis. & in consil. 122. num. 2. lib. 2. & in consil. 27. num. 4. lib. 3. Felin. in c. cum M. num. 69. & 70. de consil. Afflic. in consil. 375. num. 2. vers. in contrarium. Verum dissentit Purpur. in l. cum quid. num. 4. vers. in limitari. ff. si certum petat. adductus à doctore Angelino. si quis etiam aliter, colom. 1. vers. si tamen verba contradi. de verb. obligat. qui tamen de re nostra non loquitur: sed solum, quod verba contractus dubia, & obscura declaratur etiam ex tractatu iam antè longo temporis intervallo facto. Intelligitur tamen hæc declaratio, secundum Iafonem præstatam in loco, nisi expresse actum fuisset, quod vbi concluderetur contractus, dicta in tractatu, & præfatione censentur repetita in ipso contractu. Et idem quando illud quod fit ex intervallo, respicit suum principale, vt et augmentum. Nam tunc illud, quod fuit dictum super principali intelligitur repetitum in sequentibus super augmento, sicut, quando initium fuit factum super dote, intelligitur repetitum super augmento etiam factum ex intervallo. Ita Baldus in l. 1. etiam. C. de iure dotium, & Iafon in d. §. idem respondit. i. num. 4. in fine. Quando verò aliquid est dictum in ipso contractu censetur repetitum etiam in actu ex intervallo confecto ad illius contractus perfectionem. Ita Alex. in d. consil. 122. num. 4. lib. 2. & in d. consil. 27. nu. 4. lib. 3.

Declaratur secundo, vt non procedat, quando partes ipse non se firmauerunt super dictis in tractatu & præfatione contractus. Nam tunc dicta in ipso tractatu & præfatione non præsumuntur repetita in ipso contractu. Ita Bartol. in d. §. idem respondit. i. & ibidem Iafon num. 4. vers. secundo principaliter. & idem sentit ipse met Bartol. in l. item quia. §. vltim. ff. de pactis. cum dixit, quod præfationes intelliguntur tractatus conuentionales firmati à partibus, nequeam perueniant ad ipsum contractum. & Bartolum secutus est Iafon præstatum in loco, qui subiungit, quod multa tractantur inter partes, quæ postea non concluduntur, & propterea non sufficit probare tractatum, nisi probetur etiam conclusio. Ita Baldus in l. malum interit. num. 2. in fin. c. si quis alteri vel sibi. & in l. cum allegat. colom. 2. C. de vforis. Inuolam in fin. qui cum alter, colom. pen. de verb. oblig. Alex. in consil. 13. num. 17. lib. 1. & in consil. 143. num. 3. lib. 5. Hinc dicimus, quod testes, qui interfuerunt tractatui, & non conclusioni contractus, non probant ipsum contractum. si sane tractatus gloss. in l. elegantem, in princip. in gloss. parua. ff. de cond. indub. Baldus in c. vltim. colom. vltim. de iur. iur. colom. & Iafon d. §. idem respondit. i. num. 4. in fin.

Declaratur tertio, vt non procedat, quando dicta & tractata in præfatione contractus sunt omnino distincta & separata à ipso contractu. Ita Baldus in l. per retentionem. C. de vforis. Iafon in d. §. idem respondit. i. num. 5. vers. tertio limita. & Roland. in consil. 67. num. 83. lib. 3.

Declaratur quarto, vt non procedat inter diuersas personas. Nam quoad eas dicta in præfatione, & tractatu non censentur repetita in contractu. Itaque in l. interpretand. de leg. 3. Iafon qui supra nu. 5. vers. quarto limita. & confert quod scripsi in d. consil. 326. nu. 52. cum dixi auctoritate quamplurimam, quod quando adest diuersitas personarum, conditio, & qualitas adiecta primæ persone non præsumitur repetita in secunda.

Declaratur quinto, vt non habeat locum in dispositione odiosa: t̄ vt et illa videntur. Nam in ea non præsumitur, quod dicta in præfatione sint repetita in ipso contractu, vt tradunt Baldus in l. per retentionem. C. de vforis. Iafon in d. §. idem respondit. i. num. 1. vers. quarto, & vltim. & confert quod scripsi in d. consil. 326. nu. 54. cum scripsi post multos, in dispositione, & materia odiosa, qualitate positam in via parte non presumi repetitam in altera.

Declaratur sexto, vt locum non habeat, quando actus & dispositio principalis redderetur inutilis, t̄ si dicta in præfatione & tractatu censentur repetita in ipso actu principali. Ita probat text. dicta l. Titia. §. idem respondit. i. in fine. de verb. oblig. & ibidem Iafon qui multis similibus confirmat, & simile scripti supra in lib. 4. præsumpt. 131. num. 11. cum dixi, relationem non fieri ad præcedentia, quando dispositio ipsa redderetur inutilis.

Actus preparatorum, qui confecit, quando actum principale, sicque preparatum confecisse, vel de eo disposuisse praesumatur.

SYMMARIA.

- 1 Ex actu preparatorio an & quando praesumatur principalis actus & preparatus.
- 2 Preparatorium id dicitur, quod praecedat actum principale: accessorium, quod ipsum principale subsequatur.
- 3 Preparatorium non differt ab accessorio quoad effectum.
- 4 Accessorium sicut sequitur suum principale, ita & ipsum preparatorium causa sui principalis est.
- 5 Eiusdem preparatorius voluisse iustitiae querelam inofficiosi testamenti, ex quo preparatoria fecit ad eam proponendum.
- 6 Iter ad hauriendum aquam qui concepit, praesumitur etiam concepisse hauriam aqua.
- 7 Preparatoria ad proficiendum qui fecit, proficisci voluisse praesumitur.
- 8 Adulterium praesumitur commississe illi, vel committere voluisse, quia aperta est in domo, in qua solent adulteria committi.
- 9 Idem preparatorius ex preparatorio & proximo ad committendum adulterium, ut quod solus cum sola, nudus cum nuda reperti sint in cubiculo, an, &c.
- 10 Civitas si statuit certos bannitos esse & banno cancellandos praesumitur voluisse ipsos esse restitutos.
- 11 Preparatorium qui eligit, praesumitur etiam voluisse eligere principale.
- 12 Fugitivum si censetur, qui ad suum se preparat.
- 13 Vulnerari vel occidere voluisse si praesumitur, qui se preparavit ad vulnerandum vel occidendum.
- 14 Preparatorium non dicitur esse causa principalis, quando scilicet ipsum principale requirit expressione incertam & formalem.
- 15 Mandatum qui concepit super preparatorium, non praesumitur voluisse concedere super principali.
- 16 Actum preparatorium qui fecit, an verè disposuisse praesumatur de ipso principali.
- 17 Quod si preparatorium est proximum suo principali, dicitur disposuisse & de ipso principali, an, &c.
- 18 Secus si preparatorium est remotum ab ipso principali, an, &c.
- 19 Antecedens qui fecit, an & quando dicitur fecisse etiam consequens.

CONVENIT ut hoc in loco differamus de actibus preparatorij, an scilicet eis praesumantur principales & preparati: quia de regradis & magna est altercatio inter Doctores in rub. C. de eden. & in rub. extra de iudi. q. 9. Quae dum ego ipse interpretarer, meos benevolos & studiosos auditores admonere, priusquam docebam preparatorium quoad vel quod ipsum principale dixerim ab accessorio. Cum preparatorij sit illud, quod praecedat actum principale, accessorium verè quod ipsum principale subsequitur, sicut scripsum reliquit Ang. in l. nunquam, colum. 2. verbi subdit Barto. ff. de prima delicti. Quo i verò ab effectu preparatorium non differt ab accessorio. Nam quemadmodum l'accessorium deferunt suo principali, & illius causa consideratur, ita & ipsum preparatorium causa sui principalis est: Id quod videtur sentire Dec. in d. rub. C. de eden. dum argumentatur ab accessorio ad preparatorium ipsum, vnum pro altero fumens. Cum itaque ambigatur, an praesumatur, quod is qui fecit vel disposuit de preparatorio, disposuerit, seu disponere velit de principali: dicendum est praesumptionem sumi tam respectu praeteriti, quam futuri temporis. Quae sane sententia satis probatur text. l. posthumus. §. vltim. & l. leg. ff. de inoffic. testam. quo loquens respondit Vlpianus filium praesumi voluisse intrinsece atque ita proponere querelam inofficiosi testamenti, ex quo preparatoria fecit ad eam proponendam. Et idem probat l. penult. in fin. C. de inoffic. testam. & declarat Bart. in l. gerit. num. 19. ff. de acq. hered. & in l. cum quidam, num. 2. ff. de bono poss. Ita quoque is qui i concepit iter ad hauriendum aquam, scilicet illud preparatorium hauris aquae, praesumitur voluisse concedere etiam principale ipsum, nempe haurium ipsius aquae, l. 3. §. vltim. ff. de servit. rursus praed.

Ita pariter i qui preparatoria fecit ad proficiendum, sicut quando visitavit amicos, fecit impellere rerum necessarium suscipiendi itineris causa praesumitur voluisse proficisci, l. si praesentis, in prin. ff. de cond. causa data. Ita etiam i qui reperta est in domo, in qua adulteria solent committi, si quae preparatorij faciens praesumitur vel commississe, vel committere voluisse adulterium. Huc etiam facit i text. in c. l'iteris, de praesumpt. ubi ex preparatorij proximitate committendum adulterium, ut quod solus cum sola, nudus cum nuda reperti sint in cubiculo, praesumitur quod adulterium commiserint, vel committere voluerint, atque ita faciens preparatorium praesumitur vel fecisse, vel facere voluisse preparatum. Confert egregia doctrina Barto. in l. vltim. num. 1. C. de sentent. pass. & restit. qui Buttrigarij auctoritate scripsit, quod si civitas statuit certos bannitos esse & banno cancellandos, cum cancellatio sit preparatorium ipsius restitutionis praesumi voluisse, bannitos illos esse restitutos. Et Bartolum secutus est Barba. in consil. 3. colum. 2. libr. 2. Accedit etiam quod docuit Bartol. in l. vltim. num. 2. C. de caducis. cum dixit, quod i ille, qui eligit preparatorium, praesumitur etiam voluisse eligere principale. Idem scripsit Decius in l. conuenit, num. 25. ff. de iur. iurisdictionis in d. cum. Hinc etiam scripserunt Baldus & Angel. in l. pignori. C. de pignori. actio. quod is qui i se preparat ad supum, praesumitur vel iugere, & propterea a lege iudicatur fugitivus, ut comprehendi possit, simile i tradit Iason in l. vi. num. 9. ff. de iust. & iure. ex sententia Baldi in l. legat. locati. qui se preparavit ad vulnerandum, vel occidendum, velle vulnerare, vel occidere praesumitur: Et ob id occidi ipse potest, cum factum id dicatur ad necessarium sui defensionem.

Hac tamen sententia, quod ex facto in preparatorio praesumatur & voluisse facere & disponere de principali, locum non habet, quando factum ipsum principale requirit expressionem certam & formalem (ut ita loquar) sicut qui i concepit mandatum super preparatorium, non praesumitur voluisse concedere super principali. Ita respondit Romanus in consil. 40. col. 2. & illam sententiam Dec. in d. rub. C. de eden. num. 3. Velut in c. praeterea, col. 2. de off. deleg. nec auditur, num. 12. de praescript.

Dicebam quoque in d. rub. C. de eden. quod quando ambigatur, an ille, qui fecit actum preparatorium, vel super ipso preparatorio disposuit, dicatur etiam disposuisse verè de ipso principali: dicebam, inquam, esse distinguendum, ut scripsit Barto. in l. quisque, C. de agi. & censu lib. 11. Quod aut est i preparatorium est proximum ipsi suo principali, & tunc dicitur etiam disposuisse de ipso principali: Id quod probatur in l. 3. §. vlt. ff. de ser. rursus praed. in l. cum lib. ff. de iur. ab. emp. & in l. ordinar. C. de re vendit. & in d. l. quosque & consil. lib. 11. Aut i verò preparatorium est remotum i principali & tunc dispositum super preparatorio non censetur dispositum super principali. Quam sententiam in probat l. 6. §. sed si parentis, ff. de cond. causa data, ut eam delegat Barto. in l. gerit. num. 19. ff. de acq. ven. hered. & in l. cum quidam, num. 2. ff. de bono poss. Idem probat text. in l. ult. consensio. §. vlt. ff. de verb. signifi. Haec traditio comprobatur doctrina Barto. in l. 2. num. 3. ff. de iur. iurisdictionis in d. cum. l. ambigiosa, num. 22. ff. de decretis ad iud. faciem. dum declarandum, quando iis qui fecit antecessores dicitur fecisse & consequens, distinguit quod aut consequens est proximum suo antecedenti, & tunc dicitur fecisse & concessisse ipsi consequens: aut non est proximum, sed remotum, & tunc fecit.

PRAESVMP TIO IIII.

Actum quemlibet ita praesumi factum, ut valeat, diligens & copiosa explanatio.

SYMMARIA.

- 1 Actus quilibet praesumitur factum ut valeat, non autem ut prestat.
- 2 Et semper praesumitur de validitate actum, donec de eius invaliditate constiterit, an, &c.
- 3 Legi praesumptio non ad infirmandum, sed ad confirmandum adaptatur.
- 4 Princeps licet non praesumatur ut princeps & absoluta potestate, praesumitur tamen ut, quando aliter actum non valeret etiam: ad tertij praed. in d. cum.
- 5 Priori ac licet praesumatur secundum ordinem litterarum fecit tamen est, quando actum alius redderetur nullus.

5 *Actus in dubio ita interpretari debet, ut verius partium sit satisfactio*
6 *et consultum.*
7 *Iura statuerunt ea quae minus onerosa esse possunt contententibus ac*
8 *contrahentibus.*

Egregia est hæc præsumptio, i qua dicimus, præsumi actum
ita confectum, ut sit minus, quam fieri potest, onerosus v-
trique parti. Ita Baldus in *conf. 343. Examinanda sunt. in princip.*
lib. primo. qui respondit in contractu foederis, quam ligam vul-
gò appellant, præsumi actum & consentium id, quod est minus
onerosum contrahentibus.

Hinc etiam scripsit: Cræuit in Trifida ante tempus in quarta
particula quarta a parti principis, num. 2. non primum conducto
re et locatore voluisse renouare perpetuo locum, sed ad
tempus minus vultus contrahentem hoc fieri onerum.
Est simile: quod Caltr. in La. si quis centio. scripsit ibidem la. an.
v. iudicem in dubio pronuntiare debere, appellationem non
esse deferam, quia ita pronuntiando amplex partes contende-
ntes minus oneratur: et forte vultus confutum. *Quam quidē*
traditione conueniens obijciatur l. b. 2. p. 4. sumpt. l. ita pariter: scrip-
sit peracitate in loco la. iudicem in dubio deferre debere appella-
tioni: cum ex eius admissione minus partes grauentur.

Sicilicet dicimus, actum ita i in dubio esse interpretandum, ut utriusque partium fit hisisactum et consultum l. adoptio, §. 1. ff. de adoptio. et §. 1. in l. i. de arbitrio. indusum. Casp. 1909. num. 13. Et hæc quidem præsumtio conuenit non solum aequitati, fed etiam iuri scripto. Quandoquidem i passim legis iura statuit que minus onerosa esse possunt contendentibus ac contrahentibus, ut in l. §. 1. qui canoni. in c. ubi statum. ff. de soluto. et in lex huius infim. ff. de iure in fraudem cred.

PRÆSVMP. VIII.

S V M M A R I A.

3 *A*lium tempus mortis facies, qui eum dum viveret facere patitur,
 4 *f*rāde praesumitur scilicet.
 5 *N*on repudium fānde in praesumitur iussisse mortis tempore, qui vi-
 6 *n*ens mittit e potuit.
 7 *L*egitimum pro subsequens matrimonium tempore mortis contra-
 8 *h*ones non excludit solviturum.
 9 *H*eres infirmus et gravatus restituere si decesserit sine liberis, si in
 10 *e*xtrēmi laborans, ingreditur religionem, praesumitur fānde ingres-
 11 *s*us, sed solviturum excludit.
 12 *R*etemptor peremptio ad falli in articulo mortis si audierit a praesumitur.
 13 *E*manicipatio a patre in extrēmi laboris fānde factum praesumitur.

1 **N**ON bona fide, sed † fraude est presumitur fecisse a tūm sue
2 mortis tempore, qui vivens facere potuit. Ita sane dic-
3 torum, presumi† fraude illum illicite repudium vxori mortis
4 tempore, qui vivens intente potuit, † illa fidei, de caputis et re-
5 pūd. & l. siue fidei soluti matrim. & tradit. Dec. in caputis, presentia,
6 num. 16. & illud. Per. auctor. 20. de probat. Rūm. in caputis, 4. C. de re-
7 tra. null. si vivum. in verba. si perierit liberos, num. 7. C. de re-
8 tunc in donat. C. rēm. in conf. 2. monit. 3. & copiose dilectui in caputis,
9 2. de solut. 2. & 3. num. 5. & supra l. 4. de pūpt. 81. num. 28. quibus
10 in locis scripsi legitimum† per subseqūens matrimonium tūm
11 pote mortis contrāctū, non excludere subfilitum, cum in
12 fraudem iūsus subfiliti facta presumatur.

4 *de donatio.* qui affirmat, § ingredientem religionē tempore mor-
tis, præsumi id fecisse in fraudem subititū, vt eum excluderet,
& propterea nil ipsi substituto nocere. *Et diffini* supra ad lib. 4. in præ-
sumpt. § 2. num. 76. quo loci multa a his familia concessit.

5 Huc etiam facit quod dicimus; † permutationem beneficii
opulenti cum tenui factam ab eo, qui graui morbo laborat,
presumi factam in fraudem. Ita Oldrad. in consil. 3. 24. num. 6. versu.
5. r. c. n. m. i. o. Rot. in d. c. de p. r. i. s. u. m. in antiquis, An. i. b. a. m. c. 385.
num. 6. Craver. in consil. 82. num. 3. & alios places commemorabo in-
frà in p. r. a. s. u. m. p. 77.

Confert pariter quod respondit Anchar. in *conf. 430.* cum dixit, & emancipationem filia factam à patre in extremis laborante praesumi fraude factâ, vt ab hæreditate filiam excluderet.

Actum minus utrique partium onerosum
confectum præsumi.

S Y M M A R I A.

1 *Actus praesumitur in agellis, visis virique partibus quam fieri po-*
2 *testi oris q.*
3 *Conculdor & locator non praesumuntur velut effecuarie perpetui*
4 *coloniam, sed ad tempus.*
5 *Iudex in dubio pronunciare debet, appellationem non esse defer-*
6 *tam.*
7 *At in dubio debet deferre appellationi num. 4.*
8 *Alienod. Praesumpt.*

Actum præsumi secundum propriam natu-
ram confectum, plana lucidaque
explicatio.

S V M M A R I A.

- 1 Actus praefinitus factus secundum propriam eius naturam.
- 2 Locutus praefinitus non expellere colonum, intelligitur modo in re illa colat, et debetam penamque praefert.
- 3 In donatione causa mortis facta adiecta huiusmodi clausula, et in nullo dicitur praefinita omni gratia et forma habere, et in nullo contrahere etiam si reconvalescat, dicta clausula non obstant potest renasci per reconvalescentiam.
- 4 Stipulator praefinitus aliquo actu vel contractu concepta praefinitus secundum naturam ipsius actu adhibet.
- 5 Praeterea ad eum concedens praefinitus concedere secundum eius naturam, ut ad libitum renasce potest.
- 6 Vnde si libitum licentiam a domino, vel possit alienare feudum, praefinitus concessit a locuta secundum ipsius feudis naturam, vel possit alienare et imperpetuum offerendi dominum.
- 7 Iuramentum praefinitum interpositum secundum naturam contractus.
- 8 Actus praefinitus sequi secundum qualitatatem rei, super qua constituitur. Et actus praefinitus talis, ut qualitas ipsi adiecta a sui natura et conueniat. num. 9.

Est egregia hæc præsumptio, qua tibi dicere solentis, quod
conscientia actum præsumitur illum secundum sui naturam
facere: sicuti probat l. quarto, §. inter locum, ff. de locati, quod
dicit Paulus t pro missionem illam de locatore factam de non expel-
lendo colonum, intelligi, in modo est colonus recte colat, & debi-
tam pensionem prædet: cum ea sint de natura locacionis, secū-
dum quam locatore loco hæc præsumitur. Et locum hunc ex-
plicantur supra lib. 3. præsump. 35. ubi multa similia cōgessimus.
Et illis addit, quod si in donatione causa mortis adiecta sit
hæc clausula, & promissio dicuntur donator prædicta omnia grata,
rata, & firma habere & tenere, & in nullo contra facere ut in
reconualesceat: Hæc clausula præsumitur adiecta secundum
naturam & usum nempe donationis causa mortis: & ob id pote-
rit, hæc clausula non obuiant, reuocari per reconualescentiam.
Ita loquitur in non omni, summe t. ff. de test. per.

Pertinet & ad rem nostrā ꝑ quod dicimus, stipulationē super aliquo actū, vel contractū cōceptam, præsumi secundū naturā ipsius

ipſius actus adhibita, ſi ſignificat. ff. de verbor. ſignif. l. 1. §. ſi quis ſub conditione. ff. de leg. num. caſe & ſervitum omnes in rub. ff. de verbor. obli.

5 Huc pertinet quod ſcribit Deci. in l. omnibus obligationibus, num. 5. de reg. iur. concedent rem aliquam precario, præſumi concedere ſecundum eius naturam, quæ eſt, vt ad libitum illud renouare poſſit.

6 Huc etiam ſpectat licentiam ꝑ datam à domino ſuo vaſallo, vt poſſit alienare feudum, intelligi atq; ita præſumi conceſſam ſecundum ipſius feudi naturam, vt ſcilicet poſſit alienare, impetrato aſſenſu domini. Ita aſſuſum in deſ. 37. num. 21. ex ſententia Alex. in conſ. 106. col. 2. lib. 4.

7 Hinc etiam dicimus, ꝑ iuramentum præſumi interpoſitum ſecundum naturam contractus, l. vit. C. de num. pecu.

8 Hinc etiam dicere ſolemus, ꝑ actum præſumi geſtum ſecundum qualitatem rei, ſuper qua conſtitit. l. ſemper in ſignificatione, de reg. iur. vbi Deci. num. 6. & reſpondit Alex. in conſ. 26. in fine. lib. 4. Et alia his ſimilia congeſſi ſupra lib. 3. ꝑ præſumpt. 31. vbi explicauimus quod cōtraſtus præſumitur factum ſecundum naturam ſuam.

9 Dicimus etiam, quod actus ꝑ præſumitur talis, vt qualitas ſibi adiecta ſui natura ei conueniat. ſed. in l. cum dote in num. 2. C. de iure dotum. At in l. Cent. 4. ol. 7. verſ. 2. conſ. 107. de vulg. Cur. iur. in l. preſcrib. num. 36. verſ. iura ſecundum. C. de impub. & alijs ſubſi.

PRÆSUMPT. XI.

Actum præſumi factum ab eo, qui impenſam facere tenetur.

SUMMARIA.

- 1 Actum præſumitur factum ab eo, vel cuius nomine, qui impenſam facere tenetur, cum non apparet à quo vel cuius nomine fit geſtum.
- 2 Pupillus præſumitur educatus à tutore, æquali quem erat.
- 3 Index ſi actum aliquem fecit, ꝑ præſumitur illum ſciſſe ad partem inſtantiæ, ſi in actum impenſam requiritur.
- 4 Reſcriptum præſumitur ab eo impetratum, qui impenſam facere tenetur.
- 5 Teſtator ſi inſit aliquid pingi vel fieri in eccleſia & id factum deinde reperiatur præſumitur factum ab herede ſuo.
- 6 Eccleſia præſumitur reſtituta ab eccleſia prælati, ad quem pertinet impenſam facere.
- 7 Dos viri reſcripti ſoluita, præſumitur ſoluita ab eo qui eam dare & conſtituere tenebatur.
- 8 Iuri impenſa ꝑ præſumitur facta non à procuratore ſed ab ipſo domino litis.
- 9 Eccleſia viri reſcripti dotata, præſumitur illa dos data ab herede teſtatoris, qui eam dote reſcripſit.
- 10 Donatio præſumitur facta ab eo, qui laudo arbitri fuerat condemnatus donationem in ſua favore.
- 11 Impenſa facta in domo præſumitur facta à marito, qui tenetur ſerre ouera matrimonij.

1 CUM non apparet à quo, vel ꝑ cuius nomine actus aliquis fuerit factus, ſtatim inſurgit præſumptio, cenſetur factum ab eo, vel nomine eius, qui impenſam facere tenetur. l. vit. C. de alimen. pupil. præſtan. vbi pupil. ꝑ præſumitur educatus à tutore, apud quem erat: cum ad eum pertineret impenſam facere.

3 Huc etiam facit, quod vbi ꝑ index actum aliquem facit, præſumitur illum ſciſſe ad partem inſtantiæ, ſi is actus impenſam requirebat. Ita docuit Ripa in l. 4. §. hoc autem multum, num. 97. ff. de admini. in ſol.

4 Huc etiam pertinet quod decidiť Capr. in deſ. 4. nu. 9. cum dixit, reſcriptum præſumi impetratum ab eo, qui impenſam facere tenebatur.

5 Hinc etiam ꝑ ſcriptis Bart. in l. cum ſeruis, de verborum obligat. l. vit. C. de alimen. pupil. præſtan. quod ſi teſtator iuſſit aliquid pingi, vel fieri in eccleſia, & id factum deinde reperiatur, factum id præſumi ab herede ſuo, ad quos pertinebat impenſam illam facere. Et Bartol. ſecuti ſunt ibi Bald. & Salic. in d. l. vit. C. & declarat laſon in d. l. cum ſeruis, num. 5. idem reſpondit Barba. in conſ. 62. col. 4. verſ. reſt. actum videre. lib. 3. quo loci & ipſe conſuſit, quod Eccleſia ꝑ præſumitur reſtituta ab Eccleſia prælati, ad quem pertinebat impenſam facere, idem conſuluit Neutr. ann. in conſ. 19. præſumpt. 9.

Hinc etiam præſumit Alba ꝑ in conſ. 2. num. 7. quod vbi dote reſcripti ſoluita, præſumitur ſoluita ab eo, qui eam dare & conſtituere tenebatur.

Conſert quod ꝑ reſpondit Neutra in d. conſ. 9. num. 9. ſic impenſam præſumi factam non à procuratore, ſed ab ipſo litis domino, ad quem pertinebat eam facere.

Hinc etiam dicimus, quod vbi ꝑ Eccleſia reſcripti dotata, præſumitur illa dos data ab herede teſtatoris, qui eam dote reſcripſit. Ita ſcripſerunt Abbas in conſ. 7. 4. Quidam ſac. num. 2. in fin. lib. 4. & Felin. in c. ſicut, nu. 35. de re iud. qui alia nonnulla ſimilia congeſſit.

Hinc etiam reſpondit idem Abbas in conſ. 216. in fin. lib. 4. quod ſi reſcripti facta donatio, præſumitur facta ab eo, qui laudo arbitri fuerat condemnatus donatione illam facere. Hinc etiam reſpōdit ꝑ Soc. Sen. in conſ. 82. n. 23. lib. 4. impenſam factam in domo præſumi factam à marito, qui tenetur ſerre onera matrimonij.

Et hæc quidem præſumptio e ratione cōſtituitur, quod hic non apparet de iure alterius, ob id facile præſumitur pro eo, qui impenſam facere tenebatur, ſicut probat cap. 1. de reſcript. & poſt Abbas in arg. in loci annotauit Craue. in conſ. 4. num. 4.

PRÆSUMPT. XII.

Actus correſpectiui qui præſumantur, & quis ſit eorum effectus.

SUMMARIA.

- 1 Actus correſpectiui qui præſumantur, & quis ſit eorum effectus.
- 2 Correſpectum dicuntur illi, quorum vnus reſpectu & cauſa alterius conſeſtus eſt, & vno deſiciente caruit alter: imò pro vno eſtu habentur nu. 3. & 21. Et vnus eſt ſilius & ſimularis & frater factus, ſic & alter præſumitur ab eo.
- 3 Actus duo quando ſe inuicem comparantur, & vnus ſtare poſſunt, ſi vnico cōtente abſoluit fuerint, præſumitur vnus reſpectu alterius celebratus, & ſic correſpectum dicuntur.
- 4 Contraſtus plures ſi eodem die & loco & coram eſdem reſſibus celebrantur, præſumuntur facti vna cauſa alterius.
- 5 Sententia & lauda præſumuntur probata correſpectu ad comprehenſa petitionibus.
- 6 Donatio præſumitur facta correſpectu ad merita, quando incontinenti eorum facta ſunt merita.
- 7 Contraſtus emptionis & depoſiti eodem die & coram eſdem reſſibus celebrati cenſentur correſpecti, & ſic vnus præſumitur alterius cauſa celebratus. Et paſſa & conuentiones aliter in vna cenſentur repetitæ in altera, & vnus tribuere legem alteri. num. 9.
- 8 Fideiſſores præſumuntur inuereſſe reſpectu obligationis antecedenſis, cuius mentio in aliquo capitulo facta fuerat.
- 9 Remunſatio & coſpectu facta à genero erga ſocrem ꝑ ſolutione dati, præſumitur facta reſpectu & cauſa promiſſi de ea dote numerata.
- 10 Donatio facta à patre filio ſtatim quod prima ſuit facta tñ patri præſumitur facta contemplatione illius primi. Item de donatione facta vxori. num. 13.
- 11 Fideiſſarius excluſio ſi eſt facta à teſtatore, & ſtatim in eodem teſtamento adiecit teſtator fideiſſi commiſſum, præſumitur de fideiſſi commiſſum factum reſpectu d. excluſionis.
- 12 Commiſſiones due cenſentur correſpectu facta.
- 13 Princeps ſi ſine cauſa cognitione priuati vaſalli ſendo, ꝑ alteri deinde donauit, præſumitur facta illa priuato cauſa & reſpectu donationis.
- 14 Prohibito de nō alienando boni fideiſſi commiſſi ſuſcepti, præſumitur facta effectus fideiſſi commiſſi cum ab ipſomet teſtatore conſtituti.
- 15 Donatio ſimpliciter facta poſt ſtatim conditi reſcripſerunt præſumuntur donatione cauſa mortis, non autem inter viuos.
- 16 Beneficij collatio præſumitur facta reſpectu permiſſionis paulo antereſſe.
- 17 Transactio vel ceſſio facta ſtatim poſt contractum emptionis & redemptionis præſumitur facta reſpectu & cauſa ipſius contractus.
- 18 Actus duo correſpectiui pro vno & eodem celebrantur.
- 19 Fideiſſi à vaſallo domino nati a dicuntur correſpecti cum paſſo & promiſſione domini, de obſeruando ordo ſubſiſcit non.
- 20 Emptione contractus præſumitur factus ab contractu ſuſtinentiſſimum ſubſequenti.
- 21 Pecunia qui numerant ſtatim poſt ſignationem, ſi ſignationis reſpectu præſumitur inuereſſe.
- 22 Facta in continentem cenſentur inſere per mediam ſcruam, non autem præſumpti.

- 26 Verbum, credo, fictionem significat. Quod imò presumptionem significat. *nu. 27.*
- 28 Actus duo censentur correptissimi non solum quando vnico contextu celebrantur, sed etiam quando intra breue tempus vni post alterum conficiuntur. Et illud breue tempus. Ancha, creditur esse, etiam si die sequenti actus celebratur. *vel eadem die, sed alia hora, nunc. 29.* Quod secundum Cypellum relinquitur arbitrio iudicis. *num. 30.*
- 31 Actus duo presumuntur correptissimi etiam inter diuersas personas. Et idem quando in diuersis instrumentis duobus actus fuerint confecti. *nunc. 32.* Idem etiam quod ad presumendum delictum. *num. 33.*
- 32 Simonia presumptio oritur ex vicinitate et promissione rei temporali, & concessione beneficii.
- 33 Donatio presumitur facta in fraudem fidei ob actum vicinitatem.
- 34 Compromissus si am colligitur ex actu vicinitate.
- 36 Contractus de regur generatiue ex vicinitate contractus locationis imò post venditionem.
- 38 Actus non presumuntur correptissimi, quando constaret etiam ex conuictis aliud falsum actum inter partes.
- 39 Actus duo quando se inuicem non comparantur, vel sunt diuersa nature, non presumuntur correptissimi, etiam si confecti sint vno eodemque tempore.

Egregia est disputatio, qui actus correptissimi presumantur, & quis sit eorum effectus. Disputatio coniecturalis est, quemadmodum post Curtium *sen. in conf. 3. 4. in fine. Cornetum in conf. 3. 4. lib. 1. Decium in conf. 1. 2. lib. 3. & in conf. 27. 29. celum. 3. veris. & eadem conuictus respondit manifeste. Alba in conf. 4. 5. celum. 2. veris. precedit.* Hæc in disputatione priusquam explicem, qui actus presumantur correptissimi, dicendum est, correptissimos actus sic à nobis appellari; quod vnus respectu & causa alterius confectus est: Et propterea si vnus deficiat, alter etiam corruit, sicuti probent *l. si in mari, & l. alumnus, §. si ea, ff. de alim. leg. 4. & dicit Baldus in l. petens, nunc. 4. q. 2. de pætur, & manifestissimè respondit *l. alia in conf. 1. 5. celum. 3. lib. 3. Cornetum in conf. 3. 4. solu. penult. lib. 3. Alba in conf. 4. 5. num. 4. q. 2. de pætur, & manifestissimè sententia rescuit l. asonem & Socinum Senariæ.* Et idem Crauet. *in conf. 29. 30. num. 3.* respondit duos actus correptissimos pro vno haberi. Et sicuti vnus est fictus, simulatus, & fraude factus, sic & alter. *vt tradunt Bart. in l. post contractum, num. 8. ff. de donat. & ibidem reliqui interpretes, & omnes qualitates in vno existentes censentur etiam alijs inditæ.* Ita post alios Rota Romana in *decis. 9. in f. lib. 1. num. 10. manifeste edicit.**

Qui autem correptissimi presumantur, nunc discernendum est. Ex hislimè distinguendum, ac constituendum esse duos casus.

- 4 Primus est, quando duo actus se inuicem compatiuntur, atque ita vna esse & stare possunt: ijsi vnico contextu confecti & absoluti fuerint, vnus respectu, causa, & gratia alterius presumitur confectus, atque celebratus. Ita glossa in *l. vi. in fine andi, in prim. in verbo liberatus, ff. de operi liberatorum.* Baldus in *l. petens, nu. 4. q. 2. Cal. padis, qui scripsit, post eundem die, & loco, & corā eisdem testibus plures contractus celebrantur, presumitur quod vnus sit factus gratia & causa alterius, & idem responderunt. Alex. in conf. 90. cal. vi. veris. nec habent obstat. *lib. 3. Cornetum in conf. 30. nu. 13. & in conf. 1. 17. num. 4. lib. 2. qui quidem Cornetius sic respondit idem esse in sententijs & laudis, in villa presumantur pro lata correptiue ad comprehensionem petitionibus.* Huc etiam facit quod respondit idem Cornetius in *conf. 36. num. 4. lib. 3.* donationem censeri & respectiue factam ob merita, quando incognitionem eorum facta sunt merita.*

- 5 Est & simile, quod scripsit idem Cornetius in *conf. 3. cal. penult. lib. 3.* cum respondit, quod contractus emptionis, & depositi eodē die & coram eisdem testibus celebratos censeri correptissimos, sicut vnus causa alterius confectum, & ob id pacta & conuentiones adiecta vni presumantur censeri repetita in altero, & vnum tribuere legem alteri. Huc etiam facit, quod respondit Socinus Senariæ in *conf. 27. cal. vi. veris. 2. q. 2.* cum dixit, quod presumi si iudices inter eos respectu obligationis antecedentis, cuius mentio alio in capitulo facta fuerat, & Rota Romana in *decis. 9. in f. lib. 1. num. 10. manifeste edicit.* Hinc etiam respondit Curt. *Senariæ in conf. 55. super duobus. ad. 3. veris. in fine prædicta, & renunciationem,*

& confessionem factam à genero erga focerum pro solutione dotis præsumi factam, & respectu, & causa promissionis de ex dote numerandas; & ibidem Curtius plura similia commemorat.

Hinc etiam respondit & Decius in *conf. 18. 2. num. 8. & in conf. 2. 47. nu. 3.* secundum donationem factam à patre filio statim, quod prima facta fuit patri, per summi respectu, & causa illius prima, & ideo si vna est ficta, & in fraudem facta, sic & altera, vt respondit Crauet. in *conf. 30. 3. cal. penult. lib. 3.* Idem l. de donatione facta vxori dixit Decius in *conf. 27. 9. nu. 7.* Hinc quoque dicimus, quod exclusionem seminarum factam à testatore, sic statim in eodē testamento adijciat fideicommissum, hoc fideicommissum per summi factum respectu & causa dicte exclusionis, sicuti respondit Decius in *conf. 336. nu. 3.* Est simile, quod consuluit idem Decius in *conf. 362. nu. 4.* quod duz commissiones, & mandata censentur correptiue facta. Ita quoque si princeps sine causæ cognitione priuauit vasallū feudo, quod alteri vasallo deinde donauit illi priuato præsumitur facta causa & respectu donationis. Decius in *conf. 666. nu. 10.* Huc etiam spectat, quod respondit idem Decius in *conf. 636. num. 8.* prohibitionem non de alienandis bonis fideicommissio iam suppositis præsumi factam respectu fideicommissi iam ab ipso testatore constituti. & Decium sentit ego statim de *conf. 115. nu. 2. in parte, in manifeste edicit.* Hinc etiam respondit Chassaneus in *conf. 39. nu. 4. & nu. 7.* donationem simpliciter factam post statim conditum testamentum, præsumi donationem causa mortis, non autem inter vivos: cum præsumatur facta respectu testamenti, & simile edidit Rota Romana in *decis. 4. 2. nu. 9. in parte, de personis ipsius Rota de forum non improbitum 2.* Cum dixit, donationem factam à fratre fratri post testamentum ab eo fratre donatorio conditum, censeri factam causa & respectu ipsius testamenti: & ob id sicuti non valet testamentum, ita nec ipsa donatio. Hinc quoque consuluit Crauet. in *conf. 15. 2. nu. 8.* collationem beneficij præsumi factam causa & respectu permutationis paulo ante facta. Ita pariter videtur idem Crauet. in *conf. 295. nu. 13.* censuram transactionem & cessionem factas statim post contractum emptionis & venditionis præsumi factas respectu & causa ipsius contractus. Et voluit Crauet alia his similia, quæ hic non adscribam, commemorare. Qui quidem ait, quod deo actus correptissimi pro vno eodem habentur. Et respondit Crauet. in *conf. 463. num. 9. & 10.* fidelitatem à vasillis iuratum domino, dici correptissimum, cum pacto & promissione domini de obseruandis iuribus subdito. & idem Rota dominus non obseruat eorum iura, nec illi manent obligati. Et plura his similia habentur apud Purpurarum *lib. 4. nu. 4. ff. si certum petatur.* Tyrque in *l. si firmum, in verbo donationem, nu. 18. de reuoc. donat. & in tract. de reuoc. act. conuictus anel. §. si glo. 1. v. Alciat. respons. 499. nu. 6. Not. in *conf. 15. nu. 9. lib. 1. Anto. Gabrielum suum con. in lib. 1. tit. de presump. con. 103. nu. 4.* & alios commemorari in *conf. 109. nu. 9. lib. 2.* dum respondit, contractum emptionis præsumi factum ob contractum mutui statim subsecutum. Et his accedit Decius in *l. ceteri quod dicitur §. si conuictus, nu. 15. 16. & 17. ff. si certum petatur.* cum dixit, quod si quis post publicationem numerarum pecuniarum præsumitur stipulationis causa numeraria. Hinc etiam Io. Jacob. de Leon. dicitur *inter consilia fratrum in conf. 10.* multis his similibus adductis respondit, Mortuum proprium Potulicis, & inuestituræ concessionem & transactionem in iudicijs inter Summum Pontificem, & Ducem Camerini, præsumi factam vno respectu & causa alterius. La ratione adducti videtur Doctoris ij. quod & ea, que incontinenti iudici, censentur inesse. *lib. 4. ver. dicitur. ff. si certum petatur. & ibi Doctores.* Quæ ratio hinc non nostræ minime conuenire videtur, quandoquod illa per modum fictionis, non autem presumptionis procedit, sicuti asseruit laf. in *l. 1. lib. 4. tit. de presump. con. 103. nu. 4.* ff. si certum petatur. vbi Purpura. *nu. 4.* qui perpendit quod verbum illud, ceduntur, quod secundum ipsum laf. non fictionem significat, *Lex. ff. de capt. & post. reuoc. & trad. de act. in l. si pro emptore, ff. de vscap. Verum* tunc huic objectioni responditur, quod imò verbum creduntur significat presumptionem, & consensum in prim. ff. de iure codicil. & cap. quod si, ver. glossa de presump. & trad. Curt. in *conf. 4. nu. 15. ff. de presump. con. 103.* Et vere in specie subiecta ipsa materia hoc faciet: cum sit dubium, an vnus contractus fuerit gratia alterius celebratus, sed ita presumitur, quod vicinitatem ipsam. Quod si fictio esset, præsupponeremus veritatem ipsam esse omnino in contrarium.*

Extenditur primò à hæc præsumptio, vt procedat non solū quando vnico contextu duo actus celebrati sunt, sed etiam quando

quando intra breue tempus vnus post alterum confectus est. Nam adhuc præsumitur, quod vnus gratia alterius fuerit confectus. Ita respondit Anchar. in consil. 43. c. 1. v. p. præterea aduertendum, qui et etiam credit, breue tempus esse, si die frequentius celebraretur. Anchar. a. secutus est Cracet. in consil. 29. num. 23. Et idem est, si eadem quidem dies, sed alia hora, vt responderunt Currius Senior in dicto consil. 55. super duob. col. 2. v. p. & hoc maxime. Chassane. in consil. 39. num. 35. Crauetta in consil. 33. num. 8. & in consil. 291. num. 13. & Tyracquel. in tract. de reat. conuention. in §. 1. gloss. 4. & in glo. 3. num. 1. & Modern. Parisien. in tract. de iur. num. 407. & ij quid exilimant, dilationem vnus die magis augere suspitionem.

Verum Capolla in tract. de simulat. contractuum, in præludij §. 2. causa, num. 9. & 10. exilimauit, hoc totum relinqui arbitrio iudicis.

Extenditur et secundo, vt procedat hæc præsumptio etiam inter personas diuersas. Ita Alexander in consil. 90. num. 9. v. p. nec habent obstat. lib. 3. & scripti in consil. 109. num. 9. lib. 2. Idem etiam est, quando in diuersis instrumentis duo hic actus confecti fuerunt.

Cornet in consil. 23. num. 3. lib. 3. & Modern. Parisiensis in tract. de iur. num. 407.

Extenditur et tertio, vt procedat etiam quoad præsumendum delictum. Ita est iussu glossa in c. officij in glossa de elicio, quæ et colligit præsumptionem minorem ex viciatæ promissionis rei temporalis, & concessionis beneficii. Et glossa illam secuti sunt ibidem Hostius. Burzio. & Abbas in 3. notab. & Anchar. a. vlt. notab. Quod de scripti superius et lib. præsump. 3. vbi qd. de crimine simonia, & ea glossa traditione adductus docuit Bart. in p. contractuum, num. 8. ff. de donation. ob actum et vicinitatem præsumi donationem factam in fraudem filij. Quod de scripti superius, 3. præsump. 12. d. dum explicauit præsumptiones donationis factæ in fraudem filij. Hinc et etiam respondit Rom. in consil. 63. num. 4. fraudem commissi argui ex quorundam actuum vicinitate.

Hinc et pariter scripsit Abbas in consil. 3. col. 1. v. p. et in §. 1. c. contra. Hinc etiam detegit ex contractu contractus locationis initij post venditionem. Id quod scripsit et Capolla de simulatione contractuum in præsump. num. 1. Decius in consil. 235. col. 2. v. p. 5. præsumptio, & Abbas in consil. 45. col. 2. v. p. quod etiam dicitur supra li. 3. præsump. 22. vbi ego cum de præsumptionibus, quibus contra actus facti et simulationis detegitur. Declarat Puteus in consil. 90. quando ad aliud non inferens delictum potest referri. & Rota Roma. in consil. 392. num. 1. in parte in nouissime editi.

Declaratur primo hæc et præsumptio, vt locum non habeat, quando constaret etiam ex cunctis alijs vijs fuisse actum inter partes. Nam tunc non præsumeretur, quod vnus actus esset factus causa & respectu alterius. Ita respondit Cass. in consil. 1. col. vlt. ver. non enim obstat. lib. 1.

Secundo et est huius dispositionis casus, quando duo actus se inuicem non computantur, sed sunt diuersæ naturæ, vel materię. Hoc facit casus non præsumitur correspondenti, & si vno eodemque tempore confecti sunt. Ita Castren. in l. pater, num. 9. c. de patris, & ibid. Rimoldus Senior col. 6. & Abbas in consil. 45. col. 2. Exemplum asserit solet, vt si conficitur contractus, in quo promittis mihi restituere centum mutuo a me accepta. Et sit pactum quo ego promitto ire pro te Romam. Contractus illi non sunt correspondenti, cum inter se quodammodo non conueniant, seu subiecta ipsa materia non adaptatur. Nam prima promissio fuit omnino necessaria, quia si mutuo acceptis, teneris restituere, & ob id restituendum cogi poterat. Et propterea promissio, quam ego tibi feci, emdi pro te Romam, non potest dici facta causa & respectu prædictæ restitutionis mutui. Hinc respondit Abbas in consil. 45. col. 3. v. p. propterea cum in presenti, diuisionem, & inuestituram eodem die confectas non esse correspondenti ob naturam separatam. Et huius etiam casum probauit Rota Rom. in consil. 446. num. 2. in parte in nouissime editi, vbi declarat, nisi aliter constet de mente partium.

PRÆSUMPT. XIII.

Actui solemniter gesto præsumi interuenisse personam habitatem.

SYMMARIA.

- 1 Actus, quando fuit solemniter, & in debita forma confectus, præsumitur in eo adfuisse personam habitatem.
- 2 Producentis testamentum confectum cum debita forma a minore

27. ann. non tenetur probare non fuisse maiorem annu 14.

- 3 Contrahentes solemniter et præsumuntur legitime a statu, & sic habiles fuisse ad contrahendum.
- 4 Testamentum validum est vbi in dubium reuocatur, ante omnia queritur, an testator fuerit habilis ad testandum, deinde an testamentum habeat debitam formam, intelligitur si quæ annu 15. de testamentis ibidem.
- 5 In iudicijs summarijs quo pacto habitus persone sit perquirendus.
- 6 Præsumtionem, qui habet pro se, rejicit onus probandi in aduersarium.
- 7 In actu solemniter confecto non præsumitur intercessisse personam habitatem, quando principaliter reuocatur in alterum præiudicium, sed si præiudicium esset tenue nomen.

NON abreclit, vt hoc loco explicemus, quod quidam actus fuit solemniter & in debita forma confectus, præsumitur in eo adfuisse personam habitatem. Ita censuerunt Abbis in cap. cum virum, de regula. & Decius in c. in presentia, mon. et. de probat. si quidem scribunt producentem et testamentum debita forma confectum a minore viginti quatuor annis, non tenent probare illi fuisse maiorem annis quatuordecim, quia ex eo actu sic solemniter gesto præsumitur maior. Hinc quoque et dicimus, eos qui solemniter contraxerunt, præsumi legitime ætatis, atque ita habiles fuisse ad contrahendum. Ita Bald. in l. c. si minor se iur. dixerit. Felinus in c. in presentia, num. 2. de probat. & Decius in l. vi. num. 14. C. de edito d. d. ad rem tollen. Nec huc vterque opinioni repugnant duo argumentationes Boerij differentes in d. cap. cum virum, mon. 228. & mon. 210. de probat. Et primo si i. quæramus, ff. de testam. vbi cum testamentum validitas in dubium reuocatur, ante omnia queritur, an testator ille habilis fuerit ad testandum: deinde an testamentum habeat debitam formam. Idem probat lib. C. de pater. lib. c. d. Nam respondetur, Beronium non esse affectum mentem interpretum, qui dixerunt, præsumptionem esse pro eo, qui actum debita forma confectus exhibet. Et propterea, qui actum illum impugnat nittitur, probare debet personam inhabilem. Et Iurisc. in l. d. si quæramus, non asserunt producentem testamentum probare debere testatorem fuisse habitem, atque idem ad testandum, sed solum ait, quod vbi in dubium reuocatur testamentum validitas, prius est de habitate persone tractandum, a quo aut illa personæ habitatus probetur non diffinit Iurisc. sed id in legis dispositione relinquunt, quæ quide est, vt qui inhabilem, minus idoneum asserit, si probe, ex quo actus ipse testamenti debita formam habet. Ita etiam respondetur lib. C. de pater. lib. c. d.

Secundo adductus est Beronius ad citatæ glossæ in l. 2. c. de edito d. d. ad rem tollen. vbi Iasonum. a. Dixit et Accursius, etiam in iudicijs summarijs personam habitatem requiri.

Ceterum responditur, de persone quidem habitate esse in quouis actu querendum, sed onus probandi habitatem hanc non incumbere ei, qui actum in forma debita confectum exhibet: cum pro eo sit præsumptio, quæ et rejicit probandi onus in aduersarium, iuxta l. generaliter §. si petum, in §. ff. de fidei. lib. c. d. suo loco diximus.

Declaratur recepta hæc et Doctorum traditio, vt non procedat, quando hic actus in solenni, debitaq; forma productus tenderet principaliter in alterius præiudicium. Nam tunc non præsumitur personæ habitatem. Ita sentit Baldus in l. cum te, col. 2. v. p. inter dum et si non ponitur, c. de proba. C. d. dixit, etatis habiles testamentum præsumi secundum naturam actus, quando non versatur alterius præiudicium. Hoc asserit scripti Alciatus in tract. de præsump. re. 2. præsump. 1. c. 4. num. 4. dum dixit, quod si pater grauauit filium fideicommissio, concessa ei facultate testandi, cum ad viginti quinque annis peruenisset filius ille testamentum confectus, et illud habeat debitam formam, hæres adhuc tenetur probare, filium illum testatorem peruenisse ad legitimam ætatem, cum hic agatur de præiudicio fideicommissariorum, quibus a testatore relicta sunt hæreditas sub conditione restituenda. Et hæc de declaratione aliqua diximus supra lib. 2. præsump. 1. vbi explicauimus præsumptionem, quæ et circa ætatem versatur. Et propterea hic animaduertendum, hoc præiudicium esse debere magnum, alioqui tenue non efficeret, vt locus esset huic declarationi. Ita scripsit l. c. cum in cap. mon. in tertio notab. de iudicijs.

eum habere fundatam intentionem, quid dicit aliquem decessisse sine filijs, si dicit illum habuisse filios, sed deinde esse vitia factos, *scripsi supra lib. 4. præsumpt. 1. nu. 5.*

Hinc etiam dicimus, quod hominem baptizatum non præsumi, *et parvos illi conferre a. dist. 1.*

Et Ecclesiam, quod non præsumi consecratam, *et consecrati, de consecr. a. dist. 1.*

Et aliquem, quod esse ad sacros ordines promotum, non præsumi, *et presbyter, dist. 63. ubi gl'ores hoc casus commemorat, et ait id esse, quia hæc facti sunt. Et gl'iam secum est. Alii in tract. de præsumpt. 2. præsumpt. a. nu. 1.*

Huc pertinet, quod scriptum reliquit Crænet in tract. de iur. temp. in 3. parti. prima par. prox. nu. 76. cum dicit, benemeritis, quibus aliqui donatur aliqui de re relinquitur, non præsumi, cum sint quid facti.

Hinc etiam Baldus in 1. rñb. C. de fide instrum. nu. 2. dicit, notarium non præsumi rogatum de aliquo instrumentum, cum id sit quid facti.

Hinc etiam dicimus, non præsumi, quod condidit fuisse testamentum, cum sit quid facti, *et differimus supra lib. 4. præsumpt. 1.*

Huc pertinet, quod conclusio, tanquam quid facti non præsumitur, sed allegari, et probari debet, *l. i. C. quæ sit leg. a. consuetudo, et post alios scribit Soc. iur. in cons. 65. nu. 36. lib. 4. et alij, quos retuli supra lib. 2. præsumpt. 8.*

Conferet etiam, quod dicimus, quod privilegium non præsumi, cum sit quid facti, *Ita Decim in cap. porro nu. 3. de privileg.*

Non etiam præsumitur facta protestatio, cum sit quid facti, *Bald. in l. si maior la. in fine. C. de transactio. et declarat Guido Papa, quest. 244.*

Hinc dicimus, qualitate non præsumi, cum sit quid facti. *Alciatus de præsumpt. reg. 1. in prin. et Larini scribit in cons. 1. nu. 2. lib. 1. et Larini in l. si maior la. in tractatu de probantibus. cons. 124. 3. numero 2. et 3.*

Declaratur primò, quod hæc præsumptio, ut locum non habeat in his quæ fieri solent. Nam in consuetis, atque ita à communiter accidentibus, ea quæ facti sunt, præsumuntur. Ita Baldus in rubr. C. de fide instrum. nu. 2. *verificitem quoniam est, cum dicit, notarium, qui scriptis instrumentum, præsumi de eo rogatum, cum soleant notarii esse rogati de instrumentis sua manu conceptis, et Bal. secutus est Castellanus Carta in memorat. lib. in verbo, facta, in prin. quod alio refert. Et idem docuit Bald. in l. incendum, in fin. C. si cert. petat. cum dicit, præsumi contra. Item mutui, quod pecunie numerationem, et dominij translationem, cum illis sit consueverit mutuam contrahi. Et Bald. secutus est Iason in l. si vendidit, nu. 2. ff. de verb. obligat. qui in specie dicit, si declaratur regulam. l. i. in bello, §. falia. ff. de cap. et possit. reuer. et alij comprobant Rimin. de Tutor in l. si emancipati, nu. 50. et 51. C. de collatio. Et hæc maxime pertinet, quod post Imolam. l. tria, §. ad rem, ff. de i. 2. de verb. oblig. g. a. scriptis Socin. Senior in cons. 68. nu. 5. *verfi. postremum, de iur. lib. 4.* quod vbi actus, sicuti, apocha, fieri consuevit inter presentes, præsentia præsumitur, et alia hic adiungit in 1. præsumpt. in 2. declaratione. Et similia tradit Crænet. cons. 40. nu. 2. et in tractatu de antiqui. temp. in 3. parti. prima. num. 29. et nu. 129. cum post Bald. multa in locis scribit, præsumi ita factum, ut fieri consuevit à communiter contingentibus, et ait in materia præsumptionum, et coniecturarum plurimum posse argumentari à communiter contingentibus. Et idem apud aliosque Emerad. in centuria legat. in argu. à communiter contingentibus.*

Declaratur secundo hæc præsumptio, ut locum non habeat, quando in scriptura appositum fuit aliquod verbum, quod includit factum illud. Nam tunc id præsumitur. Ita in specie declarat Iason in d. l. si vendidit, nu. 2. ff. de verb. oblig. cum dicit, præsumi adhibitam stipulationem, et in fideiussione, quando in scriptura reperitur scriptum aliquem fideiussisse, ex quo verbum hoc, fideiussio, includit factum stipulationis.

Declaratur tertio, ut non procedat, quando aliqui induceretur delictum, nisi præsumeretur factum. Id quod sentit in specie Castren. in l. illud, nu. 7. in fine. C. de iur. iur. Et etiam dicit, quod si instrumentum mentionem facit de actu, qui non potest inter absentes, ut sic dicit, Titium fuisse stipulat, præsumitur præsentia parium, aliqui præsumeretur, notarium scripsisse. Nilum, quod dicendum non est. Et Castren. fecutus est Socinus Sen. in cons. 68. nu. 3. lib. 4.

- 1 Facti quæ sunt non præsumuntur.
- 2 Reuer. alio non præsumitur, nisi ad sit aliquod verbum id sui naturæ significans.
- 3 Donatus cum non constat, nisi donatus sit præfatus, et acceptus, si in causâ sit mentio præfatus et acceptationis, illa non præsumitur.
- 4 Duo, vel tres, quod faciant maiorem partem vniuersitatis, est quid facti, et id non præsumitur.
- 5 Mandatum non præsumitur intercessisse.
- 6 Vulneris, vel percontationis reit. ratio non præsumitur.
- 7 Decessisse nemo præsumitur, relictis filijs.
- 8 Homo in dubio non præsumitur baptizatus.
- 9 Ecclesia in dubio non præsumitur consecrata.
- 10 Priuilegiu nemo præsumitur in dubio ad sacros ordines.
- 11 Benemeritis ob quæ aliqui donatur vel relinquitur, non præsumuntur, cum sit quid facti.
- 12 Notarius non præsumitur rogatus de instrumentum. Contra num. 17.
- 13 Testamentum in dubio non præsumitur confectum.
- 14 Consuetudo non præsumitur, sed allegari, et probari debet.
- 15 Privilegium non præsumi.
- 16 Facti, quæ sunt in his, quæ fieri solent, et à communiter accidentibus præsumuntur.
- 17 Notarium præsumi de instrumentum rogatum.
- 18 Contrarium mutui non præsumitur ex pecunia numeratione, et dominij translatione.
- 19 Actus fieri consuevit inter presentes, præsentia præsumitur.
- 20 Argumentum non à communiter contingentibus plurimum potest in materia præsumptionum, et coniecturarum.
- 21 Scriptura, quando in se continet verbum aliquod, quod includit factum illud, tunc id præsumitur.
- 22 Stipulatio non præsumitur adhibita in fideiussione, quando in scriptura reperitur scriptum aliquem fideiussisse.
- 23 Facti, quæ sunt præsumuntur, quando aliqui induceretur delictum, nisi præsumeretur in eis.

Generalis est ad multa, quod præsumptio, quod ea, quæ sunt facti, non præsumuntur. Ita quidem vi ore affirmant interpretes nostri. Et eorum permulti exillam probari tex. in bello, §. falia. ff. de cap. et possit. reuer. et si Alciatus in tract. de præsumpt. in præsulis, in tertiaparte. nu. 5. et lib. 6. par. aduoc. cap. 2. contendat non probare. Adferri etiam locum text. l. quæcumque, §. de publican rem actio l. denique, ff. ex quibus caus. maio. l. vñc. C. de mai. princip. l. i. C. de probatio. l. a. l. feneratoris, C. de non num. pecul. l. si emancipati, C. de collat. cap. cum in l. reperiunt, ff. de off. iudice. Hinc dicit in l. ferui electione, in prin. cum 8. de leg. 1. traditionem, et rei non præsumi, cum sit quid facti, nisi ad sit aliquod verbum id sui naturæ significans, ut respondit Rama. in cons. 509. nu. 2. et 25. Ita etiam censuit Castren. in l. illud, nu. 7. C. de sacrosan. Eccl. quod cum donatio non consistat, nisi donatarius sit præfatus, et acceptus, si in donatione nulla sit mentio præfatus, et acceptationis, illa non præsumitur, ait Castren. quia sunt facti. Et Castren. secutus Socin. Sen. in cons. 33. column. 3. et in cons. 68. nu. 5. et lib. 4. et dicimus infra in præsumpt. 12. nu. 2.

Huc etiam facit, quod respondit Socin. Sen. in cons. 53. nu. 7. *verfi. ad eum, lib. 1.* Cum dicit, quod quando in aliquo dicitur, duos, vel plures constituere maiorem partem vniuersitatis, id non præsumitur, quia quod faciant maiorem partem, est quid facti.

Hinc dicimus, mandatum non præsumi, cum sit quid facti. Ita in specie docuit Cagn. in l. velle, nu. 1. de reg. iur. et Lat. differat sup. lib. 2. præsumpt. 33.

Huc facit, quod respondit Bart. in cons. 117. accusatio in fin. lib. 1. cum dicit, reiterationem vulneris, et percussiones non præsumi, cum sit quid facti.

Hinc etiam dicit Abbas in 1. consil. 1. num. 1. lib. 1. non præsumi aliquem decessisse, relictis filijs, cum hoc facti sit. Et idem scribit Iason in cons. 5. lib. 3. Chassanensis in cons. 19. nu. 2. Ripa in l. illud, nu. 6. de verb. obligat. et Patrus in d. l. 4. lib. 1. qui dicit,

Et hæc quidem sententia locum habet etiam, quando alie demonstrationes non conueniunt, puta nominis certi. Nam adhuc sufficiunt duo illi confines demonstrati. Ita *sententia in d. l. forma, ff. de consuetudine, respondens Socin. Senior in consil. 19. numero 1. l. 1. Ruin. in consil. 117. numero 15. lib. 3.* Et præterea locum habet etiam si mutata sit forma & status fundi: puta si effectus esset syluofus, cum antea bene cultus esset. Nam adhuc eius identitatis demonstratur, probatis duobus illis confinibus. Ita respondit *Socin. Senior in consil. 19. numero 1. quem secutus est Decianus in d. consil. 17. numero 1. lib. 3. & dissentia Rinual. Sen. in consil. 429. numero 1. lib. 3.*

30 Ceterum ¶ diuersum est, quando plures, ut puta quatuor essent descripti confines, & duo tantum conueniunt. Nam tunc identitatis fundi dici non posset probata. Ita *Alex. in consil. 73. numero 7. lib. 3. & Rinual. in dicto consil. 117. numero 4. lib. 3.*

31 Et præterea, quando agitur de probando delicto alicuius, fundi & loci identitatis probari debet per omnes ipsos confines, ut respondit *Alexand. in consil. 37. numero 1. lib. 1. idem quando agitur de pena pecuniaria, ut est de pena priuationis sui iuris, ita Rinual. Sen. in consil. 426. numero 4. lib. 3. & Luden. Ceterum inter omnes consil. 730. numero 13. lib. 4.*

32 Secundo ¶ identitatis vnitatis fundi solo nomine singulari probatur, ita *Bartol. in d. l. demonstratio falsa, in prin. numero 4. ff. de censit. & demonstrat. & late egreditur, Arret. in l. 1. qui in fundi vocabulo, numero 4. de legat. 1. & ibidem Ruin. numero 22. Socin. Junior in consil. 27. numero 7. in fine, libro tertio. Natta in consil. 235. numero 17. lib. 2. & Decian. consil. 17. lib. 3. qui intelligit, etiam si nomen non est singulare.*

33 Tertio ¶ probatur vnitatis identitatisque rei immobilis, probando fundum aliquem esse prope aliquod castrum, & esse eius nominis, cuius mentionem fecerat tellor, vel alias in aliqua dispositione, ita *Natta in consil. 235. numero 16. lib. 2. post Alex. in consil. 70. numero 1. lib. 3.*

34 Quarto probatur ¶ demonstrando, quod descendentes primi possessoris illius fundi continuato tempore possederunt, ut egreditur *respondit Natta in d. consil. 235. numero 17. Rota Roman. in decis. 41. in 2. part. in nouis. editis & Bertrac in consil. 9. numero 3. lib. 1.*

35 Quinto probatur ¶ hæc vnitatis fama publica, vulgus opinio, in antiquitatem: sicut respondit *Bald. in consil. 267. verbo laudi, lib. 2. Ruin. in consil. 50. numero 16. lib. 1. Parisian. consil. 27. numero 19. & 25. libro 1. Siluanius in consil. 17. numero 1. Natta in consil. 235. numero 1.*

36 Sexto probatur ¶ etiam identitatis coniecturis, & præsumptionibus in antiquitate: post *Alex. in consil. 69. numero 12. decidit. ff. de dec. 12. numero 4. & fecerit post Parisian. consil. 104. numero 2. lib. 1. Siluanius in dicto consil. 17. numero 9. & Rota Roman. in decis. 310. numero 2. in 2. part. in nouis. editis.*

37 Dicendum nunc est ¶ de identitate vnitatis persone, quæ quidem probari debet ab eo, qui eam assertit: Sicut docuit *Bartol. in l. 1. numero 1. ff. de rebus expulsi appell. cum dixit, quod ille, qui assertit occidisse bannitum, probare debet illum occisum, esse illum in banno descriptum, idem Bartol. in l. inter stipulantes, ff. de numero decem tertio. de verborum obligatio. admonet iudices, ut de bannitis capto facerit faciant, se esse illos, qui in banno descripti leguntur: vel ut eurent habere probationes aliunde, de illis esse, quia forte reperitur iuxta quidam nominis, & cognominis. Et Bartol. sentit post *Felin. in c. audis, mon. 27. ver. & text. optimus, de præscript. Ceterum in consil. 43. numero 12. lib. 2. alio fisco remittit.**

38 Non enim ¶ solius nominis proprii identitatis ostendit, & probat ipsius persone identitatem, ut docuit *Bartol. in d. l. demonstratio falsa, numero 1. de censit. & demonstrat. dum scripsit, personam ¶ certam demonstrari, expresse proprio nomine sub his demonstrationibus, Petrus Martini de Perusio, & apertius idem respondit *Cerne in consil. 106. numero 4. lib. 3. Hac ratione responderit Alexand. in consil. 153. numero 4. libro 2. & Bero. in consil. 1. numero 4. libro 2. de testamentis. ¶ describenda esse propria nomina testium, cum duobus qualitatibus seu accidentibus, alias non dicuntur legitime describi & demonstrari, ut requirit *h. hac consulti. Ruin. in prin. Ceterum sententia, facit. post.***

39 Non enim ¶ solius nominis proprii identitatis ostendit, & probat ipsius persone identitatem, ut docuit *Bartol. in d. l. demonstratio falsa, numero 1. de censit. & demonstrat. dum scripsit, personam ¶ certam demonstrari, expresse proprio nomine sub his demonstrationibus, Petrus Martini de Perusio, & apertius idem respondit *Cerne in consil. 106. numero 4. lib. 3. Hac ratione responderit Alexand. in consil. 153. numero 4. libro 2. & Bero. in consil. 1. numero 4. libro 2. de testamentis. ¶ describenda esse propria nomina testium, cum duobus qualitatibus seu accidentibus, alias non dicuntur legitime describi & demonstrari, ut requirit *h. hac consulti. Ruin. in prin. Ceterum sententia, facit. post.***

40 Huc etiam pertinet, ¶ quod respondit *Ruin. in consil. 11. numero 15. lib. 3. cum dixit, solius nominis notari expressionem non reddere certum quod fuerit illi Notarius, qui recepti rogatus fuit eo de instrumento, ut si hic simpliciter dixit: Ego Albertus rogatus fui.*

Hæc autem ¶ persone vnitatis identitatisque probatur multis modis:

41 Et primo quidem ¶ probando nomen proprium cum aliqua demonstratione, & signo, ut si tellor legauit *Clarum* habitantem in tali parochia, & comparat vna nomine *Claratus*, qui in tali parochia habet, illi debetur legatum, cum habeat intentionem fundatam. Est enim *Claratus*, & habitans ea parochia. Et *Bartol. sentit post Iafin. in l. 2. numero 7. Ceterum post Socin. in l. 1. de dec. 11. hac consulti. numero 7. Ceterum sentit. fac. post. & in impræsentia, in 9. notat de probat. Alciat. in lib. 4. parat. cap. 3. Ceterum in consil. 267. numero 2. & in consil. 269. numero 3. in consil. 104. numero 4. & Caphal. in consil. 90. numero 1. lib. 1. Alii sane intelligunt & declarari debent *Bartol. in l. si rem, numero 2. ff. de rei vend. & in l. si quis seruum, ff. de inter. duos, in fine de leg. 2. & Bald. in consil. 68. cum apparet. lib. 4. cum dixerunt, sufficere, si exprimitur nomen proprium. Nam debet intelligi, quando nomen proprium habet aliquod signum ipsius persone demonstrationem. Natta in consil. 235. numero 4.**

42 Secundo probatur persone vnitatis identitatisque ex nominis vnitatis, adiectis duobus signis, vel indicij, ut si dicatur, *Petrus Martini de Perusio. Ita Bartol. in d. l. demonstratio numero 2. de censit. & Rinual. in l. 1. & Alexan. in consil. 151. numero 5. lib. 5. & modica nominis varietas non arguit diuersitatem persone. Ita Chafan. in consil. 10. numero 13. & Crænet. in consil. 164. numero 4. & idem quando vnitatis duplici nomine appellatur. Crænet. qui supra in consil. 1. post Caphe. sententia. idem egreditur *decida Fr. An. Martini in quest. 21. in 1. part.**

43 Tercio probatur persone identitatis aliquibus signis & significationibus in corpore, iuxta *l. signata. C. de fidei. lib. 1. vbi Bartol. & cum eo Boer. in quest. 15. numero 2. qui dixerunt, quod si quis venit ex remotis regionibus cum instrumento, in quo nominetur, adscripto aliquo suo corporis signo, ita talis probatur, signo ipso ostento. Hinc *Felin. in d. l. audis, numero 17. verbo ad Bartol. de præscript. docuit, quod si occisus de facie cognoscitur non potest, quippe quod amputatum est fuit caput, probari poterit, cum esse talem ex signis, que habet in corpore. idem quoque scripserunt. Ant. Ceterum in singulis in verbo respu. & Iaf. in consil. 90. col. 1. lib. 2.**

44 Deidentitate ¶ vnitatisque cognominis, nempe agnationis & familiaris, postremo hoc in loco alia dicenda superflua. De hac enim disputari sepe solet, cum quis tanquam ex familia & agnatione vult defuncto succedere. Hic sane probare debet, se esse ex eadem familia, cuius erat defunctus, vel qui defunctus ipse suo in testamento vocatur. Ita respondit *Socin. in l. 1. de dec. 12. numero 5. Calaneus in consil. 1. numero 2. & in consil. 9. column. 1. Decianus in consil. 321. numero 1. Parisian. in consil. 51. numero 6. & 8. lib. 2. Rota Roman. in decis. 183. lib. 1. & in decis. 288. lib. 2. inter decisiones diuersarum nouissime editas. & Ceterum quod scripsi supra in libro 4. præsumpt. 11. numero 2. & 3.*

45 Porro hæc identitatis vnitatisque familiaris præsumptio ob identitatem nominis agnationis, ita in specie respondit *Capbal. in consil. 99. numero 18. lib. 1. & præter eam idem sentit Calaneus in loco prædicto. Non tamen plene probatur, si intelligo Socin. in l. 1. de dec. 12. numero 5. alioquin dissentientem.*

46 Hoc tamen intelligitur, ¶ nisi ipsi agnationum & familiaris cognominis adiuncti essent aliquæ qualitates, que significarent ipsarum familiarum & agnationum pluralitatem, ut in familia de Fontana vna appelleretur, Fontana de Pauensis altera de Arcellis. Hæc familiaris plures & separata, non autem vna & eadem præsumuntur. Ita respondit *Socin. Senior inter consilia Curij Senioris in consil. 40. cum in præfatus sum column. 6. & secutus est Parisian. in consil. 51. numero 10. & in consil. 82. numero 3. lib. 2. & in consil. 39. lib. 5. Et qui assertit, se esse ex agnatione alicuius, ut ei possit succedere, probare debet agnationem etiam per gradus distinctos, iuxta *l. licet ex qualibus de testib. & in l. adu. Deini in d. consil. 321. numero 1. Tyracellus de retractu consanguinitas 6. gloss. 16. numero 1. Crænet. in consil. 269. column. ante penult. vers. secundo princip. aliter. Ruin. in consil. 32. numero 2. lib. 2. & Rota Roman. in decis. 282. numero 2. in secundapart. in nouissime editis.**

Actus permiffus, vel prohibitus, an iure præfumat.

S Y M M A R I A.

- 1 Actus à lege permiffus, vel prohibitus, an præfumat.
- 2 Permissio omnia regulariter confertur, quæ expresse prohibita non reperiuntur.
- 3 Permissio est fauorabilior prohibitione.
- 4 Lex, vel statutum vbi difponit prohibitiuè, non prohibitum intelligitur permiffum, nisi ratio, vel natura repugnet.
- 5 Edictum de procuratoribus est certarum personarum prohibitum, adeò vt possint omnes procuratores constitui, qui non reperiuntur expresse prohibiti.
- 6 Idem de edicto de testibus, quòd omnes admitti possunt ad testificandum, qui expresse prohibiti non reperiuntur, num. 6.
- 7 Idem in edicto de testamentis, num. 7.
- 8 Meretrix potest testari, quæ expresse non reperiit prohibita.
- 9 Edictum de legatis est prohibitum certarum personarum, & rerum, quibus legari non possunt.
- 10 Meres quilibet potest institui, qui non reperiit expresse prohibitus.
- 11 Edictum de matrimonio est prohibitum certarum personarum, quæ in matrimonium contrahere non possunt.
- 12 Idem de edicto de iuratore aucto, num. 12.
- 13 Idem de edicto de appellationibus, num. 13.
- 14 Præscriptio omnia dicitur permiffa, nisi expresse reperiatur prohibita.
- 15 Actuum cumulatō est permiffa, nisi expresse prohibita reperiatur.

SOLET plerumque disputari, an actus à lege permiffus, vel prohibitus præfumat? Et permiffum præsumi docuit Lucas de Penna in l. 3. colum. 3. verff. 28. præsumitur, C. de apoch. public. lib. 1. Idem sensu Franciscus Paulinus in tractatu de offi. & potest. Capituli sede vacante, part. 1. quæstio 1. nu. 1. versum. regulariter tamen, & cum dixit, regulariter omnia intelligi permiffa, quæ expresse prohibita non reperiuntur. Illud enim verbum, intelligitur, quo Paulinus vtitur, præsumptionem significat, vt diximus supra libro 1. quæstio 10. num. 1. ita propemodum loquitur Crauet in consil. 203. num. 23. post Ancharam in consil. 344. Christianissimus, cum dixit, omnia permiffa censeri, quæ expresse prohibita non apparent, idem docuit Iafon in l. cetera, in princip. in 2. notab. de legat.

Et verè in dubio sumenda est hæc præsumptio: cum præsumptio fit fauorabilior prohibitione, vt post Socin. sen. in consil. 46. lib. 2. respondit Crauet, in d. consil. 203. num. 23. Quocirca dicimus, edictum esse prohibitivum, quoad certos actus & negocia, id est, actus & negocia regulariter permitti, quæ prohibitio dirigitur ad certos actus. Vbi quæque verò lex, vel statutum difponit prohibitiuè, non prohibitum intelligitur permiffum, nisi ratio, vel natura repugnet, ita declarat Paulinus in d. q. 1. nu. 7. Quo loci egregie ait, ita dici posse, quòd quædam reguntur iure cōmuni. Et in his semper ponitur edictum prohibitivum, quia cum iure communis actus regitur, impossibile est omnes actus, & res permiffas enumerare: idco prohibita solum enumerantur, atque ita edictum appellatur prohibitivum certarum rerum & actuum. Quædam verò à iure speciali reguntur: & tunc (ait Paulinus) quia impossibile fuisset legi enumerare oēs actus prohibitōis, cōfistunt regula prohibitivæ: & ceteri actus permiffi expresse enumerantur, & ceteri enumerati non reperiuntur expresse permiffi, censentur prohibiti.

Hinc modo intelligimus, edictum præ de procuratoribus esse certarum personarum prohibitivum, vt scilicet certis personis mandatum dari non possit: sicque aliquos constitui non posse procuratores. Et idco constituti procuratores regulariter possunt omnes, qui non reperiuntur expresse prohibiti, l. neuus, §. 1. ff. de procuratorib. & scribam. Iafon in l. cetera, in princip. num. 1. in fine, de legat.

Idem etiam edictum de testibus est prohibitivum certarum personarum, & idco ad dicendum testimonium admitti possunt omnes, qui expresse prohibiti non reperiuntur, l. non

Menoch. r. 1. 1. 1.

prim. ff. de testib. l. quoniam multi, in fi. vbi gl. C. de heret. & scribam. Iafon in l. cetera, in princip. nu. 2. Salice. & Iacobus in l. 1. ff. de testib. & Soci. in consil. 32. nu. 26. lib. 2.

Ita etiam edictum de testamentis est prohibitivum certarum personarum, & ob id testari possunt omnes, qui expresse non prohibentur, vt scilicet glo. & Bartol. in fi. quæritur, ff. de testamentis. Abb. in Rubr. extr. de testamentis, colum. 2. Iafon in l. cetera, in num. 2. idem Iafon in consil. 37. lib. 3. qui respondit, quod meretricem posse testari, cum expresse prohibita non reperiatur, & Iafon in consil. 203. num. 23.

Ita quoque edictum de legatis est prohibitivum certarum personarum, & rerum, quibus legari, & quæ legari non possunt, vt censent glo. in §. legari, in l. institui, de legat. & Iafon supra.

Ita quoque quilibet potest institui hæres, nisi expresse prohibitus reperiatur. Cerni, in consil. 15. lib. 1. & Crauet, in consil. 203. num. 24.

Ita etiam edictum de matrimonio præfumat prohibitivum certarum personarum, quæ contrahere matrimonium non possunt: & idco contrahere omnibus est permiffum, quibus non est expresse prohibitum, cum apud vbi gloss. de sponsal. & matrim. Iafon in l. cetera, in princip. num. 2. de leg. 1. Arer. in consil. 13. Crauet, in consil. 203. num. 24.

Ita quoque edictum de iuratore aucto dicitur certarum personarum prohibitivum: ob id iurare & iuramentum deferre possunt oēs, qui expresse prohibiti non reperiuntur, l. si patrum, & Lualas, ff. de iuratore. & scripsi Crauet, in consil. 203. num. 23.

Ita pariter præfumat edictum de appellationibus dicitur certarum personarum, & casuum prohibitivum: ob id omnibus in casibus, & ab omnibus appellare licet, nisi expresse prohibitum reperiatur, vt scribunt glo. in qui restituit, ff. de rei vendi. Bartol. in consil. 165. in questione qua queritur, libro tertio. Bald. in consil. 141. præmissio verbum, cuiusdam statuti, libro 1. & in l. vica, colum. 1. C. de momentan. possessio. Crauet in dicto consilio 203. num. 24.

Ita quoque omnis præscriptio dicitur permiffa, nisi expresse prohibita reperiatur, vt respondit Socin. sen. in consil. 47. in 4. dubio lib. 3. Crauet in dicto consil. 203. num. 24.

Ita etiam dicimus, præsumptionem actionum esse permiffam, nisi expresse prohibita reperiatur, vt tradunt Bartolus in l. edita, num. 4. C. de eden. & ibid. Dec. nu. 5. Roman. in consil. 24. colum. 3. vers. sexto, quia. Crauet in consil. 14. nu. 1. & in consil. 16. nu. 5.

PRÆSUMPT. XVII.

Actus finem ex principio, bonum vel malum præsumi.

S Y M M A R I A.

- 1 Principio malo inchoata, malo finiri debet exitu: ita contra, quæ bono cepta sunt principio, præsumuntur etiam bono exitu debere finiri.
- 2 Continentes qui suis à teneris, multo magis præsumuntur continens in senectute.
- 3 Actus quandoque debet bellari principio, vel finis. Quod principii attenditur, quando finis necessario pendet à principio, nu. 4.
- 4 Furcum ad hoc, vt dicatur manifestum, attenditur principium commissi furci: & quare.
- 5 Statutum si difponit, quòd homicida teneatur dare centum indicii, an ea debentur iudici, qui tempore vulneratus erat ad iudex, an verò iudici, qui deinde erat tempore mortis.
- 6 Conuictus si promissit stipendiarij, emendare d. amicum p. assium eius, quorum & qui in bello perierunt, si oves fuit in bello vulneratus, & deinde decessit, an conuictus teneatur.
- 7 Multa, seu panæ pecuniarum etiam, qui pendente tempore reuenditionis commissi delictum, & post reuenditionem fuit condemnatus, ad quem pertinent.
- 8 Frow, quando nec cessat non pendet à principio, ipsemet finis attenditur.
- 9 Idem quando principium ex se nihil operatur, sed est rationis & causæ finis, & nu. seq.
- 10 Iudici si iure sententia non rescinditur, si modo tempore a se lata sententia compo. inuicui sit.

QUæ malo inchoata sunt principio, præsumuntur etiam malo finiri debere exitu, etiam miratur, §. 2. dist. 61. & c. primi par. 1. quæstio 2. & scripserunt Bald. in l. 1. num. 4. ff. de origine iur. & c. Alciat. in tract. de præsumptionib. reg. 2. præsumpt. 32. Ita contra, quo bono cepta sunt principio, præsumuntur etiam bono exitu debere finiri. Sic sanè titi dicimus, qui à teneris fuit continens, præsumi continentem in senectute, & e contra, §. 1. cum in iumentis de præsumpt.

Hinc explicat Alciatus in d. præsumpt. 32. an principiu, vel finis actus inspicit, & spectari debeat? Et tres causas distinguit.

Primus est, quando finis necessario pedit à principio. Hoc in casu attenditur principium. Ita Alciatus in d. præsumpt. 32. num. 1. cui accedunt Bart. Castr. & reliqui in l. damni. la. i. §. Salvo ff. de damno infecto. la. in l. pariter virisio. num. 15. ff. de i. i. qui sunt sui, vel alicuius. & in l. inter filios patrem, §. sacrum, de verb. obligat. & Euerardus in censuali legalis, in loco à virtute finis, num. 2. vers. alij autem dicunt.

Exemplum inter tibi alia afferri solet in casu, l. i. qui in feruitute, ff. de furt. ubi attendimus principium commissi furti, ad iudicandum furtum esse manifestum. Et ratio est, secundum Alciatum præcitato in loco, quia illud, esse manifestum, est qualitas quedam, quæ regulari debet secundum tempus subiecti, ex quo finis illo esse non potest, leim qui in provincia, §. si fieri petat. Et hic quidem casus locum habet, etiam quando finis pendet à principio sola necessitate causalitatis. Ita Alciat. qui supra, ex sententia Bartol. in l. 1. ff. qui potio in pign. hab. & Socin. Senor. in consil. 41. num. 16. lib. 4.

His diffinitur frequens illa quæstio, cautè ut statuto, quod committens homicidium tenetur pro redemptione bonorum suorum solvere centum iudici. Modo tempore, quo Titius erat iudex, vulneratus fuit aliquis, qui deinde decessit tempore, quo Caius factus est iudex: cui præstari debet illa centum, an Titio, qui erat iudex tempore illati vulneris, vel Caio, qui iudex erat tempore mortis? Et dicendum est, præstari debere Titio, quia finis, hoc est, tempus mortis illius vulnerati, habet necessariam consequentiam ad illud principium, nempe ad tempus illati vulneris. Ita scripserunt Bart. in d. l. damni. la. i. §. Salvo, num. 2. ff. de damno infecto. Euerard. præcitato in loco. Vnde accedit Bald. in l. 1. num. 3. ff. de i. i. qui sunt sui, vel alicuius, tenet, cum vulneratus, quod mortuus eo decessum apparuit.

Similis est dilectio, communis tibi promissit stipendiarii, emendare damnum passum esse, quorum equi in bello perierunt: si quis fuit in bello vulneratus, & domi deinde decessit, an communis tenetur? Et tenebitur, respondit Bartol. in l. 1. §. ff. de incendio, ruina & naufragio. Floria. in Last. lex. ff. l. Aquil. Socin. Senor. in consil. 55. in fin. lib. 1. Euerardus in loco præcitato, num. 1. vers. facit etiam. Ita pariter diffinitur, si solet illa iuris quæstio, ad quem pertinet mulctæ, si quæ pona pecuniaria eius, qui pendente tempore reuenditionis commisit delictum, & post reuenditionem fuit cõdemnatus, an scilicet pertineat ad ipsum emptorem primum, qui possidebat iurisdictionem tempore commissi homicidij, vel ad secundum emptorem, seu ad redimendum possessorum tempore condemnationis? Recepta est sententia pertinere ad primum: cum cõdemnatio scilicet hinc pendat à principio. Ita Baldus & alij multi in l. vi. ff. de iurisd. domini. indi. Alex. in consil. 7. col. 2. lib. 3. la. in l. more vero. vlt. imponentis ille text. ff. de iurisd. omni. indi. Ruum. in consil. 193. num. 2. lib. 1. & Tyrag. in tract. de retractu. in commento. §. 5. glo. 4. nu. 22. qui alios multos recenset.

Secundus est casus, quando tibi finis necessario non pendet à principio. Hoc sanè casu finis attenditur, non autem principiu. Ita Alciat. in d. præsumpt. 32. num. 2. vers. diuerso. Qui quidem in hanc sententiam citatur l. 3. §. si quis cum minore, ff. de minor. 23. ann. & l. si quis, ff. de ritu nupt.

Tertius est casus, quando tibi principium ex se nihil operatur, sed est ratione & causa finis. Hoc etiam casu finis ipse attenditur, atque spectatur. Ita Alciatus in d. præsumpt. 32. num. 2. vers. idem si summo. Ita sanè probat l. cum furiosus, ff. de iudic. quod loci respondit Papinianus, nisi referre, quod furore vexetur iudex, cum additur, si modo tempore à late sententiz compos mentis fuit: cum principium illud, nempe tempus quando aditus est iudex nil per se operatur, sed finis, id est, tempus ferendæ sententiz, sic etiam in l. vltim. ff. de communia prædicio. tam vrb. ubi non principium cessionis feruitur, quod nihil operatur, sed finis consideratur. Sic & in l. non intelligitur, §. quando, ff. de iure iurisci, §. 2.

confilium committenda fraudis, scilicet principium, quod nihil operatur, sed finis nempe tempus commissæ fraudis spectari debet. Cum enim hanc non fiat ratione, & causa ipsius principij, sed tendant ad finem, spectandos est ipse finis, sicuti scripserunt Castrum. in l. si idem cum eodem, §. vlti. ff. de iurisd. omni. indi. & in l. idem domus, §. locati, & alij multi, quos congegit Tyrachus in tract. de retractu. consil. 4. §. glo. 2. nu. 45.

Non hic prosequor plura, quæ scripsit post alios Marfil. in præd. Crim. in §. vltim. & in sing. 225. an principium, vel finis in multis delictis spectari debeat. Nam tractationis nostræ terminos non parum egrediuntur.

PRÆSUMPT. XVIII.

Præsentia alicuius in actu, an præsumatur, cum illa omnino requiritur.

S Y M M A R I A.

1. Præsentia alicuius in actu, an & quando præsumatur, cõmille actu præsentiam requirit.
 2. Quod cum præsentia facti, ob id non debet præsumi nu. 2.
 3. Quæsi licet continet ipsam fuisse latam parte citata, non tamen inde sequitur præsumi partem ipsam fuisse præsentem.
 4. Ad si continet, talem iuratum deponisse, non hinc præsumitur id fuisse partem præsentem.
 5. Præsentia alicuius in actu præsumitur, quando alioquin induceretur delictum.
- Idem descendunt in actu, qui fieri consuevit aliquo presente, num. 6.
Idem quando verba ipsam actu scripta præsentem significauerunt præsentiam, nu. 7.
Idem quando concurrat aliqua iuris præsumptio, vt si sententia iam transiit in rem iudicatam, nu. 8.

Debitari non semel solet, an & quando præsumatur tibi præsentia partis in actu, qui præsentiam illam requirit? Et hæc quidem in re pro regula constituendum est, præsentiam non præsumi. Ita visum pro regula tradere Bart. Bald. Castr. la. & Socin. Senor. quos statim commemorabo quæ sanè regula probatur l. i. C. de stat. & imag. lib. 10. vt eam intellexit Bartol. in l. titi, §. idem respondit, il. 2. de verb. obligat. & ibid. la. num. 1. Probata autem text. in l. optimam, C. de contrahenda, & committenda stipulat. sicuti illam declarat Azeim. & la. in d. l. titi, §. idem respondit, de numer. 2. ff. de numer. 3. & omnium apertus Felinus, tenor, num. 2. de sentent. & re iudic. Et ratio huius regulæ est, quia præsentia est quid facti, ob id non præsumitur, sicuti scripsi supra in præsumpt. 1. 4. post Castrum. in l. illud, nu. 7. C. de sacro sacris. eccles. cum dixit, donatarij præsentiam non præsumi, cum donator donare assensit, & Castrum in secuti sunt Crutt. in huius. ff. de verb. oblig. num. 28. & Ruum in consil. 5. 4. num. 11. lib. 5.

Huc facit, quod respondit Freder. de Senis in consil. 190. cum dixit, quod etiam in actis præsentem est, sententiam fuisse latam partem citatam, non tamen inde sequitur, præsumi partem ipsam fuisse præsentem. Et Fredericus in consil. iuris. Albiat. & Felinus in tenor, & sentent. & re iudic. idem Albiat. in consil. 193. lib. 5. & Crasset de antiquis temporibus, part. 1. secunda, part. princip. nu. 21. Hinc tibi docuit Bartol. in d. l. theopompus, in fin. ff. de date p. delega. l. si scriptum fit in actis, testem iuratum deposuiss. non præsumitur id fuisse partem præsentem, & illam fecerunt Albiat. in c. non, ad finem, testib. 2. & Felinus in tenor, numero 5. de sentent. & re iudic. & dixi supra lib. 2. præsumpt.

Declaratur primò hæc regula, vt non procedat, quando alioquin induceretur delictum, nisi præferat præsumetur, vt dixi in d. præsumpt. 1. 4. ad fin. ex sententia Castrum in d. l. illud, num. 7. & Socin. Senor. in consil. 68. num. 3. lib. 1. & illi addo in specie Ruum in consil. 131. num. 4. lib. 1. Felinus in d. tenor, num. 3. vers. videret, de sentent. & re iudic.

Declaratur secundò, vt non procedat in actu, qui consuevit fieri aliquo præsentem. Nam tunc præsentia præsumitur. Hanc declarationem aliquot Doctores traditionibus comprobant in d. præsumptio. 1. 4. in prima declaratione. Illi accedunt, quod si in instrumentis reperitur scriptum, talis inuestitura, &c. quia inuestitura non consuevit concedi, & fieri, nisi parte præsentem, quæ propter præsumitur præsentem, ita Oldrad. in consil. 217. fol. 100.

per co. Ioan. Andre. in additio. ad Specul. in tit. de empt. & vendit. §. si emendat. ad form. Bald. in Rulr. C. de contrah. emptio. q. 18. Roman. in consil. reg. num. 2. ad idem respiciunt Abb. in c. tenet. abidem Felin. colum. 2. vbi ff. falli tertio de re iudic. Claudius de Seyssell. in l. pradia. ff. de acquir. poss. §. Socini. Senior in consil. 88. am. 3. vers. hoc iudic. lib. 4. et ibi. num. 4. habiungit aliud simile, nempe quod cum apocha confici solet inter presentes, presentia partium præsumitur.

7 Declaratur tertio, vt non procedat, quando verba ipsa scripta in actu sui natura significant presentiam, ita in §. si de declar. Felin. in d. tenet. colum. 2. vers. falli primo de sentent. & re iudic. ex sentent. Orlad. Io. Andre. & Bald. quia spectare declaratione commemorari, qui de illa concessione inuenerit aloguatur.

8 Declaratur quarto, vt si locum non habeat, quando aliqua concurrat iuris presumptio, vt puta quando sententia iam transiit in iudicium. Nam tunc præsumitur, quod lata fuerit in presentia partium. Ita tradit Felin. in d. tenet. colum. 2. vers. falli quarto de sentent. & re iudic. & diximus supra lib. 2. præsumpt. 69. in fine sententiam antiquam præsumi latam parte præsentis.

PRÆSUMPT. XIX.

Præsentia, vel absentia, an præsumantur
egregia disputatione declaratum.

S Y M M A R I A.

- 1 Præsumitur an quis præsumatur, vel absens a loco, in quo domicilium habet.
 - 2 Filius non potest esse in iudicio sine patris consensu, nisi pater ipse adit, præsumatur absentia.
 - 3 Statutum, quod in contrahentium mimorum requiritur consensum duorum propinquorum, nisi eorum presentia probetur, præsumitur absentia.
 - 4 Præsumitur quis præsumitur in loco vbi habitat, nisi probetur absentia.
 - 5 Arguuntur a communiter accidentibus, probabile est.
 - 6 Præsumitur, vel absentia non præsumitur, sed qui eam asserit, probare debet.
- Interdum, si non constat de domicilio & habitatione eius, de eum præsentia, vel absentia disputatur. nu. 7.

1 Contingit etiam per sepe disputari, an quis præsumatur præsumitur, vel absens a loco, in quo habitat, domicilium habet. Quia de re sunt opiniones. Vna enim fuit eorum, qui scriptis absentiam præsumunt, ita Specul. in tit. de iure §. 1. vers. sed quid si se esse alienigenam. Cum dixit in specie l. vltim. §. necessitate, C. de bonis quæ liber. qui sanctum est, filium non posse in iudicio esse sine patris consensu, nisi pater ipse adit, quod patris absentia fine patris consensu, idem tradit Ast. in d. tenet. part. vlti. quæst. 3. in cap. sed quid si minor. paulo antefecim, ex legitimum, C. de contrah. & committer. sigill. & l. si ideo, C. de quibus vt iudicet. Eiusdem quoque opinionis fuit Alexand. in consil. 1. et alium. vlt. lib. 3. quæst. 1. respondit in §. statuto, quod in contrahibus minorum requiritur consensum duorum propinquorum, nisi (ait Alexand.) probetur absentia ipsorum propinquorum, præsumitur absentia. idem Alexand. in consil. 92. in fine. lib. 3. Felin. e. quoniam, in prim. ad vlt. vt iterpenden. & Bald. in tit. de præscriptio. in 3. quæstio. quartæ part. principia.

4 Secunda fuit opinio eorum, qui existimant, quod in eo quis præsumatur præsumitur in loco, vbi habitat, vel habet domicilium, nisi probetur absentia, ita Barro. in l. si pater, in numer. 17. ff. de acquir. iudic. hered. vbi Imol. Alexand. colum. 3. vers. pater autem iuxta. Arden. colum. 6. vers. 5. ad idem. Arden. in consil. 102. in cap. 1. & questione, colum. 6. Corne. in consil. 30. nam. 1. 2. lib. 2. & in consil. 131. colum. 2. vers. vbi præterea cum, & colum. vltim. vers. ita tamen, quod valeat. lib. 4. quo loci respondit, quando statum requiritur consensum propinquorum in contrahibus minorum, propinquos ciues illoque in loco habitantes, præsumi presentes, nisi probetur eorum absentia, ita quoque Socin. Sen. in consil. 121. colum. 1. lib. 3. dixit oriundum ex loco præsumi præsentem, & Tyrac. de legib. ceteris, in glo. 6. num. 72. evolvit opinionem aliorum ceteros, & accedit Orlad. in consil. 229. num. 3. cum dixit, in loco sui domicilii & Menoch. præsumpt.

habitationis non præsumi mortuum, cum absentia non præsumatur, sic & Rota Roman. in decis. 420. in part. in monitione elata, & communem respicitur Rouchogal. in l. 3. vbi duo, num. 187. ff. de duob. re. vbi qui copiose confirmat. Et horum traditio falcitur text. l. cum quidam, de legat. 2. ac etiam c. cum in tua, extra qui matrimon. accusa. poss. Affert etiam solatio in communiter acciditibus, quod argumenti genus probabile est, l. ceteri emulid. §. quoniam, ff. si cert. pet. a communiter, inquam, contingentibus est, vt qui habet domicilium in domo, frequentius ibi habitat, & præsumitur. Et hec quidem opinio minus recepta probabilius est. Et maxime tunc locum habet, quando iam semel fuit præsumitur, ita post alios Alex. in consil. 33. ad vlt. lib. 5. & Rouchogal. in d. §. vbi duo, num. 186. vers. hac molit.

Tertia fuit opinio, nec t absentiam, nec presentiam præsumitur, sed qui asserit, probare debet, ita Bald. in l. vltim. §. necessitate, in fin. C. de bon. quæ liber. Angel. in l. præscriptio, C. quibus non obstat longit. præscript. post Jacob. Buttig. quem commemorat Carner. in consil. 46. num. 16. & in consil. 50. num. 12. lib. 2. & hoc sensum est Craue. in consil. 240. colum. 2. vers. sed tamen verum videtur. Et alio Rota in Rubri. ff. solut. matrimon. num. 302. & Pute. in decis. 383. lib. 2. in fin.

Ceterum Tyracel. in l. 7. §. si ceterum 31. dixit, hanc opinionem posse procedere, si non constet de domicilio & habitatione eius, de cuius presentia, vel absentia disputatur.

Declaratur etiam, nisi repugnet præsumptio instrumenti, ita Pute. in d. decis. 383. in 3.

PRÆSUMPT. XX.

Absentia iusta ac legitima an præsumatur,
vel potius ex malitia.

S Y M M A R I A.

- 1 Absentia alicuius nunquam præsumatur iusta & legitima, an potius ex malitia.
- 2 Et iustam & legitimam censeri ostenditur ibid.
- 3 De iustitia ac de legitima committere nemo præsumitur.
- 4 Absentia iusta causa non præsumitur, quando qui tenetur residere in aliquo loco, & absens est, & iustam causam allegans, eam probare debet.
- 5 Maritus qui cum vxore commorari debet, si absit, per dolum præsumitur absisse.

1 DUBITARI etiam sæpe contingit, an absentia præsumatur t legitima, & iusta? Et pro regula constituendum est, absentiam præsumi legitimam, & iustam, non autem ex malitia: cum nemo præsumatur delinquere, dum quæ committere, Luerius ff. pro socio, & legi delum, ff. de doli, & Crisp. superiore libro, præsumpt. 2. & 3. Et in specie, quod præsumatur absentia iusta de causis probat l. si cum iterum, §. vltim. princ. ff. de fideic. libert.

Declaratur t hæc præsumptio, vt locum non habeat, quando quis tenetur residere aliquo in loco. Nam tunc si absens reperitur, iusta causa non præsumitur absentia, sed malitia, & ob id, qui iustam causam allegat, eam probare debet, ita docuit Innocent. in c. si aduerfarium, num. 3. vers. ff. & hoc in eligo, de eo qui mittitur in poss. causæ referend. qui vitur exemplo clerici, qui cum in ecclesia residere debeat, si absit, malitiose absentia præsumitur, & excusæ de clerico, non refert, & s. s. g. g. g. g. g. de apellat.

Ita quoque maritus, qui cum t vxore esse commorari que debet, si absit, præsumitur abesse per dolum, seu malitiam, c. qui matrimon. act. ff. post.

PRÆSUMPT. XXI.

Præsentem præsumi scire, quæ ibi acta
fuerunt.

S Y M M A R I A.

- 1 Præsumitur in loco præsumitur scire ea, quæ ibi aguntur.
 - 2 Testis si dixit se scire, quæ publice auduit, præsumitur quid audierit in loco, vbi publice dixit.
- Et si dixit se scire, quæ iuxta præsentem, optime probat, licet non dicat.

Q 399 2

cat, quod audierit, vel intellexerit, num. 3.

4 Præsum in iudicio non habet necesse illi certiorare sacro de actu, quem factum est ipsius, quia præsumitur scire.
Distingue, vt num. 3.

6 Ignorantia licet regulariter præsumatur, non tamen præsumitur in eo, qui præsumitur fuit.

7 Notarius si in actum scripsit, aduocatum Latine respondentem positionibus rusticis atque idiotis respondisse ipsorum præsentem & intelligente, non præsumitur ad dolorem scripsisse.

Intellexit, nisi Not. id dolorem scripsisset, quia debet puniri pena arbitraria, num. 8.

9 Præsentia non arguit scientiam, quando quis deponeret de præsentia alterius.

Idem quando ageretur de præsumenda scientia respectu consensu, numero 10.

Idem quando statutum requirit, quod actus fiat in præsentia alicuius, num. 11.

1 NON multum à superiore tractatione hæc recedit, quod is, qui præsens in loco est, præsumatur scire ea, quæ ibi aguntur, ita Bald. in cap. 1. colum. 1. si de inuestit. inter dominum & vasallum suorum, qui dixit, quod præsens præsumitur scire, idem Bald. in l. testium, in fin. vbi etiam Salicet. C. de testib. cum clericis, quod si testis dicit, se scire, quia publice audiuit, præsumitur quod audierit in loco vbi publice dicitur: ex quo præsens præsumitur scire, quæ in loco dicuntur. Et apertius docuit Bart. in l. 1. vlt. ff. de auct. iur. quod si testis, qui dicit se scire, quia fuit præsens, optime probat: licet non dicat, quod audierit, vel intellexerit. Et probat text. §. si quis iuratus, in verbo, præsentibus, & in §. oportet, in Authen. de iust. cautela & fide, vbi Angelus & in preterea Bartol. secuti iuxta l. in fin. ff. de iur. vocat. & de in Rubric. C. eod. colum. 2. qui quidem Decum rationem huius traditionis alioferit. idem docuit Felinus in cap. cum causam, colum. 7. vers. secundo declarata, de testib. & Robusius in l. eorum, vers. sexto, ff. de verborum significatib. & declarat Felinus, vbi supra, vers. quarto limita. idem affirmantur Bartol. Angelus, Imol. & reliqui in l. 2. §. vltim. ff. solat. matrim. & alid. Ripa numer. 16. qui quidem dicunt, præsentiam corporis necessario non inferre cognitionem & scientiam. Non tamen negant, quin præsumptionem inferat.

4 Huc facit, quod quando si quis est præsens in iudicio, non habet necesse illum certiorare facere de actu, qui facturus est iudex in præsens præsumatur scire. Ita scripsit Angelus, & Imol. in l. de vnoquoque, ff. de re iudic. Arretum. 1. colum. 9. de iudic. la. sent. l. 1. in fine. ff. de iur. vocat. & idem in Rubric. C. de iur. vocat. eod. vlt.

Diffident tamen ab hac traditione Bartol. in l. iuris, ff. de re iudic. Butr. in cap. 1. de iudic. Deci. in Rubric. C. de iur. vocat. eod. vlt.

5 Has opiniones tandem si visus est conciliare Deci. in d. Rubric. C. de iur. vocat. ita distinguendo duos casus: Primus est, quando quis est præsens in iudicio, respectu alicuius actus. Nam tunc præsumitur scire, quod agitur: ex quo ibi ad illam causam ipsius actus. Ita procedit illa prima Angelii, Imol. & sequacium opinio.

Secundus est casus, quando quis est præsens in iudicio casu & fortuito, sicque non respectu actus, qui deinde celebratur. Et tunc non præsumitur scire, ex quo de actu illo non cogitatur, immo quæ non adhibuit ita procedit opin. Bart.

6 Huc pertinet quod docuit Baldus in l. finit, eod. 2. vers. tertio scilicet. C. de periculo iur. cum dixit, quod et licet regulariter ignorantia præsumatur, tamen non præsumitur in eo, qui præsumitur fuit. Et hac doctrina adductus consilii Alciat. in l. eorum, in fin. ff. de verb. signific. quod est si Notarius scripsit in actis, Aduocatum Latine respondentem positionibus rusticis atque idiotis respondisse eorum, id est, præsentem & intelligente ipso rustico, dolose id non scripsisse censetur, vt pote quod non intellexerit, cum verius sit, scripsisse verum, ex quo præsumitur præsentem intelligere quod agitur.

7 Quam fane traditionem si intellexit Alciat. nisi Notarius ille dolose scripsit, vt puta, si id scripsit, cum ille præsens dolocebat, & capite annuere videbatur. Idem est, quando is erat furcus, vel infans, sicut declarat Petrus Rebuffus in l. 1. coram, vers. sed an puerum sit, &c. qui ait, hoc in casu Notarium puniri potius iudicis arbitrio.

8 Quam fane traditionem si intellexit Alciat. nisi Notarius ille dolose scripsit, vt puta, si id scripsit, cum ille præsens dolocebat, & capite annuere videbatur. Idem est, quando is erat furcus, vel infans, sicut declarat Petrus Rebuffus in l. 1. coram, vers. sed an puerum sit, &c. qui ait, hoc in casu Notarium puniri potius iudicis arbitrio.

Declaratur primò hæc sententia, & præsumptio, vt locum non habet, quando quis deponeret de præsentia alterius, vt si dicat, quod Caius fuit præsens. Non enim tunc arguitur, quod ille intellexerit, ita declarat Felinus in d. cum causam, ill. 1. colum. 7. vers. ista tamen limitatur, de testib. post Bartol. in l. 1. ff. de auct. iur. & Floria, in l. 1. ob carmen, §. vltim. ff. de testib. Eiusdem opinionis addo Alexand. in consil. 120. non 126. 2. & in consil. 111. numer. 6. lib. 3. Barbat. in consil. 3. colum. 6. in fin. 2. & Crumach in consil. 231. colum. 4. in princip. Crumach in consil. 9. num. 2. in criminal. Diffinit tamē Decius in consil. 630. nu. 8. & 9. cuius quidem traditio de fidei fore potest in assertionem & attestationem Notarii, vt ipse loquitur, & id respondit Raimundus in consil. 103. num. 1. lib. 1.

Declaratur secundo, vt non procedat, quando ageretur de præsumenda scientia respectu consensu. Nam tunc ex sola præsentia non præsumitur scientia, & ex ea consensu. Ita interpretor Felinus in d. cum causam, colum. 7. vers. secundo limita. Alioquin sua hæc declaratio non conuenit ipsi regulæ, quam ipse declarat voluit. Et idem quod Felinus, scripsit Geminianus in penult. de re iudic. in 6.

Declaratur tertio, vt ne procedat quando statum requirit, quod actus fiat in præsentia alicuius. Nam tunc non sufficit, si dicatur, quod actus fuit gestus in præsentia illius: cum illa præsentia non arguat scientiam. Ita Geronimus in c. in primis, 2. quest. 1. Cardinal. Zabari in c. vlt. de maio & obel. & Ant. Corset in suis singularibus, in verbo, minor incipit. Si ex dispositione statuti.

PRÆSUMPT. XXII

Erroran & quando præsumatur commissus in actu & dispositione.

SUMMARI A.

- 1 Error an & quando præsumatur commissus in actu, & dispositione.
- 2 Actus & dispositio præsumitur in se continere veram, nec in eo præsumitur error.
- 3 Error cum sit quid factum non debet præsumi.
- 4 Et id multo magis, quando actus confessus fuit apertis & diligenti.
- 5 Error non præsumitur commissus in instrumento circa ea, quæ ad notarium officium pertinent.
- 6 Et sic non præsumitur commissus in confessione facta ab eo, qui rei & actus cognitionem scientiamque habet, num. 6.
- 7 Error commissus apertis habet in se culpam & negligentiam.
- 8 Error præsumitur commissus, quando conuincitur atque præsumptiuus apparet rem aliter se habere.
- 9 Et id non solum habet locum in errore facti, sed etiam in eo, qui detegitur quando constat de mala iuris interpretatione & intellectui, num. 9.
- 10 Raimundus consilium reuocatum.

DISPUTATIO 1 non minus vtilis quam frequens est, an & quando error præsumatur commissus in aliquo actu & dispositione? De errore multa erronea, confusa, & quæ ad rem hanc non pertinent, scripsit Mascarides in tractat. de probat. omnib. in conclus. 630. & multis subsequentibus. Ego hac in re sic statuo regulam & præsumptionem. Errorum 1 commissum in actus & dispositione non credi, sed vera omnia præsumi. Ita Baldus in l. Imperator. la. in princip. ff. de statu hom. Angel. in l. Error. C. de testam. Clemen. in l. cum propelebat, de leg. 2. in consil. 200. Ad præsumptiuum, in fin. lib. 1.

Vitalis de Cambis in tractat. clausularum non in clausula. Non errore dicitur, num. 20. & num. 6. 2. quod non differt. 14. in l. 1. post diuisionem, in 3. C. de iur. & factis quor. Decius in l. 1. lib. 1. vbi, num. 3. & alii. Cagnolus num. 6. de regul. iur. Soliman in consil. 17. num. 7. Alciat. in tractat. de præsumptiis regul. 34. præsumpt. 21. num. 1. Periti in consil. in consilio 98. num. 12. & 13. Idem ego ipse respondit in consil. 29. num. 1. 21. lib. 1. & in consil. 147. num. 30. lib. 2.

Et probatur text. l. 1. post diuisionem, C. de iur. & factis ign. ibi ostendit iuror hoc apud Decios et verum Clarissimum amicum nostrum, 3. C. de iur. & factis quor. Decius in l. 1. lib. 1. vbi, num. 3. & alii. Cagnolus num. 6. de regul. iur. Soliman in consil. 17. num. 7. Alciat. in tractat. de præsumptiis regul. 34. præsumpt. 21. num. 1. Periti in consil. in consilio 98. num. 12. & 13. Idem ego ipse respondit in consil. 29. num. 1. 21. lib. 1. & in consil. 147. num. 30. lib. 2.

Et probatur text. l. 1. post diuisionem, C. de iur. & factis ign. ibi ostendit iuror hoc apud Decios et verum Clarissimum amicum nostrum, 3. C. de iur. & factis quor. Decius in l. 1. lib. 1. vbi, num. 3. & alii. Cagnolus num. 6. de regul. iur. Soliman in consil. 17. num. 7. Alciat. in tractat. de præsumptiis regul. 34. præsumpt. 21. num. 1. Periti in consil. in consilio 98. num. 12. & 13. Idem ego ipse respondit in consil. 29. num. 1. 21. lib. 1. & in consil. 147. num. 30. lib. 2.

Est etiam huius sententia ratio, quia vitia erroris est quid facti, quod non præsumitur, vt diximus super in præsumptio. 1. 2. Et hæc

4 Et hæc quidem regula & præsumptio locū habet multo magis, quando actus confectus fuit à perito & diligenti. Nam tunc multo minus præsumitur commissus error: sicuti dicimus errorem ad notarij officium pertinere. Ita fuit etiam Decius in d. filiorum arum, num. 3. de reg. ur. & ibid. Cagno. nu. 6.

6 Sic etiam non præsumitur commissa error in confessione facta ab eo, qui rei & actus cognitionem scientiamque habet, vt respondit Salsum in consil. 57. nu. 27.

7 Et præter rationem supra consideratam, asserti hæc potest, quod error (vt dicemus in sequenti præsumptione) habet in se culpam & negligentiam quamdam, fuit à perito commissus est. Cū vero culpa & negligentia non præsumitur, vt scripsi superiore libro in præsump. 2. ita nec error debet præsumi.

8 Ceterum ¶ à prædicta præsumptione & regula receditur contrariis coniecturis, præsumptionibus atque demonstrationibus, sicuti quando apparet rem aliter se habere, J. de error. §. vlt. de proba. & d. si post dissonem, C. de iur. & facti ignor. & post alios responsos in consil. num. 91. in consil. 5. incou. 102. in consil. 91. num. 17. & in consil. 98. num. 1. libro 1. & alibi sap. & ante cōsequē accedunt Cræmus in consil. 329. num. 27. in consil. 701. num. 21. & in consil. 95. a. num. 11. Porrius in consil. in consil. 95. num. 13. & Roland. in consil. 67. num. 10. lib. 3. Et hoc locum habet non solum ¶ in errore facti, sed etiam iuris, qui detegitur, quando constat de mala iuris interpretatione & intellectu, vt reddidit scripsi Bellemar in consil. 693. numero 2. versum, si verbis confusio. Nec repugnat quod respondit

10 Rottius ¶ in consil. 123. numero 9. lib. 2. cū dixit, non sufficere ad probandum errorem iuris, demonstrare rem aliter se habere, ex sententia Bartoli, l. nō fateretur, num. 12. ff. de confess. quia Bartol. loquitur quando constat quidem commissum esse errorem in iure, si illi, qui duxit conueniētiā sanguinem in vxorem contra iuris dispositionem, sed dubitatur, an error ille fuerit commissus ignoranter, & (vt dici solet) per errorem, vel scienter, sunt enim hæc duo separata, error commissum esse, & illum fuisse ignorantem, seu per errorem commissum: de primo præfens est disputatio, de secundo dicemus in sequenti præsumptione, ex quo constat, ¶ Ruinus equiuocasse, sicuti & Mascardus in tract. de probationib. in consil. 64. nu. 6. & notat illa conclusio, nec etiam in consil. 637.

PRÆSVMP. XXIII.

Ignorantia errorque tam iuris quam facti proprii, vel alieni, an quando præsumatur.

S Y M M A R I A.

Error, qui in actu & dispositione apparet, an præsumatur commissus scienter, an per errorem & ignorantiam iuris.

2 Error quid differat ab ignorantia, & num. seq. præcipiū. nu. 5.

3 Ignorantia diuisa, cum de facto nihil scitur, & proprie est ignorare, id est nescire quid fieri debet: & est simplex scientia prima. nu. 7.

4 Error est, quando aliud est quam creditur.

5 Error supponit aliquam notitiā eum, circa quod erratur, nempe per factum, iurum, vel opinione. nu. 10.

7 Error est falsa pro vera apprehensio: ignorare verò est nihil apprehendere.

8 Ignorare plus est quam errare, cum ignorantia nullam, error verò aliquem tenet scientiam supponat.

9 Error fœ ignorantia aliquando versatur circa iuris dispositionem: aliquando circa factum bonum: aliquando circa virtutemque: & sic datur ignorantia iuris, facti, & iuris & facti.

10 Ignorantia iuris & errore nemini præsumitur aliquid scisse.

11 Iuris dispositionem ignorare, quam omnes scire & debet per se vel per alios, quos consuevit possunt esse latæ culpe.

12 Culpa, cum sit delictum non præsumitur.

13 Ignorantia iuris difficile probatur.

14 Actus geminatus si continet errorem, scienter commissus censetur, non autem per ignorantiam.

Et multo magis, quando in ipso actu adhibita est clausula, ex certa scientia nu. 17.

16 Rusticus seu idiota iuris ignorantia aliquid scisse præsumitur. Memor. Præsumpt.

quod fieri non debebat, non scienter & dolose. Mulier per errorem & ignorantiam iuris scisse præsumitur, quod facere non debuit.

18 Miles si fecit actum, quem facere non debebat, per errorem, & ignorantiam iuris scisse censetur.

19 Minor ætate præsumitur errore & ignorantia iuris non autem scienter scisse actum, quem facere non debuit.

20 Vniuersitas minori æquiparatur, & præsumitur per errorem scisse actum, quem facere non debuit.

21 Actus quando præsumitur per errorem factus, præsumitur error & ignorantia in ipso, etiam si adiecta fuit clausula, ex certa scientia.

22 Minor, mulier, miles, rusticus & similes ignari dispositioni legum, ea facilitate, qua actum conficiendo se obligant, eadem facilitate patiuntur in ipso actu apponi clausulam, ex certa scientia.

23 Ignorantia iuris nato alio non præsumitur in minore, muliere, milite, rustico, & similibus.

Nec in prædictis personis præsumitur ignorantia iuris, quando tractat de lucro captando. nu. 24.

Idem quando confectus actus cum clam. nu. 25.

26 Actus à lege prohibitus factus publice & palam, præsumitur ignorantem & per errorem factum.

Idem quando constat de perfusione alicuius persone, cui probabiliter credi & fidei adhiberi debuit. nu. 27.

Idem quando agitur de excludenda donatione, nu. 28.

Idem quando agitur de excludendo dolo & mala fide. nu. 29.

30 Notarium præsumitur potius aliquid per errorem scisse contra iuris dispositionem, quam dolose.

31 In multis præsumitur potius error & ignorantia quam dolo.

32 Ignorantia & error regulariter non præsumitur in facto proprio. Itaque nec ignorantia & error proprii nominis.

33 Dominus præsumitur scire quæ sit aitem & valere sui patrimonij.

Non habet in tamen locum in patrimonio nouè acquisito ex alterius successione. nu. 34.

Vel quando patrimonium esset valde amplum. nu. 35.

37 Vel nisi adit eorum legis. nu. 36.

Ignorantia facti proprii præsumitur, quando agitur de damno cui-tando.

Idem quando agitur de facto antiquo. nu. 37.

Intellige, nisi factum sit arduum & grave, quia tunc non excusetur ignorantia. nu. 39.

41 Ignorantia facti proprii præsumitur & excusat, quando factum est innotatum & intrinsecum.

Idem quando hoc proprium factum non fuit explicitum non per se, sed vel per finem vel per procuratorem. nu. 42.

Intellige tamen nisi factum sit arduum & grave, quia tunc dominus præsumitur certius factum ab ipso procuratore. nu. 43.

Vel intellige nisi ex facto ipso procuratoris aliquid commodum peruenit ad dominum. nu. 44.

Vel quando procurator fecit aliquid cum magna impensa, quam verisimiliter procurator in scio domino non fecisset, quia non præsumitur ignorantia. nu. 45.

Intellige etiam, nisi procurator fuerit ad hoc specialiter constitutus. nu. 46.

47 Ignorantia in proprio facto præsumitur, quando quis est implicitus multis negotijs.

48 Index si sit inter locutoriam, & postea alter am illi contrariam promittatur, præsumitur ignorare priorem.

Ignorantia in facto proprio præsumitur in eo, qui in exercitio laborum rem aliquam vni obligauit, aliunde eam alteri legauit.

50 Ignorantia præsumitur, quando in aliqua parte apparet.

51 Ignorantia facti alieni regulariter excusat, & præsumitur.

Et qui scientiam allegat, probare eam debet. nu. 52.

53 Possidem cum titulo & bona fide præsumitur ignorare, quid res illa ad alium pertinet.

54 Hereticus non in domo receptans præsumitur ignorare cum esse talium.

55 Successor præsumitur ignorare, factum sui antecessoris.

Idem, in hæc ed. vbi.

56 Subrogatus metui proprio in lite ab altero cupra præsumitur ignorare sententiam contra suum antecessorem latam.

57 Filius licet dicatur esse vna & eadem persona cum patre præsumitur tamen ignorare factum patris.

Et præsumitur ignorare, testamentum fuisse à patre conditum, numero 58.

- Señis si coniecturis constat ipsum idcirco fuisse non. 59.
- 60 Filium constiterit se habere ex testamento, non per se non ignorare confectum fuisse testamentum, immo per se non scire, quia in ipso constituitur.
- Idem quando ipse filius soluit aliquarectam in ipso testamento, vel conuenit cum legatario de legatario ipso solvendo. nu. 61.
- 62 Legatarius per se non scire fuisse dispositum in testamento, quando ipse tamquam tutor testamentum artus cognoscit administrare.
- 63 Filius per se non scire, confectum fuisse testamentum a patre, quando publica vox & fama eum ipsum patrem condidisse testamentum, & disposuisse certo modo.
- Idem quando testamentum reperitur apud ipsum filium heredem. num. 64.
- Idem quando filius fuit presens, quando pater confitebatur testamentum. num. 65.
- 66 Ignorantiam facti alieno quod quis scire tenetur, non per se non scire, sed scientia.
- 67 Tutor per se non scire facti a populo, cum bona administrat.
- 68 Ignorantiam facti alieni non per se non scire, quia quod quis est publice factum, in factis non notatur per se non scire. scientia. nu. 69.
- 70 Ignorantiam facti alieni non per se non scire, sed scientia quando de eo est publica vox & fama.
- Idem quando factum aliud dicitur esse denunciatum ad domum illius, qui ignoratiam allegat. nu. 71.
- Idem quando ignoratiam allegans fuisse presens illi factis. numero 72.
- Idem quando constat hunc allegantem ignoratiam persequisse de hoc factis, & eum partem fecisse. num. 73.
- Idem quando ipsius facti alieni scriptura est apponit ad allegantem ignoratiam. nu. 74.
- 75 Hares extraneus per se non scire confectum fuisse testamentum, ex quo hereditatem confectum est, & que in eo illi disposita fuerunt. Intellege, nisi aliter fuerit expressum ab intestato. nu. 76.
- Vel nisi fuerit institutus in testamento in scriptis confectis, quia antequam illius sit apertum, ignorare per se non scire in eo disposita. nu. 77.
- 78 Hares extraneus fuit infans, per se non scire, ignorare etiam factum maior dispositionis in testamento eum & sui successore.
- 79 Hares extraneus per se non scire, ignorare disposita in codicillis.
- 80 Ignorantiam facti alieni non per se non scire in factis nobiscum seu in agnitione vitam. Idem quando factum est notabile & egregium. num. 81.
- 82 Filius per se non scire creditum patri, quod est notabile & egregie summa.
- 83 Ignorantiam facti alieno sapienter per se non scire, non per se non scire.
- Idem quando ex facto alieno quod scire commouit. num. 84.
- Idem in factis vicinorum & conuiciorum. nu. 85.
- 86 Error & ignorantia iuris & facti, quæ, & quando per se non scire.

Differendum est nunc, si an error, qui in actu & dispositione commissus est de quo in precedenti presumptione diximus, præsumatur quomodo scienter & consilio, vel potius per errorem & ignorantiam iuris, vel facti. Hac de re multa, ut dixi supra, erronea & confusa scripsit Miscardus in tractat. de probationibus conclus. 636. & multa falso querimus, ubi de errore, & in consil. 283. ubi de ignorantia.

Ego vero si nonnulli hic commemorabo simul de errore faciente & ignorantia, cum a nobis passim vna pro altero sumatur, & his nominibus abuti videntur et scio, errorem differre ab ignorantia. Et si tenet ignorantia cum de facto nihil scio: nec inde aliquid suspicor.

Et proprie est ignorantia, id est, nescire, quod sciri debet. Error vero id est cum aliud est quam nescire. Et aggregat omnino prius de latam. 22 in summa Cade iuris & facti igno. num. 1. & 2. & scientia sunt. Archid. in l. in quibus. 22. q. 2. & Albericus in l. error. nu. 1. C. de iuris & facti igno. Et accedit Dignus Thomas in 4. sentent. dist. 30. art. 1. cum dixit, ignorantiam in eo differre ab errore, quod ignorantia fuit natura & ratione non ponit aliquem cognitionis actum: Error vero potest iudicium periculum de aliquo, atque ita error, ut apertius in d. dist. 30. dicitur. Et Albertus magnus supponit aliquam notitiam eius circa quod errat, nempe per famam, visum, vel opinionem.

Et idem per Dignus Augustinus in Enchiridion ca. 17. ad Laurentium, quod id relatum in e. quamvis dist. 38. recte dicit, errorem esse vera pro falsis approbare, ignorantia vero esse nihil approbare: cum sit simplex scientie priuatio. Scientia in eo. quamvis apertius explicata

rum Præsumpt. & Turresemata. Sic & Angelus Clausius in summa in verbo, Error. num. 1. & melius in verbo, Ignorantia. num. 4. Et itaque plus ignorare quam errare cum ignorantia nullam erroris vero aliquam reiciantiam, supponit. Doctores nostri (ut supra admonui) nullam inter hæc adhibent differentiam, dum explicant non si huiusmodi aliquid reperitur, quod fieri minime debuit, factum præsumitur scienter vel per ignorantiam, & errorem. Porro hæc ignorantia & error aliquando versatur circa iuris dispositionem, aliquando circa factum hominis: liquando circa iuris & facti: sicut de latam. consil. 191. num. 63. & 64. lib. 2. Tria itaque huius disputationis, & exarationis capita constituenda sunt, quorum primum est de ignorantia erroris, & iuris secundum de ignorantia & errore facti. Tertium de errore & ignorantia utriusque.

Primo in capite per regulam statuendum est, ne neminem presumi iuris ignorantia & errore aliquid fecisse. Ita Bart. in l. sed et si 6. §. de iure. 2. §. de petito. hered. & in l. non fatetur. nu. 12. §. de consensu. Alex. in consil. 121. nu. 1. lib. 4. Corin. in consil. 17. num. 1. & in consil. 226. ad m. p. uol. lib. 4. & in consil. 32. lib. 4. Sent. Sen. in consil. 39. num. 17. vers. per praecepta. lib. 3. Rom. in consil. 128. num. 13. lib. 2. & in consil. 159. num. 23. lib. 3. Cr. aut. in consil. 213. nu. 1. in consil. 330. num. 6. in consil. 35. a. nu. 12. & consil. 160. nu. 10. Et huius quidem sententia ex eo ratio, quod culpa est ignorare iuris dispositionem, quam omnes scire debent per se vel per alios, quos consulere possunt. Leges sacras, ff. de legib. & in specie scripsit Bartol. in l. iuris, infra, ff. de acq. poss. Alex. in consil. 43. col. vi. lib. 6. Socinus Senio. in consil. 103. nu. 12. vers. & licet iuris ignorantia. lib. 6. & Craue. in consil. 691. nu. 11. dixeruntque, errorem atque ignorantiam iuris luce culpe adscribi. Porro culpa, quod delictum est, non presumitur, iuxta l. 1. in erro. ff. per se iuris, & dicitur supra in p. accedens lib. 4. in p. supra, in p. supra. Ergo iuris ignorantia, sed scientia presumitur. Et propterea Angelus in d. sed et si, §. de iure, & de petito. hered. Et scriptum reliquit, esse difficile probare hanc ignorantiam & iuris errorem: cum tunc peritiores consulere poterit. Et Angelus secutus Alexander, Socinus, & alij nonnulli ex supra commemorata præsertim Rom. in d. consil. 128. num. 13. lib. 2.

Et hæc quidem presumptio per locum habet multo magis in actu genitativo, qui dum vol. intem magis deliberatum ostendit, scienter factum, non autem per errorem & ignorantiam arguitur, inter respondendum Rom. in d. consil. 128. num. 13. lib. 2. Dicitur in consil. 15. nu. 13. Ita quoque multo magis per locum habet presumptio hæc, quando in ipso confecto actu adhibita est clausula, ex certa scientia.

Nam tunc multo minus præsumitur error & ignorantia iuris, sed scientia. Ita Bart. & Alexander in d. iuris de verborum obligat. idem Alexander in l. sed et si, §. de iure, ff. de iure. & in consil. 14. num. 19. lib. 6. Lañ in l. iuris. §. idem quæque, numero 5. §. de iure. d. ambobus. Socinus Senio. in consil. 214. lib. 2. & in consil. 79. numero 47. libro 4. Bertrando in consil. 204. mem. 6. lib. 6. Quæ quidem tradito locum non habet ex qualitate personarum, ut dicimus infra, in prima consuetudine.

Receditur autem à prædicta regula & presumptione ceterarum coniecturis & presumptionibus: ut in specie scripsit incola in cap. ad nostram in h. de ver. Eod. non aliena. Curio Sen. in consil. 72. Principis de iure. mol. 5. vers. res. ad d. dist. 30. Rom. in consil. 10. num. 13. lib. 3. & egrege Bellarmus in consil. 693. nu. 1. qui dixit ex circumstantijs ductis à qualitate personarum & rerum iuris ignorantiam presumi. Hanc quoque sententiam aliam tamen Doctores, quos infra commemorabo, aliter.

Prima est coniectura per ducta à qualitate personarum, quæ verisimiliter nescit iuris dispositionem. Exemplum affertur solet in p. idota & rustico. Hic quid egit quod iure heri non debuit, non scit, sed errore & ignorantia fecit præsumitur. Ita Bart. in l. non fatetur. moner. 12. vers. & erat homo gressus, ff. de consensu. Commens. in l. in modum in p. §. de accepta. Titus de Penn. in l. 3. in p. sumpt. 10. C. de apocha. publi. lib. 10. Et facti probat l. iuris. m. prim. ff. de doli mali. Cr. metus except. ubi gloss. in verbo, per errorem. Ceterum hoc exemplum intelligi & declarari debet ex his, quæ copiose differui in lib. 2. de arbitrio §. iudicium. Causa 194. ubi commemoravi multos casus, in quibus rusticus non excusatur, si quid contra leges dispositionem fecit. Secundum exemplum quod contera fecit in multitudine, quæ pariter non scienter, sed per errorem & ignorantiam iuris fecit præsumitur, quod facere non debebat. Fulgus in l. non fatetur, in primis. ff. de consensu.

presumitur. *Alexand. in d. l. peregre. idem scribit Bald. in l. 1. col. 3. C. de confess. Soc. praxitate in loco in §. 3. Allen.*

41 Declaratur tertio, vt i locum non procedat in facto insoluto & per obliquo, quod intrinsecum vulgo appellatur. Nam tunc ignorantia in eo presumitur, & propter difficultatem obliquo toleratur. *Lempter §. Lucius. ff. de pallio. & tradunt Bar. in loun. saterum sume. 10. in p. ff. de confess. & alij conuenerunt ad Socin. in d. tract. fallen. in verbo quia ante d. l. c. fallen. Fr. m. c. Mercurius in d. q. 683. num. 6. in parte. & Mar. ante d. l. in p. ff. num. 227. vers. 4. l. i. ff. de acqui. hered. Et conferunt quod dicimus in §. 1. de declaratioe.*

43 Declaratur quarto, vt i locum non habeat, quando hoc factum proprium fuisse explicatum non per se, sed vel per filium, vel per procuratorem. Nam tunc ignorantia presumitur & toleratur. *gl. in l. si res obligata. de leg. 1. Socin. praxitate in loco. in §. fallen. Rem. in conf. 4. 8. num. 2. & Lancelotus in tractatu de attentatu in p. proreuo. num. 39.*

43 Hæc tamen i declaratio intelligitur, nisi factum esset graue & arduum, quia tunc dominus presumitur certior factus ab ipso procuratore de ea se gessit. Ita Roma. in d. conf. 4. 8. num. 3. Abbas in conf. 19. column. penult. vers. tertio dicit lib. 2. Bero conf. 118. num. 2. lib. 2. & Lancelotus in d. de p. proreuo. num. 12. Et ibidem.

44 num. 16. & si dicatur i dicit, quando ea factio ipsius procuratoris, statim aliquod comòdum peruenit ad Dominum. Et tunc. 25. post Beronem in d. conf. 118. num. 23. idem esse scribit, quando i procurator fecit aliquid magna cum impensa, quam verisimiliter procurator inficio domino non fecisset. Et tunc. 17. adduxit, scientiam domini praxium, quando iam aliquod notabile temporis spaciū decursum est.

46 Et rursum i cessat hæc declaratio in facto i procuratore specialiter constituto: Nam tunc presumitur scientia, non autem ignorantia. *Inuolam. c. vltim. col. 12. de p. script. & apertum in conf. 123. col. 2. vers. si autem i agatur. & Cap. in d. conf. 4. 8. num. 23.*

47 Declaratur quinto, vt i locum non habeat in eo, qui est implicitus multis negotijs. Nam in presumitur ignorare factum aliquod proprium. *Bartholin. non facit sume. 10. ff. de conf. in l. 2. §. quod obferunt. num. 23. C. de nouat. p. p. p. calum. d. m. Socin. in d. tract. fallen. in verbo. ignorantia. l. i. in sex. assent. vbi recenset Innocent. in quibus dicit de iudi. qui i dicit, quod si iudex iudicat interlocutorij, & postea alteram illi contrariam pronuntiat, presumitur ignorare primam illam iudicem dixit Innocent. contingere, ob negotiorum multiplicitatem. Idem scribit Ro. in l. quod inf. num. 47. ff. de re iudic. Et hæc declaratio non procedit etiam in illa materia in conf. 19. 2. num. 2. Mar. ante d. l. in p. ff. num. 227. vers. quando in l. ita ff. de acqui. hered.*

49 Declaratur sexto, vt i locum non habeat hæc presumptio in facto ab eo, qui in extremo laborabat: vt si rem aliquam moriens vno obligauit, dedit eam alteri legauit. Nam presumitur testatore hæc ignorasse eam rem alteri obligasse, ob mortis metum, qui memoriam admittit. l. hæc conf. 118. m. c. q. 10. ff. de p. script. & propter ea legatarius teneatur ea hueri. l. si res obligata. de leg. 1. & tradunt Socin. in d. tract. fallen. in verbo. ignorantia in septima fallen. & Mar. ante d. l. in p. ff. num. 227. vers. secundo limita. ff. de acqui. hered. Et conferunt quia scripsi supra in verbo quia presumpt. 2. & quia capere dicitur Geny in §. 1. ff. de iur. qui in iur. autem. num. 24. Iustit. de actio.

50 Declaratur septimo, vt i locum non habeat quando de errore, & ignorantia constat in aliqua parte actus. Nam tunc & in alia presumitur. Ita C. in conf. 15. 2. ad finem. & aliat. de presumpt. lib. 2. p. p. script. in l. 2. num. 3. versum quando.

Declaratur octauo, vt non procedat, quando quis recognoscit rem propriam in emphiteusim ab alieno, ab ecclesia: hoc enim casu factum presumitur ignoranter & per errorem. Ita Alicia in d. p. script. 21. in fin. & late ego off. scripsi in conf. 91. num. 32. lib. 1.

51 Secundus est huius i capitis casus, quando agitur de facto alieno. Hoc caput regula constituit soles. praxium ignorantiam, non autem scientiam, l. verum. ff. de p. script. l. hoc autem est. ff. de admin. tu. l. vltim. in fine. ff. p. script. l. super seru. c. qui milita. non poss. §. quod autem. in fine. de legat. & tradunt Dynus in c. p. scriptum. de reg. iur. in §. quis rexi. alium intelligit. Archid. in c. p. scriptum. column. penult. num. 24. dicit. Socin. in tract. fallen. in verbo. ignorantia. l. secundo. Corneus in d. p. script. num. 7. lib. 1. & in conf. 23. column. vltim. lib. 2. & habetur Mar. ante d. l. in p. ff. num. 227. ff. de acqui. hered. Et dicit quod hoc i casu allegat scientiam huius facti, probare eam debet. *Bald. in l. quia. num. 2. in fine. C. de fer. fugit.*

53 Hinc dicimus, possidentem cum titulo i bona fide praxi-

miignorare, rem illam ad alium pertinere. *Bar. in l. Celsus. col. pen. vers. secundo contra. l. de. de v. p. p. ad finem. l. vlt. in §. C. vnde v. Bald. v. l. vlt. in §. opp. C. de ed. d. ad finem. vlt. in l. vltim. C. quod non obliat. quod temp. p. script. Abb. in c. si diligenti. in §. 3. de p. script. & ibid. Felix. col. 2. Alexand. in conf. 71. col. penult. & Calcaes. in conf. 24. vol. 1. & Grat. in conf. 25. num. 7. lib. 1.*

Hinc etiam dicimus, i receptantem in domo hæretici, praxi miignorare, eum esse talem. Ita Lud. Carerius in tract. de heret. num. 170. & Smauc. lib. Catholica in p. script. in l. 1. num. 19.

Extenditur primo, vt i procedat etiam in successore & hærede, qui praxi miignorare factum filii antecessoris. l. qui in ade. rum. ff. de reg. iur. & l. cum quod de reg. iur. in §. 6. & vlt. in loco d. d.

Hinc decidit i Castido, in de iur. 2. l. ite pnd. quod subrogatu motu proprio in l. ite ab altero capta, praxi miignorare sententiam contra suam antecessorem latam.

Extenditur i secundo, vt etiam procedat in filio, qui et si dicitur esse vna & eadem persona cum patre, vlt. C. de impub. & alijs. sub §. Nihilominus praxi miignorare factum patris. Ita enim i dicimus, presumi filium ignorare testamentum a patre conditum. *Bald. in conf. 392. Anno. lib. 1. & in conf. 295. Petrus Alam. d. col. 2. vers. ex p. d. d. lib. 3. qui idem esse dicit, quando filius habuit cum ipso patre, Ar. in l. qui Roma. §. duo fratres. sume. 10. ff. de verb. oblig. & ibidem Roma. §. 10. & si. Item respondit Dec. in conf. 495. na. 21. & alij multi relati ad Crav. in conf. 109. num. 6. quod dicitur et allegat. Ita & multo magis presumitur ignorantia testamenti & si de i. c. m. i. facti ab auro, proauo & similibus antiquis. Ita in p. script. respondit Soc. in conf. 128. in l. 1. col. 1. & Dec. in conf. 119. lib. 1.*

Hæc i tamen traditio & doctrina locum non habet, quando coniecturis appareat filium patris heredem fecisse patrem condidisse testamentum, & se heredem instituisse.

Et prima i coniectura, quando filius fatetur se heredem extestamentum. Nam tunc praxi miignorare scire confectum fuisse testamentum, ac etiam scire quod in eo continetur, ita apud Bartol. Alexand. & alios in l. qui Roma. §. duo fratres. ff. de verb. oblig. scripsi in l. qui Roma. §. 10. qui eundem sententia conuenit ad Corneum in conf. 121. column. 2. lib. 2. & in conf. 37. column. 3. lib. 3. Alexand. in conf. 4. num. 7. lib. 2. & Decim. in conf. 257. column. vlt. & in conf. 118. num. 4. Ad hoc p. scriptum in conf. 91. num. 32. Crav. in conf. 195. num. 7. vers. dicitur si probaretur, & nouer. 8. vers. resus in quantum, vbi dicitur ad Decim. in conf. 24. num. 37.

Est & secunda i coniectura, quia dicimus filium praxi miignorare comprehendit & disposita in testamento, quando ipse hæres soluit aliqua relictā in ipso testamento, vel conuenit cum legatarijs de legatis ipsis soluendis. *Bartol. in d. l. qui Roma. §. duo fratres. num. 13. de verbo oblig. & ibidem Roma. num. 14. dicitur, conuenit indifferenter scilicet sociis et Bartolomæo, & eundem sententia recenset Decim. in conf. 267. column. 1. Hic adducit Soc. in finem. c. 5. mem. 16. lib. 1. & in conf. 3. 4. num. 16. Paris. in conf. 16. num. 4. in conf. 4. 6. num. 16. in conf. 172. num. 25. & in conf. 91. num. 47. lib. 2. Crav. in conf. 193. num. 7. vers. item si probetur, alia in resp. 30. nu. 1. vers. ante agitur, quod. Soc. in conf. 116. num. 4. 4. lib. 1. Ad hoc etiam Anch. in conf. 130. num. 1. qui respondit, presumi legatarios scienti filii disposita in testamento, quod ipsi tanquam tutores testamenti capere aut administrare. Idem respondit Socin. in conf. 283. num. 3. lib. 2.*

Est & tertia i coniectura, quando est publica vox & fama, patrem condidisse testamentum, & disposuisse certo modo. *gl. & Bar. in l. si iur. p. script. C. de peri. alio reo. Bald. in conf. 295. Petrus lib. 3. Roma. in d. l. qui Roma. §. duo fratres. num. 15. de verbo oblig. Socin. in conf. 116. num. 4. lib. 1. & Crav. in conf. 193. num. 7. & conferunt quod dicimus in §. 1. de declaratioe.*

Quarta est coniectura i scientia, quando testamentum repetitur apud ipsum filium heredem. *Ar. in d. l. qui Roma. §. duo fratres. num. 12. & ibidem Roma. num. 16. qui eundem sententia conuenit etiam Abb. in conf. 19. in fin. & in conf. 3. 4. in fin. lib. 2. & Decim. in conf. 267. Et hæc accedit Anch. in conf. 179. num. 1. qui dicit, praxi miignorare legatarios scienti factum filii esse legatum in testamento, quando iudex apud eos factum reperit. Idem similis in causa decidit. *gl. & in de iur. 13. num. 11. Idem respondit Ar. in conf. 131. in fin. Crav. in conf. 193. num. 7. vers. si similitur. Grauiana in de iur. 13. num. 37. & alia in conf. 19. num. 8. Decim. in conf. 24. num. 39.**

Quinta est coniectura, quando filius fuit presens, dum pater coniciebat testamentum. Nam tunc presumitur scire dispositionem patris. Ita Crav. in d. conf. 193. num. 7. vers. agitur probatur. *gl. & Ar. Alexand. & l. q. qui iur. reuocet.*

Sexta est coniectura, quando filius ipse fecit mentionem testamenti

Quod reguli inter non præsumitur scire. num. 2.

Multis. contr. a. num. 3.

4 Vicinus vel sanguine coniunctus non præsumitur scire facta vicini vel coniuncti, quando agitur de illis actibus qui non cadunt in cognitum vicini vel coniuncti.

5 Vicinus vel coniunctus tam præsumitur scire conditum fuisse testamen- tum à vicinis vel coniunctis.

Nec præsumitur scire adulterium vel stuprum commissum à vicinis vel coniunctis. num. 6.

Nec præsumitur scire sententiam latam contra vicinam vel coniunctam. num. 7.

Nec præsumitur scire vicinam vel coniunctam carere tutore vel curatore. num. 8.

Nec præsumitur scire, vicinam vel coniunctam gerere se pro Palatino. Coniure legitimum illi geritum. num. 9.

10 Vicinus præsumitur scire facta vicinis, & sic coniunctus coniunctis, quando de his loquitur publica vox & fama.

Idem quando agitur de hiis, quæ communiter cadunt in scientiam & cognitum vicinis & coniunctis. num. 11.

Vnde præsumitur scire vicinam vel coniunctam esse deitem vel pauperem. num. 12.

Et præsumitur scire an vicinus vel coniunctus sit homo conditio vel factus. num. 13.

Et præsumitur scire an decesserit, vel vivat. num. 14.

15 Hæc de his iussu iuræ desinit, si quis velit probare, non sufficit, quod probat ipsi non fuisse vicinam, sed probat et citari debet famulus iussu in vicinam. Bartol. de testat. et doctrina in l. citari. num. 16. ver. si verò non est conjugium, ff. de acq. heredit. lib. 2. §. si famulus.

Testis deponens quod scit quia vicinus, vel scit probat, an si vult probare aliquem fuisse, non sufficit dicere, illi scit quia est vicinus, sed debet addere, quod in vicinis et erat per famulum cognitus. num. 17.

16 Vicinus præsumitur scire actus iuramentum, si per iuramentum.

17 Vicinus coniunctus præsumitur scire causam actus vel vicinam vel coniunctam.

18 Tutor præsumitur scire actum pupilli.

19 Vicinus vel coniunctus præsumitur scire an aliquis sit filius vicini vel coniuncti.

20 In electione filium ff. de leg. 1. qui sunt sui vel aliter.

21 Inquisitione probanda nullum prædestinatum vicinam opinio, non tamen concluditur ut probat, sed requiritur alia administratio.

22 Vicinus vel coniunctus præsumitur scire an vicinus vel coniunctus sit hereticus unde Testis afferens aliquem esse hereticum, & dicens hoc scire, quia vicinus est, probat. ibidem. De testat. ut num. 23.

23 Absque sequenti non præsumitur scientia, dicitur inter vicinos.

24 Vicinus vel coniunctus præsumitur scire quod vicinus vel coniunctus possidet.

Et præsumitur scire, quod exercet iurisdictionem. num. 25.

Et scire præsumitur, quod sit sumer ator. num. 26.

Et præsumitur non ignorare consuetudinem esse in loco vicinis, vel famulis. num. 27. & 28.

Et scire præsumitur, si agitur vicinam calidius iuracula. num. 29.

Et præsumitur scire vicinam vel coniunctam esse blasphemum, alectorem, prodigum, fornicatorem, venatorem, vel huiusmodi. num. 30.

Extenditur ut pro eo, ad hanc præsumptionem quod ad præsumendum malum fidem vicinis, vel coniunctis. num. 31.

Et habet etiam locum quæ ad coniunctis remoti gradus. num. 32.

Et præcedit etiam in coniuncto vel vicinis actus a vicinis. num. 33.

25 Vicinus vel coniunctus non præsumitur scire facta vicinis vel coniunctis, quando non ipsi non commiserunt.

26 Testis, quo tangitur vicinus vel coniunctus, si respondit, si interrogatus an cum eo vicinus consenserit commiseri, respondit non consensisse, tunc testimonium fides non adhibetur.

27 Vicinus non præsumitur scire facta vicinis, vel coniunctis coniunctis, quando testator actus de quo queritur, erat absens, vel agrotabat.

Idem dicendum in vicinis vel coniunctis novis. num. 40.

Et idem dicendum ratione qualitatis persone, si vicinus deponat de aetate maioris. num. 41.

Idem quando contrarius coniecturatur constare hunc vicinam vel coniunctum non scire facta vicinis vel coniunctis. num. 42.

Idem quando testis deponit super negatam. num. 43.

Idem quando ex hoc respicitur et delictum vicinis. num. 44.

Idem in casibus criminalibus. num. 45.

45 Vicinus vel queri non potest ubi quod præsumatur scire delictum à vicinis vel coniunctis perpetratum.

46 Sententia ferenda ex præsumptione vicinam debet temperari, & præ-

sumi corporalem non continere. Et sententia lata ex præsumptione præ-

sumptionem non trahit in iudicium. num. 47.

48 Telles assignantur et concluduntur ratione præsumitur, quæ dicitur scire, quia vel vicinis vel coniunctis sunt.

Nec defectus argumentum in supplementum. num. 49.

Hic locus admonet, ut differamus, quando vicinus, vel sanguine coniunctus præsumatur scire facta vicini, vel sanguine coniuncti.

Hæc de re variaz sunt interpretum opiniones; Aliqui constituant regulam negativam, quod scilicet scire non præsumatur. Ita Ripam. l. 1. num. 54. ver. ex præsumpt. ff. si certum petat. & ibidem apertum Cagnolus num. 127. Aliqui vero regulam affirmativam esse dixerunt, ut Bart. in d. l. 1. num. 9. & ibidem Purpur. con. 61. qui communem hanc esse opinionem afferunt. Et cadem in loco præstatat Ripam. num. 4. & regulam affirmativam proponit. Aliqui vero hoc totum iudicis arbitrio tribuunt, ut Alciatus in d. l. 1. num. 3. & ibidem Bologn. num. 31. & mon. 33. ff. si certum petat. Ego secutus te ad editionem Decii. in d. l. 1. in tertio lectura, num. 37. distinguo atque conclusio duos casus.

Primus est, quando agitur de illis actibus, qui non cadunt in cognitionem & scientiam vicini, vel sanguine coniuncti. Hoc casu non præsumitur, quod scit facta vicini, vel coniuncti, ut puta si agitur, quod celestis fuerit contractus, vel consuetum testamentum, vel coniunctum adulterium, vel parum fuisse suppositum, & alia exempla mox commemorabo. Hoc inquam casu non præsumitur coniunctus, vel vicinus hæc re. Ita Bart. in d. l. 1. num. 9. ff. si certum petat. Bald. in l. inf. ff. de col. dist. Alex. in l. 1. tit. 8. Lucius ff. de lib. & posthum. & in consil. 32. num. 12. & in consil. 30. num. 3. lib. 2. in consil. 92. num. 9. lib. 3. in consil. 28. num. 147. Corne. in consil. 133. volum. 2. & in consil. 268. volum. 1. lib. 3. Decius in d. l. 1. in tertio lectura, num. 37. ff. si certum petat. & in l. 2. in fin. C. qui admittit. Pannus in consil. 121. volum. 2. lib. 3. Felinus in cap. Petrus. c. 10. n. de homicid. Cratius in l. qui Rube. 9. d. no. ff. de testat. num. 8. ff. de verb. obligat. Triguinus sigill. 1. Cratius in consil. 76. num. 25. lib. 1. & in d. l. 1. num. 46. ver. inf. tertio coniectura ff. si certum petat. Mercurius in l. 1. tit. 23. ff. de acq. heredit. & Anton. Gabriel. in lib. 1. consilium tit. de præsumptionibus, consil. 16. num. 29. Et est huius sententia ratio, quia nulla hoc in casu est differentia inter vicinam, vel sanguine coniunctum, & alios non vicinos, vel non sanguine coniunctos, posteaquam eadem ignorantia, ob id libet, quod illa clam & secreto agitur, est tam in hoc vicinis & coniuncto quam in alijs. Hinc igitur vicinus & coniunctus (sicuti non verborum lupi) non præsumatur scire vicinam, vel coniunctam celebrasse contractum, cum contractus soleant clam & secreto condici. Ita Cress. in d. l. 1. in fin. ff. si certum petat. vbi Ripam. num. 46. & Purpur. num. 16. qui afferunt exemplum in contrarium locatum. Hic accedunt Corn. in consil. 167. volum. 2. lib. 2. Alex. in consil. 71. volum. 1. col. pen. ff. de iur. testat. & vicinis.

Hinc etiam dicimus, quod vicinus, vel coniunctus non præsumatur scire conditum testamentum à vicinis, vel coniunctis. Bart. in l. 1. tit. 8. Lucius ff. de lib. & posthum. & in l. qui duos. n. princip. ff. de verb. obligat. Alex. in d. consil. 121. num. 9. lib. 3. in consil. 30. num. 3. lib. 2. & in consil. 71. in fin. lib. 3. Felinus in consil. 97. num. 9. lib. 3. Felinus in l. 1. tit. 8. de præsumptionibus, Ripam. num. 46. ff. si certum petat. & ibidem Purpur. num. 116. & Nigerm. num. 37. qui declarat, nisi testis dixerit quod contractus celebrari non potuisset, quin ipse scilicet quam tamen declarationem dubitabilem esse dicit ipse Nigerm. Et forte ad rem non multum pertinet, cum idem esse possint altero, qui nec vicinus, nec coniunctus sit. Itaque perit dicimus, non præsumitur, quod vicinus vel coniunctus sciat adulterium, vel stuprum commissum à vicinis, vel coniunctis, cum clam & secreto perpetrari hoc soleant. Bald. in d. l. 1. in fin. C. de col. dist. qui idem dixit de furto in vicinis commissis. Idem serpsit Purpur. in d. l. 1. num. 18. & Nigerm. 39. ff. si certum petat. & Decius in consil. 93. num. 13. lib. 2.

Ita quoque dicimus, non præsumi vicinam vel coniunctam scire sententiam latam contra vicinam, nec coniunctam. Decius in consil. 45. num. 37. ver. non est, quod inter coniunctos.

Huc etiam facit, quod coniunctus vel vicinus non præsumitur scire coniunctum vel vicinam carere tutore, vel curatore, præsertim, quando mater administravit tanquam tutoris. Sen. in consil. 73. col. pen. lib. 2.

Huc quoque pertinet, quod respondit Rube. in consil. 68. lib. 3. non præsumi, quod coniunctus, vel vicinus sciat coniunctum sit vel vicinam.

- Hinc quoque dicimus, praeſumi vicinum ſcire praefami conſuetudinem eſſe loco vicino, *Purpur. in d.l. m. 105. cum & hoc in caſu agatur de probando quod in genere & ideo admittitur etiam teſtes ſingulares, vt *pl. alioſcripto Alex. in conſ. 41. m. 105. lib. 2.**
- Hinc etiam dicimus, vicinum praefami ſcire religioſum vicinum edidit miracula. *Purpur. in d.l. m. 106. ff. ſi certi per. et ſi diſſentit Alex. in conſ. 15. col. 1. lib. 3.*
- Hinc quoque dicimus, praefami vicinum ſcire famam eſſe in loco vicino, *Purpur. in d.l. m. 107.*
- Hinc etiam dicimus, praefami vicinum, vel coniunctum ſci re vicinum, vel coniunctum eſſe blaſphematore, alcatore, prodigum, fornicatore, venatore, quod ſimile, quod cognovit eſſe ſolus vicinus, & coniunctus. *Idem in l. conſuetudina. C. de offi. & cler. Purpur. in d.l. m. 108. ff. ſi certum per. & ibid. l. 10. legum. anuor. 31. in fin. Et ſi diſſentit Alexand. in conſ. 7. 2. lib. 1. & in conſ. 100. lib. 3.*
- Extenditur primo, vt procedat etiam quod ad praefumendum malum fidem vicini vel coniuncti. *Spec. in tit. de empt. & vend. d. 5. m. de vend. in fine, quoniam ſententia eſt Anto. Gabr. in l. 1. conſuetudina. tit. de praefami. col. 6. m. 99.*
- Extenditur ſecundo, vt locum habeat etiam quod ad coniunctos remoti gradus. *Purpur. in d.l. m. 122. ff. ſi certi per. & Gabr. in d. cunctis. f. m. 12. et ſi ſiſum. C. de liber. a. anſa.*
- Extenditur tertio, vt procedat etiam in coniuncto, vel vicino extra muros. *Ruin. in conſ. 122. colum. penult. lib. 3. Gabr. in d. cunctis. f. minor. 14. Quod intelligit niſi de iuris errore agatur. Ruin. ad l. 1. col. 6. m. 2. lib. 3.*
- Declaratur primo, vt locum non habet hic caſus, & praefumptio in vicino, vel coniuncto, qui cum vicinis, vel coniunctis non conuerſatur.
- Nam tunc non praefumitur, hunc ſcire facta vicini, vel coniuncti, & ſi alius vicinus, & coniunctus nota eſſe poterunt. Ita reſpondit Socin. Sen. in conſ. 157. m. 22. 2. verſe. 2. v. alio. 2. qui ob id alii, eſſe cauſam, vt teſtis ſiſe, qui tanquam vicinus vel coniunctus teſtimonio dicitur, interrogetur, an cum eo vicino conſueſcit conuerſari, quod ſi reſpondit, non conſueſcit conuerſari, cuius teſtimonio fides non adhibetur. Et Socin. ſententia per Decum in d.l. in terra lecta. 4. m. 109. ff. ſi certum per. a. et. & ibidem Ripam. 4. 6. 2. Purpur. m. 113. verſus l. 2. ſueta. & Sig. m. 17.
- Declaratur ſecundo, hic praefumptio, vt non procedat in vicino, & coniuncto, qui tempore a. s. de quo quaeritur, abſens erat, vel loco abſentis dici poterat: vti quae agerebat, vel inſans erat. Hoc etiam caſu vicinus, & coniunctus ille non praefumitur ſcire facta vicini. Ita Barba. in l. poſt. m. 12. ff. de acquir. heredi. Bal. in l. plane. §. tutor ff. de excep. tut. ang. in l. iſter. a. et. colum. 1. ff. de poſt. l. mala in l. Lucius. §. Titius in l. 1. m. 108. & ibidem Alex. & l. 10. ff. de liber. & poſt. ibidem Alexand. in conſ. 2. colum. 2. lib. 3. Abbat. in c. cum in tua. in 2. not. ab. qui mat. accuſ. poſſunt. Socin. Sen. in conſ. 167. colum. 10. m. 30. lib. 2. & in conſ. 9. col. 1. lib. 4. Felin. in l. liber. a. m. 115. verſe. 3. l. m. de praefami. in conſ. 164. m. 22. lib. 3. Decan. in conſ. 1. m. 7. & in l. 2. m. 6. qui admitti. Maranta in l. poſt. m. 123. ff. de acquir. heredi. Ripam. in d.l. m. 106. & ſi certi per. & ibidem Purpur. m. 124. & Bologne. m. 23. verſe. item poſt. eſſe. Idem ſcripti Anto. Gabr. lib. 1. c. uſum. m. 23. tit. de praefami. colum. 1. m. 29. qui m. 30. & 31. declarat apud Rom. in l. poſt. colum. 2. ff. de acquir. heredi. & Socin. Sen. in conſ. 153. colum. penult. lib. 2. niſi diſtanti loco, à quo abſentis coniunctus vel vicinus, eſſet modica, & factum crederetur atque praecipitur non ſiſe.
- Declaratur tertio, vt non procedat in vicino, vel coniuncto nouo. Nam ſi ſcire non praefumitur facta vicini, vel coniuncti, Alex. in l. poſt. m. 124. ff. de acquir. heredi. Purpur. in l. m. 126. ff. ſi certi per. & ibid. m. 33. verſe. ſed vlt. a. Deſidero. Ripam. in tract. de poſt. in d. de reſcri. praefami. contra ap. eſum. m. 121. & Anto. Gabr. in d. cunctis. f. m. 37.
- Declaratur quarto, vt non procedat ratione qualiſcunque perſonae, vt ſi minor deſidero de aetate maior. Nam tunc non praefumitur, quod eam ſciat. Ripam. in d.l. m. 106. in fine. ff. ſi certi per. a. praefami. in d. aetate. m. 29. in fine. ff. de mino. & ſcripti ſup. lib. 2. in praefami. 37. m. 6. 5.
- Declaratur quinto, vt non habeat locum, quando contraſus coniecturis conſtare, hunc vicinum, vel coniunctum ſciſe facta vicini, vel coniuncti. Ita Alexand. in l. 2. C. qui admitti. Rimin. Sen. in l. cum antiquior. C. de iur. de liber. & l. 1. in conſ. 158. col. 1. lib. 4. qui reſpondit, quod per matrimonium contraſum in faciem
- celeſtium inter conſanguineos, vel affines tollitur praefumptio, quod ſi ſciatur impedimentum. Idem ſcripti Anto. Gabr. in d. cunctis. f. m. 37. Et ibi accedit S. in d. m. 105. C. qui admitti. m. 48.
- Superior teſto, vt non procedat, quando teſtis deponit ſuper negativa. Nam tunc non praefumitur quod ſciat non facta vicino, vel à coniuncto. Purpur. in d.l. m. 106. m. 119. ff. ſi certi per. a. Gabr. in d. cunctis. f. m. 45. Idem docuit Ripam. in c. eccleſia. m. 31. de cauſa poſ. & p. p. 10.
- Declaratur ſexto, vt locum non habeat quando deſultare delictum. Nam ad entendum delictum praefumitur potius error & ignorantia quam ſcientia. Ita Ruin. in conſ. 109. m. 5. & in conſ. 103. m. 2. lib. 3. & Anto. Gabr. in d. cunctis. f. m. 42.
- Declaratur octauo, vt locum nō habeat in cauſis criminalibus. Non enim vicinus vel coniunctus torqueri poſſet ob id, quod praefumatur ſciſe delictum à vicino, vel coniuncto perpetratum. Ita Bald. in l. 1. verſe. ergo. C. de 91. qui latro. Arret. me. l. in prin. de acy. Declam. conſuetudines. m. 15. de conſ. & Decian. in conſ. 39. m. 97. lib. 2. reiecit contraria opinione Bar. in l. 1. de m. doctum. in fine. ff. locati. quem ſecutus eſt Purpur. in d.l. m. 123. ff. ſi certi per.
- Eſſectus huius praefumptionis quatuor aſſert Purpur. in d.l. m. 110. ff. ſi certi per. Quorum primus eſt, quod ſi ſententia reſ. n. ex hac praefumptione debet temperari, & poenam corporalem non continere. Qua de re copioſe diſſertum ſup. lib. 3. quod. 57.
- Secundus eſſectus, ſi adducitur à Purpura. in d.l. m. 112. vt ſententia lata ex probatione hac praefumptiva non tranſeat in iudicium. Quo de eſſectis ſcripti ſup. lib. 1. quod. 97.
- Tertius eſt eſſectus, quod teſtes aliquando concludentem rationem praefertur huius teſtibus dicentibus ſciſe, quia vel vicini, vel coniuncti ſunt. Ita Purpur. in d.l. m. 113. De qua quidem traditio ſcripti ſup. lib. 1. quod. 23.
- Quartus etiam ſi adducit eſſectus à Purpura in d.l. m. 114. poſt. Decium & alios, quod iuramentum in lupplementum nō deſertur. Quo de re diſſertum ſup. lib. 1. quod. 33.
- PRÆSUMPT. XXV.
- Dices vel pauper an & quando quis praefumatur, multis diſtinctionibus explicatum.
- S Y M M A R I A.
- Dices vel pauper an. & quando quis praefumatur.
- Dices qui ſemel fuſi praefumatur & nam talis.
- Marantam quando accidet non praefumatur.
- Allegantem ſi vel perpetratem probare debet.
- Dices qui fuſi ſemel non praefumitur bodie talis, quando agitur de nouitate, & nam ſequens.
- Minor ſiſtaſ ſanctaria recipit augmentum & diminutionem.
- Dices ad preſens nouiſſi praefumatur quod olim dices fuſit.
- Diſtinctiones qualitates respondent naturae, eam quilibet natum natura.
- Pauper qui ſuit olim, non quod bodie talis praefumatur.
- Dices qua praefumitur in iudice eſſecti.
- Pauper non eſt habitus permanentis, ſed variabilis.
- Ex praetextu non praefumatur ad preſens.
- Exceptio conſuetudinis a lege, ne vltra quam ſacere poſſit, conueniant ab vno eſſi exceptio dubia, quia dubia eſſi, an martiri ſi perueniunt ad pauperem fortunam.
- Alleganti diſtinct vel pauperem an inſonitum non probatur, quando non ad agitur aliquod tempore, quo fuſi vel dices vel pauper.
- Reſponſi qui tanquam pauperem probare debet pauperi aſſert.
- Excipiunt aliquem tanquam pauperem, probare debet alium oſtendere.
- Patronus qui petit tanquam pauper alimentum ſiſi praſtari à libertis, debet ſuam pauperem probare.
- Diſtinct qui tenetur eligere, probare debet electum ſuum eſſe diſtinctum.
- Allegant collegam ſuum tempore ſuſcepti officii fuſſe diſtinctum probare id debet.
- D iſputant perſaſe in interpretes noſtri, an dices, vel pauper eſſe praefumatur? Qua de re ſcripti multa Maſcardus in tract. de probationibus in conſ. 113. 4. crediderim ego diſtinctiones eſſe aliquot caſus.

Disputant per sapē et interpretes nostri, an diues, vel pauper
quis esse praesumat? Qua de re scriptit multa Mascardus
in tractat. de probationibus in consil. 1134. crediderim ego distin-
guendos esse aliquot casus.

Primus

Primus est, cum talisquis femel fuit diues. Nam & nunc talis is praesumitur. Ita in specie affirmatur. *11 ff. in. 1. an. Andria. Burtin. & Inola in c. 1. in fine de Scritinio idem Hostius in summa de Scritinio nu. 3. vers. quare praesumitur. 1. an. And. in c. 1. femel maluit de reg. iur. in 6. Gem. in c. 1. vlt. 6. q. 1. Alber. in l. 1. si vero. §. qui pro re qualitate. ff. qui satisd. cogantur. & aperius. A. et in tract. de praesumpt. reg. 2. praesumpt. 27. nu. 1. Ea est probabilis huius sententia ratio, quia si mutatio tanquam quoddam accidens non praesumitur. *11 ff. si vero. §. qui pro re qualitate. ff. qui satisd. cogantur. Et accedit, praesumptionem iuris esse, quod quis in dies efficitur locuples & diues. *11 ff. de fundus. in fin. C. arbitrium tutela. & dicimus in subseqenti praesumpt. Ergo multo magis praesumendum est, quod femel diues adhuc diues sit.***

Nec hic obstat, quod multi scribunt, allegantem diuitias, vel paupertatem probare debere. Ita Angel. in §. hinc nobis in Authen. de her. & Falcid. & Socin. sen. in conf. 2. 4. nu. 42. lib. 1. & idem ipsemet sensu in conf. 30. nu. 1. lib. 4.

Nam respondetur, quod ille qui allegat diuitias probare quidem debet: sed dicimus satis superque esse, si probet iam diuitem fuisse: quia inde sequitur probatio ex praesumptione, quod etiam hodie fit diues.

Declaratur hac praesumptio, ut non procedat, quando agitur de viuius, vtpote, qui olim habuit patrimonium valoris decem millium, praesumatur & hodie illud habere. Non enim praesumitur illud adhuc obtinere. Ita consensit Alex. in conf. 4. 7. nu. 1. lib. 1. quae sic declarat in Bart. in l. in confirmando. nu. 1. ff. de confirm. tuto. Extra hoc est, secundum Alciat in d. reg. 2. praesumpt. 25. nu. 2. vers. & potest, quia cum agatur de viuiusitate, quae si fuit natura recipit augmentum & diminutionem. arg. l. haereditas si fuit de petit. haer. ed. facile illud minui potuit. Et ideo cessat hac praesumptio. Sed verè illa Bart. doctrina hanc non admittit interpretationem: *finis scilicet eius verba ostendunt. Distinguit Alciat in d. praesumpt. 25. nu. 2. vers. sed in aduer- tem propter inst. de excusat. tract. Ita etiam qui rei iactant aliquid tanquam pauperem, probare debet illum esse talem. l. si credideris. §. vlt. ff. de privileg. cred. Ita quoque si patronus qui tanquam pauper perit alimenta sibi praestari a libertis, debet suam illam paupertatem probare. l. vlt. ff. de liberis agnoscent.*

Ita e contra, qui tenetur eligere diuitem, probare debet electum illum esse diuitem. l. 1. §. si magnificatus. ff. de magistratib. conue- m. & l. non est necesse. ff. de probat. vlt. ff. de leg. Ita etiam qui allegat collegium suum tempore suscepti officii fuisse diuitem, probare id debet. l. ex persona. C. de probat. Et multis alijs similibus comprobantur Dudas in d. c. 6. nu. 2.

P R A E S V M P T I O XXVI

Diuitias & bona plura extare vel non extare quando praesumatur: & quando praesumptio sit pro inuentario.

S V M M A R I A

- 1 Possidere & habere in & quando qui plures praesumatur quia afferunt. Quod quando qui afferit plura adesse bona, quam aduersarius dixit, ipsi afferenti obstat contra aliam probationem. nu. 2. Et quid si afferenti plura adesse bona repugnat sola iuris praesumptio. numero 3.
- 2 Et quid quando afferenti plura adesse bona nulla vel probatio vel praesumptio repugnat. nu. 4.
- 3 Haeres allegans paupertatem testatorem, eam probare debet.

POSTEAquam de diuitiis & bonis agere cepimus, appingamus hic praesumptionem illam, quae solemus differere, an praesumatur quis habere plus in bonis quam afferit: haec disputatio à nostris petrachari variè & satis perplexè confusit. Ego aliquot casus ita soluo diffingere.

Primus est casus, quando si quis afferit plura adesse bona, quam aduersarius dixit, & ipsi afferenti plura adesse obstat contraria aliquid probatio, exemplum vel Legatarii petunt legata: haeres exequitur, rescindenda esse legata dispositione legis falcidiae ob id, quod testator legauit ultra dodrantem: legatarii verò replicant, non esse deducendum fidei falcidiam, quia non constat testatorem excessisse modum in legando. Hic primum necesse habet haeres probare suam intentionem, nempe testatorem excessisse modum in legando. Hoc probare si potest probando scilicet testatorem habuisse in bonis suis solum illud, & illud, & nil plus

Secundus est casus, conuersio ad praecedentem, cum quis vult esse diues, an praesumatur quod olim diues fuerit? Et dicendum est, non praesumi. Ita respondit Aret. in conf. 66. vlt. q. puncto. nu. 8. Ea ratione vult esse Aretius, quia qualitas diuitiarum est repugnans naturae: cum quilibet nudus nascatur: Et praeterea, si indices qui praesumunt differere, vt diximus supra, sequitur quod olim quis non fuerit diues, vt nunc reperitur.

Tertius est casus, quando si quis afferit aliquem hodie pauperem, ob id, quod olim pauper fuerit. Hoc in casu multorum est opinio, hunc pauperem hodie non praesumi. Ita consensit Bart. in d. ex diuerso. §. vlt. in ff. solutus. Aug. in conf. 299. fr. Aret. in d. c. 1. de ver. obl. & Salic. in l. non est necesse ff. de prob. & in ex persona. C. eo. Qui ob id ait, illud, qui hodie non est non soluedo praesumi olim soluedo fuisse. Ea est huius sententia ratio, quia praesumitur quis in dies lucrare, & diues effici. d. l. si de fundus. in fine. C. arbitrium tutela. Tamen si ergo est olim pauper fuerit, non tamen talis hodie praesumitur. Non enim i paupertas est habitus permanens, sed variabilis ob id ex i praeterito non praesumitur ad praesens, vt diximus supra lib. 1. q. 2. 4. nu. 17. Et accedit quod ex statu praeterito non praesumitur praesens, cum status facili varietur. Ita Bart. in l. spoliorem, §. qui absolutum. ff. de excusat. tuto.

Ceterum ubi hac opinione viti fuit dissentire. Com. in l. 2. ff. de excep. vlt. Socin. in m. 6. Salicet. in l. quid nomine. ff. de cond. ind. ob. & Alexand. in l. ex diuerso. §. vltimo, in fine. ff. solut. matrim. cum t dixerunt, exceptionem illam, quae marito conuallat etiam lege, ne ultra quam facere potest ab vxore conueniatur, esse exceptionem dubiam, cum dubium sit, an maritus sit peruenturus ad pinguiorem fortunam, quae quod diues efficitur.

Huius postrema orationis rationes duas commemorat Al-
Mencius. Praesumptio.

Rrrr

Hoc

Hec loci satis est congruus i vt explicemus, quando præsumatur factus locupletior ille, ad quem vel res principalis, vel fructus perueniunt. Hæc res sunt opiniones, sicuti *sermones Dec. in Lex penalib. nu. 2. de reg. iur. Gomez in §. actiones, nu. 21. in infusur de adu. & alij quæ in §. actiones memorab. Ego aliquot casus ita distinguo atque consilio.*

1 Primus est casus, quando i, cui res tradita solutaque fuit, eam in vñs suos conuertit, & idcirco, quod quilibet diligens paterfamilias fecisset, cum quando pupillus, vel minor recipit pecuniâ à debitore, & eam impendit in vñs necessarios: in quos opus fuisse, quod impendisset propriam, si hanc sibi à debitore solutam non recepit. Hoc sane casus, et si pecunia auctum non fuerit ipsius pupilli patrimonium: at tamen satis dicitur factus locupletior, ex quo rem suam bene egit, eamque pecuniam non male consumpsit. Itaque respondit Marcellus in l. in pupillo. ff. de solutio. Non enim dici potest deceptus minor cum rem sibi necessariam erit, vt inquit Vlpianus in l. verum. §. sciendum ff. de minor. qui Marcellus sententiam probat, atque ita hoc in casu i est intelligenda glossa. in §. prout. in verbo, locupletior. in l. i. ff. de iur. quibus aliena licet vel non. Quæ quidem ob id non meretur ab aliquo reprehendi: sicuti enim reprehendunt Decian. d. Lex penalib. mun. 5. vers. ex quib. Itaque censetur pupillus ille factus locupletior ex pecuniæ receptione, quando apud eum salua illa adhuc reperitur, vt probat text. in d. §. prout. infra. quib. aliena licet vel non. Hinc scriptum t. reliquum Bald. in l. vñs. C. de vñs ac pro eo et illam præsumitur factum locupletior, quando cõstat de vilitate, quæ in actu permanet: vel proculum esse necessitati. & Baldum fecisse qd. dicitur in d. Lex penalib. nu. 5. Idem sergiferus Ioan. Fals. & Ang. Ar. in §. vt ex contrario. In §. quib. aliena licet vel non. & ibid. Riminal. in. num. 18. & Lambertengo in commentar. ad statum de contrah. mulierum. in gloss. 2. m. m. 5.

2 Secundus est casus, quando i, ad quem res peruenit, illam nõ conuertit in proprios necessarios vñs, nec eã apud se retinet, sed restituit illi, cui de iure restituere debet. Exempli gratia, si pupillo res fuit commodata, vel apud eum deposita: & eam commodanti, vel deponenti restituit: certe ex hac restitutione dicitur satis factus locupletior, eo quod non est factus pauperior. Itaque inquit & declarat Bart. in l. i. §. impiores in §. ff. de mod. quæ fecit sunt Dec. in d. Lex penalib. nu. 5. vers. sed ad illam. Gomez in §. actiones, nu. 21. in fin. in l. i. ff. de adu.

3 Tertius est casus, quando i res pñs fructus ex prædij percepti, quæ ad aliquem peruenit, amplius apud eum non est, sed consumpta reperitur & ignoratur quomodo eum fuit consumpta: atque ita cum verè sumus in dubio. Hoc sane casus non præsumitur ille factus locupletior, etsi probatur eum rem illam consumpsisse, & in suos vñs conuertisse: cum in malos vñs, laute nimis viuendo, conuertere potuerit. Itaque dicitur Angel. in conf. rbo. D. Catharina in fine, quæ fecit sunt Decian. d. Lex penalib. nu. 5. vers. dicit tamen. Idem in l. i. ceteris conditionibus §. quoniam, nu. 3. ff. si fieri pot. Felin. in c. de col. 2. vers. 2. restit. de prædij. l. i. ff. de iur. i. ceteris §. si dum, nu. 4. ff. de re ad. Cort. sen. in conf. 72. Princip. col. 4. vers. 2. a. m. l. i. i. i. Gomez in d. §. actiones, nu. 21. Cort. in. in conf. 8. nu. 26. & apertus in conf. 27. in fine, eundem sententia addo Cortes in conf. 247. in c. 4. quæ vertitur Sane. num. 6. lib. 2. Mod. Paris. in comment. ar. ad consuet. Paris. in §. 22. num. 52. Cognel. in d. Lex penalib. nu. 3. de reg. iur. Raimonius conf. 205. num. 15. lib. 1. & in conf. 9. num. 6. vers. non offat. lib. 5. Et hoc fecimus sum in d. l. de recuperanda possessione rem. num. 367. Et verè hoc rem sententia satis aperte probari potest text. d. l. in pupillo. ff. de solut. cum Marcellus ait, tunc demum locupletior aliquid esse effectum, cum res consumpta fuit versa in vñs necessarios: Non ergo sufficit dicere, rem esse consumptam, sed probari debet, fuisse vtiliter consumptam.

4 Quocirca i damnatur illa contraria traditio Angeli in l. verum in gloss. i. ff. de pet. hered. cum dicit, *anteriora est glossa* i, præsumitur factum locupletior, cum qui rem, vel fructus, apud se exinuent consumpsit. Et Angeli sententia fuit Roma in conf. 149. num. 2. Acha in conf. 5. num. 1. Alex. in conf. 53. nu. 3. lib. 2. Cortes in conf. 72. num. 9. lib. 3. Ortus in conf. 11. nu. 4. Socin. sen. in conf. 24. num. 4. lib. 1. & in conf. 139. nu. 9. vers. nam interitus lib. 2. Raim. in conf. 24. num. 4. & in conf. 29. in fin. lib. 2. qui ab opinione hanc postrema Angeli dicit non esse reuocandum in iudicando. Eadem probatur Bero in conf. 44. num. 6. & lib. 1. G. ad in. in conf. 94. num. 7. Socin. iur. in conf. 17. nu. 38. & lib. 1. Ant. Gabriel. in fin. con. l. i. lib. 1. tit. de probatio. consilij 7. nu. 26.

5 Nec verget i ratio, quod inter ceteros adducit ipse Gabriel, quia i res præsumitur extrare apud eum, ad quem ferri peruenit,

Marcel. Præsumpt.

nisi probetur amissa atque consumpta, Bart. in l. i. quæ ex argenti §. an verè ff. de ed. & dicitur in subsecquenti præsumptio. Non enim vigeat hæc ratio, quod quidem pro constanti nostro in casu præsupponimus, rem amplius non extare, sed consumptam fuisse. Est autem sola d. bitatio, an ex ea consumptione ille factus fuerit locupletior, vel non. Alia ratio est vñs est Raim. in d. conf. 29. in fin. lib. 2. neminem præsumi i in casu fuit iuxta reg. l. cum de iudicio in prin. ff. de prob. Et præsumitur quod locupletior i si defunctum. C. ar. bur. in l. i. Verum & huius rationi respondetur, iam consistere de consumptione, qui ergo vult dicere eum esse effectum locupletior, ex ea consumptione, debet concludere probare consumptam rem veram fuisse in vñs necessarios. d. l. pupillo. alioquin nõ poterit dici factus locupletior. Non hic commemoro conciliações & interpretationes harum opinionum excoigatas ab Ario Pincio in l. 2. par. 2. c. 4. nu. 65. C. de res. ven. & à Lambetengo in commentar. ad statum de contrah. mulierum in §. l. nu. 24. & 6.

6 Hactenus expostum est, quando i consumptione res præsumatur vel non præsumatur i ad quem res peruenit, factus locupletior.

Ceterum ambigi etiam solet, quis teneatur probare aliquem effectum esse locupletior ex re peruenit ad eum ex contractu? Et verè onus probandi pertinet ad eum, qui sue intentionis fundamentum in eo fluit, quod factus sit locupletior, hoc est, quod eo contractu conuenit adque vtilitatem lenierit. Itaque in l. i. C. si aduersus vend. & in l. i. prædium. C. de præd. nu. 2. d. d. S. licet. qui in specie contractus iniri cum minore scribunt, quod si contractus est ipso iure nullus, ob non seruatum solemnitate: is qui cum minore contraxit, si vult repetere pretium ipsi minori numeratum, probare debet pretium illud fuisse verum in vilitate minoris, quod illum ex eo contractu effectum fuisse locupletem: cum hoc sit huius afferentis fundamentum. Cum verò contractus tenet: & minor petit illum rescindi tanquam laesum, ipse minor probare debet, si non esse effectum ex eo contractu locupletem. Cum hoc sit sue intentionis fundamentum. Hanc opinio non probatur Socin. in conf. 15. solv. lib. 2. Raim. in conf. 72. num. 6. lib. 1. Anton. in fin. consilij lib. 1. tit. de probatio. consilij 7. nu. 4. et si dissentiat Bald. in l. i. prædium. Hæc autem sententia est traditio locum non habet in eo, qui mutuo dedit pecuniam minori. Nam is creditor semper necesse habet probare pecuniam illam veram fuisse in vilitate ipsius minoris. Itaque in glossa, Salic. & reliqui in d. l. prædium.

PRÆSVMP. XXVIII.

Diuites atque locupletes in diem effici homines præsumi.

SUMMARI.

1. Homo præsumitur indies suo labore & industria effici diem, & locupletior.
2. Tunc non præsumitur factus diem ex bonis pupilli & se administrat.
3. Executari semel à mure ex obsequio non potest deinde ab alio mure reuocari ob pauperem illam, sed cognoscit debet aliusque vel diem sit.
4. Dicta si conditionem quandam, seu rem dubiam faciat.
5. Accidit extra iudicium non præsumitur.
6. Intellectus, quando nulli subest causa præsumendi, nu. 7.
7. Diuitias esse accidentia ostenditur, cum quilibet nascatur indies, & pauper.
8. Diuitia acquiruntur, & amittuntur ex fortuna imperii.
9. Distingue vt nu. 9.
10. Diuites qui præsumunt factus sui laboribus & industria, etiam si negotia alterius administrasset, cum ex ea administratiua potisset malitiam consequi.
11. Secus si nulla adesset industria vel labor, quia pauper non præsumitur, si fieri dicitur, nu. 11.
12. Prælati & ceteri administratores ecclesiarum præsumuntur comp. vñs dimitti ex industria non autem ex bonis ecclesia.
13. Diuites qui non censentur factus sua industria aut labore, quando aliquid ex eis contraria contraria dicitur.

CONSENTANEA est ratio i & æquitati, vt homo, cui minus est ad laborem, sicuti aut ad voluntatem, sua industria & laboribus indies efficiatur diuites & locupletior. Quæmadmodum

R. R. R.

ad id

dum hanc effectus presumptionem affirmant Archidia. in c. *manuscripta*. l. 2. q. 1. Bart. in l. ex diversis. §. ult. ff. solut. matr. Luc. de Pen. in l. 3. col. 2. ver. fexta presumpcio. C. de apud public. lib. 10. Salic. in l. ex persona. C. de proba Socin. sen. in conf. 2. a. num. 41. lib. 1. Alciat. in tract. de praesump. reg. 2. pref. 27. nu. 4. Ripa in l. si quis ab alio. nu. 8. §. de re iud.

Quum quidem presumptionem scribuntur inducant fuisse à l. si defunctus. in fin. C. arbitrium tutelae. Verum Alex. in l. ex diversis. §. si in iudicio. in fin. ff. solut. matr. inquit, probari quidem ibi, tamen non praeiudicium factum diutem ex bonis pupilli se administratis. Non tamen inde sequitur (ait Alex.) quod datus ipse tutor praesumatur. Mea tamen opinio text. ille optime probat in illis verbis. [Non enim pauperibus industria, vel augmentum patrimonii, quod laboribus, & multis casibus quaeritur, &c.] Praesupponit ergo text. ille, industria & laboribus augeri patrimonium: sicque diutem aliquem fieri. Hanc quoque effectus presumptionem ostendit Vlp. in l. cura. §. de officium. ff. de mun. & hinc. Verum Salic. in l. quod nomine ad fuen. §. de cond. indeb. & Alex. in l. ex diversis. §. si in iudicio. in fin. ff. solut. matr. existimant presumptionem hanc ibi non probari. Quando quidem Vlpian. solum dixit, tamen excusatum à munere ob inopiam, non posse deinde ab alio munere se excusare ob paupertatem illam, sed cognosci debere, an diues, vel inops sit. Ergo addo Vlpianum loqui conditionaliter, cum ait, [Nam si.] Illa dictio, si, tamen conditionem quandam, seu rem dubiam facit. Non ergo praesupponit Vlpian. praesumi augeri patrimonium, quia diutem indices efficit.

Hic constat minus recte sensisse illos, qui opinati sunt, verum non esse, quod praesumatur quia indices diti. Quia opinione fuerunt Covien. in l. 2. ff. de except. Salic. in l. quod nomine. in fine. ff. de cond. indeb. Franc. Arrien. & Alex. in l. ex diversis. §. si in iudicio. in fine. ff. solut. matr. & Silvanus in conf. 16. col. 4. prope medium. Et ij quidem ea ratione prima adducti sunt, quod t accidentia extrinseca non praesumuntur. I. si verò. §. qui pro re qualitate. ff. qui satis. cog. Atqui t diuitiae sunt accidentia: cum naturaliter quilibet nascatur nudus, & pauper & sicut & dicitur. l. 47. & tradit Luc. de Penam. l. 2. col. 4. C. quando & quibus & per. l. 1. l. 12.

Huc t considerationi facile respondetur accidentia non praesumi quando nulla subest causa, qua praesumi debeat. d. §. qui pro re qualitate. At secus quando causa subest: sicut nostro in casu, in quo adest industria & labor, quibus diuitiae comparari solent.

Secunda est consideratio, a qua vii sunt praecitati interpretes: quia t diuitiae acquiruntur & amittuntur fortune impetu. l. si quis. §. si de acq. rerum dom. & l. place. ff. de inoff. leg. Ergo ob incertitudinem nulla esse potest iuris praesumptio.

Verum responderi t sic potest, diuitias aliquando sola fortune cursu acquiri: sicut illae sunt, quae nobis aliquando ne cogitationibus quidem obueniunt: Et de his loquuntur praecitati iuris: Hocque in casu procedit praedicta consideratio. alique verò diuitiae sunt, quae etsi fortunam quodammodo concomitant habere: attamen non ex ipsa sola fortuna, sed ab ipso labore & industria proveniunt: Et de his nos loquimur.

Extenditur hac t praesumptio, vt locum etiam habeat in eo, qui negotia alterius administrat: & ex ea administratione potuisset multa consequi. Nam ad praesumitur ille effectus diuites suis laboribus & industria, non autem ex bonis eius, cuius negotia tractavit: sicuti de tutore administrante domus pupilli censuit text. d. l. si defunctus. C. arbitrium tutelae. Ita & in officiali ac administratore rerum fieri, vel Reip. docuit Bart. in l. de reffemmi facultas. C. de iure off. lib. 10. & illud fecit iuris in conf. 6. nu. 1. & in conf. 175. in ff. Cor. lib. 3. in conf. iur. c. 5. m. 6. & si res sup. lib. 3. pref. 52. ubi quae praesumatur, & officialis praesumatur ex suo labore & industria acquiescunt. §. ibi. declarant.

Declaratur primò, vt t non procedat hac praesumptio, quando nulla adest industria, nullusq; labor. Nam tunc non praesumitur pauper elici diuites. Ita de & Cor. praecitati in l. eum. & id. scrip. Rot. Rom. in conf. 27. & in conf. 3. a. col. ult. de. in conf. 175. in ff. Cor. lib. 3. in conf. iur. c. 5. m. 6. & si res sup. lib. 3. pref. 52. ubi quae praesumatur, & officialis praesumatur ex suo labore & industria acquiescunt. §. ibi. declarant.

Declaratur secundò, vt t non procedat, quando aliqua extat contraria coniectura, qua demonstratur aliquem effectum non fuisse à industria & labore inditum. Ita Porf. in conf. 9. nu. 5. a. lib. 3.

Quando in fundo proprio aliquid faciens praesumatur fecisse ad vicini damnum.

SYMMARIA.

1. Bonitas à natura homini inest.
2. Delinqueret nemo praesumitur aduersus proximum eius corpus laedere.
3. Faciens aliquid in proprio fundo, ob suo vitium aut id praesumitur facere, non autem vt proximum laedat.
4. Potentem sedens in adibus suis, ex quo venia potius vicini sui praedantur, non praesumitur fecisse ad detrimentum vicini, sed solum praesumitur vitiatum.
5. Idem de faciente fossam in agro, qui aqua t fundo vicini auocet. n. 5.
6. Iure suo vitens nemini censetur damnum inferre.
7. Sponsus non praesumitur dolo & cepisse diti praemissionem aliam mulieri non debent ab aliquo. cum suo iure vsus est.
8. Pater non praesumitur dolo facere, si filium, quem in potestate habet, non exhibet.
9. Iuris executio non habet iniuriarum actionem.
10. Dominum sua quilibet potest alium calere, etiam si lumina vicini obsecantur.
11. Aggressus extraneus in suo ad arceum aquam ne in agrum summo sinat, non praesumitur t fraudulenter facere, etiam si vicini deinde nocent.
12. Claustrum quilibet facere potest ne prae sua depositum, licet id beatarum dominum nocent, nisi consuetudo patrie sit, quod praeiudicium deponi debeat.
13. Dominum fructu superioris potest aquam, qua in fundo suo fluit, auertere, ne in fundo inferioris vicini excoarctat, licet ipsi vicino nocent.
14. Mortuus esset inferius, licet in eo adificaret ad sui vitiatum principaliter, licet vicini deinde damnum inferantur.
15. Melendium adificans in parte superioris luminis in ripa sua, licet vocet melendium inferius, praesumitur tamen id fecisse, vt principaliter sibi proficiat.
16. Conductor salis pro sui libito potest vendere saltem etiam in detrimentum futuri conductoris.
17. Cantela quilibet vii potest ad proprium commodum.
18. Secus si contrarium extant coniecturae fraudis. nu. 12.
19. Faciens aliquid in fundo suo vt amicus proficiat, licet alteri nocent, non praesumitur dolo fecisse.
20. Intellectus l. verius. §. si adierit. ff. de leg. praesum.
21. Adificans in proprio fundo non praesumitur dolo id facere, etiam si namquam aut ibi adificauerit.
22. Secus si coniecturae constent, quod animo nocendi fecerit. nu. 22.
23. Faciens aliquid in fundo proprio praesumitur dolo id facere, & vt alteri nocent, quando i sibi nihil potest, & alteri nocet.
24. Idem quando tenens inde perceptum est vitiatum, & alter magnum detrimentum. nu. 24.
25. Parum & nihil acquiritur.
26. Inimicus praesumitur facere omnia quae potest, vt inimico nocent, & ideo si in fundo suo aliquid facit, quod inimico nocent, dolo id fecisse praesumitur.
27. Vassallus, qui dominum adio praesumitur ei ad arcam ad eiusdem domus damnum retexisse.
28. Faciens aliquid in fundo proprio ad vicini amulationem, animo nocendi praesumitur fecisse.

VENIAM ODIA à naturali t ipsa bonitate, quae homini à natura inest: & ab ea causa, quod animae salutem diligit & sperat, si cum est (vt diximus supra) t neminem praesumi delinquere aduersus proximum, eius corpus laedendo, ita etiam fit. vt is, qui aliquid suo t in fundo agit, praesumatur agere, ob suo vitiatum, non autem vt vicinum proximum quae suum laedat, eique nocent. l. fluminum. §. ult. ff. de damno infecto. vbi ex t rebus sententia ait Vlpian. quod si quis t fossat puteum in adibus suis, ex quo venia potius vicini praedantur, effodians illenò t vitiatum. Et idem Vlpian. in l. Proculus. §. ritu. subiungit ex lententia Procull. si t in agro suo quos fossam faciat, & per vicinum aquam e fundo vicini auocet, non praesumitur id fecisse vt illum damno afficeret, sed pro vii facit. Et huc t pertinet iuris reg. l. nullus videtur de pro. iur. Nullus videtur (inquit iuris reg.) dolo facere, qui suo iure vitur. Et in l. si donaturus. §. si quis in deum. ff. de cond.

7 de cond. conf. data. fcriptit Paulus, dolo non fecisse videri spon-
sum illum, qui dote non sponsum illius mulieri non debuit ab
8 aliquo recipi, cum quo iure sponsum videretur. Et in l. 3. §. si ta-
men ff. de lib. hom. exco. di. de Vlpianus, dolo non facere patrem,
qui filium, quem in potestate habet, non exhibet: cum quo iure
9 vtrius. Et propterea fcriptum est in l. i. in iur. iur. §. ff. de iur. iur.
executionem iuris non habere iniuriarum actionem.

10 Hinc dicimus i quomodo possit dominum suum altius tollere, etiam si
lumina vicini obscurentur: cum ad sui commodum principaliter,
non autem vt vicino ex profecto & data oportet, fecisse
presumptionem. *Altius* & in *adib. C. de ferat. & aqua. quo loci iusta
aliter similita. Et alia congerunt Dicitur & Caput. in d. l. nullus videtur. de
reg. iur.*

11 Hinc dicimus per fraudem non presumi facere, qui aggeres
extruit in suo ad arcendam aquam, ne in agrum suum fluat, & si
vicino deinde nocet. Ita Capella in tra. de ferat. iustice. p. ad. in tit.
de ag. gerib. in conf. 112. num. 3. & in conf. 7. lib. 1. & Cap-
pofius Franc. Vegini in conf. 13. sic t potest quicquid clausuras facere, ne
prata sua depascantur, etiam si bestiarum dominis obest, vt respondit
Craues. in conf. 4. num. 3, quod intellexit, nisi consuetudo patris sit,
quod depasci prata illa debeant. Est simile quod responderunt
12 Bartholomaeus Vlpianus, Vbertius Lampugnani, Castrensis, &
Prodicimus de comitibus inter Campagna & Calceani in conf. 13. §. 1. &
31. cum dixerunt, licere domino fundi superioris aquam, quae in
fundo suo fluat, auertere, & ne in fundum vicini inferioris excur-
rat, etiam si vicino nocet. d. l. Proculus ff. de damno infesto. & l. 1. §.
item Laber. ff. de aqua quati & afflu.

13 Huc etiam pertinet i quod dicimus, licere aedificare in muro
& pariete communis sui vilitatem principaliter, etsi vicino
deinde detrimentum adderit. Ita Alex. in conf. 174. lib. 2. Capella in
tra. de ferat. vbi praedict. §. de fenestra. Socin. sen. in conf. 121. num.
2. lib. 1. & in conf. 99. lib. 1. Franc. Vegini in conf. 33. num. 11. & Andre-
as Gailium lib. 2. Prae. obfer. cap. 69. num. 1. & in conf. 11. Hinc etiam dici-
mus, aedificantem t molendinum in parte superiore fluminis
14 in ripa sua, etiam si nocet molendino inferiori sui vicini, praefumit
aedificasse vt sibi principaliter prodest, non autem vt inferiori no-
ceat. Et ob id aedificantem tenet. Ita Bald. in cap. cum ecclesia. de elec.
quem fecit Alex. in conf. 203. col. 1. lib. 6. l. 1. in l. 2. in fin. principii
quod fecit. matrum. in l. quo minus. in §. de flum. & in conf. 91. col. 1. lib. 1.
Decius in conf. 373. num. 3. Roin in conf. 98. num. 12. lib. 4. & Ripa in d. l.
quem iuris. num. 82. qui alij simili comprobant.

15 Hinc quoque t respondit Ruin. in conf. 74. num. 16. lib. 1. con-
ducentem falis pro sui libito posse vendere falum, etiam si venditio
refulset in detrimentum futuri conductoris.
16 Hinc quoque t fcriptit Petrus alius in singul. 26. in fin. post Baldum
& alios, quod ad proprium commodum licet vti cautelis, vrin
statuto, quod domus vendi non possit, nisi requisitis vicinis; po-
terit namque dominus vendere partem ipsius domus illi vicino,
qui ratione illius partis erit proximior, & deinde ex post eadem
alteram partem vendere. Eridem fcriptum est Anchar. in conf. 160. Ca-
pitanus in decis. 31. & Tiraquell. in tra. de retrah. conf. in proemio,
num. 72. & in conf. 78. Quae t tamen traditio cessat quando extant
17 coniecturae fraudis in contrarium. Ita declarat Ancha. in d. conf.
160. col. ult. & Caput. in d. decis. 38. ad finem.

18 Extenditur primo huc t praesumptio, vt procedat etiam quan-
do quis aliquid facit in suo, vt amico prodest. Nam & tunc licet al-
terius noceat, atamen non praesumitur dolo facere, vt illi noceat.
Ita fensit Jo. Fabr. in l. i. tit. de lege Fufcia Camina tollenda. & aperius
Alciat. in tra. de praesump. reg. 3. praefum. 23. num. 2. vers. quid autem. ex
l. cum in fundo. §. sed et non ff. de iur. & dot.

19 Nec obstat l. i. vbi l. i. si adierit. ff. de legat. praefand. quia re-
spondit Jo. Fabr. in l. i. tit. de lege Fufcia Camina tollenda, quod ibi fa-
ciebat principaliter vt noceret illi, non autem vt proderet alteri.
Quae sane interpretatio (vt ait Alciat. praetor. in l. i.) diuina.
Respondet itaque ipse Alciat. in casu d. §. si adierit. illum non fuisse
vltimum iure suo, ex quo edictum Praetoris simpliciter illi con-
feruauerat portionem suam, vt sibi proderet, non vltieri. Et
propterea (ubi iungit Alciat.) si admonitus adiut hereditatem, vt
noceat emancipato, de dolo tenetur, etiam si ferus prodest: id quod fen-
si & bzgl. in ver. dolo.

20 Extenditur secundo, vt locum habeat, t etiam si aedificans in
proprio fundo nunquam antea aliquid fecisset. Nam adhuc aedi-
ficare potest iura gl. Rinnia ff. de ferat. vbi praedict. l. 1. in §. quod num. 41.
Iust. de off. & Gail. lib. 2. Prae. obfer. cap. 69. num. 9.

21 Declaratur huc praesumptio, vt non t procedat quando con-
mensib. praesumpt.

staret coniectura, illum qui in suo aliquid facit, facere animo
nocendi. Ita in l. i. si in fundo fide de aqua pluvia arced. & ex an.
in conf. 174. num. 1. lib. 2. & Capolus in l. nullus videtur, num. 2. de
regul. iur. qui eadem opinionem alios receperunt: apud quos tamen hoc
n. legitur. Coniectura autem aliquot in specie considerari pos-
sunt.

Prima est, quando t illud, quod fit in proprio, sibi nil prodest,
nullamque adfert ipsi facientem vilitatem, & alteri nocet. Ita
inde furgit praesumptio, id dolo, & animo nocendi alteri fecisse.
Ita Cyne. Reuerius, & Salicet. in l. altius. C. de ferat. & aqua. l. mo. a.
in d. si in fundo fide de aqua pluvia arced. Item Fabri in l. i. tit. de
lege Fufcia Camina tollenda. Castrensis in l. cum eo. ff. de ferat. vbi
praedictum in l. i. flum. num. 5. vti ff. de damno infesto. & in d. l. altius. C. de
ferat. & aqua. Alex. in d. conf. 174. num. 5. lib. 2. Capella in tra. de
ferat. vbi praedict. cap. 39. de solo feno area, num. 3. Iafon in conf. 32. num. 3.
lib. 1. Gratius in conf. 113. in fine. lib. 1. Ripa in l. i. qui num. 29. ff. de
flum. Alciat. in tra. de praesump. reg. 3. praefumptio. 25. num. 1.
& Cranetta in tra. de a. amiquit. temp. in §. part. quart. & part. prin-
cip. num. 33. & Andre. Gail. in d. lib. 2. praedicta. obferuat. cap. 69. num.
27. & 28. Et si addidit text. l. 1. §. de uis. Marcellus. ff. de aqua plu-
u. arced. & ex l. do mon. de regul. iur.

Secunda est coniectura t praecedenti non dissimilis, quando
is qui in suo aliquid facit, t neminem inde perceptum est vilita-
tem: & alter magnum receptum est detrimentum. Ita Capella in
d. c. 39. num. 3. Derius in conf. 244. num. 7. in fine. Ripa in d. l. qui num.
num. 29. & in d. si flum. & Cranet. vbi supra, num. 33. vers. idem
videtur dicendum.

Ea est t ratio, quia parum, & nihil aequiparantur, Authen. pra-
eterea vbi Bald. C. vide vir & vxor. & multis comprobatur Tiraquell. in l. i.
vbi inquit in verb. donatione, num. 124. C. de renouat. donat. Quibus
constat minus recte fensisse Alciat. in d. praesumpt. 23. vers. & pao
quod & Plot. in l. i. qui num. 834. C. vide vir. Et quancumque Alciat.
in suam sententiam adduxerit l. res bona fide. de contrah. empt.
& l. equum. C. de distr. pign. atamen illa prima coniectura
potius probat illa verba secunda meo in codice non reperitur.

Tertia est coniectura, t quando inter hos aliqua extat inimici-
tias cum enim praesumptio sit, inimicum facere omnia, quae inimi-
ci obesse possunt, & repellere, & de acufat. quo adductus Dec. in
conf. 64. num. 6. vers. inimicum extat. Et respondit, non praesumi
fratris inimicum abstinere a committendo crimine laesae
maiestatis, ne ipsi fratri damnum adferat, sed potius praesumi (ait
Decius) id fecisse, vt etiam noceret fratri inimico. Et huc pertinet
t quod fcriptit Hernani in c. 1. num. 2. quib. mod. feud. amitt. & cum eo
Capit. in decis. 150. num. 13. cum dixerunt, coniecturam sumi, valua-
lum damnum domini reitexisse alij arcana, cum odio prole-
queretur.

Quarta est coniectura, quando t quis in fundo proprio ad
vicini emulationem faceret, vt aedificaret. Nam tunc praesumitur
facere animo nocendi: ob id iure non permittitur id facere. l. ap-
pu. num. 51. de oper. public. c. Pafius, in fine. de iust. iust. iust. Roma.
conf. 52. num. 4. & alius refert & fequitur Andre. Gail. in d. lib. 2. praed.
obfer. c. 69. num. 17. & multo plura ego alij fcripti in lib. 2. de arbit. iud.
casu 156.

PRAESVMPTIO XXX.

Cuius vel forensis, quando quis praesumatur, & dica-
tur: multa de eorum commodis, & incommo-
dis: ac etiam quando quis dicatur vel pre-
sumatur amississe ciuitatem.

SUMMARIA

- 1 Cuius in qua sit, vel exteri, quae sit exteri.
- 2 Cuius in qua sit, vel exteri, quae sit exteri.
- 3 In qua sit, vel exteri, quae sit exteri.
- 4 Pergrini, vel qui cines Romani non erant, non poterant olim insinari.
- 5 Statuta quibus statuitur, forenses nulli posse ex immobilibus ipsorum emittam a quere, an fauor ab illis sunt: & in quibus ciuium proce-
- 6 Indices fectis, & indices dati, in iure qui dicuntur, & in l. 1. & in l. 2. & in l. 3. & in l. 4. & in l. 5. & in l. 6. & in l. 7. & in l. 8. & in l. 9. & in l. 10. & in l. 11. & in l. 12. & in l. 13. & in l. 14. & in l. 15. & in l. 16. & in l. 17. & in l. 18. & in l. 19. & in l. 20. & in l. 21. & in l. 22. & in l. 23. & in l. 24. & in l. 25. & in l. 26. & in l. 27. & in l. 28. & in l. 29. & in l. 30. & in l. 31. & in l. 32. & in l. 33. & in l. 34. & in l. 35. & in l. 36. & in l. 37. & in l. 38. & in l. 39. & in l. 40. & in l. 41. & in l. 42. & in l. 43. & in l. 44. & in l. 45. & in l. 46. & in l. 47. & in l. 48. & in l. 49. & in l. 50. & in l. 51. & in l. 52. & in l. 53. & in l. 54. & in l. 55. & in l. 56. & in l. 57. & in l. 58. & in l. 59. & in l. 60. & in l. 61. & in l. 62. & in l. 63. & in l. 64. & in l. 65. & in l. 66. & in l. 67. & in l. 68. & in l. 69. & in l. 70. & in l. 71. & in l. 72. & in l. 73. & in l. 74. & in l. 75. & in l. 76. & in l. 77. & in l. 78. & in l. 79. & in l. 80. & in l. 81. & in l. 82. & in l. 83. & in l. 84. & in l. 85. & in l. 86. & in l. 87. & in l. 88. & in l. 89. & in l. 90. & in l. 91. & in l. 92. & in l. 93. & in l. 94. & in l. 95. & in l. 96. & in l. 97. & in l. 98. & in l. 99. & in l. 100. & in l. 101. & in l. 102. & in l. 103. & in l. 104. & in l. 105. & in l. 106. & in l. 107. & in l. 108. & in l. 109. & in l. 110. & in l. 111. & in l. 112. & in l. 113. & in l. 114. & in l. 115. & in l. 116. & in l. 117. & in l. 118. & in l. 119. & in l. 120. & in l. 121. & in l. 122. & in l. 123. & in l. 124. & in l. 125. & in l. 126. & in l. 127. & in l. 128. & in l. 129. & in l. 130. & in l. 131. & in l. 132. & in l. 133. & in l. 134. & in l. 135. & in l. 136. & in l. 137. & in l. 138. & in l. 139. & in l. 140. & in l. 141. & in l. 142. & in l. 143. & in l. 144. & in l. 145. & in l. 146. & in l. 147. & in l. 148. & in l. 149. & in l. 150. & in l. 151. & in l. 152. & in l. 153. & in l. 154. & in l. 155. & in l. 156. & in l. 157. & in l. 158. & in l. 159. & in l. 160. & in l. 161. & in l. 162. & in l. 163. & in l. 164. & in l. 165. & in l. 166. & in l. 167. & in l. 168. & in l. 169. & in l. 170. & in l. 171. & in l. 172. & in l. 173. & in l. 174. & in l. 175. & in l. 176. & in l. 177. & in l. 178. & in l. 179. & in l. 180. & in l. 181. & in l. 182. & in l. 183. & in l. 184. & in l. 185. & in l. 186. & in l. 187. & in l. 188. & in l. 189. & in l. 190. & in l. 191. & in l. 192. & in l. 193. & in l. 194. & in l. 195. & in l. 196. & in l. 197. & in l. 198. & in l. 199. & in l. 200. & in l. 201. & in l. 202. & in l. 203. & in l. 204. & in l. 205. & in l. 206. & in l. 207. & in l. 208. & in l. 209. & in l. 210. & in l. 211. & in l. 212. & in l. 213. & in l. 214. & in l. 215. & in l. 216. & in l. 217. & in l. 218. & in l. 219. & in l. 220. & in l. 221. & in l. 222. & in l. 223. & in l. 224. & in l. 225. & in l. 226. & in l. 227. & in l. 228. & in l. 229. & in l. 230. & in l. 231. & in l. 232. & in l. 233. & in l. 234. & in l. 235. & in l. 236. & in l. 237. & in l. 238. & in l. 239. & in l. 240. & in l. 241. & in l. 242. & in l. 243. & in l. 244. & in l. 245. & in l. 246. & in l. 247. & in l. 248. & in l. 249. & in l. 250. & in l. 251. & in l. 252. & in l. 253. & in l. 254. & in l. 255. & in l. 256. & in l. 257. & in l. 258. & in l. 259. & in l. 260. & in l. 261. & in l. 262. & in l. 263. & in l. 264. & in l. 265. & in l. 266. & in l. 267. & in l. 268. & in l. 269. & in l. 270. & in l. 271. & in l. 272. & in l. 273. & in l. 274. & in l. 275. & in l. 276. & in l. 277. & in l. 278. & in l. 279. & in l. 280. & in l. 281. & in l. 282. & in l. 283. & in l. 284. & in l. 285. & in l. 286. & in l. 287. & in l. 288. & in l. 289. & in l. 290. & in l. 291. & in l. 292. & in l. 293. & in l. 294. & in l. 295. & in l. 296. & in l. 297. & in l. 298. & in l. 299. & in l. 300. & in l. 301. & in l. 302. & in l. 303. & in l. 304. & in l. 305. & in l. 306. & in l. 307. & in l. 308. & in l. 309. & in l. 310. & in l. 311. & in l. 312. & in l. 313. & in l. 314. & in l. 315. & in l. 316. & in l. 317. & in l. 318. & in l. 319. & in l. 320. & in l. 321. & in l. 322. & in l. 323. & in l. 324. & in l. 325. & in l. 326. & in l. 327. & in l. 328. & in l. 329. & in l. 330. & in l. 331. & in l. 332. & in l. 333. & in l. 334. & in l. 335. & in l. 336. & in l. 337. & in l. 338. & in l. 339. & in l. 340. & in l. 341. & in l. 342. & in l. 343. & in l. 344. & in l. 345. & in l. 346. & in l. 347. & in l. 348. & in l. 349. & in l. 350. & in l. 351. & in l. 352. & in l. 353. & in l. 354. & in l. 355. & in l. 356. & in l. 357. & in l. 358. & in l. 359. & in l. 360. & in l. 361. & in l. 362. & in l. 363. & in l. 364. & in l. 365. & in l. 366. & in l. 367. & in l. 368. & in l. 369. & in l. 370. & in l. 371. & in l. 372. & in l. 373. & in l. 374. & in l. 375. & in l. 376. & in l. 377. & in l. 378. & in l. 379. & in l. 380. & in l. 381. & in l. 382. & in l. 383. & in l. 384. & in l. 385. & in l. 386. & in l. 387. & in l. 388. & in l. 389. & in l. 390. & in l. 391. & in l. 392. & in l. 393. & in l. 394. & in l. 395. & in l. 396. & in l. 397. & in l. 398. & in l. 399. & in l. 400. & in l. 401. & in l. 402. & in l. 403. & in l. 404. & in l. 405. & in l. 406. & in l. 407. & in l. 408. & in l. 409. & in l. 410. & in l. 411. & in l. 412. & in l. 413. & in l. 414. & in l. 415. & in l. 416. & in l. 417. & in l. 418. & in l. 419. & in l. 420. & in l. 421. & in l. 422. & in l. 423. & in l. 424. & in l. 425. & in l. 426. & in l. 427. & in l. 428. & in l. 429. & in l. 430. & in l. 431. & in l. 432. & in l. 433. & in l. 434. & in l. 435. & in l. 436. & in l. 437. & in l. 438. & in l. 439. & in l. 440. & in l. 441. & in l. 442. & in l. 443. & in l. 444. & in l. 445. & in l. 446. & in l. 447. & in l. 448. & in l. 449. & in l. 450. & in l. 451. & in l. 452. & in l. 453. & in l. 454. & in l. 455. & in l. 456. & in l. 457. & in l. 458. & in l. 459. & in l. 460. & in l. 461. & in l. 462. & in l. 463. & in l. 464. & in l. 465. & in l. 466. & in l. 467. & in l. 468. & in l. 469. & in l. 470. & in l. 471. & in l. 472. & in l. 473. & in l. 474. & in l. 475. & in l. 476. & in l. 477. & in l. 478. & in l. 479. & in l. 480. & in l. 481. & in l. 482. & in l. 483. & in l. 484. & in l. 485. & in l. 486. & in l. 487. & in l. 488. & in l. 489. & in l. 490. & in l. 491. & in l. 492. & in l. 493. & in l. 494. & in l. 495. & in l. 496. & in l. 497. & in l. 498. & in l. 499. & in l. 500. & in l. 501. & in l. 502. & in l. 503. & in l. 504. & in l. 505. & in l. 506. & in l. 507. & in l. 508. & in l. 509. & in l. 510. & in l. 511. & in l. 512. & in l. 513. & in l. 514. & in l. 515. & in l. 516. & in l. 517. & in l. 518. & in l. 519. & in l. 520. & in l. 521. & in l. 522. & in l. 523. & in l. 524. & in l. 525. & in l. 526. & in l. 527. & in l. 528. & in l. 529. & in l. 530. & in l. 531. & in l. 532. & in l. 533. & in l. 534. & in l. 535. & in l. 536. & in l. 537. & in l. 538. & in l. 539. & in l. 540. & in l. 541. & in l. 542. & in l. 543. & in l. 544. & in l. 545. & in l. 546. & in l. 547. & in l. 548. & in l. 549. & in l. 550. & in l. 551. & in l. 552. & in l. 553. & in l. 554. & in l. 555. & in l. 556. & in l. 557. & in l. 558. & in l. 559. & in l. 560. & in l. 561. & in l. 562. & in l. 563. & in l. 564. & in l. 565. & in l. 566. & in l. 567. & in l. 568. & in l. 569. & in l. 570. & in l. 571. & in l. 572. & in l. 573. & in l. 574. & in l. 575. & in l. 576. & in l. 577. & in l. 578. & in l. 579. & in l. 580. & in l. 581. & in l. 582. & in l. 583. & in l. 584. & in l. 585. & in l. 586. & in l. 587. & in l. 588. & in l. 589. & in l. 590. & in l. 591. & in l. 592. & in l. 593. & in l. 594. & in l. 595. & in l. 596. & in l. 597. & in l. 598. & in l. 599. & in l. 600. & in l. 601. & in l. 602. & in l. 603. & in l. 604. & in l. 605. & in l. 606. & in l. 607. & in l. 608. & in l. 609. & in l. 610. & in l. 611. & in l. 612. & in l. 613. & in l. 614. & in l. 615. & in l. 616. & in l. 617. & in l. 618. & in l. 619. & in l. 620. & in l. 621. & in l. 622. & in l. 623. & in l. 624. & in l. 625. & in l. 626. & in l. 627. & in l. 628. & in l. 629. & in l. 630. & in l. 631. & in l. 632. & in l. 633. & in l. 634. & in l. 635. & in l. 636. & in l. 637. & in l. 638. & in l. 639. & in l. 640. & in l. 641. & in l. 642. & in l. 643. & in l. 644. & in l. 645. & in l. 646. & in l. 647. & in l. 648. & in l. 649. & in l. 650. & in l. 651. & in l. 652. & in l. 653. & in l. 654. & in l. 655. & in l. 656. & in l. 657. & in l. 658. & in l. 659. & in l. 660. & in l. 661. & in l. 662. & in l. 663. & in l. 664. & in l. 665. & in l. 666. & in l. 667. & in l. 668. & in l. 669. & in l. 670. & in l. 671. & in l. 672. & in l. 673. & in l. 674. & in l. 675. & in l. 676. & in l. 677. & in l. 678. & in l. 679. & in l. 680. & in l. 681. & in l. 682. & in l. 683. & in l. 684. & in l. 685. & in l. 686. & in l. 687. & in l. 688. & in l. 689. & in l. 690. & in l. 691. & in l. 692. & in l. 693. & in l. 694. & in l. 695. & in l. 696. & in l. 697. & in l. 698. & in l. 699. & in l. 700. & in l. 701. & in l. 702. & in l. 703. & in l. 704. & in l. 705. & in l. 706. & in l. 707. & in l. 708. & in l. 709. & in l. 710. & in l. 711. & in l. 712. & in l. 713. & in l. 714. & in l. 715. & in l. 716. & in l. 717. & in l. 718. & in l. 719. & in l. 720. & in l. 721. & in l. 722. & in

tinere etiam natos in vicis, & comitatibus ciuitati subditis, & *Barr.* fecuti sunt *Cad. d. abier. inc. Rodolphus de re scriptis. Franc. in c. r. 4. l. 2. de sum. in 6. Bruni in tract. de statuto effectus feminis. arti. 6. Rebuff. in l. quibus continentur. col. 1. vers. 2. s. statuto. de verb. signific. Crau. in conf. 490. num. 10. & in conf. 905. numer. 1. qui eiusdem opinionis est. *Idem. in conf. 396. num. 3. Hu accedunt Bald. in conf. 294. l. 1. ca. 1. col. 1. lib. 4. Nemo. in lib. 4. Sylva nupt. in 88. vers. unde verum. Beretta in conf. 62. lib. 1. Bald. in conf. 44. punctum Paulus. col. 2. in conf. 40. quod dicitur per lib. 1. Alex. in conf. 117. m. 14. vers. adeo quod etiam. lib. 2. l. 2. in conf. 227. num. 2. & 3. lib. 1. Boer. q. 260. numer. 23. & Crau. in conf. 129. num. 6. Paris. in conf. 71. num. 1. lib. 1. conferunt varias sententias & Felin. in c. Rodolphus. num. 14. ver. et dices de re scriptis. & a la fin. s. qui pro emptore. num. 292. s. de v. sup. & accedit Bald. in l. 3. has verba. q. vlt. ff. de imp. gest. qui dixit, hunc ciuem sic creatum adeo cuius nomen obtinere, vt leges omnes loquentes de cive, & hunc comprehendant, & *Bal. secutus est Aret. in Liquidam ciuem suum. num. 16. de verb. obliq. qui adimplera scriptis. Quocirca recte respondit idem Bal. in conf. 349. statuto Placentia. col. 2. vers. sed hic occurrit lib. 1. hunc ciuem tunc creatum posse acquirere in mobilia in ipsa ciuitate Placentia, non obstante statuto, quod prohibet alienatio, nisi in eos, qui non sunt de Placentia, vel districtu. s. & Paris. in conf. 71. lib. 1.***

16 Nam tunc dicitur ciuitatis originarius, si saltem quo ad onera. Ita Felin. in c. Rodolphus. m. 13. vers. 2. l. 1. m. p. ablatum ibi & Bartolum in l. 1. ff. ad man. c.

Idem est dicendum, quando quis ex ciuibus originarius natus est, caso extra ciuitatem, & Comitatu, sicuti duo ex filiis meis Io. scilicet & Stephanus. Illenatus est in ciuitate Montefregalis Pedemontium, anni 164. de 26. Sept. ille vero Patauij anni 175. die 9. Decembris. du in illam ciuitatem Academiae docerem ius Pontificium, & deinde Casertensem, ibi fane filii mei dicitur ciues originarius Papieus, cuius fane Dei graia originarius, & oriundus. ita in specie tradit *Caltr. in l. huiusmodi. l. legatum. de legat. l. qui dixit. filium Doctores Paduanus legentis natum alibi, dicit ciuem originarium Paduæ & Calternensem filium alij commemorat a Felin. in d. c. Rodolphus. m. 4. qui de seipso idē scribit, quod scilicet casu natus erat in oppido Felina diocesis Regienis, cum tamen eius parētes essent originarii Ferrariz.*

Hinc quoque sententiam probauit *Tafin. in d. l. huiusmodi. 6. legatum. num. 12. de legat. l. 1. & in conf. 177. lib. 3. quae respondit, super statuto Collegij Mediolani. It. ibi accedunt Bartol. in l. filios. c. de mun. c. p. & arguitur lib. 1. Baldus in conf. 294. s. eff. ca. 1. lib. 4. Rospin. in tract. de priuilegiis. in d. priuilegiis. contra idem. m. 4. Rebuff. in l. 2. colum. 1. vers. 2. procedit in eo, de verb. signific. Alcia. in l. qui in continentibus. eod. tit. de verb. signific. & *Maister. in tract. de probat. in conf. 124. num. 3.**

17 Imò sunt, qui affirmant, ciuem originarium dici etiam cum, ciuitas pater natus est in ciuitate, et si ipse a libi. ita fane tradit *Petr. Anteb. in tract. de mun. c. p. 1. m. 3. quem etiam in d. conf. 10. num. 10. lib. 1. & accedunt ceteri q. si Nasar. in tract. de probat. in conf. 141. m. 8. lib. 1. & la fin. in conf. 77. m. 13. lib. 3. qui respondit super statuto Collegij Mediolani, & secutus est *Castellan. Cor. in numer. ab. in verb. statuto casu nati in multis. in 6. sed proprius exilium, hunc non potest dici originarium, sed oriundum, vt recte scribit Alcia. in l. qui in continentibus. ff. de verb. signific.**

18 Exillimant etiam aliqui, mulierē forensē nuptam cui originario effici ciuem originarium, ita fane Bald. in conf. 456. *Seta. a regine. col. 2. vers. 3. artic. lib. 1. qui idem esse dixit, ea effecta vidua. Idem Bald. in conf. 6. colum. 2. m. p. in lib. 3. & ceteri sequuntur Plot. in conf. 19. num. 116. & 177. crediderim quoad iura & commodi ciuitatis mulierem effici ciuem originarium, non autem quoad veritatem, & heronis proprietatem, cum vere in ciuitate nata non sit. Cuius namque illiuslibi, l. 1. leg. ciues. c. de incol. lib. 1. sicuti quod dominus manumittit feruum in ciuitate, eius ciuis fit: eum ex nihilo aliquid fiat, vt impit *Lut. de Penam in d. l. ciues. colum. 2. vers. 2. ciuitas in qua. Seruus enim pro nihilo habetur, cum mortuo comparatur, l. seruutatem. de regul. iur. Idem scribit *Idem. de Plac. in d. l. ciues. & Petr. Anteb. in tract. de mun. c. p. in 1. p. 21. num. 20.***

19 Cuius etiam fit adoptione, d. ciues. & explicat *Lut. de Pen. lib. 1. col. 2. vers. 3. ciuitas & 16. a Plac. m. 3. & probat l. in adoptionem. c. de adopt. & hanc ciuitatem tam diu durat, quam diu durat adoptio, l. sed et si ff. ad man. c. p. Hic tamen adoptatus non perdit primam ciuitatem, *Lerdine. q. vlt. ff. ad man. c. p. & tradit Plac. praeterea in loco.**

21 Cuius quoque fit & electione, d. ciues. c. de incol. lib. 1. alibi dicitur assumpti. l. assumpti. ff. ad man. c. p. & hunc actum magis distinet natura, & in hominum mores inclinare scribit *Lut. de Pen. d. l. ciues. s. p. 2. vers. 4. ciuitas in qua per electionem. & ibi. Plac. m. 1.*

in si qui declarat, quando quis dicitur electus ciuis, qui & alio nomen appellatur ciuis creatus privilegio. *Petr. Anteb. in tract. de mun. c. p. in 1. p. m. 3. & num. 23. & si quidem frui debent eundem commodis, quibus fructus originarii ciues: eundem & incommoda ferre debeant, vt tradit Bartol. in l. 1. num. 16. ff. de mun. c. p. Plac. in d. l. ciues. num. 2. vers. ff. de incol. lib. 1. & hic dicitur verē & propriē ciuis, secundum Bar. in l. 1. num. 16. ff. ad man. c. p. in conf. 62. lib. 1. Bald. in conf. 44. punctum Paulus. col. 2. in conf. 40. quod dicitur per lib. 1. Alex. in conf. 117. m. 14. vers. adeo quod etiam. lib. 2. l. 2. in conf. 227. num. 2. & 3. lib. 1. Boer. q. 260. numer. 23. & Crau. in conf. 129. num. 6. Paris. in conf. 71. num. 1. lib. 1. conferunt varias sententias & Felin. in c. Rodolphus. num. 14. ver. et dices de re scriptis. & a la fin. s. qui pro emptore. num. 292. s. de v. sup. & accedit Bald. in l. 3. has verba. q. vlt. ff. de imp. gest. qui dixit, hunc ciuem sic creatum adeo cuius nomen obtinere, vt leges omnes loquentes de cive, & hunc comprehendant, & *Bal. secutus est Aret. in Liquidam ciuem suum. num. 16. de verb. obliq. qui adimplera scriptis. Quocirca recte respondit idem Bal. in conf. 349. statuto Placentia. col. 2. vers. sed hic occurrit lib. 1. hunc ciuem tunc creatum posse acquirere in mobilia in ipsa ciuitate Placentia, non obstante statuto, quod prohibet alienatio, nisi in eos, qui non sunt de Placentia, vel districtu. s. & Paris. in conf. 71. lib. 1.**

Ceterum hoc intelligit Felin. in d. c. Rodolphus. num. 12. vers. fecu vbi de re scriptis, nisi statutum loqueretur de ciue originario: sicuti illud Ferrariz, quod nemo in collegium cooptetur, nisi in ciuis originarius. Non enim hoc statutum admittere ciues ex privilegio creatos, & rursus: ciues ex privilegio creatos, non dicitur coequis, nisi id quod tales cum sic ciuem facientes ei dare potuerunt. ita Salicet. in l. ciues. num. 2. c. de appellat. Roman. in conf. 62. vers. quid autem esset Ruin. in conf. 200. num. 19. lib. 2. qui fortius respondit, quod ciuis creatus privilegio, adiecta clausula: Ita quod possit omnia facere & consequi in omnibus, & per omnia, quae possunt alij ciues originarii, non potest habere & consequi, nisi quae iure communi & ordinario facere & habere possunt ipsi originarii, non autem quae ex privilegio, & iure speciali, & idem quod *Idem. respondit Rot. in conf. 79. num. 16. vers. non obstat. lib. 3. qui alia confirmat.*

Et hinc venerandum Collegium Mediolanense iudicauit ciuem creatum ex privilegio, vt in omnibus, & per omnia haberetur pro ciue originario, cooptari non debuisse, propterea quod statutum ipsum Collegij requirit, cooptandos esse debere ciues originarios: et si hos ciues sic creatos admitti oportere scribit Bald. in *Lomez. populi. m. 10. ff. de inst. & iur. c. m. 2. p. m. 1. s. de iure vocat. c. vbi. l. 1. num. 2. & idem l. 1. in l. 1. num. 17. & vbi. Rospin. m. 7. de legat. l. Cur. in conf. 349. m. 15. Andr. Gell. in l. 2. p. 1. artic. in obfer. 35. m. 6. & Capal. in conf. 351. num. 18. lib. 3. In reliquis vero quae pendunt a facultate & potestate eligentium & creantium aliquem ciuem, eorum capax est, ciuis ille creatus in omnibus, & per omnia adeo quod si statutum sit cautum, quod nullus potest esse Prior, nisi sit ciuis originarius, si creatus ciuis in omnibus & per omnia, ac si esset originarius, poterit esse Prior. Ita & Plac. in l. 1. c. de priuilegiis. c. p. lib. 1. Cor. in conf. 267. num. 16. lib. 4. & Salic. in conf. 1. num. 106.*

Cuius etiam quis elicitur & flagat atque diuturna habitatio, qua domicilium constituitur. Ita q. in l. ad loca. de verb. sign. Dec. in conf. 330. col. 2. Roland. de iur. d. 1. q. 22. m. 21. & 22. & Silua in conf. 1. m. 90. & secutus sum in conf. 399. num. 3. & 5. Quando autem dicatur quis contraxisse domicilium, scripsi infra praesum. 42.

14 Huius tamen obferuandum est, quod et si quis nomine, dicitur ciuis originarius ob id, quod in ciuitate natus sit, vel privilegio creatus ciuis atamen vt commodi & privilegij ciuitatis fruatur, habitare in ipsa ciuitate, atque in domiciliū in ea habere, & eius alij ciuibus onera sustinere debet, ita p. alior. l. 1. in conf. 77. col. vlt. vers. & praedictus lib. 3. Rospin. in conf. 200. m. 12. lib. 2. & idē ego ipse respondi in conf. 399. m. 46. & ibi num. 12. p. c. m. & alia. dicit, ciuem hunc non sustinente onera, esse improprie ciuem, & secundum quid, & accedit Felin. in c. Rodolphus. num. 13. vers. addit, de re scriptis. & Rota Romana in decis. 327. num. 3. p. 1. in nouissime edita, qui scripserunt, ciuem originarium aliquem non esse, nisi parentis ibi domicilium contraxerint: & ciuitatis munera subierint. ita & olim apud Romanos, ciuis Romanus dicebatur si, qui etiam natus est Romae, atamen domicilium Romae in ipsa vrbe contraxisset, ac qui tribus, & honorum potestatem adeptus esset, quem adduxerunt *Idem. c. 1. d. c. 1. in praetextu l. 1. de antiqua iure ciuiani Romanorum. c. 1.*

Cae cum quando non constat de alicuius origine, manumissione, adoptione, & electione, seu creatione, vt appareat

[illegible]

Et respondit Aret. in *conf.* 47. n. 3. quod in notario magis prae-
sumitur obliuio quàm quòd falsum scripserit.

Et huc facit quod tradidit Nellus in *tract. de testib. n. 226*. cum dixit, iustum esse testis excusationem, qui dixit, se aliqua de re non recordari ob id, quod passus est infirmitatem, qua sentit memoriam sibi fuisse debilitatam.

Ita pariter tradit Albe. de Maletis *in tract. de testib. par. 1. cap. 1. nu. 11.* credi testis dicenti, quod ob lapsum temporis memoria non teneat aliqua verba formalia, quae ab aliquo iam audiuit.

PRAESVMP.T. XXXIII.

Præscriptionem non præsumi paucis
explicatur.

SUMMARY.

- 1 Praescriptio praesumitur.
- 2 Et in dubio praesumitur contra allegentem praescriptionem suam.
- 3 Allegans praescriptionem probare tenetur.
- 4 Praescriptio praesupponit dominii negligentiam.
- 5 Praescriptio dicitur impio praesidium.
- 6 Et dicitur quod dolum tanquam abstersens in alterius, ut s.
- 7 Odia sunt refrigeranda.
- 8 Praescriptio dicitur esse quod facti seu a facie descendens.
- 9 Facti quod sunt non praesumuntur.
- 10 Praescriptio non praesumitur nisi si nec praesumuntur qualitates, quae ad ipsam causam requiruntur.

Est apud nostros receptum,† prescriptionem non præsumi.
Ita omnium primus censuit Abb. in cons. 32. Conditoris, num. 6. lib. 1.
quæ in specie secuti sunt Fra. Bal. in tr. ad præscri. in tertia particu-
lari in præscri. princ. in fi. Paris. in cons. 27. num. 89. lib. 1. & Cra. in consil.
229. in fi. & in consil. 201. num. 29.

Hinc respondit Bald. in *conf. 430. super primis lib. 4.* in dubio esse pronuntiandum contra eum, qui allegat prescriptionem: cum is probare illam debeat. Et Baldum secutus est Cravetta praeiudicium in

locis. Ex huius sententia ea est ratio, quia præscriptio præsupponit domini negligentiam, quæ cum sit delictum quoddam non præsumitur, *l. meritis, ff. pro socio. & diximus in præcedenti libro, in præ-*

sump. 2. Præterea accedit quod præscriptio dicitur impium præ-
sidium, §. volumus. in a. m. b. de i. s. qui ingred. ad appell. c. scripti lib. 1. de
arbitr. iudicam. q. 49. num. 7.

Hinc † dicitur præscriptio quid odiosum tanquam abhorres-
 ius alterius, cap. potest. 19. question. 3. & respondit Abbas in consil. 71.
 colum. 1. libr. 2. odia † autem convenit refringere, cap. odia de
 reg. iur. in 6. Accedit etiam huic † traditioni ratio, quod præ-

PRAESVMP. XXXIV.

Consensus, auctoritas, licentia, & consilium, quando de substantia actus, qui geri debet, praesumantur.

- 1 *Confensus, actus, virtus, vel consensum alicuius an ex quo deo de substantia actus præsumatur num. 12.*
- 2 *Vultus amicitiae sine patris consensu in iudicio esse non potest.*
Nec potest donare causa mortis, nisi consensu patris, num. 3.
- 3 *Prælatum non potest donare vel alienare causa ecclesie sine consensu capituli.*
- 4 *Capituli consensum requiritur in præsentationibus quæ in ecclesia collegiata fiunt.*
- 5 *Pupillum vel minor potest sine auctoritate tutoris vel curatoris se aliter obligare.*
- 6 *Prælatum in ecclesia negotijs adhibere debet clericorum & capituli consensum.*
- 7 *Papa ædus ecclesie negotia cum consilio Cardinalium expeditur solet.*
- 8 *Non tenent compellitur eorum consilium sequi, num. 25.*
- 9 *Iudices ordinarii in pleriq; locis Italiae fore debent sententias in certis causis cum sapientia iurisperiti consilio.*
- 10 *Religiosi non possunt esse testamenti executores, nisi habita à suis prælati licentia, num. 22.*
- 11 *Abbas electus in episcopatu non potest testamentum suum deferre sine licentia Romensis vel legati de latere, num. 20.*
- 12 *Actus qui cum alterius consensu confus debet, non valet, nisi consensu iste adhibeatur.*
- 13 *Vultus cum non possit donare sine patris consensu, si donat non adhibitis dicto consensu, antequam pater consentiat, potest donationem reuocare.*
- 14 *Mulier quæ ex dispositione statuti non potest contrahere sine consensu mariti, potest reuocare contraktum si contrahat, antequam maritus consentiat.*
- 15 *Et si iterum ipsa maritum, non poterit maritus illi contraktui consentire, num. 16.*
- 16 *Auctoritas alicuius quomodo præsumatur esse de substantia actus.*
- 17 *Alienatio rerum ecclesiasticarum sine auctoritate episcopi non tenet.*
- 18 *Licentia alicuius esse de substantia actus, quando ipse actus debet fieri cum licentia.*
- 19 *Aliquando tamen non est de substantia, num. 22.*
- 20 *Consensum non præsumitur de substantia actus qui natus, aliquando facere debet cum alterius consensu, debet consensum requirere, non tamen habet necesse illud sequi.*
Hæc enim liberum iurisdictionis, explorare, an, ubi consilium expeditur, num. 24.
- 21 *Electio qui confus alterius fieri debet, valet requisitis consensu, etiam si illud non sequatur e' gentes.*
- 22 *Iudex qui sine homine consensum à iurisperito habere valet, non tenetur illud sequi.*
Secus si ex statuti dispositione necesse habet iterum e' gentes curam consilio sequitur, num. 24.
- 23 *Testator si natus de filia sua, non habet cum consensu capij, tenetur quidem filiarum requirere consensum, sed non illud sequi.*
- 24 *Et si autem confus adiecit matrimonium valet, num. 30.*

COMPERIMUS omnibus esse scio, et permultos esse, qui non ad aliterum adhibito vel consensu, vel auctoritate, vel consilio
nisi alterius cōficerē populum. Ita tamen huiusmodi sine p
trali consensu non potest esse in iudicio, *ut. q. nescitur. c. de vna
quis confertur. 1d. quod et in iudicijs populi fore locum habere po
pulus scripi, in cōmuni a. de re pupilla. c. p. s. v. reuocari. 1.
g. 24. Ita quod si filius donare non potest causa mortis, nisi cōsentiat
pater, *1. am. g. i. ff. de dona. c. causa mortis, et si vult quies. in l. 2.
ff. de l. i. filius tamen consensu capituli requiritur, cum Prelatus do
nat, vel alio titulo alienat bona ecclesie, *1. de do. qua sunt p. prel.
sine consensu cap. et ibidem in l. a. n. scilicet: sanctum est, capituli con
sensus requiritur in presentatione. quia in ecclesia cōgruata fuit.
Ita pariter aucti multi consensu non possunt sine alterius auctoritate
quodamodum pupillis et minor non possunt sine auctori
tate tutor vel curator si obligare alteri, *vi in integro illi titulo.
C. et in l. de auct. et rat. a. tit.****

Ira quoque in multis negotijs peragendis alterius consiliū requiritur: sicuti in ecclesijs & negotijs Prælati adhibere debet clericorum & capituli consiliū. *c. nunt. lre seq. de bis qui sunt & præf. sine consensu cap. lmo & summus ipse Pontifex petra & c. lre* ardua ecclesiæ negotia cum Cardinalium consilio. *lre ap. ad apostolicam de iud. & scriben. Deff. in rub. de consir. lre* pariter & ex multis Italiae Patribus sanctissimæ ordinisque iusticiæ

sententia certis in causis etiam sapientis Iurisperiti consilio. Ita sane extant Pluribus Patribus Papiæ, Mediolani, Brixie, Verone & aliis. Sunt etiam actus permulti, qui de alterius licentia confici debent: sicuti religiosi testamenti executores non nisi habita-
 10 to de prelati licentia exequuntur testatorum dispositiones. Clem. 1. de testam. Ita quod Abbas electus in episcopum non potest mo-
 11 nasterium suum deferere sine licentia Pontificis vel legati de late-
 12 re, si abbatem, de electo in 6.

Dubitari modò contingit an et quando consensus auctoritas
 13 licentia & consilium, vel de substantia, vel de solemnitate actus
 14 esse præsumantur. Bal. in l. v. de necessitate, ubi. ubi. C. de bonis qua liber-
 15 erit, scriptum relinquit consensum, auctoritatem & licentiam semper
 præsumi esse de substantia: consilium vero non idem, affirmat
 16 auctoritate Archidiaconi. Episcoporum, diffini. 18. & Bar. in l. si autem, ff.
 de aqua pluvia arce. Ideo si quis ipsemet sol. in l. cum. C. qui ad murtu.
 17 De singulis ex ordine differemus. Iacobum præsumi de substantia,
 18 dubium non habere existimo: Quandoquidem actus, qui cū
 alterius consensu confici debet, non valet nisi consensus iste ad-
 19 habeatur. Ita si sanè videmus filium, qui (ut diximus supra) donare
 non potest sine patris consensu, si donat non adhibito patris
 20 consensu, anequam pater consentiat, ipsum donationem reuocare
 potest. Ex quo constat donationem illam esse inualidam. Ita scribunt
 21 Bar. in l. cum. ff. de dona. causa mortu. & ibidem in l. cast. in
 cons. 4. 58. Quantum ad præsumptionem in dubio. Iur. 2. Angel. Are.
 22 in l. 1. col. 2. an ing. quibus non est permixtum facere testam. Soc. Luc. in
 cons. 93. num. 13. lib. 2. Tiraq. in tract. de legib. consue. in l. 4. num. 16.
 23 qui simile i. diffinit. nempe multum, quæ dispositione statuit
 non potest contrahere sine consensu mariti posse reuocare con-
 24 tractum ante adhibum de marito consensum. Et ibidem subiungit
 ex sententia Saliceti in l. vis. sol. ff. C. ad Mar. Idem esse in con-
 25 tractu celebrato de filio sine patris consensu. Hinc facti, quod post
 26 Castrensem in d. cons. 2. scripti idem Tiraq. in d. gl. 4. nu. 18. quod
 similiter quæ (ut diximus) sine consensu mariti contrahere non
 potest, contrahit non adhibito mariti consensu, & interim moria-
 tur, non poterit maritus esse morma cōsistere illi contractui: ex
 quo vnus consensus cum altero iungi non potest. Ex quo intelli-
 27 gimus, consensum hunc esse de substantia actus, qui aliqui eo nō
 adhibito non fulcitur: Et huius sententia videtur esse ratio,
 quod hic ipse consensus adhibetur ad integrandam personam
 28 illius contrahentis, sicuti scribit Bald. in l. 1. colum. pen. C. qui ad-
 29 mittit. Ita post alios Tiraq. in tract. de legibus consue. in glo. 4. numer.
 30 7. & 8.

Idem quoque de i. auctoritate cum Baldo dicendum est, ut
 31 de illa præsumitur de substantia actus. Nam si ea auctoritas, quam in
 32 pupilli, vel minoris contractu adhibere debet tutores & curato-
 33 res non adhibetur actus ipse non fulcitur, l. obligari. in princip.
 34 ff. de auct. tut. si. pariter i alienatio rerum ecclesiæ facta sine au-
 35 ctoritate Episcopi ipso iure non tenet: ut scribunt Archidiaconi in cap.
 null. an. de q. 2. Bald. in l. visum. ff. de necessitate, numer. 27. C. de bonis qua li-
 36 beris.

De licentia idem dicendum est cum Baldo, quod scilicet sit de
 37 substantia. Nam lege i. sancitum est, Abbatem, qui ad episcopatum
 38 transire non potest sine licentia Papæ, vel legati de latere, ut dixi-
 39 mus supra, non consequi episcopatum, d. si abbatem, ubi omnes, de
 40 electo in 6. Ita executoris & religiosi exequi non possunt testamenta
 41 sine licentia ipsi Prelati, d. Clem. 1. de test. Aliquod tamen licen-
 42 tia non est de substantia, ut in casu C. licet, de regula. ubi sufficit
 43 requirere licentiam, & si non obtineatur.

De consilio nunc i. dicendum est, quod quidem de sub-
 44 stantia actus non præsumitur, ut scripsit Baldus & Archidiaconi.
 45 præstat in locis: Nam qui cum alterius consilio facere aliquid
 46 debet, necesse quidem habet consilium requirere: Non tamen
 47 habet necesse illud sequi. Est sane liberum vnicuique explorare,
 48 an sibi consilium expediat, l. 2. in ff. ff. mand. Hinc fit, quod Pō-
 49 tifex, qui cum Cardinali consilio ardua ecclesiæ negotia per-
 50 tractare debet: non tamen compellitur eorum consilium sequi,
 51 quem admodum potest alios scribit Barro in tribus. de consensu. nume-
 52 ro 62.

Si pariter electio, quæ i. consilio alterius fieri debet, valet ro-
 53 quisque expectatoque consilio, et si illud non sequatur eligen-
 54 tes, cum in veteribus scriptis de electo, & ibidem Abb. & reliquis, & apertis
 55 probat text. in l. ubi. C. de elec. ubi. ubi. C. de elec. & Bal.

Non est dissimile quod respondit Castrensi in cons. 6. Pro de-
 56 claratione eorum, ff. de lib. 1. Cum respondit, iudicem, qui non iu-
 57 re lege municipal consilium sua ipsa sponte habere voluit

Iurisperito, non teneri sequi consilium illud. Et Castrensi re-
 58 sponsum fecimus esse inter ceteros Pas. Scola bene eruditum Iurisperito, in
 59 tracta. de consilio sapientis, lib. 3. cap. 25. colum. 1. qui & alia plura, qua
 huc pertinent, commemorat. Et i. eodem in capite declarat tradi-
 60 tionem hanc non procedere, quod statui dispositione necesse
 est iudici ferre sententiam cum consilio sapientis. Hic etiam per-
 61 tinet, quod quidam testator mandat filie suæ, ut nubat cum cō-
 62 silio Caii: tenetur consilium filia requirere consilium, non tamen
 necesse habet illud sequi. Ita post latorem in l. impia. in 3. notab. de
 63 lega. 1. & alios plures respondit Craut. in cons. 1. colum. 2. vers. solum
 64 supereit. Hæc ratio i. traditio multum dubitationis habet quoad
 65 id, an illa conditio i. matrimonii valeat: & forte verior
 66 est contraria opinio, quam defendunt multi, quos secutus est Ema-
 67 nuel Castrensi in repet. leg. 3. in l. 1. ff. de condi. & demon. sit.

PRÆSUMPT. XXXV.

Animum talem præsumi qualem vel verba, vel
 facta ipsa declarant.

SUMMARIA.

- 1 Cor hominis & animus soli Deo innoteat.
- 2 Animus talis præsumitur, qualem verba vel facta ipsa declarant.
- 3 Nomina sunt, ut demonstrant velut a rem dicentia.
- 4 Dicitur nemo censetur quod non fingit: & nemo existimandum est dixisse, quod non mente agitata.
- 5 Verba sunt signa eorum, quæ sunt in animo præsumuntur nota, & numer. 18.
- 6 Mentis nostræ nullum est melius testimonium, quàm qualitas in ipsis verbis.
- 7 Oratio dicitur esse mentis interpres.
- 8 Mentis est ad id verbum, & substantia prima.
- 9 Cor est Imperator lingua, & cedit lingua cor.
- 10 Verba sub ingo mentis consilium tamquam sui proprio originali & digniori.
- 11 Et sunt mentis evidentissimum testimonium. numer. 15.
- 12 Loquela manifestum quem facit.
- 13 Homo non præsumitur velle nisi id quod dicit.
- 14 Animus de latetur qualis est verbum prælatum.
- 15 Et ex loquela iudicatur. numer. 14.
- 16 Homo volens consistit in verbo, sicut facies in speculo.
- 17 Verba præsumuntur non autem verè, de latere loquentis animo.
- 18 Matrimonium in ius fori consentientia aliquando præsumitur etiam illud, quod verbum expressum fuit contractum.
- 19 Animus quomodo facti declarat.
- 20 Quid pluri factum quomodo verbum declarat. numer. 22.
- 21 Extrinseca declarant quæ intrinseca extant.
- 22 Ex facto subsistit declaratur procedens animus.
- 23 Eiusse i. præsumitur per interpositam personam qui deinde repa-
 24 tur possidere, & fructus percipere.
- 25 Marius si consensu i. si nemo de dolo receptum, & constat
 post fuisse numerata solam quinquaginta, declarat ex hoc pri-
 mum confessionem non fuisse veram, sed solum factum speculatur a
 numeratorem.
- 26 Donatio facta a patre filio contra fructum est actus subsistere: quia
 ex subsistere de latetur quæ bona consensum comprehensa in dona-
 27 tione & contractus, numer. 27.
- 28 Et ex subsistere extant declaratur qualis fuerit animus in contracto
 29 etiam si dicitur. numer. 28.
- 30 Contra actum fuisse dolo initum declaratur ex subsistere euentu.
- 31 Dispositum noster dubia ex subsistere actus de latetur.
- 32 Facilium subsistere & enuncius de claratur, de quare i. testatorem & cō-
 33 trahentes.
- 34 De quoque i. præsumitur si per immunitatem ecclesiæ si animo præcedente
 35 de latetur, & ad illam finem committit.
- 36 Verba dubia principii, qui aliquid censetur, ab eorum subsistere factis,
 vel obsequantia declaratur.

Superior libro i. præsumpt. ad adiutorem, hominis cor &
 37 animus soli Deo cogniti sunt: propterea a nobis verè & pro-
 38 prie cognosci nō potest, nisi præsumptum, qui sit fuerit vel a-
 39 lterius animus. Altero quidem de duobus modis declaratur ani-
 40 mus iste, nempe, verbis, vel factis, sed uterque modus præsumit
 41 ur, non

uē, non autem verē animus deregit, sicut iſt galatin explicatimur.
 Verbis ſanē declaratur animus, & talis probatur, qualem prola-
 ta verba ſignificant, l. labeo, §. idem Tuber. ff. de ſup. lega. quod lo-
 Cellus ex Tuberonis ſentētia dixit, t̄ nomina eſſe, t̄ demonſtrēt
 voluntatem dicentis. Et quemq̄ t̄ non dicere quod non ſen-
 ſit. Et nemo (ait ille) exiſtimandus eſt diſſiſſe, quod non mente
 agitaſſet. Hinc t̄ Ariſtoteles. c. i. Peri Hermeneas, t̄ ſcriptum re-
 ſpondit, voces eſſe ſigna eorum, quae ſunt in anima paſſionum nota-
 ta, quod t̄ Caſſiodor. lib. 3. ad monitū, cum dixit, nullum eſt me-
 ius mentis noſtra teſtimonium, q̄m qualis inſpecta verbo-
 rum, & Cicero imprimis de legibus, dicebat, orationem eſſe mentis
 interpretem.

Et hos ſecutus eſt Bal. in c. mandatum. in prin. de ſcript. dicens,
 quod mens t̄ eſt radix verborum & ſubſtantia prima. Nam
 cor t̄ eſt imperator linguae, & cedit lingua cordi & ſub iugo t̄ me-
 tis verba conſiſtunt, tamq̄m ſub proprio originali & digniori.
 Et idem Bal. in rubr. extra, de teſt. vetus illud adagium t̄ com-
 morat quod etiam habetur in cap. legimus 9. diſtinct. loquere
 & cognosce te. cui conuenit illud Euangelij, loquela tua te
 maniſeſtum facit. Et idem Bald. in l. volunt. c. de ſuſtentione, ſcrip-
 ſit, quod t̄ nos non credimus hominem velle, niſi illud quod
 dixit, ex l. labeo, §. penul. ff. de annu. leg. & Barba. in conf. 23. col. 1. lib.
 2. idem t̄ ſcriptum reliquit buer. q. i. num. 34. & alius plures in hac ſen-
 tentiam conueniunt. Ita q̄m in l. ſi vnam in verbo, liberi; num. 17.
 Cide reuocanda, & Joan. Roſis Biſſum in trall. de heretico. par. 3.
 num. 603.

Hinc t̄ etiam dicimus ex Regis iaro prolatis declarari qualis ſit
 animus. Ita gl. in l. Fulcin. §. ſed ubi ex quib. conſ. in poſſ. notat. Caſtr. in
 l. etiam, §. licet ſi ſoluto mat. & Ric. in conf. 116. num. 10. lib. 5.
 Et hiſt accedit Dec. m. l. ſemper in ſingular. numer. 4. de reg. int.
 qui dixit poſt Baldum quod ex loquela animus hominis iudica-
 tur ad idem Dec. in conf. 306. col. 1. & Bal. in l. ea qua. in prin. c. quando
 & quando iudex. ſcriptis, verba eſſe mentis nota: cuius t̄ ſimul
 teſtimonium Quam ſententiam probat & laſca in conf. 171. col. 1. lib. 2.
 Hinc etiam reſpondit Crau. in conf. 20. num. 2. voluntatem hominis
 conſiſtere in verbis, ſicut facit in ſpeculari. Idem Crau. in conf. 290.
 in fin. Hiſ t̄ conſtat verum eſſe quod in initio huius praſumptionis
 huius ſcriptis, verba eſſe ſigna voluntatis. Signa autem ſunt ſpecies
 praſumptionis ſeu coniecturae: ſunt capite explicatimur ſup. ad lib.
 1. quaſt. 7. vbi de ſenſu eſt. Quocirca reſpondi aliquando in foro
 conſcientiae matrimonium diſt. etiam praſumptū illud, quod
 verbis expreſſis fuit contractum: ſicut praſumptū appellat & Ric. in
 c. ſenſu diſt. 23. q. 1. prima diſt. notio. Et quae de ſuſu diſſenſu ſup. ad
 lib. 3. praſumpt. c. 1. num. 33. vbi q̄ de praſumptionibus matrimo. y pra-
 ſumpti.

Dicamus nunc de coniecturis & praſumptionib. animi a ſa-
 cro prouenientib. Eſt ſanē ſacrum valde potens ad declarandum ani-
 mum ipſius facit. l. pater. ff. rem. etiam hab. Imo plū ſa-
 cro quā
 verbis mens declaratur, c. diſt. ſig. 2. de app. & ibi Deci. in 2. no-
 tab. & ſeribunt multi, quos conueniunt animi conueniunt arg. de recuperan-
 da poſſeſſione, c. 2. de iur. 15. num. 124. Quocirca diſt. ſpecul. in tr. de ad-
 voc. §. 3. verſ. idem non vident, ex t̄ ſtrictis reſultare praſumptionem
 eorum, quae intrinſecus eſt. Hae perinet t̄ & rex. §. pa-
 ponium. in Inſtit. de reſ. diuiſ. quod dicere ſolemus, ex ſa-
 cro ſub-
 ſecuto declarari praecedentem animum, & idem probat l. ſed ſola.
 §. proinde. ibi. Intelligendum q̄e ab initio ſit acceptiſſe. Jf. ad Ma-
 ced. & l. ſi ſervum plarium, §. vlt. ff. de lega. 1. & alij multi exornant.
 Tiraq. in l. ſi ſervum in verbo, donat. num. 157. C. de reuocanda & lo.
 Roſis in trall. de heretico. par. 2. num. 284.

Hinc diſtinctum illud praſumi miſſe per interpoſitam perſo-
 nam, quā deinde reperitur poſſidere, & ſructus percipere. Ita ſcrip-
 ſit Fabra. in trall. de empt. & vend. in ſexta quaſtione tertia quaſtione
 princip. in ſi. Huc t̄ etiam faci quod egregie docuit Bal. in l. ad
 Aneſtaſio ad ſi. em. verſ. ſententia ha. lex. C. mand. cum dixit, quod ſi vir
 conſeſſus ſit ſe nomine dotis recepiſſe centum, & poſt conſeſſio-
 nem illam, conſtat cauſa illius dotis fuiſſe numerata quinq; agni-
 ta, ex hoc declaratur, illam primam conſeſſionem non fuiſſe ve-
 ram, ſed ſolum ſa-
 tam ſi ſervum eſt ſi ſervum eſt. Dec. in conf. 42. num. 13. Ita quoq̄ t̄ Decius
 in conf. 225. num. 6. arguit donatione facta a patre filio continen-
 te fraudem contra ſubſecuto, & idem Dec. in l. mandum. num. 2. C. qui

admitti, ſimile ſcripti. Ita etiam reſpondit Cur. Iun. in conf. 109. num. 1.
 in fin. cum dixit, ex t̄ ſubſecuto declarari quae bona cenſentur
 comprehenſa in donatione & contractu. Ita pariter reſponde-
 runt Pariſ. in conf. 1. c. 2. num. 32. & in conf. 90. num. 41. lib. 1. & Crauet.
 in conf. 37. num. 10. ex euentu t̄ ſubſecuto declarari qualis fuerit
 animus in contractu antecedenti. Et idem Crauet. in conf. 192. num. 9.
 cenſuit ex ſubſecuto facto & euentu declarari dolo inſutum fuiſ-
 ſe contractum ad ſui commodum, non autem vi obſeruat.
 t̄ idem Crau. in conf. 246. num. 6. ex ſententia Soci. ſenſum conf. 25. col.
 9. lib. 1. ex ſubſecuto actu mentem dubiam diſponentis declarari.
 Eſt ſimile quod reſpondit Soc. Iun. in conf. 61. num. 37. lib. 2. cum t̄ di-
 xit, ex ſubſecuto facto & euentu declarari, quae deſe intellexerunt
 contrahentes. Conſent quod ſcripſit Alcui. in trall. de praſumptio-
 nib. reg. §. praſumpt. 33. num. 4. Cum dixit, eum praſumi deliquiſſe
 ſpe immunitatis eccleſiae, ad quam poſt perpetratum delictum
 conſugit, ſi animo praemeditato deliquit, & ad illam ſtatim ſe co-
 tulit.

Huc etiam ſpeciat quod t̄ reſpondit Pariſ. in conf. 20. num. 16. lib. 2.
 cum dixit, verba dubia & obſcura principis, qui aliquid conceſſit
 ab euentu ſa-
 cro, & obſcurantia ſubſecuta declarari.

P R A E S V M P T. XXXVI.

Extremis probatis media praſumi.

S Y M M A R I A.

- 1 Extremis, nempe principio & ſine probatis, media quoq; cenſentur probata.
- 2 Poſſidet eſt qui hodie aliquem probat, & ante decennium poſſideſſe praſumitur, & etiam medio tempore poſſideſſe & continuari poſſeſſionem.
- 3 Obligatus ad annuum reſtitutum, ſi probet ſolutionem primorum & poſteriorum annuum, praſumitur quod medio tempore ſoluerit.
- 4 Beneficij vocatio ſi fuerit probata, & iſti tutio, licet de praſentatione aliter non conſiſt quā verba narrata inſtrumentum, ex hoc tamen praſumitur praſentationem praecedere inſtrumentum.
- 5 Et hoc procedit inter litigantes, non autem in praedictum patroni eccleſiae, num. 1.
- 6 Aliter ſi in principio conſtat, quid nō eſt voluntarius, & multo tempore idem apparere, praſumitur etiam medio tempore quid non fuerit voluntarius.
- 7 Perſiſtencia diſſenſus, & metus adhibiti ante contractū matrimo-
 nij praſumitur, & quando ex poſt mulier petit matrimonij ſeparationem.
- 8 Mulier aſſerens ſe eſſe vxorem eius, qui ad diſonatum fuerat promo-
 uo, quomodo reſp. poſt t̄ ab hac aſſerente.
- 9 Maritus corrupta ita repellitur a ſacris ordinibus ſicut maritus viduus, vel bigamus.
- 10 Maritus alium nō recipit, ut ſacros ordines, niſi eius vxor promittat perpetuam continentiam.
- 11 Procuratori ſi quid dedit mandatum ad imperandum, & probetur diſtinctum procuratorem recepiſſe litteras de bin. quaſi mandata etiam, praſumitur imperatorem a procuratore factum fuiſſe.
- 12 Furioſus ſi quis ſuit ab initio, & etiam ex poſt, praſumitur etiam medio tempore fuiſſe talis.
- 13 Extremis probatis media etiam cenſentur probata, quando medium habet in inſtitutione cum extremis, ſeu verò quando extrema ſunt omnino ſeparata, & in ſi ſerua. ſaltem reſoluitur.
- 14 Et ſecus quando medium eſt ſolemnitate, num. 14.

Cum extrema nempe principium & ſinis probata ſunt, media ipſa praſumuntur. Ita cenſuit Alcui. in trall. de praſumpt. regul. 2. praſumpti 22. numer. 1. adducit textum, cap. inter dilectos: de ſide inſtrum. vbi Burt. Abb. Felin. col. 3. verſ. in textu. ibi, & c. gloſſ. in ex-
 part. de reſcript. in c. accedens, de conſuet. conſuet. & ca. per tuſum de cond. appoſ. & Roſa Roma. 1. de ſig. 3. num. 2. in prima pari. in non ſimile e-
 dit.

Hinc (ait Alcuius) probato t̄ hodie aliquem poſſidere, & ante decennium poſſideſſe, praſumi medio tempore poſſideſſe & poſſeſſionem continuariſſe. Id quod affirmat Bartol. in l. ſi. ff. quibus mod. p. g. vel hypo. ſolua. & alij plures, & reſeruant inſi ad praſumpti. 60.

Eſt ſimile, quod ſi t̄ obligatus ad cenſum vel annuum redditum probat ſolutionem primorum & poſteriorum annuum, pro ſi-
 mitu.

mitur, quod medio tempore soluerit, l. quinquies, C. de apobus publ. Qua de re scripsi supra lib. 3. præsunt. 139. & illi accedunt Felu. in d. cap. inter dilectos, colum. 2. ad finem. & Euerardus d. l. de ob extremis, num. 3.

4. Huc etiam pertinet, quod si probata fuit vacatio beneficii & institutio, licet de præsentatione aliter non constet, quam per verba narrativa influentis: ex hoc tamen præsumitur præsentationem processisse institutionem: quoniam extremis probatis, media præsumitur. Ita egregie docuit Felu. in c. post cessionem, col. 4. de proba. quem secuti sunt ibi Dec. nu. 12. & Euerardus in d. Cent. legali in prædicto loco ad extremis, n. 2. vers. hinc etiam, qui tamen declarat hoc procedere inter ipsos litigantes, non autem in præiudicium patroni ecclesie. Dissentit tamen Crot. in l. sciendum, nu. 15. de verb. oblig. post Romanum ibid.

Hinc scripsi supra lib. 3. præsum. 99. nu. 14. præsentationes continuas ad probandum ius patronatus secundum formam Sacri Concilii Tridentini, dici etiam si vna media præsentatio deficit, vt in specie definit Rota Rom. in decis. 345. & 398. in p. in nouissime editis.

6. Huc etiam pertinet, quod scripserunt glossa & Abbas in c. accedens, de consensu, cum dixerunt, quod si ab initio actus constat, non esse voluntarium, & multo tempore idem appareat, præsumitur medio tempore non fuisse voluntarium. Probato enim metu ab initio illato à marito uxori vt cōfentiret ipsi marito, qui cupiebat ingredi religionē, ac etiam probato metu aliquot post annos vel mentis, præsumitur continuus metu medio ipso tempore. Et tradidit hanc præsumptionem etiam Euerardus in præcitato loco. Huc

7. T facit, quod docuit Anch. in c. vnicuique, vlt. in p. de sponsa. impub. in 6. cum dixit, perseverantiam diffidens, & metum adhibuit ante contractum matrimonij præsumi, & quod ex post mulier petit matrimonij separationem.

8. Huc etiam pertinet text. vbi gloss. in cap. quia sunt culpæ, 28. distin. & ibidem Gemm. Archid. Prapof. & Turresemata. Cum enim fuisset dubitatum, an illa que alerebat fuisse uxorem eius, qui ad diaconatū fuerat promotus, verē fuisset eius vxor, ad demonstrandum non fuisse uxorem, duo extrema duabus solidis præsumptionibus fuerunt probata. Initium fuit demonstratum fuisse ex præsumptione, quod mulier illa non virgo, fed corrupta erat quando pervenit ad illum. Ergo non erat eius vxor, quia aliquo non potuisset ille ad diaconatum promoveri cum à sacris t ordinibus ita repellatur maritus corruptus, sicut maritus viduus, vt bigamus, c. percipimus, 34. distin. Et c. quoniam aliqua, 51. distin. Finis

10. verō fide demonstratur. Non recipitur i maritus alicuius ad sacros ordines nisi eius vxor promittat perpetuum continentiam, siue in seculo permaneat siue ad religionem transeat, c. accedens, de consensu, vbi Abbas. Hanc autem promissionem non fecerat mulier, & tamen eius vir promotus fuit ad diaconatū. Ergo non erat eius vxor. His duobus extremis fide probatis præsumitur infurrexit, quod medio illo tempore hæc non fuerit illius vxor.

11. Huc etiam præstat quod docuit Imola in cap. exparte, col. 13. de re script. ex illo textu, cum dixit, quod si probetur aliquem dedisse mandatum procuratori ad imperatorem, & probat ab eo receptisse litteras de his, que illi mandauerat, præsumitur imperatorem à procuratore factam fuisset: quia illa extrema probant hoc medium. Et Imola fecit ut Felu. in d. inter dilectos, col. 2. in ver. in text. ibid.

12. Huc etiam facit, quod respondit Anch. in cons. 3. m. 3. dum dixit, quod si probatum est, aliquem in principio fuisse furiosum, ac etiam ex post, medio tempore furiosus præsumitur, idem respondit Alex. in cons. 3. m. 2. lib. 1. Nau. in cons. 67. nu. 1. lib. 1. & Cor. nu. in cons. 292. nu. 23. lib. 3. & idem decidit Rota Rom. in decis. 329. nu. 2. Et in decis. 339. in fin. 2. par. in nouissime editis.

13. Declaratur primò hæc præsumptio, vt locum habeat, quando medium habet coniunctionem cum extremis, que inferunt consequentiam necessariam, vel verisimilem: secus erò quando extrema sunt omnino separata, atque illi inferunt etiam verisimilem. Ita declarat Alicia in tract. de præsum. reg. 2. de præsumpt. 22. in p. post Card. e. sicut bo dist. & Imola in cons. 9.

14. Declaratur secundo, vt non procedat, quando medium est de solemnitate. Nam tunc probatis extremis non præsumitur medium. Ita declarat Euerardus in centuria legali in loco ad extremis, nu. 3. vers. aduertet tamen: post Felu. in c. c. lib. 6. nu. 32. de iud. qui dixit, quod licet probetur partem petisse à iudice aduersarij citari, & aduersarium citatum esse. Non tamen inde præsumitur, iudicem mandasse nuntio vt citaret. Cum commissio illa de citando sit de solemnitate citationis.

DE PRÆSUMPT.

Declaratur teriò non procedere, quando t statum requirit plenam probationem. Nam tunc extremis probatis media non præsumitur. Ita Patet in decis. 75. lib. 3.

PRÆSUMPT. XXXVII.

Voluntatis mutationem, correctionemque non præsumi, quod variè explicatur atque declaratur.

SYMMARIA.

1. Inconstantia vitium maximè est. Voluntas mutatio vel correctio non præsumitur, sed potius creditur quia permanere in ea sententia adhuc, in qua semel fuit.
2. Dispositionem priorem quilibet præsumitur potius confirmare velle quam contrariam.
3. Accidit non præsumitur.
4. Possessio civilis cum retineatur animo, qui semel possedit, etiam nonne possidere præsumitur.
5. Animo mutatio non præsumitur.
6. Monachus non præsumitur quod velit habitum mutare, sed velle in eadem religione perseverare.
7. Privilegiu renouatio, vel concessio facta à principe non præsumitur.
8. Testator non præsumitur per codicillos voluisse renovare testamentum.
9. Voluntatis mutatio præsertim non præsumitur statim & incontinenti, quia non præsumitur qui statim se velle corrigere, & voluntatem mutare.
10. Partes si conveniunt facere vnum, & deinde contrarium fecerint, præsumitur potius errare in vno, vel scisse, quam vt se corrigant.
11. Instrumentum primum si est clarum & planum, declarat seculum obsequium & dubium, ne censentur partes se corrigisse.
12. Pater si legat uxori aliqua in vita, & deinde uxorem, & filia aqua-liter infusit, & si filia sine liberis decedisset, volunt totam ex hereditate pervenire ad ecclesiam exceptis legatis, non quid mortui uxore superius sit debentur legata ecclesie.
13. Alienanti rem meam si consensio adhibita protestatione, salvo iure meo: protestatio intelligitur respectu pretij tantum, non autem ipsius rei.
14. Si amentes non præsumuntur statim se corrigere, & voluntatem mutare.
15. Et id etiam si statuto caveretur, quod verba statutorum illi intelligerentur ad litteram, quia intelligeretur, dummodo ex verbis non resisteret correctio in contentum, num. 15.
16. Et etiam si verba improperarent, num. 16.
17. Statutum si in suo initio loquatur de cessantibus siue fugitiis, & sic alternatim de iure loquatur copulativè, illa copula resoluitur in disjunctivam, ne censentur voluntatis mutatio in statuente.
18. Iura si plures pariter imponant pro delicto, non censentur se invicem corrigere sed dæ electionem induci.
19. Testator si dixit, lego Titio fundum & in eo ipsum heredem instituo: non præsumitur scriptum corrigisse, fed erit electio legatarij, an velle habere titulu legatarij vel institutum.
20. Remissionis generalium non censetur remissionem iure dæ ex præceptis legatarij & conventionem statuti.
21. Index si obtulit se daturum ematorem furio non præsumitur statim mutasse voluntatem.
22. Creditor, qui scit priore loco expensis animo repetendi, non autem contrapensendi, fide etiam præsumitur se in iure loco scisse.
23. Voluntas mutatio non præsumitur tam in contractibus, quam in voluntatis voluntatibus.
24. Et idem dicendum in dispositione legis, num. 24.
25. Lex vna non præsumitur quod aliquam corrigat.
26. Statutum Mediolani quod maritus non existentibus liberis communibus prout tunc uxore, lucraretur datam salvo iure liberorum prioris matrimonij quomodo intelligatur.
27. Statutum, quod regit omnes exceptiones, non præsumitur illas regere, que descendant ex aliquo capitulo consuetudinis statuti. Idem de statuto regente omnem nullitatem, que obici possit contra sententiam latam, quia non censetur regere nullitatem provenientem ex consuetudine statuti, num. 27.
28. Voluntas mutatio non præsumitur etiam ex longa temporis intervallo.
29. Idem etiam quando persona mutatur et variatur, num. 29.

Idem

- finalis, sed impolitam huius prohibitionis.* Huc etiam facit, quod dicimus 7 testimonium fecerunt ob eorum inconstantiam non admitti in causis capitalibus. Ita Ioan. Andr. in addit. ad spec. in tit. de test. §. 1. Oldrad. in conf. 1. 4. Alex. in conf. in fine. lib. 3. & in conf. 24. num. 7. lib. 2. Decius in l. 2. num. 3. ff. de regul. iur. Marfil. in conf. 1. num. 3. & in conf. 130. num. 3. & alibi sepe.
- 47 Hanc tamen traditionem intellexit Alc. in d. tra. de præs. regul. 1. præs. 7. in fine, non habere locum, quando veritas aliter haberi non potest, hocque dixit Alc. subnixus auctoritate Ioan. Andreæ & Alexandri præcisi in locis, quibus accedunt idem Alex. in conf. 64. lib. 1. & in conf. 102. lib. 1. in l. cunctis populus, in prima lectura, num. 1. C. de summa Trin. & fide Catol. Decius in d. l. 2. num. 33. ff. de regul. iur. & in conf. 369. num. 7. Marfil. in conf. 5. num. 7. in conf. 102. num. 3. & in conf. 117. num. 9. & Roland. à Valle in conf. 7. num. 14. lib. 1. qui quidem interpretes intelligunt, quando alij testes masculi adhiberi non poterunt. Quod de re non est quod hic plura scribam, ne prolixitate disputationis terminos egrediar.
- 48 Declaratur tertio hæc præsumptio, vt locum non habeat, t quando aliquis contrarius actus duferus illam iam expressam voluntatem gestus est. Nam contrario ipso facto præsumitur recessum ab illa prima voluntate: atque ita præsumitur voluntatis mutatio. Ita declarat Decius in l. pacta non sunt, in 1. C. de pactis, & Craut. in tractatu de act. tempor. in prima particula prima partis principalis, num. 61. & in quarta particula quarta partis principalis, num. 15. Et ad rem hæc facit text. in l. si in aequalibus, ff. de heredi. instit. de quo dixi supra in lib. 4. præsump. 163. vbi explicauimus, quando præsumatur mutatio actus voluntatis.
- 49 Declaratur t quarto hæc regula & præsumptio, vt locum non habeat, quando ex aliquibus verbis colligi possit voluntatis mutatio atque correctio.

PRÆSVMP. XXXVIII.

Leges vel statuta antiqua, an, & quando ex præsumpta mente legislatorum nouis legibus vel statutis, vel priuilegiis concessis & promulgatis correctæ & mutata dicantur.

S M M A R I A.

- 1 Leges & statuta antiqua, an & quando nouis præsumantur correctæ & mutata.
- 2 Lex vna in dubio non præsumitur alteram corrigere aut mutare. Nec legum correctio inducitur per subauditos intellectum, num. 3.
- 3 Legislares non solum noua lege corrigere & mutare antiquam, nisi præfatione aliqua præmissa.
- 4 Intellectus subauditus, quibus non inducitur legum correctio, qui sunt.
- 5 Intellectus in Gallus, §. alibi casus, in 3. ff. de lib. & posthum.
- 7 Legum antiquarum correctio per nouam colligi potest, ex præsumptionibus & coniecturis.
- 8 Lex noua tamen sine dubio antiquam corrigit, quando lex antiqua est generalis, noua vero specialis, & illi generis aliter repugnat & contraria.
- 9 Generis per speciem derogatur.
- 10 Faciens actum contrarium primo, ab illo recedere præsumitur.
- 11 Statutum vniuersi, quod nullus forensis possit ibi acquirere possessionem immobilis, corrigit per aliud statutum, quod bona & possessiones mulierum committuntur ad adulterum, applicatur viro: si enim vir esset forensis, laceratur bona mulierum. Et effertur aliud exemplum de statuto speciali corrigente generale antiquum, num. 12. Idem & num. 13.
- 14 Generis per speciem non derogatur, quando speciem non est contraria generis, sed ipso genere comprehensum potest: & sic lex noua non corrigit veterem. Idem quando genus verificari debet in vna specie, num. 15.
- 16 Lex noua non corrigit veterem, quando potest aliquid operari etiam in modis, quod per se in rebus intelligitur, vt nuntius corrigit. Idem quando lex antiqua est specialis, noua vero generalis, num. 17. Effertur exemplum, num. 19.
- 18 Dispositio specialis dicitur dignior generali, & ob id incerta mentio fieri debet.
- 20 Lex noua non corrigit veterem etiam quando in lege vel statuto nouo adiecta est clausula derogatoria non obstantibus, si quatenus inter se pugnant.

Admod. Præs. sumpt.

- 21 Lex noua sine statuto corrigi antiquam, quando coniectura & præsumptionibus colligitur, statuta vero vel ius statuto generaliter recedere ab antiquo speciali. Et quibus coniecturis colligitur, num. 22. & seqq.
- 23 Statutum nouum generale, quando continet clausulam, Non est aliqual lege generali vel speciali, præsumitur antiquam corrigere, nihil tamen operatur ad clausulam, quando ipsum statutum speciale est in mento confirmatum.
- 24 Lex noua generaliter loquitur, & verbum multum generalibus & prægnantibus, solum veterem specialem, idem quando legum coniectura est publica visitata, num. 25. Idem quando ambigua leges sunt generales, & inter se pugnant, contra 142. sum. num. 26.
- 27 Contraria duo non possunt simul stare.
- 28 Lex noua tollit antiquam, quando ambigua leges sunt speciales, & inter se contraria.
- 29 Legum contrarietas quomodo colligitur ex verbis manifestis. Et quomodo ex sensu verborum, & ratione, num. 30. & seq. per diffusum.
- 31 Lex edita, l. C. de secund. nups. corrigitur per statutum Papenit, & per alia statuta, dum sit aut mulierem secundo nubentem non posse plus dotis constituere, & si secundo viro, quam viro filiorum primi maritus conjugatus est.
- 32 Pronomen, ipse, est restrictiue ad personam.
- 33 Mater & amia, licet existentibus agnatis excludantur ab hereditate, non tamen dicuntur excludere a tutela.
- 34 Statutum Manuae excludens filios propter masculos, a successione patris decedentis ab intestato, non habet locum decedente patre condito testamento.
- 35 Legitima filia excluditur a successione patris intestati est tertio portio eius quod habuit a patre ab intestato, secundum statuti dispositionem.
- 36 Matris filia est debita legitima ex bonis filij, sicut filia ex bonis patris.
- 37 Lex noua antiquam specialem corrigere conuenit, etiam quando ipsa lex antiqua erat dupliciter vinculo formata. Quod si hæc ipsa leges sunt speciales, ad eundem tamen finem tendentes, num. 38. Et quod quidam, privilegium est concessum aduersus ius commune, puta aduersus dispositionem testamenti, num. 39.
- 40 Legitimationis privilegium Princeps potest tollere dispositionem testatoris, qui vocatur solum natus ex legitimo matrimonio, & quomodo & quando id voluisse præsumatur ibi.

RE præcedenti disputationi hæc subnectitur, an scilicet & quando leges vel statuta antiqua ex mente præsumptæ legislatorum nouis legibus & statutis promulgatis correctæ, & mutata dicantur? Hanc disceptationem dicendum est prius in dubio non præsumi, quod vna lex alteram mutet & corrigit. L. præsumptum, in fine, C. de appellatio. l. vt libera, C. de collatio. & canon expellat, de electio. in 6. & tradunt Bartol. in d. l. præsumptum, §. vltim. & post alios Craut. in conf. 307. num. 4.

Hinc dicimus, t legum correctionem non induci per subauditos intellectus. Ita sicut gloss. in c. expientes, §. si per viginti, de electio. in 6. quam post alios probatur Iaf. in authent. quas actiones, numer. 21. C. de sacrosanct. eccles. Socin. Sen. in conf. 35. volum. 2. lib. 4. Socin. in not. in conf. 131. num. 50. lib. 1. & Craut. in conf. 219. num. 2. Hinc etiam non vno in loco scriperunt Doctores, non conueniunt leges latore noua lege corrigere, & mutare antiquam, nisi præfatione aliqua præmissa. Ita sent. Ruini in l. Gallus, §. & quid sit antiquum, num. 95. ff. de lib. & post. Ale. in lib. 3. parerg. cap. 17. ad fin. & Ludouicus Charandus lib. 2. versimul. c. 16. & scripsi in tract. de recuperanda possessione, remedi. 9. num. 37.

Cæterum subauditus intellectus, t quibus non induci legum correctiones diximus, illi sunt, qui nec ex legislatorum mente, nec ex sensu vel significatione verborum, percipi possunt: vel de se possunt: sic loqui intelligo Marium t Salonium in l. Gallus, §. ille & 6. sum. num. 3. ff. de lib. & post. cum dixit, legum correctionem induci posse per tacitos & subauditos intellectus: Et sent. Marci quando à mente & sensu colligitur, & clarius docuit t Bart. in l. 1. vers. 7. item si apparet, ff. in bon. rap. qui dixit, correctionem antiquæ legis per nouam colligi ex præsumptionibus, sic etiam respondit Cast. in conf. 192. Verba apposit. col. 2. vers. item ergo, lib. 4. coniecturis colligitur statuta vel ius colligere ius commune. Item scripsimus in l. mol. in l. si verò, §. de viro, volum. 8. ff. solut. matr. Alex. in l. secundum, ff. qui statut. cog. & in conf. 102. volum. vit. lib. 3. Decius in l. 2. num. 12. ver. sed dubitatur, de bon. poss. contra 140. c. omnes in c. 1. num. 14. de consensu. Belandus in conf. 3. num. 9. vers. item præfatio. & Roland. in tract. de inero

S i l l e 2 delu,

datu, q. 27. nu. 3. idem ego ipse respondit in conf. 4. num. 24. vers. quod procedit, lib. 1. Porro quæ & quales sint hæ præsumptiones & coniecturæ faciliè intelligentur, adhibita aliquot casuum distinctione.

9. Primus itaque est casus, ¶ quando lex antiqua est generalis, noua verò specialis, & illi generali repugnans & contraria. Hoc sanè casu sine controuerſia noua corrigi, & mutat antiquam. Ita Bart. in l. non est post erretur ff. de leg. Angel. in l. non est nouum, cod. tit. Alibi in conf. 31. lib. 1. Alexand. in l. 108. colu. vltim. lib. 3. & in conf. 123. num. 11. & 12. lib. 4. Decius in l. antea iure, num. 7. vers. & quando genus ff. de reg. iur. & ibidem Cagnol. nu. 6. Gonsius in l. 1. num. 13. vers. dicitur, quod de conf. in 6. & Ofasius in de decif. 167. nu. 5. & alij multis, quos in subseq. quæstibus exemplis commemorabo. Est ratio, ¶ quia generi per speciem derogatur, & generi, de reg. iur. in 6. Et accedit, quod

10. faciens actum contrarium primo ab illo recedere præsumitur, & gratiam soluta indomine de appellat. & late tractat Felix in c. cum venissemus, num. 12. de testib. Et in specia magis Gonsius in c. 1. num. 12. de conf. in 6. qui num. 125. subiungit, hæc esse ratio præsumptionis. Huius casus exempla afferri multa possunt, & docibus vel tribus huiusmodi fieri faciliſſimam. Est primum exemplum ¶ in statuto Tarulino, de quibus se respondisse scripsit Anchara. in c. statum, §. cum autem de reſcript. in 6. Exstat Tarulij constitutio Serenissimæ Rcipublicæ Venetæ, cuius dominio verò ibi subſiſcit ea est, quæ cautum est, quod nullus forensis possit ibi acquirere possessiones in immobili. Exstat & aliud ipsius ciuitatis statutum, quod bona & possessiones mulieris committere adulterium, applicentur viro. Anchara præstat in loco docuit, maritum forensium, cuius vxor adulterium commisit, lucrari in immobili vixisse secundum statutum speciale corrigi & mutat antiquam illam constitutionem generalem, cum generi inquit Anchara. per speciem derogatur. Et Anchara cum fecit sunt Barbat. in conf. 11. num. 6. lib. 2. & idem inter consilia Alex. in conf. 123. num. 12. lib. 4. & Platen in conf. 30. & alij multis congregati à Tryaque. in tract. de retr. ali. consang. §. 1. gloss. 9. numer. 166.

11. Est secundum exemplum, de quo apud Bart. in l. questum, §. vltim. num. 22. ff. de funde instrum. leg. Exstat statutum generale inquit Bart. quod omnes Conſtituentes cuiuslibet portæ reaneantur deſerre frumentum cotinuum, quod commune habet in illa portæ. Exstat & statutum speciale, quod commune habet in ipſo Caſtro Foſſati. Dubitatum est, an illi de ea portæ Caſtri & Foſſati teneatur ſerre frumentum in dicti Caſtri iuxta dispositionem primi statuti? Scribit Bart. non teneri, quia statutum statutum speciale corrigi & mutat primum generale. Et Bart. fecit sunt Angel. in conf. 315. Vtrum per statum, num. 101. 2. vers. iudicium verò & Barbatia inter consilia Alex. in conf. 123. num. 11. lib. 4.

12. Est etiam tertium exemplum, ¶ si primo statuto cautum est, quod de ſalutate poſſit inquiri & ſequi ad viginti annos, ſecundo verò ſtatuto, quod contra teſtem ſilium non poſſit inquiri, niſi infra meſem. Hoc ſtatutum ſpeciale corrigi & mutat illud primum generale, quod ad teſtem. Ita Angel. in d. conf. 315. num. 1. poſt Bartol. in l. ſanctio legum ff. de pœnis. Et alia exempla Angelus iuxta commemorat. Eſt etiam egregium exemplum in caſu decreti Pæleſtini, de quo apud Ofasium in d. decif. 167. nu. 55.

13. Declaratur primò hic caſus, ¶ vt locum non habeat, quando ſpecies non eſt contraria generali, ſed ſub ipſo genere comprehendipotelt. Ita Bart. in l. 1. §. hoc autem ff. de operi noui num. 1. & in l. quæſitum, §. vltim. ff. de fundo inſtruto, inſtrum. ligat. Angel. in d. conf. 315. num. 3. Francus in c. generali, num. 1. de reg. iur. in 6. Decius in l. in toto iure num. 1. de reg. iur. & ibidem Cagnol. numer. 9. in fin. Hanc declarationem multum iuribus & exemplis probat & declarat Ang. in d. confil. 315. colu. vltim. Non hic repetio.

14. Declaratur ſecundò hic caſus, ¶ vt locum non habeat, quando ¶ genus verificari debet in vna ſpecie: tunc ſpecies non deſeruat generali. Ita in ſpecie declarat Dec. in d. in toto iure, num. 1. vers. ſecundò regula, ff. de reg. iur. quo loci Cagnol. num. 10. adiungit, & recte, & quod tunc non dicitur ſtatutum & diſpoſitio generalis, ſed ſpecialis & atque illa declaratio regula & caſus non conuenit.

15. Declaratur tertio, ¶ vt locum non habeat, quando lex nota & correctoria poteſt aliquid operari etiam in iudicio, ſemper ſtrictè in reliquis intelligitur, vt minus corrigat. Ita in ſpecie reſpondit Socin. l. iur. in conf. 131. numer. 48. lib. 1. argument. 1. 2. ff. de mal. adin. quo dicere ſolemus, legum correctoria ita eſt interpretanda, vt minus quam fieri poteſt: ſic ſanè ſcripſerunt Goe. ad in. confil. 19. numero quinto, Socinus l. iur. in confil. 122. numer. 5. libro

ſecundo, Paris. in confil. vltim. numer. 6. libro 3. & Crauer. in confil. 279. num. 2. qui egreſſe dicat.

Declaratur quorò vt non procedat, quando aliquo alio modo leges & ſtatuta ipſa poſſunt reduci ad concordiam. Ita Roman. in confil. 394. num. 10. & aliter eſſe Hieronym. Gabriel. in conf. 7. nu. 2. lib. 1.

¶ Secundus eſt caſus, ¶ contra quando lex antiqua eſt ſpecialis, noua verò generalis. Hoc ſanè caſu hæc poſterior non tollit, nec corrigit primam illam ſed noua hæc recipit declarationem & interpretationem ab illa antiqua ſpeciali. Ita Bart. in l. ſed & poſterior. ff. de leg. 2. & in extra. 12. ad interpretandum, in verbo, Non eſt antiquus laſan. ſciendum, num. 5. ff. qui ſatus. cogent. Decius in l. in toto iure, num. 7. & verſ. & ita conſilio ff. de reg. iur. & ibid. Cagnol. numer. 1. Caſſene. in conf. 7. num. 4. qui alio ſcribit. M. Ant. in c. 1. num. 275. in fi. & ibidem Gonsius. numer. 16. in fi. vers. retentatamen de confil. in 6. Ripa in cap. 1. numer. 66. de reſcript. Soci. l. iur. in conf. 131. numer. 32. lib. 1.

Huius caſus eſt ratio, quia ſpecialis diſpoſitio dicitur ¶ dignior generali, ob id eius certa mentio fieri debet ut tradidit Bald. in l. 1. ff. de off. conf.

Huius caſus exempla afferri multa poſſunt, quorum vnum meminit Bart. in l. ſed & poſterior. Exstat ſtatutum, ¶ quod furum noctis tempore commiſſum emendetur per omnes colles des loci. Dande aliud conditum, quo cautum fuit, quod furum eo noctis tempore ſic tum, emendetur per omnes colles. Eſt dubitatum, an ſecundum ſtatutum correxerit primum. Dixit Bar. correxiſſe, quia primum erat ſpeciale, ſecundum verò generale, & Bartolus ſecuti ſunt Alber. in l. non eſt nouum, cod. tit. Barbat. inter conſilia Alex. in conf. 123. numer. 10. lib. 4. Ruy. in conf. 203. num. 1. lib. 2. qui egreſſam & actam declarationem ſubiungit, & Soci. in d. conf. 90. num. 5. lib. 1.

¶ Eſt & ſecundum exemplum in caſu de quo reſpondit Corn. in confil. 290. libro primo. ſtatutum primum ſpeciale diſponit, quod inſtrumenta publica habeant executionem paratam: ſecundum ſtatutum eſt generale, quod cauſæ pupillorum, & ſanguine conſiſtorum, debeant compromitti. Hoc ſecundum ſtatutum generale non corrigit illud primum ſpeciale, ſed ab eo declarat, hoc eſt quod cauſæ pupillorum & ſanguine conſiſtorum compromittantur, niſi extent publica inſtrumenta: quia tunc ſuper illis non debet fieri compromiſſum. Ita Cor. quem ſecuti ſunt Soc. Ant. in d. conf. 40. num. 9. lib. 1.

Tertium exemplum afferri poteſt in ſtatuto Papienſi 27. in c. nullo. ſub rub. de reſponſionibus ſententiæ poſitionibus, quod requirit ſecundam inſiſtentionem, non vt reſpondens poſitionibus habeatur pro conſeſſo. Conſtitutio verò noua Mediolani in re. de iudic. §. poſitionibus. generaliter loquitur, atque ita multum verbum facit, de ſecunda inſiſtentione. Hæc ergo conſtitutio noua non corrigit ſtatutum: ſed ab eo recipit declarationem, vt ſcilicet Papienſi ſtatuto ſuppoſitus non habeatur pro conſeſſo, niſi poſt ſecundam inſiſtentionem.

¶ Extenditur, vt procedat etiam, ¶ quando in lege vel ſtatuto noua adiecta eſt clauſula derogatoria, Non obſtante, &c. Nam adhuc non dicitur mutata & reuocata lex antiqua, niſi quatenus inuicem pugnant. Ita Bart. in l. ſciendum, num. 2. ff. qui ſatus. cog. Roman. in conf. 57. & in conf. 322. num. 2. Alex. in conf. 122. num. 2. libro primo. Ruy. in conf. 69. num. 3. lib. primo. Decius in l. in toto iure, num. 7. vers. & ampliatur, ff. de reg. iur. & Tryaque. in tract. de retr. ali. consang. §. 1. gloss. 2. in fi.

Declaratur hic caſus, vt locum non habeat, ¶ quando conſecturæ & præſumptionibus colligitur, ſtatutes voliſſe nouo ſtatuto generali recedere ab antiquo ſpeciali, atque ita illud mutare & corrigere. Sic declarat in l. i. §. vltim. §. de iuro. colu. 6. ff. ſolut. matrimonio, Alexander in l. ſciendum, num. 3. ff. qui ſatus. cog. & ibid. laſan. 4. & Dec. in d. de iure, n. 8. & in l. cum vel in vetero, n. 6. Goe. de reſam. mil. & in conf. 301. in fi.

¶ Et prima quidem coniectura eſt, ¶ quando in nouo ſtatuto generali adiecta eſt clauſula, non obſtante aliquo lege generali vel ſpeciali. Ita Alex. laſan. & Dec. in præſentia in l. vltim. vt animaduertit Cagnol. in d. in toto iure, num. 9. tunc lex noua non amplius dicitur generalis, ſed ſpecialis. Nil tamen clauſula hæc operatur, ¶ quando ſtatutum ipſum ſpeciale eſt iuramento confirmatum: Non enim ex clauſula, non obſtante, illi præſumitur derogatum. Ita poſt alios Gonsius. in d. de cap. primo, num. 16. de confil. in 6.

¶ Eſt & ſecunda coniectura, quando ¶ lex noua generaliter loquens, loqueretur verbis multum generalibus, & (vt dici ſolet) prægnan-

prægnantibus. Ita respondit Angli in con. 21. Præd. est videndum. nu. 2. vers. in contr. & secutus est Decan. conf. 301. inf.

25 Est et tertia conclusio, quando legi nouæ et coniuncta est publica utilitas. Nam tunc lex noua generalis tollit statutum speciale. Ita Ioan. Menicus in c. j. de cons. in 6. quod fecit sunt ibidem Gemina. & Franc. in fin. & Marci. in fin. nu. 2. 16.

26 Tertia est casus, quando et ambe ipsæ leges sunt generales, & inter se pugnant contrarieque sunt. Hoc casum est, legem nouam mutare, & corrigere antiquam.

27 Est ratio, quia tunc contraria & repugnantis stare non possunt. Illi respondet J. de rebus, & ibidem Dec. & velox. Et hic quidem casus nullam habet probabilem dubitationem: ex his, quæ subijcimus in subsequenti declarari potest.

28 Quartus est casus contra, quando ambe ipsæ leges sunt speciales, & inter se contrarie repugnantesque sunt. Hoc etiam casus clarus est, legem nouam mutare & corrigere antiquam. Eadem est ratio quia (vt diximus) duo contraria simul stare non possunt. Contrarietas autem & repugnantis aliquid colligitur ex verbis manifestis aliquid vero ex eorum cumque ratione.

29 Ex verbis manifestis, vt (exempli gratia) in statuto, quo sanctum est, quod existentibus filijs masculis filia non succedat. Hæc lex municipalis manifestis verbis repugnat. I. maximum vitium, C. de liber. prater. & item vetulas. Inf. de leg. agn. success.

Et præterea statutum hoc iuris communis correctorium passim a nobis appellatur, vt apud Brunnium in tract. 2. nu. 4. Quod statutus ma sculo femina non succedat, in art. 9.

30 Ex sensu vero et verborum & ratione, repugnantis & contrarietas colligitur, et quando verba & ratio leges nouæ ostendunt nouos legumlatorum, & statutus recedere voluisse ab antiqua ipsa lege: sicut eo in notabili casu de quo respondit in cons. 4. lib. 1.

Cum in eo dixi, tunc hæc edita. C. de secun. nupt. corrigi à statuto Papienti. Illi enim constitutione l. hæc edita, sanctum fuit, mulierem secundo nubentem, non posse plus dotis constituere ipsi secundo viro, quam vnus filiorum primi matrimonij constitutus est. Statutum vero Papie. in c. iudibus 121. rñr. de lucris marit. monialibus, ita statuit: [Quod mortua vxore in matrimonio maritus lucretur dotem in totum. scilicet in casu eadem viro ex ipsa non existentium liberorum.]

Et post aliquot verbis interpositis ita subiungit statutum: [Et quod mortuo primo viro in matrimonio, possit mulier secundo nubere, & dicte mulieri, licet ex primo viro liberis existentibus, dare & secundo viro, & deinceps in dotem dictam dotem primo viro datam, seu quam confessus est recipere, & dictum tertium plus ab ipso eo, quod propter aliquot articulos ex ipsius vel alicuius eorum restituere, vel restituere, &c.]

Huius statuti verba repugnant suo in sensu & significatione illi constitutioni d. l. hæc edita. Cum statutum permittat mulieri constituere in dotem secundo viro id totum quod iam dederat primo: & quod secundis filijs maritus non lucretur dotem in totum non existentibus filijs ex ipamet vxore: lucretur autem, si existant solus alterius matrimonij filij.

Ita sane statutum non manifeste apparet correxisse d. l. hæc edita. respondit in cons. 4. quo loci n. 3. duo opinionum commemorat Bald. in cons. 493. l. hæc edita. col. 2. lib. 5. & Castren. in cons. 592. Verba apponit, col. 2. lib. 3. quibus ita interpretati sunt statum Florentie. Sic quoque, Ambrosius in cons. 33. m. interdicti statum Senarum. Ita etiam statutum Verone explicat Roman. in cons. 44. n. 5. & de statuti seu consuetudinis casu respondit Albi in cons. 569. n. 3. lib. 3.

Hanc quoque sententiam in alij statuti verbi scripti probat Engle. in cons. 63. lib. 1. quoniam, col. 3. versum super est. Soci. Ne in cons. 52. nu. 2. lib. 3. Rubeus in cons. 1. m. n. 1. a. vers. ubi dicitur, & in cons. 64. nu. 3. lib. 2. Dec. in cons. 79. m. 2. & in cons. 283. nu. 7. & in cons. 1. m. 2. lib. 3. Bellinus in cons. 32. m. 2. Curt. in cons. 32. m. 12. vers. cum igitur statutum et tenet. Buer. q. 112. col. pe. & Alciat. in resp. 11. Vbi verba, secundum impressionem antiquam legimus, sententiam, qui sic interpretati est statum Papientie.

Ita pariter Crassetia in cons. 524. m. 2. lib. 3. interpretatus est statum v. filia de aliorum Pedemontano, et idem Cras. in cons. 581. nu. 3. & in cons. 584. lib. 4. sic intertext statum Tostani eiusdem regionis Pedemontana. Ita etiam Natta in cons. 305. interpretatus est Decretum Montis Ferrati, & in speciei cum secus est lo. Pet. Sordani in cons. 91. m. 1. lib. 2. Itaque etiam Riminal. in cons. 92. m. 3. quod sic intertext statum Ferratie.

Hanc quoque sententiam secutus fuit Cerasus in l. iur. in aut. pro rebus, Menoci. Præsumpt.

num. 14. C. vnde vir & vxor. Roman. in tract. de luto d. 4. q. 3. & Michael Crassus in tract. successorum, & successio ab intestato, q. 37. m. 6.

Hic intelligimus hanc esse receptam opinionem, et tamen recellerit Bertrandum in d. l. hæc edita. in princ. nu. 26. vers. quia communis opinio. C. de secun. nupt. Curt. sen. in cons. 79. & Phancius in tract. de luto d. 4. in gloss. 3. nu. 39. vers. decimus casus est, qui duodecim casus distinguit. Quorum quidem rationes, nempe Bertrandi diligenter confutauit Crassetia in cons. 319. m. 3. & 4. & illas Curtij fenioris, ego ipse in d. com. 4.

Et hæc quidem interpretatio & dicta constitutionis correctio multo magis locum habet, quando statutum geminis atque repetitis verbis significat, lucrum dotis impediri tantummodo à filijs illiusmet matrimonij, qui tunc mulier decedens alligata erat sicuti aliquid obsequi finitum esse statuto Placentia, de dote & antefato lucrandis, his verbis: [Quod si vxor mori ante maritum, si ex ipso marito liberis non reliquit, eo casu maritus lucretur dotem pleno iure, si vero reliquit liberis ex dicto viro, eo casu vir toto tempore vite hæbeat ipsius dotis vsum fructum duntaxat. Et proprietas, & ius dotis, & exigendi cum remaneat ipsorum liberorum ex dicta vxore præmortua relictorum. Si vero maritus decedat antequam vxor, si ex ipsa vxore liberis non reliquit, eo casu antefato vir donationem propter nuptias & sponsalitia largiatem vxor lucretur pleno iure. Quod si maritus præmortuus ex ipsa vxore liberis non reliquit, eo casu vxor habet antefatum duntaxat toto tempore vite suæ, & proprietas & ius exigendi illud remaneat penes liberis ipsius mulieris ex ipso matrimonio procrea tos, &c.]

Hoc sane statutum in principio detulit lucrum dotis, præmortua vxore, si ex ipso marito liberis non reliquit. Dixit, ex ipso marito, significans maritum tunc existentem, idque verba personalitatem ostendentibus, nempe, ipso, quod tunc promouet effectum restrictum ad personam, Bald. in con. 201. Nobilis lib. 5. Soc. Sen. conf. 275. m. 5. lib. 2. Dec. in cons. 262. & Ripam. l. iuniorum, & Diu. nu. 111. de legat. 1. Idem repetit statutum cum dicit: [Si vero reliquit liberis ex dicto viro.] Excedit dictum viro. Ita dictum, dicto, restrictum patet etiam, & comprehendit solam personam ipsius nominatam. Ita dixi supra lib. 4. præsumpt. 69. m. 7.

Ex ratione etiam colligitur repugnantis iuris communis & statuti, vt eo in casu, in quo statutum corrigi ius commune in successione bonorum. Nam dicitur etiam corrigere quo ad tutelam, ea ratione quod tutela regulatur secundum ipsam successionem. Ita in specie affirmant Bart. Sigonolus, Castrensis, Anchæ, Cusculopus, Alexander, Angel. Arctunus, Corneus, Franc. Arret. & Curt. sen. quos commemorant & secutus Brunnium in tract. Quod statutus masculis femina non succedat, art. 5. m. 117. col. 2. lib. 3. Dec. in quo intela. m. 1. derogat. iur. & ibidem Cagnol. nu. 3. & Gozad. in cons. 4. m. 3. & 7.

Hoc tamen intelligit Decius & Cagnolus non procedere in matre & aui, quæ etiam existentibus agnatis excluduntur ab hereditate, non tamen dicuntur excludi à tutela. Idem respondit Paris. in cons. 49. nu. 8. & lib. 3.

Est etiam simile quod dicimus, statutum iuris communis correctorium (vt diximus supra) excludens filias propter masculos, vel marrem à successione filij intestati, existentibus agnatis, considerata ratione ipsius statuti repugnare etiam iuri communi atque illud corrigere, in casu quo patet, vel illius, de quorum successione agitur, decedisse contra testamentum. Ratio enim conferenda est agnatis & familie, quæ filia & mater excluduntur, suadet statutum repugnare iuri communi, atque ita illud colligere in casu conditi testamenti. Ang. in cons. 195. statuto Cusculopi, Alciat. in cons. 422. Alex. in cons. 3. m. 1. lib. 7. Cornu. in cons. 310. m. 1. lib. 2. Barbati in cons. 350. col. 3. vers. & licet ista sint, & in cons. 54. col. 1. lib. 3. Corneus in cons. 150. nu. 10. lib. 2. Rubeus in cons. 51. m. 1. lib. 2. & in cons. 57. m. 3. lib. 3. Dec. in cons. 299. m. 5. qui dicit, esse communem opinionem. Parisius in cons. 223. m. 12. lib. 2. quæ statuta, in senatu, & Rancigallus inter consilia Mart. ap. in cons. 32. nu. 23. sic in cons. 51. m. 2. & 13. Thobias Novus in cons. 18. nu. 20. Idem etiam scripsit Brunnium in tract. Quod statutus masculis femina non succedat, art. 9. nu. 24.

Ceterum à prædictis dissentient Baldus in consilio 452. statuto eiusdem Mantue, column. 1. lib. 1. & Salicetus in consilio sequenti.

Qui quidem ambo responderunt, statutum Mantue excludens filias propter masculos à successione patris decedentis ab intestato, non habere locum decedente patre, condito testamento. Idem Salicetus in aut. non summa, column. vltim. vers. si filia, C. de inst. lib. 1.

testam. idem Salicetus in l. *Sanctum*, & l. *hac* edita l. c. de secund. nup. qui affirmat, sic dictum fuisse in audientia Cardinalis Albanensis fratris Urbani V. Pontificis Max. idem respondit Maria. Soci. Sen. in conf. 30. m. lib. 1. qui multa argumenta proponit. Ita Cornelius in conf. 290. n. 1. ver. vide si quid in alium lib. 1. qui multa egregia ad rem nostram scripsit. Et sub l. no. 11. admonuit, legitimam filiam excludi a successione patris intestati esse tertiam portionem eius, quod ipsa filia habitura fuisset ab intestato, secundum filiam dispositionem. Id quod scripsit & Bald. in l. *quicquid*, m. 12. c. de seru. fugitiua. Itaque quoque opinionem pro aut Soci. Sen. in conf. 30. m. 40. verum prima discimus attendi. l. 1. q. 1. quod responsum fuit redditum a Socino ipso vna cum Ioan. Baptista de S. Antonio Senerio, quem alio cognomine Caccialupum appellare soleamus. Idem Socius in conf. 7. m. 3. lib. 3. qui eiusdem sententia recessit Ancharam. Nunc accedunt Rurum in conf. 43. m. 10. & verfic. nec in contrarium lib. 3. & si subsistere videatur. Parisius in conf. 37. m. 79. lib. 3. Fabianus de Guochio in reper. Authen. nouissima, m. 13. 2. c. de iussu. Etiam & Lucius Cagnacius inter consilia Mart. arg. in conf. 32. m. 1. 4. & m. 20. & 21.

Et quamquam multi ex commemoratis his Doctoribus loquuntur de statuto excludente filiam a successione patris: attamen idem est dicendum in statuto excludente matrem a successione filij obagnatos: Cum ita matri debita sit legitima ex bonis filij: sicuti filia ex bonis patris: Hæ enim legitime procedunt a patri: sicuti respondetur Alex. in conf. 368. lib. 7. Barbat. in conf. 24. m. 8. lib. 1. & Mart. arg. in conf. 30. m. 8. Idem auctoritate aliorum scripsit Vasquezus in tr. de successione creatione, lib. 2. §. 20. p. 3. m. 21. 4. quo loci, postquam m. 283. post multa affirmat, quod sicuti dispositio athen. nouissima. c. de inoff. testam. hodie aucta est legitima filiorum in bonis parentum, ita etiam aucta est illa parentum in bonis filiorum, subian. xix. hæc legitimam a pari procedere, & quod de vna dicimus, de altera quoque dicere debemus. Hanc secundum Baldi, Saliceti, & sequacium opinionem sum & ego secutus in conf. 173. lib. 6. & si illa prima magis recepta est. Non hic commemoro permultas illas rationes, quæ hinc inde considerantur: vna maxime coniecturas, quæ in ea facti specie extabant.

Habet locum hic casus, quando ambe ipse leges sunt speciales: sed vna altera magis. Ita Bald. in conf. 371. in volumine capitulorum, libro 5.

37 Extenditur hic casus, vt locum habeat etiam, quando ita antiqua specialis erat duplici vinculo firmata, vt si statuto specialis effectum, idem quod iure communi sancitum erat: & deinde conditum est nouum speciale statutum illi antiquo repugnans. Hoc etiam casu illud antiquum censetur mutatum & correctum. Itaque §. c. 1. de cons. m. 6. ver. facti. Bart. in l. ff. ad leg. Fale. Bald. in l. 1. m. autem eiusdem ff. de iussu. & iur. & c. 1. de rescript. Roman. conf. 497. col. 1. Franc. Arret. in conf. 20. col. 3. Felin. in c. sum omnes, de cons. & c. 1. de rescript. & communem testatur M. Antonius Marfco in reper. d. c. 1. m. 203. de cons. m. 6. qui post longam disputacionem n. 227. & multis sequentibus declarat.

38 Quintus est casus, quando ambe ipse leges sunt speciales, ita eundem tamen finem tendentes, vt in casu questionis propolite a Bart. in l. ff. vt bonorum ar. cū dixit, quod & lege Cornelia de ficiarij indicta est pena capitalis contra ficiarios, & homicidas: statuto verò imposta sit pena pecuniaria: Non tamen (inquit Bart.) statutum corrigit legem Corneliam. Quandoquidem tendunt ad eundem finem, nempe ad puniendum ficiarios. Ita docuit Bart. præcitatus in loco post Verinum de Bolo, Ioan. de Deo, Ioan. Andrea, O. de sedum, Cynon, ac Dymon: & accedunt Bald. Angelus, Azzi, & Berro. quos commemorat aut fecit iussu in comment. ar. de recipi. iura post sessiones 2. medio n. 369. quo loci lausam dispositionem hanc absolutam, & illud m. 339. recessit contra ariam opinionem receptam fuisse a Belusio, Gundano, Alberico, Anchar. ano, Baldo, Castrensi, Angelo, Saliceto, Comenfi, Corneo, Augustino Ariminenfi, Floriano, Decio, Ruino, Rubeo, Marfilio, Aciato, & Blenco.

Ceterum in prædicto remedio n. 389. scripsi, extare coniecturas, quibus colligi potest, statuentes nouo statuto indcentes aliam penam, recedere voluisse a pena iuris communis.

Et primam dixi esse coniecturam, quando in eadem ciuitate extat statutum, quo cautum sit, quod vbi pena non est determinata in statutis ciuitatis, reuertatur ad ius commune. Ex hoc enim dixi, coniecturam esse, statuentes recedere voluisse a iure communi: ad illudque in subsidium esse confugiendum. Ita præcitatus in loco huius opinionis commemorat Bart. Abbatem, Angelum, Arretinum, & Berro.

DE PRÆSUMPT.

Secundam coniecturam etiam esse dixi, quando penam sunt incompatibiles & dixi, ita scripsisse Bald. Angel. Arretinum, & Berrou.

Tertia est coniectura, quam eodem in loco ex Saliceto retuli, quando filicet penæ essent excessiue.

Quarta est coniectura, ibidem a me, & ex Berro opinione commemorata, quando statutum auxilium vel minuit penam ipsam, & etiam exemplum ex noua constitutione Mediolani in tr. de donationibus, qua præstituta est certa forma iuramenti præstandi in actionum cessibus donationis titulo pendis. Aliam verò formam, etiam non longe dissimilem præstitit statutum, cum vtrique forma iuramenti tendat ad eundem finem: vt scilicet evitentur fraudes, quæ in his cessibus fieri solent. & propterea audio notarios Mediolanenses consueuisse præstare, & scribere vtrumque iuramentum, sicuti simili in casu censuit Parilius in conf. 12. m. 43. lib. 2. dum respondit statutum requirere certam formam solennitatem in contractibus minorum, non derogare solemnitatibus a iure communi requisitis. & diuersè Castren. in conf. 6. Incipiendo, m. 2. lib. 2.

Sextus est casus, quando priuilegium ita est concessum aduersus ius commune, exemplum fit in legitimatione facta, vt legitimatus possit succedere perinde ac si filius natus ex legitimo matrimonio, atque ita contra dispositionem testatoris, qui vocauit solum natos ex legitimo matrimonio. Hoc fane priuilegium est contra ius commune, quo cautum est, testatorum dispositiones non posse tolli & mutari, l. si testamentum, c. de testam. Verum illam tollere ita potest Princeps ex iusta causa, vt diximus supra lib. 2. præsumptio. 10. m. 11. 2. & censetur Princeps illi derogasse, quando vossus est clausulus derogatorijs, de quibus infra in præsumptio. 40. m. 22. & etiam quando apposit clausulus de plenitudine potestatis, vt respondit Paris. in conf. 46. m. 10. & 43. m. 10. m. 38. lib. 3.

PRÆSUMPTIO XXXIX.

Priuilegium a Principe concessum, an & quando præsumatur derogare & tollere statutum ciuitatis.

S V M M A R I A.

- 1 Princeps an & quando suo priuilegio censetur derogare & tollere statutum ciuitatis: cum non præsumatur regulariter velle tollere statutum ciuitatis, & numer. 3. Si enim concedit facultatem legitimis illi legem nati, vt succedat, non obstat illi legibus, & conf. præsumitur sensisse de legibus communibus, non autem de statu ciuitatis, m. 2.
- 2 Princeps non præsumitur velle suo priuilegio suo tollere statutum ciuitatis, etiam si dicit in priuilegio, Non obstat, quibusvisque legibus & constitutionibus. Idem etiam in ipso priuilegio inserta sit clausula, Motu proprio, m. 5. & 8.
- 3 Princeps suo priuilegio præsumitur velle derogare statuto ciuitatis, quando in ipso priuilegio adiecta sunt clausula, Pro expressis habentes, &c. & quid operetur clausula, Idem quando Princeps concedit priuilegium cum, vel saltem in genere cogit aut extat statutum ciuitatis, m. 8.
- 4 Intellectus constitutionis Mediolani tit. de oneribus, §. oneribus, requirentem speciem derogacionem. Item de clausula, non obstantibus statutis, &c. & si talia sunt, quorum specialis mentio necessaria foret. Item de clausula, ex certa scientia. Item de alijs specialibus clausulis derogatorijs. & quid dicatur, specialis significat in mandato præparatorio, & in concessione regulum, & innotat in, & alijs.

NON est dissimilis præcedenti hæc disceptatio, an & quando Princeps suo priuilegio præsumatur derogare & tollere statutum ciuitatis? Quia in re pro regula statuendum est, Principem non præsumi velle tollere statutum ciuitatis, c. 1. de consuet. in sexto & c. si propter tua, de rescripto, in 6. & tradunt Innocent. in c. veniens, de rescripto, & in c. de præd. in 6. Curtius Sener. in consil. 103. m. 6. & numer. 10. lib. 3.

Hinc

Hinc didicimus, & Principem vel legitimam, vel concedentem facultatem legitimandi legitimatos, vel succedere possint, non obstantibus legibus, & constitutionibus, præsumi sensisse de legibus communibus, non autem de statutis. Ita responderunt Curtius senior in d. conf. 35. column. penult. & Ruinus in dicto consilio 103. numer. 6. libro 3. qui ob id dixerunt, filium legitimatum non excludere feminas iuxta statutum, quod existentibus filiis masculis legitimis filiae non succedunt: *quia in opinione fuerunt & alij multi consensu à Tyracollo in si. vngnam. in verbo subsecuti liberos. numer. 33. c. de reuoc. ant. donat. Quibus accedunt Myfinger in obseruationibus in tertia Centuria, obseruat. 26. ad finem, Caplain in consil. 278. numer. 4. lib. 2. Pöschlin in consil. 21. numer. 3. Albani in Cardinalis in Luccubrationibus ad Bartheleum in l. c. alius, & quid sit tantum, numer. 22. ff. de liberis & posthumis. Pauca idem in consil. 59. numer. 68. & alij quos et ceteros in consil. 665.*

Et iij quidem ea etiam ratione vi si, quia non præsumitur Principem voluisse tollere ciuitatem: sed tunc voluisse derogare iuri communi & efficere, vt legitimatus sit ita legitimus, vt concurrat cum legitimis in successione secundum iuris communis dispositionem. Quæ sane ratio vi si non est vera alijs multis, qui existimant verius esse, legitimatum excludere feminas, iuxta prædictum statutum excludit feminas, cum sane opinio fuerit multi commemorati à Tyracollo præcitato in loco, numer. 82. Quibus accedunt Bero in consil. 172. numer. 34. & in consil. 174. numer. 10. lib. 2. Parfius in consil. 33. numer. 18. 3. Curtius in consil. 153. column. 3. Alciatus in rescript. 309. numer. 2. Decianus in consil. 3. numer. 16. libro 1. Barfatus in consil. 85. numer. 2. & hoc fecerit suum in consil. 227. numer. 35. & in consil. 266. numer. 9. lib. 3. & accedit Puteus in decis. 393. lib. 3. qui tamen decidit, legitimatum non excludere feminas, quando statutum dicit, quod femina dotata excludatur à fratre, qui cum ea concurret ab intestato.

Huius postremæ opinionis alios quamplures Doctores commemorati in dicto consil. 685. lib. 3. quod responsum reddidi pro D. Sacre penite. Rfisa Mediolani, & ibi copiose demonstrari, Principem vel eius Comitum Palatinum posse derogare dicto statuto, & efficere, quod legitimus excludat omnino feminas. Demonstrari etiam quibus verbis & coniecturis consistit ius Principem vel Comitum legitimantem voluisse, quod legitimus excludat ipsas feminas. Non repetio hoc loco copiose scripsi.

Extenditur primo, vt procedat etiam, quando Princeps dicit, Non obstantibus quibuscunque legibus & constitutionibus. Nam adhuc præsumitur noluisse tollere statutum ciuitatis. Et si enim statuta dicantur leges, & continentur sub nomine legum, & constitutionum lib. 1. c. omnes populi, ff. de iustitia & iur. & c. cum omnes, & c. cum M. de consuet. in d. ar. idem tituli, & c. cum ita, dist. 11. Et hoc præferri ob dictiorem, quibuscunque, vniuersalem. Attamen ex quo agitur de præiudicio ciuitatis, cuius statutum abrogaretur, dicendum est, Principem sub illis nominibus legum, & constitutionum, comprehendere noluisse ipsi statuta ista e regione respondit Ruinus in consil. 103. numer. 8. lib. 3.

Extenditur secundo, vt locum habeat etiam si in ipso privilegio adiecta fuit clausula illa, motu proprio. Non enim operatur clausula illa, vt substat præsumitur statuta, quorum mentio facta non est in ipso privilegio. Ita Geminus in si. cum, column. 4. vers. & licet motu proprio, de prebend. & ibid. Felan. c. cum olim de re iud. Ripa in c. ante rescript. de rescript. & ibid. Felan. c. cum olim de re iud. Ripa in c. ante rescript. de rescript. Etiam aliter vilius esse sentire Anch. in consil. 20. numer. 2. repetitur in consil. 384.

Declaratur primo, vt locum non habeat, quando in privilegio adiecta fuit clausula, pro expressis habentes, &c. Ita Socinus in consil. 82. column. pen. vers. debet haberi, lib. 2. & Gensius in proemio regulæ cum enclitica, 6. numer. 3. vers. & in specie, qui refert, ita pluries in d. alij Rotam Romanam. Habent enim hæc clausula, pro expressis habentes, vniuersales expressiones: si expressi alios respondit Crau. in consil. 126. numer. 7. & latè tradit Tyracollus in tractatu de legib. conuincit in glo. 3. mon. 104. Crauet. consil. 610. numer. 4. lib. 4. Antonius Gabr. in lib. 6. consil. suum, in d. clausula, consil. 353. numer. 3. Caplain in consil. 392. numer. 43. lib. 3. Hieronymus Gabr. in consil. suum 111. numer. 2. Barfatus in consil. 22. lib. 1. Riminal. in consil. 31. numer. 49. lib. 5. & Galeacius Maluasia in consil. 26. numer. 4. Et si declaratur constitutio Mediolani in re. de aueribus, & ouibus, qua factum est, quod pro oneribus taxarum, & equorum, & hospitalium milium, vniuersique teneatur, expressit tamen hæc, quia à Principe specialis literis cum speciali derogatione illius constitutionis habuerint. Hoc casu specialis derogatio satis

dicitur facta, si Princeps concessit alicui immunitatem, & adiecta hac clausula, Non obstantibus quibuscunque legibus, decretis, & statutis, ac si talia forent, quorum specialis mentio necessaria esset, sicuti aliquando obseruati ab inuicibilissimo Rege Catholico Philippo concessum fuisse privilegium immunitatis venerando Hospitali magno Mediolani, contra quoddam Comitatu Laudem, requisitus recusari respondere, cum vili nihil fuerit illa derogationis verba satis apte derogare illi constitutioni Mediolani requirenti specialem derogationem, etiam Plotus in l. signatus, numer. 20. Crude vi, in specie constitutionis prædictæ opinatus sit, non sufficere prædictam clausulam derogatoriis, & Ploti verba ad alteram penè suppressio Ploti nomine, transcripsit Viuius in libro conuincit in opinione, opinio 327. incipit statutum disponens, & maxè quidem in iustentur, cum Doctorem auctoritate ab eis allegate loquantur de derogando specialiter privilegio, vt diximus in sequenti præsumptione, numer. 22. & præterea privilegium Hospitalis habet & clausulam illam: Non obstantibus legibus, statutis, decretis, nouis, etiam constitutionibus, qui dicitur satis constare Regem ipsum cogitasse saltem in genere extare prædictam constitutionem Mediolani, quæ quidem cogitatio in genere sufficit, vt censetur illi derogatum, vt mox dicemus.

Adde etiam in eo hospitalis magni privilegio clausula, ex certa scientia, quæ specialis derogationis vim habet, vt tradit Affili in decis. 195. numer. 4. Ant. Gabr. in d. consil. 3. numer. 21. & 22. & Crasius, Dec. in consil. 33. numer. 21. Illud etiam obseruati in eo privilegio hospitalis concessum fuisse immunitatem tamen respectu dationum quoruncunque ordinariarum, quam extra ordinariarum, quorumque nomine nunc & in futurum dici & nuncupari possint etiam tempore belli, & ex qualibet & quauis causâ impendendis, &c. Hæc sane concessio satis specialis dicitur, vt requirit prædicta constitutio Mediolani, §. oneribus, lib. 1. Hæc tamen exceptis, quia à principe specialis literas, &c. Illud enim verbum, speciales, exponitur, id est, expressas. vt sufficit in casu responsi, & multis comprobant in consil. 285. numer. 20. lib. 3. conserit decisio Casiod. in decis. 1. in tit. de procur. cum decidit, quod ad petendum restitutionem in integrum, quæ requirit mandatum speciale, sufficit procuratorem habere mandatum ad agendum, defendendum, & supplicandum. Nam dicitur habere speciale mandatum sub illa clausula comprehendit, & idem affirmant Roland. in consil. 26. numer. 18. lib. 2. & Didac. lib. 1. var. 3. glo. 6. numer. 3. vers. tertiam causalem. Et accidit, quod ad rem magis responderunt Crau. in consil. 20. 4. col. 3. vers. sed in que, & Caplain, consil. 150. numer. 11. & 15. lib. 1. quod etiam conuoluit requirit specialem mentionem, attamen sufficit verba vniuersalia, & in specie magis concessio immunitatis, vt affirmant Parfius in consil. 68. numer. decimo quinto, & decimo septimo, lib. 1. & Roland. in consil. 3. numer. 30. lib. 1.

Declaratur secundo, vt locum non habeat, siquid Princeps, qui concessit privilegium, sciuit vel saltem in genere cogitauit extare statutum ciuitatis. Nam tunc præsumitur illi derogare voluisse. Ita de privilegio legitimandi illegitimatos, concessio ab Imperatore Comiti Palatino, vt possit legitimare etiam filium statutum ciuitatis repugnare, responderunt Ruinus in consil. 9. numer. 13. & in consil. 103. numer. 10. vers. rescripti legitur, lib. 3. Curtius in consil. 31. statutus in capitulo, column. pen. vers. & idem procedit, & Gozzad. in consil. 6. numer. 70. & in consil. 4. numer. 26. in fine. Idem legitur Crasius in l. Gallus, §. & quid sit tantum, numer. 161. vers. solatio ff. de iur. & possib. Eugenius in consil. 52. numer. 25.

Et cogitatio ipsa in genere satis colligi solet ex verbis ipsius privilegij Comiti Palatino concessi, si in eo dictum est, Non obstantibus legibus, statutis, constitutionibus, &c. Ita sine Ruinus in d. consil. 103. numer. 1. vers. rescripti legitur, lib. 3. Curtius sen. & Gozzad. præcitati in loco qui scripserunt, Principem concedendo Comiti Palatino privilegium legitimandi, Non obstantibus statutis, cogitasse in genere saltem extare de statuto, quod excludunt feminas, existentibus masculis. & propterea legitimatum excludere feminas sicuti excludit, si ex legitimo matrimonio natus filius. Colligitur etiam cogitatio hæc in genere ex verbis illis privilegij legitimandi, cum Princeps vult illegitimos posse reduci ad legitimum ad legitimam iura, ac si ex vero & legitimo matrimonio noti & generati essent, & cum enim voluerit Princeps legitimatos consequi omnia commoda legitime natorum, sequitur dicendum, Principem ipsum cogitasse de his statutis feminarum excluditis, ita Alexand. in dicta diffinitione qua incipit: *Significandum*, in quarto dubio, column. quarta, vers. vel, non obstat, quod rescriptum, diff.

ssff + diffu

dispositio hactenus. Et inter testas ad ipsum Alexan. post Iulium. ff. de
 test. 1. onis. inst. & Alexan. fecit huius Crui. in l. Gallus. §. et quid te
 rim. no. 16. vers. soluto ff. de lib. & post. in Crui. in cons. §. ann. 3.
 vers. & ibi pondus lib. 3. qui quidem Crui. subiunxit vnum, quod
 est tam praeferentem non multum facit, et tamen notandum:
 nempe, curandum non esse, quod Principes concedendo priuilegium
 legitimandi, cogitauerit non his de status exclusiui
 forminarum: cum legitimari ipse non comprehendat in statu-
 to voluntate Principis, sed iuris communis dispositione quae ex-
 tendit ad statum, de quibus cogitatur ab initio, quando ad acquirat
 legitimam legitimo. Et item quod Crui. perferat Crui. in l. Egid-
 ius. §. quid sit iuris, nume. 22. ff. de lib. & post. Crui. in l. Marci.
 Aequilini in l. si is qui pro emptore, nu. 169. ff. de vsu. & hoc fecit in iura
 in cons. lib. 3.

PRÆSUMPT. XL.

Priuilegio nouo, an & quando ex præsumpta
mente Principis concedentis, anti-
quam sublatum præsumatur.

5 F M M A R I A

- 1 Præilegium est illud quod quando præfaturur antiquum tollit. Quod
2 in secundo præilegio nulla est facta mentio primi, non censetur præ-
3 iudicare primum regulariter, numer. 2. Et id præfertur, quando primum
4 præilegium habet clausulam derogatorem, numer. 3. Et id multo ma-
5 gius quando secundum præilegium speciale nulla mentione facta pri-
6 mo inuenitur, tollere in totum illud primum præilegium, et sic est ef-
7 fectus primum præiudiciale, numer. 4. Etiam in secundo præilegio adiecta
8 est clausula, *ex certa causa* non est operante, et numer. 5. Et habet et eti-
9 am locum inquit et qualiter per se, numer. 6.
- 7 Præilegium nouum, institutum tollit non præsumitur, etiam si primum
8 sit generale, secundum verba speciale. Et idem dicendum contra,
9 quando primum est speciale, secundum verba generale, numer. 8. Et idem
10 dicendum nouum quando ex primo præiudicium acquiritur fiat, nu-
11 mer. 9. Etiam in ad rem, numer. 9. et seq.
- 10 In iure dicitur, quod de rebus non competitus ad rem, quod non com-
11 petit de præfatis, sed est species de iure.
- 11 Præilegium nouum censetur antiquum sublatum, quando primum est
12 confirmatum communis, etiam nulla eius mentione facta. Idem
13 quando primum præilegium est inferunt in corpore ad rem, numer. 12. Nam
14 Præilegium in corpore et in iure inferunt est potius non ad rem, potest
15 tamen a priori per se tolli secundum præilegium: et quando præsumitur ad-
16 illud tollere. Quod si rectius nomen et non præilegium, præsumitur ad
17 omnem præilegium sublatum, scilicet si efficitur in commune, numer. 14.
- 12 Præilegium nouum censetur primum sublatum, quando illud efficitur, fore-
18 prium, vel aliis nullum, etiam de ipso nulla facta mentione. Idem
19 quando primum præilegium efficit multum vulgare, numer. 15.
- 13 Principi præsumitur fore et a iure commune sancit, aut præfer-
20 tum consuetudines vulgares.
- 14 Leges communes sancti non licet ignorare, ita nec consuetudines mul-
21 tum vulgares.
- 15 Lex noua Papæ iurati consuetudinem illi contrariam tollere, et si
22 nullam eius effecti mentionem.
- 16 Præilegium nouum primum tollit censetur, quando Principi ce-
23 dendo ipsum cogit aut saltem in genere de primo iure etiam concessio-
24 nem. Idem quando secundum præilegium derogat ex primo non in totum,
25 sed in aliqua parte, numer. 17. Idem quando secundum præilegium adiecta
26 est clausula derogatoria. Non obli. quibusque præilegi in extra-
27 mura faciemus, numer. 22. et seq.
- 23 Principi quando in viam legem derogat omnibus præilegi-
28 bus, etiam si de illis oportet speciale facere mentionem, tolluntur
29 etiam præilegia habentia clausulam derogatorem ad futuram pri-
30 uilegia, et reverte. Et quando dicitur in viam legem concedere pri-
31 uilegium, numer. 24. Non tamen habet id locum quod ad præiudicia
32 inferunt in corpore iure, numer. 25.
- 24 Principes quando derogat omnibus præilegiis per viam alterius præile-
33 gii, vel respectu, consideranda sunt clausulae utriusque præilegi, et
34 illa præferri debent, quæ maius finem efficit, ad hoc videtur secundum
35 clausulam derogat primum. Et quod si clausulae sunt paræ eque,
36 numer. 27.

Conuenit huic loco, ut differamus, an & quando notot principis privilegium præfaturum libellatim antiquum? Hæc disputatio coniecturalis est, nec recte præferunt Ripa in c. 1. num. 49. in fine, & apertius num. 53. versic. ad finem respondeat, de scriptis, & Crau. in consil. 136. numer. 4. qui quidem dixerunt, non de potestate, sed de voluntate hic disputari, quæ ita voluntatis est quæstio, quæ tota coniecturalis est. Idem sensus Patrum in decysog. insinuat. lra c.

Et pro regula statuendum est, fecundo privilegio, nulla pri-
mi mentione facta, non præsumi atque censi derogatum & sub-
latum primum Ita Ripa *in d. c. 1. m. 48. de script. qu. regulam hanc*
probat text. c. veniens. de p. scriptor.

Et regula hanc locum habet præsertim, † quando primum pri-
uilegium habet clausulam derogatoriam, c. vñc. de excessu p. lat. Ri-
pa in d. c. 1. nu. 43. vers. c. maxime.

Et rursum, Regula hac locum habet multo magis, quando secundum privilegium speciale, nulla mentione facta primigenialitolleret in totum illi privilegium, a quoque esset et nimis prauidiale. Ita docuit idem Ripa *de decimis § de decimis scriptis*, qui exemplum affert in privilegio exemptionis & immunitatis a decimis concessa alicui domino & possessori quasi omnium praediorum alicuius loci, non obstante priore decimarum concessa alteri in illo loco. Non enim praesumitur, quod si Pontifex alicui tam graue praedictum interit primo privilegio, concessit secundum privilegium.

Et intelligi procedere, tametsi in secundo privilegio adiecta
est clausula, ex certa scientia, vel non obstante. Cum hæc clausula
non tollant ius alterius, si magni est momenti. Ita latet & in specie
respondi in cons. 36. num. 59. lib. 1.

Et rursus fit de praesumptio, locum habet contra magis pro 6
qualitate personae, cui primum privilegium fuit concessum, vel si
sint causae. Nam tunc revocatio non praesumitur facta per secun-
dum privilegium, nisi specialiter facta sit, cum expressis huius-
modi obstante dicto privilegio pte causae concessio. Ita post Ruffini.
l. i. §. verò, d. de vero, in 2. d. §. si filius, m. 1. et §. si in iura in causa
l. colum. 2. §. non, regenda, de scriptis, cod. Crot. in 2. d. num. 5. d. de con-
suet. in 6. §. qui numer. 9. Idem etiam est scriptis in privilegio miserabili-
bus personis. Item quando certa singulorum personarum et
concessum nam necesse censetur et derogatum, nisi singulariter
eius mentio fiat. Ita Bart. in l. 3. d. de client. l. i. §. non, ad co-
lum. d. 3. §. 4. d. de iur. in consil. 37. 4. numer. 5. et Socin. in consil. 131. ad
4. §. lib. 4.

Extenditur primò hæc regula f & præsumptio ut locum habeat, etiam si primum præiudicium est generale, secundum verò speciale. Ita suprad. c. 1. num. 48. vers. ampliat. ut. vi. procedat, qui hunc sententia recitat glo. c. generale de regul. iur. & in summa. 2. 1. qu. 2. Idem probatur. Auct. in cons. 7. Dec. in limitatore, in. 20. de reg. iur. & in d. c. 1. num. 12. de rescriptis.

Extenditur secundo, vt locum habeat contra, quando sili-
ter primum privilegium est speciale, & secundum generale. Nam
nec tunc illud primum praefertur sublatum. Ita Ripam d. c. i. au-
tuer. 23. vt simpliciter secundum, descripto post Baldum ibi. Idem scrip-
serunt ibidem Felin. colum. 9. & in c. si cat. de heret. Dei. in d. l. in co-
muni, numer. 3. & c. de alios privileg. cognosc. in c. 36. nu. 4. d. l. ibi. &
c. de l. in l. non plures, in c. de sacrosan. eccles.

Hinc respondit Gemin. in *conf. 30. Quasi primum, in p. priuilegio generali*, vel specialiter reformationis beneficii non praefumi derogatum alteri priuilegio optandi beneficia reformationis, nulla de eo mentione facta. Scitiam respondit Butr. in *conf. 19. in fi. generali reuocatione priuilegiorum immunitatis non censeri sublatam specialiter concessam. Idem consultius Socien. in *conf. 209. colu. 3. vers. secundo quoniam* in regula. lib. 2.*

Hinc etiam ego ipse respondi in d. conf. 36. numer. 48. aduersus Decium in conf. 147. privilegium magis speciale concessum monialibus de decimis non soluendis, non tollere privilegium Plabani, nulla eius mentione facta, quia sicuti privilegium speciale non derogat generali, non facta mentione eius: ita nec magis speciale tollit ipsum speciale.

Extentionem hanc probant Bald. & alij nonnulli ex commo-
moratis. text. l. 3. C. de silentio. lib. 12. Verum Ripa *precisat* in loco
existimavit non probare: quia loquitur de privilegijs inferiis in
corpore iuris, vt non teneatur ad collectas & alia munera. l. 2. C.
ad. Quibus hanc privilegij non censetur de regum generali di-
spositioni. nisi eius facta sit mentio specialis. *uxta glof. m. anib. quia*

in provincia. C. vii. de crimine agi oportet. Quæ de re differunt infra in 3. declaratione.

- 9 Extenditur tertio, ¶ vt locum habeat hæc regula & præsumptio non solum quando ex primo priuilegio acquiritur sed etiam in re, sed etiam ius ad rem.
- 10 (Est tunc in re, quod de presenti competitur verò ad rem est, quod non competit de presenti, sed est spes de futuro, c. vlt. in prin. de concess. præben. in 6. & declarat. Dec. in cons. 47. num. 4.)

Hoc quidem casu adhuc dicimus, secundum priuilegium non derogare primo, eius nulla mentione facta. Ita respondit in cons. 30. num. 22. andoræ atque Aretini, Alex. & Decipere ita opinione Abbatis, Barbatæ, & aliorum, quos eodem in cons. 30. num. 4. commemorat aut. Non repeto eo loci scripta. Conciliari forte possent opiniones ex his, quæ scripfit Ripa in d. c. 1. num. 19. de scriptis.

- Declaratur primum, ¶ vt non procedat hæc regula & præsumptio, quando primum priuilegium est conforme iuri communi. Nam tunc secundum priuilegium illi derogatur, nulla etiam eius mentione facta. Ita Abb. Felin. & reliqui in d. c. 1. de scriptis, vbi Ripa num. 22. testatur communem esse opinionem, & eandem sententiam alios retuli in cons. 30. num. 16. lib. 1. & accedit Gomf. in c. 1. num. 21. de consuet. in 6. Et ratio est manifesta, quia licet necesse non est, mentionem facere iuris communis, ex quo cognitum præsumitur, ita nec priuilegij quod est ipsi iuri communi conformem idem fit quod ipsum ius commune. Intelligent tamen Felin. & Gomf. præcise in loca, nisi vltra ipsum ius commune addita qualitas. Nam tunc eius faciendæ est mentio.

- 12 Declaratur secundo, ¶ vt locum non habeat hæc præsumptio, quando primum ipsum priuilegium est infirmum in corpore iuris. Nam tunc secundum priuilegium illi præsumitur derogatum, etiam si nulla eius habita est mentio. Ita Abb. & reliqui in d. c. 1. de scriptis, quos loci Ripa num. 13. testatur receptam esse sententiam, sicut etiam communem esse dixit Gomf. in dicit. c. 1. num. 68. de consuet. in 6. Et ratio manifesta & clara est, quia præsumitur principem scilicet extare priuilegium illud, in dicit. c. 1. ca. primo, de consuetudine, in sexto.

Ceterum à prædictis dissentit Iafin. l. 1. num. 55. ff. de consuet. princip. Aretin. Abb. & Abbatiæ relati à Ripa præcise in loco, & secuti sunt Ruin. in cons. 288. in fin. lib. 1. & Socin. in cons. 131. num. 46. lib. 1. & hoc accedit Cacialupum in tract. de debitorum suspensio & fugatio, q. 1. num. 10.

- 13 Et ratione iij adducti sunt, quod priuilegium in corpore iuris prælatum potentius est non infirmum, cum reuocatio omnium priuilegiorum non intelligatur reuocare inserta in corpore iuris, & si alia non inserta reuocet: sicut scribit gloss. in aurb. qua in provincia. C. vii. de crimine agi oportet. Felin. in d. c. 1. volum. 8. de scriptis, l. 1. in l. 6. vlt. ff. de consuet. princip. Verum respondet Ripa in d. c. 1. num. 53. versus ad vlt. respondens, de scriptis, & Gomf. in d. c. 1. num. 168. de consuet. in 6. & ex mente Felini idem, quod & si difficultas tollitur priuilegium in corpore iuris reatum: at tamen Princeps, si vult, tollere potest. Vnde inquit (Ripa) in casu nostro non disputatur de potestate, sed de voluntate. Et ad cognoscendum, an voluerit, consideranda est eius intentio. Quando itaque concessit Princeps secundum priuilegium nulla mentione facta primi non inserti in corpore iuris, coniecturam facimus, derogare illi noluisse, quia præsumitur illud ignorasse. Quando vero primum priuilegium est infirmum tunc eius scientia præsumitur in principe, & consequenter ei derogare voluisse.

- Hæc tamen declaratio intelligitur, quando in primo priuilegio infirmo in corpore iuris adiecta non est clausula derogatoria ad futura priuilegia: Secus vero si appositæ sit. Nam tunc secundum priuilegium nulla illius primi mentione facta, præsumitur derogatum. Ita Ripa in d. c. 1. num. 53. in fin. qui dixit idem esse in priuilegio non inserto in corpore iuris habente clausulam derogatoria. Quia quidem de clausula derogatoria diximus infra in l. o. Duas alias declarationes, quas subliterationes appellat Ripa in d. c. 1. num. 56. commemorauit. Et præterea declaratur, quando priuilegium infirmum in corpore iuris, retinet nomen & vim priuilegij: secus si efficitur ius commune: tunc talio secundum priuilegium cum clausula derogatoria. Non obstantibus quibuscumque priuilegiis, non tollitur hoc infirmum in corpore iuris, vt dicemus infra in fine septimæ declarationis.

- 15 Declaratur tertio, ¶ vt non procedat hæc regula & præsumptio, quando primum priuilegium est subrepticum, vel aliis non lumen: eius nulla fieri debet mentio in secundo. Ita Ripa in d. c. 1.

num. 36. versus limitatur quare, de scriptis, post Gomf. in c. quoniam, col. 4. dist. 1. 8. Confert quod scripti in concordiis de arbitrio indicum, lib. 2. casu 202. num. 38. Cum dixi post Felinum in d. c. 1. num. 13. de scriptis, in rescripto imperatore contra priuilegium exceptione aliqua elidibile, eius mentionem necessariam non esse. Et eodem in casu 202. num. 81. scripti post Barbat. Felin. Decium, Rotam, & Rebussum, in interpretatione secundi rescripti faciendam non esse mentionem primi nullius.

Declaratur quarto, ¶ vt locum non habeat hæc regula & præsumptio, quando primum priuilegium est multum vulgare. Nam tunc secundum priuilegium illi derogatum præsumitur, & si nulla ipsius primi facta est mentio. Ita in specie declarat Ripa in d. c. 1. num. 19. de scriptis. Est ratio, quia præsumitur Principem illius priuilegij noticiam habuisse, quemadmodum præsumitur ¶ scire quæ à iure communi sancita sunt, d. c. 1. de consuet. in 6. Hoc facit quod scripfit Balduis in l. 2. in fin. C. quæ sit longa consuetudo, cum dixit, præsumitur Principem scire consuetudines ¶ multum vulgares. Idem Balduis in rubr. de consuetudine rescripti, dixit, quod licet non licet ignorare leges communes, ita nec consuetudines multum generales. Et Balduis secutus est Felin. in super. literam, num. 8. versus actus regula, de scriptis, & in c. 1. num. 4. de sentent. & reind. qui recenset & Rotam in decis. 32. in tit. de reud. in nouo, quod lex noua Papæ ¶ videtur consuetudinem illi contrariam tollere, & si cui nullam fecit mentionem, ¶ in consuetudo ipsi generalis etiam est cognita præsumitur. Confert quod scripti in præcedenti præsumptione, ex sententia Goz. ad cons. 6. num. 19. quæ est prima, in priuilegio concessio Comiti Palatino, necesse minime fuisse mentionem facere statuti exclusi femininarum, ¶ existentibus masculis: cum huiusmodi statuta notoria sint in Italia.

Declaratur quinto, ¶ vt locum ¶ non habeat hæc regula & præsumptio, quando Principes concedendo secundum priuilegium, cogitauerint saltem in genere de primo iam alteri concessit: Nam tunc illi primo derogare præsumitur. Ita diximus in præcedenti præsumptione in secunda declaratione, Principem concedendo Comiti Palatino priuilegium legitimandi illegitimæ natos, præsumi derogare etiam statuto exclusio femininarum existentibus masculis, quando constat de illo statuto in genere cogitasse.

Declaratur sexto, ¶ vt non procedat, quando secundum priuilegium derogaret primo non in totum sed aliquo in parte tunc ei derogatum censetur, & si in ipso secundo nulla primi facta est mentio. Ita de rescripto, quo consuetudini derogatur, scripserunt Abb. in c. inflaturo, volum. 3. de scriptis, in integr. & Gomf. in c. 1. num. 68. de consuet. in 6. Item Ruin. in cons. 228. num. 3. versus 3. dicitur, libro 1. qui intelligit, nisi in primo priuilegio adiecta ¶ sit clausula derogatoria ad futura priuilegia de qua mox dicemus.

Declaratur septimo, ¶ vt locum non habeat hæc regula & præsumptio, quando in secundo priuilegio adiecta est clausula derogatoria: Non obstantibus quibuscumque priuilegiis in contrarium iacentibus: etiam si de illis opus esset facere specialem mentionem, quorum tenores de verbo ad verbum haberi volumus pro expressis. Hoc sane casu præsumitur, Principem voluisse derogare primo priuilegio etiam habenti clausulam derogatariam ad futura priuilegia, nisi de ipsis fiat mentio de verbo ad verbum. Hanc sententiam probant l. o. Andr. Baldus, Angel. Felin. de Senis, Anchar. l. 1. in fin. Anania, Gemma, Alex. & l. 1. quos commemorat Ripa in c. 1. num. 55. de scriptis. Et hoc accedunt alij, quos egregie declarat et refert & probat Crau. in cons. 126. num. 6. & copiosum in cons. 241. num. 2. versus secundo post respondens, & testatur Puteus in decis. 109. num. 3. lib. 1. Rotam Komariam semper secutam esse opinionem hanc, quod iusticiarius derogato habet specialitatem quæ ita non requiritur singularis & iudicialis.

Ceterum à prædictis dissentit Cyn. Castren. Federici libi parum constans, Cardinalis Zabarel. Calderin. & Roman. concessi à Ripa in d. c. 1. num. 55. versus contra iuramentum, de scriptis. Et hoc accedunt Alex. in l. 1. de iur. Belgae. Dec. Rubens, Gotard. Grammat. & Parisi, quos commemorat aut. & secuti sumus in cons. 294. num. 16. lib. 1. Hanc quoque opinionem vsque ¶ probat & Gomf. in c. 1. num. 63. de consuet. in 6.

Conciliando tamen has opiniones distinguuntur duos casus Ripa in d. c. 1. num. 55. vt seclanda.

Primus est casus, quando Princeps per viam ¶ legis generalis derogat omnibus priuilegiis, etiam si de illis oporteret facere specialem

specialem mentionem. Hoc casu (inquit Ripa) tolluntur etiam privilegia clausula habentia derogatoria ad futura privilegia & rescipit. Ita procedit illa prima opinio Ioan. Andreæ. Baldi, & sequacium. Sic sanè (ait Ripa) loquuntur iura allegata à Ioan. Andreæ: Et inquit Ripa, idem sensisse Felinum in c. novum, nu. 5. vers. fuit autem prædicta, & rescipit. Et idem respondit Ruinam conf. 220. nu. 12. & in conf. 228. nu. 1. vers. secundum auct. l. 1. qui dixit, tunc cense-
 14 feri per viam legis concessum, quando est privilegium generaliter & omnibus concessum: non autem si certo loco, vel certis personis.

35 Hic tamen casus locum non habet, si quo ad privilegium in corpore iuris inserta. Non enim clausula hæc derogatoria ad illa se extendit nisi aliæ adint. consuetudine. Ita Ripa prædicto in loco post Roma. in conf. 498. numer. 15. Idem scripsit Bart. in l. 2. §. legatus, ff. de iudic. Caffren. in aut. qui in provincia, C. vbi de crim. agi oportet. Sebastianus Sapia in Libere absent. numer. 8. de iud. Est ratio, quia non dicitur privilegium, sed ius commune, de quo non loquitur derogatoria. Quæ sanè ratio maior est illa considerata à Galiaula in l. Centuria, numer. 165. ff. de vulg. & pupil. substitut. qui multa ad rem hanc comminiscitur. Et hæc quidem declaratio intelligitur, quando privilegium ipsum ita fuit in corpore iuris insertum, vt esset certum ius commune, quod diffusilius tollitur: factis vero si ita insertum remanet privilegium. Gemman. in c. ignorantia, 38. dist. Decio in c. 1. in sen. ad lecturam, de consuet. & Iacobus Niger in repet. l. d. in sen. nu. 27. ff. de offi. assessor. Nam tunc continetur sub nomine & derogatione privilegiorum.

26 Derogatio est casus, quando derogatur omnibus privilegijs per viam alterius privilegij vel rescipit. Hoc casu (inquit Ripa in d. c. 1. nu. 5. vers. secundum casus, de rescript. c. considerandæ sunt primum clausula vtriusque privilegij. Et illa præferri debent, quæ maioris sunt efficacie. Itaque respondit Cardinalis Zabarel in conf. 36. cap. ult.

27 Si verò clausula sit paris efficacie tunc si secundum privilegium est concessum tunc pariter oprio, locum habet primum opinio, vt scilicet derogatum censetur primum. Si verò est concessum ad possessionem partis supplicantis: Et tunc procedit secundum opinionem, quod scilicet primum privilegium derogatum non præsumitur. Hanc distinctionem inquit Ripa fecerunt Calder. in conf. 11. in tit. de privileg. Caffren. in conf. 53. Passius q. 102. l. 1. in conf. 327. nu. 8. vers. canonici respondet. & Decius in conf. 165.

Cæteri hæc perrema distinctio vera non videtur, quandoquidem Ruinus in conf. 226. nu. 11. & in conf. 228. numer. 4. lib. 1. perpendit: Caffren. in d. conf. 53. Passius q. 102. l. 1. alter sensisse, & idem Ruinus in d. conf. 228. numer. 2. intelligi Romanos in d. conf. 327. loqui, quando in secundo privilegio apponitur est generalis derogatio ad præcedentia. Et ideo (inquit Ruinus) solus motus proprius, non sufficeret line derogationis fitem. generali. Si tamen recte consideramus, Ripa & Doctores ab eo allegati non affirmant, solum motum proprium sufficere, vt derogatum censetur, sed dicunt secundum privilegium motu proprio concessum, adiecta clausula derogatoria, (vt diximus supra) derogare primo privilegio ad postulationem partis concessio, adiecta clausula derogatoria ad futura privilegia.

PRÆSUMPT. XLI.

Priilegio renuntiasset an & quando quis præsumatur?

SYMMAIA.

Priilegio an & quando quis renuntiasset præsumatur. nemo enim regulatur præsumitur renuntiare suo privilegio.

2 Iura proprii renuntiationis est donatio quadam, quæ non præsumitur.

3 Privilegio censetur qui renuntiasset, quando fecit actum contrarium ipsi privilegio. Intelligit quoad præiudicium facientem actum, non quo ad alios, nu. 5.

4 Immunitas a muneribus civitatis si patitur se describi in alio & catalogo, præsumitur suo beneficio renuntiasse. Intelligit vt numer. 8. & 9.

8 Prælati si fecerit actum contrarium privilegio ecclesie concessio, non censetur in præiudicium ecclesie privilegio renuntiasse, quia non potest præiudicare ecclesie. Et eius consilio affectus emphyteutem est.

soluisse canonem ecclesie debitum non nocet ecclesie, nec præiudicat emphyteutæ, vt exuit panam & adicit vt in nu. 9.

10 Privilegium non amittitur nec per contrarium actionem, nec per præscriptionem, quando in eo descriptus est clausula decreti, vel alia prohibita.

11 Privilegio non censetur renuntiare, faciens actum illi contrarium, quando præiudicat, quod non intendit renuntiare ipsi privilegio. Idem quando actus contrarius privilegio sortitus est effectum summum: scilicet si vt taxammodò tenet aut contrarium, nu. 12. Idem quando privilegium questum est consuetudine, nu. 13. Consuetudo non tollitur vno solo actu contrarium nec privilegium ab ipsa consuetudine casum.

14 Privilegium non tollitur contrarium actum privilegiati, quando actus fuit coacti factus, nam

15 Immunitas à collectis si ex soluto coacti, non sibi præiudicat.

16 Privilegio an possit renunciare & privilegiatum, qui non est vsus ipsi privilegio longo tempore, quæ vt patet infer.

Diximus in præcedenti præsumptione de præsumpta privilegiorum revocatione à principe facta, nunc paucis agendum est de ipsorum privilegiorum renuntiatione facta ab ipsismet privilegiatis. Quia in rebus dicendum est, privilegium non præsumi suo privilegio renuntiasse. Itaque ad huc in ca. accedentibus, solum 2. de privileg. Felinus in c. cum accessisset, nu. 29. de consuet. & ibidem manifeste Decium colum. penult. vers. & alia comprobatur. Idem Decius in conf. 308. nome. 1. Et ratio manifesta est, quia renuntiationi proprii iuris, est donatio quadam, quæ non præsumitur: Sicut scripsi supra l. 3. præsumptio. 4. nu. 11.

Declaratur hæc præsumptio, vt locum non habeat, quando privilegiatus fecit actum contrarium ipsi privilegio. Nam tunc est renuntiasse præsumitur, si de terra, de privileg. vbi glo. & Decius in d. idem Decius in c. cum accessisset, nu. 17. de consuet. & ibid. Felinus. nu. 28. Martell. in rubr. ff. de fideiuss. num. 337.

Hinc dicimus, quod si immunitas à muneribus civitatis patitur se describi in alio & catalogo, præsumitur suo beneficio renuntiasse. Ita Barro. in l. 1. c. de ijs qui sponte muner subeunt, lib. 10. quem fecit sine Abb. & Felinus in d. cum accessisset, nu. 2. de consuet. Rom. in conf. 212. in fin. Alexand. in conf. 196. in fin. lib. 2. cum in conf. 23. numer. 7.

Cæterum declaratio hæc intelligitur quod ad personam ipsius facientis actum contrarium ipsi privilegio, qui quidem ad sui præiudicium renuntiasse præsumitur, sed non quo ad alios, quibus præiudicare non potest: quia copiose docuit Felinus in d. cum accessisset, nu. 29. vers. hanc regulam de consuet.

Rursus & secundo intelligitur prædicta declaratio quod ad eum & actum illum, non autem quo ad alios: vt si privilegiatus immunitas ab omnibus muneribus & oneribus civitatis, vnum subiecit, dicitur quidem renuntiasse privilegio, quo ad illud onus, sed non quo ad alia. Ita Felinus in d. c. cum accessisset, nu. 29. & ibidem Decius colum. penult. in prin. & in conf. 496. numer. 13. & Putius in decis. 183. nu. 3. lib. 2.

Et rursus tertio locum non habet hæc prædicta declaratio, quando actus ipse factus contra privilegium confectus fuit ab eo, qui privilegio renuntiare non potest. Ita Felinus in d. c. cum accessisset, numer. 29. vers. tertio limita. de consuet. & ibidem Decius colum. penult. vers. secundum prædicta consilio. & numer. 18. Est exemplum, quando prælatus fecit actum contrarium privilegio ecclesie concessio: Non potuit prælatus præiudicare Ecclesie. Ita Felinus prædicto in loco, & Decius colum. vltima. vers. sexta & vltima conclusio. Et idem scripsit Alex. in conf. 190. in fin. lib. 2. & Claudius Sesselius in l. vltim. nu. 17. de consuet. Principum. Est contra quod consilio prælati, qui asseruit emphyteutam soluisse canonem Ecclesie debitum, non nocet Ecclesie, nec prodelt emphyteutæ, vt exuit penam caducitatis. Ita post Calderinum & Angelum, Bertholam. afflicum, & Parisium, respondi in consilio 39. numer. 14. libro 1. & toto illo in rebus pluracrispi, quando prælatus possit & non possit Ecclesie detrimentum afferre, & alia commemorant in tract. de recuperanda possessione, remedio 8. numer. 102. Et accedit, quod licet pater non soluendo canonem pro emphyteutis filij, nullum inferat præiudicium filio, vt in claud. in penam caducitatis, quemadmodum tradit lasum l. 1. numer. 192. C. de iure & emphyteut. ita pariter Prælati, qui est pater & administrator Ecclesie, ei loco facto detrimentum afferre non posse dicendum est.

Præte-

Domicilij mutatio, an, & quando præsumatur.

SYMMARIA.

10 Præterea & quartò cessat hæc declaratio, quando in privilegio adscripta est clausula decreti, vel alia prohibitiva. Nam tunc nec per contraventionem, nec per præscriptionem tollitur privilegium. Ita Felin. in d. c. cum accessissent, numer. 39. vers. quando limit. a. de consuet. l. ason in l. vltim. numer. 13. de consuet. Consectum in verbo præsumptio. Cardan. in c. dilecti o. de preben. in p. & 10. opposit. Abbas colum. 3. 1640. A. man. col. 4. Rot. a. de off. 63. de privileg. in antiquis.

11 Rursus & quintò non habet locum declaratio hæc, quando sciens actum privilegio contrarium, protestatur, quod non intendit renunciare ipsi privilegio. Itaque Bartol. in d. l. c. de hi qui sponte numer. subvent. Roman. in consuet. 23. in fine. Alex. in consuet. 108. libr. 3. & Abbas in d. c. cum accessissent, docuit ibidem Felin. numer. 39. vers. 3. & limit. a. de consuet. & ibid. Dec. colum. penult. vers. tertio limitatur procedere.

12 Præterea sextò cessat hæc declaratio, quando actus contrarius privilegio fortitus est effectus suum: Secus vero si ille tantummodo tentat contravenire. Hic enim locus conatus non operatur, ut censetur privilegio renuntiatum. Ita Felin. in d. c. cum accessissent, numer. 39. vers. sexto limit. a. & ibid. Dec. colum. penult. vers. 4. declaratur, & 13. l. ason in l. vltim. numer. 20. ff. de consuet. prim.

13 Rursus & septimò non habet locum hæc declaratio, quando privilegium questum est consuetudine. Nam tunc scilicet consuetudo non tollitur vno solo actu contrario: Ita nec privilegium à consuetudine ipsa causatur. Ita tradunt multi consensu à Felino in d. c. cum accessissent, numer. 39. vers. septimò limit. a. & ibid. Dec. colum. penult. vers. sexto & vltimò salta.

14 Præterea & octauò non habet locum hæc declaratio, quando actus iste privilegio contrarius fuit coacti fidei. Nam tunc non censetur renuntiatum ipsi privilegio. Sicuti coacta solutio collegiarum facta ab exempto, & immuni, ipsi privilegio non derogat nec præiudicat. Ita in princip. ff. de numer. & honor. & in specie respondentur Roman. in consuet. 23. in fine, & manifestum in consuet. 107. numer. 19. in consuet. 198. in fine, & manifestum in consuet. 238. numer. 11. libr. 1. & Martini. in consuet. 99. numer. 3. Idem scripserunt Dec. in c. si de terra, numer. 32. de privilegiis, & egregie Bartholomæus Belletinus in tract. a. de charitativis subsidio. questio. 61. qui dixit, quod si in immuni à solutione fidei decimarum eas soluit coactus à collectore, nullum sibi est solutio præiudicium attulit etiam si solvens protestatus non esset, quod coacti soluit. Sic superioribus annis defendebam Reverend. Comitat. Iesu immuni à solutionibus decimarum, cuius Prælati, favente bello inter Serenissimi Reipublicam Venetiam, & Turcarum tyrannum, coactus fuerat à collectoribus, qui pro ipsa Republica decimas exigebant, decimam quamdam solvere.

15 Hæc quidem sententia comprobatur traditione Butrij in c. accedentibus, colum. 2. vers. per prædicta. de privilegiis, cum dixit, quod si canonicorum capitulum mandato Pontificis, recepit aliquem in canonicum contra privilegium capituli, non dicitur renuntiasse ipsi privilegio, cum id coacti fecerit. Et Bartolus secuti sunt Felinus in dicto c. cum accessissent, numer. 29. de consuet. & ibidem Dec. colum. penult. vers. quinto intelligitur. & decidit Romana respondente Patro in decis. 188. numer. 4. libr. 2. & Verallio in decisione 377. parte secunda, & secutus sum in consuet. 40. numer. 65. libr. 3.

16 Declaratur secundò hæc regula & præsumptio, tunc locum non habet, quando privilegiatus non est usus ipso privilegio longo tempore, quo vi potuisset. Ita tradunt omnes, quos statim commemo ab eo. In personis privatis sufficit cursus decem annorum, ut dicantur amittere privilegium, sicuti affirmat Felin. in d. c. cum accessissent, numer. 25. de consuet. & ibidem Dec. numer. 26. Abbas in consuet. 61. numer. 7. libr. 2. Baldus in tract. a. de p. de iurisdictionibus, in quarta particula quartæ partis principalis, questio. quarta limit. a. tertia. Patrus in decisione 25. libr. 2. tertia. In ecclesia vero requiritur cursus quadraginta annorum, sicuti scribit ibidem Felinus in dicto c. cum accessissent, numer. 29. vers. hanc limitationem, & numer. 29. vers. tertio limit. a. Imola numer. 7. Antonius Bologni numer. 227. Decius in c. si de terra, numer. 22. de privilegiis, Abbas & Baldus præcitant in locis, & si pitemet Decius in d. c. cum accessissent, numer. 17. dissentiat. Et hæc quidem declaratio intelligitur æque quando prædicti, quando evenit casus venditi ipso privilegio, sicuti in non euenit. Idem talis affirmat Verallius in decisione 379. parte secunda.

1 Domicilium an & quando quis mutasse præsumatur.

2 Habitatio & domicilium quid differant.

3 Domicilium triplex est, naturale, accidentale, & commune.

4 Domicilium naturale quod dicitur, ubi quod mutari non potest.

5 Domicilium naturale quod dicitur, ubi quod mutari non potest, & si fuerit a personalia: scilicet est quod ad iurisdictionem. Et si desertione eius a comodis per diu possunt, numer. 6.

6 Privilegium concessum civibus originariis non competit hi qui à civitate & loco sua originis recesserunt.

7 Domicilium naturale quod dicitur, ubi quod mutari non potest, & domicilium ad locum dominantis.

8 Domicilium accidentale dicitur, quod assumptione comparatur, & domicilium habitatio vocatur, & incolatus facit.

9 Incola verè dicitur, qui in aliquam regionem domicilium suum contrahit.

10 Domicilium accidentale à quolibet amitti potest pro voluntatis arbitrio. Eius autem mutatio non præsumitur, quod 12.

11 Mutatio civitatis accidens, nunquam præsumitur.

12 Domicilium mutasse præsumitur, quod loco recessit cum suis rebus.

13 Domicilium commune, quod dicitur, Roma dicitur commune patriæ ibid.

14 Domicilium commune esse amitti potest modis, quibus naturale, & accidentale.

Cum de voluntatis mutatione hæc tenus dictum sit, nunc differendum est, an & quando habitatio, seu verus domicilium mutatum præsumatur. Hæc disceptatio aliquam habet affinitatem cum illa, quam explicavimus in libr. 2. de arbitrio, casu 38, quando scilicet dicitur, quæ præsumatur quod contraxisse aliquem in loco domicilium: Et quia quidem de realia deinde nonnulla scripsit Mascaron in tract. de probat. consuet. 134.

Et primum dicendum est, habitationem & domicilium inter se differre. Nam domicilium habere quis dicitur in loco, qui animo ibi commorandi perpetuo habitat. Id vero, qui pro empitore aliqua ex causa, puta studio, vel litis, vel simili commoratur, habitare dicitur. Ita probat l. si habitare ff. de rei de iur. heres absens, §. 1. in verbo, domicilium ff. de iudicij. Bartolus in l. quarta, §. præterea, numer. 1. non ff. de damno infecto. Numer. in consuet. 88. numer. 1. libr. 5.

Porro domicilium triplex est, naturale, f. accidentale, & commune. Ita Mariam Socinus sen. c. dicit ratione, numer. 11. de foro comm. petenti. quem secuti sunt alii auctores in l. provinciales, numer. 2. de verbor. signific. & Andreas Gallus in libr. 2. observationum, observat. 36. numer. 9.

Naturale illud esse dicitur, quod ex ipsa natura (inquit Socin.) naturaliter venit, seu quod nascitur, ut naturalitas propriae, vel etiam paternæ, l. cines, vbi gloss. C. de incolis, hoc domicilium mutari non potest, l. asumptio, in princip. ff. ad municip. & origin. libro 10. & scripserunt Bartolus in dicta l. asumptio, in princip. Alexander in consuet. 34. numer. 4. libr. 5. Mariam Socin. in d. c. dicit ratione, numer. 11. Decius in consuet. 283. in fine. Socinus sen. in rubric ff. solut. matrimon. numer. 23. & in consuet. 79. libro 4. & alios tenet auctores summi in consuet. 80. numer. 10. libro 1. Et accedit nunc Andreas Gallus in dict. observat. 36. numer. 5.

Ceterum prædicta sententia intelligitur, ac locum habet, quod ad munera & honores, & sic onera personalia: Scilicet est, quo ad iurisdictionem. Nam illud amittit, si alio domicilium transferat, ut Gallus præcitat in loco post Socin. scribit. Et rursum (inquit Gallus) domicilium originis mutari quidem non potest, sed desertione per diu eius commoda possunt. Assilium in decisio. 38. numer. 9. Et ideo privilegium concessum civibus originariis, non competit iis, qui à civitate & loco sua originis recesserunt, ut scribit D. Alex. in rubrica ff. solut. matrimonio, & alij consensu à Natta in consuet. 139. numer. 4. libr. 1. Rursus mutari potest, transgresso ad habitationem & domicilium ad locum dominantis. Ita declarat Socin. sen. in rubrica ff. solut. matrimonio. numer. 23. & idem in consuet. 29. libr. 1. & in consuet. 302. libro 2.

Domicilium accidentale est, quod assumptione comparatur, & domicilium commune esse amitti potest modis, quibus naturale, & accidentale.

& domicilium habitationis vocatur, & incolae facit. Ita Marius Socinus in d. l. licet ratione, nume. 11. infine, & Gallius in d. l. Obseruat. 36. num. 3. qui quidem Gallius scribit, sverum incolam dici, qui in aliquam regionem domicilium suum conlulit, l. domicilium ff. ad municip. c. l. pupillus, §. incola, de verbor. signific. vbi Alciatus, & Rebuffus, qui quidem Rebuffus multa de incolis scripta reliquit.

11 Et pro voluntatis f arbitrio domicilium hoc accidentale amittit et quilibet potest, Bart. in d. l. l. assumptio, in princip. ff. ad municip. Baldus in rubrica, c. si a non competet, indice. Socinus senior in conl. 79. nume. 7. libro quarto. Ruinus in conl. 120. nume. 5. lib. 4. Alciatus in r. s. s. 462. Non parati, nu. 3. secundum impressionem antiquam Lugdunensem, & sensu Tyracque de retradiu consanguin. §. 9. gloss. 2. nu. 25. & num. 26.

12 Huius domicilij mutatio regulariter non præsumitur, sicuti seniores Bart. in d. l. l. assumptio, §. vltim ff. ad municip. & Alciatus in d. l. pupillus, §. incola, infine de verbor. signific. alius, qui hoc non scripserunt, recenset Mascardus ad conl. 134. num. 1.

13 Et huius quidem regulæ ratio est, quia mutatio est accidens quoddam, quod non præsumitur, vixi supra in præsumpt. trigesima septima.

Cæterum ab hac regulâ receditur contrarijs præsumptionib. & coniecturis.

14 Et prima quidem coniectura est, quando quis è loco recedit cum suis rebus, præsumitur habere antiquum mutandi domicilium. Ita Bartolus in d. l. l. assumptio, §. vltim ff. ad municip. & in l. præd. §. si ff. de fundo instrum. instrumentis legatis, & sensu Baldus in rubrica, c. si a non competet, indice. Marius Socinus in dicto c. licet ratione, nu. 25. & num. 54. veris sed quando, Alexander conl. 34. num. 4. libro quinto. Parisius in conl. 12. nu. 13. & in conl. 34. nume. 20. libro tertio, & Andreas Gallius in dicto libro secundo, obseruat. 37. in fine.

15 Domicilium commune dicitur, ut Roma, quæ dicta est communis patriæ, Roma ff. ad municip. l. Roma ff. ad municip. Socinus in dicto c. licet ratione, nume. 11. & Gallius in dicto obseruat. 36. nume. 3. qui dixit, Imperium esse commune domicilium omnium, qui sub imperio ipso sunt. Crediderim, dici posse, domicilium commune, propterea, quod contrahitur non solum origine, sed etiam longa habitatione.

16 Et ideo sic eisdem amitti potest modis, quibus naturalis, & accidentalis.

PRÆSUMPT. XLIII.

Finium mutationem non præsumi.

S V M M A R I A.

- 1 Finium mutatio non præsumitur, & vbi olim fuerunt termini, ibi & nunc esse censetur.
- 2 Terminum positi ab homine sunt quidem mutabiles, sed qui sunt à natura, secus.
- 3 Confines territorij præsumuntur se extendere vsque quo antiquitus extendebantur.
- 4 Confines coniectura & præsumptionibus probantur.

1 Congruus est locus iste, ut explicemus, quod finium mutationem non præsumi. Imò vbi olim fuerunt termini, ibidem & nunc esse præsumuntur. Ita manifestè probant text. in l. in finalibus, ff. de iur. regum, & in l. 2. c. col. & ibidem glossa, & in specie hanc præsumptionem amotaunt Alciatus in tr. ad de præsumpt. regu. 2. præsumpt. 13. & Hieronymus de Monte in tr. ad de iur. regum, cap. 21. & ante eos Lucas de Penna in l. 3. colum. 3. veris. 103. præsumptio. C. de apochis publicis, libro 10. Et tradunt omnes in dicta l. in finalibus, quo loci inter cæteros Baldus scriptum reliquit, quod termini positi ab homine sunt quidem mutabiles, sed illi, qui à natura sunt, sicuti montes & flumina, immutabiles præsumuntur. Quæ de re copiose differit Hiero. de Monte in tr. ad de iur. regu. cap. 24.

Hinc respondit Alexander in conl. 25. colum. prima, & in conl. 57. 3. infine, libro 7. quod confines territorij præsumuntur se extendere, vsque quo antiquitus extendebantur. Quocirca malè sentit Boslius interdictum casuarum criminalium, in tit. de principa. nume. 269. cum dixit, fines præterit temporis non præsumi eisdem cum præsentibus. Alia scribunt Florian. in d. l. in finalibus, & Montanus in d. l. 21. Cæterum ab hac præsumptione receditur per contrarias 4 præsumptiones & coniecturas, quibus fines ipsi solent probari

scilicet tradunt omnes in c. cum casuarum, de probat. & copiose Montanus in d. l. ad aliam de finibus regum, cap. 59. & aliorum conl. in conl. 147. nu. 1. libro secundo. Quæ sane in responsis recensiti vultus coniecturas, quibus fines ipsi probantur. Illas montes hic repetere, atque commemorare superfluo deo. Prædictum tamen addo Decianum ad conl. 17. nu. 6. lib. 3.

PRÆSUMPT. XLIV.

Morbo infirmitateve aliqua affectus semel, an in eodem morbo perferare, atque perflistere præsumatur.

S V M M A R I A.

- 1 Morbo sui naturæ sanabili affectus, an præsumatur in eodem morbo perferare, atque perflistere. Et quid si morbus est sui naturæ perpetuus & insanabilis, nu. 2.
- 3 Cæsar morbo comitali laborabat.
- 4 Hercules morbo comitali affectus fuit, & ab Aristot. appellatur hic morbo Herculeus ab ipso Hercule.
- 5 Morbo comitali, semel affectus semper præsumitur affectus, quia est sui naturæ insanabilis.
- 6 Accidentia non præsumuntur.
- 7 Dementia, & furor morbo semel affectus, perpetuè eodem morbo laborare præsumuntur.

DE mutatione malæ valetudinis in bonam hoc in loco satis congruo differendum est. Hac in disputatione distingui solent duo casus.

Primus est, quando quis laboravit morbo aliquo sui naturæ sanabili, atque curabili, ut febris similitque. Hoc in casu scribit Alciatus in tr. ad de præsumpt. regu. 2. præsumpt. 19. esse opinionem inter Doctores: cum Innocent. Bald. & Compofellanus in c. cum inter canonicos de electio. fenerint, hodie non præsumi illum eodem morbo affectum. Contrà verò scripserunt Ioan. Andr. Burr. Abbas, & Imola. Et quamquam exprecatis Doctoribus ab Alciato vix vnus sit Buerius, num. 23. qui casum hunc attingit (Baldus enim quid libi velit non satis explicat) attamen ego sequor opinionem, quam video placuisse, & ipsi Alcia. nempe hunc 20. præsumi eodem morbo detineri. Quod intelligerem, si modò tantum temporis elapsum est, quo conlequitur morbus ille curari, & sanitati pristinae eo affectus restitui.

Secundus est casus, cum t morbus est sui naturæ perpetuus & insanabilis. Hoc finis in casu verè præsumitur, quod eo semel affectus, adhuc eo affectus sit. Ita sanè docuit Alciatus in d. præsumpt. 19. ex sententia omnium in d. c. cum inter canonicos præsertim Abbatis, num. 7. & Burr. nume. 23. & idem fenerunt Alex. in conl. 141. nume. 4. lib. 1. Barba. in c. vlti. de success. ab intestat. & alij, qui in subsequenti præsumptione in primo casu commemorabo. Et huius casus exempla adferri possunt multa. Vnum est in morbo comitali, quem nostri caducum, alij epilepticum appellant. Quò laborasse legitimus C. Cæsarem, ut scripserunt Suetonius in Iulio Cæsare, cap. 20. Et Herculem hoc t laborasse morbo meminit Aristot. in problem. 1. sect. 30. qui ait, morbum hunc Herculeum ab Hercule ipso fuisse appellatum.

Hoc finis comitali morbo, qui semel est affectus præsumitur perpetuè affectus: cum sui naturæ insanabilis sit, sicuti attestatur Celsus lib. 3. cap. 22.

Et hoc exemplum probari creditur in c. 17. q. 2. & in d. c. cum inter canonicos, de elec. sed verè non probant, il diligenter penduntur, atque confiderunt. Rectius probari ca ratione potest, quod sanis huius morbi est quoddam accidens contra ipsius morbi naturam. Accidentia autem, vti sèpe dictum sum supra, non præsumuntur.

Est idem in morbo dementiae & furoris. Nam eo semel affectus, perpetuè eo laborare præsumitur. Ita conlequitur glo. in c. indicat. 3. q. 8. & in c. de success. ab intestat. Et eo loci inter cæteros Anthonij scripti, se ita consensisse, ut verè consensuit in conl. 5. num. 5.

& huius sententia alios plures etiam in subsequenti præsumptione commemoramus.

SYMMARIA.

- Michael Praetorius.

1099

- Q**Uæd finem præcedentis præsumptionis scripi, efficiunt, ut hoc loco explicem, an & quando quis furiosus, infans, demens, & mente captus præsumatur.

Hac de re scripserunt multa duo ex recentioribus nempe Mantica

maritum celum. vlt. ff. solut. matrimo. & Boer. in q. 22. num. 65. Crediderunt Doctorem illud, non fuisse infanum & dementem, vt opinatus est Castrensis, cuius legatum, & dispositionem minus recte (vt statim apparbit) retulit, sed aliquid tantum fatum, vel gloriosum extitit. Hinc enim fuit Ludovicus Cortiosus Iuriconsultus, Patavinus, qui anno 1412. die prima Februarij, condidit testamentum in scriptis, cuius authenticum exemplum humanitate Excellentiss. Do. Tripbonis Pernuina Iuriconsulti summa cum amicitia coniunctim perlegi. Et enim Cortiosus, cuius domus est mihi nemine vicina, conscripsit testamentum omni ex parte diligenter, & prudenter ordinatum in hoc solo visus est significare se aliquid tantum vel fatum, vel gloriosum, qd. fuit dignis de bonis operibus suis condiderit: cum in eo testamentum disposuerit his verbis:

[Item lego pro honoris corporis mei sepultura illud, quod videbitur conuenire meis commissariis. Et volo, quod per meos commissarios eligantur pulsatore seu musici vltque ad numerum quinquaginta, si reperiri poterint: quibus lego dicatum medium pro quolibet, vt præcedat corpus meum cum tubis, zaramelis, arpis, lautis, cytharis, organis, tympanis, & alijs generibus instrumentorum musicorum pulsantes & canentes Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et non immerito hoc lego & ordino. Primum, quia sum maxime rerarum omnium Conditor non me inter bruta computari, sed in nobiliori animarum genere. Et in eo genere, non in sum sanguine, nec intellectus prærogatiua dinotatum. Nam eius per millione iuris viri que gradum obtrinu de hoc torus. Non mihi diuitiarum modus delectat cunctis infortunijs superatis, ad senium peruenit sic cuiusque ætatis senserim moris, & commodi pariter & incommodi. Cur ergo lætus non fideam? Et vt ait Tullius de senectute) o præclarum dictum: cum ad illud diuturniorum annorum concilium, cæterumque proficiscar: adstant etiam Eonio, qui Apollinis oraculo spiritum illius iudicatis est: animos hominum esse diuinos, hisque cum ex corpore excessissent residuum in cælum patere optimo & iustissimo cuique expeditissimum. Cur ergo lachrymis, & flerbis decorandum est funis, cuius ex morte sequitur immortalitas? Ergo me lugeant superalientes, quibus chorus suus & qui ex mei morte in comoda patienter. Ego enim lætus iustitiam seruans, in qua versatus sum, quod terrenum est, terræ relinquo, & ad cærum diuinarum, vnde de cæsi, reuerti cogor gratulandum.

Hæc enim Doctor Cortiosus testator, qui (vt dixi) aliquid tantum fatuus potius, vel gloriosus quam demens, & infans suo hoc legato detegitur. De sua bonitate nimis confidebat. Nec illud Apollini satis pendit. Nemo scitan dignus sit gratia, vel odio. De huius Doctoris repertorio, cuius meministi, & idem Castrensis in d. l. si quis in suo mo. 3. ita dilucidit idem Doctor.

[Item volo, & repertorium meum per me composui, quod vocatur *il Correo*, ponitur ad stationes Bidelorum, vt quisque volens possit habere copiam.] Hæc ille.

Cæterum si res ita se habebat, vt Castrensis scribit, Doctorem hunc stultum, & omnino insanum ego iudicarem, Roma. Alex. & Boer. opinione reiecta.

- 44 Decimum est signum & coniectura furoris & dementia, quæ sumitur ex eo, quod datus est ei curator tanquam dementi, vel furioso. Ita Angel. & Salicet. in l. cum te. C. de probato. Alex. in consil. 32. num. 4. lib. 5. & in consil. 17. num. 9. lib. 7. Corne. in consil. 21. num. 10. lib. 1. & in consil. 32. num. 7. lib. 2. Dec. in d. l. furiosus. num. 10. C. qui testam. facere poss. & in consil. 28. num. 7. & in consil. 48. num. 14. & 35. qui sic e contra arguit aliquem præsumi, & censeri fuisse mentis, quando actus ab eo gestus fuit confirmatus auctoritate & decreto superioris, qui atquoque passus non fuisset illi aliquid agere, si furiosum, vel demementem cognouisset, & idem eodem in c. cum de iure responsa. P. arisan. consil. 23. num. 3. lib. 3. Idem consil. Boer. in q. 22. num. 6. Verum coniectura hæc non sumitur a persona eius, qui arguit furiosus, sed a gestibus aliorum.

- 45 Undecimum signum, coniectura & præsumptio est, quando quis habitus, & reputatus est pro furioso, vel demente a parentibus, vel etiam a vicinis. Ita Bald. in s. item si furiosus, in t. in fin. quibus mox est permixtum facere etiam. Alex. in consil. 1. s. numer. 3. lib. 1. & in consil. 112. num. 5. lib. 5. Dec. in d. l. furiosus. numer. 30. C. qui testam. facere poss. qui idem est effectus, quando testes attestantur, quod ita ab omnibus habebatur pro demente, vel furioso. Idem Decius in consil. 26. num. 7. & in consil. 448. numer. 4. P. arisan. consil. 87. numer. 7. lib. 3. Gramma. in d. consil. 16. numer. 12. & Cranes in consil. 59. in fin.

lib. 3. Et horum tria aditiones sunt secutur in consil. 52. numer. 231. lib. 1. Hoc tamen signum, sicuti & præcedens sumitur ab aliorum factis, non autem a persona eius, qui furiosus asseritur, sic demens, & furiosus habitus est à suis iustis Imperator. Ite vt vlt. in anno. lib. 1. Antropolog. & accedat Decian. in consil. 127. numer. 33. lib. 3. qui e contra dixit, sane mentis, præsumi, quia suis talibus bene. & idem consil. Boer. in d. q. 22. numer. 20. Ita quoque infamia mentis in probatur, qui à medicis, & peritis habetur. vt decidit Rota Roman. in decis. 109. numer. 6. & 7. in 2. parte in vltima edita. & idem respondit Cranes in consil. 59. numer. 3. lib. 3. Idem quando pater asseruit suo in testamento filium fuisse infanum, & furiosum, Ita consil. Alex. in consil. 4. numer. 4. lib. 1. Dec. in consil. 26. numer. 2. & in d. consil. 448. num. 33. in fin. & apertum Ioan. Petrus Surdus in consil. 59. numer. 17. & 18. lib. 5.

Duodecimum signum & coniectura furoris & dementia, & infamia publicæ facit, sicuti quando quis passim publicè ostendit pudibundus. Et enim demens, vel furiosus, & infans præsumitur. Ita enim in specie delictorum Cranes in consil. 15. num. 5. in criminali. & Boer. qu. 23. num. 52. Hoc etiam in infamia, & infecto iacenti, & graui fere agnoscitur. Ita Cranes in consil. 59. num. 77.

Decimum tertium signum & coniectura furoris, vel dementia, est, cum quis imaginibus fallitur, sicuti contigit illis, qui vnum pro altero se credere assument. Quemadmodum Theophilus arist. medicus perito euenit. Et enim cū decubuisse ager, in argulis domus occidentis arbitrabatur adhibere tibicines & cantores. Ita ex Galeni libro tertio de morbo commemorato Celsus Rhodiginus libro 17. l. 1. in antiqua. cap. tertio. Illud etiam scribunt, quod accidit Romæ in eo, qui tinsimuribus oppressus, oculis æstibus, de se 50 neltis vasa transiens ostendebat, siccitatis, & elidere.

Et de seipso Galenus scabuit, quod dum puer ageret, & æstivo tempore febri quateretur, ex cubili prominentes atro colore festuclus videre seopinabatur, vestes quoque hoccorum plenas. & idem Galenus libro 3. de locis affectu, commemorat quendam, qui credebatur se esse terram coctam, & ob id eundem cutibus, quos obuium habebat, nec in sum frangeretur quæcideret. Est etiam ad rem nostram illud Thersylli, qui se Indiam affectus erat, vt Piræum ingredienti naues suas arbitrabatur, proinde abhuc remigantes quoque ingenti applausu explebat, quod si aliquid naufragium fecisset, nihil in se memoris concipiebat. Hunc fratris cura vbi a morbo absoluitur, narrabat fuisse nunquam vixisse incandens, quàm furor in tempore, quoniam abesse videret, volupras illam arderet. Ita recensit & Iulianus libro 4. varior. lib. 1. & Celsus Rhodiginus in d. 3. quos ego commemoravi in consil. 32. num. 22. & quo loco respondit Bernardinum quem iam Patavinum infamia laborasse, ob id, quod crederet, se ferre equitem ingredienti cubile suum & specula. Imaginibus quoque fallabatur illa Acco, cum meminit ex Plat. arch. Celsus Rhodiginus libro 17. l. 1. in antiqua. cap. 2. quæ quidem dum se in speculo contemplantur, imaginem suam, perinde ac mulierem altera alloquebatur, iunuebatur, submurmurabat, ardebat, interdum comminabatur, subblandiebatur, & quidquid consiliabatur solent numeris omnia implere.

Eodem in loco recenset Celsus, adolentes illos Agrigentinus, qui ob ebrietatem eo dementer perueniant, vt non modo crederent, se in nauis esse, & naufragia pati, & propter ab omnia omnino, omnemque suppellectilem & specula in viam proiectabant, exitimantes, se ita nauem exonerare, & naufragium euitare posse. Imaginationibus quoque falluntur, ijs, quos perpetuus timor affligit, ne mundus corruat, & in præcepserat, & propterea semper de fuga cogitant. Quorum quidem meminit Galenus lib. 3. de astutioribus. & Celsus in d. lib. 17. cap. 2.

Cognouit & ego superioribus annis Iacob. Garziam Hispanum Sacerdotem eruditum quidem bonarum literarum, ac Sacra Theologia, qui hoc infanie morbo laborabat, vt crederet, ac suspicaretur semper, se ab inimicis suis persequi, & illos curare, vt magistratus huius ciuitatis cum præbendis curaret, vinetumque, vel Romanum, vel in Hispaniam mitteret. Et peraspice hunc mortebatur, vt rogem magistratus ipsos, ne suis illis persecutoribus fidem adhiberent. Item, qui imaginibus falluntur, verè insani sunt. Sicuti Cornelius Celsus libro tertio medicus in c. 18. his significat. [Terminus, inquit] infanie genus est, cuius species duæ. Nam quidam imaginibus, non mente falluntur, qualem insipientem Alacian, vel Orestem poetarum fabula serunt quidam animo de

[sipientem.]

ſpionit. ¶ Quæ Celi verba ſuprà commemorauit. Et ex noſtris in ſciecie idem ſcribit Suarez in *d. alleg. 1. num. 6. qui & hæc Galeni verba* reſcendet lib. de interioribus.

[Hanc paſſionem phreneticis multa præcedunt accidentia, quia imaginationibus eis apparentibus adco coacti incipiunt clamare, iniuriæ, & ſuſpecti, & aliquando ſine cauſa obliuionem patiuntur.] Hæc Galenus.

Decimum quartum ſignum & coniectura inſaniæ & dementiæ eſt, quando quis vno propere tempore bona ſua dilapidauit, euendendo villam, vel ſine cauſa donando. *Ita poſt multo reſponſum Parſium in conſil. 89. num. 29. & conſil. 88. num. 15. libro 3. Ita etiam, quando deſcriptis bonis diſpoſuit in teſtamento eo modo, quo viſa ſunt mentionem diſpoſuiſſe, verſepondit Alexand. in conſil. 1. 1. num. 4. verſe ſecunda coniectura. a. libro 1. Cum dixit inſanum, & dementem, præſumi illum, qui hæredem fecit extraneum, excluſiſſi ſibi ſanguine coniunctis de ſe non demeritis. & Alexand. in conſil. 1. 1. reſpondit Rodricus allegatioe 1. num. 16. Ita contra donare etiam omnia iuſtus de cauſis prudens, & ſanæ mentis præſumitur. Carnus in conſil. 210. in fine. libro 1. præſertim ſi donauit coniunctæ perſonæ. Idem Carnus in conſil. 69. num. 11. in ſil. 1. & idem quando donauit valde amico de ſe benemerito: cum amicitia ſanguine coniunctis ſapè anteponatur, ſicut egregie ſcripſit poſt alia Tarquet. in ſil. vltimo. in verbo. liberi in num. 97. C. de reuocand. donat. & in ſil. de priuilegiis. Caſa 22. & de donatione facta inter viros ab vxore vexata à marito dum agrotaret, Cravetta in conſil. 91. num. 3. lib. 3.*

Decimum quintum ſignum & coniectura dementiæ eſt, quando quis facit actus, quos nouo ſanæ mentis faceret, vtille, cuius teſtamentum notarius cum ſcribebat, in eius faciem exſpuebat, & rogatus vel deſitteret, adhuc exſpuebat. *Sicut reſponſum Carnus in conſil. 22. num. 8. libro 4. ſic & dementem, ac ſtultum reſpondit idem Carnus in conſil. 319. colum. 2. libro 1. fuiſſe eum, qui interrogatus à notario conſcribere cuius teſtamentum ſibi abſoluit, nec aliter reſpondebat. Ita legi aliquando apud facietur ſcriptorem etenſiſſe ſibi Patruj coram ſuis viſitatis Prætoris, qui ouium paſtorem dementem eſſe indicuit, ob id quod interrogatus, quare non perſoluiſſet vocatj publicanis pro ouibus à ſe conſuctis, & quæ alioſi in communium incididerat, nil aliud reſpondebat, quam quod ſibi habuit. Sic enim paſtor ille, vt eo ſigno ſe ſtultum fingeret, ab ſuis ciuitatis aduocat conſilium ſue cautelam acceperat. Quoniam quidem cauſa prædicta ipſe aduocat deinde petentem dati conſilij præſumit, mercedemque faceret & prudenter magiſtrabat.*

Decimum ſextum inſaniæ ac dementiæ ſignum eſt, cum quis magna vexatur melancholia. Ita aliquando à I. C. cuius nomini parco de iure reſponſum legi, ex ſententia Ariſtot. in *problemate. 12. ſectio. 1.* cum dixit, eſſe, quorum natura atra bile, quæ melancholia eſt, abundat, inſani præſumit. Quare dicendum eſt, melancholicos in *problemate ſectio. 30.* ſcriptionem reliquit, melancholicos mortem, vel lapſos, vel ferro ſibi inferre conſueſſe.

Cæterum exiſtimauit verius eſſe hoc non eſſe probabile dementiæ ſignum. Et ſentim bona eſt conſequentia, inſaniti, ergo atra bile, vel melancholia laborat. Non tamen ſequitur e contra, eſt melancholicus atra bile maxime vexatur, ergo eſt inſanus & demens. Cum vt plurimum melancholici ſapientes ſunt & bonarum litterarum, & artium ſtudioſi, ſicut affirmat Ariſtoteles in *ſil. 1. problemate prima ſectio. 30. qui reſcendet quæſtiones. 1. vbi præſumit quoniam atra bile, & melancholia vexatur.* Quare dicendum eſt, melancholicos dici non poſſe inſanos, niſi aliquando inſania ſignum ediderit extrinſecum.

Decimum ſeptimum ſignum dementiæ & inſaniæ à ſuprà relato Iure conſulto adducitur aliquando, quod noctis tempore eſt lecto ſingebat, adhuc dormiens, & veſtibis ſe inducubat, picebat arma, & per urbem deambulabat.

Cæterum reſpondi ego, hoc non eſſet certum inſaniæ & dementiæ ſignum: cum multi competeri ſint, qui & imprudentes, & ſapientes ac ſani corporis & mentis in rebus nimibus gerendis eſſent tamen ad dormientes eſt lecto ſingebant, ac longiſcule ambulabant armis comites, multaque ac ſi vigilarent, conſuebant: cuiusmodi reſert Bartolus in *ſil. 1. de inſil. & iure. Vltimo* inquit, quod ſe noctis dormiens armbat, vagabaturque per urbem cætuſo ſic & Guillemus de Monte Laudiano in *ſil. 1. de homicid. commemorat fuiſſe tibi apud Parthianos locum Augum,* qui noctis dormiens ab vique templo Diui Beneficii

Menab. Præſumpt.

indit ad flumen Sequanæ, ibique paucum occidiſſet, & non expegeſcens ſeſe in lectum coniecit. Ita etiam Martianus Socin. Sen. in *d. al. audientium. num. 51. de homicid.* reſtat ſe deſonice habuiſſe puellam vicinam, quæ dormiens eſt lecto ſingebat, & panem faciebat. Poſſum & ego ipſe mea fide attellaſſi, quod cum anno 1165, ius pontificium interpretaret, in Academia Montis Regis Pedemontium, habuiſſe apud me adoleſcentem rerum mearum ſeriptorem, & cancellarium ex Oppido Clarafici illa quidem mentis, prudentem, & verſutum virum, qui noctis tempore dormiens ſurrexit, & nodato gladio cubile ipſum, mentem, & hauris, & alia quæ erant, in cubili, magnis ſcibus ſeripſi. Et cum à vicinis, qui accurrerant, fuiſſet expegeſcens, ſus dicebat, ſe ab iniuriis aggreſſum: cum tamen illa clauſum eſſet cubile, vt necellum nobis fuiſſet oſtium proſpiceret, vt eo ingrederemur. Et cum ab ipſo adoleſcente intellexiſſem ſibi alias hoc ſemel, & iterum eueniſſe, eum illam diu niſſum ſeci, ne quid deterius mihi, vel meis contingeret. Huius rei cauſas inter alios reſcendet Cælius Rhodiginus in *lib. 3. ledio. antiqu. cap. 9. id ſerè contingere vbi multus fuerit mortis, & multa perturbatio: nec tamen valida adeo, vt ſomnium conuellat.* Et quoniam hoc maxime contingit melancholicis, vt auſtor eſt Ariſtoteles in *ſine vltimo problemate, ſectio. 30.* Non tamen inde vit, ſi melancholici dici debeat ex hoc ſolus, & ſapientes. Nec apud quemquam ex quæſtioribus, quos mihi hæc reſcendet, ſcriptioribus obſeruauis, hoſte noctis ſurgentes, ſtultos, & dementes eſſe.

Secundus eſt caſus huius noſtræ diſpoſitionis, quando ſcon-ſ9 ſtat aliquem ſurore, dementia, vel inſania affectum fuiſſe. Et non conſtat habere conſueſſe dilucida interualla.

Hoc ſine caſu conſtituenda eſt regula contraria præcedenti. Eſt ſine dicendum, hunc præſumi adhuc ſurſum, vel demerentiſſum ſuperiore præſumptione attinge. Et in ſpecie ita ceſſatur gloſſam 4. indicat, terra, quaſtione octaua. & in vltimo, de ſuſſione ab inſolito. vbi Doctores præſertim Anchoran. qui dixit ſe ita aliquid ex ſa-ſa interrogatum reſponſiſſe, vt verè reſpondit in conſil. 5. num. 5. & cum eo de eadem ſaſti ſpecie idem reſpondit Cardin. Zabari. in conſil. 16. num. 10. verſicul. conſequenter. Idem quoque affirmant Abb. in *ca. cum inter cæſarios, num. 9. de electio. Alexand. in conſil. 1. 1. num. 4. libro 1. & apertum in conſil. 1. 1. num. 7. 22. & 13. libro 3. Carnus in conſil. 69. num. 12. in ſil. 1. & in conſil. 2. 1. num. 3. lib. 2. Bertr. and. in conſil. 1. 1. num. 4. lib. 2. 1. ſaſti in parte ſurſo, num. 5. ſi de his qui ſunt ſui, vel alieni iuri. Decum in ſurſo, num. 22. C. qui reſſant ſuſcere poſſ. Roccus in conſil. 67. num. 9. lib. 1. qui conſilium in eodem caſu, de quo reſponderunt Curt. lun. in conſil. 151. num. 7. P. Ariſtus in conſil. 89. num. 12. lib. 3. Bertr. in conſil. 16. num. 20. lib. 2. 1. idem ſerſerunt. Euerdus in centuria legali, in loco, de tempore ad tempus, num. 8. Alex. in *tra. 1. de præſumpti. reg. 2. præſumpti. 16.* Decum in conſil. 3. 4. num. 3. libro 3. & Baſden. in Comment. arg. de analeg. cap. 30. num. 157. Et quidem motus ſui text. 1. penult. C. de curat. ſurio. & d. c. in *al. 3. quaſtione 8.* Et hoſt fecutus lun. in conſil. 82. num. 220. libro 1. quo loco, num. 233. ſcripſi ex Zabarella in *dicto conſil. 6. colum. 2. verſe. ex coniectura.* & Parſum conſil. 87. num. 4. libro 3. inſanos, & dementes aliquando loqui verba ſaniæ mentis, & aliquando aliqua ſigna prudentie ſcere, non tamen definire eſſe dementes. Idem reſpondit Suarez in *dicta alleg. 1. num. decimo octauo.**

Diſſentunt tamen, & malè, ab hac opinione Caſtren. in conſil. 120. v. quidam præſil. num. 2. libro 1. & Iaſon in conſil. 10. centum ſuperſegetimo octauo, num. 3. libro 2. qui reſponderunt, ſi illum, 61 qui vult probare actum aliquem fuiſſe geſtum à ſurſo, probare debet illo tempore geſti actus ſurſum fuiſſe: cum non ſufficiat (aiunt Caſtrenſ. & Iaſon) probare, ante, vel poſt ſurore agitatum. Eſt tamen verior recepta illa ſententia, cum mutatio non præſumatur, nec id quod contra rei naturam, ſicut eſt, quod ſurſus, vel inſanus ſit, præſumit ſanitati reſtitutus.

Declaratur tamen hic caſus, vt procedat, quando iam ſuit probatum hunc per aliquod tempus continuum, atque ita aliquot annos, vel meſes continuo eo ſurore, vel demetia agitatum, ſecus ſi probatur feciſſe aliquos actus tantum ſtulticia, vel ſurore. Nam non præſumetur nunc ſurſus inſaniæ, vel ſtulticiæ. Ita declarat Bartolus in *l. 2. in fine. ſi de bono poſſiſſ. in ſurio. ſecundum* in conſil. 42. num. 8. libro 3. Iaſon in *l. 2. parte ſurſo, num. 3. ſi de his qui ſunt ſui, vel alieni iuri.* & Alex. in *l. 1. al. 1. de præſumpti. reg. 2. præſumpti. 18. num. 5. & præter hoc idem affirmat Alexand. in conſil. 1. 1. 47.*

Titt 3

MUO. 1. 1.

mm. 12. lib. 7. *Infirmitas in consil. 17. §. 1. colum. 1. vers. 3. quod. li. 2. Rursum in consil. 67. mm. 9. lib. 1. & cum dicitur in eodem casu Paris in consil. 17. numer. 13. lib. 3. Boer. q. 23. numer. 3. & 37. Et ita etiam intelligitur Zabarus in consilio 36. colum. 4. versum. Verum ad secundum, quod dicitur Zabarella in consilio in eadem causa, de quo respondit & Auch. in dicit. consil. 5. vi. super admodum.*

63 Tertius est casus, quando constat aliquem fuisse, ac esse equidem infirmum, vel dementem, sed tamen habere dilucida intervalla. Hoc in casu cum dubitatur, an actus ab illo gestus tempore furoris, vel tempore dilucidæ intervalli: dicendum est, in dubio præsumi gestum tempore furoris: & ob id, qui asserit, gestu fuisse tempore dilucidæ intervalli probare id debet. Ita omnium primus docuit Card. Zabarella in clem. 1. §. 2. vers. ex hoc sequitur de homicid. qui dicitur, in questione facit fuisse dubitatum, quod cum ageretur ex causa mutui, & obijceretur illum, cui factum fuerat mutuum, fuisse furiosum. Et ex adverso fuisse probatum, quod ille habebat dilucida intervalla: dixit Cardinalis, se respondisse, fuisse non fuisse probare, quod habere dilucida intervalla, sed probari debuit, quod tempore illo celebrati contractus is habebat dilucida intervallum. Et eodem in loco idem censuit Anchara, quos fecit: sunt 1. §. 1. in parte furioso, num. 6. ff. de his qui sunt sui, vel alieni. iura. & idem 1. §. 1. in consil. 17. §. 1. lib. 2. egregie Raimus in consil. 67. num. 10. lib. 1. & de eadem fidei specie Paris in consil. 17. num. 8. lib. 3. & pulchre Suarez. allegat. num. 21. Decius in d. furiosum, num. 12.

64 Cuius testam. facere poss. Et huius sententia fratio est prima, quia furor is morbi infamabilis sui natura præsumitur durare omni tempore: & dilucida illa intervalla fuisse per accidens, qui tamen accedens ducit probare debet, cum illud non præsumatur. I. si verò, §. quod pro rei qualitate ff. qui test. §. cog. & sius loci diximus. Et hanc sententiam probat L. cum aliqua de iure delicti.

Extenditur hic casus, ut locum habeat etiam si notarius asseruit in instrumento de actu recepto, hunc sane mentis fuisse tunc. Nam adhuc talis non præsumitur, cum notario non credatur. Ita Soc. Sen. in consil. 98. num. 3. lib. 3. 1. §. 1. in finem.

66 Declaratur primò hic casus, ut locum non habeat, quando actus ipse gestus ita bene gestus, ut significet, atque ostendat non esse actum furiosi, vel dementis, sicut contigit in testamento Tuditani cuius Romani note viri infamii, cuius testamentum (vt scripserunt Valerius Max. lib. 7. cap. 7. de testamentis, quæ ratæ sunt, in scriptis, Cicero in quest. Academ. & Læc. Firm. lib. 3. Instit. cap. 23.) fuit à Senatu Romano iudicatum, ut à huius mentis homine confectum. Et hoc exemplo vti sunt permulti ex nostris, qui casum hunc sic declarant. Ita sane 1. §. 1. in parte furioso, num. 7. ff. de his qui sunt sui, vel alieni. iura. Soc. Sen. in consil. 98. numer. 3. lib. 3. Decius in d. furiosum, num. 12. Cuius testam. facere poss. idem in consil. 4. §. 48. nu. 15. Eandem declarationem probatur Alciatus in d. §. 1. in finem. 18. & Totaq. in d. illa, de legibus contrah. l. 1. nu. 6. qui eisdem opinionibus conveniunt ad Baldum, Rom. Cornetum, Socinum, & alios plures. Et accedunt Alex. in consil. 127. nu. 1. lib. 2. Boer. in quest. 23. num. 16. & Radicium Suarez. in allegat. 1. nu. 7. & num. 18. & Rota Ratis. in decis. 129. num. 15. in 2. parte. in nos non est edita. Et idem eff. contra, quando actus ab illo factus ita confectus est, ut sibi mentis homo cum non fecisset, argui illum tunc dementia laborante. Ita respondit Socin. Sen. in consil. 98. numer. 3. libro 3.

67 *Etiuxta hanc declarationem tueri, atque defendi potest traditio illa Castren. in l. qui testam. §. 1. in parte furioso ff. de testament. cum dicit, testam. inter factum ab eo qui habet dilucida intervalla, præsumi factum potius tempore quo erat sane mentis quam quando furor aggritatur. Defendi sane potest hec Castrensis traditio hoc in casu, quando scilicet appareat testamentum esse solenne, numerum, sicut Castrensis hoc in casu inquit Decius in d. furiosum, num. 15. Itaque intelligi debet declarari debet idem Card. Zabarella in consil. 36. num. 9. & Socin. ad secundum, alioqui contra rationem eius respondit, quod si respondit dixit idem Card. de homicid. ut rell. supra num. 63. & manifestè Socin. Sen. in consil. 42. colum. vi. lib. 1. & respondit, hoc in casu esse considerandam qualitate actus. Ita etiam consil. Curt. honor in consil. 30. nu. 23.

68 Cæterum si constaret aliquem esse furiosum, & gessisse actum contententem huiusmodi sane menti, dicendum esset actum illum non valere. Ita præsumit intelligi in d. Rota d. q. 23. numer. 30. post multos ab eo confirmatos. Et in his multis versari iudicis arbitrium, ut alios decidit Rota in d. decis. 129. in fin. in secunda parte. in nos non est edita.

69 Declaratur secundò, ut non habeat locum hic casus, quando tempus confecti actus, puta testamenti, erat autem remotum à

tempore quo furor vexabatur. Nam tunc præsumitur, quod sane mentis extiterit. Ita docuit Bald. in d. furiosum. Cuius testam. facere possunt, qui dicitur, considerandum esse actura, an scilicet fuerit confectus longe ante, vel post, vel proxime ipsi furori. Et idem dem fecit furor Alex. in consil. 47. nu. 3. lib. 2. Socin. Sen. in consil. 42. col. pen. & vi. lib. 1. & in consil. 98. nu. 3. lib. 3. Boer. in d. furiosum, nu. 17. Boerum qu. 23. num. 8. Differt tamen Partitius in consil. 37. num. 13. lib. 3. Et hic observandum est, quod ille, qui asserit actum aliquem confectum fuisse ab infirmo & furioso, probare debet præcisè, quod eo tempore confectus actus is laboraret eo morbo. Ita Cardinalis Zabarella in consil. 36. nu. 3. Corne. in consil. 261. numer. 27. in lib. 4. Soci. Sen. in consil. 42. nu. 9. lib. 2. Boer. in d. q. 23. num. 39. alios referre Magar. in consil. 24. num. 13.

PRÆSUMPT. XLVI.

Senes, an ægri, atque infirmi præsumantur:
& quando ægris comparen-
tur.

SYMMARIA.

- 1 Senectus, dicitur morbus, & infirmitas, æquiparatur morbo. 4. Contra num. 6.
- 2 Statum loquens de infirmis, in senibus locum habet.
- 3 Episcopus infirmus confectus, ita licet coadunatore sibi assumere, quem admodum & ægrato.
- 4 Senes possunt ad æternam rei memoriam testes examini, sicut valetudinari, & infirmi.
- 5 Infirmi ad esse habitus cuiuscunque corporis contra naturam.
- 6 Senes, qui septuagesimum annum attigerint, præsumuntur dicitur infirmi, permulti tamen sunt ea ætate robusti, & validi.
- 7 Lator non vixit 300. annos, eximius vires retinet.
- 8 Agellus Lacedæmonius iam senio confectus, visus est, sibi per brumâ nudis pedibus, ac sine tunica credere.
- 9 Democritus Abderites centum & novem annos attingit, non morbo, sed longæ senis extinctus.
- 10 Gælius vixit centum quadraginta annis, & nullo corruptus morbo interijt.
- 11 Gorgias Leontinus centesimum & septimum ægis annum intercegit, qui quæpropter vellet tamdiu in vita manere, respondit, quia nihil habeo quod senectutem meam accipiam.
- 12 Iliotes anno quarto supra nonagesimum vitam suam eduxit librum, quem Panathenæum intercipit.
- 13 Mafinus Rex Numidia ætatem suam summo cum robore vitæ octuagesimum sextum annum perduxit, quo tempore filium Methymatum generavit.
- 14 Valerius Corvini centesimum annum integri viribus complevit.
- 15 Franciscus Donatus Venetorum Dux octuagesimo quarto ætatis suæ anno integre viribus adhuc Regibus sperare am dedit.
- 16 Franc. Molinus post centesimum ætatis suæ annum Veneti prætor dignitate ornatus est.
- 17 Thomas Centarenu Dux Marci procurator nonagesimum sextum annum robustus implevit, & alius Thomas Centarenu 1578. procurator nonagesimum integrum penè viribus attingit.
- 18 Nicolaus de Poire, Venetiarum Dux, nonagesimum tertium ætatis suæ annum incoloni implevit.
- 19 Marcus Mantua I. C. Patavicus nonagesimum sextum annum ætatis vixit, & in parva sexaginta ætate amissum suum Civile, partim Pontificum docuit.
- 20 Senes tunc infirmo æquipari possunt, quando illi negotio, de quo ageretur non plus super esse possunt, quam valetudinari ipse.
- 21 Senes excusantur à munere personali.
- 22 Senex cum donat dicitur donare causâ mortis.
- 23 Testes senes sunt domo examinandi.
- 24 Senes æquiparantur infirmis in his, quæ exercitum corporale requirunt.
- 25 Libido, & concupiscentia atque in senes, sicut in infirmos & ægros, quia minuitur calor.
- 26 M. Cato Ceregrinus dixit in octuagesimo primo anno filium genuit.
- 27 Senex sexagenarius regulariter, & vix plurimum generare non potest.
- 28 Senes præsumuntur citius mori quam iuvenes ob calorem naturæ dispendium.

Cæteri non satis mihi horum explanatio probatur. Si quidem fateor Caius hominem vltra centum annos non vivere. Ergo saltem eam ætatem centum annorum vivere potest: concedo itaque ex hoc Caji responso, præsumi non vivere plus centum annis: attamen non hinc fit, quin præsumatur vivere centum ipsos annos. Rectius itaque dicere possumus cū ait in d. l. sed et si de sua f. de acqu. heret. l. i. vlt. nu. 39. C. de sacros. eccl. l. deo & alij m. l. f. eman. p. 1.

11. C. de colla. & ibidem Rom. l. nu. 116. quod & si i possibilibus aliquando est hominem vivere centum annos, attamen non est verisimile, & ob id non præsumendum. Quod vel et ratione comprobatur,

12. quia verisimilia ita sunt, quæ plerunque atque ita communiter eveniunt, sicut et sententia Ciceronis et aliorum scripti. l. 2. de arbor. inducitur, casu 83. in fine. Cū ergo communiter eveniat homines non vivere ætatem centum annorum, sed contra possumus, dicendum est, hoc verisimile non esse. Quocirca i statuenda potius est

(vt supra adnotavi) regula contraria, nempe hominem non præsumi vivere centum annos: cū communiter tot non vivere videamus.

14. Secundo adferitur i auctoritas legis diuinæ, Genes. c. 6. vbi scriptum est. Non permancabit i Deus omnipotens i spiritus meus in homine in æternum, quia caro est: eruntque dies illius centum viginti annorum. Quod etiam esse in cap. prædictæ de penit. dist. 1.

Cæterum facile respondetur id factum esse in æ primæ ætate, quando homines ob propagationem non solum centum, sed & ducentos, trecentos & multo plus vivebant. Quam i sane ætatem Deus ipse, ob hominum deinde nequitias breviorē esse voluit. Hodie autem cū nequiorum patrum nostrorum ætatem vivamus, & generis humani abunde propagatum sit, multo minorem ætatem vivimus.

Tertio argumentum adferitur ductum ab experientia: Nam videmus multos vivere vltra centum annorum. Primis enim illis i temporibus, Abraam, Noe, & alij plures vixerunt vltra ducentum annorum. Moyses vtriusque scriptum Deut. c. 34. dicebat, centum viginti annorum sum hodie, & non possum vltra egredi. Recensit Iulianus, nosse in 84. in a. h. de monach. Solitum vivere centum ac viginti annos. Alios commemorat V. de. Max. de senectute, & Plinius lib. 7. natur. hist. c. 45. & ex alijs adferendo alios recensit Rom. l. nu. 116. i. eman. p. 1. nu. 12. C. de colla. & prius C. de colla. l. 1. ubi scilicet c. 18. ad finem.

Cæterum responderi facile potest; ipsi nempe humanam experientiam contrarium demonstrant, cum quotidie experiamur homines hanc ætatem centum annorum non attingere. Quāto Diua Genetrix, & si extra humanam sortem posita esset, non tamē excedit quinqueagesimum annum. Sicuri i Volaterranis. 31. Philo. leges de tempore & ætate, memoria proditum est. Et ibidem Diui Augustini auctoritate scribitur, antiquos illos patres, Abrahā, Noe, ceterosque tam diu visisse: Dei opt. max. permisso, vi genus humanum propagaretur. Quod autem nostra ætate vltra i centum annorum annuum & multo plus permulti vixerint, fabulosum existimamus.

18. vno vna cum Carolo d. lib. 5. i. i. c. 18. ad finem. Non etiam verū est quorundam mathematicorum sententia afferentium hominis vitam esse centum annorum: cuius traditionis rationem reddit Cælius Rhodig. lib. 19. de l. antiq. c. 27. Constat itaque ex his veram non esse opinionem hanc.

19. Hinc intelligimus, veram i non esse cautelam illam, quam ad annullandum processum tradit Ang. in d. l. sed et si de sua f. de acqu. heret. cum dixit, quod facti i processu si opponatur i reo contra ætorem, eum tanquam filium suum stare non possit in iudicio: ex quo adhuc est in potestate patris sui, qui præsumit vivere. Et cū sit hac præsumptione fundata rei oppositio i intento, actor ipse ob id, quod elapsi sint omnes termini probatorii, probare non poterit, imo patrem suum decessisse: quæ ita inquit Angelus) actor ipse succumbat. Et quamquam Angelum secuti sunt Capellanus in c. aurea l. 1. & Chassaneus in consuetud. Rod. c. 6. s. 3. Attamen (vt dixi) vera non est cautela hæc, quæ in specie damnatur.

20. retinuit in d. l. sed et si de sua. col. pen. de acqu. heret. Marliani in l. si quis nec quest. in 10. de quest. Curiam l. nu. 34. & Cynolum in d. l. si eman. p. 1. C. de colla. & ibidem Rom. l. nu. 116. & sentij Bosum in tract. causarum criminalium in tit. de prolatu. me. l. 1.

Cæterum & si adnitentius hanc opinionem, quod scilicet præsumatur homo vivere i vique ad centum annorum annuum: attamen facile recedunt i præsumptione hac contraria aliqua coniectura: sicut i scriptis idem Angelus in d. l. sed et si de sua. in fine. Hinc scripsit Eslon in l. vlt. i. c. de sacros. eccl. l. vel. in c. quoniam frequenter, & porro col. vlt. vlt. non congei. Crauechius ad d. antiq. temp. in pri-

ma parte principalis in c. ana. parit. quæ incipit: Videmus & abunde. n. 1. & Ant. Gab. in lib. 1. cons. in 1. de præsum. cons. l. 16. in fi. i. si sine scriptis, quod i & mors hominis non probatur vnicuique ætate, ut vidisse illum mortuum, attamen tollitur atque diluitur hæc præsumptio, quod homo præsumatur vivere vique ad centum annorum.

Mors etiam probari potest per vocem & famā, & alijs modis: sicut i capite i Commentarijs, de adscrip. ad præsum. remedia quarto, nu. 6. & 7.

Tertia fuit opinio Comen. l. 1. & Aret. in d. l. sed et si de sua f. de 22. acqu. her. Alex. in d. l. in c. 17. col. pe. h. s. & Rui. in rub. f. sol. mar. n. 303. qui ita diffinxerunt. Aut hominis vita in iudicium proponitur atque deducitur principaliter: aut incidenter. Primo casu præsumitur homo vivere centum annos. Ita procedit opinio illa primo, quam & nos probauimus. Verum hæc diffiniciónem in specie reiiciunt Alciat. in tract. ad præf. c. 2. præf. a. s. & Rinim. l. nu. 116. si eman. p. 1. 133. C. de colla. Vna est ratio, quia mortus est Alciatus, quia i præsumptio vira locum liberet, vbi principaliter vita deducitur, multo fortius vbi incidenter: cū i efficacius probentur.

21. Ita de ducta in aliquo casu prius i paliter, quæ nec deducitur incidenter. Ita dno Pin. q. 10. per vlt. f. de iud. & scribit Bart. in l. qui homo & deo f. art. an. q. 10. f. de verborum oblig. Hæc ratio Riminald. præstat solacio non placuit enim mihi quæque probatio, non ea tantum consideratione, quia vis est, sed hæc potius quia hæc duo diuersa sunt, deducere i aliquid in iudicio, & deducere probare.

Cum enim aliquid in iudicio deducitur, vt deinde probetur, i deducitur principaliter, efficaciores probationes requiruntur, si vero incidenter leuioribus, vt max. dicemus: de hæc deductione loquuntur Comen. & Roma. cum vero deducitur, probatur si principaliter probatur, illæ probationes sunt validiores, quam quando incidenter sunt. Et ita procedit ratio consideranda ab Alciato, quæ quidem, vt manifeste constat, est diuersa i proposito Comen. & Roman. & ob id alia ratione vis est Riminald. in d. l. si eman. p. 1. 136. aduersus Comen. & Arcinum, cum ait, se non posse coningere, quod vita alius iudicij principaliter deducitur, ex quo semper incidenter deduci videtur. Est enim necesse quod præcedat i aliquid iudicium, vt puta, si per legatum mihi factum donec talis vivit: principaliter legatum deducitur, vira vero incidenter. Ego opinor & vitam aliquando principaliter deduci, exempli gratia, legata sunt patri meo decem denarii: & pater ipse meus erat tempore mortis testatoris octogennarius. Dico ego patrem meum i visse i vique ad centum annos, & idcirco esse mihi hæc cū soluenda ducens, quæ patri meo præstata erat. Hic principaliter hominis vita deducitur: Cum traditur principaliter, an tot annos visse, vel non.

Rectius itaque ea ratione reiicitur Comen. & Aretini traditio, quia cū aliquid deducitur i incidenter, leuioribus probationibus sufficit, quæ alias non sufficerent, si principaliter id in iudicio deducatur. Sicuti dicimus filiationem deductam incidenter in iudicio possessorio leuioribus probationibus probari posse: vt ita dno Bart. in l. 1. nu. 2. C. quorum iudicium & ibid. Bald. in fi. c. ad iud. col. 2. ad alij multos quos congei in commento ar. de adscrip. ad possessionem, remedia secundo, n. 96. 97. & 98. Ita pariter, quando qualitates clericatus incidenter deducitur, sufficunt probationes leuioribus, vt docuit Bald. in l. non ignorat, n. 10. C. de iur. i. accus. non poss. sic pariter, nobilitatem incidenter deducam probari leuioribus probationibus dicemus infra in præf. 39.

Quarta fuit opinio Bart. in l. si quidem, C. solut. mar. & manifesti Comen. in l. 2. s. si dubitatur, ff. quædam l. 1. q. 1. ar. Alex. in c. 1. col. 27. col. vlt. lib. 6. Cornei in cons. 19. col. vlt. lib. 1. Putel in decis. 15. n. 3. & 4. Rota Rom. in dec. 10. 2. annos. 6. lib. 1. in nouissimis decis. & Alciat. in tract. de præf. c. 1. n. 4. Qui quidem Alciatus, mutatis quodammodo verbis, notauit esse opinionem i de excogitata scriptum reliquit. Dissimulanti i, quod dicitur i vira est fundamentum intentionis agentis: & tunc actor ille probare debet. Aut mors est ius fundamentum: & tunc mortem actor ipse debet probare: quia contra eum hac præsumptio.

22. Hanc opinionem ea ratione reiicit Riminald. l. nu. 116. in d. l. si eman. p. 1. n. 339. C. de colla. quia primum illud diffiniciónem membrum apparet falsum ex responso Vlpiani in d. l. 2. s. si dubitatur. Vbi cum quis peteret inspicere i descripti quodam causam testamenti perincharde, de quo dubitabatur, videretur, vel vira functus esse: respondit Vlpianus: Præterea id causi cognita fuisse debere, vt i huiusmodi vitiis non permittat inspicere tabulas. Ille per te tabulas inspicere actor, & fundabat se in morte testatoris: Et tamen i (bionius Vlpianus).

Vipianus) si loqueretur cum viuere. Et sic vult Vipianus aduersariū petentis probare debere vitam illius testatoris. Ceterum facillè ea ratione cuiuspiam potest hac consideratio Riminaldis: quia in casu d. §. in dubietur. Vlp. non responderet aliqui de fidei specie, quæ conglutinetur consilium præbet Prætoris, quod obseruari debet, cum quia petat æriti & infipidi testamētum. Et propterea nos deducendo rem ad præxim dictum, quod aut petens ille æriti & infipidi testamētum non habebit aliqui aduersariū tunc ipse non probando morte efficit, ut facti dicatur apparere, testator adhuc viuere, vel Index ex officio alium informationes, an viuat, vel decesserit, & si constabit viuere, non permittit infipidi tabulas. Aut verò habebit aduersariū & tunc petens æriti & infipidi testamētum non deducet mortem testatoris, sed tantum postulat, testamētum æriti, aduersariū vero si impellere voluerit, opponet testatorē adhuc viuere, & propterea æriti testamētum non possidet deducendo vitam, & probabit. Rectius consensu fidei potest opinio hæc, quod cum tota disputatio sit de præsumendo aliquem viuere, vel non viuere vsque ad censuram animi, præsumponimus esse incertum & incongnitum, an in humanis sit: vel sit vita functus, sicut contingit in eo, qui iam diu abest, & ignoratur quid de eo euenierit, cum inquam de hoc incerto sit disputatio, manet & frustratoria est hæc opinio: cum nec æriti viuat, nec reus morte deducens alter probare possunt quam præsumptionem.

- 39 Quina & vltima est opinio Cognoli in d. §. si emancipati, in §. 2. in fin. C. de testat. qui dixit, hoc esse iudici arbitrium, ex quo à iure determinatum non est. Instat §. de iure delib. cum similibus. Hæc opinio, si Riminaldo in m. d. §. si emancipati, in §. 23. reijciatur, nihil tamen non displicet: Nam, si rectè consideramus, facillè duæ illæ opiniones pugnant conciliari poterunt, iudicis hoc arbitrio exactè eperpendo ac ad præxim deducit. Supponamus itaq; iam diu aliquem abesse & ignorari an viuat, vel non: & petat agnatus eius succedentem, aliter enim illum præsumi decessisse, vxor verò absens dicat, se conseruari debere in possessionem bonorum mariti donec reuertatur cum viuere adhuc præsumatur. Hoc in casu prudens iudex pendet atque considerat primum, numquid à contentibus de absenti viua vel morte præsumptiones & cōiecturæ aliquæ deductæ & probatæ sint. Et tunc pro sui arbitrio sequetur cōiecturæ, quæ tibi videbuntur validiores: cum non solum præsumptiones, sed & probationes propriæ sint in eius arbitrio. §. 3. in magis §. de testib. si vero nihil de vita vel morte deducitur probatur: quæ sit à contentibus, iudex suo ex officio poterit perquirere, cuius est æriti ille absens, quando abesse cōiungit ad iudicabit? quo in loco profectus sit? & si in castris, an multi in conflictu decesserint? Si verò nungui mare; an qui cū eo profecti sunt reueri sint, vel non? His & alijs circumstantijs perquisitis & indagatis poterit iudex cōiecturam facere, an ille adhuc in humanis, vel decesserit: si enim adolefcentis viginti annorum ætas esset à Turca, & de eo nil intra decem aut etiam viginti & plus annos auditum esset, non tamen iudex deberet cōiecturam facere, illum decessisse: Cum experientia conperit, sit aliquos adolefcentes captivos Turcarum, esse domū reuerfos post viginti ac plures annos hæc captiuitas. Et ego ipse audiui, dum anno 1562. ius Pontificum docerem in Gymnasio Montis regalis Predemontium, illius civitatis ciuem nomine Io. Marizum (si me nō fallit memoria) Tricoloni post duorum & viginti annorum captiuitatem rediisse ad vxorem, & filium, quam nuptam reperit cū hostibus captum & carceratum fuisse in carceribus decem & novem annos, quæ omnes credebat viua functum, & tandem liberatum. Cuius etiam carceratiosis liberationisque meminit Officium in d. §. 2. Si verò qui iam ætatis quinquaginta vel plus annorum ætatis ab hostibus, vel alia ex causâ absens viginti vel plures annos abest, & nihil penitus de eius vita, vel morte constaret, coniecturam facere poterit iudex, illum decessisse cum experientia ipsi quod iudex doceat, homines per plurimum hoc tempore non excedere septuagimum quintum, vel octuagesimum annum sive ætatis. Poterit etiam iudex sumere informationes, an is absens ipsi natura esse robusti vel debilis corporis, & pro sua prudentia pronuntiet.

Duobus simul mortuus bello, ruina, naufragio, vel incendio, quis primo mortuus & quis superstes præsumatur; diligens & accurata explanatio.

SVMARIA.

- 1 Duobus simul vita functis bello, ruina, vel naufragio, qui primo decessisse præsumatur.
- 2 Exiit autem quandoque dicuntur, qui patriæ potestati vinculo iuncti cum de iunctis non sunt.
- 3 Maritus vi vxore moriente in matrimonio habet consequi lucrum dotis, si contingat ambo simul decessere ruina vel naufragio, etiam si dubium sit quis prius decessit, præsumitur enim esse conditionem, cum vxor sit mortua in matrimonio. Et idem dicendum è contra, quando statim vel pacto cautum esset, quod viro decedente in matrimonio certæ pars bonorum viri ad vxorem pertineret, in §. 4.
- 4 Et idem quando ambo ciuiles decesserent eodem tempore: vt si religionem ingredi essent, in m. §. 1.
- 6 Donatio inter viros & vxorem non valet. Moderatur hæc constitutio, vt si quis decessit, prius decessit, quam eumparet, ipsa donatio confirmatur: si vero decesserit donatarius ante decessum superstitis donante, res soluitur ut donatio in §. 7.
- 7 Et quid si contingat donans & donatarius simul eodem tempore decessere in §. 9. & §. 10.
- 8 Dilectio, maxime, sui naturæ implicat, idem esse etiam si sit actio expressa debet esse. Taxat idem ponitur etiam quandoque, in §. 21.
- 11 Intellectus l. si in eum, in §. 1. de reb. dub.
- 13 Donatio etiam ex hoc confirmatur, si donans & donatarius ambo moriantur simul & eodem tempore. Et si iustitiam etiam si quis donauit, non esset masculus sed femina, in §. 2.
- 15 Vir & muliere simul viua morientibus præsumi prius decessisse mulierem vt pete debitorum.
- 16 Donator & donatarius si vita functi sunt, & ignoratur quis prius decesserit, cum in diuersis locis mortui sint, melior indiciatur conditio possidentis, vt qui petunt, probare debeant boni vel diuini prius obisse.
- 17 Maritus vi vxore per amorem ipso superstiti ex dispositione sui naturæ iuratur detem si contingat ipsum viua cum vxore decessere, & cōiungat quis prius decesserit, hæretic usus maritus non acquirit ipsam detem, & quare.
- 18 Legatum vt debeatur legatario, necesse est, quod testamentum confirmetur morte testatoris, superstiti ipso legatario.
- 19 Pupillus, & qui est substitutus off. si eodem tempore moriantur, non potest dici virum alteri superstiti, vt si cedat in de mortui locum. Intellectus l. si de & in illo §. de reb. dub. 21.
- 20 Substitutio pupillari dicitur testamentum pupilli.
- 21 Pater & filius pater si viua simul perierint bello, ruina aut naufragio, & agitur de superexcellentia respectu successu, qui primo præsumatur mortuus, non sequi.
- 22 Intellectus l. qui duos, §. cum bello §. de reb. dub. 21.
- 23 Pater ordine naturæ præsumitur mortuus ante filium.
- 24 Heredes autem patris iuncti commune votum parentum peruenire debet ad filios.
- 25 Substitutio compendiosa verbis communibus facta non continet pupillarem marie existentem in medio.
- 26 Pater & filio eodem tempore mortui, præsumitur pater prius decessisse, quando pater causa habet succedere: cum declaratione, vt numer. 26.
- 27 Secus si coniunctus appareretur filium prius decessisse, in §. 27.
- 28 Pater & filio simul decesserint non præsumitur quod filius pater superstiti: quando agitur de superexcellentia respectu successu extranei.
- 29 Idem etiam si perierint ruina, bello vel naufragio, pater & filia pater non sequi.
- 30 Intellectus l. ex falso, §. si quis autem, §. de Trebell. ibidem & non sequi.
- 31 Pater & filius impubes si ruina vel naufragio simul perierint, & agitur de superexcellentia respectu patris vel alterius d'centium, præsumitur prius decessisse filius, & quare.

31. *Putri omnia indicunt maior a quam sunt, & idcirco ubi quisque etiam lenis non terretur.*

32. *Pater & filio a patre simul mortui, quando agitur de superexcellentia successione patris vel alterius ascendenti, præsuntur primus mortui filium impuberem, etiam si in diversis locis ruina vel naufragio perierint, & indubium veretur, quia prius decesserit. Idem dicendum in filio vel filia, qui paululum excesserit aetatem popularem, nu. 33.*

34. *Filium impuberem filium a patre mortui ruina vel naufragio, præsuntur obisse ante patrem, quando ipse subsisteret populariter ipse filio impuberem, & quare. Idem quando agitur de successione in bonis extranei, numero 35.*

36. *Mater non dicitur superexcellentia filio, quando in ipsius perierit cum filio illo decessit, ut succedere possit marito.*

37. *Libertus si vna decessit cum filio pubere, & agitur de super excellentia respectu successione patris in bonis d. liberti, qui primo decessit censetur.*

Quid si amore patris præsuntur ipso filio primus obisse. Secus si extaret pater ipsius liberti, qui patris est præsens, numero 38.

Et secus etiam, quando non extaret ipse patrum sed eius heres filium, nu. 39.

DE hominis vita ac morte superiore præsumptione multa explicamus, placet nunc & alia quædam icu non indigena scribere. Dubitari sepe consuevit, quorum primus decessisse præsumatur ex duobus, qui simul vno tempore decesserunt bello, ruina, naufragio, vel incendio? Hæc de re multa docti & acutè scripserunt Bart. & Socii. In quod de patris & filii, de reb. dub. Alciat. in tract. de præsumpt. reg. i. præsumpt. 49. & copiosius meliusque Dida. Couar. lib. 2. varia. resol. c. 7. Igo Didaci traditiones, quos magni facere soleo, ob singularem viri eruditionem, in multis secutus, multos casus ita ex ordine distinguo atque constituo.

Primus est, quando duo extranei/extraneos? hic dicimus eos omnes, qui patris potestatis vinculo inuicem deuincti non sunt? vna simul bello, ruina, vel naufragio perierunt: Et solum tagitur vt vxore moriente in matrimonio, maritus lucretur, atque ita non queritur, an vxor sit defuncta ante maritum, sed solum, an sit defuncta in matrimonio. Hoc sane casu, si contingit maritum & vxorem simul decessere ruina, vel naufragio, dicendum est, conditionem euenisse, etiam si dubium sit, quis eorum prior decesserit: Cum verum sit vxorem in matrimonio perisse. Ita scripserunt gloss. Bart. & reliqui in l. i. de reb. dub. ff. de reb. dub. ex illo textu, v. d. Bart. in l. quod de patris. colum. 2. eod. tit. Bald. in l. si possessor ff. de relig. & sumpt. fune. Signor. in conf. 9. Præp. in c. vltim. colum. 4. num. 10. de donat. inter virum & vxor. quod loci ad verbum recenset responsum eius. Signor. idem agnuntur Amb. in conf. 438. colum. vltim. Luc. de Penna in l. principes. in 4. a. s. C. de princip. agen. in reb. lib. 12. Masilius in rub. C. de probat. nu. 218. Rol. ad V. de iur. iur. de lucro dotis. q. 60. Item, Baptista alium in l. si possessor ff. de relig. & sumpt. fune. Dida. lib. 2. varia. resol. c. 7. num. 3. Illic opinio non probatur prædicti text. l. qui dicitur, 6. si maritus. ff. de reb. dub. & text. d. l. si possessor ff. de relig. & sumpt. fune. Idem etiam probatur text. d. cum sit status, ff. si aucto. ff. de donat. inter virum & vxor.

Extenditur hic casus, vt locum habeat & conuerso, quando scilicet statuto vel pacto cautum est, quod maritus decedente in matrimonio, certa pars bonorum viri ad vxorem pertineret, si contingat maritum & vxorem vna simul mori, locus adhuc erit dispositioni statuti, vel pacti. Cum verum sit, maritum decessisse in matrimonio, ex quo non requiritur, quod prius decesserit. Ita scripserunt Signor. in conf. 9. Præp. in c. vltim. d. sing. 12. apertius Dida. in d. c. 7. num. 3. v. tertio. eadem ratione, & in si. illum c. 7.

Extenditur secundo, vt procedat, si quando ambo maritus scilicet & vxor eodem tempore ciuili ter decederent: vt puta si ambo religionem ingrederentur. Nam & hoc casu locus erit lucro de laro & statuto, vel pacto. Ita in specie agnuntur Petri & Cynus in l. de nobis. colum. penult. vbi Salic. in c. de Episc. & cler. Auchan. in d. conf. 43. colum. vltim. Præp. in c. vltim. num. 13. de dona. inter virum & vxor. Rol. in d. tract. de lucro dotis. q. 60. num. 5. & Phancius in commentariis, ubi super statu de lucro dotis in gloss. per mortem, numer. 38. & alium in l. si possessor in si. ff. de relig. & sumpt. fune.

Secundus est casus, quando agitur de resolutione actus vno ex extraneis plus præmoriente, altero tamen superlitem. Exempli

causa lege factum est, quod donatio inter virum & vxorem non valeat. l. 1. c. 2. ff. de don. inter vir. & vxor. Hæc autem dispositio constitutione illi Marci fuit reposita, vt scilicet, si is qui donatio prius decesserit, cum pœniteret, ipsa donatio confirmaretur: si vero donatarius decessisset ante donatorem superlitem ipsi donante, donatio omnino resolueretur. Ita d. Dico Maria consuetum fuit in l. c. hic status, q. de donat. inter virum & vxor. l. modo contingat virum & vxorem vna simul decessere, an donatio confirmabitur, vel res soluetur? Et responsum est ab Vlpiano in d. l. cum hic status, ff. si aucto. ff. de donat. inter virum & vxor. & ab Paulo in l. inter ff. de reb. dub. donationem non resoluat, sed potius confirmari. Ea est ratio, quia ad huius donationis resolutionem requiritur, quod donatus sit superlitem cum verò simul & donans & donatarius pereunt, non verificatur illa conditio seu qualitas, quod donans sit superlitem: cum verò non dicatur superlitem, qui statim periret: atque ita hoc casu lex nullam inducit præsumptionem. Ita sine responsum est ab Paulo & Vlpiano. Et consert. l. si q. cum in c. ff. de donat. cau. mortis. Et in specie casum hunc probatur Bart. in d. l. inter, in prin. & in l. quod de patris. colum. 2. de reb. dub. Signor. in d. conf. 9. Præp. in c. vltim. num. 12. de dona. inter virum & vxor. Ale. in tract. de præsumpt. reg. i. præsumpt. 49. num. 4. v. tertio. falli. Dida. d. lib. 2. varia. resol. c. 7. num. 4. & Hugo Donellus in d. l. inter ff. de reb. dub. q.

Et ij quidem omnes casus esse rationem censent, quod non dicatur donator superlitem ipsi donatorio. Non deservit tamen qui scripserunt, ita ab Vlpiano & Paulo fuisse responsum, fauore donationis, vt illa sustineatur. Ita sine Dynus & Oldr. qui res consert. Bart. in d. l. quod de patris. colum. 2. v. item quod dicitur & Aret. in conf. 5. colum. 2. Quorum quidem ratio falsi omnino est, tum quia donationes hæc odiosæ cum sint. d. l. 1. c. 2. ff. de donat. inter virum & vxor. infirmæ potius sunt quam confirmandæ. Erratum hanc in specie regunt Bart. in d. l. quod de patris. col. 2. & ibidem Soci. n. 5. & Dida. in d. c. 7. n. 5. v. tertio. eadem.

Verum ab hac opinione dissentit Dynus & Oldr. sup. c. memorati & apertius Aret. in d. conf. 5. colum. 2. qui scripserunt, imò hoc in casu præsumi donantem superlitem. Et adducit Aret. text. in d. l. si inter. in prin. ff. de reb. dub. si perpendendo illam dictionem, maxime, i cuius naturalis, vt implicitè idem esse, etiam ratio expressa deficeret, l. i. ff. vel maxime ff. de collat. bono. & l. si res a patre. ff. vel maxime ff. de excessu. tit. Est ergo dixit Aret. (sensu illius) i text. quod etiam si non subesset illa ratio, videlicet quia donatio non resoluitur, nisi quando donator superlitem donatori attamen adhuc est dicendum, donationem confirmari. Et sic manifestè dicitur, quod etiam vbi esset necesse maritum donantem præcedere vxori, præsumptio legis est (ait Aret.) quod videretur maritum ipsum decessisse ante vxorem. Hanc considerationem atque inductionem rejiciunt Soc. in d. l. quod de patris. num. 5. & Dida. in d. c. 7. num. 3. v. tertio. eadem, ac etiam Alciat. in d. reg. i. præsumpt. 49. ad finem. placet inter cæteras consideraciones illa Didaci & prius Socini in d. l. si inter. n. 4. & ibi Ludo. Telfaræ, cum? Scribitur, dicitur, maxime, stare taxatiue non autem implicite in d. l. si inter. sicuti & alij in locis eam habet naturam, vt in cap. ad abolendam de filijs preb. vbi Ioan. Andreas & Butrus, & respondit Alex. in conf. 77. num. 23. lib. 3.

Extenditur primò hic casus, vt procedat etiam cum donatio fuit reciproca. Nam & tunc ambobus decessentibus simul vtroque donatio sustinetur. Itaprobat. text. in d. l. cum hic sit ut, ff. si aucto. v. tertio. proinde ff. de donat. inter virum & vxor. & annot. aut Dida. in d. lib. 2. varia. resol. c. 7. num. 3. v. tertio. eadem.

Extenditur secundo, vt procedat etiam si is, qui donauit, non esset masculus, sed femina. Nam adhuc non præsumitur illam prius decessisse, & quod vir superlitem est existerit. Id quod manifestè probat. text. d. l. cum hic sit ut, ff. si aucto. Est in specie affirmatur Aret. in d. c. 7. col. 2. Dida. in d. c. 5. v. 4. & l. c. 7. n. 10. v. item. huius rei causa opinio Signoroli in c. 5. Specul. in d. de procur. l. 1. v. 21. Declij in l. 2. num. 4. ff. de reg. iur. Ioan. Lupin. in rub. de donat. inter virum & vxor. q. 74. I. traq. in tract. de legib. contum. nu. 59. qui quidem opinati sunt, ex duobus vna simul morientibus viro & muliere, præsumitur prius decessisse mulierem, vt potè debiliorem. Est fine falsi horum opinio, quæ nullo iure probatur. Nam iura illa, quæ ab eis citari solent, alium habent sensum, ac illi existimantur, vt mox planum faciam.

Declaratur, vt locum non habeat hæc sententia quando duo ij, loco donator scilicet & donatarius, vel vir & vxor, similesque non vno loco, sed in diuersis morerentur: & incertum esset, quorum alter

alter decesserit. Nam tunc solum dicimus, meliorem esse conditionem possidentis. Quandoquidem si heredes viri petent, ipsi tenerentur probare uxorem prædecessisse: quod si prætere minimè possent, omnino fucum berent. Si vero heredes vxoris agerent, ipsi deberent probare virum prius decessisse, quod facere non possent, causa cadent. Atque ita in parti causa melior erit cōditio possidentis, qui actore ipso non probante, absolveretur. Ita in specie dicitur in l. si inter ff. de reb. dubijs, quem sententiam Imol. & Camen in l. x. ff. si qui autem, ff. ad Treb. & ibidem Alex. col. vlt. scripsit, hanc Bart. apud esse sequendum, quam & singularem esse dixit Ioan. Lapus in rub. de donat. inter virum & vxor. §. 75. & in foro ac præiud. apud eundem dixit Dida. in d. cap. 7. nu. 5. v. p. primo tamen. Et his accedit Baldus in conf. 176. §. per fam. ubi l. 4. qui respondit, quod si incertum est quorum alter ex patre vel filio, qui diuersi in regionibus decesserunt, prius mortuus sit, incumbit onus probandi ei, qui contra possessorem agit. Et quo de res ipso aliqua vox dicemus. Eiusdem quoque opinionem cum Bart. fuerunt Guido Papa in tr. ad de præsumpt. col. 3. Alex. in conf. 140. Ceterum apud eundem col. 5. lib. 5. Bart. in conf. 23. col. pen. & in conf. 30. colum. 1. lib. 1. Curt. Sen. in l. admonendi, nu. 23. vers. 4. moueri ff. de iur. iur. Philippus Probus in additionibus ad Ioan. Menacum in l. 3. §. de, nu. 8. de p. aben. in d. & Tirag. in tr. ad de iure primogen. quæst. 17. opinio. in num. 21. Quibus constat hanc esse receptam opinionem, & ab ea non esse recedendum: tamen ab ea diffidentiam Socinus in d. l. si inter in fin. & Ioan. Lapus in d. §. 75. qui scripserunt, & hoc in casu donationem omnino consistere.

17 Tertius est casus huius, si nostre dispositionis quando agitur de alius lucra acquisitione vno superflite, & altero premortuo, vtpote statuto cautum est, quod vxore premortue, viro superflite, dotem lucratur maritus. Si contingat virum ipsum vnà cum vxore decedere ruina, vel naufragio, si non constat quorum prius decesserit, dos non acquiritur ipsi marito, sed eius heredibus: ex quo non constat, mulierem prius decessisse, & maritum superflitem fuisse. Ita scripsit Sign. in conf. §. Propos. in c. vlt. num. 12. de donat. inter virum & vxor. Ioan. Lap. in rub. de donat. inter virum & vxor. §. 74. Dida. lib. 2. varia res. ca. 7. nu. 7. ver. 3. princip. aliter. Roland. à Valle inter in l. quod dotis, §. 6. num. 6. qui eundem opinionem commemorat. Caltr. in l. qui duas, §. si maritus, ff. de reb. dubijs. Et hic casus fide manifestè probatur multis iuribus, nempe in l. quod de pariter ff. de reb. dubijs, quod loci Martiani respondit, quod si mater aut quilibet extraneus filipletur dotem sibi reddidit marito, mortua vxore in matrimonio filii simul ruina, naufragio perierint mater & filius extraneus & vxor non est commissa stipulatio: atque ita ad heredem filipulans dos non pertinet: quia mater, quæ stipulata est, non superiuit.

Habet enim hac stipulatio (vt rectè ita docuit Castren.) tacitam conditionem, si premortua vxore stipulator superiuerit. Idem est (scribitque Paulus in l. iteme eo. tit. de reb. dubijs) si dos vxori prælegata sit, & simul cum marito perierit. Cum enim dubiū sit quis prius decesserit, & quis fuerit superflite, legatum non debetur (dicebat Castren. ibidem) vt l. legatum legatario debeat, necesse est, quod testamentum confirmetur morte testatoris, superflite ipso legatario. Eandem sententiam a fortiori probat tex. l. sed & in illo, de reb. dubijs, quem vox declarat ab eundem. Hinc etiam patet tex. inter Socinum §. si patris dotal. quem docet & acutè in hac sententiam perpendit Dida. in d. §. 7. nu. 9.

19 Exrenditur hic casus, vt locum etiam habeat, quando agitur de lucro inter duos impuberes, vt in casu l. sed & in illo. ff. de reb. dubijs, quod loci Martia. ait, si pupillus, & is qui est substitutus est, pariter id est eodem tempore moriantur, dici non potest, quod vnus alteri superflite fuerit vt succedat in demortuo loco. Et considerat Castren. ubi agi de lucro & successione inter duos fratres, qui extranei inter se quodammodo sunt: cum ratione naturali vnus successio ad alterū non pertineat. Et ego intelligo ibi vt vnus successio impubere: & ob id ob patrem ætatem debilem & teneram vnus altero prior perisse non præsumitur: nec vnus alteri superflite fuisse. Et sensum hunc probat tex. l. qui duos, in prin. §. de reb. dubijs. Quod autem ambo illi fratres essent impuberes, siuadeat, dum primum ait, impuberi fratrem fuisse substitutum: deinde inueniunt factam substitutionem recipi recipiam. Ex quo facile est dicere tam secundam substitutionem recipi recipiam, quam illam primam vni factam, pupillarem fuisse quæ inter impuberes. Et interpretatiorem hanc (scribit glossa in d. l. sed in illo, & alio c. non recedit Soc. in d. l. quod de pariter, nu. 7. vers. vnde videtur dicendum. Et certe nulli ita dicant non video, quæ probabilis ratio differentie adferri

Menoch. Præsumpt.

possit inter casum d. l. sed & in illo, qui duos, §. vlt. in fine ff. de reb. dubijs. Nam illa interpretatio, quam attulit Bar. in d. l. quod de pariter, col. 2. vers. si ad dubium, ff. de reb. dubijs, cum dicit d. l. sed & in illo, loqui in dispositione hominis, in qua lex non inducit hanc differentiationem, quod duobus vnà simul vnus in loco mortuus vnus fuerit pubes & alter impubes, vt impubes præfatur prius mortuus. Hæc sunt interpretatio tamen à multis recipitur, rectè tamen reijcit à Dida. in d. c. d. nu. 8. ver. 4. deducitur, qui quidem scripsit in casu d. l. sed & in illo, sic Martiano fuisse responsum, quia ibi agitur de hereditaria & testamentaria successione, cuius proprium & peculiare est, testatorem pramortui superfliti hæredibus & legatariis cum aliquo verè successore dici non possit. Existimo Didacum intellexisse itaque accepisse testatorem pro impubere illo, cui facta fuit substitutio pupillaris. Nam sicuti f. pupillaris sub substituto dicitur testamentum pupilli, §. 1. in fi. de prob. sub. ita iube pupillus testatoris nomen obtinere posse videtur. Si ita intellexit (vt opinor) Didacus, egregia est, quæ ratio fuit, vt non dicitur substitutus impuberi ei non superflite, cum certum sit impuberes facilius mori, d. l. qui duos, §. vlt. in fin. Ex propter dicendum est, vt supra diximus, ad contingere, quia ambo impuberes illi erant. Aliam rationem esse exstimaui Hugo Donell. in d. l. qui duos, §. cū in bello, quia in omnibus extraneis (sunt enim ipsi impuberes inter se extranei, comparatiue ad patrem & filium, vt attigimus supra) nulla ratio causæ propria considerari potest, vt credatur atque præsumatur, alterum altero prius decessisse. Etenim (ait Donell.) in extraneis his commune periculum est omnium. Et dolor & metus singulorum est: nec vnus de altero cogitaret: vel si cogitaret, nō tam illa de alijs cogitatio afficeret quam propria de seipso. Nec in his extraneis habetur ratio tenetæ ætatis, quod scilicet vnus sit impubes, alter pubes. Nam hoc casu non potest per credere, infirmiorum prius decessisse. Fieri enim potest (inquit Donell.) vt impubes minus laesus sit ex ruina, aut ex vulnere, aut laesus sit posterior, & ob id etiam diutius vixeret. Hæc consideratio non facit mihi præbar. Nam si vera esset, frustra adhibita fuisset à iure consulitis distinctio inter puberem & impubere: vt quoque enim in casu idem statutum fuisset quod eadem est et cogitatio idem timor.

Et quod ait Donellus heri posse, vt impubes minus sit laesus, aut laesus posterior summæ est diuinari. Et idem dici possit, quod dotis filius est pubes: & quando pater & filius simul bello vel ruina perierint.

Quartus est casus, quando vnà simul pater & filius pubes perierint bello, ruina, vel naufragio: Scagitur de superflientia respectu successionis, quæ iure pertinet vel ad descendentes, vel ad ascendentes, vt in casu l. qui duos, §. cum bello, ff. de reb. dubijs. Cū bello (inquit Triphonius) pater cum filio perisset: materque filij postea mortui, bona vindicaret, agnati vni de patris, quasi filius ante perisset: Dignus Hadrianus credidit, patrem prius mortuum.

Hic filium fuisse puberem coniecturam facit Donellus; quod impuberes ad bellum duci non solent. Verum fieri posse credere, vt bello, sed non in casu, perierint pater & filius. De pubere tamen respondisse Triphonium intelligo: cum de impubere aliter responderi in fine illius responsi, & Gaius in l. si mulier, tot. de reb. dubijs. Quæ autem ratio ita crediderit Dignus Hadrianus non commemorat Triphonius: & ex propter nostri interpretes mirum in modum in hæc perueffiganda ratione torquentur. Et primum quidem rationem considerant glossa in l. cum pubere, & Caltr. in l. si inter ff. de reb. dubijs: quod hic sit natura ordo, vt scilicet pater moriatur ante filium, iuxta l. cum & l. si patermulus, ff. de iuss. testam. Verum rationem hanc in specie reiecit Socinus in l. quod de pariter, m. 6. in fi. ff. de reb. dubijs: quod videtur naturæ ordi considerari possit inter extraneos, quorum vnus sit natu maior altero. Et præterea idem esset dicendum, quando filius impubes vnà cum patre moritur: cuius tamen contrarium respondit Triphonius in d. l. qui duos, §. vlt. & Gaius in d. l. si mulier.

Secunda est ratio considerata à Soc. in d. l. quod de pariter, nu. 7. vers. Aliquando, quem secutus est Dida. in l. 2. varia res. solutio. l. ca. 17. nu. 1. vers. b. ubi agitur, quod scilicet hic crediderit Hadrianus, quia l. 23 humanum est hereditatem patris iuxta commune votum parentum, peruenire debere ad filios. l. scripto ff. vnde liberi.

Hæc ratio dubitationem habet non mediocrem, propterea quod nec esset dicendum, decedente filio impubere vnà cum patre cum tamen Triphonius & Laetolus eundem responderint.

Tertia itaque, & probabilior quidem ratio est, quod Hadria-

V v v v n u s

mus sic crediderit favore matris, ne luctuosa filij hereditate excludatur, cuius quidem favore & alia multa lex concessit, vt diceamus statim. Rationem hanc probatur Curtius in *l. i. p. c. b. n. 40. C. de impub. et alijs subf. & A. l. c. in l. 10. p. arg. iuris. c. 9. Et petus unde sentit Bart. in l. Centu. n. 27. ff. de verbi. & p. p. subf. Cum dixit, substitutionem compendiosam verbi communibus faciam non continere pupillarem, multa exilente in medio, favore ipsius matris, cui lex tribuit multa specialia, quando de succedendo eius filio agitur: Et Bart. in hanc sententiam citat d. l. qui duos, §. cum bello. Et Bar. secuti sunt multi, quos congegit *l. p. a. l. b. 4. in p. arg. 56. vbi in dicta compendiosa substitutione facta a pagano verbi communibus, matre exilente in medio differuntur.* Et hac quidem ratio probari potest, *l. c. d. l. qui duos in prin. ff. de reb. dubijs. l. i. c. l. i. eius qui. ff. ad S. C. Trebel.* In ea l. i. eius, respondet Marcianus, quod si pater duobus filiis instituit, grauavit eum, qui nouissimo loco decessisset, restituit partem hereditatis propinquis: si ambo filij vna simul decesserunt, matre superflua, non adhibetur distinctio, quod debiliior credatur prius decessisse: nec lex statuit, locum esse restitutioni, tanquam quod ambo decesserint, & si substitutus fuerit ambobus substitutus, vt in casu d. l. qui duos in prin. vbi mater non exstat. Ita quoque in l. vlt. C. de instit. & substitut. si non natusset posthumus, non admittitur filius posthumus natus impubes decessit, matre superflua. Nam coniectura facit Iustitia, restitorem nonuisse substitutionem admitti, ne mater superflua excludatur a luctuosa filij hereditate. Præterea & fortius, favore matris sic respondit l. Triphonium in d. l. qui duos, §. cum bello, sicut quod statim ipse subiungit, cum dixit, *favor patris factum esse, vt decesserint patre & filio liberis, præsumatur prius mortuus filius, ne patris ob reuerentiam quandam excludatur.* Eadem est ratio in matre, cui filius reuerentiam præstare debet. Nec repugnat consideraciones Hugonis Donelli in d. §. cum bello, in *l. i. Soc. in d. l. i. Centu. num. 265. in *l. i. ff. de verbi. & p. p. subf. qui dixerunt, in d. matris favore sic non respondit l. Triphonium: cum ipse l. Triphonius in *l. i. d. l. qui duos, & Iulianus in l. cum pubere, & Caius in l. si mulier, ff. de reb. dubijs, nullum constituerit differentiam, quod fucellura esset mater, vel extraneus, sed solum diff. inguit, an pubes, vel impubes decesserit filius vna cum patre, vel matre. Nam respondetur illi in casibus non extitisse matrem, vel patrem: qui succedere possent: Cum nullum de eis verbum, nisi factum sit: substituti casum esse in casu d. l. cum bello.****

25 Extenditur hic et casus, vt procedat etiam quando pia causa habet succedere. Nam & tunc eadem ratione humanitatis præsumendum est patrem decessisse ante filium, vt scilicet successio perueniat ad piam causam. Ita docuit Soc. in d. l. si mulier, *num. 3. de reb. dub. qui n. 4. l. i. ubi dixit, idem esse favore pie causæ.*

26 Declaratur t. p. i. d. h. casus, vt locum habeat, quando verè sumus in dubio, an filius, vel pater prius decesserit: scus est quando appareat filium etiam per temporis momentum prius perisse. Nam tunc statim ipse certitudini. Et illud temporis momentum spectatur. Ita declarat Soc. in d. l. si mulier, *num. 1.*

27 Declaratur secundò, vt non procedat hic casus, quando alij coiecturis apparere possit, filium prius decessisse: sicut de egregia quadam facti specie interrogari respondit Maria Soc. Sen. cuius meminit Soc. in d. l. si mulier, *num. 10. vers. diff. aduerte, quia de reb. dub. Anno 1450, qui fuit annus Iubilii Romæ, ruina potis Sancti Angeli (vt opinor) perierunt quingenti homines plus minus: inter hos perijt pater natura fortis & robustus vna cum filiatredem annorum nature debilis; & cum dubitatum fuisset, an prius pater, vel filia perijisset, respondit Maria Soc. præsumendum fuisse, quod prius decesserit filia illa. Plures enim coniecturæ suadebant, filiam prius decessisse. Prima, quia si fuisset masculus præsumptio fuisset quod tanquam impubes prius decessisset, vt dicemus infra in sexto casu. Ergo multo magis præsumendum est faminam debiliorem a quoque nature masculo perijisse ante patrem: cum si masculus fuisset ita præsumitur. Secunda etiam coniectura, quia puella illa erat sui nature debilis; & quæ facili timore & metu, aut etiam leui ictu perire potuit. Tertia etiam coniectura, quia pater erat vir fortis & robustus; & qui non ita de facili terri potuit, vel aliquo ictu occidi, quæ cito ac illa filia. Hanc declarationem probauit & rectè Soc. in d. l. si mulier, *num. 10. vers. diff. aduerte.* Et rectè quidem, vt dixi, respondit, quandoquidem leges ipse & eorum interpretes, cum dixerint, præsumitur filium puberem superuixisse patri, id dixerunt, supposito, quod filius sit in plena illa pubertate, quæ multum virium & roboris habet; & quæ quidem iam validiores effecta sunt, quam*

illa, quæ in parte tunc reperiuntur. Id quod non contigerat in casu Maria Socini.

Quintus est casus, quando agitur de superexilientia respectu successione extranei. Hoc casu si pater & filius simul moriantur, non præsumitur quod filius pubes superuixerit patri. Ita probat text. l. ex facto, §. si quis autem, ff. de verbi. & p. p. subf. Ita probat text. l. si sine liberis decesserit, admittitur ad fideicommissum Titio, & eius liberis simul mortuis naufragio, ruina, vel aggreffu, vel quo alio modo. Quia (ait Vlpianus) non est verisimile filium superuixisse.

Hunc casum in specie probauit Soc. in d. l. quod de pariter, *num. 7. d. l. i. si intellexit d. §. si quis autem. & cum consiliauit cum d. l. qui duos, §. cum bello, & §. vlt. Et ratio huius casus est, quia hic cessat illa humanitas: quæ locum habet quidò agitur de successione filij in bonis patris, vel filij. Quia ex re subinfert Soc. quod si in casu d. §. si quis autem, fideicommissum fuisset relictum ab ascendente, præsumitur filium superuixisse: quia & eo in casu militaret eadem ratio humanitatis. Nec hic recipienda est illa interpretatio Bart. in d. l. quod de pariter, cum non admittit Soc. & apertius cum rejicit Didacus in d. c. n. 3. vers. huius obf. l. i. Et etiam explodenda explanatio illa Ludouici Charondas lib. 1. vers. similitudo in *l. c. 21. cum dixit d. §. si quis autem, loqui quidam pater & filius perierunt ruina, vel naufragio, in quibus obituentem imprudentiam & temeritatem præsumitur prius perisse filium quam patrem.* Et text. d. §. cum bello, ait Charondas, loquitur cum ambo illi perierunt bello, in quo plurimum prodest robur & audacia; & ideo præsumitur prius mortuus pater tanquam imbellis. Est sane reijcienda hac interpretatio, quandoquidem repugnant verba illa generalia d. §. si quis autem, ibi, vel quo alio modo. Imò repugnant verba illa specialia, ibi, aggreffu. Est sane aggreffus, quæ ab hoste contra hostem fit. Et præsertim non plus adolescentis filij quam patris feris considerari potest temeritas vel imprudentia in naufragio & ruina, quæ calce eueniunt: Imò contra in bello magis perpendenda est nimia adolescentis temeritas & audacia quam militis senis, qui vt veteranus magna dexteritate & ex tempore pugnam sustinere solet. Id quod suo exemplo declaratam prudens ille Entellus fenex, & gloriofus ille Dares adolescens eo in singulari certamine, cuius meminit Virg. in 4. Aeneid.*

Est itaque retinenda illa Soc interpretatio quam probat & text. l. quod de pariter, ff. de reb. dubijs, vbi contra, mater non præsumitur superuixisse filia: quia puberi, (puberem fuisse exilimo cum inuim perierit, & communiter contingentibus) ne contempe raret à genero ex stipulatione de ea restituta dote. Reliqua, quæ ad interpretationem d. §. si quis autem, pertinet, explicamus supra l. 4. in præsumpt. vbi egimus, quando præsumitur euenisse conditio.

29 Extenditur hic et casus, vt procedat etiam quando pater & filia pubes perierunt vna simul ruina, bello, vel naufragio. Nam & hoc in casu cum agatur de succedendo extraneo, vel de re acquirenda ab extraneo, non præsumitur filiam quamquam fragillioris imbecilliorisque flexus decessisse ante patrem, atque ita patrem ei superuixisse. Ita respondit Aret. in *conf. 50. c. 1. quæ in specie fecit ut est Didacus in d. c. 7. num. 1. vers. huius obf. l. i.* Non enim (vt & alia ad mortui) imbecillitas flexus hac in disputatione considerabilis est.

Sextus est casus, quando t agitur de superexilientia respectu successione patris, vel alterius ascendente; & vna simul ruina, vel naufragio perierunt pater & filius impubes.

Hoc in casu præsumitur, quod prius decesserit ipse filius. Ita Triphonius, in *l. qui duos, §. vlt. in *l. i. ff. de reb. dub. cuius verba hæc sunt.**

[Quod si impubes cum patre & filius perierit, creditur pater superuixisse.]

Et Caius in *l. si mulier, ff. eo. de reb. dub. Ita respondit.*

[Cum filio impubere mater naufragio perijt, priorem filium necatum esse intelligitur.]

Idem censuit Papinia in *l. inter Socerum in prin. ff. de pactis det. cum dixit, verisimile esse quod mortua matre vna cum filio anniculo, prius mortuus sit filius ille anniculus. Et hæc esse iuris præsumptionem ductam ab ipsa natura, dicit Isidorus. Andrez, in addito nibus ad Spec. in tit. de præf. §. speciet. num. 1. in verbo, in prædictis, cum citat textum d. l. qui duos, §. cum bello, de reb. dubijs. de quo mox dicemus. Et præsumptionem hanc iuris in specie probat etiam Dyn. & Oldrad. quos refert & probat Aleat. in d. præf. §. 9. n. 1. Idem affirmatur Soc. in d. l. quod de pariter, n. 6. vers. 1. p. i. ff. de reb. dub. Hugo Donell in d. l. qui duos, §. cum bello, & Didacus Cessat lib. 2. variæ resolut. 7. numer. 9. ver. nam quod adducitur. Natura enim ipsa sicut dicitur impubem prius decessisse,*